Анатолій Коломієць

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

Том IV

ФУТБОЛЪ

АНАТОЛІЙ КОЛОМІЄЦЬ

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

Том 4

Київ - 2021

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ. Том 4. Автор-упорядник А.Ф.Коломієць. - Київ: 2021 р., 336 с., іл.

Підбір ілюстрацій та оформлення - А.КОЛОМІЄЦЬ, технічне редагування - О.ЧУЙКО, видавничі справи - В.ЗАРВАНСЬКИЙ.

В роботі брали участь: В.СТРІХА (Черкаси) і Б.ЛЮПА (Львів), використані матеріали С.ШВЕЦЯ (Луцьк) та серед консультантів потрібно виділити Ю.ЛУКОСЯКА (Санкт-Петербург, Російська Федерація) та О.ЧУЙКА (Київ))

Четвертий том цього добре ілюстрованого історико-довідкового видання досить детально й із максимальним документальним підтвердженням знайомить з першими кроками та становленням футболу за часів Російської імперії на Запорожжі, Волині, Поділлі та, до того ж, і Кубані. Також приділена значна увага міжрегіональним та міжнародним матчам на теренах України (наведені переліки цих матчів за датами їх проведення та повна відома нині інформація про їх перебіг). Також висвітлена значна кількість довідкових матеріалів до теми, яка тут досліджується. Не забутий і гумор щодо первістків футболу.

© Коломієць Анатолій, 2019

"Святий наш обов'язок - вберегти набуток пам'яті людської, історії нашої од зубожіння та відсихання з нього бодай гілочки маленької, у міру сил - збагатити, розширити його і передати дітям у спадок"

Василь Федак, визначний діяч спортивного руху Закарпаття

ВІД АВТОРА-УПОРЯДНИКА

Анатолій Федорович Коломієць

Цей том є перш за все безпосереднім закінченням попередніх трьох томів щодо розповіді про перші кроки футболу в останніх за усіма раніше наведеними регіонах.

Знову після великої кількості досліджень, проведених щирими і відданими футболу людьми за часів незалежності України, особливо в останні роки, і наведених у багатьох виданнях, вміщена остання частина здебільше документально підтвердженої інформації щодо народження й становлення футболу на українських землях у тих регіонах, де це сталося пізніше за інших. Конкретно - на Запорожжі, на Волині та Поділлі і, також, на Кубані - регіоні, ще в давні часи приєднаному до українських земель при переселенні туди запорізьких козаків (подарованому їм царицею Катериною II після знищення Запорізької Січі, хоча нині він належить Російській Федерації).

Окрім закінчення глави "Перші кроки футболу в регіонах України", у цьому томі у двох главах наданий перелік усіх відомих на сьогодні міжрегіональних та міжнародних матчів команд з українських земель з поданням документальних доказів по тим матчах, до яких вони знайдені у періодичних виданнях та архівних документах тих часів. Також у великому розділі "Довідкові матеріали" наведені переліки усіх визначних подій за тих часів, які мають безпосереднє відношення до футболу України, переліки найкращих клубів у регіонах українських земель, відомих особистостей тих часів та авторського колективу цього видання з біографічними даними та творчими досягненнями. Значна частина цієї глави присвячена перелікам друкованих видань тих часів на українських землях, джерел, використаних у цьому виданні (друкованих видань, у тому числі й періодичних, і також архівних документів). Крім цього, як додаток до цієї глави, наведені копії оригіналів першоджерел у повному обсязі. А завершує це видання глава "Гумор щодо первістків футболу" з чудовими гумористами, прислів'ями, фейлетонами, кумедними малюнками та віршами, шаржами та карикатурами.

Загалом тут, як і в попередніх трьох томах, саме завдяки цьому виданню, нашим дітям, онукам, героям наступних поколінь гравців у футбол та багатотисячній армії шанувальників футболу гідно донесена достовірна й правдива історія перших кроків та тогодення футболу України, без тих легенд та вигадок, якими вона була насичена у радянські часи.

Це видання, яке в більшій мірі довідкового характеру, побачило світло завдяки безкорисливим зусиллям досить значної кількості футбольних дописувачів періодичних видань України та авторів-упорядників футбольних довідників та інших друкованих видань. За те, що це видання побачило світло та, напевно, таки залишить свій слід й у самій історії нашого футболу, надзвичайно велика їм усім подяка й від мене, як упорядника цієї книги, так і від усіх українських вболівальників.

* * *

А тепер залишається мені звернути увагу читача ще на одного з моїх співавторів, який усіляко мені допоміг при створенні підрозділу цього видання по регіону Кубані - **Ігоря Юрійовича Гайдашова**, з яким зроблені спільні висновки з багатьох, навіть і досить спірних питань. Саме тому, я хочу дуже щиро подякувати йому за надану мені безкорисну допомогу.

В усіх главах цього тому безцінну допомогу мені надали усі мої співавтори та помічники, вказані у попередніх трьох томах. **Але в черговий раз не можу не подякувати за участь Віктору Федоровичу Стріхі (з Черкас) та Віктору Ігоровичу Зарванському** (з Хмельницького) за величезну допомогу у виданні цієї книги. До того ж я щиро вдячний за безкорисну допомогу щодо технічного редагування моїх матеріалів з боку **Олександра Івановича Чуйка** (з Києва).

* * *

І тут, звичайно, треба ще навести тих письменників та шанувальників історії футболу України, напрацювання яких, щодо футболу до 1917 року, при створені саме першої глави цього тому (який читач тримає зараз у руках), майже в повній мірі використані або надали уявлення, чи щось цікаве було ними знайдено (щоби нікого серед них особливо не виділяти, вони наведені за алфавітом):

Гайдашов Ігор Юрійович - Краснодар, Російська федерація (книги:: "История кубанского футбола", 1997 р.вид., "Футбольный матч длиной в столетие" (2012 р.вид.) та "Кубань футбольная" 1-й том (2014 р.вид.).

Єсюнін Сергій Миколайович - Хмельницький (книга "Хмельницький футбол. Події. Історія. Статистика", 2000 р.вид.).

Загоруйко Леонід Вікторович - Вінниця (у співавторстві з Л.Абрамовичем книга "Епоха Вінницького футболу". т.1. (2018 р.вид).

Косенко Валентин Сергійович - Запоріжжя (нариси з циклу "З історії запорізького футболу" в 7 номерах газети "Комсомолець Запоріжжя з 6 січня по 17 лютого 1977 року).

Ляпін Олександр Володимирович - Дніпро (книги "Команда молодости нашей. Летопись десятилетий, достижения, тренеры и игроки, цифры и любопытные факты" (1996 р.вид) та "Екатеринослав - Днепропетровск 1911-2003. "Сталь", "Днепр" - 1936-2003. Футбольное досье" (2003 р.вид.).

Москаленко Дмитро Валерійович - Дніпро (книга "От "Алькора" до "Днепра". История футбола в Днепропетровске. Книга 1 - 1911-1961 (2011 р.вид).

Рєзніков Михайло Генадійович - Кам'янське Дніпропетровської обл. (книга "Футбольный калейдоскоп. Днепродзержинскому футболу 100 лет" (2015 р.вид.).

Рибаков Владислав - Дніпро (електронне видання "Футбол. Днепропетровск, и не только…" (1911 р. - сайт "ВикиЧтение" Інтернету).

* * *

У цьому виданні розповідь про появу, зародження, народження й перші кроки, а в деяких із регіонів навіть становлення футболу, ведеться послідовно й виключно за документально підтвердженим часом народження футболу в містах тих чи інших регіонів. Тому в цій частині, на першому місці знаходяться більш економічно розвинутий регіон Запорожжя (міста Запоріжжя, Дніпро, Кам'янське тощо), а потім такі як Волинь та Поділля. Окреме місце приділене регіону Кубані з причин, які були наведені вище

Щоб було більш зрозуміло й наочніше, наведемо визначений за датами народження футболу (вказані за новим стилем) перелік усіх регіонів, які у цій частині глави цього IV тому розглянуті:

11. Запорожжя - дата народження футболу міста Запоріжжя й регіону Запорожжя уцілому (нинішні Запорізька та Дніпропетровська обл.) -

20 липня 1913 р.

13. Волинь - час народження футболу Здолбуніва й регіону Волині (нинішні Волинська та Рівенська обл.)

- 1914 р.

12. Поділля - дата народження футболу Вінниці й регіону Поділля (Вінницька та Хмельницька обл.) -

25 квітня 1915 р.

Окремо тут визначений ще один регіон, який нині територіально зовсім не входить до складу сучасної незалежної України:

Кубань - дата народження футболу Краснодара й регіону Кубані (нинішній Краснодарський край Російської Федерації) - **1 вересня 1912 р.**

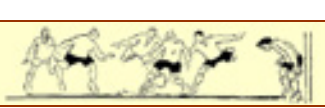

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ В РЕГІОНАХ УКРАЇНІ

(закінчення)

"Так ось вона, Січ! Ось воно те гніздо,
звідки… розливається козацька воля по всій Україні"

М.В.Гоголь, російський письменник українського походження.

ФУТБОЛ НА ЗАПОРОЖЖІ

Герб Катеринославської губернії

Запорожжя - історичний український регіон, що охоплює територію в основному сучасних Дніпропетровської та Запорізької областей України. Назву цього регіону не потрібно плутати з назвою міста Запоріжжя та Запорізької області.

Спочатку регіон Запорожжя охоплював собою невелику територію "за порогами" вздовж річки Дніпра, на межі кордонів Великого князівства Литовського та Кримського ханства. Цей регіон розташовувався у так званому Дикому Полі, буферній зоні між двома вищезгаданими державами.

Після заснування українськими козаками у XVI ст. на цих землях Запорозької Січі, межі регіону розширилися і стали ототожнюватися з підконтрольними їй землями, а з другої половини XVII - XVIII ст. Запорожжям називали володіння Війська Запорозького з центром у Січі. Після ліквідації Запорозької Січі 1775 році ці землі увійшли до складу Новоросійської губернії Російської імперії. А вже 1802 року тут була утворена **Катеринославська губернія Російської імперії**, у складі якої 1805 року з'явився й Олександрівський повіт.

Вже за часів Української СРР 1919 року було створено Криворізький повіт, а потім частини цієї губернії відійшли до новостворених Олександрівської (1920 р.) та Кременчуцької (1922 р.) губерній. У 1923-25 роках у зв'язку з адміністративною реформою Катеринославська губернія була поділена на 7 округів, у тому числі Катеринославський, Павлоградський, Криворізький. 1926 року Катеринославський округ було об'єднано з Павлоградським у Дніпропетровський, а вже 1932 року була утворена Дніпропетровська область Української РСР. Олександрівський округ було перетворено у Запорізьку область вже 1938 року.

Розташування земель Запорожжя на карті України

Дніпропетровська обл.

Запорізька обл.

Герб Олександрівська (початок XX ст.)

ЗАПОРІЖЖЯ

Запоріжжя - адміністративний центр Запорізької області України (прохання не плутати з назвою усього регіону - Запорожжя). Місто розташоване на берегах Дніпра в нижній його течії, де річище розділене островом Хортиця.

В часи Київської Русі на території сучасного міста існували переправи через Дніпро - це на півночі Крарійський та Кічкаський перевози і поселення Протолча на півдні острова Хортиця.

У XV-XVII ст. ці землі входили до Запорожжя - краю вольностей запорозьких козаків. Першою і єдиною Січчю, розташованою безпосередньо в межах сучасного міста, була Хортицька. У 1734-75 роках територія Запоріжжя входила до паланок Правобережжя. 1770 року на місці сучасного Запоріжжя була закладена Олександрівська фортеця, а завершення її будівництва 1775 року співпало зі знищенням останньої Запорозької Січі. Формування сучасного міста пов'язане саме з цією фортецею, поблизу якої селилися селяни, каторжники та обслуговуючий персонал фортеці. Після остаточного захоплення Криму Російською імперією 1800 року фортеця втратила статус військового об'єкту, а вже 1806 року поселення отримало статус повітового міста за назвою **Олександрівськ**, який входив до **Катеринославської губернії Російської імперії**. 1873 року завдяки проведенню залізниці місто поступово перетворилося на важливий транспортний вузол. Вже за радянські часи 1921 року місто було перейменовано у Запоріжжя, а губернія стала іменуватися Запорізькою. З 1930 року місто Запоріжжя було виділене як окрема адміністративно-територіальна одиниця, а потім 1939 року стало адміністративним центром Запорізької області Української РСР.

Олександрівськ. Соборна вулиця (початок XX ст.)

Перші кроки футболу в Олександрівську

Як вже про це неодноразово сповіщалося на початку XX століття в багатьох містах Російської імперії було запроваджено так зване "Сокольство" або "Сокольські ігри", які проводилися головним чином у навчальних закладах. У найбільших містах викладачами сокольської гімнастики здебільшого були чехи, звідки й пішло "Сокольство". Саме завдяки ним був покладений початок російським гімнастичним товариствам "Соколъ" (пізніше вони мали назву "Русскій соколъ") і в периферійних містах, у тому числі й півдня Російської імперії (на теренах сучасної незалежної України).

Широкого поширення "сокольство" набуло і в Олександрівську, й головним чином серед учнів технічного і комерційного училищ міста. Вже влітку 1909 року місцева газета "Запорожский край" (?) так описувала одне із змагань "соколів" у цьому місті (на жаль, дата газети або номер не наведені та й текст поданий не в оригіналі, а в перекладі на українську мову - **Примітка автора**):

ФУТБОЛ НА ЗАПОРОЖЖІ

"Шоста година вечора. Біля будинку технічного училища помітний покваплівий рух осіб будь-якого віку і соціального становища. Всі поспішають подивитися на рідкісне, навіть небувале у нас видовище – гімнастичне свято.

Слово "Сокіл" так і висить у повітрі. Домінуюча тут публіка - учні місцевих середніх навчальних закладів. Свято відбувається на майданчику, де взимку заливається ковзанка. Для солідної публіки відведена дощата платформа, де у перших лавах можна було побачити"публіку перших рядів і перших вистав".

Як бачите, тут ще жодного натяку на проведення змагань саме з "футболу" немає. Але вже в травні цього ж 1909 року в місцевому журналі "Запорожская новь", кажуть, можна побачити й перший спомин про "футбол" у коротенькому нарисі, в якому начебто сповіщалося про те, що матроси з вантажних пароплавів Нижньодніпровського пароплавства, що прибували Дніпром з Причорномор'я (з Херсона та Миколаєва до Олександрівська з вантажами для перевалки їх на залізницю, а потім, завантажившись тут зерном, доставляли його на морські елеватори для експорту), у вільний час грали в футбол із вантажниками на галявинах Дубового гаю (нині Центральний парк культури та відпочинку - **Примітка автора**). До того ж, вже восени цього року і в невеличкій статті місцевої газети "Запорожский край" (номер і дата випуску невідомі - **Примітка автора**) у рубриці "Міське життя" сповіщалося, що вищевказані матроси ***"…на пустырях, возле пристани, вблизи хлебных амбаров на берегу Днепра*** (нині - реалбаза хлібопродуктів), ***а также на полянах "Дубового парка" в выходные и праздничные дни с удовольствием играют в "foot-ball"***. Та, як бачите, у цій наведеній публікації навіть не вказано, що ці матроси грали з місцевими мешканцями Олександрівська, не кажучи вже про результати цих поєдинків.

Так от ці команди суден і хлібних барж, а їх на пристані іноді збиралося до 10-15, грали між собою і, як дехто стверджує, з тими мешканцями міста, що засвоїли зміст і правила гри, й мали деяку техніку володіння м'ячем. Це були, в цілому, начебто вантажники і службовці пристані. В яку гру вони грали і за якими правилами та на якому майданчику - жодної інформації немає.

Але з цього визначити появу футболу в Олександрівську за якою-небудь однією точною датою звісно не те що важко, а й просто неможливо, однак за ствердженнями єдиного вже за радянських часів історика футболу Запоріжжя В.С.Косенка (за його нарисами 1977 року в газеті "Комсомолець Запоріжжя" - **Примітка автора**) начебто за відомими йому розповідями очевидців, ця гра в Олександрівську була відома ще на початку XX століття, задовго до згадки про неї, начебто, у міських виданнях. І цей історик, за його свідченнями, коли ознайомився з цими спогадами, то встановив, що футбол у Олександрівську з'явився саме 1909 року й був спочатку привілеєм заможної частини населення міста. Він розповідав, що є згадки про те, що ще за кілька років до визначеного ним року робилися спроби прищепити футбол працівникам місцевих заводів їх власниками й прибулими іноземними спеціалістами-німцями, які працювали на цих заводах і грали у футбол заради розваги. Звичайно, ці спроби успіху не мали: місцеве населення до гри ставилося скептично, а інколи й ворожо.

Якщо конкретніше, то він навіть наводить "розповідь" ветерана запорізького футболу І.С.Василенка, вихованця технічного училища (закінчив його 1916 року), який потім довгий час працював інженером на запорізьких заводах (на жаль, ким ця розповідь була записана і чи була десь опублікована, ніде не наводиться й, до того ж, зверніть увагу, що в цій розповіді жодної дати не наводиться - **Примітка автора**):

"Технічне училище в Олександрівську було одним з кращих училищ такого типу у всій царській Росії. До речі, його закінчив наш земляк В.Я.Чубар, який також захоплювався у роки навчання спортом, зокрема футболом. За його рекомендацією в апараті Раднаркому працював і колишній директор цього училища Д.Н.Поддєрьогін – розумна, освітчена людина, великий шанувальник і ентузіаст спорту. Завдяки його енергії і ініціативі при училищі був побудований великий спортивний зал, якого не було в жодному місті тодішньої Катеринославської губернії.

Знаходячись тривалий час на лікуванні за кордоном, Поддєрьогін детально ознайомився з розвитком спорту у країнах Західної Європи, зміг перейняти все краще і запровадив його у керованому ним навчальному закладі. Училище мало два спортивних майданчика, які знаходилися на внутрішньому подвір'ї території, яку займало училище.

Один з них, зроблений амфітеатром, призначався для занять легкою атлетикою і гімнастикою. І на ній же проводилися і "сокільські ігри". Інший слугував футбольним полем, де проводилися матчі між учнями міста і командами міських футбольних клубів. По суті, це був перший "стадіон" міста, який мав нормальних розмірів поле. Через кілька років такий самий майданчик, з огорожею і дерев'яними лавами, що були навколо нього, обладнав футбольний клуб КЛІФ. Тут проводилися головні матчі місцевої першості та інші спортивні змагання, тому вхід сюди був платний. Знаходився майданчик на території Літнього саду, там де тепер знаходиться стадіон "Торпедо" і палац спорту "Запорожець" автозаводу "Комунар".

Потім Косенко змінює свої пріоритети до технічного училища й, стверджуючи, що знайшов у газетах, начебто восени 1909 року саме при комерційному училищі була організована футбольна команда **"Первая коммерческая"**, чи просто "Комерсанти", яка представляла гурток із 25-30 чоловік. У дні матчів гурток поділявся на дві команди, які спочатку і грали між собою. Та вже незабаром, як він гадає, захоплення футболом звісно ж починає приваблювати все більш широке коло молоді, створюються нові команди, між якими і йде суперечка за пальму першості.

Будинок комерційного училища у Олександрівську

А вже 1910 року в московському журналі "Русскій спортъ", начебто, була наведена інформація, уривок з якої мав наступний зміст:

"У технічному училищі Олександрівська утворився учнівський гурток фізичного розвитку, який до програми своєї діяльності ввів гімнастичні вправи на апаратах, легку атлетику, а також фут-бол і лаун-теніс. Гурток уже налічує близько 50 чоловік" (на жаль і цей текст поданий не в оригіналі, а в перекладі на українську мову - **Примітка автора**).

Ця цитата, напевно, була з одного з весняних номерів вказаного журналу, бо далі стверджується, що саме на початку 1910 року футбол захоплює учнів гімназій і технічного училища, де також з'являються команди. Зустрічі між ними проводилися на єдиному тоді майданчику у місті - технічного училища (тобто до 1910 року такого майданчика ще не було - **Примітка автора**).

Будинок технічного училища у Олександрівську

Як бачите, в Олександрівську вже дійсно 1910 року почалося вивчення правил гри й, напевно ж, були якісь перші спроби створення команд для проведення матчів за цими правилами на відповідному майданчику. Тобто, як кажуть - "процес пішов". Треба сказати, що учні технічного училища завжди були у перших лавах ентузіастів спорту. До того ж (якщо це насправді так – **Примітка автора**) відомо також, що цього ж року в одній з місцевих газет було надруковане ще й повідомлення, яке стверджує зростання популярності серед учнів технічного училища не лише спорту взагалі, але й футболу зокрема (з якої саме газети ця цитата, на жаль, не наводиться - **Примітка автора**):

"Спортивний гурток учнів технічного училища вирішив розширити свою діяльність, включивши до програми і фут-бол. Для цього при гуртку тепер утворено кілька команд, які гратимуть щовівторка і щоп'ятниці на спеціально обладнаному полі".

Чомусь стверджується, що саме в ці роки (тобто з 1909 року) команди формувалися, головним чином, з учнівської молоді (робітників серед футболістів тих років не було). А підтвердженням того, що ці команди вже тоді існували, наводиться начебто повідомлення, надруковане знову ж таки, начебто, у журналі "Русскій спортъ":

"В Олександрівську Катеринославської губернії існує кілька футбольних команд: з учнів гімназій, комерційного і технічного училищ, інша – зі службовців залізничних станцій, майстерень і вузла".

Але далі В.С.Косенко хоча б правдиво повідомляє, що до справжньої гри "футбол" ще було дуже далеко, бо перші зустрічі між ними носили епізодичний характер, грали без дотримання будь-якої системи і правил гри, матчі не були регламентовані в часі, більшість гравців не мала навіть екіпіровки. Футбольні команди, що грали у таких матчах, збиралися стихійно і після закінчення змагання, як правило, розпадалися і майже ніколи більше не збиралися знову.

Організаторами цих перших спортивних змагань були, як, начебто, встановив В.С.Косенко з дореволюційних друкованих джерел (на жаль, з яких саме, знову ж таки - невідомо), ентузіастами і організаторами перших футбольних команд і матчів між ними були директор технічного училища Д.М.Поддєрьогін, директор комерційного училища І.Я.Акінфієв і викладач цього училища М.П.Солдатов. А за іншими достовірними джерелами інформації відомо, що в технічному училищі викладачем сокольської гімнастики був Руд Квіл. Саме вони (начебто за свідченням преси) створили перші спортивні гуртки і були ініціаторами проведення багатьох спортивних змагань в Олександрівську. З їхніми іменами начебто й пов'язаний початок проведення регулярних футбольних матчів у місті, перш за все серед учнівської молоді.

Поступово ці матчі привертають все більшу кількість глядачів - жителів найближчих кварталів Слободки і міста, які часом і самі включалися до гри. Це були, хоча і неофіційні, але все ж перші матчі, та ще міжміські і, якщо їх часом щастило нашим землякам вигравати, то глядачі влаштовували переможцям хвилюючі вшанування.

Цей футбол, як відомо, ще не був організованим, але це вже було початком того футболу, який пізніше привернув увагу мільйонів людей. З цього періоду і починається розвиток футболу в Олександрівську (тобто, В.С.Косенко змінює своє бачення - вже не з 1909, а десь з 1911-го року - **Примітка автора**). З пристані, з околиць нова гра - футбол поступово переходить до міста, захоплюючи спочатку учнівську молодь, а потім і прихильників спорту з інтелігенції.

Та все ж, якщо брати по великому рахунку, то не тільки чорноморські матроси стали футбольними вчителями олександрівців. Певну частину у цьому відношенні внесли й тутешні студенти, які вчилися у навчальних закладах Катеринослава, Харкова, Одеси. Приїжджаючи до рідного міста на канікули, вони влаштовували показові матчі, частіше над усе на майданчику технічного училища, й це також сприяло популяризації гри.

Важливу роль тут відіграли і залізничники. Як відомо, Олександрівськ початку XX століття був досить великим залізничним вузлом, який пов'язував центр Росії з Кримом, Донбас - з Кривим Рогом, а пізніше і з містами басейну Чорного моря. У зв'язку з цим залізничники мали багато можливостей для спілкування з спортсменами цих районів, де футбол уже в той час мав незаперечну популярність. Вони частіше і більше за інших відвідували вузлові станції міст, знайомилися з їхнім спортивним життям, бачили там футбольні матчі, переймали досвід роботи.

Саме зазначений вище В.С.Косенко стверджує, що вже восени 1910 року виникають команди **"Железнодорожная"** (або "Екатерининская"), організована при Катеринінських залізничних майстернях (в радянські часи – електровозо-ремонтний завод). А також і команда **"Александровская"**, створена з учнівської молоді, яка була фактично, збірною міста. Десь в ці часи існувала й ще одна футбольна "школа" – курорт Олександробад, який знаходився на мальовничому лівому березі Дніпра. Влітку на відпочинок сюди з'їжджалися молоді люди з різних міст Росії, обізнані з футболом, і тут вони заради розваги грали саме у футбол, що також слугувало прикладом для мешканців Олександрівська у справі організації команд. Як бачимо, каналів для придбання досвіду гри було не так вже й мало… Та все ж скрізь зазначається, що члени цих футбольних колективів, маючи невиразне уявлення про правила гри, грали для себе, і матчі між ними були, в цілому, товариські.

Отже, виходячи з усього вищенаведеного можна зробити єдиний висновок - усі ці умови і стали поштовхом для появи спочатку "диких" чи вуличних команд, які грали між собою за своїми правилами на вулицях і пустирях Слободки, Калантировки, Вознесенівки, Кічкасу, що потім перетворились на більш організовані клубні команди. Рівень гри більшості з них був досить низьким, тобто вся увага зверталася на техніку, колективізм спортсменів тоді ще не усвідомлювався, і основна мета гри полягала у забиванні м'яча у ворота. Команди грали "за власними" правилами і, не маючи ніякого об'єднання, були віддані самі собі. Суддями таких матчів частіше за все були самі капітани. Таким чином, це була гра в м'яча ногами на свіжому повітрі, яка до справжньої гри під назвою "футбол" за правилами створеними в Англії 1863 року практично не мала ніякого відношення.

Історія не зберегла детальних відомостей про ці матчі. Однак значно пізніше, хоча й скупі, вони почали з'являтися у звітах місцевих газет, що припадає на період появи перших, вже організованих футбольних команд і клубів. Напевно ж, саме з цих скупих відомостей В.С.Костенко й вимушений був зробити свій висновок, який тут треба обов'язково навести:

"Так футбол повільно, але впевнено пробивав собі все ширше дорогу на зелені поля футбольних майданчиків, знаходячи своїх прихильників і шанувальників, більшість матчів проводилася на вільних і рівних майданчиках пустирів передмість, в основному по неділях. Меж полів не було, а щоб публіка не заважала грі, від кутка до кутка натягався канат. Постійно позначали лише центр поля. Замість воріт ставили цеглини. Перед початком кожної гри команда обирала зі свого складу воротаря і капітана, а інші гравці були в ролі і захисників, і нападаючих. Суддями, яких завжди призначали самі гравці, часто був хтось з глядачів, а тому, що гра тривалий час не припинялася, то перерва наступала лише тоді, коли забивався гол".

Заодно нагадаємо, що у ті часи саме столичні журнали, в основному, і давали освіту молоді, публікуючи на своїх сторінках історію футболу, огляди спортивних змагань у Європі, різноманітні відомості про футбол обох столиць імперії. Тут же висвітлювався і хід змагань "футбольної провінції". Але казати, що саме з нарисів, присвячених футболу Олександрівська, видно, що в місті того часу було всього три-чотири команди, здатних показати більш-менш пристойний футбол у цьому місті, просто якось недоречно, бо такі нариси ніде не наведені. Адже перший відомий автору цього видання спогад про футбол у Олександрівську наведений у журналі "Сила и здоровье" (Санкт-Петербург) у номері за лютий 1911 року і його, доцільно тут навести:

"На Катеринінській залізниці одержаний циркуляр про організацію спортивно-гімнастичних гуртків, а також футбол-клубів" (як бачите, навіть мови не було про якісь матчі між командами цих клубів, які ще навіть і не були створені - **Примітка автора**).

Та все ж з цього можна зробити висновок, що вже десь влітку 1911 року першим офіційним футбольним колективом Олександрівська була команда "Железнодорожная", яка, до речі, напевно ж існувала і раніше, але тоді ще офіційно не була визнана.

Таким чином, лише починаючи з 1911-12 років, тут з'являються стабільні колективи, які й виступали весь сезон приблизно в одному й тому ж складі. Формувалися вони за територіальним принципом. Крім згаданих вище команд "Железнодорожная" ("Екатериненская") та "Александровская" (пізніше відома як КЛИФ), які представляли південну частину міста, вже в цей час існувала й команда **"Слободская"** - район нинішнього трамвайного парку, а також вже з назвами створюються команди з учнів середніх навчальних закладів - **"Звёздочка", "Коммерсанты", "Техники"**.

Матчі між згаданими командами спочатку проводилися за домовленістю капітанів, які представляли ці команди, і хоча спочатку вони були неофіційними і нерегулярними, все ж, зрештою, за результатами усіх проведених матчів умовно все ж визначалася найсильніша команда міста. Як проходили ці матчі, які розігрувалися призи, хто був чемпіоном - на жаль, важко встановити. Скоріше за все футбольні змагання проводилися весною і восени, коли з початком занять команди гімназій та училищ розігрували між собою щось на кшталт першості. Начебто це стверджується місцевими газетами 1911 року, але якими саме, ніде не вказано. Наводиться лише текст однієї з них (і знову ж не в оригіналі, а вже в перекладі - **Примітка автора**):

"8 вересня розпочався розіграш футбольного кубка для учнівських команд, влаштованого "Товариством сприяння розвиткові учнівської молоді", разом з гімнастичним товариством "Сокіл", в якому взяли участь майже всі навчальні заклади міста".

З цих перших згадок про футбол видно, що репортери (дописувачі місцевих газет і журналів) ще вельми туманно розбиралися у цій "новомодній" грі, а тому так мало і неохоче писали про неї на сторінках своїх газет, що зайвий раз характеризує відношення тогочасної преси до усіляких спортивних подій. Як каже єдиний дослідник футболу Запоріжжя (мається на увазі все той же В.С.Косенко), саме через це практично нічого не відомо а ні про "Товариство сприяння розвиткові учнівської молоді" в місті, а ні навіть про гімнастичне товариство "Соколъ". Але в подальшому читач зрозуміє, що цьому вказаному досліднику вірити аж ніяк не можна, тому наведений вище текст, запозичений начебто з якоїсь газети 1911 року, зовсім не треба сприймати серйозно, а тим паче визначати дату 8 вересня 1911 року днем народження футболу Запоріжжя (звісно, до того часу поки ця газета не буде знайдена й оприлюднена - **Примітка автора**).

Не зважаючи на те, що футбол в Олександрівську, як нас вперто завіряють, швидко прогресував і завойовуючи популярність, піонерам цієї гри доводилося не легко: міська влада не думала про будівництво спеціальних футбольних полів. А ті, що вже існували, були обладнані, звичайно ж, примітивно. З'явившись

спочатку у Південному саду (це в районі нинішньої залізничної станції Запоріжжя-І), а пізніше - у манежі Бормана-Шведе (на місці якого в радянські часи був споруджений ковальський цех автозаводу "Комунар"). На наведеному далі фрагменті карти Олександрівська початку XX століття позначені місця розміщення цих майданчиків, а також перших футбольних осередків:

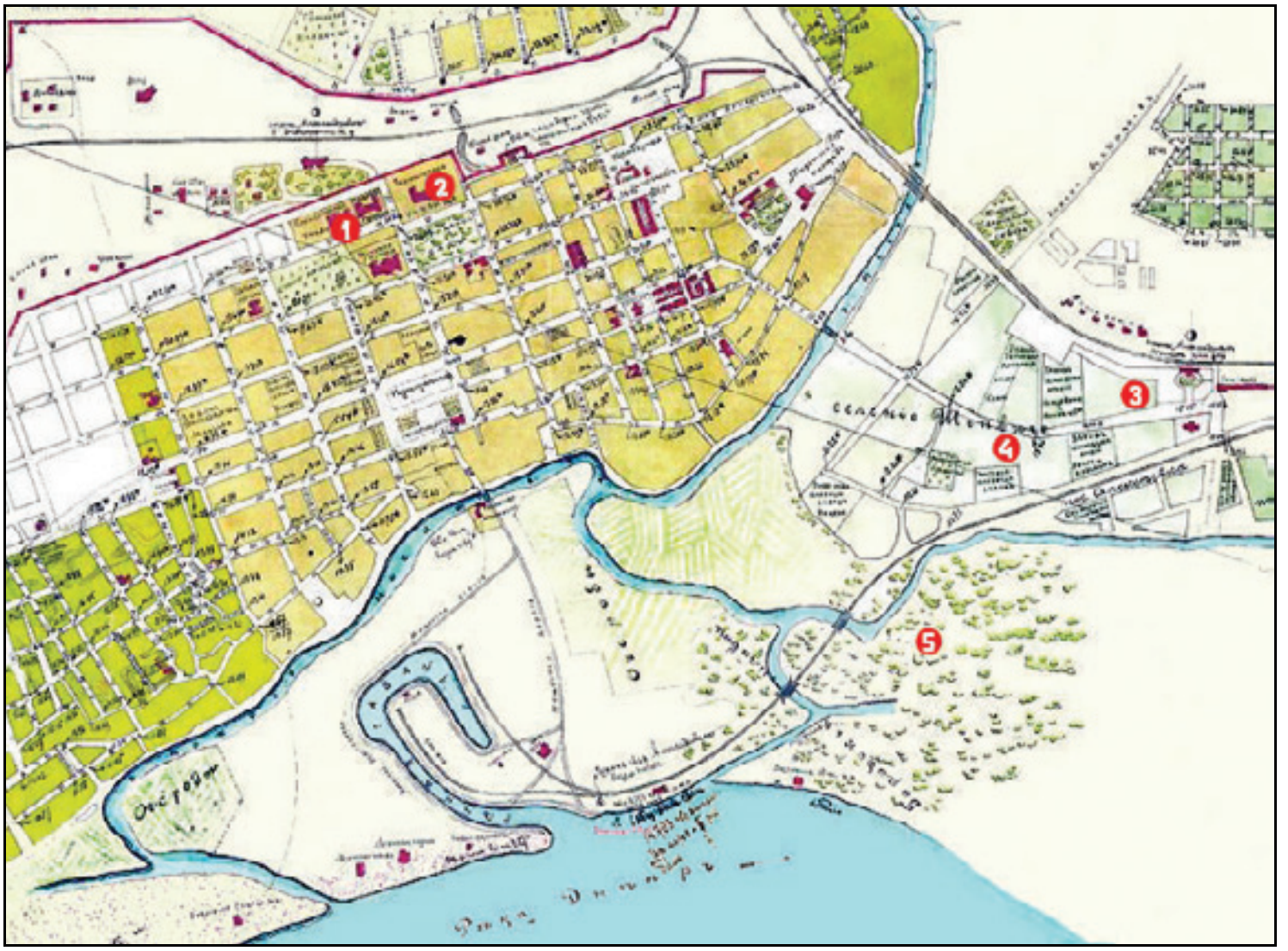

Фрагмент карти міста Олександрівська початку XX століття
(1 - Комерційне училище, 2 - Технічне училище (з першим майданчиком, де можна було грати у футбол) 3 - футбольний майданчик у Південному саду, 4 - футбольний майданчик у манежі Бормана-Шведе, 5 - умовне місце проведення матчів у Дубовому гаю)

Косенко В.С. у своїх дослідженнях наводить навіть текст начебто з якихось публікацій, на жаль не вказуючи з яких саме:

"Все більш і більш прищеплюється в Олександрівську гра в футбол, в яку грають тепер у всіх частинах міста: у Південному саду і Дубовому гаю, на майданчиках і пустирях за містом, а також по неділях, на березі Дніпра і в плавнях. Всюди грають у футбол".

Але тут же одразу додає, що це ще був "дикий" футбол, а на підтвердження цього знову надамо слово одному з ветеранів – І.С.Василенку (начебто з його спогадів):

"Свою футбольну науку ми почали осягати ще у 1912 році, учнями місцевих гімназій і училищ у "вуличних" командах. Ніякої екіпіровки ні в кого, звичайно, не було, тому використовувались "допоміжні" засоби: ганчірні м'ячі, старе взуття, старі брюки, з відрізаними до колін холошами, дамські панчохи замість гетрів. Строкатість була незвичайна…".

Тобто, якщо його спогади раніше "підтягувалися" під 1909 рік, то зараз добре видно, що вказаний в них саме 1912 рік. Таким чином, можна зробити висновок, що якщо до цього року у футбол в Олександрівську

навіть і грали, то лише учні й при невеликій наявності публіки, яка ставилася до матчів з неприхованими насмішками і ворожістю. І лише починаючи саме з літа 1912 року, ця спортивна гра набуває все ж визнання. Про неї в цьому місті вже починають більш детально писати як місцеві газети, так і навіть центральні спортивні видання - московські журнали "Русскій спортъ" і "Къ спорту!".

У цей час найбільш цікавими змаганнями були матчі між збірними командами "Железнодорожная" і "Александровская" (визначалася як збірна міста). Начебто, з коротких повідомлень у газетах відомо, що у змаганнях цих команд переможцями незмінно ставала збірна міста.

Команда "Александровская" (пізніше - КЛИФ) з Олександрівська. 1912 р.

До речі, збереглося й дуже цікаве фото цієї збірної футбольної команди міста, що йменувалася як "Александровская", яке навіть датоване й підписане: ***"Южный сад 1912 г."*** (воно тут поряд наведене - **Примітка автора**)

Інформація про те, що, напевно, саме ця збірна команда Олександрівська прийняла в липні 1912 року участь у змаганнях у Феодосії по групі "Б" за Кубок портових міст 1912 року басейну Азовського моря, як ми вже знаємо, є недостовірною.

А вже 1913 року місцеві газети в повній мірі почали приділяти увагу футболу й матчам між місцевими командами. Перші кроки в цьому напрямку були зроблені місцевою газетою "Александровский вестникъ" від 3 липня 1913 року, яка в кількох рядках рубрики "Местная хроника" неупереджено повідомляла:

"Змагання футболістів, призначене на 30 червня, не відбулося у зв'язку з дощовою погодою і перенесено на вечір 7 липня".

А в номері від 14 липня тієї ж газети у кореспонденції під назвою "Серед футболістів" досить детально описується футбольний матч, який таки відбувся **7 липня** між міською збірною командою (відома вже нам як "Александровская") та командою залізничників (відома нам як "Железнодорожная"), який закінчився перемогою збірної міста з рахунком 5:1:

"У неділю, 7 липня, у Катеринінських майстернях, відбулося змагання між "Першою міською" збірною футбольною командою і "Першою залізничною".

Погода цілком сприяла цікавому і рішучому змаганню, помилуватися ним прийшло багато людей.

Рівно о п'ятій годині сильним ударом центрального форварда Андреєва м'яч вривається у ряди залізничників. На першій же хвилині крайній форвард Табачников розкішним спритним ударом забиває противнику гол з боку міської команди.

При всьому бажанні залізничників забити хоча б два голи міським – цього їм невдавалося завдяки сильному захистові беків у особі Давидовича і Мознаїма.

Закінчуються два тайми повною перемогою міської команди – 5:0, з яких три голи забив Табачников, один центр-хавбек Кундін і ще один правий інсайд Тученко.

Вражені і обурені залізничники посилено почали прохати ще 15 хвилин для продовження гри. Дружніми зусиллями їм все-таки вдається вштовхнути м'яч у ворота міських.

Не можна не зазначити гарної гри з боку залізничників – форварда Березовського, який скрізь встигав – і у себе, і в противників".

Ця газетна інформація є першим справжнім звітом про один із перших офіційно нею підтверджених матчів в історії футболу Запоріжжя. До речі, з достовірних джерел відомо, що столичні спортивні журнали тоді визначали назви цих двох команд як "Южно-железнодорожная" та "Сборная Александровска (ученическая)" й це є суттєвим доповненням до справжнього розуміння того, хто саме грав.

Таким чином, можна зробити висновок, що саме

20 (7 за ст.ст.) **липня 1913 року є днем народження футболу міста Запоріжжя та регіону Запорожжя в цілому.**

Вже другий цікавий матч, якому преса приділила належну увагу, відбувся 20 липня й, до того ж, цей матч був виїздним - до Нікополя та й ще й міжміським - між збірними командами Нікополя та Олександрівська. Про цей міжміський матч детально повідомила та ж сама газета "Александровский вестникъ" від 23 липня 1913 року в нарисі "Футбольный матч Никополь - Александровск" і саме з нього відомо, що цей матч завершився безрезультатно - внічию 0:0. Більш детально про цей матч викладено в цьому ж розділі в підрозділі "Міжміські товариські матчі на Запорожжі". Там наведений і текст звіту з цієї газети.

Тут, віддаючи належне піонерам олександрівського футболу, наводимо лише склад команди, яка виступала у тому пам'ятному матчі: голкіпер - Мознаїм, беки - Давидович, З.Мознаїм; хавбеки - Амчиславський, Гусень, Гладков; форварди - Саксаганський, Селимонов, Кичинков, Тученко і Табачников. Ці спортсмени по праву вважаються представниками першого покоління місцевих футболістів, покоління, яке не домоглося особливих успіхів у змаганнях першого етапу розвитку футболу Олександрівська, але заклало його.

Дивно, але існує інформація про перший міжміський матч збірних команд Катеринослава та Олександрівська в Катеринославі 21 липня цього року (результат зустрічі невідомий). Як таке могло бути - просто невідомо й потребує перевірки.

Та продовжимо. Є достовірна інформація про другий матч між збірною командою Олександрівська (учнівською) та командою "Южно-железнодорожная", який відбувся 4 серпня й завершився знову перемогою збірної команди, хоча й мінімальною перевагою - 1:0 (0:0)

Саме починаючи з 1913 року, відомості про футбол в Олександрівську значно частіше з'являються на сторінках не лише місцевих газет, але й центральних столичних видань, що стало можливим завдяки підвищенню техніки і класу футболістів, зростанню кількості футбольних команд у місті. Факт існування у місті кількох футбольних команд стверджує московський журнал "Къ спорту!", який у №35 за 13 жовтня 1913 року на сторінці 9 написав про матч, що відбувся в Олександрівську 8 вересня між командами "Звёздочка" і збірною учнів навчальних закладів (див. наведений текст з цього журналу - **Примітка автора**).

Александровскъ. 8 сентября на мѣстной футбольной площадкѣ состоялся матчъ между командой «Звѣздочка» и сборной командой изъ учениковъ среднихъ учебныхъ заведеній. Матчъ выиграла сборная команда при результатѣ 1 : 0.

Нарис із журналу "Къ спорту!" №35 за 13.10.1913 р.

За тиждень до цього той же журнал №34 від 6 жовтня на сторінці 9 опублікував ще одне повідомлення про матч у Олександрівську 15 вересня - вже перший міжміський у цьому місті між командами комерційних училищ Олександрівська та Нікополя, який завершився перемогою місцевої команди з рахунком 4:0. І про цей матч трохи детальніше можна дізнатись далі у підрозділі "Міжміські товариські матчі на Запорожжі". Як видно з наведеного, починаючи з 1913 року між футболістами Олександрівська і Нікополя встановлюються постійні дружні зв'язки, при цьому ці міжміські матчі стають важливою подією у футбольному житті обох міст.

Вже весною 1914 року в Олександрівську, начебто при клубі ім. Т.Шевченка (?), був створений **"Клубъ любителей игры въ футболъ"** (**КЛИФ**), при якому була сформована футбольна команда, до складу якої увійшли, в основному, футболісти команд "Александровская" і технічного училища. Її організатором був відставний офіцер російської армії капітан **Дєдушинський** – відмінний спортсмен і ентузіаст футболу, який служив у той час інженером на заводі Бодовського. А допомагав йому **Анциферов**, шляховий майстер, який до цього створив уже команду "Железнодорожная", де грав і сам.

Команда КЛИФ мала єдиний впорядкований майданчик з огорожею і лавами для глядачів, що дозволяло проводити платні футбольні матчі (на жаль, де саме він знаходився – невідомо - **Примітка автора**).

Із появою цього клубу начебто газета "Запорізький край" меланхолійно розповідала своїм читачам:

"У кінці квітня 1914 року в Олександрівську відбудуться великі змагання у футбол – буде розіграний перший чемпіонат міста… Кращою командою вважається лише організований клуб КЛІФ, ядром якого стала команда "Олександрівська".

Всі команди, які мають у своїх лавах гарних гравців, нині посилено тренуються, грають енергійно, майже кожний день, наскільки дозволяє погода".

Вже того часу ніхто не дивився на футбол скептично і хоча першість міста до весни 1914 року офіційно не розігрувалася, але матчі, які носили більш товариський характер, проводилися регулярно при порівняно великій наявності глядачів.

Як відомо, футбол Олександрівська такої широкої преси, як скажімо, петербурзький, харківський чи одеський не мав, та й не міг мати, але про нього знали, про нього писали. І головна роль у цьому належить все тому ж московському журналу "Къ спорту!". Саме з №18 цього журналу за 10 травня 1914 року нам відомо про 2 матчі у Олександрівську: 23 квітня між командами КЛИФ та гімназії - 4:0 (0:0), а також про останній у весняному сезоні 24 квітня між командами КЛИФ та учнівською збірною командою Олександрівська - 3:1 (0:0):

Александровскъ. Екатерин. губ.

23-го апрѣля с/г. на спортивной площадкѣ общества «Клифъ» произошла встрѣча двухъ командъ: 1-ой «Клифъ» и 1-ой команды гимназіи. Первый хавтаймъ, несмотря на преимущество команды «Клифъ», заканчивается 0:0. Гимназія нерѣдко пытается съ комбинаціи забить противникамъ голы, но безуспѣшно. Второй хавтаймъ форварды «Клифъ» играютъ болѣе удачно и оканчиваютъ матчъ 4:0 въ свою пользу. Забиты голы центр. форвардомъ и лѣвымъ срединымъ по 2, удачно прорвавшимися къ голу гимназіи.

Та же команда «Клифъ» сыграла послѣдній въ весеннемъ сезонѣ матчъ 24-го апрѣля, со сборной ученической всего города. Этотъ матчъ показалъ съ хорошей стороны игру команды «Клифъ». Хороша въ ней защита и полузащита, довольно легко справлявшіяся съ нападеніемъ сборной и особенно хорошо проявившіе стренированность, пониманіе общей игры и игры другъ друга въ первомъ хавтаймѣ.

Много техники замѣтно въ игрѣ голкипера Флита. Хорошо и нападеніе, спокойно и безъ особаго усилія обыгрывающіе защиту сборной длинными и короткими пассами, которыми они пользуется весьма умѣло. Первый хавтаймъ закончили 0:0. Второй хавтаймъ окончился въ пользу «Клифъ» 3:1. Форфарды понимаютъ другъ друга и удачно держатъ игроковъ. Одинъ голъ забитъ съ удачнаго пасса центръ хавбэкъ, игравшаго очень успѣшно, второй забитъ, прорвавшимся лѣвымъ крайнимъ, третій съ корнера.

Составъ команды побѣдительницы:

Голкиперъ Флитъ.
Беки: Толстоноговъ I (капитанъ), Кононовъ.
Хавбеки: Молчановъ, Лукашевичъ, Ипатовъ.
Форварды: Березовскій, Дятленко, Салимоновъ, Толстоноговъ II, Кондракинъ.

Реферировалъ оба матча Анциферовъ.

Нарис із журналу "Къ спорту!" №18 за 10.05.1914 р.

Як бачите, у цьому нарисі немає жодного натяку на те, що вказані матчі мають якесь відношення саме до першого чемпіонату Олександрівська, тому можна чітко зробити висновок, що історик футболу Запоріжжя В.С.Косенко в своїх статтях 1977 року в газеті "Комсомолець Запоріжжя" пішов на фальсифікацію й відверто збрехав про проведення весною 1914 року якогось першого чемпіонату з футболу в Олександрівську. Однак те, що місцева команда **КЛИФ** (а за столичними журналами її назва значиться як **"Клифъ"**) була найсильнішою в цьому місті - тут заперечень немає. Відомий і склад цієї найсильнішої місцевої команди (а ніяк не чемпіонів Олександрівська 1914 року - **Примітка автора**): Фліт - Товстоногов-1, Кононов – Молчанов, Лукашевич, Іпатов – Березовський, Дятленко, Салимонов, Товстоногов-2, Кондракін. Капітаном команди був захисник команди Товстоногов.

До речі, відомий і перший міський рефері Олександрівська - ним був Анциферов, про якого мова вже велась. В.С.Косенко навіть стверджує, що Анциферов пізніше очолив міську колегію суддів, але без жодного на це документального підтвердження. До того ж, якщо все обдумати, то очевидно, що він просто його переплутав з І.Я.Акінфієвим.

А до усього цього - начебто, влітку цього ж року, за свідченням преси, був затверджений навіть і Статут клубу (знову ж, на жаль, без жодних документальних підтверджень - **Примітка автора**).

Далі "історика" В.С.Косенка просто в брехні вже й зупинити не можна було. Особливо коли він стверджує, що влітку 1914 року поряд із матчами місцевого значення, олександрівці провели й цілий ряд міжміських зустрічей, як вдома, так і на виїзді. Пише, що зокрема до Олександрівська з Катеринослава приїжджали футбольні клуби "Паллада" (взагалі ця команда навіть в Катеринославі епізодично згадується лише 1915 року) і "Задніпров'я", а також і просто зухвало вигадує навіть міжрегіональні матчі з приїздом з Херсону - ХСК (Херсонського спортклубу), з Миколаєва - "Російського сокола" та з Харкова - клубів "Женессъ" і "Фениксъ" й, до того ж, ще й вказує, що досить часто успіх у цих матчах був на боці олександрівців. Просто дивно, як можна так вигадувати просто до нестями.

Насправді ж з міжміських матчів цього року вже традиційно був лише матч у Нікополі, з приводу якого писав журнал "Къ спорту!" №25 за 29 червня 1914 року на сторінці 19 у нарисі "Никополь" рубрики "Провинція" між кращою командою Нікополя та олександрівським КЛИФ, який закінчився перемогою гостей з рахунком 1:0 і про нього, знову ж таки, наведено далі в підрозділі "Міжміські товариські матчі на Запорожжі". А повний текст звіту та ілюстрація його у журналі наведені далі у підрозділі "Нікополь".

Але головна локшина, яку В.С.Косенко навісив на вуха перш за все своїм землякам - вигадане ним повідомленнями петербурзької газети "Футболистъ" про те, що коли у вересні 1914 року намічалося проведення розіграшу першості Півдня Росії, в якому зажадали взяти участь 12 команд, начебто була зазначена й команда Олександрівська і участь її у чемпіонаті була зірвана лише розпочатою першою світовою війною. Безглуздіше й вигадати важко, адже у Олександрівську ще й про створення футбольної ліги мова тоді не велася, бо команди міста по пальцям однієї руки можна було порахувати. А про вступ до "Всероссійскаго Футбольнаго Союза" й мріяти ніхто не міг. Ось такі у нас горе-історики футболу були за радянських часів й дивно, що їх вигадки сприймалися усіма залюбки і, як кажуть, "під аплодисменти публіки".

Більш-менш правдивим повідомленням цього "історика", є хіба що те, як 1914 року у період літніх канікул, за прикладом команди КЛИФ, залізничники Олександрівська та їхні діти, що жили у районі станції "Катериненська" (нині Запоріжжя-ІІ) і залізничних майстерень, створюють ще й "дику" літню команду, в якій грали гімназисти Д.Новіков, Л.Тернавцев, Я.Желєзов, С.Козицький, Д.Сомов, В.Носик, П.Кулинич, І.Снетко, В.Іщенко, С.Щеголев, Очолювали цей колектив Ф.Мальцев та І.Василенко (тобто, з тих же спогадів престарілих ветеранів, які ніде не були не те що опубліковані, а навіть не занотовані - **Примітка автора**).

Звісно ж, як і скрізь, перша світова війна, що вже розпочалася, не лише стала на перешкоді до здійснення омріяних заходів, але й взагалі загальмувала дальший розвиток футболу і в Олександрівську, бо досить багато футболістів пішло на фронт, а більшість футбольних колективів припинили своє існування. Та все ж, незважаючи на військовий час, футбольне життя міста не вщухало. Як і раніше, проводилися товариські матчі між деякими міськими командами, які пізніше грали навіть, як кажуть, і з військовополоненими солдатами, які прибували до нашого міста - німцями, австрійцями, угорцями та іншими. Матчі з ними, як стверджують деякі "історики", становили велике задоволення місцевим спортсменам і глядачам, бо це ж були, по суті, начебто перші "міжнародні" матчі олександрівців (це ж треба таке стверджувати !?). До того ж писали, що майже усіх футболістів мобілізували, але дивно ж, що ***"не зважаючи на воєнний час, краща олександрівська команда КЛИФ продовжує тренування, а також проводить і футбольні матчі, в основному товариські - і вдома, і на виїзді"*** (як таке могло бути, на жаль, ніхто пояснення не дає або це замовчується? - **Примітка автора**).

Є навіть ще й особливо брехлива інформація про перебування у Миколаєві 1915 року команди КЛИФ з Олександрівська, яка виграла у місцевого "Русского сокола" (2:1) та програла "Николаевскому спортивному клубу" (1:4). Ця інформаціє не має жодного документального підтвердження, а "запозичена помилково,, нехай Бог пробачить)" з наведеної в історії футболу Миколаєва інформації про матчі, уявіть собі, команди миколаївської Олександрівської гімназії на першість цього міста серед навчальних закладів. От такі у нас "історики".

Стверджується, але теж без документального підтвердження, що 1915 року начебто все ж таки була створена "Александровская Футбольная Лига" й першим її головою було обрано директора комерційного училища І.Я.Акінфеєва, який у футболі, кажуть, проявив себе як суддя найважливіших матчів у місті й навіть

водночас займав пост "головного рефері" (очевидно й така посада в спортивних організаціях цього міста існувала (?) - **Примітка автора**), що асоціюється начебто за рангами нинішнього часу з посадою голови міської колегії суддів. Тобто колегії не було, а голова її був. Оригінальне мислення.

Довідник Олександрівської ліги з підмосковного Александрова

Звісно ж, можна було б вважати й створення "Александровской Футбольной Лиги" вигадкою, якби не знайдений вже не так давно перший начебто футбольний календар-довідник на літній сезон 1916 року, обкладинка якого тут наведена. Викликав лише подив, що на ньому вказана інша назва ліги - не футбольна, а "Александровская Спортивная Лига", й до того ж, цей довідник виданий чомусь у Москві, начебто типографій в Олександрівську або поряд в Катеринославі не існувало (?). Через те, що й досі ніхто цей довідник не бачив і не переглядав його, виникло припущення, що це довідник іншого Александровська або Александрова, адже їх у Російській імперії було декілька, а з футболом найбільш пов'язаний був саме Александров Володимирської області, тобто саме той, що поряд з відомим футбольним підмосковним Орєхово-Зуєвим. Ось і розкрилася загадка цього довідника і чому його текст ніхто не бачив або може й приховував.

А тепер потребує всебічного розгляду ще питання вступу 1916 року олександрівського "Клуба любителей игры въ футболъ" (КЛИФ) до тільки-но організованої у Катеринославі 5 червня "Екатеринославской футбольной лиги" (ЕФЛ). Виявляється, що створена Олександрівська Футбольна Ліга не існувала навіть і в 1916 році, бо не спроможна була офіційно зареєструватися через відсутність членів, яких просто не задовольняли умови прийому до ліги (високі членські внески, вимоги мати рекомендації і поручительство міської влади і поліції - тобто затверджені статути). Саме тому КЛИФ просто вимушений був долучитись десь до ліги іншого міста й обрав ЕФЛ, бо саме у Катеринославі його заяву задовольнили й він під назвою "Клифъ" одразу прийняв участь у першості Катеринослава 1916 року по класу "Б", до якого ще були залучені катеринославські клуби "Аида", "Спортъ" і "Унітасъ". Змагання розпочалися 27 червня й результати матчів зведені у наведену тут таблицю (на жаль, більшість результатів відсутня й навіть невідомо чи проводилися ці матчі, але переможець і другий призер все ж офіційно були визначені):

Результати матчів літньої першості Катеринослава по класу "Б" 1916 року (станом на 22 липня)

умовні місця	команди	1	2	3	і	в	н	п	м'ячі	о
1	"Аида"		4:3	?	2	1	-	-	4:3	2
2	КЛИФ			?	2	-	-	1	3:4	0
3	"Спортъ"				2	-	-	-	-	?

Примітки: 1. "Унітасъ" не включений до таблиці, бо він і не заявлявся

Чудовим поясненням до показників цього чемпіонату є стаття А.В.Зіскінда в журналі "Къ спорту!" №29 за 23 жовтня 1916 року, де він декілька слів наводить і щодо класу "Б":

"...состязанія на первенство Футбольной Лиги. ...Въ классе "Б" спорили за первое место "Аида" и "К.Л.И.Ф.". Первый, обыгравъ "Клифъ", съ большимъ трудом вышелъ на первое место...".

Заслуговує уваги друге місце олександрійської команди КЛИФ, яка програла переможцю класу "Б" в останньому матчі у впертій боротьбі (3:4).

До того ж, дехто стверджує, що й збірна Олександрівська 1916 року начебто зіграла ще й зі збірною Катеринослава два матчі та й ще в одному перемогла - 1:0, а другий закінчився унічию - 0:0 (щоправда, підтвердження цього ніде не наведено, а лише вказано, що це було вже значним досягненням олександрійського футболу тих часів). Також нічим не підтверджена й інформація, що влітку 1916 року збірна Олександрівська виїжджала до Херсона і Миколаєва, де зіграла по дві зустрічі: у Херсоні з командою "Спортингъ-клубъ" внічию - 0:0, а другий матч виграла - 1:0, та й у Миколаєві у команди "Русскій соколъ" виграла - 2:0, а команді "Атлетикъ-клубъ" програла - 1:4. Але усі ці матчі не мають жодного документального підтвердження й за попереднім досвідом їх також можна вважати просто вигаданими.

А вже з 1917 в буремні роки революції знову стають популярними в Олександрівську "дикі" команди, в яких виростало й міцніло перше покоління майбутніх радянських футболістів. До того ж, начебто є інформація і про створення у цьому місті й футбольної команди єврейського спорттовариства **"Маккабі".**

До того ж, щоб визначити кращу команду Олександрівська тих часів, то з достатньо великою достовірністю можна вважати кращою **"Клубъ любителей игры въ футболъ" (КЛИФ)** - неофіційного чемпіона міста 1914 року та офіційного другого призера 1916 року.

Що ж до спроб створення на початку 1917 року на території півдня Російської імперії хоча б якогось спортивного союзу, а саме в Катеринославі "Союза Юго-Зап.Россіи", до якого в цей час могли увійти придніпровські міста, то, через відсутність майданчиків для проведення спортивних змагань цього Союзу, далі балачок і побажань справа не зрушилася. І навіть коли у лютому 1917 року в Катеринославі вже йшлось про відродження "Южно-Русскаго Футбольнаго Союза" й був розроблений його статут, то включення до нього саме Олександрівська вже мови не велося, хіба що він розглядався серед ***"інших дрібних містечок"***.

* * *

В.С.Косенко

Перші кроки футболу в місті Запоріжжі (в ті часи - Олександрівську) були вперше висвітлені істориком-любителем **Валентином Сергійовичем Косенком** в його нарисах з циклу "З історії запорізького футболу", які були опубліковані з 6 січня по 17 лютого 1977 року в 7 номерах газети "Комсомолець Запоріжжя".

В.С.Косенко виявився єдиним літописцем футболу Запоріжжя, який приділив цій темі належну увагу, але, на жаль, за побажаннями місцевої влади вимушений був піти на підробку й фальсифікацію знайдених ним у бібліотеках і архівах матеріалів, що в ті часи віталося й заохочувалося заради популяризації провідної ролі футболу на місцевому рівні у вихованні здорових і мужніх молодих будівників комунізму.

Та все ж, здебільшого уся наведена у цьому підрозділі інформація використана автором цієї книги саме з напрацювань В.С.Костенка з виправленнями й доповненнями, зібраними з інших джерел виключно крихтами.

Герб Катеринослава (початок XX ст.)

ДНІПРО

Дніпро - адміністративний центр Дніпропетровської області України. Місто розташоване в нижній течії Дніпра при впаданні річки Самари.

У часи Київської Русі вже у IX ст. ці землі були під владою кочових племен. Вважають, що головне улицьке місто Пересічень, що знаходилося на Дніпрі, в 800 - 1300 рр. існувало на горбах Ігренського півострова, де Самара впадає у Дніпро. Вже близько 1500 р. тут існувало торгівельне козацьке місто Самара, яке занепало 1688 р. Під час козаччини ці землі належали Запорозькій Січі. 1635 року тут була побудована польська фортеця Кодак, а поряд виникло містечко - центр Кодацької паланки Низового війська запорізького. Та ось вже 1660 р., за архівними документами, тут з'являється селище Новий Кодак, яке у 1750 р. вже має статус міста. 1775 р. після чергової переможної війни з Османською імперією й ліквідації запорозького козацтва тут було вирішено побудувати адміністративний центр нової губернії. 1776 року за планом нове місто Катеринослав почали будувати спочатку на річці Кільчень при її впадінні у річку Самара, але це було далеко від судноплавного Дніпра і 1784 р. будівництво перенесли на правий берег Дніпра, а старе місто іменувалося Новомосковським. За бажанням імператора Павла I у 1796-1802 рр. вже Катеринослав носив назву Новороссійськ. А потім Катеринослав стає адміністративним центром катеринославської губернії. За часів Української РСР 1926 р. Катеринослав було перейменовано на Дніпропетровськ (на честь більшовикка Г.Петровського) і він став 1932 р. центром Дніпропетровської області. А вже за часів незалежної України 2016 р. Дніпропетровськ було перейменовано у Дніпро, але область ще й досі іменується Дніпропетровською.

Катеринослав. Катерининський пр. (початок XX ст.)

Народження футболу в Катеринославі

Катеринослав початку минулого століття не можна вважати спортивним містом. Тим паче спортивне життя тут розвивалося достатньо інтенсивно. Виступи атлетів і змагання борців, іподром були невід'ємною частиною цього життя, а щодо велосипедного спорту, то циклодром, відкритий в місті 1894 року, хоча й був одним із перших в Російській імперії, але вже 1900 року був закритий через фінансові негаразди. З 1898 року існував яхт-клуб, з 1904 року - шахматний клуб, наприкінці XIX ст. - товариство любителів лаун-тенісу і, нарешті, з 1911 року - автомобільний клуб.

II реальне училище в Катеринославі (поч. XX ст.). Зліва від будівлі за добре видним парканом був перший спортмайданчик у цьому місті

На базі II-го Реального училища (засноване 1908 р.) було створено Катеринославське гімнастичне товариство **"Соколъ"**, яке об'єднало кілька сотень любителів гімнастичних вправ. Установчі збори цього товариства відбулися 2 листопада 1908 року у приміщенні цього училища,

але є офіційна інформація, що статут цього товариства було затверджено 16 жовтня 1909 року (з матеріалів місцевого обласного держархіву - фонд 313, опис 2, справа 2658, лист 243).

За науковими дослідженнями відомо, що вже 1909 року в навчальних закладах Катеринослава викладачами гімнастики були: у комерційному училищі Ярослав Гвід, у І реальному училищі – Ян Кошак, а в Маріїнській жіночій гімназії – Антоніна Клайнова. У сучасних друкованих виданнях вказується, що гімнастичне товариство "Соколъ" почало активно функціонувати вже 1910 року, коли весною вперше в місті були проведені гімнастичні виступи у Міському саду (нині парк ім.Глоби) та на Соборній площі. Саме на цій площі пройшло й перше загальноміське велике свято 7 травня 1910 року, в якому приймали участь учні 7 навчальних закладів Катеринослава. Відомі декілька описів цього свята в місцевій пресі, де чітко вказано про звільнену середину площі та встановлення навкруги лавок у три ряди й навіть трибуни для почесних гостей свята. Також вказано, що після показу гімнастичних вправ свято завершилося грандіозною пірамідою. Після закінчення свята усі його учасники під звуки оркестру рушили по Катерининському проспекту до будинку Міської Думи. Але, на жаль, ніде жодного слова, або хоча б натяку на футбол немає, а це ж вже травень 1910 року. В усякому разі ще футбольні команди в осередках цього товариства очевидно не були створені й відтреновані, щоб можна було організовувати матчі між ними. Та й головне потрібно було мати поле для цієї гри належних розмірів, але з багатьох видань відомо, що члени цього товариства побудували свій перший в місті спортивний майданчик з полем, розмірами належними для проведення матчів у футбол, лише через рік - **у травні 1911 року**. Він розміщався на території колишньої Тюремної площі на перехресті Пушкінського проспекту та Єлісаветградської вулиці (нині вул.Ю.Савченко, зараз тут середня школа №2). Це місце того часу вже було забудоване, тут з'явилися будівлі декількох навчальних закладів, у тому числі ІІ-го Реального та І-го Комерційного училищ. Начебто підтвердженням побудови тут першого спортивного майданчика саме 1911 року є стаття "Футбол в Екатеринославе", опублікована вже через місяць після завершення будівництва цього майданчика, але в жодному друкованому виданні вона так і не наведена, тому цьому ніякого підтвердження немає.

Спортивне свято товариства "Сокол"
на майданчику Соборної площі 7.05.1910 р.

Цей перший в місті спортивний майданчик з футбольним полем був біля ІІ-ої Жіночої гімназії та І-го Комерційного училища на подвір'ї ІІ-го Реального учи-лища (на наведеному вище фото будинку цього училища зліва добре видно паркан, саме за яким і був цей майданчик). Поряд у ті часи ще існував "Тюремний замок" (діюча тюрма міста) та міська пожежна каланча. Саме завдяки товариству "Соколъ" цей пустир, що густо заріс травою, довжиною у 50 саженів (1 сажень = 2,13 м - **Примітка автора**), поступово постійно почав впорядковуватися. Спочатку тут з'явилися корти для тенісу, обнесені металевою сіткою, потім зробили дерев'яну трибуну для глядачів (три ряди лав), приміщення роздягалень для спортсменів (два дерев'яних сарайчика), буфет для глядачів та дві будки - каса і туалет. Цей огороджений дерев'яним парканом майданчик з часом перетворився у центральну спортивну арену міста. Вхід сюди стає платним, а ті, хто не мав можливості сплатити, тіснилися за парканом і навіть заповнювали дахи сусідніх будинків. Дівчата жіночої гімназії полюбляли спостерігати за хлопцями-футболістами з вікон своєї гімназії.

Місце першого спортивного майданчика в Катеринославі
на Тюремної площі (на старій карті міста)

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

Будинок сучасної середньої школи №2 м.Дніпро

Сучасний спортивний майданчик у дворі школи

Саме на цьому майданчику проходили перші матчі між місцевими командами. Найбільш важливі та цікаві матчі на цій арені збирали до трьох тисяч глядачів і приносили певний прибуток товариству. Але коли це було?

Вважати, що саме 1911 року вперше з'явився й футбол у Катеринославі, бо начебто заговорили про нього мешканці міста саме цього року, звичайно, дозволяється, але, на жаль, жодного документального підтвердження цьому й досі ніде не знайдено і не наведено. Як доказ цього, треба навести слова з книги Владислава Рибакова "Футбол, Днепропетровск, и не только…", щоби читач зрозумів що до чого. Ось що пише автор цього видання:

"…По нашему мнению, этот год и можно считать днем рождения футбола в нашем городе. Ведь если была построена спортивная площадка, в том числе и для игры в футбол, а строилась она на основании дошедших в наш город тогдашних футбольных правил, значит те, кто её строил, уже знали о такой игре. Не исключено, что учащиеся второго реального училища Екатеринослава, даже, до завершения строительства, пытались играть в футбол. А, если площадка появилась весной 1911 года, мы, можем, говорить о том, что сведения о футболе и попытки играть в "ножной мяч", были в нашем городе еще раньше – в 1910 году. Но, к сожалению, автор этой книги не имеет необходимой и достаточной для этого информации, и приходится считаться с этим...".

І ось саме без жодного доказу футбольна громада Дніпра раптом вирішує підняти питання навіть святкування 100-річчя "дніпропетровського футболу" 2011 року. Пояснення цьому нам дає той же В.Рибаков у тій же своїй книзі:

"И все же, в 2011 году, накануне проведения в Украине "Евро-2012", наряду с празднованием 90-летия со дня основания футбольной команды "Днепр" в 2008 году, мы смогли отметить 100-летие днепропетровского футбола. Этот юбилей в нашем городе, стал хорошей прелюдией перед проведением в нашей стране игр европейского чемпионата "Евро-2012" и проверкой готовности Украины, а возможно и Днепропетровска, хотя ему и не было доверено право на участие в проведении важнейшего европейского футбольного форума. В честь векового юбилея футбола в нашем городе 11 декабря 2011 года на фасаде школы №2, построенной на месте бывшей площадки "Сокол" был установлен памятный знак".

Пам'ятний знак до 100-річчя

Навіть, у цьому питанні Дніпропетровська обласна федерація футболу залучається підтримкою міської влади та, в деякій мірі, ще й Федерації футболу України, представник якої Б.М.Воскресенський був присутній на тому вищезазначеному заході цього свята, а саме - на початку грудня 2011 року відкриття у цьому місті пам'ятного знаку на честь цієї події.

Зрозуміти керівництво футболом у цій області та місті ще можна, бо вони не бажали ніяк поступатись іншим областям вже в запровадженому ланцюгу ювілеїв. Але як могло керівництво футболом України в ці роки підтримати абсолютно нічим документально не підтверджену подію відкриття в Катеринославі начебто саме 1911 року першого спортивного майданчика з полем, на якому можна було вже проводити й футбольні матчі, які почали проводити… аж через два роки? Питання для роздумів.

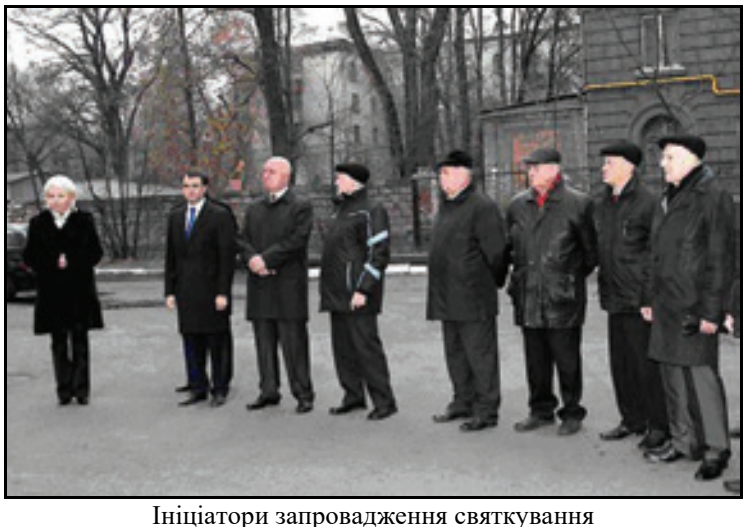

Ініціатори запровадження святкування

"Урочистості" на честь святкування 100-річчя футболу Дніпра

Звісно ж, саме через це відсвяткували не в травні, а чомусь у грудні та й ще все було представлено дуже скромнесенько, начебто відкриття просто пам'ятного знаку (меморіальної дошки) на честь цієї події (автор - відомий дніпровський скульптор Василь Мирошниченко). Але футбольні меценати й функціонери міста аж ніяк не могли втриматися, щоб не вказати на цій же дошці, що футболу їх міста вже теж 100 років. Ось цей текст, а поряд фото:

"На цьому місці у травні 1911 року спортивне товариство
"Сокіл" звело перше футбольне поле у Катеринославі.
Встановлено з нагоди 100-річчя дніпропетровського футболу"

Дивно, але саме на цій дошці вперше з'явилася й більш уточнююча дата "народження" – вже звідкилясь взяли, що це було саме у травні 1911 року. На відкритті меморіальної дошки крім віце-президента Федерації футболу України Б.Воскресенського були присутні голова Федерації футболу Дніпропетровської області, вже член Виконкому ФФУ А.Павелко, а також декілька місцевих ветеранів футболу. Як було зазначено на сайті ФФДО за 12 грудня 2011 року ***"...право торжественного открытия памятной доски, посвященной 100-летию днепропетровского футбола, было предоставлено Андрею Павелко, который стал инициатором ее создания"***. Він чомусь заявив у своїй промові, що ***"...Сегодня именно для этой памяти мы открываем информационную доску как раз на том месте, где ровно 100 лет назад было создано первое футбольное поле, откуда берет начало развитие спорта №1 в мире в нашей области"***. Трохи дивно, що "сьогодні" було на початку грудня, а на дошці вказано, що поле було відкрите в травні. Мабуть не прочитав. Буває…

Щоправда розпочалися заходи святкування 8 грудня 2011 року прес-конференцією, проведеною президентом обласної асоціації спортивних журналістів, спортоглядачем газети "Днепр вечерний" А.Косих і головою міської федерації футболу, спортоглядачем 34-го телеканалу С.Теодоровичем, результати якої були наведені на сайті Інтернету Gorod@dp.ua в розділі "Новости города и региона" в нарисі "**В Днепропетровске отмечают 100 лет развития футбола в городе**" (зверніть увагу, що поміркований міський сайт не ризикнув у назві проголосити свято 100-річчя народження дніпропетровського футболу, як скрізь у місті про це розповсюджувалося – **Примітка автора**). Наведемо висловлювання А.Косих:

"Что же касается самой даты - 100 лет развития футбола в Днепропетровске, то наша городская футбольная общественность встречает этот праздник на достаточно хорошем уровне. В субботу, 10 декабря, будет большой футбольный праздник. Нам удалось выпустить две книги. Первая - "Днепр - Чемпион!", которую я написал на основе личных воспоминаний… Вторая книга вышла под редакцией нашего коллеги - спортивного обозревателя 11 телеканала Дмитрия Москаленко. Называется она "От "Алькора" до "Днепра", и она содержит составы, статистику и факты из истории всех основных городских команд за 100 лет".

А ось С.Теодорович повідомив:

"Группа днепропетровских историков на протяжении долгих лет собирали цифры и факты по развитию футбола в городе. Эти данные не раз публиковались. И удалось установить, что первые официальные упоминания о футбольных матчах и появление первых устойчивых футбольных команд в Екатеринославе приходились именно на 1911 год.

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

А спортивный тележурналист 11 телеканала Дмитрий Москаленко раскопал в архивах данные о том, что журнал "Русский спорт" сообщал, что с вводом в мае 1911 года спортивным обществом "Сокол" футбольного стадиона начало резко увеличиваться количество футбольных команд в Екатеринославе. А 10 декабря на этом стадионе был сыгран официальный футбольный матч на первенство города.

Чуть больше года назад Дмитрий Москаленко предложил футбольной общественности города отметить 100 лет развития футбола в нашем городе. Целый год футбольная общественность города и области готовилась к этому событию…".

Дивує, по-перше, повідомлення, що саме Д.Москаленко "розкопав" у "архівах" журнал "Русский спорт", але чомусь ніде не навів номер цього журналу та хоча б цитату зі статті в цьому журналі про події у Катеринославі в травні 1911 року, та й ще про якийсь міфічний матч 10 грудня й, до того ж, навіть не на спортивному майданчику, а саме на "футбольному стадіоні".

Також дивно, що футбольна спільнота цього міста цілий рік готувалася до цього свята, а в наслідку, відкрила тільки меморіальну дошку в присутності лише трьох десятків організаторів свята і запрошених.

За матеріалами цієї прес-конференції, начебто 10 грудня, в культурному центрі "Опера" повинно було бути за рішенням обласної та міської федерацій футболу проведене вшанування ветеранів міського футболу й футбольного руху міста за всі часи. Та, на жаль, ніякої інформації щодо цього ніде не наведено й кого та як вшанували - просто невідомо.

Сучасні ж друковані видання продовжують робити припущення, що інтерес до футболу в місті та його передмістях вже 1912 року починає зростати, особливо в промислово розвинутій лівобережній частині - в **Амур-Нижньодніпровську**, тобто в місці розташування більшості заводів, у першу чергу фірми бельгійського акціонерного товариства "**Шодуар "Б"**, а також при заводських колоніях (найбільша з них – Брянська) і робітничих поселеннях (наприклад у Чечелівці).

Та, на жаль, про футбол немає ніякої інформації з місцевих газет і наступного 1912 року. А ось московська газета "Ауто" №26 за 1 квітня 1912 року вперше надрукувала повідомлення про футбол у Катеринославі (див. наданий поруч монтаж з цим повідомленям). Зверніть увагу, тут жодної інформації про якийсь конкретний футбольний матч немає. Є лише повідомлення, що **27 березня 1912 року** у дворі 2-го реального училища (це той же майданчик на Тюремній площі) почали грати у футбол. Хто з ким грав і за якими правилами, невідомо. Але те, що з футболом у цьому місті 1912 році вже були знайомі, то ніяких сумнівів немає.

Перший спомин про футбол у Катеринославі - газета "Ауто" (Москва) №26 за 1.04.1912 р.

У той же час, чомусь, постійно замовчувалося проведення у Катеринославі цього року товариством "Соколъ" Олімпіади 8 серпня на цьому ж майданчику. Але й тут жодного слова про футбол. Наведемо текст, який був надрукований у газеті "Мариупольская жизнь" №1764 за 4 серпня 1912 року:

"Олимпийские игры в Екатеринославе 1912 г. 8-е августа сего года на площадке екатеринославского гимнастического общества "Сокол" (ЕГОС) при II реальном училище впервые в Екатеринославе состояться состязания по легкой атлетике…".

До того ж цей рік відзначився тим, що вперше у Катеринославі була надрукована книжка, яка вже якось приділила увагу рухомим іграм, хоча й лише народним, а не закордонним, якою була гра "футбол". Це книжка А.Авчинникова "**Подвижные игры в войсках и народных школах: пол-сотни любимейших русских народных игр**". Ілюстроване керівництво на 64 сторінках російською мовою.

А вже розповідь про 1913 рік треба розпочати з зазначеного вже вище архівного документу по "Соколу", а саме листа (секретного на той час) МВС катеринославського губернатора №1544 від 21 червня 1913 року до начальника Катеринославського губернського Жандармського управління з переліком, в якому є:

"… Екатеринославское гимнастическое общество под названием "СОКОЛЪ"…
руководство – И.В Способный, Н.Ф.Щербинский, М.А.Заусейлов, К.К.Кнот, И.И.Питра
Члены правления – К.И.Макаренко, Н.Ф.Вавилов, Н.Е.Гинков,, К.П.Попель, Я.В.Гикл, Н.Ю.Ворожейкин, М.В.Свида, С.А.Войцеховский, И.Ф.Гончаров, С.Н.Васильев, К.А.Павловский, В.В.Горецкий и Труфанов".

Далі є інформація про значну кількість матчів проведених у Катеринославі 1913 року, першим з яких значиться матч 9 липня між командами **"Реальное училище"** та **"Ученическая"**, де відомо що перемогли "реалісти". До того ж 14 липня відомий матч між **"1-й Екатеринославской футбольной командой"** та командою **"Соколъ"**, в якому перемога була на боці першої команди - 5:0 (3:0). Крім того, ж вже 21 липня відбувся, чи мав відбутися, ще й перший міжміський матч між збірними командами Катеринослава та Олександрівська (результат зустрічі невідомий). Вже маючи навітьтаку інформацію можна зробити висновок, що саме:

липень 1913 року є датою народження футболу Катеринослава.

Потім вже в серпні є інформація про матчі навіть **"Английского клуба"** з командою **"Коммерческое собрание"** 4 серпня (перемога "англійців - 2:1 (1:0) та 11 серпня (результат невідомий). У вересні задокументовані матчі "Сокола" з командою **"Нижнеднепровская"** з передмістя Катеринослава в ті часи 15 вересня (результат невідомий), а от 22 вересня "нижнєдніпровці" перемогли другу команду "Сокола" (3:0), але програли збірній "Сокола" (0:8). Зараз саме про цей матч є навіть можливість навести нотатку з місцевої газети "Приднѣпровскій край" за 24 вересня 1913 року:

"Прощальный матчъ футболистовъ. 22 сент.в 4 ч. дня, на площадке о-ва "Соколъ" при 2-м реальномъ училище между сборной командой о-ва и нижнеднепровской командой состоялся матчъ. Игра велась інтересно. Въ особенности заинтересовалъ всехъ гольманъ-соколъ г.Черный, показавший себя опытнымъ футболистомъ съ умелостью и ловкостью отбивающий мячи. Победа осталась за сборной командой 8:0. По окончании игры присутствовавшими были устроены шумные овации по адресу гольмана г.Черного. Въ недалекомъ будущемъ о-вомъ "Соколъ" предполагается устройство еще одного состязания на Соборной площади".

Звісно ж, що після такого документального підтвердження сумніватися у наявності футболу в Катеринославі 1913 року не має жодного сенсу.

Дивно, але той же В.Рибаков у своїй книжці вперто відносить цей матч чомусь до І-ої Катеринославської Олімпіади, яка як ми вже вказували, насправді відбулася на рік раніше і футболом там і не пахло. До того ж вона проводилися у серпні, а не в вересні. Звісно, й тут В.Рибаков жодного документального підтвердження цьому не наводить. Ось як про це стверджує:

"…В сентябре 1913 года на спортивной площадке общества "Сокол" открылась 1-я Екатеринославская олимпиада по различным видам спорта. В последний день олимпиады состоялся футбольный матч между сборной командой спортобщества "Сокол" и нижнеднепровской командой. Уже один факт проведения футбольного матча между командами, представляющими право и левобережье Днепра, говорит о том, что футбол в Екатеринославе, уже получил постоянную и, довольно обширную, прописку…".

До того ж відомий і матч 26 вересня поміж командами **"Духовная академія"** та **"І классическая гимназия"** - 2-1 на користь "семінаристів". Тут також є підтверджуючий звіт з тієї ж газети "Приднѣпровскій край" за 29 вересня 1913 року:

"Футболъ. 26 сентября на площадке общества "Соколъ" состоялся футбольный матчъ между

духовной семинарией и 1-й классической гимназией. Команда духовной семинарии, организованная только две недели тому назадъ, выиграла у гимназистовъ съ результатомъ 2:1".

Але вже 13 жовтня у матчі-реванші гімназисти переграли семінаристів аж 12:0, хоча у першому таймі рахунок був усього 1:0 (!?). До речі, цього дня грали ще команди **"Украина"** з Нижньодніпровської та **"І Амурская команда"** ще з одного передмістя (рахунок невідомий).

Вже на початку 1914 року перший матч на спортмайданчику "Сокола" начебто був проведений ще 23 березня (з "легкої руки" історика Валентини Лазебник за день до цього нібито були проведені "торжества по случаю открытия площадки", але це очевидно просто було відкриття спортивного сезону в місті, бо ми ж знаємо добре що цей майданчик був відкритий ще минулого року - **Примітка автора**). У цьому матчі грали команди чоловічої класичної гімназії та технічного залізничного училища. Матч, який зібрав величезну кількість глядачів, закінчився з рахунком 4:2 на користь гімназистів. Наступні матчі відбулися вже через місяць 23 квітня, коли команда цього училища перемогла команду ІІ-го реального училища (1:0), а друга команди ІІ-го комерційного училища з таким же рахунком перемогла й другу команду ІІ-го реального училища. Та як на диво, вже 4 травня команда технічного училища програла команді духовної семінарії (0:1). Ці матчі, запроваджені "Соколом" серед учнів навчальних закладів, дуже нагадували проведення першості міста, хоча й неофіційної, тому деякі сучасні друковані видання засвідчили, що ***"змагання хоча й почалося, але було зірвано й не завершилося"***, а також ***"керівники товариства "Сокіл" не впоралися з його організацією".*** Чи так воно було насправді, жодних доказів, на жаль, ніде не наводиться. Але бажання відзначити організацію змагань вже 1914 року очевидне.

Але усі ці матчі 1914 року в Катеринославі проводилися здебільш стихійно, ніж організовано. Гімнастичне товариство "Соколъ" збудувало ще один спортивний майданчик - вже на Соборній площі перед будинком 1-ої чоловічої гімназії. І хоча цей майданчик був значно скромніший ніж перший, але футбольне поле мав. До 1914 року в місті з'явився ще й третій майданчик, який належав Олександрівському заводу Брянського товариства (потім відомий завод ім.Петровського), де теж були лавки для глядачів, але ворота були переносними й встановлювалися лише перед матчами. У матчах приймали участь в основному учні середніх спеціальних учбових закладів і гімназисти.

Місця розташування перших футбольних майданчиків Катеринослава на сучасній карті Дніпра

(1 – перший спортивний майданчик "Сокола" на Тюремній площі, 2 – другий спортивний майданчик "Сокола" на Соборній площі, 3 – спортивний майданчик Олександрівського заводу Брянського товариства)

26 травня 1914 року свій перший матч провела "1-я Екатеринославская команда", що зустрілася з командою **"Викторія"**, а потім вона ж грала 1 червня з командою **"Гладіаторъ"** з передмістя Амур на лівому березі, яка вперше виступала в Катеринославі. (рахунок цих матчів невідомий) .

Однак справжня боротьба цього сезону розгорнулася тільки влітку саме поміж цією "1-й Екатеринославской командой" (до її складу входили в основному німці), створеною збірною командою Катеринослава, яка мала назву **"Тритонъ"** (основу її складали студенти Гірничого інституту, а також до неї поспішили залучити й прибулих додому на канікули студентів Харківського університету, київських і петербурзьких вузів), і командою **"Спарта"** (з кращих гравців Англійського та Комерційного клубів). Ось так це викладено в сучасних виданнях.

20 червня відбувся футбольний матч між "1-й Екатеринославской командой" і ще однією амурською командою **"Орлёнокъ"**. До речі, відомий склад цієї команди: Скиженко, Рейх, Марек, Єгоров, Щеглов, Тленко, Лахно, Альфонс, Дрогунов, Карлов та Мірошніченко. Також відомо, що цього року в складі "1-й Екатеринославской команды" виділялися: Гейнрих, Фогель, Вуцке, Гертель, Сегет і Танус, а капітаном команди був Ольбрих. Красиво й ефектно, як відмічали журналісти, пройшов цей матч. Змагання завершилося результатом 3:1 на користь "1-й Екатеринославской команды".

Підтвердження викладеного:

“Въ 5 час. дня матчъ начался ударомъ Амурской команды и после несколькихъ нападений амурцевъ на голлъ Екатеринославской команды мячъ возвратился подъ голлъ команды "Орленокъ".

Екатеринославская команда делала много интересныхъ нападений на голлъ амурской команды, и во время этихъ атакъ центръ-форвардъ и капитанъ 1-й Екатеринославской команды г.Ольбрихъ сильнымъ ударомъ пробилъ голлъ команды "Орленокъ" въ самомъ отдаленномъ углу. Ударъ былъ настолько силенъ, что голкиперу никакъ бы не удалось удержать мячъ.

После несколькихъ новыхъ нападений центръ-хавбекъ Екатеринославской команды г.Гейнрихъ, получивъ мячъ от левого инсайта г.Фогеля, сильнымъ ударомъ слева даетъ неожиданный голлъ амурской команде. Этотъ голлъ вызвалъ дружные аплодисменты собравшейся публики. После второго гола команда "Орленокъ" какъ бы подтянулась и начала делать серьезные нападения на голлъ Екатеринославской команды, но последняя зорко охраняетъ свой голлъ, отбиваясь, и вместе съ темъ, не забываетъ о существовании гола противника. Первый хавтай кончился результатом 2 на 0 въ пользу екатеринославцевъ.

После отдыха начинаютъ екатеринославцы. Ветеръ имъ не сопутствуетъ и уноситъ правильные удары въ сторону, удары же амурцевъ заносятся прямо подъ голлъ екатеринославцевъ. Этимъ обстоятельством умело пользуются амурцы и атакуютъ голлъ екатеринославцевъ.

Въ этотъ разъ команда "Орленокъ" играет вяло, состязание почти все время происходитъ подъ голомъ "Орленка", причемъ съ стороны екатеринославцевъ идутъ сильные, уверенные и эффективные удары. На 25 минуте отъ начала хавтая левый инсайтъ г.Фогель Екатеринославской команды сильнымъ ударомъ направляетъ мячъ на голлъ команды "Орленокъ", мячъ ударяется о внутреннюю часть столба и со страшной быстротой проникаетъ въ голлъ амурцевъ. Этотъ голлъ, несомненно, наиболее эффектный изъ всехъ трехъ.

После третьего голла "Орленокъ" ожесточенно нападаетъ на голлъ екатеринославцевъ. И въ время суматохи подъ голомъ екатеринославской команды левый инсайтъ амурской команды г.Карловъ подбросилъ мячъ такъ сильно, что тотъ прошелъ въ голлъ екатеринославцевъ въ самомъ углу. Игра съ этого момента идетъ горячо и азартно. Екатеринославцамъ удалось забить еще одинъ голлъ, но рефери г.Пытковский его освисталъ, мотивируя темъ, что правилами запрещается во время соревнований закрывать голкипера, и голлъ этотъ имъ категорически не признанъ. Екатеринославцы согласились, но все-таки обязались доказать, что въ основныхъ правилахъ игры нетъ такого указания, а это только местные правила, которыми они, какъ местные игроки, должны подчиниться. Къ 7 часамъ состязание закончилось съ результатомъ 3 на 1 въ пользу 1-й Екатеринославской команды”.

(з преси тих часів)

Потім 22 червня відбувся матч цієї "1-й Екатеринославской команды" вже зі збірною селища Амур, який завершився цього разу внічию з рахунком 1:1 (1:0).

Та ось непереможність німців з "1-й Екатеринославской команды" вирішила заперечити створена збірна команда Катеринослава "Тритонъ". Спочатку ця команда 5 липня випробувала свої сили з місцевою "Спартою" й програла (2:3), але все ж вирішила вийти на головний й найбільш усім цікавий матч сезону 13 липня з непереможною до цього часу "1-й Екатеринославской командой". Ось як про результат цього поєдинку повідомила катеринославська газета "Приднѣпровский край" за 16 липня 1914 року в нарисі "Матч о-ва "Соколъ": ***"- Еще более оживленнымъ оказался матчъ 13 июля между первой екатер.футбольной командой и командой "Тритонъ". Матчъ окончился вничью 1:1, а во второмъ хавтае даже 0:0…"***.

З цієї ж газети відомо також, що ***"12 июля о-вомъ "Соколъ" былъ устроенъ матчъ между футбольной командой "Орленокъ" и "Спарта"; окончился онъ победой последней. Результатъ игры: 2:1"***

Цією ж газетою був проанонсований і наступний матч: ***" - Въ воскресенье 20 июля, остающаяся до сихъ поръ непобежденной, 1-я екатер.футбольная команда будетъ состязаться съ командой "Спарта", которая до сихъ поръ занимаетъ первое место между ученическими командами. Весьма недавно эта команда одержала победу надъ командой "Тритонъ" съ результатомъ 3:2"***. Та, як завершився цей матч і чи відбувся він взагалі - невідомо.

Сучасні друковані видання свідчать, що 1914 року в Катеринославі існували крім названих вище команд ще команди **"Алькоръ", "Сфинксъ", "Штандартъ", "Вега"** та **"Заднепровье"**... Ось, наприклад, як про це писав у своїй книзі "Місто на трьох пагорбах" письменник Михайло Шатров:

"Ще однією прикметою катеринославського життя передвоєнних років був зростаючий інтерес до спорту. Місто не обійшло захоплення футболом, що розповсюджувався Росією. З'явилося близько десяти команд із гучними назвами "Алькор", "Вікторія" і т.ін., і кожна невдовзі вже мала своїх уболівальників. У розмовний сленг любителів "ножного м'яча" і газетних репортерів увійшли нові, не відразу засвоєні слова – голкіпер, форвард, офсайд, бек, хавбек...".

Існує інформація, що начебто цього ж року команда Катеринослава робить першу "вилазку" й за межі свого регіону, а саме до кубанського Катеринодару (нині Краснодар в Росії), але там програє місцевій команді "Викторія". Більш конкретно про цей матч можна дізнатися далі в главі "Змагання на міжрегіональній футбольній арені України".

По багаточисельній публіці, яку збирав кожний футбольний матч, можна зробити висновок, що футбол цікавив багатьох як ефектне видовище. Але Перша світова війна зупинила проведення масових спортивних заходів майже на 10 років. До того ж, вже цього року в будинку II реального училища було розміщено воєнний шпиталь. Війна відірвала від продуктивної праці тисячі людей Катеринослава й призвела до розвалу промисловості.

Створення Катеринославської футбольної ліги

Однак, не дивлячись на воєнний стан, футбольне життя Катеринослава продовжувало своє існування й саме 1915 рік став найбільш насичений публікаціями в пресі щодо футбольних матчів. Перший матч у місті відбувся 24 березня між новими командами **"Иксъ"** та **"Фениксъ"** (3:0). Потім 5 квітня ще дві нові команди **"Флиртъ"** та **"Лефортъ"** зіграли з таким же результатом на користь перших. Далі 12 квітня "Фліртъ" зіграв унічию з командою **"I-я техническая железнодорожная"** (0:0) і з таким же рахунком 19 квітня з командою **"Женессъ"**. А 26 квітня залізничники довели, що вони сильніші за "Женессъ" (3:1). Далі в матчі 3 травня зустрілися між собою місцевий "Тритонъ" з лівобережною **"Кометой"** з приміського селища Нижнєдніпровськ і зіграли лише унічию – 0:0. До того ж відомий і міжміський матч у Запоріжжі-Кам'янському (нині місто Кам'янське, більш відоме за радянських часів як Дніпродзержинськ), де 9 травня команда місцевої гімназії перемогла катеринославську **"Палладу"** аж 4:0.

Далі на арену виходить команда "Алькоръ", основу якого складали… робітники Брянського заводу (деякі футбольні історики вважають цю команду первістком нинішнього футбольного клубу "Дніпро" Дніпропетровськ; "Алькор" був дійсно командою Брянського заводу, а цей завод - в подальшому відомий завод ім..Петровського (нині - "Євраз"), честь якого практично весь час захищала сучасна команда "Дніпро" цього міста – **Примітка автора**). 1915 року 10 травня ця команда провела свій перший матч з амурським **"Олимпіем"** (результат невідомий) і два матчі з командою з Запоріжжя-Кам'янського в Катеринославі 17 травня (5:1) і 31 травня (5:0).

До речі, цього року в журналі "Къ спорту!" (Москва) №25 за 21 червня в статті катеринославця А.Зіскінда під назвою "Екатеринославъ" вказано, що ***"Съ 1-го мая офіціально открыло свою спортивную площадку О-во "Соколъ"...".*** Звісно, тепер ми вже розуміємо, що це просто відкриття спортивного сезону цього року на цьому вже існуючому 4 роки майданчику.

Велика чисельність нових команд у місті та передмістях, яка зростала майже щоденно просто на очах, свідчила про те, що міським футболістам дуже потрібен був свій центр, який хоча б якось сприяв гармонійності й організованості усього цього. І він таки був створений вже в травні 1915 року. Одразу наведемо інформацію з того ж журналу та дізнаємося конкретніше, що саме пише цей пан А.Зіскінд про футбол у Катеринославі 1915 року:

"Больше всего у насъ интересуются футболомъ... Есть у насъ несколько футбольныхъ командъ. Къ лучшимъ надо отнести: Алькоръ. Тритонъ, Комета, Сфинксъ и Олимпія. Эти команды и решили разыграть между собою первенство. Записалась также и команда села Каменскаго.

Организовали подобіе лиги. Председателемъ избранъ уважаемый всеми капитанъ Алькора

Н.Афонасенко. 31 мая состоялось открытіе состязаній на первенство. Встретились уже вторично въ этомъ году Алькоръ и команда с.Каменскаго. Как и въ первый разъ, Алькоръ забилъ гостямъ 5 сухихъ мячей. Форварды у каменскихъ необыкновенно слабы, зато защита очень хороша. Реферировалъ очень неуверенно Б.Леви. Вообще рефери - больное место Екатеринослава. Обыкновенно судитъ игрокъ какой нибудь команды, и редко игра кончается безъ недоразумений. Составъ команды Алькоръ: вратарь - Власьевъ; беки - Фендрихъ и Егоровъ; хавбеки - Савиновъ, Афонасенко Н. и Афонасенко С.; форварда - Радомскій, Кузькинъ, Образцовъ, Шаповалъ и Калиниченко. В июне встретятся следующие команды: 7 - Тритонъ - Каменская, 14 - Алькоръ - Сфинксъ; 21 - Тритонъ - Олимпія и 28 - Каменская - Сфинксъ… А.Зискиндъ ".

Таким чином, з цього нарису нам стає відомо, що **первісток Катеринославської футбольної ліги був створений у травні 1915 року** й головою його було обрано **М.Афонасенка** - капітана команди "Алькоръ". Вже 23 травня у завідуючого майданчиком "Соколъ" був проведений запис футбольних команд, що забажали прийняти участь у змаганнях за призи, які планувалося розіграти в серпні (про це є чітке повідомлення в газеті "Приднепровский Край" за 17 травня 1915 року - **Примітка автора**). Першими членами цієї "ліги" були футбольні команди спортивних осередків Катеринослава - "Алькоръ", "Тритонъ", "Комета", Сфинксъ", нижнєдніпровська "Олимпій" та команда села Кам'янське (нині місто Кам'янське). Треба відмітити ще й пропущену А.Зіскіндом команду осередку "Штандартъ". Переплутав він і дату відкриття розіграшу першості Катеринослава, яке відбулося не 31, а 24 травня - матчем команд "Комета" та нижнєдніпровської приміської "Олимпії" (6:1).

Таким чином, наприкінці травня розпочався розіграш першості Катеринослава по групі "А" за почесний перехідний приз ГТ "Соколъ" серед перших команд 7 спортивних осередків міста, який проходив упродовж двох місяців з 24 травня по 26 липня й відомі результати матчів якого занесені у приведену тут таблицю:

Результати матчів першої першості Катеринослава по групі "А" 1915 року (станом на 5 липня)

місця	команди	1	2	3	4	5	6	7	і	в	н	п	м'ячі	о
1	"Алькоръ"		3:0	4:0		5:0	5:0		4	4	-	-	17:0	8
2	"Тритонъ"			0:3		11:0	4:2		3	2	-	1	15:5	4
3	"Штандартъ"								2	1	-	1	3:4	2
4	"Комета"							6:1	1	1	-	-	6:1	2
5	"Сфинксъ"								2	-	-	2	0:16	0
6	"Село Каменское"								2	-	-	2	2:9	0
7	"Олимпій"								1	-	-	1	1:6	0

Примітка: Під сумнівом, що відомі усі проведені матчі

Не можна не використати можливості і не навести звіт про один із перших матчів цих змагань між командами "Тритонъ" і села Кам'янського, який навів у тому ж вищезазначеному журналі пан А.Зіскінд:

"7-го іюня состоялся матчъ между командами "Тритонъ" и с.Каменского. Начиаютъ очень энергично тритонцы, но все ихъ комбинаціи разбиваются о безупречную игру бековъ противниковъ.

Первый мячъна 22-й минуте, сверх ожиданія, забиваютъ каменскіе. Тритонцы напрягаютъ все свои силы. Ударъ въ ворота съ леваго края, и вратарь каменскихъ отбиваетъ м'яч на угловой ударъ. Прекрасная подача Токарева, и хавбекъ Соколовъ забиваетъ м'яч головой каменскимъ. Черезъ две минуты еще подачи смугла, и еще одинъ мячъ забиваютъ тритонці. За несколько минутъ до перерва каменскіе ровняютъ счетъ. Результатъ первуй половины игры 2-2.

Во второмъ хавтайме, тритонці забиваютъ каменскимъ 2 мяча, не полукчивъ ни одного. Результатъ состязанія 4=2. Реферировалъ без недоразуменій Н.Афанасенко. А.Зискиндъ ".

Завершувати весь цикл матчів після вже отриманих результатів учасникам не хотілося, тому оче-видно вирішили прискорити визначення переможця й провели спочатку 19 липня півфінальний матч серед успішних команд "Тритоном" і "Штандартом" (3:0), а потім 26 липня фінальний матч між найуспішнішим "Алькором" і "Тритоном", який завершився впевненою перемогою "Алькора" з рахунком 3:0. Таким чином, був чітко визначений перший чемпіон Катеринослава – **"Алькоръ"**, також і другий призер першості – **"Тритонъ"** і в деякій мірі третій – **"Штандартъ".**

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

Звіт про фінальний матч між "Алькором" і "Тритоном" був надрукований в журналі "Къ спорту!" №32 за 9 серпня 1915 року й заслуговує на те, щоб бути опублікованим, бо саме за цим текстом є можливість скласти протокол цього матчу на виявлення першого чемпіона Катеринослава:

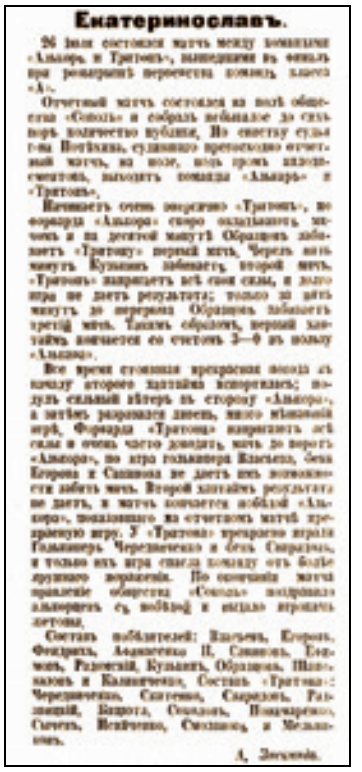
Екатеринославъ.

26 іюля состоялся матчъ между командами «Алькоръ и Тритонъ», вышедшими въ финалъ при розыгрышѣ первенства командъ класса «А».

Отчетный матчъ состоялся на полѣ общества «Соколъ» и собралъ небывалое до сихъ поръ количество публики. По свистку судьи г-на Потехина, судившаго превосходно отчетный матчъ, на полѣ, подъ громъ аплодисментовъ, выходятъ команды «Алькаръ» и «Тритонъ».

Начинаетъ очень энергично «Тритонъ», но форварда «Алькора» скоро овладеваютъ мячомъ и на десятой минутѣ Образцовъ забиваетъ «Тритону» первый мячъ. Черезъ пять минутъ Кузькинъ забиваетъ второй мячъ. «Тритонъ» напрягаетъ всѣ свои силы, и долго игра не даетъ результата; только за пять минутъ до перерыва Образцовъ забиваетъ третій мячъ. Такимъ образомъ, первый хавтаймъ кончается со счетомъ 3—0 въ пользу «Алькора».

Все время стоявшая прекрасная погода къ началу второго хавтайма испортилась; подулъ сильный ветеръ въ сторону «Алькора», а затѣмъ разразился дождь, много мѣшавшій игрѣ. Форварда «Тритона» напрягаютъ всѣ силы и очень часто доводятъ мячъ до воротъ «Алькора», но игра голкипера Власьева, бека Егорова и Савинова не даетъ имъ возможности забить мячъ. Второй хавтаймъ результата не даетъ, и матчъ кончается побѣдой «Алькора», показавшаго на отчетномъ матчѣ прекрасную игру. У «Тритона» прекрасно играли Голкиперъ Чередниченко и бекъ Свиридовъ, и только ихъ игра спасла команду отъ болѣе крупнаго пораженія. По окончаніи матча правленіе общества «Соколъ» поздравило алькоровцевъ съ побѣдой и выдало игрокамъ жетоны.

Составъ побѣдителей: Власьевъ, Егоровъ, Фендрихъ, Афанасенко II, Савиновъ, Ефимовъ, Радомскій, Кузькинъ, Образцовъ, Шаповаловъ и Калиниченко. Составъ «Тритона»: Чередниченко, Скатенко, Свиридовъ, Радзвицкій, Бицюта, Соколовъ, Пономаренко, Сычевъ, Исайченко, Смолиновъ и Мельниковъ.

А. Зискиндъ.

Звіт із журналу "Къ спорту!" за 9.08.1915 р. про фінал І-го чемпіонату Катеринослава

"Екатеринославъ.

26 іюля состоялся матчъ между командами "Алькоръ" и "Тритонъ", вышедшими въ финалъ при розыгрыше первенства командъ класса "А".

Отчетный матчъ состоялся на поле общества "Соколъ" и собралъ небывалое до сихъ поръ количество публики. По свистку судьи г-на Потехина, судившаго превосходно отчетный матчъ, на поле, подъ громъ аплодисментовъ, выходятъ команды "Алькаръ" и "Тритонъ".

Начинаетъ очень энергично "Тритонъ", но форварда "Алькора" скоро овладеваютъ мячомъ и на десятой минуте Образцовъ забиваетъ "Тритону" первый мяч. Через пять минутъ, Кузькинъ забиваетъ второй мяч. "Тритонъ" напрягаетъ все свои силы, и долго игра не даетъ результата; только за пять минутъ до перерва Образцовъ забиваетъ третій мячъ. Такимъ образомъ, первый хавтаймъ кончается со счетом 3-0 въ пользу "Алькара".

Всё время стоявшая прекрасная погода къ началу второго хавтайма испортилась; подулъ сильный ветеръ в сторону "Алькора", а затем разразился ливень, много мешавшій игре. Форварда "Тритона" напрягаютъ все силы и очень часто доводять мячъ до воротъ "Алькора", но игра голкипера Власьева, бека Егорова и Савинова не даетъ имъ возможности забить мячъ. Второй хавтаймъ результата не даетъ, и матчъ кончается победой "Алькора", показавшаго на отчетномъ матче прекрасную игру. У "Тритона" прекрасно играли Голкиперъ Чередниченко и бекъ Свиридовъ, и только ихъ игра спасла команду отъ болем крупного пораженія. По окончаніи матча правленіе общества "Соколъ" поздравило алькоровцевъ съ победой и выдало игрокамъ жетоны.

Составъ победителей: Власьевъ, Егоровъ, Фендрихъ, Афанасенко II, Савиновъ, Ефимовъ, Радомскій, Кузькинъ, Образцовъ, Шаповаловъ и Калиниченко. Составъ "Тритона": Чередниченко, Скатенко, Свиридовъ, Радзвицкій, Бицюта, Соколовъ, Пономаренко, Сычевъ, Исайченко, Смолиновъ и Мельниковъ.

А.Зискиндъ".

"Алькоръ" – перший чемпіон Катеринослава 1915 р.

"Штандартъ" – третій призер Катеринослава 1915 р.

Як бачите, щодо якогось призу, за який начебто йшла боротьба, то про нього мови немає, а от про те, що переможцям були вже у першому чемпіонаті вручені спеціально виготовлені жетони – це тепер ми знаємо (на жаль, фото такої нагороди не маємо можливості навести). До того ж, скрізь нині в книжках вказано, що на цьому матчі були присутні начебто біля 3 000 глядачів, але документального підтвердження цьому ніде немає.

Маємо чудовий звіт фінального матчу в повному обсязі й, звісно, і тому гарний повний протокол матчу:

Протокол матчу: Фінальний матч розіграшу першої першості м.Катеринослава з футболу

"Алькоръ" Катеринослав – "Тритонъ" Катеринослав – 3:0 (3:0)

26 (9 серпня за н.ст.) **липня 1915 р**., м. Катеринослав, спортмайданчик "Соколъ", начебто 3 тис.глядачів. У 2-му таймі злива і сильний вітер.
"Алькоръ": Власьєв - Єгоров, Фендріх - Афанасенко II, Савінов, Єфимов - Радомський, Кузькін, Образцов, Шаповалов, Калініченко.
"Тритонъ": Чередніченко - Скатенко, Свирідов, Радзвицький, Біцюта, Соколов, Пономаренко, Сичов, Ісайченко, Смолінов, Мельников.
Арбітр: Потєхін (Катеринослав)
Голи: 1-0 – Образцов (10 хв.), 2-0 – Кузькін (15 хв.), 3-0 – Образцов (40 хв.).

Цікавий факт: У першому чемпіонаті Катеринослава було зафіксовано й курйозний випадок. На черговий матч команди "Штандарт" і "Тритон" прибули в неповному складі. Довелося провести нараду гравців і було прийняте рішення… запросити кого-небудь з глядачів. Бажаючі були, але гравці кинулися запрошувати гравців лідера змагань "Алькора", які були присутні на матчі. У цій незвичній зустрічі переміг "Штандарт" – 3:0.

2 серпня "Алькоръ", вже в ранзі першого чемпіона Катеринослава, провів черговий свій міжміський матч. Цього разу до Катеринослава завітала команда "Національ" з сусіднього Новомосковська, але алькорівці просто "розтрощили" її, перемігши з рахунком 8:0.

Цього часу в Катеринославі було проведено декілька товариських матчів. Наведемо відому про них інформацію: команда **"Каринтіансъ"** 14 червня пішки відвідала Новомосковськ, де домовилась зіграти 21 червня з місцевою командою "Національ" (чи відбувся матч – невідомо, але скоріше за все новомосковці прибули до Катеринослава й провели вищенаведений матч 2 серпня вже з "Алькором"); новостворена команда **"Аскольдъ"** з лівобережного селища Амур програла місцевому "Штандарту" 20 червня (1:2); а 25 серпня команда "II реального училища" перемогла "Тритонъ" (1:0).

До того ж, вже з 6 серпня по 13 вересня, впродовж трохи більше місяця проводився й турнір на першість Катеринослава по групі "Б" серед більш слабших команд та других команд деяких спортивних осередків. Усі результати матчів цієї першості відомі й зведені у таблицю:

Результати матчів першої першості Катеринослава по групі "Б" 1915 року (станом на 11 вересня)

умовні місця	команди	1	2	3	4	5	і	в	н	п	м'ячі	о
1	**" Заднепровская "**		**3:0**	**1:1**	**2:0**	**1:1**	**4**	**2**	**2**	**-**	**7:2**	**6**
2	**"Вега"**			**1:0**	**3:0**	**2:1**	**4**	**3**	**-**	**1**	**6:4**	**6**
3	**"Штандартъ-2"**				**0:2**	**2:1**	**4**	**1**	**1**	**2**	**3:5**	**3**
4	**"Аріэль"**					**0:0**	**4**	**1**	**1**	**2**	**2:5**	**3**
5	**"Спортъ"**						**4**	**-**	**2**	**2**	**3:5**	**2**

З друкованих видань відомо, що так як дві найкращі команди - "Вега" та "Заднепровская" здобули однакову кількість очок, то був призначений фінальний матч цієї групи 13 вересня. Перемогла команда "**Заднепровская"** з рахунком 4:0 (0:0) й завоювала перше місце в групі "Б". А так як у деяких друкованих виданнях вказана переможцем "Вега", то треба навести невеличкий звіт з журналу "Къ спорту!" №39 за 27 вересня 1915 року, підписаний шанованим усіма п. А.В.Зіскіндом:

"…13 сентября состоялся финальный матчъ между командами "Вега" и "Заднепровская". Этимъ матчемъ закончился розыгрышъ первенства командъ класса "Б". Первый хавтаймъ играли очень оживленно, но результата не добились. Зато во второмъ хавтайме, утомленные игроки "Веги" не смогли оказать сильнаго сопротивленія и пропустили четыре мяча не забивъ ни одного. Невозможно судилъ матчъ г-нъ Бицюта…".

У вересні відомі й деякі товариські матчі в Катеринославі: 14 вересня планувався, як свідчить та ж преса,

останній матч сезону, в якому повинна була зустрітися відроджена "Спарта" з "Тритоном" - другим призером чемпіонату Катеринослава, але насправді з "Тритоном" зустрівся чемпіон Катеринослава "Алькоръ" і ще раз довів свою перевагу, хоча й у важкій боротьбі - 3:2 (до того ж, у складі "Тритона" вже грав кращий гравець "Алькора" Образцов). Потім 27 вересня "Штандартъ" переграв **"Аріонъ"** (3:1), а з відродженою "Спартою" 27 вересня грав "Аріэль" (результат невідомий).

За повідомленням А.В.Зіскінда, в тому ж журналі "Къ спорту!", наприкінці вересня чемпіон Катеринослава "Алькоръ" планував виїхати до Харкова, де 30 вересня та 1 жовтня мав зустрітися зі збірною Харкова, складеною Приміською лігою цього міста.

Такий матч таки відбувся у Харкові, хоча 1 жовтня грав не "Алькоръ", а збірна Катеринослава й зустрічалася вона дійсно зі збірною приміської ліги Харкова та зазнала нищівної поразки – 0:6 (вже в першому таймі рахунок був 0:5). Більш детально про цей перший міжрегіональний матч збірної Катеринослава можна побачити в главі "Змагання на міжрегіональній футбольній арені України" цієї книги. А тут лише слід навести надрукований у журналі "Къ спорту!" №44 за 1 листопада повний склад збірної Катеринослава: Чередниченко - Фендріх, Бєланов - Сінкевич. Савінов. Іванченко - Лахно, Кузькін, Скітенко,, Шаповалов, Мельніков.

Цього року була ще й спроба провести змагання на першість Катеринослава серед навчальних закладів міста. Змагання розпочалися 19 вересня матчем І-го комерційного училища та ІІ-ої гімназії (0:0). Відомі результати матчів зведені в таблицю, але визначити навіть переможця просто неможливо.

Результати матчів першого незавершеного чемпіонату Катеринославу 1915 року серед команд навчальних закладів міста (станом на 3 жовтня)

умовні місця	команди	1	2	3	4	5	6	7	8	9	і	в	н	п	м'ячі	о
1	**ІІ реальне училище**				**1:2**	**0:1**				**2:0**	**4**	**2**	**-**	**2**	**6:5**	**4**
2	**ІІ комерційне училище**						**2:1**		**2:1**		**2**	**2**	**-**	**-**	**4:2**	**4**
3	**ІІ класична гімназія**						**0:0**	**2:2**			**3**	**-**	**3**	**-**	**2:2**	**3**
4	**Гімназія Февицького**										**1**	**1**	**-**	**-**	**2:1**	**2**
5	**І класична гімназія**	**2:3**									**2**	**1**	**-**	**1**	**3:3**	**2**
6	**І комерційне училище**			**0:0**							**3**	**-**	**2**	**1**	**1:2**	**2**
7	**Духовна семінарія**										**1**	**-**	**1**	**-**	**2:2**	**1**
8	**Миколаївське комерційне училище**										**1**	**-**	**-**	**1**	**1:2**	**0**
9	**І техническая железнодорожная**										**1**	**-**	**-**	**1**	**0:2**	**0**

Примітка: Можливо це й не всі проведені матчі, але про інші нічого невідомо

На початку жовтня цей розіграш був припинений через закриття майданчика "Сокола". Щоб не вигадувати причини цього, сповістимо як це виклав журнал "Къ спорту!" №45 за 8 листопада словами А.Зіскінда: ***"Розыгрышъ ученическихъ матчей внезапно прервался изъ-за ничемъ необъясняемого закрытія площадки о-вомъ "Соколъ".*** В останні дні матчів 4 жовтня команда І-ої класичної гімназії провела раптом чомусь матч вже з об'єднаною командою І-го та ІІ-го комерційних училищ та перемогла її (1:0), а команда під назвою "Реальное училище" цього ж дня зустрілася з командою під назвою "Гімназія" й перемогла у важкій боротьбі (3:2), та й команда Духовної семінарії програла "Заднепровью" (точний рахунок матчу невідомий).

17 жовтня був проведений матч між збірними "1-й ученической командой" (І-ша гімназія та І-ше реальне училище) та "2-й ученической командой" (гравці з різних місцевих команд), в якому друга команда переграла першу аж 3:0, не дивлячись на те, що у першій були зібрані кращі гравці міста. Саме цим матчем і завершилися змагання цього року на майданчику "Сокола". Відомі склади цих обох команд:

І-ша збірна: Чередниченко – Егоров, Фендріх – Токарєв, Афанасенко, Кузнєцов – Радомський, Кузькін, Образцов, Ванкєвіч, Мельніков; ІІ-га збірна: Скітенко – Бєланов, Шрайер – Афанасенко ІІ, Савінов, Рябченко – Рудян, Пушин, Шаповалов, Бурян, Лахно.

Ось як про цей майданчик розповідається у вищезазначеному журналі:

"Отсутствіе сноснаго поля (у насъ всего одно О-ва "Соколъ") высшаго органа управленія и отдельныхъ клубовъ заметно отразились на результатах. Съ будущаго года наши футболисты решили организовать свой клубъ и объединить все команды под общимъ управлением лиги...".

Та футболісти якось все ж домовилися й продовжували грати на тому ж майданчику "Сокола". Спочатку команда II реального училища ще раз перемогла команду I технічного залізничного училища (1:0), потім тут же "Штандартъ" ще раз переграв "Аріонъ" (6:2). До того ж, нові тільки що створені команди **"Ривьера"** и **"Паллада"** зіграли тут унічию (1:1).

А завершити розповідь про футбольні події 1915 року слід знову ж таки словами поважає мого в ті часи та й досі А.В.Зіскінда з журналу "Къ спорту!" №50 за 13 грудня 1915 року:

"...Минувшій сезонъ нужно считать началомъ спортивной жизни Екатеринослава. До этого года у насъ спортомъ мало увлекались. Футболъ былъ въ запрете... Въ футболъ играли немногочисленные команды немцевъ и несколько учениковъ. Только въ конце прошлого лета футболъ заинтересовалъ нашу молодежь и завоевалъ симпатіи широкой публики... Обладая многими хорошими игроками, Катеринославъ, слабъ командами. Командъ много, всехъ не перечесть, пришлось при розыгрыше первенства делить на классы...

Изъ отдельныхъ игроковъэтихъ командъ следуетъ отметить нашего лучшего ц.-форварда П.Образцова. Быстрый бегъ, выдержка и прекрасный ударъ по голю – вотъ его характеристика. Хороши Шаповаловъ и Калиниченко. Это нападеніе Алькора. Обладаетъ онъ также и прекрасной защитой въ лице гг. Фендриха и Егорова. Въ "Тритоне" прекраценъ вратарь М.Чередниченко. Это лучший наш вратарь. Въ нападеніи прекраценъ крайний правый Пономаренко. "Заднепровская" обладает хорошими бегунами и хорошо сыграна. Лучшие форварда Лахно и Гийченко. Хороши беки Шрайеръ и Бэлановъ.. Хорошъ вратарь Ганусъ. Въ другихъ командахъ хороши Бурякъ и Рябченко (Вега), Пушинъ и Уринъ (Штандартъ).

Полей, приспособленныхъ для платныхъ матчей, у нас только одно. Это поле о-ва "Соколъ". На нем и разыгрывалось первенство. Остальные проля неогороженны. Очередной вопросъ у нашихъ футболистовъ это организация лиги. Пока обязанности лиги несетъ советъ капитановъ и судей. Въ общемъ следуетъ отметить повышеніе класса игры. Онъ не такъ высокъ, какъ у нашихъ соседей – Харьковцевъ, но не следуетъ забывать, что Екатеринославцы такъ недавно начали играть и никто имъ не показывалъ. Единственный серьезный матчъ былъ только съ харьковомъ (въ октябре т.г.). А Екатеринославъ бьетъ все команды губерніи съ большимъ преимуществомъ".

Кращого аналізу стану справ і бажати важко. Лише трохи дивно, що автор цього аналізу просто зовсім не згадує команди Донбасу та Приазов'я, хоча вони входили того часу до Катеринославської губернії, тому робити висновки, що Катеринослав "бьет" усіх в губернії - це вже занадто.

Та й в наші часи, з чиєїсь подачі, визначили за офіційну дату створення "Екатеринославской футбольной лиги" (ЕФЛ) 12 березня 1916 року на якомусь засіданні Катеринославського воєнно-спортивного комітету. До того ж скрізь вказано, що до складу ліги начебто вже в березні офіційно увійшли 9 клубів міста: "Алькоръ", "Тритонъ", "Вега" "Стадіонъ", "Паллада", "Ревьера", "Штандартъ", "Аріонъ" і "Заднепровье". Тоді ж начебто, було розроблено й статут ЕФЛ, який був направлений на затвердження до спеціальної служби, яка займалася контролем за фізичним развитком народонаселення тодішньої Російської імперії, а в деяких виданнях конкретно вказано, що до Головнодоглядального генерал-майора В.М.Воєйкова, але чи був він затверджений та типографськи виданий, жодного ніде слова не вказано. Головне ж, як скрізь зазначається, що саме з цієї дати й ведуть свій облік нинішня Дніпровська міська та Дніпропетровська обласна федерації футболу, тому якось одразу це сприймається як замовлена цими федераціями потрібна їм інформація. До того ж, скрізь вказано, що на вищезазначеному засіданні "було ухвалено рішення про запис Катеринославської футбольної ліги у члени Всеросійського футбольного союзу аматорів легкої атлетики (пробачте, але що це за невідомий нікому союз? - **Примітка автора**).

Звернемося ж до тієї інформації, яку постійно наводив у журналі "Къ спорту!" А.В.Зіскінд ще з 1915 року. Ось ця, на жаль, скупа інформація з цього журналу №15 за 10 квітня 1916 року:

"13-го марта состоялось годичное собраніе членов общества "Соколъ"... Былъ заслушанъ отчетъ за 1915 годъ... Поручено техническому совету организовать возможно шире футбольную секцію и войти представителямъ совета учредителями футбольной лиги... "

"...27-го открылся футбольный сезон. Играли товарищескій матч команды 2-го реального и 2-го Коммерческаго училищъ... Въ виду ограниченности времени комитетъ решилъ, что команда, получившая два пораженія, выбываетъ изъ состязаній. После розігріша ученическаго первенства начнется розыгрышъ первенства г. Екатеринослава, которымъ будетъ руководить учреждающаяся Футболъ-Лига. В спортивной лиге среднихъ учебныхъ заведенній, въ виду сложенія обязанностей председателя г. Токаревымъ,

председателемъ избранъ инженеръ Е.Потехинъ; в комитетъ, по праву кооптаціи, приглашенъ видный екатеринославскій спортивный деятель – Я.Я Гиклъ (гимназіархъ 0-ва "Соколъ").

А.Зискиндъ ".

.

Таким чином, навіть з цих двох абзаців видно: по-перше, 12 березня ніякої футбольної ліги у Катеринославі створено не було, бо наступного дня, 13 березня на звітних зборах товариства "Соколъ" лише йшла мова про її створення, а по-друге: у Катеринославі продовжував керувати футболом створений ще у травні минулого 1915 року комітет капітанів команд та суддів (прообраз ліги).

Також досить дивним є й те, що дехто з сучасних дніпровських істориків футболу чомусь вважає, що катеринославська команда "Алькор" начебто офіційно була зареєстрована 12 березня 1916 року, а перший свій офіційний матч провела начебто 27 березня 1916 року (з вищенаведеного чітко видно, що 27 березня був проведений зовсім інший матч, й до того ж, ми вже знаємо не тільки про існування "Алькора" ще з 1915 року, але й навіть про те, що вже 1915 року він був першим чемпіоном Катеринослава - **Примітка автора**).

Крім цього, вищенаведений нарис ще й пояснює - чому в Катеринославі на змаганнях на першість міста не всі матчі відбувалися й у таблицях так багато порожніх місць - а саме через те, що тут існувало своєрідне правило, що команда, яка двічі програла - вибуває з подальшої участі у розіграші.

А щоб усі остаточно переконалися у тому, що в сучасних книжках про перші кроки футболу в Катеринославі авторами наведена неправдива дата, наведемо перелік спортивних організацій Катеринослава, надрукований у журналі "Къ спорту!" №17 за 1 травня 1916 року, де немає ще ніякої Футбольної ліги у цьому місті в цей час (див. ілюстрацію поряд).

Саме тоді, з 11 квітня по 29 травня у Катеринославі "Спортивной Лигой Среднихъ Учебныхъ Заведений" розігрувалась першість міста серед команд цих закладів.

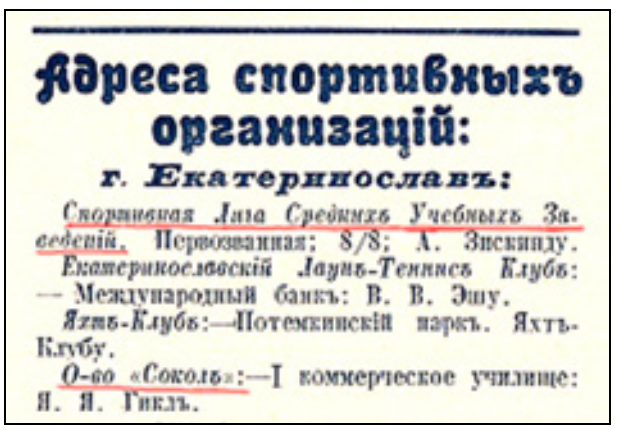

Адреса спортивныхъ организацій:

г. Екатеринославъ:

Спортивная Лига Среднихъ Учебныхъ Заведеній. Первозванная; 8/8; А. Зискинду.
Екатеринославскій Лаунъ-Теннисъ Клубъ: — Международный банкъ: В. В. Эшу.
Яхтъ-Клубъ:—Потемкинскій паркъ. Яхтъ-Клубъ.
О-во «Соколъ»:—I коммерческое училище: Я. Я. Гиклъ.

З журналу "Къ спорту!" №17 за 1.05.1916 р.

Результати матчів другого чемпіонату Катеринославу 1916 року серед команд навчальних закладів міста (станом на 25 травня)

умовні місця	команди	1	2	3	4	5	6	7	8	9	і	в	н	п	м'ячі	о
1	**II реальне училище**		**2:3**	**4:0**			**2:1**			**3:0**	**4**	**3**	**-**	**1**	**11:4**	**6**
2	**I класична гімназія**			**3:1**			**1:2**	**5:0**			**4**	**3**	**-**	**1**	**12:5**	**6**
3	**II класична гімназія**				**2:1**	**2:1**	**3:1**	**3:0**		**3:1**	**7**	**5**	**-**	**2**	**14:11**	**10**
4	**6-класне міське училище**					**2:1**		**0:1**	**1:0**		**4**	**2**	**-**	**2**	**4:4**	**4**
5	**II комерційне училище**								**1:0**		**3**	**1**	**-**	**2**	**3:4**	
6	**Технічне училище**										**3**	**1**	**-**	**2**	**4:6**	
7	**I реальне училище**										**3**	**1**	**-**	**2**	**1:8**	**2**
8	**I комерційне училище**										**2**	**-**	**-**	**2**	**0:2**	**0**
9	**Гімназії Вертоградова та Фовицького**										**2**	**-**	**-**	**2**	**1:6**	**0**

Примітка: Можливо це й не всі проведені матчі, але про інші нічого невідомо

Після того, як II класична гімназія програла 25 травня I класичній гімназії, а це був другий програний матч, то до фіналу вийшли команди II реального училища та I класична гімназія. Матч між ними 29 травня завершився перемогою реалістів - 4:1 (3:1). Таким чином, чемпіонами 1916 року серед команд навчальних закладів стала **команда II-го реального училища**, а другим призером – команда **I-ої класичної гімназії**.

Є можливість надати звіт про цей матч із журналу "Къ спорту!" №23 за 12 червня 1916 року:

***"Екатеринославъ.** 29-го мая состоялся финальный матчъ на первенство Лиги среднихъ учебныхъ заведеній. Въ финалъ вышли две команды – 2-е реальное и 1-я гимназія. Сразу после свистка начали очень энергично реалисты, и на 2-й минуте Ефимовъ провелъ гимназистамъ мервый мячъ. До перерыва Бурякъ и Дмитренко оставили у гимназистов еще по мячу. Гимназисты, в лице Кузькина, провели только одинъ мячъ. Къ перерыву счетъ 3:1 въ пользу реалистовъ. Вторую половину игры провели много живее первой, но прекрасная игра защиты обеихъ командъ не дала возможности изменить счетъ. Только къ концу второй половины пропывъ Пушина далъ результатъ. Общий счетъ 4:1 въ пользу реалистовъ. Отметилъ судья А.Зискиндъ.*

За 2-е реальное выступали: Исаченко, Шраеръ, Рябченко, Росланцевъ, Симоновъ, Горбъ, Бурякъ, Дмитренко, Пушинъ, Ефимовъ и Родіоновъ. За гімназію играли: Рудякъ, Кузнецовъ, Георги, Костюкъ, Хоминскій, Бондаренко, Шерстюкъ, Кузькинъ, Образцовъ, Ванькевичъ, Мельниковъ.

После матча членъ комитета Лиги Я.Гиклъ поздравилъ реалистовъ и выдалъ имъ памятные жетоны…"

Весною звісно проводилися й товариські матчі. Перший матч цього року взагалі відбувся ще 27 березня між командами II реального та II комерційного училищ (3:3), але він ніякого відношення до Катеринославської футбольної ліги не має, як про це зазначено в багатьох сучасних друкованих виданнях.

17 квітня відомий матч у селі Кам'янське (Запоріжжя-Кам'янське, потім Дніпродзержинськ, нині м.Кам'янське) катеринославської команди "Спартанцы", яка перемогла там місцеву "І-ую гимназическую" команду (4:2). Цього ж дня, вже під час проведення першості Катеринослава серед команд навчальних закладів, була створена учнівська збірна Катеринослава, яка спробувала спочатку свої сили на команді "Заднепровская" й перемогла її 3:2 (2:0), а в матчі-реванші 8 травня зіграла унічию 2:2 (1:1) і вже 22 травня зіграла з окремою збірною комерційних училищ (результат невідомий). Але добре відомо, що ця збірна комерційних училищ 27 травня "рознесла" "Заднепровскую" з рахунком 7:3. До речі, були ще й матчі в Катеринославі 24 квітня команди І-го комерційного училища зі збірною села Кам'янське (1:1), 25 травня переможний міжрегіональний матч збірної ліги середніх навчальних закладів Катеринослава зі збірною Луганська (10:0) та вже 30 травня між "Штандартом" та "Заднепровьем" (3:3).

Та ось прийшло літо і, як свідчить все той же А.Зіскінд в журналі "Къ спорту!", нарешті й **в Катеринославі була створена** своя офіційна **"Екатеринославская Футбольная Лига"**, і сталося це **18** (5 за старим стилем) **червня 1916 року** на загальних зборах представників 8 спортивних осередків.

Підтвердження викладеного:

Екатеринославъ.

5-го июня состоялось учредительное собраніе Екатеринославской Футбольной Лиги. На собраніи были представители восьми кружковъ, культивирующихъ футболъ. Были приняты уставы Лиги и коллегіи судей, выработанные учредительной комиссіей.

Затемъ состоялись выборы въ комитетъ Лиги. Председателемъ избранъ Е.Потехинъ; товарищи председателя – М.Мельников , Н.Афанасенко; казначей – А.Форстманъ; секретарь – А.Зискиндъ; члены комитета П.Образцовъ, Я.Гихль, С.Олдрихъ, Махаронъ, Кузькинъ и Лошановский; кандидаты – Л.Кузнецовъ и Костюшко. Ревизіонная комиссія – И.Ганусъ, С.Бэлановъ, Гринченко,. Председателемъ и почетнымъ судьей коллегіи судей избранъ Е.Потехинъ; членами – А.Зискиндъ, П.Образцовъ и Я.Шляфрокъ… **А.Зискиндъ.**

журнал **"Къ спорту!"** (Москва) №24 за 19 червня 1916 р., с.11

Становлення футболу Катеринославщини

Саме 5 червня, в день створення "Екатеринославской Футбольной Лиги" (ЕФЛ) у Катеринославі, з'явився і минулорічний чемпіон "Алькоръ", який собі в суперники узяв простеньку команду технічного училища та переграв її (4:0).

До речі, зазначені в сучасних книжках 9 членів ліги теж неточні. Бо серед перших осередків, які записалися до ліги були відомі вже нам по минулому року лише "Алькоръ", "Штандартъ", "Заднѣпровье" (так вже йменувалася минулорічна "Заднѣпровская") та "Спортъ", до яких долучилися новенькі "Стадіонъ", "Оріонъ", "Аида", "Клифъ" (начебто точніше - КЛИФ - це команда, яку запросили з Олександрівська, першого чемпіона цього міста - нині Запоріжжя), "Унітасъ" та, кажуть, ще й "Заря", тобто ніяких команд під назвами "Ревьера", "Тритонъ", "Вега" та "Паллада" до ліги з початку її існування не долучалося. І взагалі,

вказані команди спортивних осередів - членів ліги одразу вирішили почати проведення розіграшу першості Катеринослава 1916 року. Вони її іменували літньою першістю, бо, очевидно, мали на увазі, що проведуть ще й осінню.

9 команд розподілили по класам таким чином:

- клас "А": **"Штандартъ", "Алькоръ", "Заднѣпровье", "Стадіонъ"** і **"Оріонъ"**;
- клас "Б": **"Спортъ", "Аида", "Клифъ"** і **"Унітасъ"** (ця команда одразу чогось відмовилася грати, тому до нижченаведених таблиць не включена, а про "Зарю" мова взагалі ніде не ведеться – **Примітка автора**).

Ще до того, як розпочався розіграш першості міста, була створена збірна команда Катеринослава, бо 25 червня до Катеринослава прибула збірна Бердянська, яка домовилася провести матч зі збірною ліги середніх навчальних закладів. Ця збірна не заперечувала провести й наступного дня ще один матч і на це відгукнулась одразу й новостворена ЕФЛ. Перший матч із учнівською збірною бердянці виграли (2:1), а от другий матч 26 червня збірній ЕФЛ програли аж 3:8. Про ці обидва матчі детально наведено в главі "Змагання на міжрегіональній футбольній арені України" цієї книги, а ту слід, все ж, навести відомий склад збірної ЕФЛ: Ганус - Бєланов, Шраєр - Саванов, Ольбрих, Кузнєцов - Лахно, Филипський, Образцов, Смоляков, Шаповалов.

Вже наступного дня, 27 червня розпочався і розіграш літньої першості Катеринослава 1916 року – 2-го офіційного чемпіонату Катеринослава. Результати матчів за класами зведені у таблиці:

Результати матчів другої першості Катеринослава по класу "А" 1916 року (станом на 17 липня)

умовні місця	команди	1	2	3	4	5	і	в	н	п	м'ячі	о
1	"Алькоръ"		3:1	5:1	+:-		3	2	-	-	8:2	6
2	"Стадіонъ"			4:2	+:-		3	2	-	1	5:5	4
3	"Оріонъ"				3:1		3	1	-	2	6:10	2
4	"Заднѣпровье"						3	-	-	3	1:3	0
5	"Штандартъ"											

Примітки: 1. "Штандартъ" так і не спромігся зіграти жодного матчу
2. Конкретні результати двох матчів невідомі.

Результати матчів другої першості Катеринослава по класу "Б" 1916 року (станом на 22 липня)

умовні місця	команди	1	2	3	і	в	н	п	м'ячі	о
1	"Аида"		4:3	?	2	1	-	-	4:3	2
2	"Клифъ"			?	2	-	-	1	3:4	0
3	"Спортъ"				2	-	-	-	-	?

Примітки: 1. "Унітасъ" не включений до таблиці, бо він і не заявлявся

Нагородний жетон за II місце 1916 р.

Чудовим поясненням до показників цього чемпіонату є стаття все того ж А.В.Зіскінда у журналі "Къ спорту!" №29 за 23 жовтня 1916 року:

"...состязанія на первенство Футбольной Лиги. Въ классе "А" выступили: "Алькоръ", "Стадіонъ", "Оріонъ" и "Заднепровье". Команды подобрались удивительно равныя по силамъ и до финальнаго свистка трудно было предугадать результаты. Без единаго пораженія съ шестью очками на первое место вышелъ "Алькоръ. Это уже третій годъ подърядъ, какъ этотъ клубъ безъ пораженій занимаетъ первое место. Второе место занялъ "Стадіонъ", на 3-емъ "Оріонъ" и последнее место заняли "неудачники" изъ "Заднепровья". ""Алькоръ" побилъ также и сборную со счетом 2:1. Все матчи кл. "А" судил А.Зискиндъ. Въ классе "Б" спорили за перове место "Аида" и "К.Л.И.Ф.". Первый, обыгравъ

"Клифъ", съ большимъ трудом вышелъ на первое место. Сборная сыграла вничью с "Аидой"…
…Победителямъ футбольныхъ… первенствъ общество "Соколъ" выдало памятные жетоны…".

Таким чином, чемпіоном Катеринослава 1916 року в черговий раз став **"Алькоръ"**, друге місце зайняв **"Стадіонъ"**, а третє - **"Оріонъ"**. Нагороджували жетонами не тільки переможців, а й призерів. Відомий склад переможців, основу якого складали робітники Брянського заводу: Чередніченко, Фендріх, Кузнецов, Білеберіс, Образцов, Єфімов, Буряк, Кузькін, Шаповалов, Смолянов, Глочштейн.

Цікавий факт: Доскіпливий читач напевно ж звернув увагу, що гравці "Алькора" Буряк та Єфімов цього року отримали вже другі звої чемпіонські жетони, бо грали й у складі ще й команди II-го реального училища - чемпіонів Катеринослава серед учнівських команд середніх навчальних закладів. Це пояснюється А.Зіскіндом в одному з журналів "Къ спорту!", де він вказує, що ***"Студентам разрешалось играть в своих взрослых командах, поэтому Буряк и Ефимов стали обладателями двух комплектов чемпионских жетонов".***

Слід зазначити, що у ті часи кореспонденти засобів масової інформації частенько вдавалися до помилок в своїх звітах про матчі та нариси, й до того ж і працівники типографій грішили набором інших ніж за текстом літер, що частенько й тепер призводить до казусів і непорозумінь. Ось і в цій статті один із кращих футбольних дописувачів тих часів катеринославець А.В.Зіскінд вдався до помилки, вказавши що "Алькоръ" вже тричі стає чемпіоном Катеринослава, хоча 1914 року така команда у неофіційному на той час чемпіонаті цього міста взагалі не приймала участі.

Переможцем групи "Б" 1916 року стала команда **"Аида"**, у складі якої грали робітники з підприємства "Шодуар С" (потім більш відомого як завод ім.Леніна, нині Дніпропетровський завод металургійного обладнання). Заслуговує уваги друге місце олександрійської команди "Клифъ", яка програла переможцю класу "Б" в останньому матчі у впертій боротьбі (3:4). Це була перша участь прибулої з іншого міста футбольної команди у міському чемпіонаті Катеринослава, хоча раніше тут вже грали команди з інших селищ лівобережжя, але це були приміські селища Амур та Нижньодніпровськ з передмістя.

А от число міжміських матчів, більшість з яких тут іменуються навіть міжрегіональними, 1916 року значно зросла. Вище вже згадані матчі збірних Катеринослава зі збірною Луганська та Бердянська, а ось друга серія таких матчів була з командою з Маріуполя "Никопольский спортивный кружок" – 23 липня збірна середніх навчальних закладів Катеринослава зіграла з цією командою унічию (2:2), а 24 липня збірна ЕФЛ перемогла цю команду (2:1). Потім така ж сама серія зі збірною Юзовки - 30 липня збірна середніх навчальних закладів Катеринослава перемогла цю команду (1:0), а 31 липня раптом збірна ЕФЛ програла цій команді (1:2). І нарешті, остання серія зі збірною Харкова. 6 серпня збірна середніх навчальних закладів Катеринослава програла цій команді (1:4), а 31 липня збірна ЕФЛ зіграла з нею унічию (1:1). До того ж, планувався ще візит до Маріуполя, щоб у двох матчах 14 та 15 серпня зустрітися у матчі-реванші з командою цього міста "Никопольский спортивный кружок", але чи відбулися ці матчі – невідомо.

І нарешті, головна подія цього сезону – це участь збірної Катеринослава у міжміському турнірі в Харкові 28-29 серпня, де в перший день катеринославці програли господарям турніру (1:2), а наступного дня переграли збірну Ростова-на-Дону (5:0) й зайняли 3 місце з 4-х можливих. Та читач повну інформацію про цей турнір та й про вище вказані матчі з командами Луганська, Маріуполя, Юзівки та Харкова у Катеринославі отримає у главі "Змагання на міжрегіональній футбольній арені України" цієї книги.

Інформації щодо буремного революційного 1917 року про футбол у Катеринославі замало, але дещо все ж нам відомо.

Вже на початку травня "Екатеринославская Футбольная Лига" отримала запрошення від одеського єврейського футбольного клубу "Маккаби" приїхати до Одеси й зіграти там два матчі 21 та 22 травня. Відомо, що збірна Катеринослава після цього одразу була зібрана й почала інтенсивні тренування (на жаль, невідомо чи відбулися ці матчі – **Примітка автора**).

За невеличкими нарисами із центральних московських журналів відомо, що товариство "Соколъ" вже в квітні приступило до ремонту своїх приміщень, майданчиків та футбольного поля, на якому розбудовувався новий павільйон (це з журналу "Къ спорту!" №12 за 30 квітня 1917 року).

У журналі "Русский спортъ" №27-28 1917 року сповіщалося про зустріч у серпні в Катеринославі команди "Севастопольский спортивный кружокъ" з місцевою командою "Викторія" й перемогу кримчан (3:1). Також проти цих гостей з Криму грав і минулорічний чемпіон Катеринославу "Алькоръ" і, як пише журнал: ***"…Как и следовало ожидать, "Алькоръ" выиграл, забивъ 8 мячей и получив в ответъ только 3"***.

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

З цього ж журналу є інформація про центральний матч літа цього року в Катеринославі між двома найсильнішими командами цього міста: ***"13 августа на поле о-ва "Соколъ" встретились первыя ком. "Алькора" и "Стадіона" интересный матчъ между сильнейшими командами Екатеринослава был испорченъ насиліемъ 0-ва "Соколъ", заставившаго команды пригласить суждьей Потехина. Следуетъ отметить безподобную игру вратаря "Стадіона" Макарова и центра полузащиты Лукеша. О результате матча говорить нечего, ибо никакого результата нельзя было ожидать".***

.А.В.Зіскінд

У ці останні передреволюційні й революційні роки величезна роль у ствердженні футболу в місті і підняття його на більш високий організаційний рівень належить саме **Абраму Володимировичу Зіскінду**. Одразу ж вкажемо, що інформація про цю непересічну в футболі людину наведена окремо в розділі "Видатні особистості футболу України" глави "Довідкові матеріали" цієї книги.

З журналу "Къ спорту!" №12 за 30 квітня 1917 року, а також з журналу "Русский спорт" №17 відомо, що цього року, як і минулого, весною у місті вирішено провести розіграш першості серед команд середніх навчальних закладів на приз товариства "Соколъ", в якому прийняло участь 10 команд. Цього разу за цей розіграш узялася саме "Екатеринославская Футбольная Лига". Перші матчі були заплановані на 16 квітня, але провести їх вдалося лише 30 квітня. На жаль, відомі результати лише трьох перших матчів, але загальна таблиця розіграшу все ж тут наводиться:

Відомі результати матчів третього чемпіонату Катеринославу 1917 року серед команд навчальних закладів міста (станом на 30 квітня)

умовні місця	команди	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	і	в	н	п	м'ячі	о
1	**І реальне училище**					**2:0**						**1**	**1**	**-**	**-**	**2:0**	**2**
2	**ІІ реальне училище**				**1:3**							**1**	**-**	**-**	**1**	**1:3**	**0**
3	**І класична гімназія**																
4	**ІІ класична гімназія**											**1**	**1**	**-**	**-**	**3:1**	**2**
5	**І комерційне училище**											**1**	**-**	**-**	**1**	**0:2**	**0**
6	**ІІ комерційне училище**							**1:1**				**1**	**-**	**1**	**-**	**1:1**	**1**
7	**Технічне училище**											**1**	**-**	**1**	**-**	**1:1**	**1**
8	**Гімназія Кагана**																
9	**Гімназія Руднцкаго**																
10	**Духовная семінарія**																

Примітка: Результати інших матчів невідомі

1917 року "Екатеринославская Футбольная Лига", що зміцнилася досвідом, спробувала у рідному місті створити "Южно-Русский Футбольный Союз", щоб провести під його керівництвом міжміський турнір. І саме А.В.Зіскінд займався створенням статуту цього союзу, проект якого він направив на погодження до усіх міст півдня Російської імперії, де існували міські футбольні союзи.

До того ж, саме завдяки його значним зусиллям вже наступного року в Катеринославі почала видаватися перша щотижнева спортивна газета "Екатеринославский спортъ" (перший номер за 5 травня 1918 року на 4 сторінках), секретарем редакції якої був саме він.

З першого номера цієї газети відомо, що чемпіоном Катеринослава 1917 року була команда **"Стадіонъ"**, а команда "Заднѣпровье" з цього року вже іменувалася спортивним клубом "Приднѣпровье". Саме тому тут нижче приведені

Нагородний жетон чемпіона Катеринослава з футболу 1917 р.

два фото цих команд 1918 року, які скоріше за все були найкращими і в 1917 році, а склади їх якщо й змінилися, то не так суттєво.

Команда "Стадіонъ" Катеринослав 1918 р.

Команда СК "Приднепровье" Катеринослав 1918 р.

На наведеному фото команди "Стадіонъ" - чемпіона ЕФЛ 1918 року (зліва направо) стоять: Харламов - вболівальник, Задорожний - правий край, Демчук - бек, Соколов - правий півсередній, Гусєв - центральний нападаючий, Чукмасов - завідуючий школою, Гренюк - лівий півсередній, Щет - лівий край, Костюшко - інструктор; сидять: Гусєв - лівий хавбек, Сергєєв - правий хавбек, Паршин - воротар, Сочін - бек, Астахов - бек (фото наведено з тієї причини, що більшість гравців цієї команди грала і 1917 року, коли "Стадіонъ" теж був чемпіоном Катеринослава - **Примітка автора**).

Дехто з сучасних істориків футболу Запорожжя вважає, що якщо 1916 року в чемпіонаті Катеринослава приймала участь команда КЛИФ з Олександрівська, то цей чемпіонат має право іменуватися взагалі чемпіонатом усього цього регіону - тобто першим чемпіонатом регіону Запорожжя. Також дехто, використовуючи пояснення, що II реальне училище Катеринослава за радянських часів мало назви Політехнічне училище та БРІТ (тобто мало теж якусь прив'язку до Брянського металургійного заводу Катеринослава), притягує за вуха команду саме вже БРІТа (технікума цього заводу) до витоків сучасного футбольного клубу "Дніпро". Це залишається зовсім незрозумілим, бо тоді, з таким же успіхом можна починати відліковувати вік цієї команди не з 1915 року від "Алькору", а й від 1913 року, тобто з тих часів коли вперше з'явилася команда II реального училища.

А тепер, наостанок, нам залишається лише визначити кращі команди Катеринослава тих часів.

Загальні висновки

У розглянутий нами період, звичайно, потребують визначення кращі футбольні команди спортивних осередків Катеринослава. Розглянемо команди тільки практично за офіційними їх досягненнями (призначено 3 бали за перше місце, 2 - за друге і 3 - за третє):

Кращі команди Катеринослава за роки їх визначення

назва	1915	1916	1917	I	II	III	бали
"Алькоръ"	**1**	**1**	**-**	**2**	**-**	**-**	**6**
"Стадіонъ"	**-**	**2**	**1**	**1**	**1**	**-**	**5**
"Тритонъ"	**2**	**-**	**-**	**-**	**1**	**-**	**2**

Примітка: До таблиці не увійшли команди, які лише одного разу були визначені третіми

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

* * *

У роботі над цим розділом перш за все були використані книжки, видані у Дніпрі з історії футболу цього міста, а також переглянуті й усі інші друковані видання (статті та нариси з засобів масової інформації, особливо з сайтів Інтернету). Але, на жаль, майже увесь наданий матеріал у цих виданнях був не стільки стислим, як зацикленим на вигаданій даті народження футболу Дніпра - 1911 року, яка й досі практично не має належного документального підтвердження. Автору вдалося переглянуті усі джерела інформації належним чином відпрацювати й виправити.

Але ще 40 років тому, один з місцевих футбольних статистиків і футбольних істориків **Михайло Вольнов**, ось що писав щодо тих труднощів, з якими йому довелося зустрітися, коли він спробував відгукнутися на чисельні прохання щодо висвітлення історії футболу в Дніпропетровську: ***"...Но написать такую „футбольную историю" почти невозможно. В городе, к сожалению, нет футбольных статистиков, которые бы вели летопись футбола еще с времен старого Екатеринослава... Есть отдельные цифры, факты, которые требуют проверки..."***

Історією футболу цього міста в радянські часи серйозно займалися Леонід Заславський і Володимир Прач. Перший ще в 60-ті роки опитав вісьмох футболістів – учасників чемпіонату Катеринослава 1916 року, але їм було вже за 80 років, а найстарішому Василю Соколову тоді було вже 93 роки. Що вони могли пам'ятати, незрозуміло. Тому саме з тих часів і мають місце багато розбіжностей щодо перших кроків футболу в Дніпрі. Вже за часів незалежності більш детально цією темою займався **Олександр Васильович Ляпін**, який видав дві чудовії книжки з історії дніпропетровського "Дніпра" - **"Команда молодости нашей.** Летопись десятилетий, достижения, тренеры и игроки, цифры и любопытные факты" 1996 року видання та **"Екатеринослав - Днепропетровск 1911-2003.** "Сталь", "Днепр" - 1936-2003. Футбольное досье" 2003 року видання. У цих книгах автор лише трохи приділив уваги й першим крокам футболу в Катеринославі за часів Російської імперії.

Але, безумовно, значно більше уваги першим крокам футболу в місті було приділено саме **Дмитром Валерійовичем Москаленком** у його книзі **"От "Алькора" до "Днепра"**. История футбола в Днепропетровске. Книга 1 (1911-1961), виданій у Дніпрі 2011 року. Та все ж, найбільше інформації зібрано в книзі **Владислава Рибакова** "Футбол. Днепропетровск, и не только…", яка побачила світло того ж 1911 року в Інтернеті на сайті "ВикиЧтение", Саме тому з цих двох книг і використані здебільшого найбільш цінні документи та ілюстраційний матеріал.

В.Рибаков

Д.В.Москаленко

Книга "От "Алькора" до "Днепра"

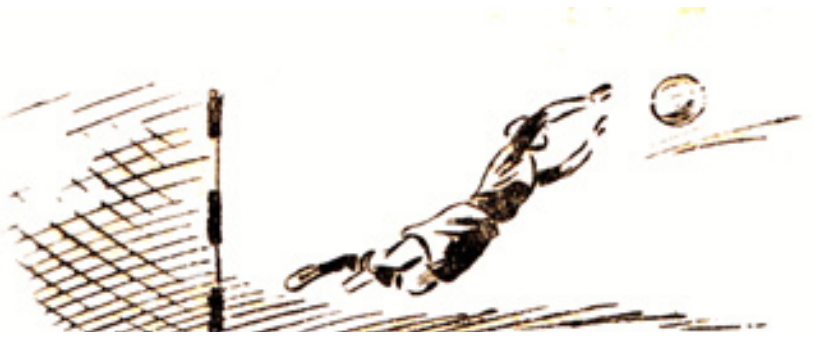

КАМ'ЯНСЬКЕ

Герб Кам'янського
(за наших часів)

Кам'янське - місто обласного значення у Дніпропетровській області. Розташоване на берегах Дніпродзержинського водосховища у середній течії Дніпра, нижче греблі Середньодніпровської ГЕС, за 35 км на захід від м. Дніпра.

Перша згадка про цей населений пункт належить до 1750 року – це селище, назва походить від слова камінь (від кам'янистих берегів Дніпра). Після ліквідації Запорозької Січі 1775 року село отримало статус казенних військових поселень та увійшло до складу Саксаганського (згодом Новокодацького) повіту Слов'янської провінції Новоросійської губернії. Від 1802 року - у складі Катеринославського повіту Катеринославської губернії.

1884 року після спорудження Катерининської залізниці, яка проходила поблизу й з'єднувала Донбас із Кривбасом, на околиці села побудовано шпало-просочувальний завод для потреб залізниці, а 1887 року Південно-Російське Дніпровське металургійне товариство (засновники з Бельгії, Польщі та Франції) розпочало будівництво найбільшого на той час металургійного заводу (нині – Дніпровський металургійний комбінат) й через два роки тут вже була введена в дію перша доменна піч.

1923 року затверджено рішення про надання селу Кам'янському статусу міста, а з 1926 року місто стало центром району у складі Катеринославської, а згодом Дніпропетровської округи. Після створення 1932 року Дніпропетровської області Кам'янське отримало статус міста обласного підпорядкування.

1936 року Кам'янське перейменоване на Дніпродзержинськ (на честь одіозного засновника ВЧК-КДБ Ф.Дзержинського), 1938 році до складу міста включені села Романкове та Тритузне.

Вже за часів незалежності України 2016 року, згідно із законом про декомунізацію, місту повернено його історичну назву.

Кам'янське. Верхня колонія заводу в селі (початок XX ст.)

Перші кроки футболу в Кам'янському

Вперше в селі Кам'янському фізкультура та спорт були запроваджені з веслового плавання по річці Дніпро. Цьому сприяла наявність тут першого яхт-клубу, завдяки якому й проводилися змагання з веслувального спорту. Це підтверджено декількома фотографіями та поштовими картками тих часів, що збереглися й тут наведені.

Перший яхт-клуб у селі Кам'янському

Змагання з веслувального спорту на Дніпрі

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

І.Ф.Болеховський

Але саме поширення фізкультури та спорту сталося вже після того, як з ініціативи начальника сталепрокатного відділення Дніпровського металургійного заводу, який був збудований до цього в селі, **Івана Федоровича Болеховського** місцеве відділення Катеринославського товариства веслового плавання за районом міста під назвою Нижня колонія на повноводному березі Дніпра замість згорілої за два роки перед тим старої будівлі яхт-клубу відкрило у лютому 1893 року нову - перший справжній спортивний осередок (до речі, він був відкритий на 5 років раніше ніж у Катеринославі – **Примітка автора**).

Відкриття яхт-клубу проходило в урочистій обстановці й головою правління товариства було обрано І.Ф.Болеховського. Саме завдяки йому цей клуб досить скоро вже мав і свій спортивний майданчик біля так званого зимового яхт-клубу (недалеко від першої міської лікарні та залізничної станції Тритузна, поряд з більш відомим пізніше Комсомольським парком), на якому проводилися перші в Кам'янському спортивні змагання, у тому числі й футбольні матчі. Крім цього, треба відмітити, що й поза чисто спортивними заходами літній яхт-клуб був одним із нечисленних у тодішньому Кам'янському осередків культурного життя мешканців цього селища та робітників і службовців заводу.

Будинок яхт-клубу у Кам'янському. 1893 р.

Але в ті часи про футбол тут знали лише з чуток. На вулицях грали в лапту та козаків-розбійників, а найбільшою розвагою були поєдинки гастролерів з французької боротьби. Але в Кам'янському, що виріс навколо найбільшого на півдні Російської імперії заводу, більшість службовців були поляками й були знайомі з футболом значно раніше. Та про передачу ними якогось закордонного досвіду нічого невідомо. Залишається лише шукати щось у засобах масової інформації тих часів – тобто в періодичних друкованих виданнях, а саме - у газетах і журналах. Першим відомим на цей час повідомленням є інформація з місцевої газети "Отклики жизни" (залізничної станції Запоріжжя-Кам'янське) №308 за 27 серпня 1913 року. Ось її текст:

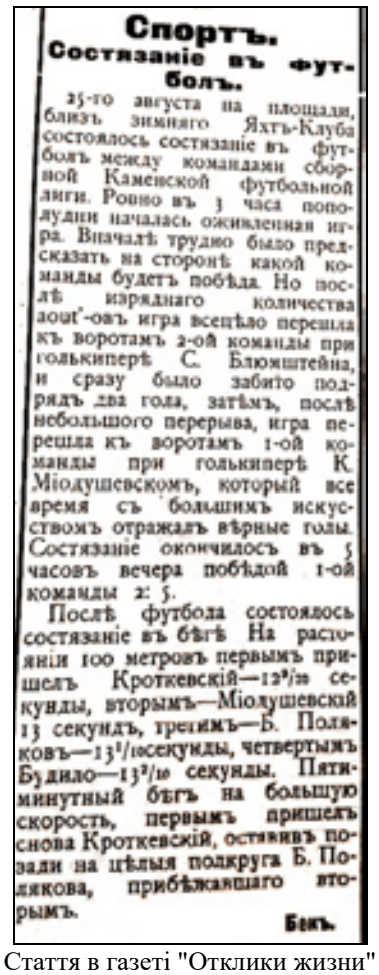

Спортъ.
Состязаніе въ футболъ.

25-го августа на площади, близъ зимняго Яхтъ-Клуба состоялось состязаніе въ футболъ между командами сборной Каменской футбольной лиги. Ровно въ 3 часа пополудни началась оживленная игра. Вначалѣ трудно было предсказать на сторонѣ какой команды будетъ побѣда. Но послѣ изрядного количества aout'-овъ игра всецѣло перешла къ воротамъ 2-ой команды при голькиперѣ С. Блюмштейна, и сразу было забито подрядъ два гола, затѣмъ, послѣ небольшого перерыва, игра перешла къ воротамъ 1-ой команды при голькиперѣ К. Міодушевскомъ, который все время съ большимъ искусствомъ отражалъ вѣрные голы. Состязаніе окончилось въ 5 часовъ вечера побѣдой 1-ой команды 2: 5.

Послѣ футбола состоялось состязаніе въ бѣгѣ На разстояніи 100 метровъ первымъ пришелъ Кроткевскій—12²/₁₀ секунды, вторымъ—Міодушевскій 13 секундъ, третьимъ—Б. Поляковъ—13¹/₁₀секунды, четвертымъ Будило—13²/₁₀ секунды. Пятиминутный бѣгъ на большую скорость, первымъ пришелъ снова Кроткевскій, оставивъ позади на цѣлыя полкруга Б. Полякова, прибѣжавшаго вторымъ.

Бекъ.

Стаття в газеті "Отклики жизни" за 27.08.1913 р.

Ежедневная
Политическая и литературная
ГАЗЕТА
„ОТКЛИКИ ЖИЗНИ"

Таким чином, можна чітко зазначити, що

7 вересня (25 серпня за ст.ст.) **1913 року є днем народження футболу Кам'янського**

Однак це видовисько точно усім сподобалось, бо впродовж тижня відбулося ще два матчі, про які газета вже пише з більшим знанням справи. Ось розповідь про матч 29 серпня ("Отклики жизни" №312 за 1 вересня 1913 року), де наведені навіть майже повні склади обох команд:

Спортъ.

Состязаніе по легкой атлетикѣ.

29-го августа на площади, близъ зимняго яхтъ-клуба, состоялось состязаніе въ легкой атлетикѣ между участниками игры въ футболъ.

Состязаніе носило довольно оживленный характеръ.

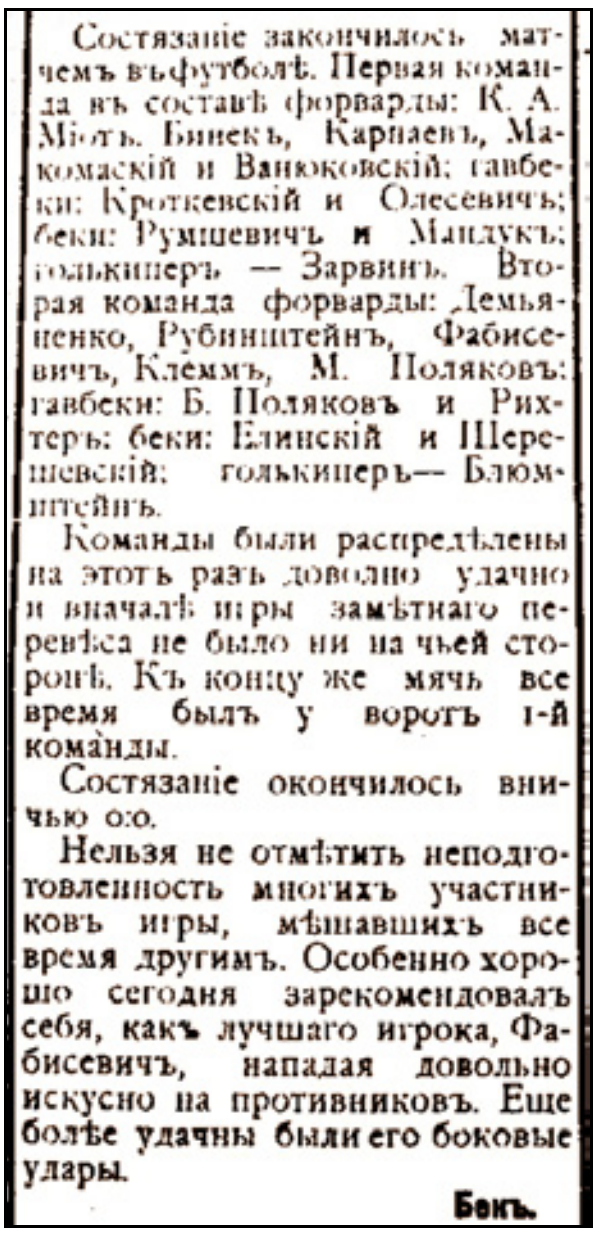

Состязаніе закончилось матчемъ въ футболѣ. Первая команда въ составѣ форварды: К. А. Міотъ, Бинекъ, Карнаевъ, Макомаскій и Ванюковскій; гавбеки: Кроткевскій и Олесевичъ; беки: Румшевичъ и Мандукъ; голькиперъ — Зарвинъ. Вторая команда форварды: Демьяненко, Рубинштейнъ, Фабисевичъ, Клеммъ, М. Поляковъ; гавбеки: Б. Поляковъ и Рихтеръ; беки: Елинскій и Шерешевскій; голькиперъ — Блюмштейнъ.

Команды были распредѣлены на этотъ разъ довольно удачно и вначалѣ игры замѣтнаго перевѣса не было ни на чьей сторонѣ. Къ концу же мячъ все время былъ у воротъ 1-й команды.

Состязаніе окончилось вничью 0:0.

Нельзя не отмѣтить неподготовленность многихъ участниковъ игры, мѣшавшихъ все время другимъ. Особенно хорошо сегодня зарекомендовалъ себя, какъ лучшаго игрока, Фабисевичъ, нападая довольно искусно на противниковъ. Еще болѣе удачны были его боковые удары.

Бекъ.

Стаття в газеті "Отклики жизни" за 1.09.1913 р.

Ще в одному матчі 1 вересня чудово зарекомендував себе форвард 1-ої команди, так званий **Сокол**, який забив два вирішальних голи у ворота суперників. Також зі звіту про цей матч в тій же газеті "Отклики жизни" №313 за 3 вересня крім Сокола були відмічені кращі форварди **Дем'яненко**, **Фабисевич** і **Поляков**. Наведемо й цей звіт із газети (з деякими скороченнями):

*"**Спортъ**.* *Футболъ.*

В воскресенье, 1-го сентября, на площадке, близъ зимняго яхтъ-клуба, состоялось обычное состязаніе въ футболъ....

...Въ первой команде играли: форварды - Соколъ, Пухальскій, Казакевичъ, Поляков 2-й; центръ - Демяненко; говбеки - Елинскій, Шерешевскій; голькиперъ – К.А.Міотъ.

Вторая команда была немного слабее.

Играли: форварды - Юдицкій, Макомаскій, Клеммъ, Карнаевъ; центръ - Фабисевичъ; говбеки - Рихтеръ, Олесевичъ; беки - Манндукъ и Румшевичъ; голькиперъ - С.Блюмштейнъ.

Въ начале игра велась безъ заметнаго интереса, такъ какъ игроки, по своей неопытности, вступали въ споръ другъ съ другомъ, защищая свои интересы. Это привело къ тому, что игра приняла довольно скучный видъ и затянулась до половины седьмого. Оживленности не было заметно. Даже лучшіе форварды: Соколъ, Демяненко, Фабисевичъ и Поляковъ 2-й не смогли придать игре более оживленный характеръ. Но это не помешало юркому Соколу вбить 2 гола въ ворота второй команды.

Победа оказалась на стороне 1-й, более сильной, команды при результате 1:2.

Бекъ.".

Також є можливість навести звіт ще про один матч цих команд 22 вересня з тієї ж газети "Отклики жизни" №332 за 25 вересня:

*"**Спортъ**.* *Футболъ.*

В воскресенье, 22-го сентября, не смотря на дурную погоду, достоялось обычное воскресное состязаніе въ футболъ.

На этотъ раз обе команды, лишь благодаря умелой распорядительности капитана Р.-Б., были рапределены болем удачно, чем в прошлое состязаніе и игра прошла довольно оживленно, не было заметно обычных споровъ, преканій и т.п.

Сначала игры мяч перешелъ къ воротамъ второй команды и сразу был вбитъ великолепный голъ Фабисевичемъ, который сегодня игралъ центрального фарворда. Затемъ игра переменилась и мяч до конца находился у воротъ первуй команды. Не смотря на все старанне фарвордовъ второй команды, состязанія, благодаря прекрасной защите бековъ первой команды, окончилось победой первой, при результате 1:0.

Бекъ.".

Як бачите з наведених звітів, правила гри щодо чисельності гравців команд не виконувалися та й облік часу не вівся (грали за домовленістю). До речі, не дивлячись на незначну кількість футболістів у ті часи, потрібно звернути увагу на їх вміння навести порядок у своєму "господарстві". Фактично у Кам'янському було, як свідчить наведена вище перша відома публікація, організовано щось на зразок футбольної ліги, яка й проводила всі матчі, але крім двох команд цієї "ліги" – першої та другої, більше ніякої інформації немає.

Вже наступного 1914 року в Кам'янському заграли на початку травня. Як свідчать нариси в місцевій газеті 6 травня було проведене перше тренування знову тих же першої та другої "збірних" команд, яке закінчилося поразкою першої команди 1:3. Наведемо звіт про цей матч:

*"**Футболъ**. **6 мая состоялась тренировка къ предстоящему матчу.***

Участники игры первой команды были распределены неудачно и въ первую половину игры вышла победительницей вторая команда при результате 3:0.

После перерва и перемены мест играющихъ въ первой команде, игра сразу перешла къ воротамъ второй команды и был вбитъ один голъ. В составе первой команды играли: голькиперъ Демьяненко; беки: Поляковъ, Ракъ; гавбеки: Олисевичъ, Носенко и Корейво; центр форвардовъ – Фабисевичъ; форварда: Вониковскій, Брейтс, Салановскій и Казакевичъ.

Тренировка окончилась победой второй команды 3:1."

Відомо, що місцем для тренувань був обраний **майданчик на Заводській площі біля костелу** (це майже поряд із місцем, де проводилися матчі минулого року - біля Яхт-клубу - **Примітка автора**).

Панорама Кам'янського навкруги костелу

ГРЕС, збудована 1931 р. на місці, де грали у футбол біля костелу

А так як, напевно, гравців все ж таки не вистачало, то в газеті ("Отклики жизни" №512) навіть помістили оголошення із закликом до усіх бажаючих прийняти участь у грі - приходити на це місце тренувань (Заводська площа за костелом) по вівторкам і четвергам з 7 до 8 вечора, та по неділям з 4 до 5 дня. Це була підготовка до "офіційного" матчу між вказаними двома командами, призначеного на 11 травня, але, на жаль, інформація про цей матч відсутня. Скоріше за все, 22 гравці так і не знайшлися, бо на наступному "задокументованому" тренуванні команди грали не в повному складі й, не дивлячись на те, що у першій команді грало багато нових гравців, вона перемогла, забивши 5 голів. Вже був відомий і капітан першої команди – центрфорвард **Ю.Фабасевич**. Наведемо звіт із газети "Отклики жизни" №525 за 24 травня 1914 року (у рубриці "Местная жизнь" на сторінці 3):

" Футболъ.

"Въ четверг, 22-го мая, на заводской площадке, близъ зимнего Яхт-клуба, состоялась обычная тренировка въ футболъ.

Играли обе команды, но не въ полномъ составе, такъ какъ некоторые изъ участниковъ не явились къ назначенному времени. Игра велась довольно оживленно и, несмотря на то, что большинство игроковъ первой команды играло впервые, въ ворота второй команды было вбито подрядъ 3 гола и въ конце тренировки еще 2. Тренировкой умело руководилъ Ю.Фабасевич, капитанъ 1-й команды.

За последнее время сборные футбольные команды пополнены новыми силами и значительно окрепли, благодаря быстро растущему интересу къ футболу среди спортсменовъ Каменскаго.

Бекъ.".

Фрагмент сучасної мапи міста Кам'янське з позначками історичних футбольних місць
(1 – місце спортмайданчика біля зимового яхт-клубу, де проводилися перші матчі, 2 – місце біля костелу, де проводилися тренування й матчі на заводському майданчику, 3 – сучасний кращий стадіон міста "Перемога" КП "Прометей")

У подальшому впродовж 1914-15 років у селищі вже регулярно проводяться матчі, створюються нові команди ("Гімназисти", "Огоньок" тощо). Саме з 1914 року починають проводитися й **міжміські матчі. Першим був матч між "Гімназистами" та катеринославським "Соколом" 14 вересня 1914 року**. Подамо повний звіт про цей матч із газети "Отклики жизни" №617 за 16 вересня:

"Футболъ (матчъ Каменское - Екатеринославъ).

Въ воскресенье, 14 сентября на заводской площадке состоялся матчъ между командой местной гимназии и командой, составленной изъ лучшихъ игроковъ Екатеринославскаго о-ва "Соколъ".

Казалось, что победа въ этихъ состязанияхъ на стороне более лучше тренированных, да и къ тому старыхъ игроковъ, екатеринославцевъ, темъ более, что они по началу игры вогнали сразу одинъ голъ. Но игра приняла совсемъ другой характеръ и уже во второй половине состязанія, мячъ былъ удачно переведенъ къ воротамъ екатеринославцевъ, и до самого окончанія игра была у ихъ воротъ.

Это былъ первый урокъ нашимъ сравнительно молодымъ футболистамъ, который они провели съ должнымъ достоинствомъ. Къ этому времени на площадку собрались и участники местной сборной футбольной команды, которымъ пришлось быть свидетелями того, какъ односельчанне-гимназисты, с достоинствомъ парировали самые искусные передачи мяча своихъ противниковъ.

Состязаніе окончилось вничью, при результате 1:1.

Екатеринославцы остались довольны игрой и пригласили къ себе въ Екатеринославъ, причемъ обещали немного потренироваться къ предстоящей встрече.

П-овъ".

Є інформація ще про один матч у Кам'янському 1914 року знову між двома так званими "збірними" командами гімназистів 5 жовтня цього року (газета "Отклики жизни" №633 за 7 жовтня:

"Футболъ.

Въ воскресенье, 5-го октября на заводской площадке состоялось состязаніе въ футболъ между двумя сборными командами.

Команды играли въ прежнемъ составе. Состязаніе носило оживленный характеръ. Мячъ почти все время пассировался довольно удачно, что особенно удавалось игрокамъ первой команды. Игроки же второй команды, и на сей разъ, явившись безъ предварительной подготовки, благодаря чему вносили въ игру некотор. беспорядокъ; особенно бросалось въ глаза полное игнорирование ими замечаний рефери.

Состязание окончилось победой первой команды, при результате 0:2.

П-ов".

Футболъ.
(Матчъ Каменское—Екатеринославъ)

Стаття в газеті "Отклики жизни" за 16.09.1914 р.

Молодь дуже швидко обходить за рівнем майстерності першопрохідців. Так, вже 1915 року гімназисти виграють у збірної селища - 3:0. Все вказує на те, що молодим хлопцям ця гра дуже сподобалась і вони буквально злету засвоювали її тонкощі. Мешканці селища вдало традиційно продовжували грати з футболістами губернського центру - Катеринославу. Збереглися свідчення про їх успішні матчі з катеринославськими командами "Спарта" та "Паллада". З останньою грала збірна Кам'янського зібрана з учнів місцевої гімназії. У цій зустрічі 9 березня 1915 року була отримана пам'ятна перемога - 4:0. Тут потрібно відзначити, що на сайтах Інтернету та в деяких друкованих виданнях до цього матчу наведені два фото кам'янської команди. Але, на жаль, одне з фото просто не піддається ніякій критиці, бо навіть дивлячись на форму гравців, воно взагалі запозичено зовсім з іншого виду спорту. Друге ж відоме фото звертає увагу, що на ньому представлені зовсім не гімназисти, а чоловіки вже в заможньому віці та й за формою гравців свідчить про більш пізні часи (воно при перевірці виявилося за 50-ті роки – **Примітка автора**).

Безумовно, у ті часи футбол був ще досить примітивним, але вже й тоді з'являлися цікаві гравці. Один із ветеранів кам'янського футболу Генрих Олександрович Кушковський добре запам'ятав, як в дитинстві його захоплювали швидкісні прориви й потужні, точні удари правого крайнього, так званого **Фея**.

Звісно, через першу світову війну поступово, а вже з 1916 року майже зовсім, звіти про футбольні матчі почали щезати зі сторінок місцевих газет, а в подальші роки лихоліть й зовсім вже було не до розваг.

* * *

М.Г.Рєзніков – історик футболу з Кам'янского

Перші кроки футболу в Кам'янському були вперше висвітлені **Яциною Юрієм Анатолійовичем** у деяких його напрацюваннях, а також Бородіним Юрієм і Яворським Олександром. Та найбільш глибоко й серйозно до цього питання поставився кам'янський дослідник історії футболу **Михайло Генадійович Рєзніков** (1960 р.н.) і саме завдяки матеріалам, вміщеним у його книзі **"Футбольный калейдоскоп. Днепродзержинскому футболу 100 лет"**, яка була двічі видана 2015 року, в цьому підрозділі з'явились деякі документальні підтвердження етапів появи й становлення футболу в Кам'янському. А за основу була узята інформація, наведена 2001 року на сайті "ФК "Сталь" з розділу "История команд Днепродзержинска. Каменская футбольная лига" (автори її ті ж, що наведені вище).

Книга М.Г.Рєзнікова

КРИВИЙ РІГ

Герб Кривого Рогу (за наших часів)

Кривий Ріг - місто обласного значення Дніпропетровської області України. Місто розташоване на злитті річок Інгулець і Саксагань, які входять до басейну річки Дніпро.

Перша офіційна письмова згадка про Кривий Ріг датована 1775 роком. У XVIII столітті Кривий Ріг став великим запорозьким поселенням у складі Інгулецької паланки Запорозької Січі, а з першої третини XIX століття місто перетворено на військове поселення.

1860 року Кривий Ріг набув статусу містечка у складі Херсонської губернії Російської імперії, а вже з 1919 року - повітове місто у складі Катеринославської губернії Української СРР. Потім місто обласного значення Дніпропетровської області Радянського Союзу, а нині Дніпровської області України.

Кривий Ріг. Центр міста (старе фото)

Перші кроки футболу в Кривому Розі

У Кривому Розі (ми це місто тут розглядаємо в регіоні Запорожжя, хоча воно в ті часи був містом Херсонської, а не Катеринославської губернії) фізкультурі та спорту почали приділяти увагу вже на межі минулого та позаминулого століть, бо саме тоді Криворізький басейн пережив "залізну лихоманку" у зв'язку з початком промислового освоєння його величезних підземних скарбів, і в числі тих, хто в цьому приймав участь, було багато спеціалістів гірничої та металургійної справ, у тому числі й з батьківщини футболу - Англії, а також із Франції та Бельгії, де вже тоді зі завзяттям грали у футбол. Напевно ж, футбол пустив своє коріння тут теж за допомогою іноземців, і саме вони й познайомили місцевих жителів з цією грою. Безумовно, ці іноземці грали у футбол вже на порозі XX століття на рудниках "Дубовая балка", "Карнаватка" та "Саксаганский", але документально, на жаль, це абсолютно нічим не підтверджено. Навіть у губернських газетах про це не було ані рядка.

Г.Маліков

Звісно, насамперед у Кривому Розі була запроваджена гімнастика, до того ж із наукових праць істориків, які займаються дослідженням зародження сокольської гімнастики на теренах України, достеменно відомо, що за часів царизму в місті був вчитель сокольської гімнастики. А так як до пріоритетів цього виду фізичного виховання входили усілякі ігри з м'ячем на свіжому повітрі, то, звісно, й футболу приділялася належна увага. Ось як про це свідчать спогади відомого криворізького футболіста 20-40-х років **Георгія Малікова**, який переїхав до Кривого Рогу вже 1918 року:

"К этому времени при школе находящийся по улице Глинки, существовал кружок любителей снарядной гимнастики. Но и за долго до этого времени в Кривом-Роге молодеж увлекалась гимнастикой".

Він також згадує і про футбол в ті часи, адже йому пізніше також довелося тут ганяти м'яча:

"Прежде чем приступить к тренировкам или игре, футболистам приходилось расчищать территорию от навоза и мусора. Стационарных ворот не было. Перед игрой их приносили, а после окончания матча уносили по очереди игроки противоборствующих команд. Поле было покрыто приличным слоем навоза, хотя и хорошо утоптано. Такой "газон" уберегал игроков от травм во время падения".

Але найбільшої уваги заслуговують цитати з цих записаних в окремому зошиті спогадів Малікова (датований 1967 роком, зберігається в Криворізькому краєзнавчому музеї - **Примітка автора**) щодо футболу в Кривому Розі. З них чітко видно, що й раніше, до 1918 року в місті грали у футбол на Кінному базарі міста, який знаходився

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

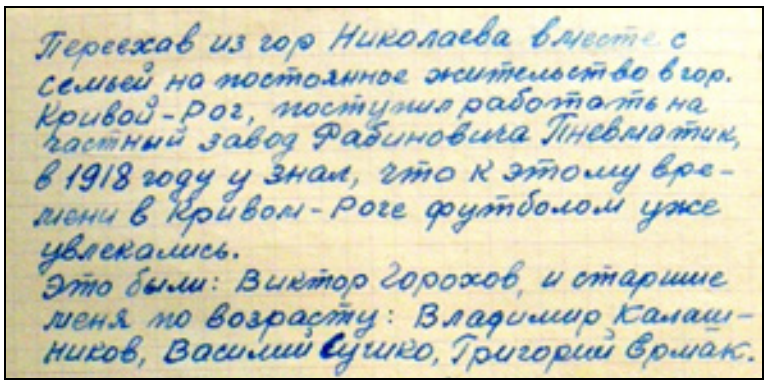
Переехав из гор Николаева вместе с семьей на постоянное жительство в гор. Кривой-Рог, поступил работать на частный завод Фабиновича Пневматик, в 1918 году у знал, что к этому времени в Кривом-Роге футболом уже увлекались.
Это были: Виктор Горохов, и старшие меня по возрасту: Владимир Калашников, Василий Сушко, Григорий Ермак.

біля Базарної площі та старого міського кладовища (це вище нинішньої вулиці Олександра Поля, більш відомої як Жовтнева):

"…в 1918 году узнал, что к этому времени в Кривом-Роге футболом уже увлекались.

Это были: Виктор Горохов, и старшие меня по возрасту: Владимир Калашников, Василий Сушко, Григорий Ермак….

…В городе тренировки и игры проводили на Базарной площади /Конный базар/. Приходилось расчищать от навоза и мусора всей командой. Ворота каждый раз приносились и уносились по очередно. Поле было мягкое, за долгие годы унавозено приличным слоем и утоптано…

…Бутсов не было ни у кого играли в собственных ботинках с набитыми поперечными кожанными шипами. Все это приобреталось каждым лично".

Карти (початку XX ст. та сучасна) центру Кривого Рогу з позначками історичних футбольних місць (1 – місце спортмайданчика біля Кінного базару, 2 - сучасний кращий стадіон міста "Металург")

Але найкращим футбольним полем було поле на майданчику біля станції Долгінцево. Тут були навіть лавки для глядачів, які оплачували вхід на майданчик. Футболісти наймали підводу і на ній їхали до місць проведення матчів.

Є ще дуже цікаве фото, на якому зображена футбольна команда міста тих часів (наведене поруч). Це фото у деяких друкованих виданнях дехто безпідставно датує 1917 роком. Фото зроблене фотографом С.А.Кацем у селищі Веселі Терни (нині це в межах Кривого Рогу). Воно виставлене в Криворізькому краєзнавчому музеї й підписане "Футбольна команда рудника ім. К.Лібкнехта. 1925 рік". Через чудову його якість і часи виготовлення, воно заслуговує уваги бути тут опублікованим.

Інших більш конкретних відомостей про футбол Кривого Рогу тих часів, на жаль, поки що невідомо.

Фото команди, яке зберігається в Криворізькому краєзнавчому музеї (виробник - С.А.Кац)

* * *

Все вищевказане щодо перших кроків футболу в Кривому Розі вдалося зібрати й впорядкувати лише завдяки перегляду безлічі періодичних друкованих видань тих часів. На жаль, раніше знавці історії футболу цього міста питанням перших кроків футболу практично не займалися. І якщо чудовий статистик футболу Василь В'ячеславович Гнатюк зізнається, що зовсім цим питанням не займався через брак часу та через те, що він займається конкретно історією команди "Кривбас", то журналіст **Святослав Олександрович Азаркін**, автор книжок **"Криворожский футбол: история и современность"** (2000 р.вид.) та **"Криворожский футбол в датах, событиях, лицах"** (2010 р.вид.) взагалі використав знайдені вищезазначені мемуари Г.Малікова не до зазначених тим 20-х років. Скоріше за все, через відсутність хоча б якихось інших матеріалів, просто переніс їх ще до часів Російської імперії й, до того ж, дещо змінив (напевно, на свій розсуд).

С.В.Азаркін

Книга С.О.Азаркіна

НОВОМОСКОВСЬК

Герб Новомосковська (початок XX ст.)

Новомосковськ - адміністративний центр Новомосковського району Дніпропетровської області України. Місто розташоване на березі річки Самари недалеко від Дніпропетровска.

В XVII ст. на околицях та поблизу сучасного Новомосковська запорізькі козаки заснували кілька хуторів-зимівників. 1688 року на березі Самари для захисту кордонів Російської імперії від татарських набігів збудовано фортецю Ново-Богородськ. При фортеці було засноване поселення під назвою Стара Самара. Фортеця проіснувала до 1711 року, а потім 1736 року відновлена під назвою Самарського ретраншементу. Згодом на землі біля Старої Самари почали повертатися запорожці. Вони заснували тут слободу Самарчик, або Новоселицю. 1744 року була відновлена влада Запорозької Січі й Новоселиця стала центром Самарської паланки.

Після ліквідації Запорозької Січі Новоселиця увійшла спочатку до складу Азовської губернії. 1784 року, коли було утворене Катеринославське намісництво, то місто Катеринослав почали будувати в низині та через повені перенесли на високий правий берег Дніпра, а на його місці утворили повітове місто Новомосковськ - центр повіту цього намісництва. З тієї ж причини частих затоплень і його перенесли вниз по Самарі до міста Новоселиця, яке перейменували у Новомосковськ і згодом воно стало центром повіту Катеринославської губернії Російської імперії. При радянській владі воно вже було центром Новомосковського району Дніпропетровської області Української РСР.

Новомосковськ. Центр міста (старе фото)

Перші кроки футболу в Новомосковську

За часів Російської імперії в футбол у Новомосковську почали грати майже одночасно з Катеринославом, бо є інформація, що саме 1915 року у цьому місті вже існувала футбольна команда **"Національ"**, яка навіть грала у Катеринославі з місцевим "Алькором".

14 червня 1915 року під час екскурсії членів катеринославської команди "Корнтіансъ" до цього міста, вони домовилися провести футбольний матч із місцевою командою "Національ" 21 червня на майданчику цієї команди. Про це було надруковано в газеті "Приднѣпровский край" за 17 червня (ілюстрація наведена нижче):

***"Спортъ. Футболъ.** Членами футбольной команды "Каринтіансъ" 14-го іюня была предпринята пешеходная екскурсія въ Новомосковскъ и обратно. Въ Новомосковске между названной командой и*

футбольной командой г.Новомосковска "Національ" состоялся договоръ, согласно которому команда "Коринтіансъ" будетъ играть с командой "Національ" въ футбольный матчъ. 21-го числа тек.мес. въ 4 ч. дня на площадке команды "Національ" в Новомосковске…".

Це на сьогодні перше сповіщення про футбол у Новомосковську - з газети "Приднѣпровский край" за 17 червня 1915 року.

До того ж, у цій газеті був наведений не тільки основний склад команди "Національ" з Новомосковська: **Драненко - Остапенко, Спєвак - Хмара-1, Хайкін. Зенкович - Стариченко, Мусієнко, Бондаренко, Краснощоков, Курзайцев**, а ще й запасні її гравці: **Коробка, Хмара-2** та **Зільберштейн**.

Однак, цей матч навряд чи відбувся, бо про нього нічого невідомо. Та новомосковці вже й самі прибули до Катеринослава й провели 2 серпня зустріч вже з "Алькором", але програли аж 0:8. Про цей матч чудово викладено у журналі "Къ спорту!" №33 за 16 серпня 1915 року. Невеличкий звіт про цей матч наведений в підрозділі "Міжміські товариські матчі на Запорожжі", а тут лише треба вказати, що розповідь про цей матч у журналі завершувалася словами ***"…На-дняхъ они пріедутъ вторично въ Екатеринославъ, для игры съ "Тритономъ"***

До того ж, ще існує інформація про матч у Новомосковську цього року 5 липня між командами "Неудачники" та "Національ", але результат його не наведений.

ПРИДНѢПРОВСКІЙ КРАЙ.

СПОРТЪ.

ФУТБОЛЪ.

Членами футбольной команды „Коринтіансъ" 14-го іюня была предпринята пѣшеходная экскурсія въ Новомосковскъ и обратно. Въ Новомосковскѣ между названной командой и футбольной командой г. Новомосковска „Національ" состоялся договоръ, согласно которому команда „Коринтіансъ" будетъ играть съ командой „Національ" въ футбольный матчъ. 21-го числа тек. мѣс. въ 4 ч. дня на площадкѣ команды „Національ" въ Новомосковскѣ.

Въ командѣ „Коринтіанъ" играютъ гг. Тингинцевъ, Джевіръ, Масловъ, Кейбръ, Титовъ, Бѣляковъ, Лебедевъ, Убоженко, Волевъ, Лаптевъ и Мурскій, а въ командѣ „Національ" играютъ гг. Драненко, Остапенко, Спѣвакъ, Хмара 1, Хайкинъ, Зенковичъ, Стариченко, Мусіенко, Бондаренко, Краснощековъ, Курзайцевъ; запасными: Коробка, Хмара 2, Зильберштейнъ.

Команды эти являются довольно сильными противниками, въ виду чего матчъ этотъ будетъ очень интересенъ.

Перші сповіщення про футбол у Новомосковську з газети "Приднѣпровский край" за 17.06.1915 р.

НІКОПОЛЬ

Герб Нікополя (за наших часів)

Нікополь - адміністративний центр Нікопольського району Дніпропетровської області України. Місто розташоване у південній часті області на правому березі Каховського водосховища.

На початку XVI ст. на місці сучасного Нікополя існувала козацька переправа через Дніпро - Микитин Ріг. З 1636 по 1652 рік тут була розташована Січ, яку називали Микитинською. 1764 року російський уряд прийняв рішення збудувати у цій місцевості пристань з фортецею, і з 1779 року фортецю назвали Слов'янськ. Пізніше тут почали будувати місто, яке б стало центром майбутньої губернії. А 1782 року місту дали назву **Нікополь,** і воно було включено до **Катеринославської губернії Російської імперії**. Вже 1921 року в складі Української РСР Нікополь стає центром однойменного повіту, а з 1923 року - райцентром Криворізької округи. З 1937 року це місто обласного підпорядкування Української РСР.

Нікополь (початок XX ст.)

Перші кроки футболу в Нікополі

З деяких футбольних щорічних нікопольських буклетів (календарів-довідників), упорядником яких був В.В.Верлос, вказано, що вже 1913 року команди цього міста грали зі своїми сусідами - командами Олександрівська. Також він наводить і перший матч між цими командами чомусь 23 липня 1913 року, який завершися унічию - 0:0. Але доказом проведення цього, як виявляється, першого в історії футболу регіону Запорожжя матчу є чудовий звіт у газеті "Александровский вестникъ" від 23 липня 1913 року в нарисі "Футбольный матч Никополь - Александровск", де чітко вказано, що матч відбувся не 23, а 19 липня. Повний звіт із цієї газети наведено тут у підрозділі "Міжміські товариські матчі на Запорожжі". Крім того, там є розповідь і про матч 15 вересня цього року між командами комерційних училищ цих двох міст, в якому перемогли олександрівці - 4:0 (це відомо з журналу "Къ спорту!" №34 за 6 жовтня 1913 року).

Дивно, але й нині на сайті Інтернету: nikopolfootbal.ucoz.ru на сторінці "История никопольского футбола" розділ "Эпоха становления" починається дивним на погляд будь-якого історика ствердженням: ***"Футбол в Никополе начали играть задолго до первых публикаций в прессе".*** А тільки вже далі вказаний перший матч 23 липня 1913 року, чомусь не 19-го й без вказівки місця його проведення. До того ж, почали рекомендувати святкувати 100-річчя нікопольського футболу 19 липня, навіть не розуміючи, що за новим стилем це 1 серпня 1913 року. Дуже хотілося б спитати автора(ів) усіх цих повідомлень - де вони узяли інформацію, бо помилки все ж таки суттєві. Впевнений, що переписували один у одного, а у газети і журнали тих часів, де це публікувалося, навіть не заглядали.

Вже 1914 року відомий ще один документальний доказ про футбол у Нікополі, знайдений у московському журналі "Къ спорту!" №25 за 29 червня 1914 року, в якому наведений невеличкий звіт про матч 22 червня 1914 року "1-й команды Никополя" з командою КЛИФ з Олександрівська, що завершився поразкою нікопольців - 0:1. Ми тут маємо можливість навести не тільки текст цього нарису в повному вигляді, але ще й для достовірності розміщуємо тут його зображення:

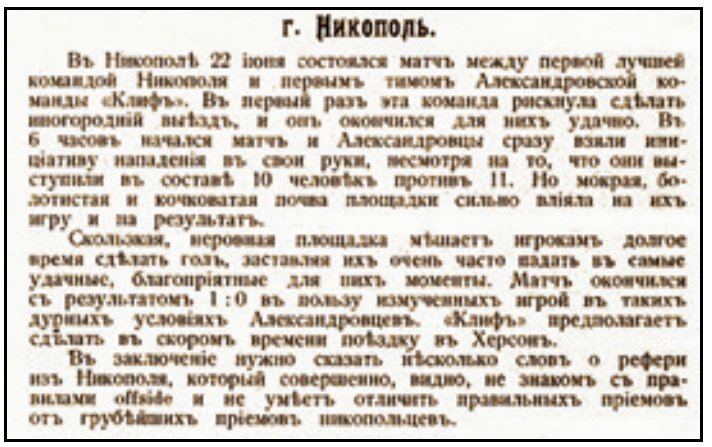

г. Никополь.

Въ Никополѣ 22 іюня состоялся матчъ между первой лучшей командой Никополя и первымъ тимомъ Александровской команды «Клифъ». Въ первый разъ эта команда рискнула сдѣлать иногородній выѣздъ, и онъ окончился для нихъ удачно. Въ 6 часовъ начался матчъ и Александровцы сразу взяли инициативу нападенія въ свои руки, несмотря на то, что они выступили въ составѣ 10 человѣкъ противъ 11. Но мокрая, болотистая и кочковатая почва площадки сильно вліяла на ихъ игру и на результатъ.

Скользкая, неровная площадка мѣшаетъ игрокамъ долгое время сдѣлать голъ, заставляя ихъ очень часто падать въ самые удачные, благопріятные для нихъ моменты. Матчъ окончился съ результатомъ 1:0 въ пользу измученныхъ игрой въ такихъ дурныхъ условіяхъ Александровцевъ. «Клифъ» предполагаетъ сдѣлать въ скоромъ времени поѣздку въ Херсонъ.

Въ заключеніе нужно сказать нѣсколько словъ о рефери изъ Никополя, который совершенно, видно, не знакомъ съ правилами offside и не умѣетъ отличить правильныхъ пріемовъ отъ грубѣйшихъ пріемовъ никопольцевъ.

Перші сповіщення про футбол у Нікополі
з журналу "Къ спорту!" №25 за 29.06.1914 р.

"г.Никополь. ***Въ Никополе 22 іюня состоялся матчъ между первой лучшей командой Никополя и первымъ тимомъ Александровской команды "Клифъ". Въ первый раз эта команда рискнула сделать юногородній выездъ, и онъ окончился для нихъ удачно. В 6 часов начался матчъ и Александровцы сразу взяли ініціативу нападенія въ свои руки, несмотря на то, что они выступили въ составе 10 человекъ против 11. Но мокрая, болотистая и кочковатая почва площадки сильно вліяла на ихъ игру и на результатъ.***

Скользкая, неровная площадка мешаетъ игрокамъ долгое время сделать голъ, заставляя ихъ очень часто падать въ самые удачные, благопріятные для нихъ моменты. Матчъ окончился съ результатомъ 1:0 въ пользу измученныхъ игрой въ такихъ дурныхъ условіяхъ Александровцевъ. "Клифъ" предполагаетъ сделать въ скоромъ времени поездку въ Херсонъ.

Въ заключеніе нужно сказать несколько словъ о рефери изъ Никополя, который совершенно, видно, не знакомъ съ правилами offside и не умеетъ отличить правильныхъ пріемовъ отъ грубейшихъ пріемовъ никопольцевъ".

Про матчі команди "Никопольский футбольный клубъ" є достовірна інформація ще й 1916 року, коли вона у Катеринославі 23 липня зіграла унічию - 2:2 з місцевою командою середніх навчальних закладів, а ось наступного дня 24 липня програла збірній Катеринослава - 1:2. А ось анонсовані матчі 14 та 15 серпня у Нікополі зі збірною Катеринославу, очевидно, не відбулися, бо рахунки їх невідомі.

* * *

Ще існує достовірна інформація про матч у селищі **Синельникове** - великій вузловій залізничній станції. Там 7 червня 1915 року був проведений футбольний матч між збірною командою цього селища та однією з команд Південної залізниці під назвою "Орёлъ", який місцеві футболісти програли - 0:2.

А ось ще одна, напрочуд дивна інформація, надана нещодавно на сайті Інтернету КЗК "Покровська бібліотека" - pokrlib.at.ua у нарисі "Історія покровського футболу 1898 - кінець 80-тих років XX с."

Спочатку вкажемо, що Покровське – це селище міського типу Дніпропетровської області.

А тепер трохи посміємося з тексту, який надрукований у цьому нарисі:

"У 1898 році футбол з'явився на Покровщині. На території Олександрівської (Гнєдінської) школи було устатковане перше футбольне поле, яке було облаштовано за всіма правилами і канонами.

На схід від підсобних приміщень сільськогосподарської школи, яку відкрив Микола Олександровича Карышев простягалася велика рівна ділянка, на якій розміщувався спортивний майданчик із футбольним полем.

Отож маємо право стверджувати, що в ті далекі роки кінця XIX століття покровчани були знайомі з найпопулярнішим нині видом спорту — футболом. Звісно, тоді грали саморобним м'ячем, з технічними прийомами володіння ним, тактикою гри були майже незнайомі. Але поступово цікавилися вже існуючими у світі правилами та новинками гри у футбол".

Ось такі у нас створюються ще й досі легенди і, головне, що за цю відверту брехню, ніхто не несе відповідальності.

МІЖМІСЬКІ ТОВАРИСЬКІ МАТЧІ НА ЗАПОРОЖЖІ

1913 рік

19 липня - Нікополь - тут відбувся перший у регіоні Запорожжя міжміський матч збірних команд Нікополя та Олександрівська. Про цей міжміський матч детально повідомила газета "Александровский вестникъ" від 23 липня 1913 року в нарисі "Футбольный матч Никополь - Александровск" і саме з нього відомо, що цей матч завершився безрезультатно - внічию 0:0. Звіт про цей матч з цієї газети потрібно тут навести у повному вигляді (на жаль, не оригінал, а у перекладі українською):

"20 липня перша футбольна команда Олександрівська повернулася з Нікополя, куди їздила змагатися з місцевою футбольною командою.

Змагання відбулося у п'ятницю 19 липня при сильному вітрі. За кинутим між командами жеребом ворота за вітром одержала нікопольська команда, право на "пліз-кік" - команда Олександрівська.

О 6 годині 35 хвилин вечора за свистком рефері центр-форвард Кичинков дає сильний удар в бік суперників, там же форварди неподалік від хавбеків - беки. Удар відбитий і форварди Нікополя, взявши напад "у свої ноги", підійшли до поля Олександрівська кроків на 30; але атака була відпарирувана і знову м'яч біля воріт Нікополя, звідки не відходив весь час, за винятком 2-3 рази. Оточивши тісним кільцем ворота "Нікополя", форварди Олександрівська упевнено надсилали м'яч у їхній бік, але щоразу він був відбитий голкіпером Ветчинкіним, який добре грав.

Після 35 хвилин тайм був перерваний невідомо чому. Наступає десятихвилинна перерва.

Другий тайм реферує Кацен. За його свистком форварди "Нікополя" почали пасовкою, м'яч перехоплений знову біля воріт противників.

"Дріблінг", "нандінг", "трипінг" змінюються вервечкою. У "трипінгу" сильна команда Нікополя. Але, незважаючи на значну перевагу у силах, команда Олександрівська не змогла дати жодного гола "Нікополю".

"Не таланило!" - кажуть гравці. Корнери погано вдавалися. І удари були спрямовані на голкіпера. Таким чином обидва тайми закінчилися з результатом 0:0.

Олександрівці викликали нікопольців на друге змагання, але ті відмовилися. З'ясувалося, за їхніми розповідями, що частина гравців захворіла, частина від'їжджає. Добре провів другий тайм Кацен.

Симпатії нікопольської публіки на боці олександрівців, що були сильнішими за "Нікополь", але завдяки чудовій грі голкіпера Ветчинкіна, і тому, що таланило, гра закінчилася 0:0".

Деякі видання зазначають, що воротар Олександрівська Мознаїм жодного разу не брав м'яча і не бачив його близько біля себе. Беки "полоскотали" м'яч разів з десять, не більше. Зрештою, змагання хоча й закінчилося внічию, але якби не випадковість, перемога залишилася б на боці збірної команди Олександрівська. До того ж, кажуть, що відомий і повний склад збірної команди Олександрівська, яка виступала у тому пам'ятному матчі: голкіпер - Мознаїм, беки - Давидович, З.Мознаїм; хавбеки - Амчиславський, Гусень, Гладков; форварди - Саксаганський, Селимонов, Кичинков, Тученко і Табачников

21 липня - Катеринослав - існує інформація про, начебто, міжміський матч збірних команд Катеринослава та Олександрівська (результат зустрічі невідомий). Скоріше за все, цей матч не відбувся, бо з попереднього звіту про матч 19 липня між збірними Нікополя та Олександрівська відомо, що 20 липня команда Олександрівська повернулася додому.

15 вересня - Олександрівськ - вже восени московський журнал "Къ спорту!" №34 за 6 жовтня 1913 року на сторінці 9 публікує ще одне повідомлення про вже перший міжміський матч у Олександрівську 15 вересня між командами комерційних училищ Олександрівська та Нікополя, який у наполегливій і цікавій боротьбі виграли господарі. Їхні футболісти забили гостям чотири голи, не пропустивши у свої ворота жодного. У підсумку перемога - 4:0 (див. наведений поруч нарис з цього журналу) .

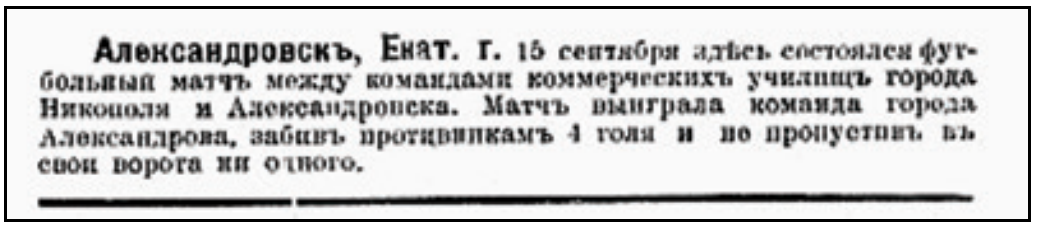
Александровскъ, Енат. г. 15 сентября здѣсь состоялся футбольный матчъ между командами коммерческихъ училищъ города Никополя и Александровска. Матчъ выиграла команда города Александрова, забивъ противникамъ 4 гола и не пропустивъ въ свои ворота ни одного.

Нарис з журналу "Къ спорту!" №34 за 6.10.1913 р.

1914 рік

22 червня - Нікополь - відбувся міжміський матч "1-й команды Никополя" з командою КЛИФ з Олександрівська, що завершився поразкою нікопольців - 0:1.

Звіт про який надав московський журнал "Къ спорту!" №25 за 29 червня 1914 року на сторінці 19 в нарисі "Никополь" рубрики "Провинція". Повний текст цього звіту та ілюстрацію з цим нарисом у журналі наведені раніше у підрозділі "Нікополь".

14 вересня - Кам'янське - був проведений перший матч у цьому селищі між місцевою командою "Гімназисты" та катеринославським "Соколом" 14 вересня 1914 року. Повний звіт про цей матч з газети "Отклики жизни" №617 за 16 вересня 1914 року та ілюстрація нарису з газети наведені у підрозділі "Кам'янське".

Є ще нічим не підтверджена інформація у деяких друкованих виданнях про міжміські домашні матчі 1914 року команд Олександрівська з катеринославськими командами клубів "Паллада" та "Задніпров'я" й, до того ж, ще й вказується, що успіх у цих матчах був на боці олександрівців.

1915 рік

9 травня (або березня) - Кам'янське - відбувся матч між збірною командою Кам'янського, зібраною з учнів місцевої гімназії, та катеринославською "Палладой", який завершився перемогою господарів - 4:0.

17 травня - Катеринослав - у матчі місцевого "Алькора" з командою з селища Кам'янське результат був на боці "Алькору" - 5:1.

31 травня - Катеринослав - тут відбувся другий матч "Алькора" з тією ж командою з селища Кам'янського, але це був вже ліговий матч на першість Катеринослава 1915 року (команда селища Кам'янське, була залучена до Катеринославської футбольної ліги). Перемога кращої місцевої команди "Алькора" була ще більш виразною - 5:0. Розповідь про цей матч наведена в журналі "Къ спорту!" (Москва) №25 за 21 червня, а текст її у підрозділі "Катеринослав".

7 червня - Катеринослав - тут відбувся ще один ліговий матч на першість Катеринослава 1915 року між командою селища Кам'янське з однією з кращих команд Катеринославу "Тритонъ", який завершився з рахунком 4:2 на користь "Тритона" Розповідь про цей матч наведена в журналі "Къ спорту!" (Москва) №25 за 21 червня. Команда селища Кам'янське у цьому чемпіонаті зайняла 6-те передостаннє місце.

21 червня - Новомосковськ - цього дня планувалося проведення матчу місцевої команди "Національ" на її майданчику з катеринославською командою "Каринтіансъ". Про це була нотатка в газеті "Приднѣпровский край" за 17 червня 1914 року. Повний текст цього нарису про перший міжміський матч команд Новомосковська та ілюстрація цього нарису у вказаній газеті наведені тут у підрозділі "Новомосковськ".

Однак, чи відбувся матч - невідомо, але скоріше за все новомосковці самі прибули до Катеринослава й провели 2 серпня зустріч вже з "Алькором".

2 серпня - Катеринослав - відбувся матч місцевого "Алькора" з командою "Національ" міста Новомосковська, у якому катеринославці отримали беззаперечну перемогу з рахунком - 8:0. Звіт про цей матч був наведений у московському журналі "Къ спорту!" №33 за 16 серпня 1915 року і тут ми надаємо його у повному вигляді:

***"Екатеринославъ.** 2-го августа на поле о-ва "Соколъ" состоялся междугородній матчъ. Команда "Алькоръ" играла съ командой города Новомосковска "Національ". Междугородніе матчи, несмотря на обиліе командъ въ губерніи, у нас очень редки, - о-во "Соколъ" боится расходовъ, связанныхъ съ пріездомъ гостей. Такъ, новомосковцамъ нужно было дать на проездъ 11 руб. (!!!). Хотя собираютъ на матчах значительно більше. Но объ этомъ въ другой разъ.*

По свистку судьи г-на Макарова, судившаго очень слабо отчетный матчъ (первое выступленіе), начинають гости. Играютъ очень вяло. На "Алькоре" заметно отразилось отсутствіе Образцова, вышедшаго изъ команды. Только на тридцатой минуте бекъ новомосковцевъ сам забиваетъ себе мячъ. Сейчас же Скитенко (перешедшій изъ "Тритона" въ "Алькоръ" на место Образцова) забиваетъ второй мячъ. До перерыва Шаповаловъ и Кузькинъ забиваютъ еще по мячу. После перерыва игра ведется более оживленно.

"Алькоръ" начинаетъ сильно теснить гостей и на 10-й минуте Кузькинъ забиваетъ 5-ый мячъ. Черезъ несколько минутъ Шаповаловъ забиваетъ штрафной ударъ. Гостьи, пользуясь вялостью алькоровцевъ, начинаютъ нападать, но все удары по воротамъ отбиваются, прекрасно игравшимъ вратаремъ Власьевымъ. До конца игры Скитенко забиваетъ еще два мяча. Со счетомъ 8:0 гости оставляютъ поле. Надняхъ они пріедутъ вторично въ Екатеринославъ, для игры съ "Тритоном"... А.Зискиндъ".

Якщо за двома матчами у 1913 та 1914 роках виявляти кращу команду Запорожжя недоцільно, то у наведених 5 матчах цього року команди Еатеринослава отримали 4 перемоги, а так, як міжміські матчі цього року команди Запоріжжя та Нікополя не проводили, то з деякою достовірністю можна вважати кращими у регіоні Запорожжя футбольні команди **Катеринославу**.

1916 рік

17 квітня - Кам'янське - тут був проведений матч між І-ою командою місцевої гімназії та катеринославською командою "Спартанцы", який завершився перемогою гостей - 4:2 (0:2). Є можливість надати звіт про цей матч, який був надрукований у журналі "Къ спорту!" №21 за 29 травня 1916 року:

"Каменское. Въ воскресенье, 17-го апреля, на спортивной площадке мужской гимназии состоялся футбольный матчъ между местной 1-ой гимназической командой и командой гор.Екатеринослава "Спартанцы". Команды играли въ следующемъ составе:

Каменское: голькиперъ - Перковскій I: беки - Есьмановичъ и Шевченко; хавбеки - Корейво, Черкасовъ и Гржендаинскій; форварда - Головковъ, Бописъ, Клеммъ, Перковскій II и Олиферъ.

Екатеринославъ: голькиперъ - Лисякъ: беки - Рудковскій, Куликовъ; хавбеки - Бимберисъ, Масловъ, Герусовъ; форварда - Велевъ, Поповъ, Соколовъ, Крючковъ.

Сейчас же после свистка судьи спартанцы, овладевъ мячомъ, яростно повели атаку, но были задержаны по обыкновенію хорошо игравшими беками, и мячъ перешелъ къ воротамъ гостей, где, несмотря на все ихъ старання, и оставался до конца хавтайма. На 30-й минуте Корейву удается со штрафного удара забить екатеринославцамъ первый голъ, после чего и заканчивается 1-й хавтаймъ съ результатом 2:0 в пользу каменчанъ.

После перерва гости снова повели атаку. На этотъ разъ каменчане, изнуренные жарой и усиліями, проявленными въ первомъ хавтайме, сопротивляются съ меньшей энергіей, и въ результате Крючковъ сравниваетъ число мячей, а вскоре Рудковскій и Смоляновъ двумя голами дають решительный перевесъ "спартанцамъ". После этого игра становится довольно вялой и до конца матча не даетъ никакихъ результатовъ. Матчъ кончается. Результатъ 4:2 въ пользу гостей.

Нельзя не удивляться замечательной сыгранности екатеринославской линіи форвардовъ; можно сказать, что именно благодаря ей, "спартанцы" выиграли. Но этом становится понятнымъ, т.к. эта команда является лиговой, при чемъ въ нее вошли игроки старыхъ командъ, как наприм., Алькорнъ, Тритона и Паллады. Да и выступаютъ они не впервые, тогда какъ для большинства каменчанъ это - первый (серьезный) матчъ. Правда, среди последнихъ есть тоже недурные игроки".

24 квітня - Катеринослав - матч місцевої команди І-го комерційного училища зі збірною селища Кам'янське закінчився унічию з рахунком - 1:1 (1:1).

липень - Катеринослав - до місцевих осередків, які записалися до "Катеринославської футбольної ліги" була запрошена команда КЛИФ з Олександрівська - чемпіон цього міста. Вона грала по класу "Б", але у матчі з переможцем цього класу - "Аидою" програла у впертій боротьбі з рахунком 3:4 й зайняла друге місце.

23 липня - Катеринослав - матч команди "Никопольскаго футбольнаго клуба" з місцевою командою середніх навчальних закладів завершився унічию - 2:2.

24 липня - Катеринослав - матч команди "Никопольскаго футбольнаго клуба" зі збірною Катеринослава завершився перемогою господарів - 2:1.

14 та 15 серпня - Нікополь - тут анонсовані матчі зі збірною Катеринославу очевидно не відбулися, бо рахунки їх невідомі.

До того ж дехто стверджує, що й збірна Олександрівська 1916 року начебто зіграла зі збірною Катеринослава два матчі - в одному перемогла - 1:0, а другий закінчився унічию - 0:0 (щоправда, підтвердження цього ніде не наведено, а лише вказано, що це було вже значним досягненням олександрійського футболу тих часів).

І цього року команди **Катеринослава** були сильнішими за команди інших міст регіону Запорожжя - Кам'янського, Олександрівська та Нікополя (у 5 матчах – 3 перемоги і 2 нічиїх).

Таким чином, залишається лише зробити висновок, що за часів Російської імперії у регіоні Запорожжя кращим представником регіонального футболу було місто Катеринослав.

А в серці тільки ти, єдиний мій, коханий рідний краю!

Леся Українка - поетеса, "Лісова пісня"

ФУТБОЛ НА ВОЛИНІ

Герб Волинської губернії (початок XX ст.)

Воли́нь - давній історичний край, розташований між Поділлям на півдні та Поліссям на півночі, річками Західний Буг на заході і Тетерів на сході. Охоплює сучасні Волинську та Рівненську області, західну частину Житомирської та північну частину Тернопільської та Хмельницької областей. Більшість істориків вважають, що ця назва походить від праслов'янського кореня "вол/вел" - "мокрий, вологий", тобто дослівно саме - "заболочений край ".

Під час чергового переділу Польщі в 1793 році частина земель Волині відійшла до Російської імперії. Спочатку територія отримала назву Ізяславське намісництво, з центром в Ізяславі, а потім 1795 року було створено Волинське намісництво, що складалося з 15 округів, з центром у Новоград-Волинському. 1797 року губернським містом призначили місто Житомир, а намісництво перейменували у Волинську губернію.

Вже в березні 1918 року тут була утворена Волинська земля в складі Української Народної Республіки з земським центром у Луцьку. Та вже в вересні 1920 року край потрапив під польську юрисдикцію, а згідно з Ризьким мирним договором (1921р.) між Польщею та радянськими урядами Росії та України було створено Волинське воєводство з центром у Луцьку. Більшість східної Волині стала частиною Житомирської області УРСР.

За пактом Молотова-Ріббентропа 1939 року вже після початку другої світової війни, Західна Волинь орієнтовно на лінію Керзона була приєднана до Української РСР, де було створено **Волинську** і **Рівненську** області. З 1991 року Волинь у незалежній Україні представлена цими ж областями і найбільшими містами цього регіону. Наразі є адміністративні центри цих двох областей - **Луцьк** та **Рівне**.

Розташування Волині на карті України

Волинська область

Рівненська область

Герб Здолбунова (сучасний)

ЗДОЛБУНІВ

Здолбунів - центр Здолбунівського району Рівненської області України, розташоване за 12 км на південь від Рівного, великий залізничний вузол.

Назва міста скоріш за все пов'язана зі старослов'янським племенем дулібів (долобів), яке було основним населенням цих земель у VI - X ст.

Уперше назва поселення Здолбунів (Долбунів) згадується 1497 р. в акті, за яким великий князь Литовський Олександр дарував князеві Костянтину Острозькому разом з іншими поселеннями і село Долбунів.

Із утворенням Київської держави землі дулібів в X ст. входять до її складу, а під час занепаду держави, землі Волині (з 1199 р.) вже в Галицько-Волинському князівстві. Після Люблінської унії 1569 р. Здолбунів під владою Речі Посполитої. Село входило до Луцького повіту. З 1793 р. входить до складу Російської імперії, належить до Волинського намісництва, а згодом до Волинської губернії. 1877 р. в Здолбунові відкрили залізничне училище. 1903 р. Здолбунів віднесено до категорії заштатних міст. 1910 р. розпочинається будівництво вищого залізничного училища, а вже 1917 р. тут відкрита чеська школа (сучасна Здолбунівська гімназія).

Після підписання Ризького миру в період польської адміністрації (1920-39 рр.) Здолбунів залишався типовим провінційним містечком. Спочатку він входив до складу Острозького повіту, а з 1924 р. став повітовим центром Волинського воєводства. З 1939 р. після окупації СРСР у межах радянського адміністративно-територіального поділу Здолбунів стає районним центром Рівненської області. Вже за часів незалежності України цей статус за містом зберігся.

Здолбунів. Базарна площа

Перші кроки футболу в Здолбунові

На початку XX століття для українських міст царської держави від 1913 року розпочався справжній бум гри зі шкіряним м’ячем. Всеросійські "страсті-мордасті", наче теплий весняний дощ, народжували все нові й нові команди в провінції. В Інтернеті на сайті районної газети "Нове життя" за 20 листопада 2015 року та на сайті "Здолбунів City" - zdolbunivcity.net у нарисі ***"Здолбунівському футболу - 100 років!"*** була розміщена унікальна фотографія 1913 чи 1914 року, що збереглася донині, на якій представлена команда здолбунівських футболістів. На ній за спинами футболістів видно напис: "І-я команда футболистов г. Здолбунова".

Футбольна команда Здолбунова 1913-14 рр.

Також в одному з нарисів дослідників історії футболу Здолбунова Юрія Мельника та Олега Тищенко вказано:

"На цьому написі є ще одне слово, яке розгледіти не вдалося: чи то "городская", чи то "заводская" команда. Але нехай навіть імена цих здолбунівських футболістів поки не відомі - ми впевнено стверджуємо, що футбольна команда в Здолбунові існувала вже в 1913–1914 роках. Фінансувати команду могли як місцеве залізничне відомство, так і добре розвинений тоді

цементний завод". На наведеному фото перший зліва у верхньому ряду Петро Андріанович Попчук.

Так як це перша згадка про футбол у Здолбунові й в цьому регіоні взагалі, хоча й з припущеннями, але все ж з деякою вірогідністю можна вважати, що

футбол на Волині народився 1914 року.

"Наступний етап існування футболу в промислово розвиненому Здолбунові припадає на період війн і революцій. Так, відомі фото-світлини періоду 1917-1918 років у Здолбунові, на яких зафіксовані місцеві футбольні дружини. Можемо впевнено стверджувати, що одне фото команди зроблене перед міською лазнею на вулиці Фабричній (тепер – магазин "Верховина"), а інше – на міському стадіоні (нині – стадіон "Локомотив" на вулиці Приходька)". Ці фото тут наведені нижче.

А вже на іншому сайті в нарисі того ж Юрія Мельника та ще Володимира Морозова зазначено, що ці фото з архіву Тетяни Петрівни Попчук. За спогадами її батька, Петра Андріановича, команда, яка на фото наведеному нижче, була створена в Здолбунові 1917 року. Організатором і капітаном її був технік 13-ї дільниці служби колій та будівель залізниці **Шугаєв Олександр Олексійович**. У тому ж році відбулася перша гра цієї команди з командою військової хімічної частини. На жаль, результат тієї зустрічі не згадується.

Першими футболістами Здолбунова, або як їх називає Петро Андріанович у своїх спогадах ″піонерами футбольної гри″, були корінні здолбунівчани: **А.Шугаєв**, **М.Щуровський,**. **В.Коларж, Л.Шугаєв, В.Бойко, К.Шулецький, П.Куцко, А.Пресневський, Н.Колесник, П.Попчук, А.Блюмов, Нагорний, М.Романюк, Крейч, Лещук, Веснявський, А.Кравець, В.Кравець, А.Огородник, А.Швець, І.Куцко** та **А,Мацкевич** (список надано згідно спогадів П.А.Попчука). З існуючих та відомих на даний час фотографій із сімейного архіву Т.П.Попчука ці футболісти зображені на фото перед міською лазнею на вулиці Фабричній (сучасний магазин "Верховина").

Футбольна команда Здолбунова 1917-18 рр.

На фото - 21 чоловік. У наведеному списку - 22. Отже, вірогідно фотографував один із команди. На фото крайній праворуч - П.А.Попчук. Вірогідно, фото зроблено після гри між двома командами, вже після створення другої команди.

Мабуть футбольна команда Здолбунова (на місці теперішнього стадіону "Локомотив")

До того ж періоду (1918-1920 роки) належить і наведене поряд третє фото. На ньому П.А.Попчук - третій праворуч. Це фото знято на місці теперішнього стадіону "Локомотив".

Можливо саме одна з цих наведених на фото здолбунівських команд мала назву **"Якорь"**, тобто була саме тою, з якою 1918 року грала створена у Рівному перша відома в цьому місті команда "Маккабі" (див. далі в розповіді про Рівне - **Примітка автора**).

РІВНЕ

Герб Рівного (початок XX ст.)

Рівне - адміністративний центр Рівненської області України. Місто розташоване на берегах річки Устя. У 1939-91 роках іменувалося як Ровно.

Ще в древні часи на місці сучасного Рівного існувало місто Суренж - столиця земель слов'ян-дулібів. У X столітті тут було закладено фортецю, а вже 1283 р. в польській хроніці з'явилася перша згадка про місто Рівне, як один із населених пунктів Галицько-Волинського князівства. З 1340 р. місто переходить до складу Великого Литовського князівства, а з 1434 р. передається у володіння польської шляхти. 1569 р. Рівне підпорядковується Луцькому повіту. 1793 р. **Рівне** переходить до складу Російської імперії й стає **повітовим центром Волинської губернії**. З 1922 р. Рівне вже у складі Польщі, але на початку 1939 р. у складі західноукраїнських земель відходить до СРСР, де іменується вже як Ровно та стає адміністративним центром Ровенської області Української РСР. З 1991 р. за часів не залежної України місту повернуто його назву за українським правописом - Рівне.

Рівне. Головна шосейна вул. (початок XX ст.)

Перші кроки футболу в Рівному

Почнемо з того, що достеменно відомо про утворення 1870 року чеськими громадянами в містечку Мирогощі (поряд з Дубно) двох сокольських товариств, а також у місті Острог був навіть освячений сокільський прапор. До того ж, з підрозділу "Створення перших фізкультурних осередків на теренах сучасної України" глави "Народження футболу України" першого тому цього видання вже відомо, що серед відділень "Союза Русскаго Сокольства" було відділення в селищі Квасилові Рівенського повіту (поміж містами Рівне та Здолбуновим), а також добре відомо, що й в самому місті Рівне в середньому навчальному закладі був викладач сокольської гімнастики. Тобто, ще за часів входження цього міста до Волинської губернії Російської імперії мешканці його були знайомі з існуванням такої спортивної гри як "футбол".

Рівне. Чоловіча руська гімназія

Рівне. Реальне училище

Але ствердження в деяких засобах масової інформації, що вже начебто 1912 року тут з'явилися перші футбольні команди, безпідставні й хибні, бо не мають жодного документального підтвердження. Безумовно, припущення такі можливі, бо вже 1918 році тут офіційно було створено перший спортивний осередок із футбольною секцією єврейського товариства "Маккабі" (через те, що у цьому місті в ті часи 56% мешканців були євреями - **Примітка автора**). Про створення цього єврейського клубу свідчить видана 1938 року брошура-програма "**1918-1938. ŻKS Hasmonea Równe**. Jednodniówka jubileuszowa", з якої ми маємо наступну інформацію (наведена польською мовою з дослівним перекладом українською - **Примітка автора**):

"Sekcja piłki nożnej rozgrywa zawody odrosząc zwycięstwa nad klubami "Sportclub" w Równem, "Jakor" Zdolbunów itp. Powstaje pierwszy plac dla ćwiczeń gimnastycznych, a w sali "Talmud Tora" odbywają się ćwiczenia w jesieni i zimie.

Секція футболу розігрує змагання, які приносять перемоги над клубами "Sportclub" в Рівному, "Jakor" Zdolbunów і т.п. З'являється перший майданчик для гімнастичних тренувань, а в залі "Талмуд Tora" проводяться осінні та зимові вправи".

А сьогодні вже з Вікіпедії в Інтернеті та з сайту "Еврейский обозреватель" №8/27 за квітень 2002 р. в рубриці "Спорт" зі статті Харитона Бермана "Памяти "Хасмонеи" можна також дізнатися, що цей осередок було створено з ініціативи членів організації "Гітахдут" і тоді пройшов урочистий гімнастичний вечір. Незабаром було споруджено для "Маккабі" й спортивний майданчик. Також вказано, що начебто через кілька місяців до нього перейшла група єврейських футболістів на чолі з **відомими** на той час гравцями М.Горнштейном та С.Гімбергом, і ця команда провела декілька успішних матчів з польськими командами **"Спортклубом" з Рівного** та **"Якорем" з Здолбунова**. 1923 року цей осередок змінив свою назву на спортивний клуб "Хасмонея" - **Жидівський Клуб Спортовий "Гасмонея" Рівне** (*з польської* - ŻKS Hasmonea Równe) ..

З наведеного вище стає зрозуміло, що на "голому місці" створити з нічого футбольну секцію неможливо, тобто до 1918 року вже були команди, які грали у футбол і з яких, до речі, як вказано, перейшли до "Маккабі" кращі футболісти єврейської національності. Навіть одна з таких команд вказана - "Спортклуб" . Та, на жаль, про цю команду жодного документального підтвердження немає.

Таким чином, можна зробити єдиний висновок - з футболом у Рівному за часів Російської імперії мешканці були знайомі і навіть грали в цю гру, а єдиною відомою на той час футбольною командою була команда "Спортклуб", в якій найбільш відомими були гравці М.Горнштейн і С.Гімберг.

Рівне. Спортивний майданчик перед замком Любомирських

Герб Луцька
(початок XX ст.)

ЛУЦЬК

Луцьк - адміністративний центр Волинської області України. Місто розташоване поміж річкою Глушець і вигином річки Стир.

Старовинна назва міста - Лучеськ походить від слова "лук", тобто "вигин ріки". За літописом київський князь Володимир Великий приєднав Волинь до Київської Русі й близько 1000-го р. збудував тут фортецю. Вже у ті часи Луцьк відігравав роль адміністративного центру Волинського князівства та входив до складу могутньої Галицько-Волинської держави. 1340 р. Луцьк став столицею цієї держави. А 1388-1430 рр. князь Великого Литовського князівства Вітовт обрав Луцьк другою столицею цього князівства. Потім тут свою резиденцію влаштовує і польський королівський канцлер Радзивілл. 1569 р. Луцьк став столицею новоутвореного воєводства Польщі. 1595 р. місто здобувають козаки Северина Наливайка, а вже 1795 р. це місто разом з рештою Західної Волині було приєднано до Російської імперії. Столицею новоутвореної Волинської губернії стає Житомир, а Луцьк залишається центром повіту цієї губернії в **Російській імперії.** Та 1919 р. до Луцька входять польські війська і західна Волинь знову переходить до складу Польщі - Луцьк стає столицею нового Волинського воєводства. Та вже на початку другої світової війни 1939 р. місто опиняється у складі СРСР і стає центром Волинської області Української РСР. А за часів незалежності України цей статус за містом зберігся.

Луцьк. Старе місто

Перші кроки футболу в Луцьку

Спорту в глибинці Волинської губернії в її західній частині в дореволюційні часи увага напевно зовсім не приділялася, а про футбол очевидно майже ніхто й не знав – не до того було. Промисловість в містечку Луцьк не була достатньо розвинута, заводи були практично відсутні, навчальні заклади були низького рівня. Якоїсь, хоча б на рівні спогадів, інформації про зародження футболу в цьому місті за часів Російської імперії досі не знайдено, як її не намагався знайти один із кращих літописців футболу Луцька Сергій Євгенович Грудняк.

Але ще один науковець з Луцька Микола Дзямулич - доцент кафедри економіки в Луцькому національному технічному університеті, переглядаючи польську краківську спортивну газету "Пржегляд спортовий" за період 1921-32 років (сайт в Інтернеті - buwcd.buw.uw.edu.pl), у одному з номерів бачив інтерв'ю з одним із польських футболістів клубу екстракласи (начебто, з варшавської "Легії"), який був родом з Луцька. У цьому інтерв’ю йдеться про те, що у період 1910-12 років у Луцьку досить регулярно проводилися матчі між командою одного з навчальних закладів міста та приїжджою командою теж гімназійної футбольної секції міста

Будинок Луцької чоловічої гімназії

Будинок Чешської школи в Луцьку

Володимира-Волинського. Якщо поміркувати в яких це навчальних закладах того часу тут могли бути створені футбольні команди, то звісно, це саме була Луцька чоловіча гімназія (заснована 1909 р.), в якій того часу вже, звичайно, були запроваджені заняття з сокольської гімнастики, а до програми цього товариства в обов'язковому порядку входили ігри з м'ячем на свіжому повітрі, й футбол у першу чергу.

* * *

Як вище наведено, щодо свідчення одного з польських футболістів - він розпочинав грати в футбол у **Володимирі-Волинському**, де в період 1910-1912 років вже існувала при місцевій гімназії й футбольна секція. До того ж, з його розповіді відомо, що гімназійна футбольна команда цього міста регулярно грала з командою Луцька.

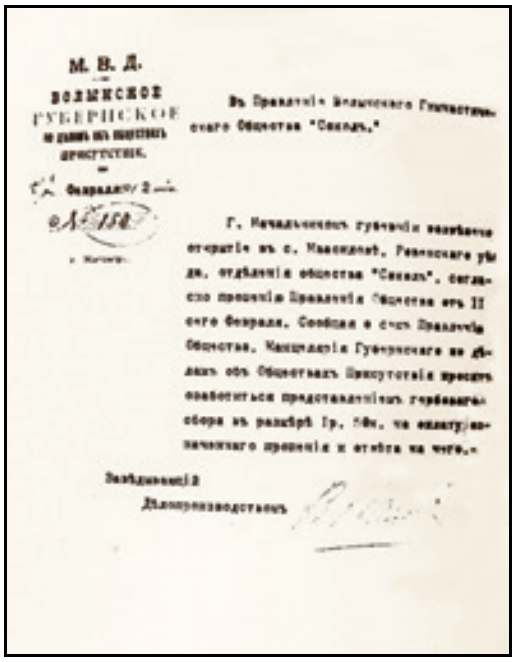

Архівний документ щодо ГО "Соколъ" у Квасилові

До того ж, із сучасних наукових досліджень щодо історії гімнастичного товариства на Волині (з книги О.С.Кухарського та Г.П.Грибана, а також напрацювань А.Рустамова з Житомирського державного педагогічного університету ім. І.Франка) відомо що після створення у Житомирі 2 вересня 1910 року першого Волинського гімнастичного товариства "Сокіл" (34 члени), одразу слід за ним ***"гімнастичні відділення були відкриті у селі Квасилові Рівенського повіту*** (це поряд зі Здолбуновим - **Примітка автора**), ***в якому займалося 42 чоловіки. 11 липня 1911 року газета "Жизнь Вольти" писала: "По-видимому правление "Сокола" решило энергично заняться своимъ деломъ. Было бы весьма желательно, чтобы лица, явно понимающие всю важность физического развития нашей дряблой молодежи, пришли бы обществу на помощь"***. Звичайно ж, члени цього товариства були ознайомлені серед інших спортивних ігор і з футболом та й, напевно, грали у цю гру з м'ячем. Досить цікавим є знайдений у архіві лист до "Правленія Волынскаго гимнастическаго общества "Соколъ" від "Волинскаго Губернскаго по деламъ объ обществахъ присутствія М.В.Д." про це товариство у Квасилові, датований 2 лютим 1912 року (наведений поряд).

Також є інформація про те, що влітку 1916 року в лісах під містечком **Манєвічі** Луцького повіту розміщувалися легіонери Війська Польського. Вони в цьому містечку розіграли першість серед команд своїх підрозділів, а це дало поштовх до створення Військового Клубу Спортового (ВКС) у Варшаві (з 1922 року отримав назву "Легія). Звісно, це історія футболу іншої країни, але це сталося на теренах Волині, і місцеві мешканці, спостерігаючи ці футбольні баталії військових, безумовно знайомилися з дивною, напевно, для них грою зі шкіряним м'ячем.

* * *

На жаль, дослідженнями перших кроків футболу на Волині за радянських часів практично ніхто не займався і тільки вже за часів незалежності України цим захопився **Сергій Євгенович Грудняк** - кращий історик волинського футболу з Луцька, але успіхів щодо періоду до 1917 року не досяг. Дещо просунули справу досліджень ентузіасти **Юрій Мельник** (опрацьовував місцеві архіви) з Рівного та **Олег Тищенко** зі Здолбунова, але, здебільшого, лише на рівні припущень.

С.Є.Грудняк

О.С.Кухарський

Г.П.Грибан

Значне опрацювання матеріалів про зародження гімнастичного товариства "Соколъ" у цьому регіоні провели **О.С.Кухарський** та **Г.П.Грибан** у свій книзі "Історія гімнастичного товариства "Сокіл" на Волині"

"Поділля моє величаве, На лоні Вкраїни у славі
Поділля моє золоте, Чоло твоє пишно цвіте".

Антон Гриб, пісня "Поділля моє золоте"

ФУТБОЛ НА ПОДІЛЛІ

Герб Подільської губернії

Поділля (Пониззя, Русь Подільська) – історико-географічна область України, охоплює територію в основному сучасних Вінницької та Хмельницької областей України.

Ще з VI ст. тут хазяйнували слов'янські племена уличів. Потім ці землі були підлеглі Київській Русі, а кордони цієї Подільської Русі були аж до Чорного моря. З 1241 року під владою Галицько-Волинського князівства й іменувалися як Пониззя, а з 1362 року Поділля увійшло до складу Великого князівства Литовського. Керуючим тоді був староста (генерал земель Подільських). Первісним осередком майбутнього центру Поділля стала фортеця Клепідава (Петрадава), навколо якої пізніше сформувалося місто Кам'янець-Подільський. У першій половині XIV ст. формується Подільське князівство. 1432 року Поділля увійшло до Великого князівства Руського, А вже 1434 року в Західному Поділлі було запроваджено польський адміністративно-територіальний устрій і утворено Подільське воєводство (адміністративний центр - Кам'янець). У середині XV ст. автономія Східного Поділля була скасована і 1566 року було утворено Брацлавське воєводство (адміністративний центр - Брацлав, а згодом - Вінниця). У ході національно-визвольної війни українського народу під проводом Б.Хмельницького 1648-57 років на Поділля було поширено полково-сотенний устрій (Могилівський, Брацлавський і Кальницький (Вінницький) полки), та все ж Поділля залишилося у складі Речі Посполитої. А вже 1672 року значна частина Поділля відійшла до Османської імперії (Подільський еялет з центром у Кам'янці). Лише 1699 року ці землі повернулися до Речі Посполитої. А внаслідок її поділу Поділля захопила Російська імперія й створила тут два намісництва - Подільське та Брацлавське, які 1796 року були об'єднані у **Подільську губернію Російської імперії** з центром у Кам'янці. За часів радянської влади Подільська губернія існувала до 1925 року, а 1932 року було створено Вінницьку й 1937 року Кам'янець-Подільську області Української РСР, яка з 1954 року вже іменувалася Хмельницькою з центром у Хмельницькому (до 1954 року - Проскурові).

Розташування земель Поділля на карті України

Таким чином, найбільшими містами цього регіону зараз є адміністративні центри двох областей: Вінницької - **Вінниця** та Хмельницької - **Хмельницький** (в ті часи **Проскурів**).

Вінницька обл..

Хмельницька обл..

ВІННИЦЯ

Герб Вінниці (початок XX ст.)

Вінниця - адміністративний центр Вінницької області України. Місто розташоване на березі Південного Бугу.

З середини X ст. тут селилися слов'янські племена уличів і тиверців, що входили до складу Київської Русі. Згодом цей край відійшов до Галицько-Волинського князівства. 1362 року ці землі потрапили під владу Великого князівства Литовського. Тут почали засновувати нові міста-фортеці. Серед них могла бути й Вінниця, перша згадка про яку у літописі відноситься десь до 1393 року. З 1569 року Вінниця входила до складу Речі Посполитої та з 1598 року була центром Брацлавського воєводства. 1648 року до Вінниці вступили частини військ Б.Хмельницького і вона стає сотенним містом Кальницького полку, а у 1653-67 роках полковим містом Гетьманської держави. Після розділу Польщі (1793 рік) подільські землі Брацлавщини відійшли до Російської імперії і утворили Подільську губернію. Вінниця стала губернським містом, але пізніше була переведена до штату повітового міста (адміністративним центром губернії став Кам'янець-Подільський). З початком світової війни 1914 року місто знову стає адміністративним центром Подільської губернії. 1923 року місто стає центром округу, а від 1931 року і до теперішнього часу - адміністративним центром утвореної Вінницької області Української РСР.

Вінниця. Поштова вул. (початок XX ст.)

Перші кроки футболу в Вінниці

Лише весною 1910 року у Вінниці за ініціативою вчителя малювання реального училища **В'ячеслава Федоровича Коренєва** на гроші, зібрані батьками учнів та на щедрі пожертвування графа З.С.Грохольського та поміщика І.С.Щеніовського на одному з живописних острівців Південного Бугу був відкритий перший спортивний осередок - учнівський яхт-клуб "Спортъ". Цей осередок у ті часи одразу охрестили "Островом Спортъ". Тут був розташований тенісний корт, кегельбан, гімнастичні снаряди та яхт-клуб. Ось ця база й стала улюбленим місцем відпочинку молоді, зокрема учнів реального училища міста. В.Ф.Коренєв був його командором, віце-командором - Г.В.Брілінг, а керівниками І.А.Аристов і В.Д.Бімман.

Спуск з міста до річки Південний Буг

"Острів "Спорт" на Південному Бузі у Вінниці

В.Ф.Коренєв був уродженцем Одеси, закінчив Академію мистецтв, вважав себе мариністом, військову службу проходив на флоті звичайним матросом, був у навколосвітньому плаванні, користувався серед

молоді великою пошаною, усі його величали ласкаво "Старим Пінзелем". Питанням фізичного розвитку учнів займався ще значно раніше - у протоколі педради Вінницького реального училища за 1 вересня 1904 року є така його пропозиція:

Урочисте відкриття кружка "Спорт" у Вінниці 1910 р.

"Нужно устроить в училищном саду кегельбан, принять меры к улучшению частного зимнего катка, устроить летом на р. Буг школы плавания, где бы ученики всех классов, не умеющие плавать, могли бы ознакомится под руководством преподавателей с правильными приемами плавания при проектируемом на том же месте училищном гребном кружке, способном выработать навыки, силу и ловкость в столь приятно-полезном водном спорте".

В.Ф.Коренєв

Для товариства "Спортъ" була орендована частина острова, що розтягнувся майже на кілометр посеред Південного Бугу вверх за течією від міського району Кумбари до прилеглого до Вінниці села П'ятничани (сьогодні острів, про який йде мова, затоплений через підняття рівня води після спорудження дамби Сабаровської ГЕС – **Примітка автора**). Окрім споруд та майданчиків спортивного призначення, збудували велику купальню, пристань для човнів, палатку для буфету, сторожку та туалет.

Непересічна постать і віце-командора "Спорту" **Густава Брілінга**, який народився 5 березня 1867 р. у білоруському місті Борисів у родині обрусілих німців, у 3 роки після смерті батька родина переїхала до батьків матері у Немирів на Вінничину. Тут він закінчив гімназію, а потім і юридичний факультет Київського університету, після чого за направленням працював судовим слідчим у Костромі (Росія). З 1907 р. з родиною (7 дітей) мешкав у Вінниці, де працював вчителем законодавства в реальному училищі та слідчим у судових справах, а з 1910 року на громадських засадах ще й віце-командором клубу "Спортъ". Був пристрасним колекціонером предметів старовини й свою колекцію передав до створеного за його ж ініціативою вже після революції Народного музею Вінниці та був його директором. 1933 р. був заарештований по звинуваченню у шпигунстві на користь Німеччини, але тоді його відпустии за бездоказаністю провини, але працював він у музеї вже лише консультантом. Та через 7 років у 73-річному віці його заарештували вдруге й засудили на 4 роки. Під час етапування на північ він "помер".

Г.В.Брілінг

Друзі Г.Брілінг та В.Коренєв при відкритті музею

У створеному клубі **"Спортъ"** можна було займатися будь яким видом спорту, тому й не дивно, що саме тут з'явилися й перші футболісти Вінниці. Начебто син начальника штабу корпусу військових частин генерала Адаріді - Борис, який влітку 1911 року переїхав з батьками з Санкт-Петербургу до Вінниці та навчався у 6-му класі реального училища, привіз з собою незвичний у цьому місті шкіряний футбольний м'яч і приніс його до клубу "Спортъ". Навпроти приміщення цього клубу на Замостянській стороні міста був пустир (його добре видно на одному з наведених вище фото). Ось саме на ньому й відбулися перші удари по м'ячу у Вінниці.

Одразу сповістимо читача, що, на жаль, жодного документа з цього не залишилося, але уся ця інформація запозичена зі спогадів саме Георгія Брілінга - сина того самого віце-командора "Спорту" Густава Брілінга

(залишені ним 1970 року у друкованому вигляді під назвою "История спорта в Виннице в 1907-1917" й нині зберігаються в бібліотеці Вінницького краєзнавчому музею - **Примітка автора**). Ось декілька цитат із цих спогадів:

"Это был прежде всего клуб. Никаких обязательных школ, кружков, курсов. Приходи и делай что хочешь: купайся, играй в крокет… Никакого "внешкольного надзора" фактически не было. Всё начальство было представлено "матросами"… Настоящее начальство появлялось под вечер. Это могли быть преподаватели училища, иногда с женами, иногда со знакомыми. Но это нисколько не помешало нам, молодежи, жить своей юношеской жизнью своими интересами, самим решать свои задачи…"

В.Л.Бімман

Звісно, довіряти спогадам людини у похилому віці ми повинні із застереженням, але дещо стає зрозумілим - 1911 року ні про яку гру "футбол" у Вінниці й мови бути не може, бо для цього повинні були створити команди й гра повинна проводитися за певними правилами на належному майданчику. Але те, що цього року у Вінниці дехто вже щось чув і знав про таку англійську гру, то це не викликає сумніву.

Як пишуть деякі історики футболу, спочатку у вінницьких спортсменів ніяких планів не було, просто цікаво було вибити м'яча, забрати його у товаришів, а то й поцілити ним у декого з них. Та через деякий час з'ясувалося, що є правила цієї гри й потрібно в неї грати розділившись на дві команди (партії) й проводити м'яч саме у ворота - тобто між двома лежачими на землі кашкетами. Але коли до цієї гри долучився й викладач реального училища **В.Бімман**, то в неї вже грали на якомусь розміченому майданчику. Звісно, молодий Борис Адариді як зміг розповів про основні правила гри у футбол, про організацію змагань, арбітраж матчів, тренування…, то ж згодом учасники поєдинків почали дотримуватися правил, потихеньку вивчалася й тактика гри.

До того ж сталося так, що у Вінниці в літній час відпочивали учні 1-ої київської гімназії - брати Белінські та Свенцицькі, київський кадет Клейст, які теж вже були знайомі з футболом і допомогли місцевим підліткам та їх вихованцям розібратися з правилами цієї гри.

Вінниця. Реальне училище (початок XX ст.)

Вінниця. Комерційне училище (початок XX ст.)

Існує кимось вигадана версія (без жодного документального підтвердження), що начебто наприкінці 1911 року у Вінниці вже існували… аж дві футбольні команди та й ще визначені за національною ознакою - російсько-українська **"Соколъ"** і польська **"Стелла"**, до яких входили мешканці міста та польської колонії (пробачте, у місті ніякої польської колонії не існувало - просто багато мешканців міста були поляками за національністю - **Примітка автора**). Вважати ж, що через три-чотири місяці після того, як у місті з'явився м'яч, вже хтось був обізнаний з правилами гри "футбол" та й вже були створені команди, які невідомо де грали - це, пробачте, просто недоречно. Більш справедливим буде припущення, що ці дві команди з'явилися вже восени наступного 1912 року. До того ж, саме цього часу, кажуть, що існували повноцінні команди й при **Реальному училищі** (аж дві) та **Комерційному училищі**. У команді останнього грав якийсь Пулевич, що переїхав з батьками з Миколаєва. Він і організував команду у цьому закладі освіти, розповів про футбольне життя, яке вже вирувало у Миколаєві, про тамтешнього англійця Бейта та його карколомний "бейтовський удар", що був вже на вустах кожного, хто знав у Вінниці про футбол. Та все це є у вигляді пліток, без жодного, хоча б якогось, підтвердження.

Кажуть, що приблизно наступного 1913 року була створена команда ще й на… пивоварному заводі **"Фучек, Котмел і Глазер"**, яка була у місті найбільш дисциплінованою. Хоча навіть відомо, що ця чеська

команда була не дуже сильною через свою різновіковість (грали тут і діти й чоловіки похилого віку). А також ще одна команда з'явилася й у місцевій чоловічій гімназії, хоча від цієї "футбольної зарази" батьки досить пильно охороняли студентів.

Одразу ж виникає питання, а де ж грали ці команди? Це й досі невідомо, бо того часу лише команди реального училища біля свого острова "Спортъ" на іншому боці Південного Бугу, на Замостянській стороні міста, мали на пустирі щось подібне на футбольний майданчик. Про якісь офіційні матчі на цьому майданчику й мови не могло бути. То ж про яку гру у справжній "футбол" у Вінниці в ці роки можна розповідати? Хіба що про спроби просто побуцати по цій шкіряній іграшці.

У Вінниці починали грати на цьому пустирі за річкою

Ось як пише перший місцевий дослідник історії футболу Вінниці Андрій Андрущенко:

"...Хлопці варилися в своєму соку і тому оволодівали технічними прийомами дуже повільно, адже лише чули про якісь удари, та ніколи не бачили їх на власні очі. На оволодіння елементарною технікою ударів проходили місяці, та й розподіл функцій на полі давався дуже важко. Лише в 1812-13 роках можна було щось казати про форварда або голкіпера, а гра правою та лівою ногою, на цілі роки була недосяжною... В ці роки й форми навіть ніякої у гравців у цей так званий "футбол" не було - гетри замінялися жіночими панчохами або носками, труси - обрізаними кальсонами...".

Але скрізь, у який довідник не подивись, скрізь вказано, що у кожній з наведених (може й просто "видуманих" кимось) команд, вже були й свої футбольні "аси". Кращі серед них - **Владек Вахневський** і **Олександр Кістяківський** з реального училища, **Богдан Якубовський** - центр нападу "Стелли", ще один **Вахневський**, на цей раз - **Казік** (брат вищезазначеного Владека) з комерційного училища… Та й без воротаря ж ніяк - був, кажуть, голкіпер **Бауер** - це той, який почав відбивати м'ячі не тільки ногами, а ще й кулаками…, а до того ще й долонями… ну, майже як у волейболі. Розумієте, ще жодного матчу у Вінниці не зіграли команди, а вже стільки "зірок". Хоч би хтось із авторів написав, де він про це вичитав, з якої газети? Та й це ще не все - ще й сини відомого вже нам усіма поважного Густава Брілінга - Володимир та Григорій. З "Сокола" пізніше створили **"Уніонъ"**, в якому виділялися **Клейст** (очевидно той, що навчався в Кадетському корпусі в Києві - **Примітка автора**) і **Гроздинський**, а серед гравців команди комерційного училища грали **Пулевич, Стрижалковський,** брати **Туровські, Вайсберг** та інші. Влилися до футбольного життя брати **Мориновичі**, які приїхали з Оренбургу: **Олександр, Всеволод, Євген** та **Михайло** - усі четверо й одразу. Якщо про все це написав у своїх спогадах у віці на сьомому десятку ще один Брілінг - Георгій, то на провали в пам'яті він, очевидно, не скаржився. Усіх запам'ятав. Тільки б хоч хтось з істориків ці нотатки подав, щоб усі впевнилися, що він був у повному розумі… чи гуморі.

Малюнок карти з футбольним полем володінь клубу "Спорт" Вінниця

Та повернемося до 1913 року… нестандартне, маленьке поле клубу "Спортъ" реального училища - 50х80 м. (див. наведений малюнок, зроблений напевно тим же Г.Г.Брілінгом) вже ніяк не задовольняло реалістів і хлопці перейшли на інший майданчик - у Старому місті, на так зване "Царицино поле". Це була досить велика трикутна площа на окраїні міста з досить міцним трав'яним покриттям, ідеальна для гри, рівна, велика. Незважаючи на велику відстань від центру міста (майданчик знаходився біля Староміського мосту й існує й зараз - див. наведену сучасну карту - **Примітка автора**) деякі матчі та тренування проводилися вже й там.

Фрагмент карти сучасної Вінниці з позначками історичних футбольних місць
(1 - місце розташування реального училища, 2 - перший майданчик клубу "Спортъ", 3 - другий майданчик клубу "Уніонъ" на Царициному полі, 4 - сучасний Центральний міський стадіон (раніше - "Локомотив")

А от ще одна, мабуть найцікавіша інформація в історії футболу усієї Вінничини тих часів - перший міжміський матч - зі збірною найближчого сусіда - Жмеринки. Є свідчення, що у цьому містечку в ті часи з футболом справи були кращими, чим у Вінниці. Організацією цього матчу займався реаліст Кістяківський, але спочатку треба було створити… збірну Вінниці, а для цього перш за все, начебто створили у Вінниці навіть "футбольну лігу" - орган, що об'єднував усі команди міста й до якого увійшли капітани команд та кращі гравці міста. На жаль, і щодо цієї значимої у футбольній історії Вінниці події немає жодного підтверджуючого або хоча б роз'яснювального документу. Але так як першу скрипку в місті грала команда реального училища, бо там були кращі виконавці, то ні в кого й сумнівів не викликало, що основою збірної Вінниці була саме ця команда. Цікаво, що про такий матч немає не тільки жодного документального підтвердження, а навіть невідома ні дата, ні місце його проведення - лише у деяких виданнях зазначено, що він проходив весною 1913 року й закінчився з рахунком 1:1.

До того ж, в інших виданнях чомусь вказано, що збірна Вінниці була створена десь вже 1914 року й провела декілька товариських міжміських матчів із командою сусідів - Жмеринки. Чітко вказано, що матч зі збірною Жмеринки був проведений у Жмеринці у травні 1914 року (знову посилання на спогади Г.Г.Брілінга) й став "чорним днем" для вінничан - вони програли 0:2. У цьому звинувачувався… студент Київського політехнічного інституту, відомий голкіпер тих часів Василь Оттен - який був навіть кандидатом до збірної Російської імперії. Але як цей заслужений петербуржець опинився у Жмеринці, та й ще грав на позиції хавбека? Лише у мареннях Брілінга можна побачити, бо більше ніде жодного слова про це немає.

З тих же джерел, мабуть, відомий і майже повний за прізвищами склад збірної Жмеринки, а от склад рідної збірної Вінниці, чомусь, визначений лише посиланням на переважну участь гравців з реального училища "Стелла" та "Уніон" з додаванням братів… Мироновичів (інших він чомусь не запам'ятав - **Примітка автора**).

Гравці збірної Вінниці, звісно, мріяли про матч-реванш і дуже швидко, вже… влітку цього 1914 року він відбувся. До того ж, вінницька команда теж "підсилилась" - у її складі з'явився новачок, який приїхав до міста на заробітки музикантів з іменем Генрих - раніше грав у професійній футбольній команді в Австрії, але через

травму вимушений був з футболом попрощатися. Саме він чималому навчив місцевих "зірок" - наприклад, …грати головою (!?). Його зарахували лівим інсайдом команди, й у наведеному в спогадах Г.Брілінга майже повному складі збірної Вінниці у матчі-реванші зі збірною Жмеринки, він іменується "німцем". Ось цей склад: воротар Бауер, захисники Михайло та Сашко Мироновичі, півзахисники - В.Вахневський та Всеволод Миронович (третій невідомий), нападники - Георгій Брілінг, "німець", Богдан Якубовський, Олександр Кістяківський та Клейст. У суперниіків-жмеринчан, кажуть, знову грав Васька Оттен, якого доручили персонально "обеззброїти" саме німцю Генриху. До того ж, команда, яка тільки-но освоїла гру головою, завдяки тому, що ***"офсайди вінничани настільки відпрацювали, що вже не боялися їх й сміливо йшли в напад"***, перемогла з рахунком 3:2. До цього хочеться надати ще одну опубліковану й через це відому цитату зі "спогадів Брілінга" - саме про двобій Оттена та "німця":

"Оттен старався вести гру в дусі попереднього матчу, тобто хавбеків відправити в напад, а самому "підпирати" ззаду, граючи на "офсайдах". Але це вже не вдавалося. Вінничани навчилися нападати, а швидкі ноги обеззброювати усі офсайди. Гра більше всього проходила в центрі поля, зіткнення тут були дуже гострі і вінничанам було досить нелегко добиратися до штрафної. А півзахист жмеринців вже не ризикував переходити у напад, знаючи, що цим можуть скористатися суперники.

Оттена Якубовський повністю заблокував, адже фізичні сили та спритність були на його боці. Досить серйозний інцидент відбувся в Оттена з "німцем". Потрапивши в якесь важке положення, Оттен використав зовсім хуліганський прийом - вдарив "німця" ліктем "під вздох", на що "німець" розлютовано шипів - "Капут, махен! Капут, махен!". Потішна була та картина: високий Оттен і маленький в'юнкий "німець", які бігли поруч (причому на один крок Оттена "німець" робив два)".

Та розпочалася перша світова війна й футбол Вінниці почав втрачати одного за іншим кращих своїх гравців. По-перше, одразу зі своїм оркестром зник "німець". Потім на фронт добровольцем пішов голкіпер Бауер. Деякі учні реального училища (Колосов, Молкачанов…) не закінчивши навіть семи класів, пішли до військових училищ. А найбільш активна група футболістів із цього училища (Кістяківський, Якубовський, Вахневський, Брілінг, Мартиновський…) 1915 року, після закінчення училища, роз'їхалися навчатися в університети Києва, Москви та Санкт-Петербургу.

Звісно, їм на зміну прийшла молодь та то, як кажуть, вже був не той футбол. Відомо, що 1915 року команда комерційного училища виїжджала до Браїлова, де грала з місцевою збірною, а через те що її покинули Пулевич та Стаховський, то цю нестачу гравців за чисельністю запозичили з інших команд Вінниці. Матч вінничани тоді програли - 0:1 і цього разу звинувачували вже не "Оттена", а якогось одеського форварда Хереску, який допомагав браїлівцям і забив того нещасливого гола.

Та все вищезгадане - це на рівні спогадів, й до того гарно прикрашених, бо ніякі жорсткі правила гри "футбол" у ті часи не дотримувалися, й багато що трактувалося, як кому заманеться. Що вже казати, коли у Вінниці не було жодного справжнього футбольного поля хоча б з нормальною розміткою, а замість воріт забивалися кілки чи ставилися жердини, а то й просто клали камінці або кашкети. Постійні ворота були лише на майданчику "Спорта" та й то, звісно, без сітки. На новому майданчику "Царицине поле" взагалі нічого не було. То в яку гру грали вінницьки так звані "команди"?

Взагалі ж, перше документальне підтвердження проведення футбольних матчів у Вінниці з'явилося лише 1915 року у вінницькій газеті "Юго-западный край". Наведемо ці нотатки:

Підтвердження викладеного:

"12 апреля в 5 часов пополудни на "Царицыном поле" происходило состязание футбольных команд реального и коммерческого училищ. Состязание было окончено в 6 час. 40 мин. С результатом 0:0. Необходимо отметить, что как в одной, так и в другой команде во время игры замечаются злоупотребления в отношении ударов не по мячу, а по ногам противника. Чаще всего это замечается у игроков команды реального училища".

(Газета "Юго-западный край" – Вінниця. 14.04.1915 р.)

"Футбольный матч в воскресенье окончился победой реалистов со счетом один – ноль, а не 0:0, как мы сообщали, т.к. все три гола, забитые командой реального училища, были оспариваемы коммерсантами, а три спорных гола в пользу чьей-нибудь партии, по постановлению международного союза, составляют один гол. Что касается злоупотреблений почти неминуемых в этой спортивной игре, то они были замечены как с одной, так и с другой стороны в одинаковой степени".

"15 апреля состоялся матч между командами гимназистов и учеников коммерческого училища, по вызову последних. Матч, ввиду отказа команды коммерческого училища его продолжать, не был доведен до конца и закончился в средине второго хавтайма со счетом 3:0 в пользу гимназистов".

(Газета "Юго-западный край" – Вінниця. 16.04.1915 р., №86)

Поки що лише ця інформація може бути якось застосована для юридичного підтвердження

25 (12 за ст.ст.) квітня 1915 року є днем народження футболу Вінниці та Поділля в цілому.

Звісно, важко навіть уявити в яку гру грали тоді у Вінниці, якщо навіть замість воріт на полі були встановлені лише щогли, але факт є факт - грали дві команди, грали на майданчику, спеціально підготовленому для цієї гри, час гри не був замалим, грали в присутності глядачів, адже навіть газета надрукувала повідомлення саме про "футбольний матч". Щодо якоїсь "футбольної ліги", то про це навіть і згадувати не потрібно, бо усі матчі проводилися виключно за приватною ініціативою за домовленістю знайомих один із одним гравців команд. Посилання на те, що збірну міста формувала якась футбольна ліга, до складу якої входили капітани команд, настільки безглузде, що й говорити не потрібно, адже у ті часи ніяких офіційних капітанів команд не було зовсім. Лише інколи їх вибирали перед самим матчем для вирішення спірних питань, які, до речі, вирішувалися в більшості випадків стихійно, самі по собі, за настроєм присутніх. У більшості випадків, якщо щось не сподобалось, то уся ображена команда просто припиняла гру й покидала поле. Й лише під час міжміських матчів виключно все вирішував свисток судді матчу.

Восени 1915 року команди середніх спортивних закладів у зв'язку з від'їздом багатьох учнів просто перестали існувати, й навіть команди клубу реального училища "Спорт" були в занепаді. Дійшло до того, що навіть їх майно було розпродане з метою придбання… навчальних рушниць для училища. Фактично футбол у місті зупинився.

С.Єремєєв

Сталося так, що наступного 1916 року у Вінниці була зібрана лише одна єдина команда. Ініціатором її створення став учень все того ж реального училища, син офіцера **Семен Єремєєв**. Допомагали йому ще два реалісти - Володимир Брілінг та Іванов-Алексєєв. До них поступово почали приєднуватися так звані "безкомандні" гімназисти – Янковський, брати Беляєви та Ройзман (за прізвиськом "Отчаяний"), а також учень ще одного міського училища Штоклянд та інші. Але це була ще зовсім юна 14-16-річна молодь. Ця команда мала назву **"Оріон"**. Але з ким вона мала грати? Пошуки принесли деякі результати – суперник був знайдений у розквартированому у Вінниці 15-му піхотному запасному полку, а це, як-ніяк, а тисяч з 10-12 військовослужбовців, зібраних з усіх кінців Російської імперії. Тут команду футболістів згуртував колишній відомий бек зі збірної Одеси - Букреєв. Але матч між "Оріоном" та 15-м полком відбувся вже весною 1917 року. Поле для проведення матчу відшукали біля насіннєвого заводу (там розміщувалася ескадра повітряних кораблів). На ньому встановили ворота з жердин, але розмічати поле навіть і не намагалися. За вінницьку команду Оріон" у цьому матчі грали: голкіпер Штоклянд, одним із захисників був Ройзман-отчаяний, центральним хавбеком - Янковський, а в центрі нападу грали Єремєєв, В.Брілінг та Іванов-Алексєєв. Матч завершився з рахунком 1:0, але на чию користь (?) - різні джерела надають суперечливу інформацію.

Одна з перших футбольних команд Вінниці під назвою "Дробилка" Вінницького суперфосфатного заводу (фото вже 1918 р.)

Мабуть на цьому можна було б поставити крапку в розповіді про перші кроки футболу Вінниці. Але літературні твори відомого українського радянського письменника Юрія Корнійовича Смолича - голови Союзу письменників УРСР, який встиг в юнацькі роки де лишень не пограти у футбол (Кам'янець-Подільський, Жмеринка, Умань…) і скрізь про це встиг повідомити в принадній у ті части усім письменникам СРСР формі. Вимушують ще й доповнити нашу розповідь однією з його "байок" про зустріч команди чеських

військовополонених з концтабору Жмеринки у Вінниці з командою 15-го піхотного запасного полку:

"…Когда в шестнадцатом году двое из чехов-футболистов куда-то выехали - левый край и левый инсайд, то некоторое время я - левый инсайд, и Колька Макаревич - левый край - играли за команду чехов. …не могу не вспомнить один трагический случай во время матча команды чехов, в которой тогда играли и мы с Колей Макаревичем - с командой офицеров Пятнадцатого пехотного полка в Виннице. Матч состоялся на острове Кумбары. Первый тайм окончился со счетом 2:0 в пользу чехов… Второй тайм начался назальной атакой офицеров — они хотели за всякую цену отыграться: честь мундира офицеров русской армии против военнопленных солдат вражеской австрийской армии! Но мы - чехи - …ринулись в атаку тоже. Темп игры повысился. На штрафных площадках то и дело возникали драки и назначались штрафные. Судил (рефери) офицер-авиатор из Воздушной эскадры Юго-Западного фронта, которая базировалась в Виннице.. Во время одной из навальных комбинаций нашей команды - пасовка между двумя инсайдами и центром под штрафной площадкой противника - наш центр Чацкий столкнулся с центром Пятнадцатого полка. Удар был настолько сильный, что оба упали. Чацкий поднялся сразу, противник-офицер лежал. Судья назначил штрафной в сторону ворот команды офицеров. Чацкий подошел сам бить штрафной. Но офицер все еще лежал. Рефери остановил игру и подошел к травмированному.. Центрфорвард офицерской команды лежал... мертвый. Очевидно, плечо Чацкого при ударе попало противнику под солнечное сплетение".

Ось такий слід залишив Юрій Смолич у футболі міста Вінниця. Насамкінець, ще одна з "дитячих казок" про футбол Вінниці тих воєнних часів. Розповідають, що тоді лише дитячі команди регулярно грали на усіх майданчиках і пустирях міста. Одна з них мала назву "Пупсик". Відомо (кажуть), що капітаном цієї команди був гімназист Ю.Длугач і саме про нього друзі склали таку собі гумористичну пісеньку:

"Була команда "Пупсик".
Був Длугач капітан.
Десять хуліганів,
А сам він – шарлатан…"

Ось, пробачте, і все, що відомо про перші кроки футболу у місті Вінниця.

* * *

Серед літописців футболу Вінниччини за низкою публікацій в 7-х номерах газети "Футбол Поділля" 1994 році слід виділити у першу чергу **Андрія Андрущенка** (нині покійного) та, на жаль, і йому не вдалося за браком інформації в друкованих виданнях тих часів в повній мірі змалювати повну картину перших кроків футболу в цьому місті. Найкращим його твором є надрукована у 4-х перших номерах вказаної газети стаття **"Перші кроки футболу у Вінниці"**. Однак треба звернути увагу читачів на те, що в останньому своєму нарисі у цій газеті (№19 за червень) у рубриці "Сторінки історії вінницького футболу" він посилається на використання рукопису книги Белинського, Островського та Білоконя "Історія вінницького футболу", яка так і не була видана.

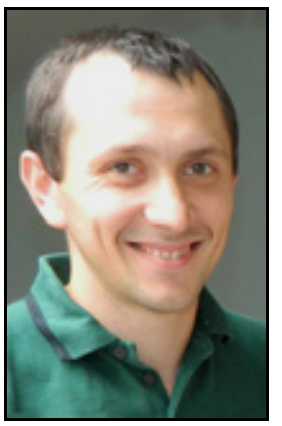
О.Гандзій

Відпрацювати належним чином матеріали, що побачили світло донині, та дещо доповнити їх допоміг помічник цього видання по Вінничині - молодий вінницький історик та публіцист **Олександр Гандзій**, і саме завдяки йому вдалося довести дослідження до сучасного вигляду.

Л.Загоруйко

Щодо книжок, то у Вінниці, у вересні 2018 року, було видано велику за форматом і чудово оформлену книжку **Леоніда Вікторовича Загоруйка** та Леоніда Аркадійовича Абрамовича **"Епоха вінницького футболу"** 1-й том - Футбол давно минулих років. 1911-1957 рр., де першим крокам футболу у містах Вінниця та Жмеринка за 1911-17 роки відведено лише 21 сторінка (до речі, як сповістив другий співавтор книжки, він до цього періоду не має жодного відношення, а перший співавтор Л.Загоруйко чітко вказав, що використав у повній мірі лише спогади Г.Г.Брілінга, а інших досліджень не проводив - **Примітка автора**).

ЖМЕРИНКА

Герб Жмеринки

Жмеринка - районний центр Вінницької області України, великий залізничний вузол. Жмеринка розташована у 35 км від обласного центру.

Місто виникло 1865 року як велика залізнична станція, завдяки будівництву залізниці Київ - Балта між селами Велика та Мала Жмеринки - населеними пунктами Браїлівської волості Вінницького повіту Подільської губернії. Вже 1970 року тут розпочалася експлуатація побудованого залізничного вокзалу й почався рух поїздів з Києва до Одеси.

Статус містечка Жмеринка отримала 1899 року, а міста - вже 1903 року. Перше двокласне початкове училище для дітей дрібних торговців тут було відкрито 1890 року, а перша чоловіча гімназія - 1906 року.

У часи революції та громадянської війни Жмеринка на три місяці (грудень 1918 - березень 1919 рр.) тимчасово була навіть столицею Української Народної Республіки й тут розміщувався штаб військ Симона Петлюри, та з січня 1920 року Жмеринка вже під владою більшовиків. З 27 лютого 1923 року Жмеринка - повітовий центр Вінницької округи. А з 1931 року районний центр Вінницької області. З 1965 року в межі міста включене село Велика Жмеринка, а з 1975 року Жмеринка отримала статус міста обласного значення й перестала підпорядковуватися райраді.

Жмеринка. Вул. Базарна (початок XX ст., нині вул.Горького)

Перші кроки футболу в Жмеринці

Все, що пов'язане з першими кроками футболу в цьому місті, має безпосереднє відношення виключно до спогадів відомого українського радянського письменника Юрія Корнійовича Смолича, до того ж ще й журналіста та драматурга. Ніякої іншої інформації про футбол у Жмеринці з документальним підтвердженням тих чи інших подій, очевидно, не знайдено, бо вони ніде не наведені. Тому до літературних "опусів" цього письменника треба відноситися з деякою засторогою, бо він вважав себе футболістом не тільки якоїсь міфічної збірної команди Жмеринки, де він вчився у місцевій гімназії в 1913-17 роках, але й описує в своїх романах "Вісімнадцятилітні", "Наші тайни" та в книзі спогадів "Книга про себе" свої пригоди у якості справжнього футболіста спочатку у Кам'янець-Подільському (тут він вчився у гімназії в 1911-13 рр.) та й ще, крім Жмеринки, одночасно і в Умані з сусідньої Київської губернії (тут він народився і жив лише перші декілька років), що м'яко кажучи, виглядає просто літературним вимислом.

Ю.К.Смолич

Ось як він описує перші свої футбольні кроки у Жмеринці в статті "Як я був футболістом", що була надрукована в "Спортивній газеті" в 1967 році:

"Матері нас ганяли або й "давали щиглів" за подерті черевики; батько кляв: "таке вже здоровило, а м'ячика ганяє!". А люди соромили нас за непристойну поведінку: "женитися пора, а воно бігає з голими коліньми" (тобто - в трусах!)" .

За його спогадами близько 10 років свого життя він активно жив футболом. Це був період перших кроків футболу на теренах України і йому дуже кортіло спробувати себе у цьому новому виді спорту, що вимагало від нього докладання неабияких зусиль. Зі справжнім футболом юний Смолич начебто познайомився саме у Жмеринці, де того часу були розквартировані чотири стрілецькі полки. Казарми розміщувались вздовж залізниці у волочиському напрямку. Начебто кожен полк мав свою футбольну команду, але грали військові чомусь у повному обмундируванні й високих чоботях на плацу, й це вважалося тоді грою у "футбол". Ось як про свою участь у таких іграх з м'ячем на свіжому повітрі пише цей письменник:

"Ми, юні жителі сусідніх із полками кварталів жмеринського передмістя "Кавказ" - виконували функцію "алтиків", тобто підхоплювали м'яч в ауті й подавали його на поле, намагаючись і собі вдарити. Ганяли у футбол і по своїх дворах. Для цього гумовий м'ячик обмотували ганчір'ям, надаючи по змозі округлої форми.

Тоді цей жмут всували в холошу, відрізану від старих штанів, і цю "руру" з обох боків зшивали. Справжній м'яч принесли наші багатії, брати Тубукаєви (їх сім'я утримувала буфет на жмеринському вокзалі): Умар, Тауфік, Ізатул і Валей. Команда стала тепер не просто вуличною, а загальноміською. Назвали "ЖКФ" - Жмеринська команда футболістів."

Ось м'яч з ганчір'я, про який пише Ю.К.Смолич

Батьки Тубакаєвих та їх родичі Діваєви закупили для команди форму: сині сорочки з червоними комірами та чорні труси з червоними лампасами.

"Бутси кожен з нас справляв собі сам, бо звичайні чоботарі не вміли так міцно шити, як треба футболісту. Робили їх із звичайних черевиків, не гіршими від фабричних, навіть міцнішими. З тонких сиромятих ремінців в'язали щось подібне до собачого намордника і натягували на ввесь передок черевика із підошвою. Впоперек підошви дерев'яними гвіздками прибивалися шипи - суцільні смужки спиртового ремінця", - згадував Юрій Смолич.

Суперниками була команда з іншого передмістя - "Новий план", ***"яка справила собі сорочки модного тоді кольору "танго", тобто - жовтогарячі"***. Однак сталих складів не було. Гравці могли на одну-дві гри переходити з команди в команду. Змагалися ще з командами військових, кадетів та дітей офіцерів. У міжміських матчах грали найчастіше з Вінницею - реальне училище, залізничники, Одесою - ОКФ, "Вега", "Маккабі" (щодо одеських команд, то це просто зухвала вигадка - **Примітка автора**).

Як бачите, у своїх творах Ю.К.Смолич жодного разу не вказував ні про яку збірну команду Жмеринки й чомусь не запам'ятав присутність у жмеринській команді такого видатного Ваську Оттена з Київської політехніки, як про це вже в 70-х роках "згадував" вінничанин Георгій Брілінг. Про усі матчі жмеринської команди зі збірною Вінниці ми вже розповідали у попередньому підрозділі.

Нагадаємо, що перший матч зі збірною Вінниці (без жодного документального підтвердження) начебто "збірна команда" Жмеринки провела чи весною 1913 року, чи вже 1914 року й невідомо де, але він завершився з нічийним результатом – 1:1. А от другий матч (за спогадами Г.Брілінга) був проведений саме у Жмеринці у травні 1914 року й господарі майданчика покарали гостей з рахунком 2:0. Тут можна трохи більше розповісти про "винуватця" цієї перемоги Василя Оттена - який того часу був навіть кандидатом до збірної Російської імперії на Олімпійські ігри 1912 року в Стокгольмі та який, чомусь, через рік опинився в… Жмеринці:

"Василий Оттен - студент Киевского политехнического института, голкипер и капитан прославленной команды политехников, голкипер первой сборной команды России, был отличным организатором, сумевшим сплотить команду и превратить ее в грозную силу. "Васька" отлично играл не только голкипером, но и беком, и хавбеком.

Высокого роста, жилистый и сухощавый, с длинным, выступающим носом, прической "ежиком", он питал полное пренебрежение к костюму и появился на поле в каких-то обносках: сорочке не первой свежести, стоптанных и покривившихся бутсах и примитивных помятых трусах. На этой встрече Жмеринка совсем задавила нас, используя офсайды. "Васька" часто стоял у центра поля машущий руками и подгоняющим вперед своих форвардов и хавбеков. И его нисколько не смущало, что его ворота оставались без всякой видимой защиты. А каждый свисток судьи из-за офсайдов приводил нас в полную растерянность. Вот тут мы впервые поняли, что такое тактика игры и дух команды".

З тих же "джерел" можна дізнатися промайже повний за прізвищами склад збірної Жмеринки: це насамперед усі відомі вже нам брати Тубакаєви, Юрій Смолич, а також Махтусови та Дівєєви. До того ж, для посилення жмеринської команди запрошувалися ще й офіцери місцевих полків.

Матч-реванш між цими командами, який було проведено влітку 1914 року, закінчився вже перемогою вінничан - 3:2. Й про цей матч досить детально наведена уся інформація в попередньому підрозділі.

Під час першої світової війни у Жмеринці був табір військовополонених чехів і вони дуже швидко зібрали свою сильну команду, яку очолив професійний футболіст Чацький. Ось як про це пише Юрій Смолич:

"Якось команда чехів, у якій тоді грали і ми з Колею Макаревичем, поїхала грати з командою офіцерів П'ятнадцятого пішого полку у Вінниці. Перший тайм закінчився з рахунком 2:0 — на користь чехів. Голи забили Чацький і я. Другий тайм почався навальною атакою офіцерів — вони хотіли за всяку ціну відігратися. Але чехи не відтягалися в оборону. Для них найкраща оборона — це напад. Темп гри підвищувався шалено. Біля штрафних майданчиків раз у раз утворювалась колотнеча і виникали штрафні. В одній із атак — наш центр Чацький зіткнувся із центром П'ятнадцятого полку. Удар був такий сильний, що обидва впали. Чацький підвівся відразу, противник-офіцер лежав. Суддя призначив штрафний і Чацький

зібрався пробити. Офіцер ще лежав і рефері припинив гру і підійшов до травмованого. Центрфорвард офіцерської команди лежав... мертвий. Очевидно плече Чацького влучило противнику під сонячне сплетіння."

Він же далі розповідає, що чеха забрали в каземат. За вбивство російського офіцера йому загрожував розстріл. Суд відбувся того ж дня. Полоненого виправдали. Команда військових сама викликала суперників на гру і тим зняла з них статус полонених. Все визнали нещасним випадком і підданого Австро-Угорської імперії звільнили. Але чеська команда після того розпалась.

Герб Кам'янець-Подільська (поч. XX ст.)

КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ

Кам'янець-Подільський (колишні назви - **Кам'янець, Кам'янець-Подільськ** (1795-1944) - районний центр Хмельницької області, один із головних центрів історичного регіону Поділля, значний економічний, освітній, культурний і туристичний осередок України. Місто розташоване за 102 км на південь від Хмельницького по залізничній лінії Ярмолинці - Ларга.

За археологічними джерелами, виникнення Кам'янця датується кінцем XII ст. - початком XIII ст. Місто було у складі Київської Русі, в XIII-XIV ст. - Галицько-Волинського князівства, потім під монголо-татарами. У першій половині XIV ст. Кам'янець став центром Подільського князівства на чолі з князями Коріятовичами. Від 1362 р. - у складі Литовсько-Руської держави, як адміністративний осередок Поділля, а з 1430 р. - центр Подільського воєводства у складі Речі Посполитої зі статусом королівського міста. 1374 р. місту надане Магдебурзьке право.

З 1672 р. - центр Кам'янецького еялету (*з турецької* - краю) Османської імперії, а 1681-99 рр. - центр Кам'янецької митрополії (у складі Константинопольського патріархату). З 1699 р. знову увійшов до складу Польщі, але 1793 р. після другого поділу Польщі разом з усією правобережною Україною відійшов до Російської імперії, де у 1793-97 рр. Кам'янець-Подільськ - центр Подільського намісництва, а від 1797 р. (аж до 1917 р.) - Подільської губернії.

На початку XX ст. Кам'янець-Подільськ був 40-тисячним містом із розвинутою промисловістю. За часів УНР це головний центр формування військ, а з 22 березня 1919 р. по листопад 1920 р. - столиця УНР. У 1921-41 рр - обласний центр УСРР (УРСР), 1944-91 рр. - районний центр Хмельницької обл. УРСР, від 1991 року - у складі незалежної України.

Кам'янець-Подільський. В'їзд в місто по Новому мосту

Перші кроки футболу в Кам'янець-Подільську

Знайомство з футболом у цьому місті пов'язане здебільшого зі створенням у жовтні 1908 року спортивного товариства "Соколъ" - першого в ті часи на Поділлі. Підтвердженням цього є невеличка нотатка у місцевій газеті "Подолия" від 29 жовтня 1908 року: ***"В Каменце-Подольске учреждается гимнастическое общество под названием "Соколъ",*** а наступного дня ця газета друкує вже більш суттєву інформацію: ***"В Каменце-Подольске организуется гимнастическое общество "Соколъ" с целью содействовать развитию гимнастического дела для укрепления здоровья молодежи. Свою идею общество имеет в виду проводить главным образом среди учащихся местных средних учебных заведений"***.

Засноване це товариство було за ініціативою місцевого громадського діяча, управляючого Подільською контрольною палатою, статського радника **Михайла Павловича Алмазова**. Звичайно, в ті часи такі громадські осередки не могли з'явитися без офіційної реєстрації в органах місцевої влади з затвердженням їх статуту. Тобто був статут і ГТ "Соколъ" Кам'янець-Подольська та, на жаль, у ньому не було тоді жодного слова про запровадження гри у футбол і, навіть, хоча б якихось ігор з м'ячем. Такий висновок можна зробити переглянувши знайдений у Державному архіві Хмельницької області статут цього товариства, затверджений 5 травня 1921 року, бо в ті часи створити статут нового змісту було проблематично, тому звісно, за основу бралися вже опрацьовані тексти попередніх статутів товариств.

Але не дивлячись на те, що про футбол тоді мова не йшла, ми добре знаємо з першого тому цього видання, що це слов'янське товариство, засноване в Чехії, завжди запроваджувало в певній мірі спортивні ігри молоді на свіжому повітрі з м'ячем, у тому числі й англійську гру "футбол", вже поширену в Європі.

Вже наступного 1909 року на шпальтах "Подолии" вже частіше з'являються повідомлення про діяльність цієї громадської організації. Так 18 січня газета інформує про встановлені стосунки з чеськими соколами, а саме лист-відповідь президента чеського товариства Шейнера на повідомлення про створення "Сокола" у Кам'янці-Подільську й, навіть, на прохання подолян, направлення досвідченого вчителя з гімнастики. Наведемо й цей текст:

"На днях каменецким славянским гимнастическим обществом "Соколъ" получено письмо от президента чешских сокольських организаций: Милые братья, с радостью приняли мы уведомление об основании вашего общества "Соколъ" и сердечно приветствуем вас в кругу нашей славянской семьи соколов… По вашему желанию посылаем вам опытного учителя гимнастики, представителя чешского сокольства. Крепко жмем вам братские руки и прощаемся нашим сокольским - На здарь!".

Через деякий час цей представник чеських соколів **Генріх Вячеславович Вондра** прибув до Кам'янець-Подільська і отримав посаду вчителя гімнастики у міській гімназії. А вже 6 лютого 1909 року газета "Подолия" писала: ***"С 4 февраля начались гимнастические упражнения, организованные гимнастическим обществом "Соколъ"***.

2 жовтня 1909 року в зазначеній газеті з'явилася велика стаття з детальною розповіддю про діяльність цього товариства:

"В октябре 1908 года в Каменце-Подольском учреждено гимнастическое общество "Соколъ", поставившее своей задаче содействовать развитию гимнастического дела в видах восстановления и укрепления здоровья. Для достижения цели общество считает своей обязанностью устраивать курсы, гимнастические упражнения, различного рода экскурсии и прогулки.

Общество "Соколъ" сразу завоевало симпатию местного населения. Главным инициатором в открытии общества явился управляющий контрольной палатой М.П.Алмазов. Благодаря ему, общество "Соколъ" подыскало себе помещение, пригласило руководителя для гимнастических упражнений - чеха, члена чешского общества "Соколъ" и привлекло массу занимающихся, в особенности из среды местной учащейся молодежи. Ныне общество насчитывает 74 действительных члена - 72 мужчины и 2 женщины. Почетными председателями общества состоят: Подольский губернатор А.А.Эйлер и управляющий контрольной палатой М.П.Алмазов. Для развития "Сокола" земский комитет в 1909 году выделил 1500 руб…".

Залишилося лише визначити місце розташування товариства у цьому місті. За свідченнями одних ветеранів спорту, сокольська футбольна школа функціонувала у будинку банку біля нового мосту, який з'єднував Нове місто зі Старим. Інші стверджують, що цей "спортивний клуб" розташовувався у фойє міського театру. А ось сам Г.В.Вондра у своєму нарисі в московському журналі "Соколъ" №1 за січень 1913 року вказує про наявність гімнастичного залу в "Пушкинском народном доме". Наведемо тут ілюстрацію нарису з журналу та цитати з нього:

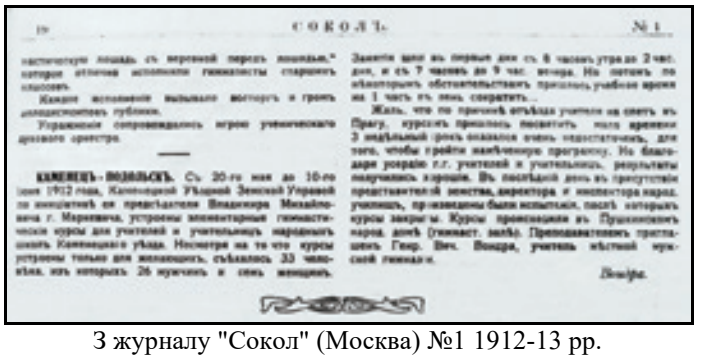

З журналу "Сокол" (Москва) №1 1912-13 рр.

"<u>КАМЕНЕЦЪ-ПОДОЛЬСКЪ</u>. Съ 20-го мая до 10-го іюня 1912 года… устроены элементарные гимнастическіе курсы для учителей и учительницъ народныхъ школъ Коменецкаго уезда…

Жаль, что по причине отъезда учителя на слетъ въ Прагу, курсамъ пришлось посвятить мало времени. 3 недельный срокъ оказался очень недостаточенъ, для того, чтобы пройти намеченную программу… <u>Курсы происходили въ Пушкинскомъ народ. доме (гімнаст. зале). Преподавателемъ приглашенъ Генр. Вяч. Вондра, учитель местной мужской гимназіи</u>.

Вондра. "

Та все ж про футбол! На жаль, якихось документальних підтверджень того, що у Кам'янці-Подільську були проведені якісь футбольні матчі, немає. Але є літературна спадщина досить відомого українського радянського письменника Юрія Смолича (1900-76 рр.), де він у своїй повісті "Розповідь про неспокій"

Кам'янець-Подольськ. "Пушкинский народный дом"

(1968 р.вид.) надає нам дещо про свої ще дитячі спогади за 1911-13 роки свого перебування у цьому місті. Вперше вони були надруковані в київській "Спортивній газеті" 1967 року в його статті - "Як я був футболістом":

"Перший раз я побачив футбольний м'яч, коли вчився в перших класах кам'янець-подільської гімназії. Викладач гімнастики, чех за національністю (немає ніякого сумніву, що це був саме Генріх Вондра - **Примітка автора**)***, приніс колись на заняття великий шкіряний м'яч (до того знали тільки гумові маленькі м'ячики заводу "Треугольник"). Вишикував хлопчаків у коло і наказав штовхати м'яча ногами, не сходячи з місця. Звалося це - "грати у футбол". Нам така забава дуже сподобалась і ми залюбки ходили "футболити". Та бити підйомом ми не вміли, гатили носком - підметки відривались і в батьків це викликало обурення. На другий рік "грання у футбол" - на ухвалу батьківського комітету - було заборонено.***

Тобто, якщо прислухатися до спогадів Ю.Смолича, то з футболом у гімназії було покінчено вже 1913 року, бо саме цього року той переїхав з батьками до Жмеринки. А на закінчення нашої розповіді про первістки футболу у Кам'янці-Подільську, наведемо ще дещо зі спогадів цього письменника:

Кам'янець-Подольськ. Міська чоловіча гімназія

"М'ячі довозились з-за кордону, і придбати їх могли тільки багатії: м'яч коштував тринадцять п'ятдесят (тодішньою золотою валютою!). Футбольні бутси - теж закордонні, бо у нас їх не вміли робити, - коштували одинадцять карбованців. Звичайні черевики можна було купити за три-чотири. Навіть шити труси доводилось вчити модисток спеціально, бо їх ніхто не знав. А оскільки гроші на пошиття спеціальних трусів теж не в кожного були, то й бралося нишком від мамів кальсони, обрізалися вище колін, зашивалося спереду - от тобі й труси! Саме тому більшість тогочасних команд мали білі труси."

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ

Герб Проскурова (початок XX ст.)

Хмельницький – адміністративний центр Хмельницької області України. Місто розташоване у Західному Поділлі на берегах Південного Бугу.

Місто Хмельницький має майже 600-річну історію. Перша згадка, де достовірно можна стверджувати про існування міста, відноситься до 1431 року, коли серед земель Поділля, які належали Короні Польській, згадується й поселення під назвою Плоскирівці. А вже у 1434-44 роках є нова згадка про поселення Плоскирів (Ploskirow). Під час Визвольної війни українського народу у 1648-54 роках під проводом Б.Хмельницького Плоскирів неодноразово опинявся в центрі протидії козацьких та польських військ. А 1672 року Плоскирів, як і все Поділля, переходить під владу Османської імперії. Плоскирів став центром окремої нації, що підпорядковувалася Меджибізькому санджаку Кам'янецького єйялету. Та вже 1699 року Плоскирів знову переходить до Речі Посполитої. За її поділом 1795 року була утворена Подільська губернія у складі Російської імперії і один з її повітів став називатися Проскурівським із центром у місті Проскурові. А вже у перші роки радянської влади (1923 р.) Проскурів стає окружним центром Української СРР. 1941 року місто стало центром Кам'янець-Подільської області, а 1954 року - Хмельницької області, бо саме в цей час було перейменоване на Хмельницький (на честь Б.Хмельницького).

Проскурів. Кам'янецька вул. (початок XX ст.)

Перші кроки футболу в Проскурові

СТОРІНКИ МИНУЛОГО

(З історії футбола на Поділлі)

Дореволюційні часи спортом на Поділлі майже ніхто не займався, за винятком невеличких гуртків з числа місцевої інтелігенції в містах Кам'янці-Подільському і Вінниці.

З календаря-довідника Хмельницького 1961 р.

А вже в наші часи дослідником історії футболу цього краю, автором книжки "Хмельницький футбол. Події. Історія, Статистика", Сергієм Єсюніним, начебто ще на початку минулого століття за відомими йому спогадами очевидців, у футбол в Проскурові грали заради розваги військовослужбовці розташованих тут військових частин. Але все це, на жаль, ніякого документального підтвердження не має. Уся історія футболу Хмельницького, та й взагалі усього спорту в цілому в цьому місці, бере початок вже з 20-х років минулого століття. До речі, цим періодом датується й публікована у засобах масової інформації й світлина одного з перших фізкультурних гуртків Проскурова, хоча за її якістю більш схоже, що вона, все ж таки, зроблена ще у дореволюційні часи.

Ще в одному з перших футбольних календарів-довідників Хмельницького "Футбол в сезоні 1961 року" на сторінці 26 було чітко вказано те, що наведено тут на ілюстрації з цього довідника, отже була поставлена крапка у цьому питанні.

Але вже наприкінці 60-х років зі спогадів відомого українського радянського письменника Юрія Смолича, надрукованих в його книзі "Розповідь про неспокій", стало відомо, що до Проскурова 1915 року приїздила команда із Жмеринки, у складі якої грав цей письменник, і провела матч з місцевою командою у передмісті Кавказ (так тоді звалася територія за вулицею І.Франка, яка прилягає до залізниці - нині початок житлового масиву Дубово).

Один із перших фізкультурних гуртків Проскурова

* * *

Але колискою футболу Вінниччини та Поділля в цілому була, уявіть собі, футбольна команда з селища **Кирнасівка** біля Тульчина. Саме тут в останні роки XIX ст.. поміщик Сабанський збудував цукровий завод, при якому, кажуть, вже через рік був сформований футбольний осередок. Так це чи ні – невідомо, але те, що у футбол тут заграли раніше, чим у Вінниці – це очевидно. На жаль, зовсім невідомо з ким грали працівники цього кирнасівського заводу – звісно, поміж собою. Не зрозуміло також за якими правилами вони ганяли м'яча і чи було це схоже хоч трохи на футбол. А можливо просто хтось це вигадав вже за наших часів, коли "Поділля" Кирнасівка за часів незалежності стало найуспішнішим аматорським колективом Вінницької області.

* * *

Книга Єсюніна С.М.

На жаль, дослідженнями перших кроків футболу на Хмельниччині в радянські часи практично ніхто не займався. І тільки вже за часів незалежності України цим захопився **Сергій Миколайович Єсюнін -** завідуючий відділом новітньої історії Хмельницького обласного краєзнавчого музею, який у своїх публікаціях та в книжці "**Хмельницький футбол**. Історія, події статистика". (2000 р.вид.) хоча б трохи здвинув з мертвої точки уяву про футбол у цьому регіоні того часу. Завдяки допомозі у підборі існуючої сьогодні інформації з боку нині вже хмельничанина **Віктора Ігоровича Зарванського,** вдалося щось більш-менш путнє навести й у нашому виданні.

"Потомкам славных запорожцев, доблестным казакам Черноморского казачьего войска, стяжавшим победоносную славу... Грудью отстаивали они вверенные границы на окраинах России и в то же время полагали труды и заботы над устройством мирной жизни на берегах Кубани..."

Текст на обеліску до 200-річчя козачого війська на Кубані. Катеринодар. 1896 р.

Герб Кубанської області

ФУТБОЛ НА КУБАНІ

Кубань - історичний регіон на Північному Кавказі, у долині річки Кубань та її приток.

Ще у VI столітті на цих землях вперше з'явилися руси з Подніпров'я й назвали цю місцевість Тмуторокань, а в X столітті тут навіть було створене Тмутороканське князівство Київської Русі.

1792 року ці землі були офіційно передані ("подаровані") імператрицею Катериною II козакам Чорноморського козачого війська з України (створене 1787 р. з розформованого Запорізького козачого війська, а 1860 р. перейменоване у Кубанське козаче військо). Ось виписка з указу Катерини II: ***"Войско казачье Черноморское, собранное... из верных казаков бывшей Сечи Запорожской... многими мужественными на суше и водах подвигами показало опыты... отличной храбрости. В воздаяние таковых сего войска заслуг Всемилостивейше пожаловали Мы оному в вечное владение состоящий в области Таврической остров Фанагорию, с землей между рекою Кубань и Азовского моря лежащего…"***. Була ще й грамота, передана козакам, повний текст якої наведений на пам'ятнику Катерині II у Краснодарі.

Спочатку на Кубань морем і суходолом було переселено 8200 козаків, які заклали місто (кіш) на Кубані і назвали його Катеринодаром, створили 40 куренів. А загалом 1792 року разом із родинами на Кубань переселили майже 25 тисяч українців, яким було виділено земельний фонд площею 30 тис. км². А вже у 1840-х рр. курені тут були перейменовані на станиці. Військо постійно поповнювалось за рахунок переселення реєстрових козаків із Чернігівської та Полтавської губерній, слобідських козаків Харківської губернії тощо. Під час цих компаній з 1808 по 1849 роки було переселено понад 77 тисяч українців, а до 1860 року козацькі війська на Кубані вже налічували близько 200 тисяч чоловік. З 1860 року тут створена Кубанська область - адміністративно-територіальна одиниця Російської імперії, земля Кубанського козачого війська.

З травня 1917 року тут діяв свій уряд - Кубанська Військова Рада, а з 16 лютого 1918 року була створена Кубанська Народна Республіка й ухвалена резолюція про прилучення на федеративних умовах до України. Республіка існувала до 1920 року.

Краснодарський край Російської Федерації
(червоною смугою відділені землі від Чорного моря, які до Кубанської області Російської імперії не входили)

Розташування земель Кубані біля України

За часів СРСР до 1937 року у складі Азово-Чорноморського краю РРФСР, потім територія Краснодарського та Ставропольського країв та півдня Ростовської області РСФСР, а нині Російської Федерації й створених автономних республік Адигеї та Карачаєво-Черкесії.

Тут необхідно навести обов'язково ще й карту Кубанської області Російської імперії за часів, про які ми ведемо мову. Справа у тому, що цариця Катерина II подарувала запоріжським козакам 30 червня 1792 року, як чітко наведено у її Грамоті, землі між річкою Кубань та Азовським морем (щоправда, там є приписка, що кордони цих земель вона наказує погодити з козаками). Щоб не було суперечок, наведемо фрагмент тексту її грамоти: ***"всемилостивейше пожаловали оному в вечное владение состоящий в области Таврической Остров Фанагорию*** (Тамансь-кий півострів - **Примітка автора**) ***со всею землею, лежащею на правой стороне реки Кубани от устья ея к Усть Лабинскому Редуту так, чтобы с одной стороны Река Кубань, с другой же Азовское море до Ейского городка служили границею войсковой земли, с прочих же сторон разграничение указали Мы сделать... чрез землемерение с Депутатами от войска Донского и Черноморского...".***

Карта Кубанської області 1913 р.

До того ж, на карті Кубанської області Російської імперії 1913 року (наведена поруч) чітко видно, що причорноморське узбережжя (з містами Новоросійськ, Геленджик, Туапсе, Сочі та Адлер) іменувалося Чорноморською губернією, тобто ніякого відношення до Кубані в ті часи не мало.

Герб Катеринодара (початок XX ст.)

КРАСНОДАР

Краснодар (до 1920 року - **Катеринодар**) - адміністративний центр Краснодарського краю Російської Федерації, історичний центр української етнічної області Кубань. Місто розташоване на правому березі річки Кубань, на кордоні з Автономною республікою Адигея.

Засноване чорноморськими козаками 1793 року як військовий табір, а пізніше фортеця. Назва міста символізувала "дар Катерини II". З 1860 року адміністративний центр Кубанської області.

У 1917-19 роках Катеринодар був столицею самостійної Кубанської Народної Республіки, а після переходу влади до більшовиків 1920 року місто отримало назву Краснодар. З 1937 року і до 1991 року - це адміністративний центр Краснодарського краю РРФСР. Під час другої світової війни с серпня 1942 року по лютий 1943 року місто було окуповане військами Німеччини. Нині - це видатний економічний і культурний центр Північного Кавказу та Південного федерального округу Російської Федерації. Історичний центр політико-географічної області Кубань. Неофіційно іменується "столицею Кубані".

Катеринодар. Красная вул. (початок XX ст.)

Поява та народження футболу в Катеринодарі

Просто не хочеться починати розповідь про футбол у цьому місті з вже набридлих усім стандартних слів про те, що, нібито, тут футбол з'явився набагато раніше, ніж про це свідчать знайдені документи, що наведені нижче. Однак, треба справедливо, як це зроблено в усіх регіонах, і тут віднестися до будь яких здогадок і припущень негативно. Немає доказів - факт не подтверджується, і крапка.

Ось і тут, у деяких друкованих виданнях є посилання, що, начебто, десь є підтвердження, що у футбол в деяких містах Кубані грали ще наприкінці XIX століття, бо тоді інколи у катеринодарських газетах нібито з'являлися оголошення про продаж якихось м'ячів та одягу для гравців у футбол. Та, на жаль, жодних посилань на якусь газету тих часів з такою рекламою не наводиться.

ФУТБОЛ НА КУБАНІ

Навіть є й ствердження, що якісь архівні матеріали та спогади старожилів свідчать про те, наче з цією заморською грою катеринодарці познайомилися ще на межі XIX - XX століть. Але й тут на жодний конкретний документ або надруковані спогади хоча б одного ветерана у газетах першої половини минулого століння ніхто, чомусь, не посилається.

Є інформація, що начебто студенти Московського комерційного інституту, уродженці Катеринодару - брати **Воскресенські**, які засвоїли азбуку футболу з матчів кращих столичних клубів, були першими вчителями футболу в цьому місті серед бажаючих познайомитися з цією грою. Про це, нібито, наприкінці 60-х - початку 70-х років розповідав більше за усіх інших старожилів сусід цих Воскресенських - Микола Аракелов (відомий ветеран кубанського футболу, було йому тоді щонайменше 70 років і вірити його згадкам, та й ще з конкретними відомостями, важкувато - **Примітка автора**). Та ці спогади все ж таки, начебто, записав працівник Краснодарського інституту фізкультури Михайло Рубан - перший історик краснодарського футболу, який створив у цьому місті музей спорту. Він їх надрукував у місцевих радянських газетах вже через 10 років у 70-80-х роках. Але й навіть й у Рубана оригінали записів свідчень М.Аракелова, на жаль, не збереглися, бо він помер. Ось такі справи з цими братами Воскресенськими, які завезли футбол до Катеринодара невідомо коли й, до того ж, чи футболу вони вчили мешканців міста або якійсь іншій грі, і де саме?

Скоріше за все, з футболом у Катеринодарі мешканці ознайомилися вже наприкінці першого десятиріччя XX століття. А вже з місцевої газети "Кубанский казачий листок" №№ 201, 202 за 28 та 29 липня 1912 року (с.3) відомо, що 29 липня у Катеринодарі створено **"Общество любителей экскурсий и спорта"**. Цього дня відбулися його установчі збори та розгляд проекту статуту. Та невідомо - чи велась мова про футбол на цих зборах. Не повідомлялося, що щось про футбол було і в проекті статуту.

ОКОЛЪ

№ 1.

1912-13 г.

Популярный, научно-педагогический журналъ, посвященный вопросамъ о физическомъ воспитаніи.

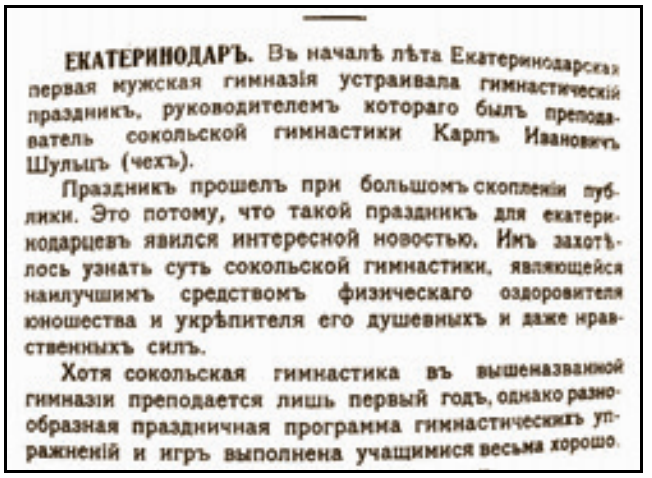
ЕКАТЕРИНОДАРЪ. Въ началѣ лѣта Екатеринодарская первая мужская гимназія устраивала гимнастическій праздникъ, руководителемъ котораго былъ преподаватель сокольской гимнастики Карлъ Ивановичъ Шульцъ (чехъ).

Праздникъ прошелъ при большомъ скопленіи публики. Это потому, что такой праздникъ для екатеринодарцевъ явился интересной новостью. Имъ захотѣлось узнать суть сокольской гимнастики, являющейся наилучшимъ средствомъ физическаго оздоровителя юношества и укрѣпителя его душевныхъ и даже нравственныхъ силъ.

Хотя сокольская гимнастика въ вышеназванной гимназіи преподается лишь первый годъ, однако разнообразная праздничная программа гимнастическихъ упражненій и игръ выполнена учащимися весьма хорошо.

Фрагмет нарису з журналу "Соколъ" №1 за 1912-13 рр.

Також, цього року петербужський журнал "Соколъ" №1 за 1912-13 рр. (с.18) писав про заохочення сокольською гімнастикою студентів І-ої чоловічої гімназії викладачем гімнастики, чехом **Карлом Івановичем Шульцем**, а читач вже знає, що ця гімнастика запроваджувала серед спортивних ігор і футбол. Надаємо тут поряд ілюстрацію фрагменту тексту цього нарису.

Крім цього, у місті вже тоді існувало й товариство **"Спортъ"**, про яке писала газета "Кубанский казачий листокъ" №250 за 29 серпня (с.3): ***"Екатеринодарское общество "Спортъ" проситъ городскую управу... уменшить арендную плату за место въ городскомъ саду..."***. Отже, осередків, які, напевно ж, приділяли належну увагу серед інших видів гімнастики та спорту саме футболу, було достатньо.

Трохи забігаючи наперед, вкажемо й про перші змагання у Катеринодарі - місцеві Олімпійські ігри. Ось як про це пише та ж газета "Кубанский казачий листок" №218 за 19 серпня: ***"Сегодня днемъ на ипподроме скакового общества при участии местныхъ и новороссійскихъ люютелей спорта состоятся Олимпийские игры: бега, метание диска, прыжки и т.д."***.

Таким чином, як бачите, спорту у Катеринодарі 1912 року приділялася значна увага.

А що ж футбол? Деякі сучасні друковані видання свідчать про те, що ще в травні цього року у Катеринодарі був створений перший спортивний осередок **"Кружокъ Любителей Спорта "Ахиллесъ"**, який перш за все хотів бути визнаним офіційним і тому розробив проект свого статуту, в якому вже у другому пункті була інформація про футбол, а саме: ***"Въ кругъ деятельности кружка "Ахиллесъ" войдутъ следующіе виды спорта: а) Футболъ, б) Бега, в) Прыжки, г) Борьба и по желанію членові другіе виды спорта"***.

Перша сторінка цього історичного документу нижче тут наводиться і, скоріше за все, це, напевно, не проект його, а затверджений оригінал або його копія, зроблена у ті часи, замість типографського видання, яке у ті часи ще влада на "периферії" не вимагала робити. Такий висновок можна зробити, бо статут датований

1-им вересня 1912 року. В усякому разі, саме цю дату можна вважати датою створення першого осередку у Катеринодарі, який куль-тивував футбол.

Але це у жодному випадку не є доказом того, що футбольні матчі, до створення команд "Ахиллеса", у Катеринодарі не проводилися.

Відкинемо усі спогади, припущення та відверті вигадки. За знахідками справжніх істориків футболу цього міста та краю у цілому, правдивість яких підтверджена та підтримана футбольними структурами Краснодарського краю наших часів, вже є повне свідоцтво дати саме народження футболу Краснодару та Кубані, а саме - дата проведення першого матчу у Катеринодарі 5 (18 - за н.ст.) серпня 1912 року.

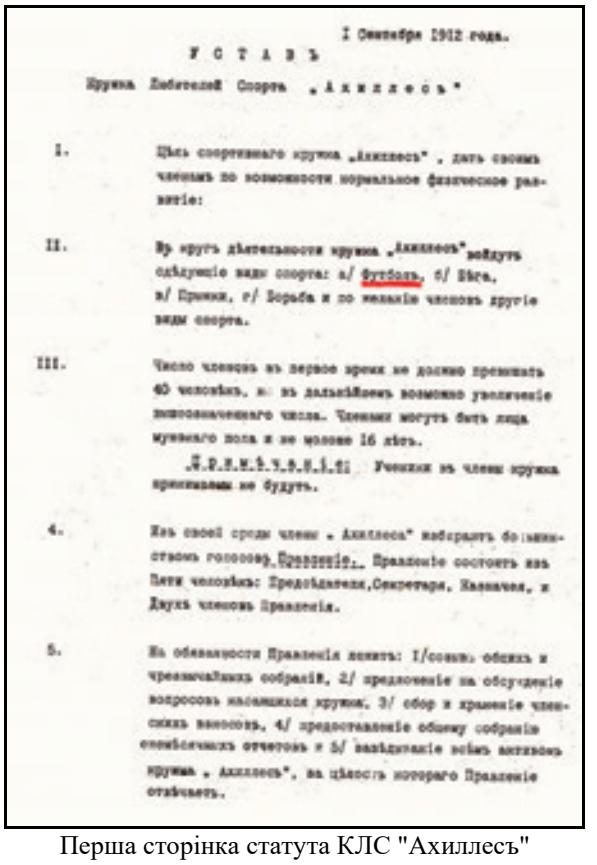

I Сентября 1912 года.

У С Т А В Ъ

Кружка Любителей Спорта „Ахиллесъ"

I. Цѣль спортивнаго кружка „Ахиллесъ" , дать своимъ членамъ по возможности нормальное физическое развитіе:

II. Въ кругъ дѣятельности кружка „Ахиллесъ" войдутъ слѣдующіе виды спорта: а/ футболъ, б/ Бѣгъ, в/ Прыжки, г/ Борьба и по желанію членовъ другіе виды спорта.

III. Число членовъ въ первое время не должно превышать 40 человѣкъ, а въ дальнѣйшемъ возможно увеличеніе вышеозначеннаго числа. Членами могутъ быть лица мужского пола и не моложе 16 лѣтъ.

Ученики не члены кружка приниматься не будутъ.

4. Изъ своей среды члены „Ахиллеса" избираютъ большинствомъ голосовъ Правленіе. Правленіе состоитъ изъ Пяти человѣкъ: Предсѣдателя,Секретаря, Казначея, и Двухъ членовъ Правленія.

5. На обязанности Правленія лежитъ: 1/созывъ общихъ и чрезвычайныхъ собраній, 2/ предложеніе на обсужденіе вопросовъ касающихся кружка, 3/ сборъ и храненіе членскихъ взносовъ, 4/ предоставленіе общему собранію ежемѣсячныхъ отчетовъ и 5/ выбываніе всѣхъ активовъ кружка „Ахиллесъ", за цѣлость котораго Правленіе отвѣчаетъ.

Перша сторінка статута КЛС "Ахиллесъ"

Почнемо про це розповідь з того, що начебто 1 серпня до Катеринодару завітав голова правління спортивного клубу "Олимпія" з Новоросійська, з метою домовитися про проведення матчів між футбольними командами цих двох міст. А 5 серпня перший з цих матчів таки відбувся. Цей матч має безперечне документальне подтвердення газетою "Кубанский край" №№ 177 та 178 за 5 та 8 серпня 1912 року, де на 3-х сторінках надрукований як анонс цього матчу, так і невеличкий звіт про його перебіг. Через те, що оригінали цих звітів ми тут не маємо можливості надати, тому ми замінюємо їх повним текстом цих нарисів з достовірного видання (вони тут наведені). По-перше, одразу вкажемо, що цей матч був міжрегіональним, бо в ньому приймали участь команди Кубанської області та Чорноморської губернії Російської імперії. З нарисів відомо, що він відбувся на дитячому майданчику у міському саду. Інформація про якийсь плац якогось полку, якою заповнені деякі сучасні видання, як бачите є недостовірною. Також, як і та, що, нібито, до складу збірної Катеринодару входили гімназисти та гравці гуртка "Ахиллесъ", адже чітко вказано, що катеринодарська команда була ***"любительской",*** тому офіційний КЛС "Ахиллесъ" начебто й ні до чого. Зробити вище вказане припущення щодо складу, звісно, можливо, але про це в джерелах тих часів ніде не вказано.

Состязание футболистов. В воскресенье, 5 августа, в 5 ½ часа вечера на площадке в городском саду состоится состязание сборной екатеринодарской командой любителей футбола и приезжающей из Новороссийска командой футболистов «Олимпия». Это состязание первое в нашем городе и обещает быть очень интересным, в виду того, что местным футболистам приходится в первый раз сталкиваться с таким сильным противником, как клуб «Олимпия». *Газета «Кубанский край» (Екатеринодар), № 177, 5 августа, стр. 3.*

Состязание футболистов. В воскресенье, 5-го августа, в городском саду на детской площадке, состоялся первый матч футболистов екатеринодарской любительской командой и новороссийским клубом «Олимпия». В течение одного оф`тайма было сыграно 7 игр, причем две не дали результата, вследствие перерыва для отдыха, а остальные 5 игр были выиграны екатеринодарцами. На долю новороссийцев не досталось ни одной игры. Победы одерживались довольно быстро, так, например, первая игра окончена в 18 ½ мин., вторая в 7 мин., третья – в 10 ½ мин., четвертая – без результата, пятая – в 32 ½ мин., шестая – в 8 мин., седьмая – без результата вследствие конца офтайм'а. *Газета «Кубанский край» (Екатеринодар), № 178, 8 августа, стр. 3.*

Текст нарисів із газети "Кубанский край"
№№ 177 та 178 за 5 та 8 серпня 1912 р. (с.3)

Також немає підтвердження й інформація, що у цьому матчі грала саме друга команда "Олимпіи" або - що наступного дня грали другі команди, або один із суперників був представлений другою командою (це вже робилося кому як заманеться, кому це вигідніше). Та й ще рахунок скрізь вказаний - 1:1 (абсолютно без жодного підтвердження). Все переплутали і розібратися важко. Навіть, дехто з сучасних журналістів вказує дату першого матчу не 5 серпня, а чомусь 6-го, а рахунок його не 5:0, а 5:1. З чого б це? Незрозуміло. Усе це, очевидно, за відомим нам вже прикладом: "А какая разница?"

Також не будемо надавати літературний (вигаданий) опис цієї гри, насичений у деяких сучасних виданнях багатьма схвальними подробицями. Зовсім несподіваним є й свідчення, що господарі були менш досвідченими й незіграними, по відношенню до гостей. Звідки це? Можливо до того, щоб підкреслити значення цієї перемоги.

Футбольный матчъ между Новороссійскомъ и Екатеринодаромъ.
Побѣда (5:0) одержана Екатеринодаромъ.

З журналу "Къ спорту!" (Москва) №37 за 18.08.1912 р.

Але не можна аж ніяк не звернути увагу читача на те, що на Кубані навіть вже 1912 року з правилами гри "футбол" були мало знайомі. Прикладом цього є те, що грали на дитячому майданчику (а це аж ніяк не 100х50 метрів) і грали не два "хав-тайми" по 45 хвилин, а якийсь один оф'тайм із семи ігор (напевно, кожна гра була до забитого голу, бо час п'яти з них від 7 до 32 хвилин, а дві не дали результату, бо завадила цьому перерва). Але те, що це була гра саме у футбол, одразу нам стає зрозуміло, коли поглянемо на чудову світлину моменту з цього матчу з московського журналу "Къ спорту!" №37 за 18 серпня 1912 року (наведена нижче), з якої чітко видно, що гра проходить на дитячому майданчику, а не на військовому плаці, що форми команди не дотримуються (грають кожний у одязі, який має) і дивляться цей матч поодинокі глядачі.

Таким чином, за документальним підтвердженням цього футбольного матчу, про який ми тут ведемо мову, можна зробити висновок, що

футбол у Катеринодарі, як і взагалі **на Кубані,**
народився 18 (5 за ст.ст.) **серпня 1912 року**.

А ось з достовірних джерел відомо, що через тиждень там же у Катеринодарі - 12 серпня відбувся матч-реванш цих же команд, який завершився перемогою новоросійців - 4:1. З газети, де був надрукований звіт цих команд, відомий і склад збірної Катеринодару: **Г.Ляхницький**-I - **Козбанов**, **Кладива** - **Даниссіс**, **Слюдино**, **Степанов** - **Крит**, **Міллер**, **Д.Ляхницький**-II, **Гроссман**, **Зайдлер**.

Зробимо невеличке припущення, що цей же склад грав і у першому матчі, і тоді є можливість скласти більш-менш достовірний протокол першого в історії Кубані футбольного матчу:

Протокол матчу: Товариський матч

Збірна любительська команда Катеринодару - "Олимпія" Новоросійськ - 5:0 (3:0)

5 (18 за н.ст.) **серпня 1912 р**., м. Катеринодар, дитячий майданчик у міському саду, глядачів небагато.
Судді: ?
Катеринодар*: Г.Ляхницький-I - Козбанов, Кладива - Даниссіс, Слюдино, Степанов - Крит, Міллер, Д.Ляхницький-II, Гроссман, Зайдлер.
Новоросійськ: ?
Голи: 1-й - 18 хв., 2-й - 25 хв., 3-й - 35хв., 4-й -67 хв., 5-й - 75 хв.
Весь матч (оф'тайм) був розбитий на "ігри" (кожна до забитого чергового голу). Перерва була між третьою та четвертою "грою".

* тут наведений склад з матчу-реваншу, який був проведений на тиждень пізніше.

Офіційна емблема свята

Святкування 100-річчя футболу Кубані

100-річчя футболу Кубані було відсвятковане 2012 року у Краснодарі на більш-менш належному рівні. Перш за все була розроблена офіційна емблема цього свята, а також побачила світло чудова книга видатного історика футболу Кубані, організатора створення музею ФК "Кубань" - **Ігоря Юрійовича Гайдашева "Футбольый матч длиной в столетие. Из истории кубанского футбола. 1912-2012"** на 144 сторінках тиражем 3500 примірників, яка стала добрим подарунком кубанцям, які присвятили себе футболу цього краю, починаючим і сивочолим ветеранам.

Книга І.Ю.Гайдашева

4 серпня до Кубанської краєвої федерації футболу надійшла урядова телеграма з Міністерства спорту Російської Федерації зі зверненням до мешканців Краснодарського краю міністра В.Л.Мутко. Ілюстрація цієї телеграми тут наведена. Через два дні, 6 серпня ця телеграмма була вміщена на сайті Кубанської краєвої федерації футболу, а також було від неї поздоровлення ***"участнков игры в футбол и его многочисленных поклонников, болельщиков"***. Ілюстрація його тут теж наведена.

ПРАВИТЕЛЬСТВЕННАЯ
ТЕЛЕГРАММА

МОСКВА 62/7501 137 Ч8 1002=

ПРАВИТЕЛЬСТВЕННАЯ Г КРАСНОДАР 000 УЛ КРАСНАЯ Д 68 ПРЕДСЕДАТЕЛЮ КРАСНОДАРСКОЙ КРАЕВОЙ ФЕДЕРАЦИИ ФУТБОЛА ПЕРОНКО И А

ЖИТЕЛЯМ КРАСНОДАРСКОГО КРАЯ=

УВАЖАЕМЫЙ ИВАН АЛЕКСАНДРОВИЧ ДОРОГИЕ ДРУЗЬЯ

ОТ ИМЕНИ МИНИСТЕРСТВА СПОРТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ И СЕБЯ ЛИЧНО ПОЗДРАВЛЯЮ ВАС СО 100-ЛЕТИЕМ КУБАНСКОГО ФУТБОЛА ФУТБОЛ-САМЫЙ МАССОВЫЙ ВИД СПОРТА В КРАСНОДАРСКОМ КРАЕ ИМ ЗАНИМАЮТСЯ ЧЕТВЕРТЬ МИЛЛИОНА ЖИТЕЛЕЙ И ПУСТЬ С МОМЕНТА ПРОВЕДЕНИЯ ПЕРВОГО МЕЖДУГОРОДНЕГО МАТЧА НА КУБАНСКОЙ ЗЕМЛЕ ПРОШЛО УЖЕ 100 ЛЕТ Я УВЕРЕН ЛЮБОВЬ К ФУТБОЛУ В КРАСНОДАРСКОМ КРАЕ НЕ ОСЛАБЕЛА РАССЧИТЫВАЮ ЧТО ВСЯ СПОРТИВНАЯ ОБЩЕСТВЕННОСТЬ КРАЯ ВСТРЕТИТ ПРАЗДНОВАНИЕ 100-ЛЕТИЯ КУБАНСКОГО ФУТБОЛА АКТИВНЫМ УЧАСТИЕМ В СПОРТИВНО-МАССОВЫХ МЕРОПРИЯТИЯХ А ФУТБОЛЬНЫЕ КЛУБЫ ПОДАРЯТ СТРАНЕ ЕЩЕ МНОГИХ СВОИХ БЛЕСТЯЩИХ ВОСПИТАННИКОВ ТАКИХ КАК ЮРИЙ СЕМИН АЛЕКСАНДР ПЛОШНИК МАКСИМ БУЗНИКИН ДМИТРИЙ ХОХЛОВ МАКСИМ ДЕМЕНКО СТАНИСЛАВ ЛЫСЕНКО С ПРАЗДНИКОМ ДОРОГИЕ ДРУЗЬЯ СЧАСТЬЯ ВАМ ЗДОРОВЬЯ И НОВЫХ ЯРКИХ ПОБЕД

ИСКРЕННЕ ВАШ-МИНИСТР СПОРТА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ В Л МУТКО

ННННН 1015 04 08 0148

Поздоровлення від Міністерства спорту Російської федерації.

Але святкування 100-річчя було перенесене, мабуть з поважних причин, на місяць пізніше, і вже 8 вересня на краснодарському стадіоні "Кубань" відбулося спортивне свято, присвячене 100-річчю кубанського футболу. Глядачі побачили так звану "реконструкцію" першого на Кубані футбольного матчу, який відбувся 5 серпня 1912 року між командами, вже чомусь, "Ахиллес" (Катеринодар) - напевно, щоб більш яскраво виглядало, та "Олимпія" (Новоросійськ). До культурно-розважальної програми увійшли показові виступи кращих акробатів, спортивних коллективов художньої гімнастики, ведучих творчих колективів. Завершилося свято товариським матчем команд ветеранів Краснодара та Новоросійська, у складі яких грали "зірки" кубанського футболу 70-х-90-х років XX століття: Олександр Плошник, Василь Шитіков, Юрій Чеботарьов, Віталій Фурса, Володимир Лагойда тощо. Вхід на свято був вільний.

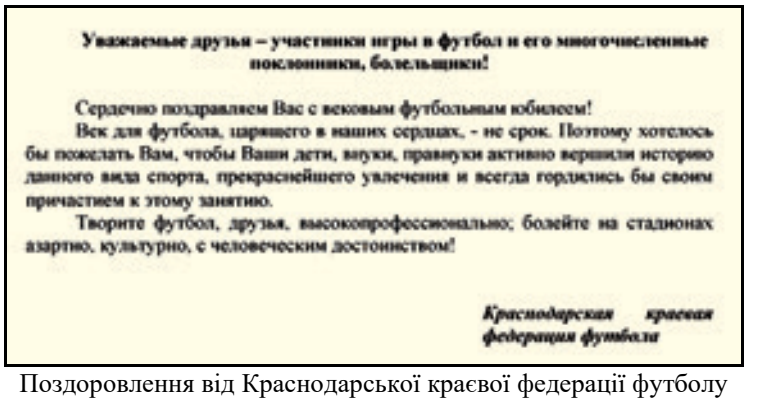
Уважаемые друзья – участники игры в футбол и его многочисленные поклонники, болельщики!

Сердечно поздравляем Вас с вековым футбольным юбилеем!

Век для футбола, царящего в наших сердцах, - не срок. Поэтому хотелось бы пожелать Вам, чтобы Ваши дети, внуки, правнуки активно вершили историю данного вида спорта, прекраснейшего увлечения и всегда гордились бы своим причастием к этому занятию.

Творите футбол, друзья, высокопрофессионально; болейте на стадионах азартно, культурно, с человеческим достоинством!

Краснодарская краевая федерация футбола

Поздоровлення від Краснодарської краєвої федерації футболу

Перші кроки футболу в Катеринодарі

Після програшу у першому матчі у Катеринославі новоросійці поспішили одразу домовитися про матч-реванш через тиждень у цьому ж місті. Гра відбулася у неділю 12 серпня вже на катеринодарському іподромі Кубанського скакового товариства (нині це район табачної фабрики, від вул. Московської до Іподромної - територія політехнічного університету - **Примітка автора**). Не дивлячись на дощову погоду, глядачів було багато (напевно одні прийшли з цікавості та бажання перевірити чутки про те, что вже майже дорослі люди будуть лупцювати ногами м'яча, як малі діти. А інших приваблювало передчуття спортивної боротьби. Більш досвідчені гості взяли реванш - 4:1. Підтвердженням вищевказаного, начебто, є звіт про цей матч, який був надрукований у газеті "Кубанский курьер" 1912 року (на жаль, за яке число номер цієї газети, невідомо - **Примітка автора**). Відомо з цього нарису у газеті, що воротарем збірної Катеринодару був Ляхницький, яким "***многие голы были отбиты***", до того ж ***"игравшему, кстати, к удивлению зрителей в пенсне"***. А також відомий і форвард Міллер - автор єдиного голу катеринодарців. Докладніше про цей матч буде наведено в останньому томі цього видання у главі про регіональні матчі. А тут лише відмітимо, що з тих часів зустрічі між командами цих двох великих міст були вже традиційними й завжди викликали велику зацікавленість глядачів.

І гімназії Катеринодара

II реальне училище Катеринодара

1912 року після перших міжрегіональних матчів в історії футболу Катеринодару відбувся 19 серпня ще й матч між двома складами збірної команди міста. Очевидно, це був саме контрольний матч для визначення кращих гравців і залучення їх в наступних матчах частіше до збірної Катеринодару. Матч завершився унічию - 0:0, а це свідчило, що усі виглядали однаково й створити збірну було не дуже легко.

Щоб підбити підсумки 1912 року, треба звернути увагу на змагання серед футбольних команд учнів середніх навчальних закладів. У деяких друкованих виданнях вказується на те, що цього року був проведений, начебто, чемпіонат міста серед цих команд. З періодичних видань тих часів відомо про проведення п'яти матчів між командами **1 гімназії, II гімназії**, **комерційного та II реального училищ** і вже відомої нам **команди "Ахиллесъ"**. Спочатку у вересні змагалися лише студенти: 8 вересня II гімназія перемогла I гімназію - 1:0, 14 вересня вона ж перемогла і Комерційне училище - 6:1, а 16 вересня і I гімназія (другим складом) перемогла Комерційне училище - 5:0. Вже ясно, що переможець цього міні-турніру - II гімназія.

Футбольна команда "Кружка Любителей Спорта "Ахиллесъ"

Вже у грудні вирішили це спростувати команди "Ахиллесъ" (адже вона теж була зі студентів) та II реального училища. Команда II гімназії, як визнаний переможець, не відмовилась і 18 листопада розгромила з рахунком 6:1 "Ахиллесъ", а вже 16 грудня команда "Ахиллесъ" перемогла команду II реального училища - 4:1.

Ще якісь матчі не було ніякого сенсу проводити, навіть для визначення другої команди у місті, та й погодні умови, очевидно, не сприяли цьому.

Таким чином, якщо розуміти, що збірна команда міста складалася здебільшого зі студентів навчальних закладів, вести мову про якийсь чемпіонат Катеринодару з учнівських команд просто недоречно, бо їх просто не існувало, то кращою командою Катеринодару 1912 року беззаперечливо була **команда II гімназії**.

А щоб точніше визначити місця інших команд, використаємо нашу запроваджену методику проведення оцінки усіх проведених матчів (це хоча й не достатньо точне визначення, але справедливе для усіх):

Визначення кращої команди Катеринодару 1912 року

місця	назва	ігор	перемог	нічиїх	поразок	м'ячі	очок
1	**"II катеринодарська гімназія"**	**3**	**3**	**0**	**0**	**13:2**	**6**
2	**"1 катеринодарська гімназія"**	**2**	**1**	**0**	**1**	**5:1**	**2**
3	**"Ахиллесъ"**	**2**	**1**	**0**	**1**	**5:7**	**2**
4	**"Комерційне училище"**	**2**	**0**	**0**	**2**	**1:11**	**0**

Примітка: До таблиці не включена команда, що зіграла один матч.

Тепер слід зазначити, що 1913 року футбольна команда "Кружка любителей спорта "Ахиллесъ" вирішила розлучитися з цим гуртком й далі йти своїм шляхом. Та й сам цей гурток вирішив відхреститися від ігрових видів спорту. А його футбольна команда тим часом обрала собі іншу назву й вже іменувалася як **"Спортъ".** Начебто, білі з зеленим обкантуванням сорочки (форма "Ахиллеса") вони змінили на червоні з білими комірцями. Як наведено в сучасних виданнях, за спогадами ветеранів, бутси у ті часи були рідкісним явищем й не з дешевих. Ось чому святом був той день, коли футболісти "Спорту" отримали у взуттєвій лавці Попова, виписані ними з німецького Гамбургу (!?) аж… три пари бутс на усю команду - дві для форвардів і одну (с додатковими накладками) - для бека. У основному, грали у звичайних черевиках, на які замість шипів клеїли шматки шкіри. Деякі гравці використовували "шингарди" (спеціальні щитки), що вкладалися під гетри.

Тут одразу треба відмітити старшого з братів-футболістів Аракєлових - **Якова Васильовича Аракєлова**, який вже у 18 років був серед засновників гуртка "Ахиллесъ", а наступного року сприяв і створенню окремої від цього гуртка футбольної команди "Спортъ". А головне, що ним було прикладено багато зусиль щодо легалізації цієї команди у вигляді офіційно зареєстрованого футбольного клубу, адже у ті часи клопотання про це повинні були подати особи "влиятельные и имеющие право голоса". Потрібно було ще й довести доцільність цього громадського товариства, адже футбол тоді робив лише перші кроки й вважався несерйозним захопленням. Віддамо належне енергії та організаторським здібностям цього хлопця. Клопотання підписали впливові катеринодарці: **О.М.Богарсуков** і **Г.Ф.Арзиманов** (володарі великих мануфактурних магазинів), **Д.А.Адамули** (власник тютюнових складів і гарнізонної лазні), **М.Л.Чумаков** (землевласник), **Г.М.Каплан** (власник аптечного магазина), заможні мешканці міста - **Д.М.Мартиненко**, **П.М.Протормас, Л.Ф.Фассман, О.Е.Барч**. 4 квітня 1913 року Начальник Кубанськой області та Наказний отаман козачого війська генерал-лейтенант **Бабич** затвердив статут нового клубу (зверніть увагу, виключно футбольного). На жаль, ми не маємо можливості надати тут ілюстрації ані подання на затвердження, ані самого статуту з датою затвердження.

Легенда кубанського футболу
Яків Аракєлов (фото 1913 р.)

"Футбольний Клубъ "**Спортъ**" вже мав свою печатку, прапор, спортивну форму (білі штанці та червоні з білими комірцями сорочки). Членами правління були обрані: **Яків Аракелов, Микола Монаков, Іван Скорий** - рахункові працівники, **Микита Асланов** - приказчик магазину, **Павло Бобирєв** - робітник.

Вони самі розробляли плани тренувань, афіші на матчі, домовлялися з владою щодо місця проведения матчів. А Яків Аракєлов постійно був серед організаторів змагань, спортивних свят та був арбітром у багатьох зустрічах. Квартира Аракєлових за сумісництвом була місцем зборів членів футбольного клубу та місцем зберігання інвентаря. Батько чотирьох синів Аракєлових - Василь Степанович (шорник упряжі коней) постійно ремонтував взуття та м'ячі, мати шила форму, до того ж, для усієї команди.

Футбольна команда "Спортъ" Катеринодар 1913 року

Цього ж року, у Катеринославі з'явилася і футбольна команда **"Екатеринодарскаго Спортъ-Клуба "Викторія"**, який одразу ж проект свого статуту подав на затвердження до Кубанського обласного по справах про товариства Присутствія. Вже 5 серпня цього року він був затверджений заступником Начальника Кубанської області і Отаманом Кубанського війська, Генерал-Майором Косякіним (наводимо обкладику і третю сторінку цього статуту, типографськи виданого 1915 року).

Саме команди "Спортъ" та "Викторія" провели між собою перший матч 1913 року 24 березня, в якому "Спортъ" переграв "Викторію" з рахунком 3:2 (2:0). А наступного дня ще й команда II гімназії

Статут СК "Вікторії" Катеринодар

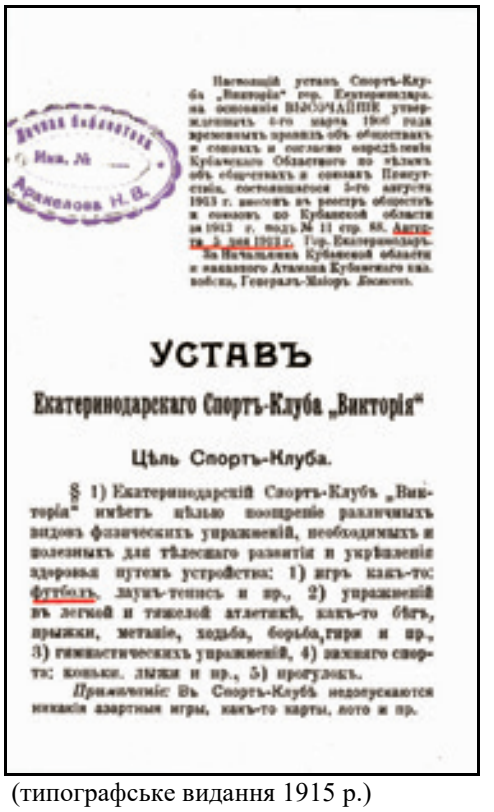

(типографське видання 1915 р.)

переграла ту ж "Викторію" - 5:0 (1:0). Є сумніви, що то були матчі офіційного чемпіонату Катеринодару. Просто команди вирішали між собою, коли одна з іншою зустрінеться як весною, так і восени.

Весною, 31 березня команда II гімназії розгромила команду Комерційного училища - 8:0, а команда I гімназії перемогла "Викторію" - 2:1. 3 травня II гімназія перемогла I гімназію - 2:1, а I реальне училище перемогло II реальне училище - 2:1. Ще були два матчі "Спорта" з "Викторією" - обидва на користь перших: 12 травня - 8:1, а 16 травня - 2:1 (1:1).

I Олександрівське реальне училище Катеринодара

Влітку, 9 червня у Катеринодарі відбувся традиційний матч між збірною Катеринодару та командою "Олимпія" Новоросійськ. Гості переграли господарів з рахунком 3:0. Це був міжрегіональний матч і йому мова буде приділена в останньому томі цього видання у відповідній главі, але тут ми наведемо відомий склад збірної Катеринодару: Г.Ляхницький (II гімназія) - **Короленко** (II гімназія), **Рубинський** (I гімназія) - Г.Степанов (I гімназія), **М.Чилінзаров** (I гімназія), **М.Воскресенський** ("Спортъ") - **В.Чилінзаров** (I гімназія), **М.Никитін** (I гімназія), Д.Ляхницький (I гімназія), **М.Навольнєв** ("Спортъ"), **Дурасов** (Спортъ").

Збірна команда Катеринодара у матчі 9.08.1913 р.

Як бачите, тут, чомусь, з кращої у місті команди II гімназії лише двоє представників, може тому й програли. До того ж, у збірній команді ми бачимо М.Воскресенського, одного з братів - засновників футболу Катеринодара. Може він на той час закінчив навчання у Москві, повернувся додому й вступив до "Спорту", а може приїхав на кАнікули й грав для підсилення за "Спортъ" та й за збірну рідного міста.

Також влітку 4 серпня був матч між місцевими командами "Братія" та "Спортъ", в якому ще маловідома "Братія" несподівано перемогла - 2:1. А вже восени у Катеринодарі, начебто, відновилась першість міста цього року:

8 вересня перша команда II гімназії перемогла "Спортъ" - 1:0, а друга командал II гімназії зіграла унічию з другою командою I гімназії - 2:2; 15 вересня команда Комерційного училища перемогла "Спортъ" - 3:0, а друга команда I гімназії другу команду II реального училища - 6:0; 22 вересня команда II гімназії переграла команду Комерційного училища - 6:0;. 13 жовтня II гімназія перемогла I гімназію - 1:0, а 27 жовтня "Викторія" програла "Спорту" - 0:3.

Матчі проходили на усіх трьох майданчиках, які на той час були у Катеринодарі. Це, перш за все, дитячий майданчик у міському саду (зараз тут дитяча крайова лікарня - **Примітка автора**), на плацу 83-го Самурського полку та у районі старого іподрому. А справжнього стадіону за тих часів у місті так і не з'явилося. Місця розташування вказаних майданчиків позначені на чудовому плані Катеринодара 1913 року, який тут наводиться:

Тренування ФК "Спортъ" на дитячому майданчику у міському саду

План міста Катеринодара 1913 року з позначками історичних футбольних місць
(1 – дитячий майданчик у міському саду, 2 - орієнтовне місце футбольного майданчика за містом на плацу 83-го Самурського полку,
3 – місце на іподромі Кубанського скакового товариства, 4 – місце сучасного стадіону "Краснодар").

І цього року є можливість визначити три кращі команди 1913 року лише використовуючи нашу запроваджену методику проведення оцінки усіх проведених матчів.

Визначення кращої команди Катеринодару 1913 року

місця	назва	ігор	перемог	нічиїх	поразок	м'ячі	очок
1	**"II катеринодарська гімназія"**	**6**	**6**	**0**	**0**	**23:1**	**12**
2	**"Спортъ"**	**7**	**4**	**0**	**3**	**17:10**	**8**
3	**"I катеринодарська гімназія"**	**3**	**1**	**0**	**2**	**3:4**	**2**
3	**"Комерційне училище"**	**3**	**1**	**0**	**2**	**3:13**	**2**
4	**"Викторія"**	**6**	**0**	**0**	**6**	**5:23**	**0**

Примітка: До таблиці не увійшли результати матчів других команд та команда, що зіграла один матч.

Таким чином, і цього року кращою катеринодарською командою була команда **II гімназії.** Є чудове фото шістьох гравців цієї команди (зроблене на початку 1914 року), яке тут наведене:

Гравці команди II чоловічої гімназії - кращої у 1912 і 1913 роках (зліва направо):
Іван Короленко, Володимир Лях, Мирон Гроцман (капітан), Іван Хоруженко, Іван Недоленко, Микола Навольнєв
(фото зроблено 3 березня 1914 року (гравці вже у новій формі "Вікторіи")

Цього року відомий ще й перший склад катеринодарського "Спорта" (на 1 червня 1913 року): голкіпер - Д.Ревенко; беки - І.Крайнєв і М.Навольнєв; хавбеки - Костаннов, Сондак і Піперов; форварди – Антошин, Лейбовський, Я.Аракелов (капітан), Чухаджієв і Х.Попандопуло. .І щоб завершити вже 1913 рік, наведемо ще й відоме фото аутсайдера цього року - команду "Вікторія":

Футбольна команда "Вікторія" Катеринодар 1913 року

ФУТБОЛ НА КУБАНІ

У ці часи футбол Катеринодару почав набирати сили. Практично в усіх чоловічих навчальних закладах міста були створені футбольні команди. На той час вже змагалися основні (перші) команди, другі, а інколи навіть і треті склади команд. Крім вказаних вище навчальних закладів, футбольні команди були вже й у сільськогосподарській школі (під назвою **"Кругликъ"**), спортивних гуртків - **"Братія"** та **"Штормъ"** та навіть (як дехто "пам'ятає")… - **духовного училища.**

Афіша матча 15.05.1914 р.

Були у вболівальників Катеринодару й свої улюбленці - ті, хто підкорювали їх яскравою індивідуальною манерою та особливими прийомами у грі. Крім Якова Аракєлова, а пізніше також його молодшого брата Миколи Аракєлова, цінили вболівальники гру легкого й чіпкого голкіпера "Спорта" **М.Асланова**, хавбека **Л.Чухаджієва**, надійних беків **М.Монакова** та **М.Навальнєва**, дивувалися підступному й сильному удару п'яткою **В.Залєвського**, захоплювалися ударами по воротах у падінні через себе **В.Чилінгарова** (І чоловіча гімназія), майстерністю єдиноборства та обводки **М.Хоруженка** (ІІ чоловіча гімназія). Сміх публіки та докори товарищів інколи викликала гра **Д.Петренка** з Катеринодарського комерційного училища. Чудовий спортсмен, він частенько, приділяв увагу модним тоді "свічкам", коли зоволодівав м'ячем, то пробивав його вертикально уверх, чим складав загрозу навіть своїм воротам (це все, як і багато іншого, нібито зі спогадів Миколи Аракєлова, які з його слів записав М.Рубан, публікував з них дещо у газетах і календарях-довідниках 70-80-х років, але, на жаль, нащадкам оригіналів записів не залишив. Тобто перевірити, навіть, не те, що казав М.Аракєлов, але й те, що записував М.Рубан, на цей час неможливо - **Примітка автора**).

Футбольний сезон 1914 року у Катеринодарі розпочався з міжрегіональних та міжміських матчів. 15 травня проти команди "Эспуаръ" з Ростова-на-Дону виступила місцева "Викторія" й у цьому своєму міжрегіональному матчі програла (1:2). Зі звіту у журналі "Къ спорту!" №21 за 1 червня відомо, що ***"передъ самымъ выступленіемъ... по распоряженію начальства, учащимся запрещено играть открыто, а потому... пришлось заменить худшими игроками..."***. Було ще невеличке повідомлення зі складами команд у журналі "Русскій спортъ" №21 за 25 травня. Нагадуємо, що більш детальна інформація про усі міжрегіональні матчі наведена в останньому томі цього видання у розділі про такі матчі.

А повна інформація про міжміські матчі, яка існує, наведена у цьому розділі у підрозділі "Міжміські товариські матчі на Кубані. Перший такий матч в історії Катеринодару відбувся 25 травня - місцева "Викторія" зустрілася з футбольною командою залізничної станції Тихорецька. Цього разу катеринодарці перемогли (5:1). Але вже 1 червня тут "Викторію" чекала поразка від новоросійської "Олимпіи" (2:3).

Далі свій перший міжміський матч зіграв 15 червня "Спортъ" - зустріч з армавірським "Кавказом" завершилася унічию - 2:2 (звіти у журналах "Русскій спортъ" №26 та "Къ спорту!" №25 - обидва за 29 червня 1914 року). Далі він же 6 липня зіграв матч з командою "Викторія" з Тихорецької (0:0), а потім у міжрегіональному матчі 13 липня переміг "Энергію" з Новоросійська (3:2).

А от "Викторія" відкрила рахунок матчам катеринодарським командам на виїзді. 6 липня вона провела матч у Новоросійську з місцевим ФК "Олимпія" і програла - 1:5 (звіт у журналі "Русскій спортъ" №28 за 13 липня 1914 року).

Афіша матчу 25.05.1914 р.

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

У журналі "Къ спорту!" №21 за 1 червня 1914 року ми знаходимо ще повідомлення про стан справ з футболом у Катеринодарі цього року:

"Всемъ остальнымъ спортивнымъ организаціямъ приходится влачить жалкое существованіе. Городская управаотказываетъ въ предоставленіи места для тренировки и игръ, а скаковой ипподромъ проситъ по 150 руб. за игру. Въ виду этого, предполагавшаяся въ начале сезона сильная игра врядъ ли состоится въ этомъ году".

А далі про міські матчі. Дехто ділить їх на товариські та матчі чемпіонату Катеринодару. Але жодного підтвердження того, що у цьому місті в ці часи розігрувались чемпіонати, немає. А досить велика кількість матчів, в основному у серпні цього року, не несе якогось впорядкованого характеру, не кажучи вже про розклад матчів чемпіонату. Спочатку грали між собою "Кругликъ", "Спортъ" і "Викторія": 27 червня "Кругликъ" переграв другу команду "Спортъ" - 3:0, 3 серпня "Спортъ" переграв "Кругликъ" - 2:0, 6 серпня "Спортъ" знову переграв "Кругликъ" - 1:0. 10 серпня "Кругликъ" (вона ж команда Сільгосподарського училища) переграла "Викторію" - 6:1, 17 серпня "Викторія" переграла "Спортъ" - 2:0, 24 серпня знову та ж "Викторія" програла тому же "Спорту" - 2:3. Далі, наприкінці вересня, втрутилася II гімназія, яка 28 вересня зіграла зі "Спортом" унічию - 1:1, а 5 жовтня вже й І-ій гімназії захотілося пограти і вона перемогла "Кругликъ" - 4:0.

Вибачайте, але ніхто у цих матчах не зможе розібратися, то про який там чемпіонат може йти мова?

Добре, що ми застосовуємо трохи іншу систему підрахунку очків і умовного визначення кращої команди.

Визначення кращої команди Катеринодару 1914 року

місця	назва	ігор	перемог	нічиїх	поразок	м'ячі	очок
1	**"Спортъ"**	**5**	**3**	**1**	**1**	**7:5**	**7**
2*	**"Кругликъ"**	**4**	**1**	**0**	**3**	**6:8**	**2**
3*	**"Викторія"**	**6**	**1**	**0**	**2**	**5:9**	**2**

Примітки: До таблиці не увійшли результати матчів ще 2-х команд, що зіграли по одному матчу.
* Друге й третє місця визначені за результатом матчу між цими командами "Кругликъ" - "Викторія" - 6:1

Таким чином, цього року кращою катеринодарською командою була команда **"Спортъ".**

Кажуть, що був чемпіонат серед других команд. Але, чомусь, з 6 матчів у чотирьох з них грала друга команда II реального училища. І хто був переможцем цього чемпіонату? Правильно. Саме ця друга команда II реального училища.

Відомий і склад кращої команди Катеринодару 1914 року - "Спортъ" (станом на 15 серпня): голкіпер - **Тершуков**; беки - **Журулі, Бельчанський**; хавбеки - **Кривцов, Крайній, Гулий**; форварди - **Рябко, Задунайський, М.Аракєлов, М.Лейбовський, Глушко**.

А ось склад "Викторіи" (станом на 15 травня): голкіпер - Зейферт, беки - Рубинський, Синодіно; хавбеки - Никитін, Артемьєв, Костанов; форварди - Аведов, Фонч, Євсюков, Навальнєв, Хоруженко.

Далі нам знову потрібно звернутися не до документів, а до спогадів, очевидно, того ж М.Аракєлова

Футбольна команда 2-ої чоловічої гімназії Катеринодара, 1914 р.
(поки ще у званні кращих у місті 1913 р.)

О.Артемьєв ("Викторія") - найкращий центр-хавбек Катеринодару

або когось з інших ветеранів, які записував М. Рубан і піблікував вже пізніше у газетах. Виявляється, ветерани добре пам'ятали, що команди про матчі домовлялися, як правило, шляхом обміну письмовими викликами суперників, які складалися у відповідності з прийнятими на той час правилами спортивного етикету. І навіть відомий текст відповіді на один із них, а саме отриманої 27 травня 1914 року клубом "Спортъ" від армавірського гуртка "Кавказъ": ***"Просимъ сообщить подробные условия вашего вызова, причемъ присовокупляемъ, что если таковые подойдутъ для насъ, то мы сможемъ приехать къ вамъ въ Екатеринодаръ 8-го или 15-го июня, когда вамъ будетъ удобнее..."***. (очевидно, цей лист у когось з ветеранів залишився, але, на жаль, його оригінал тут не наводиться - **Примітка автора**).

Виклик був прийнятий. Катеринодарці, начебто, надрукували у типографії афіші та квитки, орендували на той день іподром та запросили оркестр та буфет з освіжаючими напоями. 15 червня за декілька годин до гри члени клубу "Спортъ" найняли "дрогаля (ломового извозчика)", привезли на іподром штанги воріт, лопати, відра з вапном, вичистили від сміття місце змагання, провели розмітку футбольного поля та встановили ворота. Перед початком матчу суперники привітали один одного традиційними на той час ***"Гип - ура, гип - ура! Ура - ура - ура!"***, обмінялися фотографіями своїх команд, вручили один одному квіти, які по традиції одразу передали дамам у перших рядах.

В.Чилінгаров (вже у "Викторіи")

Погодьтеся, від такого красномовного спогаду прсто гріх відмовлятися, тому він тут і наведений.

. Та підемо далі. 1915 року, тобто вже під час першої світової війни, у футбол в Катеринодарі продовжували спокійнісенько грати. Начебто, 2 травня збірна Катеринодару зустрічалася з командою "Аскольдъ" зі станції Абіньська, а 24 травня з командою "Жизнь" зі станції Кримська. Однак результати цих матчів невідомі. Потім збірна команд "Спортъ" та "Викторіи" 28 червня виїхала до Новоросійська, де зустрілася з місцевою "Олимпіей", але програла… аж 2:11.

Екатеринодаръ.

9 августа на полѣ спортъ-клуба «Викторія» состоялся товарищескій матчъ по футболу между командами «Викторія» и «Спортъ». Игра велась весьма оживленно съ двухъ сторонъ. Въ началѣ перевѣса не было ни у кого. Черезъ нѣкоторое время «викторіянцы» по обыкновенію разыгрываются и начинаютъ немилосердно обстрѣливать ворота «Спорта». Въ результатѣ игры побѣждаетъ «Викторія», забивъ въ ворота противника 6 гола и не получивъ въ свои ни одного. Изъ игроковъ у «Викторіи» выдѣлялись М. Евсюковъ, М. Чилингаровъ (центръ-хавъ), хорошо поигрывали Петренко и Артемьевъ. У «Спорта» хорошо играли Н. Воскресенскій и Бедьчанскій. Судилъ игру ростовскій спортсменъ Бревъ.

Э. Браунъ.

З журналу "Къ спорту!" №34 за 23.08.1915 р.

Матчі між місцевими командами проходили вже у серпні:

9 серпня "Викторія" перемогла "Спортъ" - 4:0;

15 серпня Сільгоспучилище перемогло "Викторію" - 1:0;

16 серпня "Викторія" знову перемогла "Спортъ" - 3:1;

23 серпня "Викторія" та "Спортъ" зіграли унічию - 1:1.

Про деякі з цих матчів є невеличкі звіти з московського журналу "Къ спорту!", які тут наведені. А також з цього журналу №35 за 30 серпня ми маємо можливість відчути справжній стан з футболом у Катеринодарі:

"Екатеринодаръ.

Спортомъ у насъ занимаются многіе. Больше всего, конечно, футболомъ. Часто устраиваютъ матчи. Существуетъ несколько командъ: лучшими считаются "Спортъ", "Викторія" и команда сельско-хозяйственнаго училища...

...Большимъ недостаткомъ является отсутствіе подходящей площадки...".

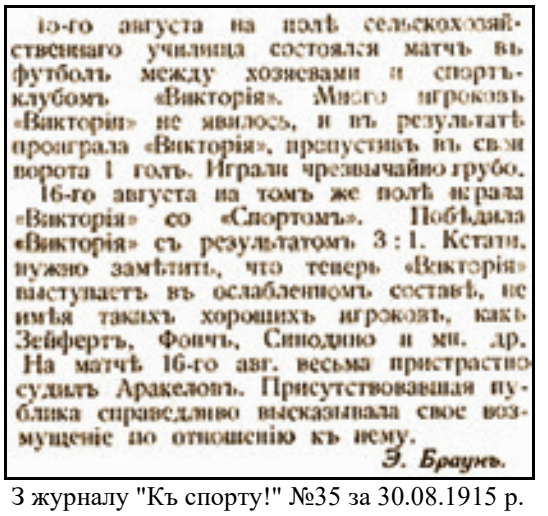

16-го августа на полѣ сельскохозяйственнаго училища состоялся матчъ по футболу между хозяевами и спортъ-клубомъ «Викторія». Много игроковъ «Викторіи» не явилось, и въ результатѣ проиграла «Викторія», пропустивъ въ свои ворота 1 голъ. Играли чрезвычайно грубо.

16-го августа на томъ же полѣ играла «Викторія» со «Спортомъ». Побѣдила «Викторія» съ результатомъ 3:1. Кстати, нужно замѣтить, что теперь «Викторія» выступаетъ въ ослабленномъ составѣ, не имѣя такихъ хорошихъ игроковъ, какъ Зейфертъ, Фоичъ, Синодино и мн. др. На матчѣ 16-го авг. весьма пристрастно судилъ Аракеловъ. Присутствовавшая публика справедливо высказывала свое возмущеніе по отношенію къ нему.

Э. Браунъ.

З журналу "Къ спорту!" №35 за 30.08.1915 р.

Хоча й матчів було зовсім замало, але й з них добре видно, що кращою командою цього року була **"Викторія"**. Однак наведемо таблицю за прийнятими нами визначеннями:

Визначення кращої команди Катеринодару 1915 року

місця	назва	ігор	перемог	нічиїх	поразок	м'ячі	очок
1	**"Викторія"**	**4**	**2**	**1**	**1**	**8:3**	**5**
2	**"Спортъ"**	**3**	**0**	**1**	**2**	**2:8**	**1**

Примітки: До таблиці не увійшов результат матчу ще однієї команди, що зіграла лише один матч.

На засѣданіи сп.-кл. «Викторія» рѣшено приступить къ тренировкамъ по футболу. Организовано 2 команды. Капитаномъ первой команды избранъ Артемьевъ, вице-капитаномъ Петренко, капитаномъ второй команды—Марченко, вице-капитаномъ—Селютинъ.

Въ первой командѣ играютъ Артемьевъ, Петренко, Татариновъ, Моревъ, Клюдтъ, Муратовъ и др.

Составъ второй команды: Шелалговъ, Кибилашвили, Скизанъ, Ивановъ, Куликовъ, Горовецкій, Петренко, Гудковъ, Желтовъ, Селютинъ, Агановъ. Запаснымъ игрокомъ во второй командѣ Кафезки.

Тренировки начались и, благодаря чудной теплой погодѣ, продолжаются до сихъ поръ. Для тренировки время у насъ самое благопріятное: прохладно и солнечно.

З журналу "Къ спорту!" №13 за 27.03.1916 р.

Наступного 1916 року першою почала тренування команда "Викторія". Про це добре викладено у журналі "Къ спорту!" № 13 за 27 березня. Також з цього журналу відомо, що цього року у Катеринодарі з'явилося декілька нових команд. Це, насамперед, грецький "Спортъ" та команда "Соколъ" з місцевих футболістів. Про це тут наведені ілюстрації з цього журналу.

Въ «Соколѣ» желающіе проходятъ допризывную подготовку.

Организовано греческое общество «Спортъ». Учредителями его являются мѣстные греки. Они задались весьма широкими планами и, между прочимъ, по слухамъ, будутъ строить «стадіонъ». Мы сомнѣваемся въ осуществленіи этой идеи грековъ, хотя и искренно желаемъ имъ полнаго успѣха.

Итакъ, у насъ теперь 4 спортивныхъ общества: «Викторія», «Спортъ», греческій «Спортъ» и «Соколъ».

З журналу "Къ спорту!" №33 за 27.03. 1916 р.

Щоб розуміти, що це були за команди, наведемо результати двох матчів 10 та 19 липня "Викторіи" з новоспеченою командою "Соколъ" - 12:3 та 12:2 (повідомлення про перший матч наведенно у журналі "Къ спорту!" № 27 за 7 серпня 1916 року).

Першим у місті був міжрегіональний матч з командою Новоросійська. 21 серпня вдома. "Вікторія" переграла "Аскольдъ" (2:0). А останнім був матч 21 жовтня у Новоросійську, де зустрілися збірні гімназій цих міст - перемогли місцеві гімназисти (4:1).

Треба ще відмітити й матч завжди сильної команди І гімназії, яка 1 жовтня перемогла збірну Катеринодару з рахунком 3:1. Ось як про цей матч писав журнал "Къ спорту!" №29 за 23 жовтн 1916 року на сторінках 12-13:

***"Екатеринодаръ. Футболъ.** 1-го октября состоялся футбольный матчъ между командой I гимназіи и командой "Сборная". "*

I гімназія виграла матчъ со счетомъ 3:1. I голъ забила команда "Сборная" I гимназіи, а остальные три гола забилъ краевой I гимназіи г.Дангуловъ. Составъ команды победителей: гг. Никитинъ, Филиппенко, Задунайскій (ц.ф.); Дангуловъ, Паласовъ (кр.); Чернявскій, Жарко, Селивановъ (ц.); Амерхановъ, Бельчанскій (бек.); Поповъ (младшій) - голькиперъ".

Як бачите, робити висновки щодо кращої команди цього міста 1916 року неможливо.

Щодо 1917 року, то з журналу "Къ спорту!" №12 за 30 квітня 1917 року лише відомо:***"...Съ наступленіемъ оттепели наша учащаяся молодежь открыла футбольный сезонъ и деятельно тренируется къ предстоящему ряду состязаній".***

А ще, з достовірних джерел відомо, навіть, про два міжнародних матчі збірної Катеринодару 27 і 28 серпня (начебто, другої, через те що багато кращих футболістів були у цих матчах відсутні). І хоча ці матчі лише умовно можна вважати міжнародними, бо суперниками в них була не клубна команда, а команда, створена з австрійських військовополонених, але, все ж таки, перемоги над ними, та й ще з рахунком 7:0 та 7:2, щось все ж значать.

Загальні висновки:

У розглянутий нами період, звичайно, потребують визначення кращі футбольні команди спортивних осередків Катеринодару та й кращі особистості цього виду спорту повинні бути якось оцінені.

Спочатку розглянемо команди Катеринодару за зробленими нами неофіційними їх досягненнями (нараховано 3 бали за перше місце, 2 - за друге та 3 - за третє):

Кращі команди Катеринодару за роки їх визначення

назва	1912	1913	1914	1915	I	II	III	бали
"Спорт" (Ахиллесъ)	**1**	**2**	**3**	**2**	**1**	**2**	**1**	**8**
"II гимназія"	**3**	**3**			**2**	**-**	**-**	**6**
"Викторія"			**1**	**3**	**1**	**1**	**-**	**4**
"I гимназія"	**2**	**1**			**-**	**1**	**1**	**3**

Примітка: До таблиці не увійшла команда, яка лише одного разу була визначена третьою

Звісно ж, за наведеними показниками все ж кращим футбольним осередком цього міста був **"Футбольный клубъ "Спортъ"** (1912 року іменувався як "Кружокъ любителей спорта "Ахиллесъ)").

З найбільш відомих і шанованих гравців Катеринодару тих часів був **Яків Васильоич Аракєлов** і йому буде приділена окрема увага в останньому томі цього видання у розділі "Кращі особистості футболу України до 1917 року" глави "Довідкові матеріали".

Аракєлов Яків Васильович

Футбол, який у Катеринодарі ставав з кожним роком все більш помітним явищем у житті його мешканців та суспільства, взагалі, все ж таки залишався справою невеликої кількості ентузіастів і їм місцева влада практично зовсім ніякої підтримки не надавала. Одні з організаторів футболу Кубані - брати Яків та Микола Аракєлови з прикрістю констатували, що развиток футболу гальмується небажанням влади допомогти масовому спорту, відсутністю спортивних майданчиків, нерозумінням завдань і мети спорту власними структурами. Ось, що писав у липні 1915 року у петербургському журналі "Геркулес" Яків Васильович Аракєлов:

"Не могу умолчать объ одномъ зле, которое сильно тормозитъ дело спорта, - это городское самоуправление... Несмотря на неоднократные прошения и личные просьбы нашихъ спортивныхъ клубовъ о площадке, какой-нибудь, где-нибудь и за какую угодно плату, - наши отцы города прямо-таки уперлись и ни за что не хотятъ отвести ни одной свободной площадки... Мотивируютъ наши отцы города отказъ так: "Мы не понимаемъ задачъ и целей спортивныхъ клубовъ, и вообще, спортъ - ребячество, которое подходитъ толькао для детишекъ...".

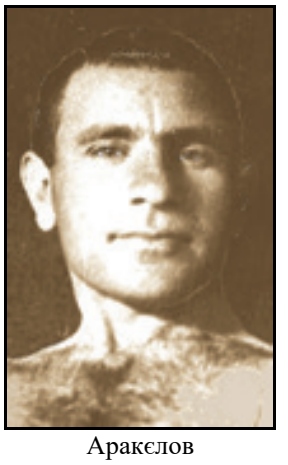
Аракєлов
Микола Васильович

Ось за таких умов і починав свій шлях футбол Кубані. Й хоча його розвиток загальмувала перша світова війна, однак вже 1915 року був таки типографськи виданий статут "Екатеринодарскаго спортъ-клуба "Викторія". А також аж ніяк не можна обійти увагою Першу Північно-Кавказьку Олімпіаду, проведену теж 1915 року у Новоросійську та участь у ній спортсменів з Катеринодару. Частина зібраних коштів пішла у фонд допомоги пораненим на фронтах війни.

Слід відмітити й кубанських футбольних арбітрів тих часів - Г.Ляхницького, М.Євсюкова, Я.Аракєлов, В.Гомолицького, Ненаглядова та Брюшкова.

Саме такими були перші кроки футболу Катеринослава, інформація про які та доказові, інформаційні матеріали були збережені Миколою Васильовичем Аракєловим

А от розповідь про перші кроки футболу в інших містах і селищах Кубані ми надамо читачу нижче.

АРМАВІР

Герб Армавіра
(за наших часів)

Армавір - місто на сході Краснодарського краю, розташоване на лівому березі річки Кубані, при виході її з північних передгір'їв Великого Кавказу, в місці впадання в неї притоки Уруп. Є важливим залізничним вузлом з двома станціями: Армавір-Ростовський і Армавір-Туапсинський Північно-Кавказької залізниці.

З початку XVIII ст. серед адигів (черкесів) починав укорінюватися іслам, і для вірмен-черкесогаїв виникла загроза втрати національній релігії. 1836 р. вони дали згоду на заступництво Російської імперії й оселилися поблизу росіян біля гирла річки Уруп. Саме тут з'явився їх аул, який зрештою вони назвали Армавіром (1848 р.), на честь першої столиці древньої Вірменії.

1875 р. через це селище була прокладена Владикавказька залізниця й аул отримав статус селища. З 1888 р. це вже центр Лабинського відділу Кубанської області. 1908 року було розпочато будівництво Армавір-Туапсинської залізниці.

На початку 1911 р. це селище було перетворене в місто. 1920 р. тут була встановлена радянська влада. З 1924 р. по 1936 р. місто було центром Армавірського району й одночасно до 1930 р. центром Армавірського округу Північно-Кавказького краю Російської РСР.

1930 р. місто було віднесене до категорії міст крайового підпорядкування. А вже 2005 р. Армавір - центр міського округу Краснодарського краю Російської Федерації. Серед адигів і черкесогаїв місто носить назву *Ермэлхьабл* - "вірменське селище"

Армавір. Миколаївський пр. (початок XX ст.)

Перші кроки футболу в Армавірі

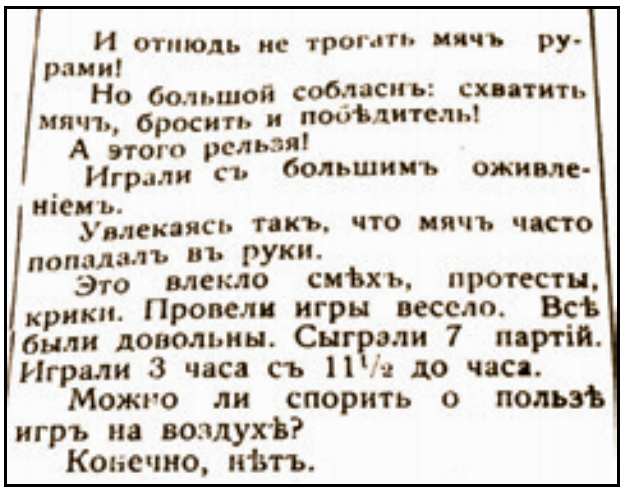

И отнюдь не трогать мячъ руками!
Но большой собласнъ: схватить мячъ, бросить и побѣдитель!
А этого рельзя!
Играли съ большимъ оживленіемъ.
Увлекаясь такъ, что мячъ часто попадалъ въ руки.
Это влекло смѣхъ, протесты, крики. Провели игры весело. Всѣ были довольны. Сыграли 7 партій. Играли 3 часа съ 11½ до часа.
Можно ли спорить о пользѣ игръ на воздухѣ?
Конечно, нѣтъ.

З нарису газети "Отклики Кавказа" за 3.10.1909 р.

Скоріше за все з футболом у Армовірі місцеві мешканці ознайомилися вже наприкінці першого десятиріччя XX століття, про що свідчить хоча б нарис А.Макеєва з місцевої газети "Отклики Кавказа" №5. за 3 жовтня 1909 року (с.3). Наведемо поряд фрагмент цього нарису.

У цьому нарисі багато чого незрозумілого. Наприклад те, що грали якихось 7 партій, начебто 3 години - з половини 12-ої до першої години дня… але ж це усього 1,5 години, а не три (?). А щоб зрозуміти, що грали саме у футбол, наведемо текст початку цього нарису:

"Футболъ. Англійская "игра въ мячъ ногами".

1 октября, за Кубанью, подъ руководствомъ учителя гимнастики г.Н.П.Каншина (з інших джерел - М.П.Кіншин був учителем математики жіночої гімназії - **Примітка автора**) ***собралась небольшая группа гимназистовъ на игры. Сильный ветеръ и пыль остановили многихъ идти на прогулку. Но игра состоялась. Показалъ Каншинъ футболъ. Игру въ мячъ ногами. Разбились на два лагеря. Каждый лагерь имелъ ворота. У воротъ сторожа. Суть игры: пробиться съ мячомъ въ ворота противника…"*** (далі текст на ілюстрації). Таким чином, після цього можна зробити висновок, що **з футболом армавірці познайомиль на початку жовтня 1909 року** й це підтверджено цим нарисом.

Вже наступного року ця ж газета за 11 травня сповіщала, що біля третьої діброви відбулася гра, організована армавірським просвітницьким товариством, щоправда, що це за гра така була - не вказано. А от 1911 року в цій же місцевій газеті №90 за 24 квітня та № 105 за 13 травня на третіх сторінках було надруковано два анонси майже одного й того ж змісту, з позначкою конкретно гри у футбол:

ФУТБОЛ НА КУБАНІ

"Подвижныя игры. Сегодня, въ воскресенье, 24 апреля, на площади третьей рощи, местное просветительское общество устраиваетъ для своихъ членовъ подвижныя игры: футболъ, лапта и т.п. Начало игръ съ 3-х часовъ дня".

А в газеті №169 за 30 липня 1911 року (с.3) вказано про створення першого в Армавірі спортивного товариства **"Армавирскаго общества любителей физических упражнений и велосипеднаго спорта"**.:

"Собрание велосипедистов. На сегодня, въ 8 часовъ вечера, въ помещении правления общества Взаимнаго Вспомощенія приказчиковъ назначено общее собраніе членовъ учредителей армавирскаго общества любителей физическихъ упражнений и велосипеднаго спорта".

Наступного 1912 року "Отклики Кавказа" №201 за 7 вересня сповіщали мешканців Армавіру, що:

"Спортъ. Въ субботу, 8-го и въ воскресенье 9-го сего месяца общество любителей физесскихъ упражнений и велосипеднаго спорта устраиваетъ въ третьей роще игру въ футбол для членовъ общества. Начало въ 3 часа дня. Члены общества приглушаются прибыть въ рощу своевременно".

Але чи відбулася ця гра? Які команди грали, за якими правилами? І, головне - результат цього "матчу" - все це невідоме. Але з повною достовірністю можна відзначити, що **1912 року футбол у Армавірі зародився у "Армавирском обществе любителей физических упражнений и велосипеднаго спорта".**

Також, ще у січні 1912 року (кажуть, що це відомо з достовірних джерел), у Армавірі службовці місцевого філіалу американської Міжнародної компанії виробництва жниварок, за ініціативою свого директора Револьда Шиллера, створили свій клуб, до якого увійшло більш ніж 50 членів. Метою цього осередку був гармонійний фізичний та інтелектуальний розвиток і згуртування трудового колективу.

У рамках цього клубу була відкрита бібліотека, проводилися екскурсії, змагання з боксу, для дам - ігри у лаун-тенніс, крокет тощо. А у травні цього ж року тут були створені 2 футбольні команди для проведення товариських матчів не тільки між собою, але й з службовцями інших філіалів цієї компанії у Ростові-на-Дону, Тифлісі… Залишається лише дивуватися ініціативності й енергії іноземців.

Відома світлина, на якій представлені ці дві добре екіповані "американські" команди, хоча, здебільшого в їх складі грали німці, які компактно мешкали недалеко від місця розташування їх компанії у Армавірі. Відомі лише декілька прізвищ гравців цих команд - Крюгер, Штурман, Регер…Це фото є однією з перших футбольних світлин на Кубані, зроблене після відпочинку службовців на свіжому повітрі.

The Association Foot Ball Team at Armawir

Начебто, вже 1913 року в Армавірі з'явилися й свої місцеві футбольні команди "Флитъ" і "Кавказъ". Шанувальники футболу змагалися не тільки один із одним, але виїзджали в інші міста Кубані. Так, свій перший задокументований матч армавірські футболісти провели у столиці Кубані Катеринодарі, де їх команда "Кавказъ" 15 червня 1914 року зустрілася з катеринодарським "Спортом" й зіграла з ним унічию - 2:2 (звіти у журналах "Русскій спортъ" №26 та "Къ спорту!" №25 - обидва за 29 червня 1914 року).

Про цей матч більш детально наведено у попередньому підрозділі та й в наступному про міжміські матчі буде теж. А тут ми лише наведемо склад армавірської команди з наведених звітів: "***Голькипер:*** ***Я.Романов,*** ***Беки:*** ***Н.Матюхин, Н.Некрасов,*** ***Хавбеки:*** ***Е.Павлов, Л.Бугаев, Н.Бугаев,*** ***Форворда:*** ***Н.Путятин, Е.Ковалев, И.Ахназаров, С.Мирошниченко, К.Путятин***".

Саме дату проведення цього першого, документально підтвердженого матчу й потрібно рахувати, як:

28 (15 за ст.ст.) **червня - день народження футболу міста Армавір Краснодарського краю.**

Тут треба одразу відмітити, що армавірська чоловіча гимназія була на той час однією з кращих на Кубані й чудово була обладнана. Тут була чудова бібліотека й сучасний фізичний кабінет, працювали гуртки малювання та інших видів художнього мистецтва. У актовому залі регулярно запроваджувалися сеанси шкільного сінематографа, на сцені проходили любительскі спектаклі, музикальні й літературні вечори. Для студентів з інших міст тут існував пансіон (гуртожиток). Завдяки директору **О.М.Лаврову** були організовані два учнівських духових оркестра, а вже **з 1915 року з'явилася й перша своя футбольна команда**.

Армавір. Чоловіча гімназія (початок XX ст.)

Є ще чудова світлина усього складу цієї гімназії в актовому залі з директором (перший сидить у проході). Звістно, що серед гімназистів є й ті, що захоплювалися футболом.

Викладачі та студенти Армавірської чоловічої гімназії на урочистих зборах в актовому залі

ФУТБОЛ НА КУБАНІ

Цього ж 1915 року відомі два матчі місцевої команди "Кавказъ": 24 травня вдома міжрегіональний матч першого її складу з командою "Техническое училище" з Владикавказу та другого складу у Гулькевичах зі збірною цього селища (на жаль, результати цих матчів невідомі).

А от вже наступного 1916 року й місцева команда "Гимназисты" показала хто кращий у Армавірі, двічі перегравши відомий вже нам "Кавказъ" 28 липня - 6:0, а 4 серпня - 5:1 (0:0). Але вже 1917 бурхливого року 30 квітня армавірські гімназисти у першому своєму міжміському матчі вдома програли команді "Реальное училище" з Майкопа (0:1).

От і уся інформація, яка збереглася про перші кроки футболу Армавіра завдяки місцевим історикам футболу **Сергію Миколаєвичу Ктиторову** та автору книги "Армавирский футбол сквозь года XX века" (2002 р.вид.) - **Олександру Аппасєєву**.

Книга О.Аппасєєва

* * *

З сучасних друкованих видань відомо, що, начебто, у футбол на Кубані грали з кінця XIX століття в багатьох містах і селищах краю, але жодного підтвердженн цьому немає. Лише десь 1913 року заграли, дотримуючись правил цієї гри у Єйську, Темрюкі, Майкопі та у станицях Слав'янська, Тихорецька, Кримська, Гулькевичі, Абінська, Роговська та Кущевська.

Команда Тихорецького комерційного училища.1912 р (?).

Тут скрізь своїм футбольним командам давали дзвінкі назви - **"Тигръ"** Єйськ, **Викторіусъ"** Тихорецька, **"Аскольдъ"** Абінська, **"Соколъ"** Кущевська, а інколи й курйозні - в Кримській, наприклад, були командии **"Жизнь"** та… **"Смерть"**. З'явилися свої шанувальники у кожній команді, а от бажаючих самим вийти на поле було дуже багато. Кожна команда мала свою форму: здебільшого білу з різного кольору окантовками, а от команда Темрюка - просто у вигляді матроських тільників.

Наведемо те, що нам відомо про футбол у деяких з цих населених пунктів. Наприклад, начебто, ще 1912 року з'явилася команда комерційного училища у станиці **Тихорецькій**, її організатором був Олександр Піскунов (на наведеному фото він у центрі, а фото позначено кимось 1912-им роком) - **Примітка автора**).

До того ж, вже 1914 року відомі міжміські матчі команди "Викториусъ" цієї станиці у Катеринодарі, де вона 25 травня поступилась місцевій "Викторіи" (1:5), а 6 червня зіграла унічию зі "Спортом" (0:0).

Ще 1913 року катеринодарська газета "Кубанский край" №136 за 18 червня (с.4) писала:

"Въ Славянской организовался кружокъ футболистовъ. Для игры пока отведена Николаевская площадь, где 9 июня происходило первое состязание. Въ члены вступило 20 молодыхъ людей. Общество или кружокъ носитъ название "Кубань".

Точно встановлено, що 1915 року в футбол грали і в станиці **Кримській**. Тут 24 травня на ярмарковій площі зустрілися команди “Жизнь” (станиця Кримська) та “Аскольдъ” (станиця **Абінська**). Вдалося навіть зберегти афішу того матчу. А також відомі й склади обох команд:

“Жизнь”: голкіпер - Кузнєцов, беки - Апостоладіс (капітан), Ніколаіді, хавбеки - Годієв, Кара-Мурза, Ф.Коркодас, форварди - К.Пісіксиді, С.Пісіксиді, Ковтун, Шахиніді, Кукул'янць.

- “Аскольдъ”: голкіпер – Г.Пахлєванідіс, беки – Г.Єрмоленко, П.Єрмоленко, хавбеки - К.Шахініді, І.Крайнєв (капітан), Чуваліджі, форварди - Констотідіс, Ткаченко, Дмитріаді, Кургузов, И.Пехлеваннидис.

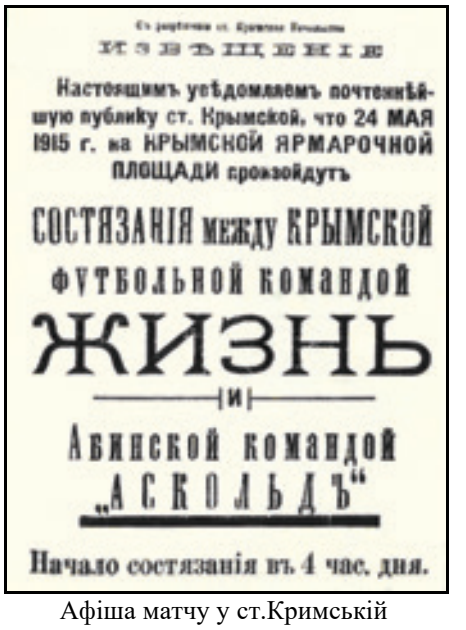
Настоящимъ увѣдомляемъ почтеннѣйшую публику ст. Крымской, что 24 МАЯ 1915 г. на КРЫМСКОЙ ЯРМАРОЧНОЙ ПЛОЩАДИ произойдутъ

СОСТЯЗАНІЯ между КРЫМСКОЙ ФУТБОЛЬНОЙ КОМАНДОЙ

ЖИЗНЬ

и

АБИНСКОЙ КОМАНДОЙ „АСКОЛЬДЪ“

Начало состязанія въ 4 час. дня.

Афіша матчу у ст.Кримській

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

У **Єйську** 24 травня 1915 року грали місцеві команди "Кліфъ" і "Тигръ" (щоправда, результат цього матчу невідомий).

У **Гулькевичах** цього 24 травня 1915 відбувся матч збірної цього селища з армавірською командою "Кавказъ" (на жаль, результат матчу невідомий).

Команда "Реальное училище" з **Майкопа** 30 квітня 1917 року перемогла армавірських гімназистів у них вдома (1:0).

Крім цього, декілька світлин підтверджують наявність футбольних команд у **Темрюку**, **Роговській** та **Кущевській**.

Команда міста Темрюк. 1914 р.

Команда станиці Роговської. 1913 р.

Команда "Сокол" станиці Кущевської. 1913 р.

МІЖМІСЬКІ ТОВАРИСЬКІ МАТЧІ НА КУБАНІ

1914 рік

25 травня - Катеринодар - **перший відомий міжміський матч на Кубані** відбувся у столиці кубанської області, де місцева команда Викторія" зустрілася з футбольною командою залізничної станції Тихорецька. У цьому матчі катеринодарці перемогли з рахунком 5:1 Вище, у підрозділі "Краснодар" наведена афіша до цього матчу.

15 червня - Катеринодар - тут відбувся товариський матч між місцевим "Спортом" та армавірською командою "Кавказъ", що завершився унічию - 2:2. Невеличкі звіти про цей матч були наведені у московських журналах "Къ спорту!" №25 за 20 липня 1914 року та "Русскій спортъ" №26 за 29 червня 2914 року (с.8), які ми тут надаємо на ілюстраціях.

З наведених звітів ми знаємо не тільки склади обох команд та арбітра матчу Ляхницького, а й те, що матч проходив на майданчику "Кубанскаго скакового общества".

6 липня - Катеринодар - місцевий "Спортъ" цього року ще зіграв і з командою "Викторія". з Тихорецької унічию з рахунком 0:0.

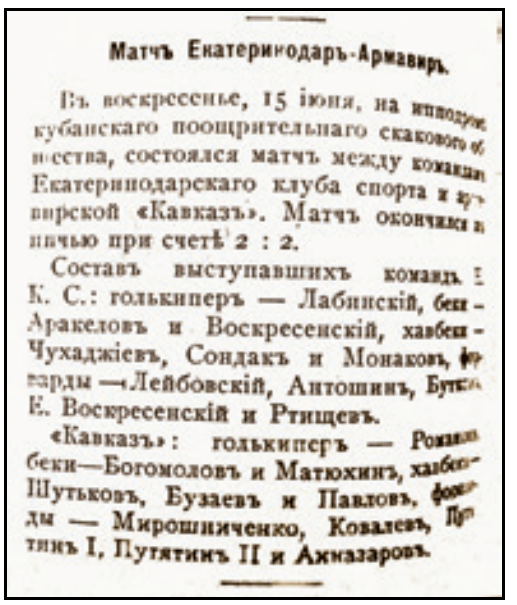

Матчъ Екатеринодаръ-Армавиръ.

Въ воскресенье, 15 іюня, на ипподром кубанскаго поощрительнаго скакового об щества, состоялся матчъ между команда Екатеринодарскаго клуба спорта и ар мавирской «Кавказъ». Матчъ окончился н ничью при счетѣ 2 : 2.

Составъ выступавшихъ команд К. С.: голькиперъ — Лабинскій, бек Аракеловъ и Воскресенскій, хавбек Чухаджіевъ, Сондакъ и Монаковъ, фо варды — Лейбовскій, Антошинъ, Бутк Е. Воскресенскій и Ртищевъ.

«Кавказъ»: голькиперъ — Рома беки—Богомоловъ и Матюхинъ, хавбек Шутьковъ, Бузаевъ и Павловъ, фо ды — Мирошниченко, Ковалевъ, Пу тятинъ I, Путятинъ II и Ахназаровъ.

З журналу "Русскій спортъ" за 29.06.1914 р.

З цих трьох матчів можна зробити поки що єдиний висновок: катеринодарські команди не набагато були сильнішими за станичні.

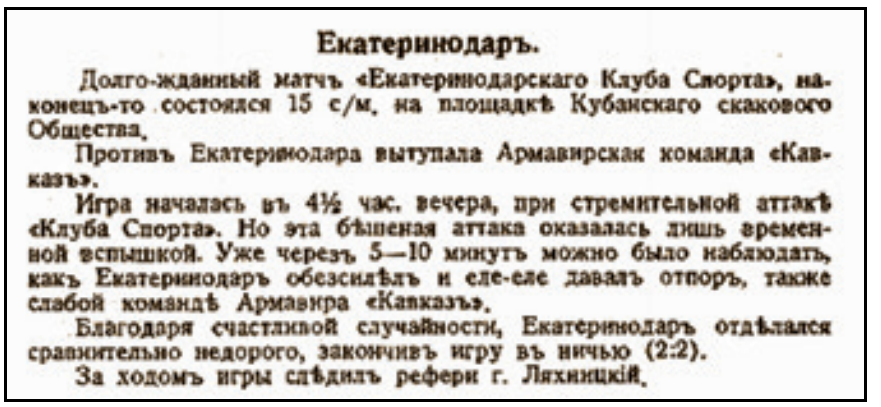

Екатеринодаръ.

Долго-жданный матчъ «Екатеринодарскаго Клуба Спорта», наконецъ-то состоялся 15 с/м. на площадкѣ Кубанскаго скакового Общества.

Противъ Екатеринодара выступала Армавирская команда «Кавказъ».

Игра началась въ 4½ час. вечера, при стремительной аттакѣ «Клуба Спорта». Но эта бѣшеная аттака оказалась лишь временной вспышкой. Уже черезъ 5—10 минутъ можно было наблюдать, какъ Екатеринодаръ обезсилѣлъ и еле-еле давалъ отпоръ, также слабой командѣ Армавира «Кавказъ».

Благодаря счастливой случайности, Екатеринодаръ отдѣлался сравнительно недорого, закончивъ игру въ ничью (2:2).

За ходомъ игры слѣдилъ рефери г. Ляхницкій.

З журналу "Русскій спортъ" за 29.06.1914 р.

1915 рік

2 травня - Катеринодар - начебто збірна Катеринодару вдома провела матч із командою "Аскольдъ" зі станції Абіньська.

24 травня - Катеринодар - начебто збірна Катеринодару вдома провела матч з командою "Жизнь" зі станції Кримська.

24 травня - Гулькевичі - начебто збірна станиці Гулькевичі тут провела матч з другою командою "Кавказъ" з Армавіру.

.Але результати усіх цих трьох матчів, на жаль, невідомі.

1917 рік

30 квітня - Армавір - тут відбувся матч між місцевою командою "Гимназия" та командою "Реальное училище" з Майкопу, в якому гості перемогли господарів з рахунком 1:0.

Ось і всі міжміські матчі, про які є хоча б деяке документальне підтвердження. Міжрегіональних матчів було більше, але це за рахунок матчів між командами Катеринодару та Новоросійська, але про них окремо в останньому томі у главі про міжрегіональні матчі.

* * *

І.Ю.Гайдашев

Першими кроками футболу Кубані в радянські часи серйозно займалися **Михайло Лукич Рубан**, який в своїх публікаціях у газетах та довідниках використав спогади та матеріали особистої бібліотеки ветерана футболу **Миколи Васильовича Аракєлова**.

Їх справу підхопив колекцірнер-футболофіл, а нині відомий історик футболу Кубані **Ігор Юрійович Гайдашев** (1960 р.нар.) Саме йому, після публікації декількох статей у засобах масової інформації, вдалося видати три чудові книжки з історії футболу його рідного краю, а саме: **"История кубанского футбола"** (1997 р.вид.), **"Футбольный матч длиной в столетие"** (2012 р.вид. - обкладинка наведена вище) та **"Кубань футбольная"** 1-й том (2014 р.вид.). В цих книгах автор приділяє досить серйозну увагу й першим крокам футболу на Кубані за часів Російської імперії, тому саме з цих книг й використані найбільш цінні документи та ілюстрації, а текст погоджено з ним, як зі співавтором. Саме за його допомогою й був створений цей розділ.

Унікальне фото 1901 року: Родина шорника (майстра з ремонту упряжі) Кубанського козачого війська **Василя Степановича Аракєлова** (його дружина Катерина Яківна Аракелова (Манвелова), сини: Степан - старший та молодші **Яків** і **Микола** - майбутні піонери футболу Кубані).
Зверніть увагу, у руках у Якова вже 1901 р. досить великих розмірів м'яч, може ще не футбольний та все ж…

"Составление футбольной истории - мозаика не из легких, в ней легко заблудиться. Сколько живет футбол, столько его и обсуждают. Так заведено искони, от века. Кто пылко, в крик, кто добродушно, с улыбкой, легкой иронией, а кто со злостью, издевкой, ни во что не веря. Это в порядке вещей. А как вести себя историку?...".

Ковальов Микола Миколайович, м.Кропивницький – історик футболу (з його статті "Как успокоить "историческую совесть?" у газеті "Украина-центр" за 20.07.2007 р.).

ДОДАТОК ДО ВИКЛАДЕНОГО У ПОПЕРЕДНІХ ТОМАХ

Звичайно, жоден з укладачів видань, таких, як це - багатотомних, не застрахований від помилок і, що особливо прикро, від неточностей. До того ж, за часи видання томів один за одним, читачі обов'язково, як правило, виявляють не тільки ці неточності, але й додають свої доповнення, інколи досить слушні. Не приділити таким виправленням і доповненням уваги, на мій погляд, аж ніяк не можна. Хоча усі добре розуміють, що пошуки істориків ніколи не закінчуються й відслідкувати усе знайдене навіть на цей час, просто неможливо, але все ж тут дещо найбільш цікаве треба подати.

Перш за все, це знайдені світлини тих часів, архівні документи та нотатки чи цитати з періодичних видань. Бо саме це і є те саме документальне підтвердження, без якого історія не існує. Без цього це вже не історія, а легенди - точніше відверта й безвідповідальна брехня, прикрита спогадами або взагалі неіснуючих свідків, або свідків у досить похилому віці, які не пам'ятають що було вчора, а видають за правду не тільки конкретні події, але й імена і прізвища та конкретні дати часів, коли вони ще під стіл пішки ходили. І що прикро, що на жаль такі випадки непоодинокі. Та про це ми вже досить багато вели розмову й наводили конкретні приклади.

Нова інформація щодо перших кроків футболу у містах на теренах України наведена у порядку, існуючому тут розподілу по регіонам.

До підрозділу "Футбол на Львівщині":

Перш за все треба визначитися з питанням, щодо звинувачення мене у нещирості щодо підходу до спогадів ветеранів футболу та очевидців подій тих давніх часів, які зображені у цьому виданні. Я вже раніше пояснював, що я таким спогадам намагався приділяти увагу лише у випадках, коли вони: по-перше - були опубліковані у засобах масової інформації безпосередньо за підписом самих свідків або вони залишили їх у рукописах (з проставленою датою і підписом), що зберігаються нині у архівах або музеях за інвентарними номерами; по друге - коли вони були надані свідками ще не похилого віку (до 60-років), тобто аж ніяк не пізніше 1960 року; по-третє - зовсім не приймаю до уваги ті, де вказано "як свідчать ветерани футболу" (без вказівки хто саме і без позначення, де саме з такими свідченнями можна ознайомитися у оригіналі). На такі свідчення я вимагався завжди лише звертати увагу читача, вказуючи їх джерело, але не приймав до уваги. Я завжди у такому разі вказував, що моє відношення до тих чи інших фактів, я можу завжди змінити, але тільки у випадках, коли побачу їх документальне підтвердження.

Саме це має безпосереднє відношення і до значного факту в історії футболу України - визначення автора першого забитого голу футболістом з сучасних українських земель - Влодзімєжом Хоміцьким у офіційно визнаному першим - матчу 1894 року у Львові. Дійсно, у друкованих виданнях тих часів немає жодного слова про авторство єдиного голу у цьому матчі. Його визначено виключно саме за спогадами самого В.Хоміцького (1878 року народження), у день матчу якому пішов 17-й рік, він був студентом ІІ курсу вчительської семінарії.

Дійсно, у першому томі цього видання у главі "День народження футболу України" на сторінках 135-136 було вказано, що знайдене підтвердження, що в цій грі переможний м'яч був забитий саме В.Хоміцьким, у книжці польського журналіста Рудольфа Вацека "Спортивні спогади" (Rudolf Wacek "Wspomnienia sportowe"), виданої **1947 року**, тобто, пробачте, аж через 53 роки після матчу, коли автору гола було вже 70 років (за 6 років до його смерті). Одразу у декого виникає питання, чому я беру до уваги свідчення Хоміцького у 70 років, а не беру їх у свідків у такому ж віці з інших регіонів.

Однак я прошу вибачення, що я не вказав, звідки Р.Вацек до своєї книги запозичив спогади В.Хоміцького. Доводжу до відома усіх, що вперше його спогади були опубліковані у щомісячнику "Przewodnik gimnastyczny "Sokol" №5 за 15 травня 1930 року на сторінках 79-80 (ілюстрації з них наводяться тут поряд у повному обсязі) і підпис під цим нарисом стоїть особисто В.Хоміцького (у цей час йому було 52 роки !!!). Маю надію, що я задовольнив усіх, у кого були якісь сумніви щодо начебто моєї упередженості.

А для більшої наочності, фрагмент тексту про автора голу виділяю жовтим кольором і надаю його переклад, зроблений дослівно п.Б.Люпою:

Opłata pocztowa opłacona ryczałtem.

ROK XLVII. WE LWOWIE, 15 MAJA 1930. Nr. 5.

PRZEWODNIK GIMNASTYCZNY

SOKÓŁ

MIESIĘCZNIK

ORGAN ZWIĄZKU TOWARZYSTW GIMNASTYCZNYCH „SOKÓŁ" W POLSCE.

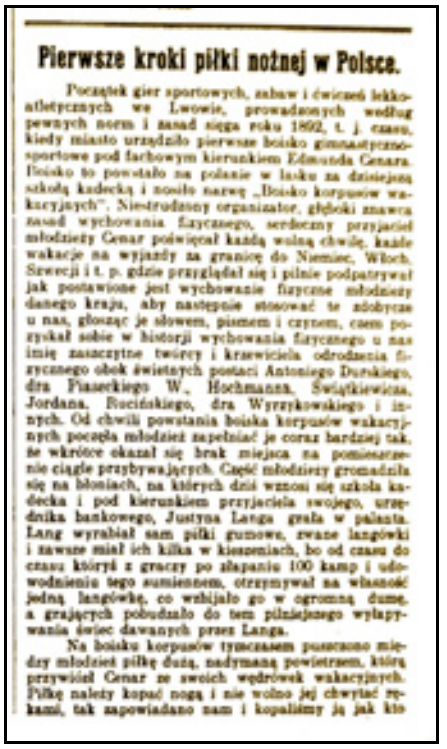

Pierwsze kroki piłki nożnej w Polsce.

Początek gier sportowych, zabaw i ćwiczeń lekkoatletycznych we Lwowie, prowadzonych według pewnych norm i zasad sięga roku 1862, t. j. czasu, kiedy miasto urządziło pierwsze boisko gimnastyczno-sportowe pod fachowym kierunkiem Edmunda Genara. Boisko to powstało na polanie w lasku za dzisiejszą szkołą kadecką i nosiło nazwę „Boisko korpusów wakacyjnych". Niestrudzony organizator, głęboki znawca zasad wychowania fizycznego, serdeczny przyjaciel młodzieży Genar poświęcał każdą wolną chwilę, każde wakacje na wyjazdy za granicę do Niemiec, Włoch, Szwecji i t. p. gdzie przyglądał się i pilnie podpatrywał jak postawione jest wychowanie fizyczne młodzieży danego kraju, aby następnie stosować te zdobycze u nas, głosząc je słowem, piórem i czynem, czem pozyskał sobie w historji wychowania fizycznego u nas imię zasłużytne twórcy i krzewiciela odrodzenia fizycznego obok świetnych postaci Antoniego Dorskiego, dra Piaseckiego W., Hochmanna, Świątkiewicza, Jordana, Rozińskiego, dra Wyrzykowskiego i innych. Od chwili powstania boiska korpusów wakacyjnych poczęła młodzież zapełniać je coraz bardziej tak, że wkrótce okazał się brak miejsca na pomieszczenie ciągle przybywających. Część młodzieży gromadziła się na błoniach, na których dziś wznosi się szkoła kadecka i pod kierunkiem przyjaciela swojego, urzędnika bankowego, Justyna Langa grała w palanta. Lang wyrabiał sam piłki gumowe, zwane langówki i zawsze miał ich kilka w kieszeniach, bo od czasu do czasu którył z graczy po złapaniu 100 kamp i odwodnieniu tego sumieniem, otrzymywał na własność jedną langówkę, co wzbijało go w ogromną dumę, a grających pobudzało do tem pilniejszego wyłapywania świec dawanych przez Langa.

Na boisku korpusów tymczasem pozostało między młodzież piłkę dużą, nadymaną powietrzem, którą przywiózł Genar ze swoich wędrówek wakacyjnych. Piłkę należy kopać nogą i nie wolno jej chwytać rękami, tak zapowiadano nam i kopaliśmy ją jak kto

80 PRZEWODNIK GIMNA

umiał, aby tylko przebić ją przez bramę strony przeciwnej.

Między widzami, dziwiącymi się niewidzianej u nas nowości, znalazł się bywalec, który będąc w Odessie, widział Anglików, grających w piłkę nożną, a ponieważ był bystrym obserwatorem, poznał zasady tej gry i on oświadczył się zapoznać grających z zawiłości racjonalnej gry. Zaczęło się pilne trenowanie ku ogromnej radości biorących udział w grze, a ku wielkiej uciesze przyglądających się, gdyż drugiej partji nie można było złożyć z powodu braku drugiej piłki. Tak nadszedł rok 1896, a z nim w związku z powracającą wystawą krajową II. zlot sokoli. W program zlotowy obok ćwiczeń gimnastycznych wpleciono szereg gier i zabaw, które organizował i przeprowadzał Genar, a które stanowiły nowość i urozmaicenie zlotu. Z Krakowa, gdzie drużyny dzieci krakowskich ćwiczyły i grały w parku Jordana, przywiózł nam Genar wezwanie do zawodów w grze w piłkę nożną i to wpleciono w program zlotu. Wezwanie było tak uprzejme, że z zawiadomieniem nas o składzie jedenastki krakowskiej porwolono nam postawić graczy z naszej strony (u nas się podoba. Tak bagatelizowano nas, nie posiadających parku zabawowego i pomądrzonych o nieznajomość kardynalnych zasad gry w piłkę nożną.

Nadszedł wreszcie upragniony dzień zlotowy, a z nim dla nas ów moment, gdy będziemy mogli ujrzeć prawdziwych Krakowiaków z parku Jordana, przyszłych naszych pogromców. Ustawiono przy dwu krótszych bokach boiska po dwie trzymetrowe tyki na 12 dokładnie odmierzonych kroków oddalone od siebie i boisko gotowe. Wchodzimy z dwu przeciwnych stron boiska na sygnał trąbki naczelnika Durskiego przy dźwiękach marsza sokolego. Nasza jedenastka w trykotach szarych i białych koszulkach, mocniej rozumie się gimnastyczne, odprowadzana ojcowskiem okiem i zachętą: „nie dajcie się"!

Jedenastka krakowska podobnie ubrana, tylko w czarnych trykotach, prowadzona przez sędziego i naszym kierownika Wyrobka, wchodzi lekko, elastycznie, a obrzucivszy nas wzrokiem lekceważącym, rozpręża się na swojej połowie boiska, co my też czynimy na swojej. Trąbka naczelnika i gra zaczyna się; gramy tak, aby się nie dać i pokazać, że chociaż nie znamy parku Jordana, grać umiemy i nie łatwo nas pobić. Sytuacje wytwarzały się tego rodzaju, że publiczność wybuchała co chwila hurraganem śmiechu, zaczepiając, gdy graczze zbili się w gromadę, nie mogąc piłki wykopać z pomiędzy siebie, lub gdy po zderzeniu się kozłkowali po ziemi. Walka wrzała od początku pod bramką Krakowiaków, którzy zaciekawi i podniecani przez swojego sędziego, starali się piłkę od siebie odepchnąć. W tem piłka wybita się ze środka i leci wprost na młodego wówczas gracza Chmielkiego, który nie namyślając się wali piłkę prawą nogą i przebija wysoko ponad bramkarzem przez bramkę. Następuje konsternacja po stronie krakowskiej i natarczywe żądanie natychmiastowego rewanżu. Nasza drużyna spokojnie i poważnie ale z dumą w sercu czeka na rozstrzygnięcie naczelnika.

Słyszymy trąbkę i rozkaz: „wyjść z boiska!" co też dumni i rozradowani czynimy natychmiast, witani w szatni przez rozradowanego Genara, który na znak radości każdego po kolei całuje w głowę, co było dla nas dostateczną nagrodą, przewyższającą wartością dzisiejsze fetory czy puhary. Pierwszy ten występ piłkarski we Lwowie dał impuls do zaaklimatyzowania się piłki nożnej u nas; zaczęto sprowadzać piłki i coraz częściej widziało się drużyny, grające na błoniach podlwowskich.

W. Chomiński.

фальсифікації у книзі О.Двойнисюка та Б.Кутового "Футбольный Николаев" щодо запозичення львів'янами основ футболу у місцевих футболістів Одеси.

Тут теж вказано, що це були англійці:

"...Поміж глядачами, які з подивом спостерігали за невідомою в нас новинкою, знайшовся постійний спостерігач, який перебуваючи в Одесі, бачив англійців, які грали у футбол, а оскільки був швидким і спостережливим, зрозумів засади цієї гри і запропонував гравцям запізнатися з основами раціональної гри...."

До цих доповнень треба додати й знайдений за дослідженнями Б.Люпи та Л.Следзьони справжній рік зроблених фото львівської команди "Чарні", які наведені у II томі у підрозділі "Львів" на сторінках 18 та 24. Дослідники наполягають це оприлюднити й засвідчити, що на цих фото зображена ця команда саме 1905 року, і назва її вже не "Слава", а саме "Чарні". Склад її на обох фото однаковий, і до того ж, вони у чорних сорочках та штанцях, а "Слава" до них використовувала форму будь яких кольорів. Погляньте на ці фото і погодьтеся, що це зауваження слушне.

На жаль, у багатьох сучасних друкованих виданнях та засобах масової інформації, вказано, що на них зображена "Слава" Львів, а на першому фото взагалі вказаний 1903 рік.

Також надаю ще одне, на мій погляд, чудове, доповнення - зображення посвідчення члена українського (тоді - русинського) Товариства Гімнастичного "Сокôл". Посвідчення члена львівського "Товариства Гімнастичного "Сокôлъ" для старшини цього товариства, датоване 1897 роком і з печаткою цього товариства

До розділу "Футбол на Закарпатті":

Цей розділ одразу є бажання доповнити знайденим співавтором розділу М.Рущаком в угорській книзі "A magyar futball és a magyar labdarúgók szövetsége 1897, 1901, 1925" (упор. Földessy János, 1926 р.вид.) нарисом про ужгородський УАК ("Ungvári Atlétikai Club") з цікавою світлиною футбольної команди цього клубу, яка підписана "Чемпіонська команда UAC" (тут мається на увазі першість УАК у провінційному чемпіонаті Угорщини 1914-го року) - на сьогодні це третє відоме фото команди УАК до першої світової війни.

Ungvári Athletikai Club. Ungvár legrégibb sportegyesülete 1910. évben alakult és hosszú működése alatt eseményekben és eredményekben dicsőséges multra tekinthet vissza. 1914-ben Kelet-Magyarország bajnokságát is megnyerte a Nagyváradi AC-cal szemben, sajnos azonban, a további döntőkben való részvételétől a háború vissza tartotta. A háború alatti években működése csaknem teljesen stagnált, melyet itt-ott szakitott meg néhány lelkes sportember ténykedése, amely ismét munkára serkentette. A háború utáni években a csehszlovák köztársaság területén az UAC előkelő poziciót tölt be. A klubnak élén *Antal* Miklós elnök áll, akinek a személye a legnagyobb garancia a klub további eredményes működésére.

Az Ungvári Atlétikai Club bajnokcsapata.

Також знову є бажання повернутися до дати народження футболу Закарпаття, а саме її святкування, спираючись на дійсний рік народження - 1901, а не вигаданий "істориками футболу" Ужгороду - 1893.

Лицьова сторона згорнутого запрошення

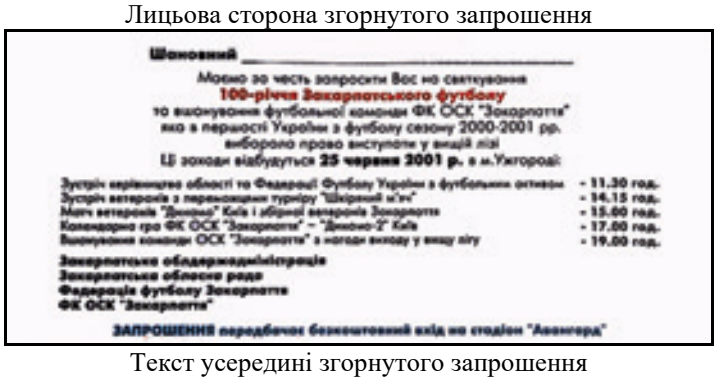
Шановний _____

Маємо за честь запросити Вас на святкування
100-річчя Закарпатського футболу
та виконання футбольної командою ФК ОСК "Закарпаття"
яка в першості України з футболу сезону 2000-2001 рр.
виборола право виступати у вищій лізі
Ці заходи відбудуться **25 червня 2001 р.** в м.Ужгороді:

Зустріч керівництва області та Федерації Футболу України з футбольним активом	- 11.30 год.
Зустріч ветеранів з переможцями турніру "Шкіряний м'яч"	- 14.15 год.
Матч ветеранів "Динамо" Київ і збірної ветеранів Закарпаття	- 15.00 год.
Контрольна гра ФК ОСК "Закарпаття" – "Динамо-2" Київ	- 17.00 год.
Вшанування команди ОСК "Закарпаття" з нагоди виходу у вищу лігу	- 19.00 год.

Закарпатська обласдержадміністрація
Закарпатська обласна рада
Федерація футболу Закарпаття
ФК ОСК "Закарпаття"

ЗАПРОШЕННЯ передбачає безкоштовний вхід на стадіон "Авангард"

Текст усередині згорнутого запрошення

Зверніть увагу на те, що ще за радянських часів, у 1971 році вже відмічалося 70-річчя футболу на Закарпатті, про що свідчать програмки до матчів ужгородської "Говерли" цього року (одна з яких тут наведена).

Іще - до розповіді про офіційне святкування 100-річчя футболу Закарпаття (див. сторінки 157-160 у томі II) та спотворену дату його 125-річчя (див. сторінки 173-176 у томі I) треба додати, що вказані там місцеві "історики" залюбки святкували й 100-річчя футболу Закарпаття 25 червня 2001 року, про що свідчить також і запрошення на це свято (тут воно наведено), яке отримували й вони.

До підрозділу "Футбол на Одещині":

У першому томі цього видання у главі "Передумови появи футболу" на сторінці 61 було повідомлено читачів, що у Одесі місцева газета "Новороссійский телеграфъ" надрукувала інформацію про проведення 11 серпня матчу у крикет команди спортсменів одеської "англійської колонії" з командою румунського міста Галац. Але жодного натяку на те, що вони грали ще й у"футбол" не було. А вже 1913 року в "Ежегоднике Всероссійскаго Футбольнаго Союза за 1912 годъ" на сторінці 122 було вказано, що після утворення

"Одесскаго Британскаго Атлетическаго Клуба": ***"...Ежегодно клубъ игралъ матчъ с Галацомъ (Румынія)".*** Звісно ж, малися на увазі саме футбольні матчі, а не з якихось інших спортивних ігор. В усякому разі, так усіма це сприймалося.

У тому ж першому томі на сторінці 102 було зроблено висновок, що в "англійській колонії" футбол ще не набув достатнього розвитку або у румунському Галаці не змогли зібрати команду футболістів. До речі, більше про приїзд до Одеси гостей із-за кордону, а саме з Румунії, в жодній одеській газеті тих часів зовсім нічого ніколи не сповіщалося. Таким чином, інформація, яка 1913 року була наведена в російському офіційному щорічнику не відповідає дійсності не тільки щодо періодичності таких матчів, але й взагалі про те, що вони грали саме у футбол.

Однак ця інформація (інакше й не могло бути) була підхоплена усіма сучасними дослідниками футболу Одеси, України та й усього колишнього Радянського Союзу. Ці матчі навіть були визначені першими міжнародними матчами на теренах України та й СРСР в цілому. Але, все ж таки, потрібно було якось це документально підтвердити - насамперед з визначенням дати або хоча б року проведення одного з них. Та переглянуті друковані видання тих часів (не виключено й напевно, що не усі з них вдалося переглянути - **Примітка автора**) не дали на це жодної відповіді. Очевидно через те, що це були матчі клубу іноземців, а не якогось спортивного осередку місцевих мешканців - громадян Російської імперії.

Та ось вже на сьогодні це питання почало трохи вирішуватися завдяки знайденим істориком футболу з Рівного Сергієм Швецем нарисам у британських газетах тих часів. Першими з них були дві англійські газети *"The Manchester Evening News"* і *"Nottingham Evening Post"* (обидві - за 5 вересня 1881 року), що сповістили про матч у крикет з Галацем в Одесі. Про це детально наведено у томі II у підрозділі "Футбол на Одещині" на сторінках 194-195. Цей матч був проведений 23 серпня 1881 року в Одесі і про це був повний звіт у лондонській газеті *"The Sportsmens"* за 1 вересня 1881 року (тут він наводиться).

Але це був не перший матч у крикет цих команд. Перший був у Галаці 1 серпня 1881 року, про який теж детально розповіла лондонська газета *"The Field"* за 20 серпня 1881 року (тут також наведена ілюстрація зі звітом про цей матч з цієї газети).

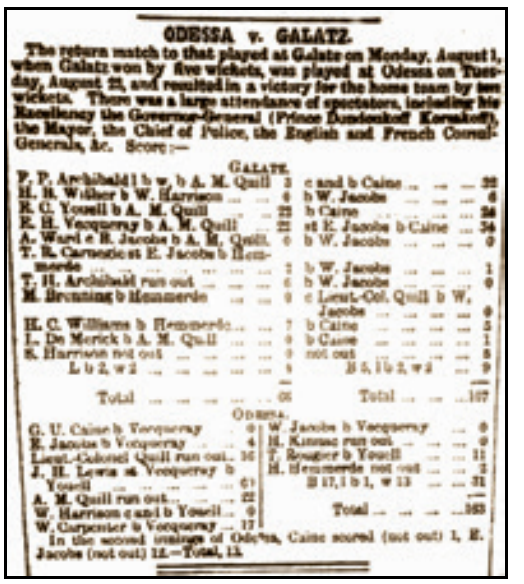

ODESSA v. GALATZ.

The return match to that played at Galatz on Monday, August 1, when Galatz won by five wickets, was played at Odessa on Tuesday, August 23, and resulted in a victory for the home team by ten wickets. There was a large attendance of spectators, including his Excellency the Governor-General (Prince Dundoukoff Korsakoff), the Mayor, the Chief of Police, the English and French Consul-Generals, &c. Score:—

GALATZ.

P. P. Archibald l b w, b A. M. Quill	3	c and b Caine	22
H. H. Wilber b W. Harrison	6	b W. Jacobs	6
R. C. Yousell b A. M. Quill	22	b Caine	26
E. H. Vecquerey b A. M. Quill	22	st E. Jacobs b Caine	34
A. Ward c H. Jacobs b A. M. Quill	0	b W. Jacobs	0
T. R. Carnegie st E. Jacobs b Hemmerde	7	b W. Jacobs	1
T. H. Archibald run out	6	b W. Jacobs	0
M. Brunning b Hemmerde	0	c Lieut.-Col. Quill b W. Jacobs	0
H. C. Williams b Hemmerde	7	b Caine	5
L. De Merick b A. M. Quill	0	b Caine	1
S. Harrison not out	0	not out	5
L b 2, w 2	4	B 5, l b 2, w 2	9
Total	85	Total	107

ODESSA.

G. U. Caine b Vecquerey	0	W. Jacobs b Vecquerey	0
E. Jacobs b Vecquerey	4	H. Kinnear run out	0
Lieut.-Colonel Quill run out	16	T. Rouger b Yousell	11
J. H. Lewis st Vecquerey b Yousell	61	H. Hemmerde not out	3
A. M. Quill run out	22	B 17, l b 1, w 13	31
W. Harrison c and b Yousell	0	Total	163
W. Carpenter b Vecquerey	17		

In the second innings of Odessa, Caine scored (not out) 1, E. Jacobs (not out) 12.—Total, 13.

"The Sportsmens" (Лондон) за 1.09.1881 р.

GALATZ v ODESSA.

Played at Galatz on June 6. The weather was all that could be desired, and as will be seen from the subjoined scores an interesting game ended in a victory for Galatz by 61 runs. Score:

Galatz.	1st inn.		2nd inn.
T. H. Archbold, c Carpenter, b Newman	2	b Raleigh	2
H. A. Cumberbatch, c Carpenter, b Raleigh	8	run out	5
A. H. Vecquerey, b Raleigh	37	b Raleigh	60
R. C. Youell, b Raleigh	25	b Newman	0
H. K. Browne, b Raleigh	4	run out	0
J. R. Carnegie, run out	0	b R. Rogers	19
F. P. Archbold, b Newman	5	b Newman	3
W. H. Watts, b R. Rogers	3	b Raleigh	1
S. Coventry, run out	0	not out	0
W. Watson, not out	7	b Newman	0
P. Sanderson, b Crookston	13	run out	1
Bye 1, l-b 2	3	Byes 2, l b 6	8
Total	—112	Total	— 99

Odessa.	1st inn.		2nd inn.
J. Gallagher, st Vecquerey, b Carnegie	19	st Vecquerey, b T. H. Archbold	1
J. Crookston, st Sanderson, b Browne	1	b Carnegie	12
H. Rogers, b F. Archbold	2	c Youell, b F. P. Archbold	1
C. M. Cook, b F. Archbold	0	c Vecquerey, b T. H. Archbold	9
E. Raleigh, b Watts	20	b Vecquerey	5
W. Carpenter, b Vecquerey	5	b F. P. Archbold	5
F. Newman, c T. Archbold, b Vecquerey	6	b Vecquerey	5
R. C. Rogers, c F. Archbold, b Vecquerey	10	run out	1
W. Lister, b Vecquerey	5	not out	11
P. Stevens, c Watts, b F. Archbold	1	b Vecquerey	1
T. Briggs, not out	0	l b w, b T. H. Archbold	7
Byes 7, l-b 1, w 1	9	Byes 5, l-b 2, w 7	14
Total	—78	Total	—72

"The Sportsmens " (Лондон) за 14.06.1887 р.

Відомий ще один матч вже аж 1887 року - 6 червня у Галаці (з лондонської газети *"The Sportsmens"* за 14 червня 1887 року) і знову - навіть цього року жодного слова про якісь футбольні змагання між цими командами. Цей звіт у крикет теж тут наведений, щоб читач розумів, що англійські газети приділяли значну увагу своїм спортсменам у Одесі. І якби були футбольні матчі між командою "англійської колонії" в Одесі та командою Галаца, то про це публікації були б обов'язково. Але поки вони не знайдені, то й говорити немає про що. До того ж, ми вже добре знаємо, що саме 1887 року спортсменам "англійської колонії" у Одесі було дозволено змагатися за Чумною горою, де вони спорудили перш за все футбольне поле. Серед них у цей час вже знайшлося понад 22 спортсмена, які бажали грати у найпопулярнішу гру своєї Батьківщини - "футбол" (див. у I томі підроз-діл "Поява футболу на українських землях" - сторінка

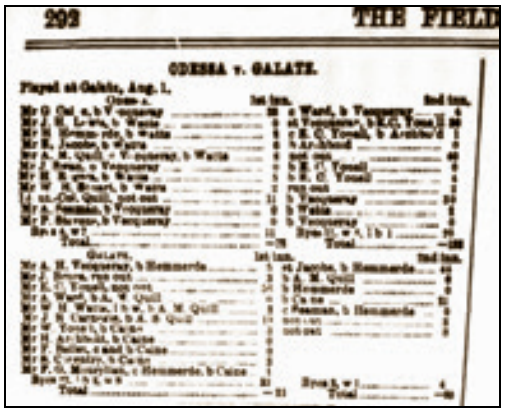

292 THE FIELD

ODESSA v. GALATZ.

Played at Galatz, Aug. 1.

"The Field" (Лондон) за 20.08.1881 р.

102).

Очевидно, що грі у крикет вже приділялося значно менше уваги, тому матчі з Галацем припинилися. А футбольну команду у цьому румунському місті не вдалося створити. Британським футболістам залишалося лише шукати собі суперників серед команд моряків з прибулих у порт Одеси пароплавів з Англії.

До підрозділу "Футбол на Миколаївщині":

У томі II у підрозділі "Миколаїв" на сторінці 250 вказано про те, що за деякими спогадами вже 1908 року ***"на пустыре возле порта... английские моряки с судов, заходящих в Николаевский порт, в часы досуга, пользуясь тем, что есть поляна вблизи порта, собирались на ней - тренировались и неоднократно разыгрывали матчи между собой"*** і що крім цього жодної інформації, документально підтвердженої, про футбол у цьому місті до 1911 року не існує. Лише у місцевій "Трудовой газете" №628 за 14 травня 1911 року детально розповідається про зустріч англійської команди юнг з англійських пароплавів, що стояли у порту, з "русской" командою. Саме тому дату проведення цього матчу 12 травня (25 - за н.ст.) 1911 року однозначно потрібно вважати днем народження миколаївського футболу.

Про те, що моряки з англійських пароплавів у Миколаєві грали у футбол, свідчить ще й недавно знайдена нотатка з англійських газет "*Sunderland Daily Echo"* та *"Shipping Gazette"* за 10 червня 1910 року:

"FOOTBALL SOUTH RUSSIA. An interesting game of football took place at Nicolaieff on May 30th between representative team's from John Coverdale and King David s, and after good game the John Coverdale team won one goal nil. scored J. Dodsworth. A keenly contested game was played on June 1st between the John Covcrdale's team and a picked team from several ships in port. After hard game the result was a draw two goals each.

Goals scored J. Dodsworth and M. Steel.

John Coverdale's team: Cook: Cole and Dixon; Dryden, C. Dodsworth and White; M. Steel, R. Steel, .J, Dodsworth. Anderson and Edwards.

Referee. Mr Reece, of Llangoree s; linesmen, Evans and Wilton.

*("ФУТБОЛ ПІВДНЯ РОСІЇ. Цікавий футбольний матч був проведений у Миколаєві **30 травня** між командами, що представляли Джон Ковердейл і Кінг Девідс, і після чудової гри команда з Джон Ковердейла перемогла один нуль, гол Дж.Додсворса. Вирішальна гра відбулася **1 червня** між командою Джон Ковердейла та збірною командою з декількох пароплавів у порту. Після важкої гри результат був нічийним по два голи.*

Голи забили Дж.Додсворс і М.Стіл.

***Команда Джон Ковердайла**: Кук; Коул і Діксон; Драйден, С.Додсворс і Уайт; М.Стіл, Р.Стіл,,Дж.Додсворс, Андерсон і Едвардс.*

Суддя: м. Ріс з Лангоріс, судді на лініях: Івенс і Уилсон).

Як бачите, це були матчі команд моряків з англійських пароплавів між собою. Таким чином, відомо, що у травні - червні у порту Миколаєва знаходилося декілька торгових пароплавів. На матч з місцевою "вольной" командою вони відрядили грати збірну своїх юнг і ті програли лише 0:1. Очевидно команди моряків основних складів пароплавів, розуміючи слабкість місцевих футболістів (у 1911 році), не забажали з ними зустрічатися й вирішили грати лише між собою.

Де цього часу була "легендарна" миколаївська футбольна команда Чарльза Бейта "Зебра" - невідомо. Але вже у серпні - вересні саме "Зебра" провела 5 матчів з командами англійських моряків, але… лише в одному перемогла.

До цієї інформації хочеться додати чудове фото тих часів одного з кращих футболістів Миколаєва з 1914 року ("Уніон" та НСК) - **Ассіра Марковича Гальперіна** (у подальшому - заслуженого майстра спорту СРСР).

А.М.Гальперін

А тепер дещо досить цікаве. У томі II цього видання у розділі "Футбол на Причорномор'ї" на сторінці 258 велася мова про гравця "Зебри" Ісаака Казарновського, який з братом були, начебто, як стверджується у

деяких друкованих виданнях - **"першими українськими легіонерами"**. Там вказано, що про нього буде викладена інформація саме в цьому томі у розділі "Видатні особистості футболу України". Але коли почалося

дослідження спортивного шляху у житті цього видатного радянського вченого-хіміка (лауреата Сталінської премії, орденоносця двох "Знаків Пошани" та "Трудового Червоного Прапора"), то виявилося таке, про що промовчати аж ніяк не можна:

"КАЗочка про КАЗарновського"

Почнемо з того, що Ісаак Абрамович народився 1890 року у Миколаєві. Його батько помер через рік, і мати з дітьми переїхала до Одеси (може там він і познайомився з футболом у англійців?), а вже 1900 року родина переїхала до Швейцарії у м. Берн, де Ісаак закінчив 1908 року місцеву гімназію (начебто цього часу він вже грав у командах молодшого віку професійного футбольного клубу "Янг Бойз"). Потім він навчався у Цюрихському університеті (начебто, навчання не перешкоджало йому займатися футболом і він з 1908 року грав навіть у командах на цей раз вже місцевого професійного клубу "Янг Феллоуз" ?). До того ж, він навіть декілька сезонів із старшим братом на "батьківщині" (чогось у Миколаєві, а не у Одесі) встиг пограти у справжній футбол у команді "Зебра", яку створили англійці. Ця команда до 1911 року грала здебільшого з командами моряків з прибулих сюди британських пароплавів.

Його прізвище вперше наводиться у "Николаѣвской газете" у складі "Зебри" в анонсі до матчу 30 жовтня 1911 року з одеською командою "Спортингъ-клубъ" (там він, або його брат, визначений як лівий крайній форвард). У жовтні-листопаді були матчі ще з трьома одеськими командами, у тому числі й з ОБАК. Але більш цікава інформація була, начебто, у миколаївських газетах про те, що **один із кращих на той час гравців "Зебри" та її віце-капітан лівий форвард С.Казарновський** (очевидно - брат І.Казарновського - **Примітка автора**) виїхав до Швейцарії у Цюрих (про другого брата - жодного слова - **Примітка автора**). На згадку капітан "Зебри" Чарльз Бейт подарував йому від команди золотий пам'ятний жетон.

Дивно, як Ісаак міг грати восени 1911 року в Миколаєві? А коли ж він вчився в університеті? Після закінчення 1914 року університету у Цюриху молодий доктор філософії займався викладацькою діяльністю (є інформацією, що начебто у клубі "Янг Феллоуз" він грав до 1917 року ?), а 1917 року з групою політичних емігрантів повернувся до Росії (на цей раз не на "батьківщину", а прямо до Петрограду).

Як бачите усім фактам, пов'язаним з футбольним життям Казарновського, жодного документального підтвердження не знайдено. Навіть перевірка основних складів швейцарських команд "Янг Бойз" Берн та "Янг Феллоуз" Цюрих не виявила там серед гравців Казарновського. То що ж тоді послужило створенню такої чергової легенди про "першого легіонера" з півдня Російської імперії? Виявляється, як і інші такі сенсаційні повідомлення радянських часів, знову ж таки це зі спогадів - у нашому випадку 77-річного І.А.Казарновського у популярному щотижневику "Футбол" №47 за 19 листопада 1967 року у нарисі "Встреча на трибуне" на останній сторінці 16. Ось декілька цитат з цього нарису:

*"…**С футболом я познакомился** еще **в гимнастические годы**. Это было **в начале века*** (тобто зовсім не у Одесі - **Примітка автора**)***, болем 60 лет назад. Вместе со старшим братом** мы играли тогда **в течение нескольких лет** за команду "Янг Бойс" из Берна, а позднее за цюрихский клуб "Янг Феллоуз" (до революции наша семья жила в Швейцарии). Брат выступал на месте **левого полузащитника**, а я играл **правым полусредним**.*

***В 1910 году мы с братом приехали в город Николаев** к родственникам и **несколько сезонов подряд выступали за местную команду**, помогали молодым спортсменам овладевать "премудростями игры". С удовольствием вспоминаю далекий 1911 год, когда в Николаев приехала команда служащих английских торговых фирм Одессы* (до речі, навіть він цю команду не іменує ОБАКом - **Примітка автора**)*.. Этот матч выиграла команда Николаева, победив законодателей футбола - англичан со счетом 1:0. Гол был забит… с подачи старшего брата…"*

Маючи таку інформацію зі спогадів з точним наведенням років, чи можна вважати достовірними ці факти? А до того ж ще визнавати Ісаака Абрамовича Казарновського першим легіонером з українських земель… або, вірніше, на українські землі? Це вирішувати читачеві.

Але це дуже нагадує точно таку ж ситуацію у Росії, коли там у середині 50-х років за такими ж спогадам Михайла Ромма, його спочатку визнали "першим легіонером", що грав у Італії, а потім перевірки показали, що усе це вигадки, бо жодний з фактів не підтвердився.

До підрозділу "Футбол на Харківщині":

Завдяки достатньо серйозному підходу упорядників та дослідників футболу Харкова, начебто здавалося б, що й додавати вже більше немає чого. Але після опрацювання книги Миколи Шемета "Футбол в Харькове 1910-1915" (по сторінкам газети "Утро") знайдено досить багато нового матеріалу, та він не

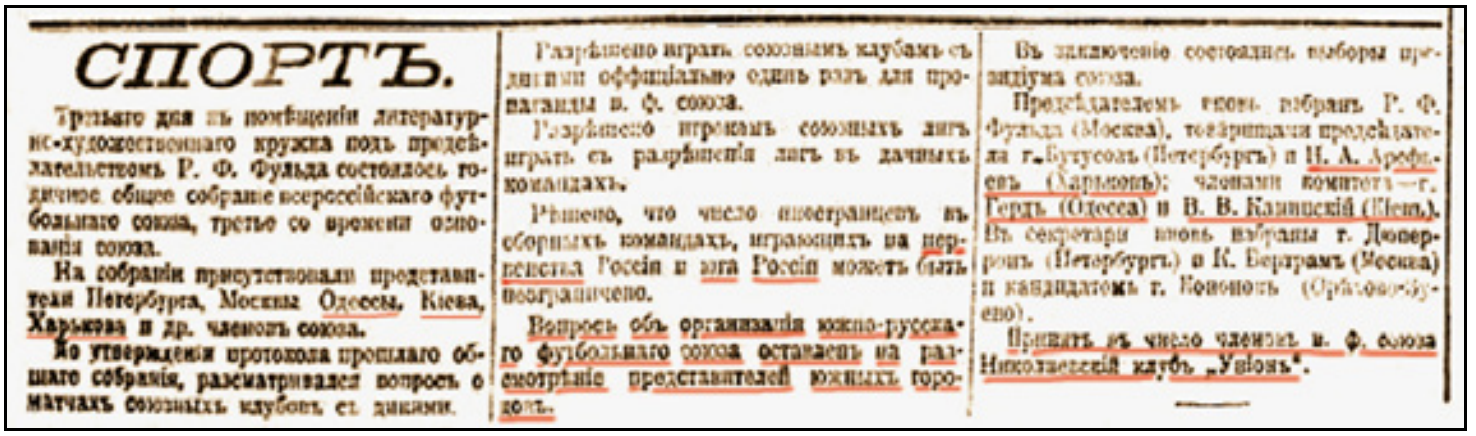

СПОРТЪ.

Третьяго дня въ помѣщеніи литературно-художественнаго кружка подъ предсѣдательствомъ Р. Ф. Фульда состоялось годичное общее собраніе всероссійскаго футбольнаго союза, третье со времени основанія союза.

На собраніи присутствовали представители Петербурга, Москвы Одессы, Кіева, Харькова и др. членовъ союза.

По утвержденіи протокола прошлаго общаго собранія, разсматривался вопросъ о матчахъ союзныхъ клубовъ съ дикими.

Разрѣшено играть союзнымъ клубамъ съ дикими оффиціально одинъ разъ для пропаганды в. ф. союза.

Разрѣшено игрокамъ союзныхъ лигъ играть съ разрѣшенія лигъ въ дачныхъ командахъ.

Рѣшено, что число иностранцевъ въ сборныхъ командахъ, играющихъ на первенства Россіи и лига Россіи можетъ быть неограничено.

Вопросъ объ организаціи южно-русскаго футбольнаго союза оставленъ на разсмотрѣніе представителей южныхъ городовъ.

Въ заключеніе состоялись выборы президіума союза.

Предсѣдателемъ вновь избранъ Р. Ф. Фульда (Москва), товарищами предсѣдателя г. Бутусовъ (Петербургъ) и И. А. Арефьевъ (Харьковъ); членами комитета—г. Гердъ (Одесса) и В. В. Каминскій (Кіевъ). Въ секретари вновь избраны г. Люверонъ (Петербургъ) и К. Бертрамъ (Москва) и кандидатомъ г. Коноплевъ (Орѣховозуево).

Принять въ число членовъ в. ф. союза Николаевскій клубъ „Увіонъ".

З газети "Утро" (Харків) №2265 за 27.03.1914 р.

СПОРТЪ.

Засѣданіе комитета Южно-Русскаго футбольнаго союза.

Въ воскресенье 8-го іюня въ Кіевѣ состоялось засѣданіе комитета южно-русскаго футбольнаго союза.

Вернувшійся оттуда предсѣдатель комитета сообщилъ, что на засѣданіи обсуждался вопросъ розыгрыша первенства югъ-Россіи.

Розыгрышъ начнётся въ іюлѣ.

Первымъ играютъ: Симферополь противъ Севастополя и Ростовъ н./Д. противъ Юзовки.

Побѣдители играютъ между собою и противъ выигравшихъ этотъ матчъ выступаетъ Харьковъ.

На западѣ играютъ: Кіевъ противъ Черниговъ, Кишиневъ противъ Херсона и Елисаветградъ противъ Николаева.

Побѣдители послѣднихъ двухъ игръ играютъ между собой, а выигравшій играетъ съ побѣдителемъ Кіевъ—Черниговъ.

Одесса вышла а baye въ полуфиналъ, гдѣ играетъ съ побѣдителемъ западнаго района.

Полу-финалы будутъ разыграны приблизительно въ началѣ сентября, а въ концѣ того-же мѣсяца состоится финалъ, послѣ котораго чемпіонъ югъ-Россіи играетъ съ побѣдителемъ сѣвера для розыгрыша первенства всей Россіи.

Судьи матчей будутъ назначаться изъ числа судей Одесской, Кіевской и Харьковской лигъ. Запасъ участниковъ закрывается 1-го іюля, это-же число является послѣднимъ срокомъ для подачи какихъ-либо протестовъ.

Харьковъ врядъ-ли можетъ надѣяться на выигрышъ въ этихъ матчахъ, такъ какъ циркуляромъ г. попечителя учебнаго округа изъ сборной команды изъяты лучшіе форварды, гг. Ремизовъ и Гибовъ.

На 6-е іюля назначено въ Харьковѣ второе засѣданіе комитета, которое окончательно утвердитъ имѣющіяся розыгрыша.

З газети "Утро" №2339 за 14.06.1914 р.

суттєвого характеру, тому зупинятися на ньому напевно не слід. Дослідники, якщо будуть мати бажання, все це знайдуть у вказаній книзі.

А ось питанням історичного значення потрібно все ж таки приділити належну увагу, хоча й вони безпосередньо до футболу Харкова мають другорядне значення. Це саме те, що має відношення до вже висвітленого у першому томі у підрозділі "Спроби створення "Южно-Русскаго Футбольнаго Союза" (с.275-282). У декількох номерах харківської газети "Утро" за 1914 рік були досить цікаві нотатки, які ще в більшій мірі допомагають зрозуміти тонкощі цього питання.

Почнемо з того, що в газеті "Утро" №2265 за 27 березня 1914 року на сторінці 6 була надрукована досить цікава з точки зору простоти й дохідливості розуміння стаття під заголовком "Спортъ". Щоб не передруковувати, подамо її в оригіналі на наведеній вище ілюстрації, де червоним кольором підкреслене усе, що має відношення до футболу на півдні Російської імперії, тобто на теренах України.

Зверніть увагу, що усе викладене стосується подій 24 березня 1914 року, тобто вже після створення 19 січня того ж 1914 року у Києві "Южно-Русскаго Футбольнаго Союза". Як бачите, на чергових зборах "Всероссійскаго Футбольнаго Союза" (ВФС) теж було чітко вирішено, що ***"Вопросъ объ организаціи южно-русскаго футбольного союза оставленъ на рассмотреніе представителей южныхъ городовъ".***

Тобто питання створення окремого союзу ніхто не знімав, але чомусь рішення прийняте до цього у Києві не було затверджене й пересунуте на "отдельное его рассмотрение" серед представників південних міст. Із вказаного вище підрозділу першого тому добре відомі причини цього - чвари між Києвом і Харковом за лідерство у цій організації. Очевидно ж, що Харків пообіцяв ВФС не створювати окремого союзу, а лише відділ ВФС.

Виконуючи рішення ВФС щодо "южно-русскаго футбольного союза", прийняте на зборах 24 березня, знову ж у Києві були заплановані на 27 квітня установчі його збори. Ось як про це сповістила

газета "Утро" за 27 квітня 1914 року: ***"Южно-русский футбольный союзъ. Сегодня въ Киеве состоится общее собрание пред-ставителей южныхъ городовi для окончательнаго рассмотренія вопросовъ о "южно-русскомъ футбольномъ отделе всероссійскаго футбольнаго союза". Представителями г. Харькова поедутъ С.Ф.Баллодитъ и А.Л.Биндлеръ. На собраніи будутъ произведены выборы комитета и разработанъ календарь матчей первенства юга Россіи"***.

Ось бачите як. Почали нарис з "**союза**", закінчили "**отделом**", до того ж - під наголосом "**окончательно**".

Ці установчі збори відбулися, але на них було створено не самостійний союз, а південно-російський відділ ВФС і його головою шляхом голосування було обрано харків'янина М.О.Ареф'єва.

Але це нове утворення продовжували іменувати як кому заманеться, і як кому вигідно. Навіть у Харкові, знову ж таки у тій же газеті "Утро" №2339 за 14 червня 1914 року, у нарисі щодо його засідання у Києві 8 червня вказаний саме "Южно-Русскій футбольный союзъ" (див. ілюстрацію цього нарису, наведену вище). До того ж, зверніть увагу, тут мова йде про чемпіонат півдня Російської імперії та визначення саме ***"чемпіона юга Россіи"***.

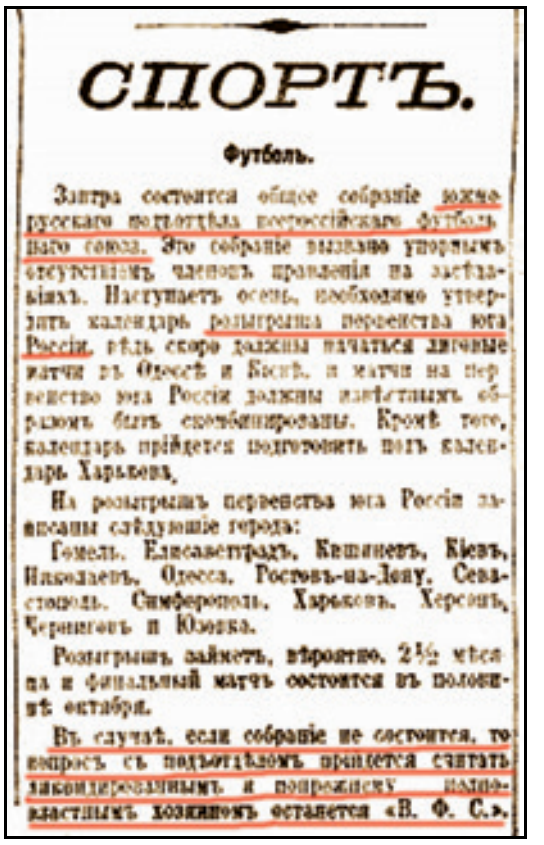

СПОРТЪ.

Футболь.

Завтра состоится общее собраніе южно-русскаго подотдѣла всероссійскаго футбольнаго союза. Это собраніе вызвано упорнымъ отсутствіемъ членовъ правленія на застѣданіяхъ. Наступаетъ осень, необходимо утвердить календарь розыгрыша первенства юга Россіи, гдѣ скоро должны начаться двѣнадцать матчей въ Одессѣ и Кіевѣ, и матчи на первенство юга Россіи должны извѣстнымъ образомъ быть скомбинированы. Кромѣ того, календарь придется подготовить нынѣ календарь Харьковъ.

На розыгрышъ первенства юга Россіи заявлены слѣдующіе города:

Гомель, Елисаветградъ, Кишиневъ, Кіевъ, Николаевъ, Одесса, Ростовъ-на-Дону, Севастополь, Симферополь, Харьковъ, Херсонъ, Черниговъ и Юзовка.

Розыгрышъ займетъ, вѣроятно, 2½ мѣсяца и финальный матчъ состоится въ половинѣ октября.

Въ случаѣ, если собраніе не состоится, то вопросъ съ подъотдѣломъ прійдется считать ликвидированнымъ и попрежнему полновластнымъ хозяиномъ останется «В. Ф. С.».

З газети "Утро" №2373 за 19.07.1914 р.

Знову ж таки зверніть увагу, що відділ ВФС на цей час харків'яни вже перетворили у **підвідділ**. До того ж, почали загрожувати усім незгідним з таким рішенням тим, що ***"вопросъ с подъотделомъ прійдется считать ликвидированнымъ и попрежнему полновластнымъ хозяиномъ останется "В.Ф.С."***. Ось так це робилося у ті часи з тими, хто забажав самостійності.

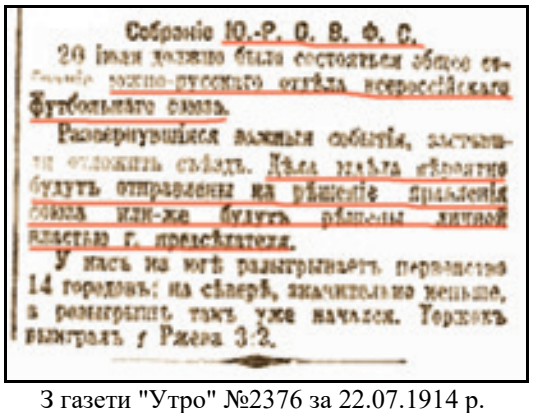

Собраніе Ю.-Р. О. В. Ф. С.

29 іюня должно было состояться общее собраніе южно-русскаго отдѣла всероссійскаго футбольнаго союза.

Разыгрывшіяся важныя событія, заставили отложить съѣздъ. Дѣла клуба вѣроятно будутъ отправлены на рѣшеніе правленія союза или-же будутъ рѣшены мѣстной властью г. предсѣдателя.

У насъ на югѣ разыгрываетъ первенство 14 городовъ: на сѣверѣ, значительно меньше, а разыгрышъ такъ уже начался. Горскъ выигралъ у Ржева 3:2.

З газети "Утро" №2376 за 22.07.1914 р.

Насамкінець з цього питання надамо ще один нарис з газети "Утро" №2376 за 22 липня, тобто коли вже розпочалася перша світова війна. З нього видно: по-перше, що для прикриття усіляких назв футбольного об'єднання на півдні імперії хтось "розумно" вирішив зашифрувати його Ю.-Р.О.В.Ф.С. (напевно ж, дурніше не вигадаєш); по-друге, тому що чергові його загальні збори так і не відбулися, вирішили запитати - що далі робити - у "власника" (ВФС) або, що звісно "найкраще" - на вирішення особисто своєю владою пана головуючого (харків'янина М.О.Ареф'єва)!!!

Але цього не довелося робити, бо надійшла звістка, що проведення чемпіонату Російської імперії 1914 року відміняється.

Ще треба обов'язково звернути увагу на те, що у ІІІ томі в підрозділі "Харків" на сторінці 43 вказано: "Є інформація про три міжрегіональних матчі харківських команд на Донбасі, де 8 червня харківський "Женессъ" переміг в Юзівці команду "Ю.С.О." (Юзовское спортивное общество) - 3:0, а 22 червня команда "Х.В.-С.К." (Харьковский Велосипедно-Спортивный Кружок) перемогла збірну селища Дружківка (2:1). **І цього ж, 22 червня в Юзівці, ще й збірна клубів Харкова ("Штандартъ", "Феникъсъ", "Спортингъ-клубъ" і "Виктория") перемогла команду "Ю.С.О." - 4:0**". До того ж, на наступній сторінці 44 про матч збірної Харкова ще й наголошено знову: **"22 червня 1914 року збірна клубів Харкова ("Штандартъ", "Феникъсъ", "Спортингъ-клубъ" і "Виктория") провела товариську зустріч з ЮСО Юзівка й впевнено перемогла (4:0)"**,

Та, як виявляється, інформація про цей матч просто кимось вигадана і поширена у друкованих виданнях. Про це ще раз нагадуємо і в подальшій главі "Змагання на міжрегіональній футбольній арені України".

Насправді, збірна Харкова з клубів "Штандартъ", "Феникъс", "Спортингъ-клубъ" і "Викторія" матч у Юзівці з командою ЮСО провела 18 травня цього року і програла його - 0:4, а не виграла - 4:0.

"Составление футбольной истории - мозаика не из легких, в ней легко заблудиться. Сколько живет футбол, столько его и обсуждают. Так заведено искони, от века. Кто пылко, в крик, кто добродушно, с улыбкой, легкой иронией, а кто со злостью, издевкой, ни во что не веря. Это в порядке вещей. А как вести себя историку?...".

Ковальов Микола Миколайович, м.Кропивницький – історик футболу (з його статті "Как успокоить "историческую совесть?" у газеті "Украина-центр" за 20.07.2007 р.).

ДОДАТОК ДО ВИКЛАДЕНОГО У ПОПЕРЕДНІХ ТОМАХ

Звичайно, жоден з укладачів видань, таких, як це - багатотомних, не застрахований від помилок і, що особливо прикро, від неточностей. До того ж, за часи видання томів один за одним, читачі обов'язково, як правило, виявляють не тільки ці неточності, але й додають свої доповнення, інколи досить слушні. Не приділити таким виправленням і доповненням уваги, на мій погляд, аж ніяк не можна. Хоча усі добре розуміють, що пошуки істориків ніколи не закінчуються й відслідкувати усе знайдене навіть на цей час, просто неможливо, але все ж тут дещо найбільш цікаве треба подати.

Перш за все, це знайдені світлини тих часів, архівні документи та нотатки чи цитати з періодичних видань. Бо саме це і є те саме документальне підтвердження, без якого історія не існує. Без цього це вже не історія, а легенди - точніше відверта й безвідповідальна брехня, прикрита спогадами або взагалі неіснуючих свідків, або свідків у досить похилому віці, які не пам'ятають що було вчора, а видають за правду не тільки конкретні події, але й імена і прізвища та конкретні дати часів, коли вони ще під стіл пішки ходили. І що прикро, що на жаль такі випадки непоодинокі. Та про це ми вже досить багато вели розмову й наводили конкретні приклади.

Нова інформація щодо перших кроків футболу у містах на теренах України наведена у порядку, існуючому тут розподілу по регіонам.

До підрозділу "Футбол на Львівщині":

Перш за все треба визначитися з питанням, щодо звинувачення мене у нещирості щодо підходу до спогадів ветеранів футболу та очевидців подій тих давніх часів, які зображені у цьому виданні. Я вже раніше пояснював, що я таким спогадам намагався приділяти увагу лише у випадках, коли вони: по-перше - були опубліковані у засобах масової інформації безпосередньо за підписом самих свідків або вони залишили їх у рукописах (з проставленою датою і підписом), що зберігаються нині у архівах або музеях за інвентарними номерами; по друге - коли вони були надані свідками ще не похилого віку (до 60-років), тобто аж ніяк не пізніше 1960 року; по-третє - зовсім не приймаю до уваги ті, де вказано "як свідчать ветерани футболу" (без вказівки хто саме і без позначення, де саме з такими свідченнями можна ознайомитися у оригіналі). На такі свідчення я вимагався завжди лише звертати увагу читача, вказуючи їх джерело, але не приймав до уваги. Я завжди у такому разі вказував, що моє відношення до тих чи інших фактів, я можу завжди змінити, але тільки у випадках, коли побачу їх документальне підтвердження.

Саме це має безпосереднє відношення і до значного факту в історії футболу України - визначення автора першого забитого голу футболістом з сучасних українських земель - Влодзімєжом Хоміцьким у офіційно визнаному першим - матчу 1894 року у Львові. Дійсно, у друкованих виданнях тих часів немає жодного слова про авторство єдиного голу у цьому матчі. Його визначено виключно саме за спогадами самого В.Хоміцького (1878 року народження), у день матчу якому пішов 17-й рік, він був студентом ІІ курсу вчительської семінарії.

Дійсно, у першому томі цього видання у главі "День народження футболу України" на сторінках 135-136 було вказано, що знайдене підтвердження, що в цій грі переможний м'яч був забитий саме В.Хоміцьким, у книжці польського журналіста Рудольфа Вацека "Спортивні спогади" (Rudolf Wacek "Wspomnienia sportowe"), виданої **1947 року**, тобто, пробачте, аж через 53 роки після матчу, коли автору гола було вже 70 років (за 6 років до його смерті). Одразу у декого виникає питання, чому я беру до уваги свідчення Хоміцького у 70 років, а не беру їх у свідків у такому ж віці з інших регіонів.

Однак я прошу вибачення, що я не вказав, звідки Р.Вацек до своєї книги запозичив спогади В.Хоміцького. Доводжу до відома усіх, що вперше його спогади були опубліковані у щомісячнику "Przewodnik gimnastyczny "Sokol" №5 за 15 травня 1930 року на сторінках 79-80 (ілюстрації з них наводяться тут поряд у повному обсязі) і підпис під цим нарисом стоїть особисто В.Хоміцького (у цей час йому було 52 роки !!!). Маю надію, що я задовольнив усіх, у кого були якісь сумніви щодо начебто моєї упередженості.

А для більшої наочності, фрагмент тексту про автора голу виділяю жовтим кольором і надаю його переклад, зроблений дослівно п.Б.Люпою:

Opłata pocztowa opłacona ryczałtem.

ROK XLVII. WE LWOWIE, 15 MAJA 1930. Nr. 5.

PRZEWODNIK GIMNASTYCZNY

SOKÓŁ

MIESIĘCZNIK

ORGAN ZWIĄZKU TOWARZYSTW GIMNASTYCZNYCH „SOKÓŁ" W POLSCE.

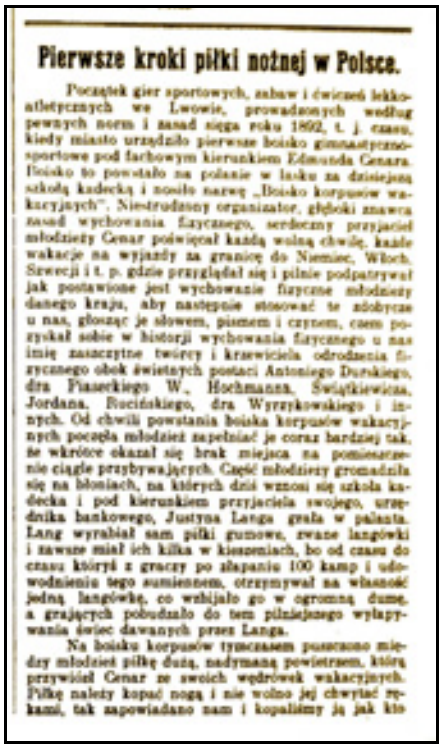

Pierwsze kroki piłki nożnej w Polsce.

Początek gier sportowych, zabaw i ćwiczeń lekkoatletycznych we Lwowie, prowadzonych według pewnych norm i zasad sięga roku 1862, t. j. czasu, kiedy miasto urządziło pierwsze boisko gimnastyczno-sportowe pod fachowym kierunkiem Edmunda Genara. Boisko to powstało na polanie w lasku za dzisiejszą szkołą kadecką i nosiło nazwę „Boisko korpusów wakacyjnych". Niestrudzony organizator, głęboki znawca zasad wychowania fizycznego, serdeczny przyjaciel młodzieży Genar poświęcał każdą wolną chwilę, każde wakacje na wyjazdy za granicę do Niemiec, Włoch, Szwecji i t. p. gdzie przyglądał się i pilnie podpatrywał jak postawione jest wychowanie fizyczne młodzieży danego kraju, aby następnie stosować te zdobycze u nas, głosząc je słowem, piórem i czynem, czem pozyskał sobie w historji wychowania fizycznego u nas imię zasłużytne twórcy i krzewiciela odrodzenia fizycznego obok świetnych postaci Antoniego Dorskiego, dra Piaseckiego W., Hochmanna, Świątkiewicza, Jordana, Rozińskiego, dra Wyrzykowskiego i innych. Od chwili powstania boiska korpusów wakacyjnych poczęła młodzież zapełniać je coraz bardziej tak, że wkrótce okazał się brak miejsca na pomieszczenie ciągle przybywających. Część młodzieży gromadziła się na błoniach, na których dziś wznosi się szkoła kadecka i pod kierunkiem przyjaciela swojego, urzędnika bankowego, Justyna Langa grała w palanta. Lang wyrabiał sam piłki gumowe, zwane langówki i zawsze miał ich kilka w kieszeniach, bo od czasu do czasu którył z graczy po złapaniu 100 kamp i odwodnieniu tego sumieniem, otrzymywał na własność jedną langówkę, co wzbijało go w ogromną dumę, a grających pobudzało do tem pilniejszego wyłapywania świec dawanych przez Langa.

Na boisku korpusów tymczasem pozostało między młodzież piłkę dużą, nadymaną powietrzem, którą przywiózł Genar ze swoich wędrówek wakacyjnych. Piłkę należy kopać nogą i nie wolno jej chwytać rękami, tak zapowiadano nam i kopaliśmy ją jak kto

80 PRZEWODNIK GIMNA

umiał, aby tylko przebić ją przez bramę strony przeciwnej.

Między widzami, dziwiącymi się niewidzianej u nas nowości, znalazł się bywalec, który będąc w Odessie, widział Anglików, grających w piłkę nożną, a ponieważ był bystrym obserwatorem, poznał zasady tej gry i on oświadczył się zapoznać grających z zawiłości racjonalnej gry. Zaczęło się pilne trenowanie ku ogromnej radości biorących udział w grze, a ku wielkiej uciesze przyglądających się, gdyż drugiej partji nie można było złożyć z powodu braku drugiej piłki. Tak nadszedł rok 1896, a z nim w związku z powracającą wystawą krajową II. zlot sokoli. W program zlotowy obok ćwiczeń gimnastycznych wpleciono szereg gier i zabaw, które organizował i przeprowadzał Genar, a które stanowiły nowość i urozmaicenie zlotu. Z Krakowa, gdzie drużyny dzieci krakowskich ćwiczyły i grały w parku Jordana, przywiózł nam Genar wezwanie do zawodów w grze w piłkę nożną i to wpleciono w program zlotu. Wezwanie było tak uprzejme, że z zawiadomieniem nas o składzie jedenastki krakowskiej porwolono nam postawić graczy z naszej strony (u nas się podoba. Tak bagatelizowano nas, nie posiadających parku zabawowego i pomądrzonych o nieznajomość kardynalnych zasad gry w piłkę nożną.

Nadszedł wreszcie upragniony dzień zlotowy, a z nim dla nas ów moment, gdy będziemy mogli ujrzeć prawdziwych Krakowiaków z parku Jordana, przyszłych naszych pogromców. Ustawiono przy dwu krótszych bokach boiska po dwie trzymetrowe tyki na 12 dokładnie odmierzonych kroków oddalone od siebie i boisko gotowe. Wchodzimy z dwu przeciwnych stron boiska na sygnał trąbki naczelnika Durskiego przy dźwiękach marsza sokolego. Nasza jedenastka w trykotach szarych i białych koszulkach, mocniej rozumie się gimnastyczne, odprowadzana ojcowskiem okiem i zachętą: „nie dajcie się"!

Jedenastka krakowska podobnie ubrana, tylko w czarnych trykotach, prowadzona przez sędziego i naszym kierownika Wyrobka, wchodzi lekko, elastycznie, a obrzucivszy nas wzrokiem lekceważącym, rozpręża się na swojej połowie boiska, co my też czynimy na swojej. Trąbka naczelnika i gra zaczyna się; gramy tak, aby się nie dać i pokazać, że chociaż nie znamy parku Jordana, grać umiemy i nie łatwo nas pobić. Sytuacje wytwarzały się tego rodzaju, że publiczność wybuchała co chwila hurraganem śmiechu, zaczepiając, gdy graczze zbili się w gromadę, nie mogąc piłki wykopać z pomiędzy siebie, lub gdy po zderzeniu się kozłkowali po ziemi. Walka wrzała od początku pod bramką Krakowiaków, którzy zaciekawi i podniecani przez swojego sędziego, starali się piłkę od siebie odepchnąć. W tem piłka wybita się ze środka i leci wprost na młodego wówczas gracza Chmielkiego, który nie namyślając się wali piłkę prawą nogą i przebija wysoko ponad bramkarzem przez bramkę. Następuje konsternacja po stronie krakowskiej i natarczywe żądanie natychmiastowego rewanżu. Nasza drużyna spokojnie i poważnie ale z dumą w sercu czeka na rozstrzygnięcie naczelnika.

Słyszymy trąbkę i rozkaz: „wyjść z boiska!" co też dumni i rozradowani czynimy natychmiast, witani w szatni przez rozradowanego Genara, który na znak radości każdego po kolei całuje w głowę, co było dla nas dostateczną nagrodą, przewyższającą wartością dzisiejsze fetory czy puhary. Pierwszy ten występ piłkarski we Lwowie dał impuls do zaaklimatyzowania się piłki nożnej u nas; zaczęto sprowadzać piłki i coraz częściej widziało się drużyny, grające na błoniach podlwowskich.

W. Chomiński.

фальсифікації у книзі О.Двойнисюка та Б.Кутового "Футбольный Николаев" щодо запозичення львів'янами основ футболу у місцевих футболістів Одеси.

Тут теж вказано, що це були англійці:

"...Поміж глядачами, які з подивом спостерігали за невідомою в нас новинкою, знайшовся постійний спостерігач, який перебуваючи в Одесі, бачив англійців, які грали у футбол, а оскільки був швидким і спостережливим, зрозумів засади цієї гри і запропонував гравцям запізнатися з основами раціональної гри...."

До цих доповнень треба додати й знайдений за дослідженнями Б.Люпи та Л.Следзьони справжній рік зроблених фото львівської команди "Чарні", які наведені у II томі у підрозділі "Львів" на сторінках 18 та 24. Дослідники наполягають це оприлюднити й засвідчити, що на цих фото зображена ця команда саме 1905 року, і назва її вже не "Слава", а саме "Чарні". Склад її на обох фото однаковий, і до того ж, вони у чорних сорочках та штанцях, а "Слава" до них використовувала форму будь яких кольорів. Погляньте на ці фото і погодьтеся, що це зауваження слушне.

На жаль, у багатьох сучасних друкованих виданнях та засобах масової інформації, вказано, що на них зображена "Слава" Львів, а на першому фото взагалі вказаний 1903 рік.

Також надаю ще одне, на мій погляд, чудове, доповнення - зображення посвідчення члена українського (тоді - русинського) Товариства Гімнастичного "Сокôл". Посвідчення члена львівського "Товариства Гімнастичного "Сокôлъ" для старшини цього товариства, датоване 1897 роком і з печаткою цього товариства

До розділу "Футбол на Закарпатті":

Цей розділ одразу є бажання доповнити знайденим співавтором розділу М.Рущаком в угорській книзі "A magyar futball és a magyar labdarúgók szövetsége 1897, 1901, 1925" (упор. Földessy János, 1926 р.вид.) нарисом про ужгородський УАК ("Ungvári Atlétikai Club") з цікавою світлиною футбольної команди цього клубу, яка підписана "Чемпіонська команда UAC" (тут мається на увазі першість УАК у провінційному чемпіонаті Угорщини 1914-го року) - на сьогодні це третє відоме фото команди УАК до першої світової війни.

Ungvári Athletikai Club. Ungvár legrégibb sportegyesülete 1910. évben alakult és hosszú működése alatt eseményekben és eredményekben dicsőséges multra tekinthet vissza. 1914-ben Kelet-Magyarország bajnokságát is megnyerte a Nagyváradi AC-cal szemben, sajnos azonban, a további döntőkben való részvételétől a háború vissza tartotta. A háború alatti években működése csaknem teljesen stagnált, melyet itt-ott szakitott meg néhány lelkes sportember ténykedése, amely ismét munkára serkentette. A háború utáni években a csehszlovák köztársaság területén az UAC előkelő poziciót tölt be. A klubnak élén *Antal* Miklós elnök áll, akinek a személye a legnagyobb garancia a klub további eredményes működésére.

Az Ungvári Atlétikai Club bajnokcsapata.

Також знову є бажання повернутися до дати народження футболу Закарпаття, а саме її святкування, спираючись на дійсний рік народження - 1901, а не вигаданий "істориками футболу" Ужгороду - 1893.

Лицьова сторона згорнутого запрошення

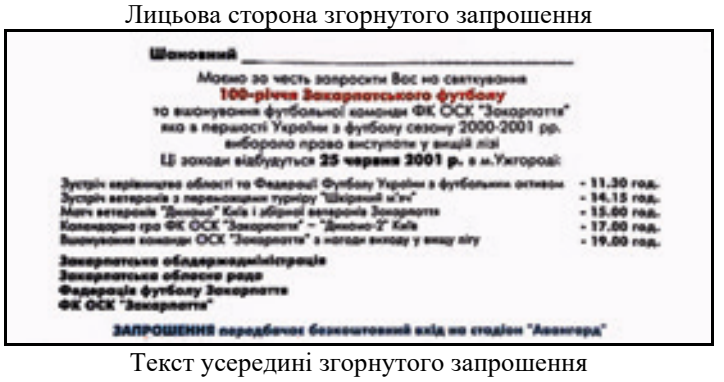
Шановний _____

Маємо за честь запросити Вас на святкування
100-річчя Закарпатського футболу
та виконання футбольної командою ФК ОСК "Закарпаття"
яка в першості України з футболу сезону 2000-2001 рр.
виборола право виступати у вищій лізі
Ці заходи відбудуться **25 червня 2001 р.** в м.Ужгороді:

Зустріч керівництва області та Федерації Футболу України з футбольним активом	- 11.30 год.
Зустріч ветеранів з переможцями турніру "Шкіряний м'яч"	- 14.15 год.
Матч ветеранів "Динамо" Київ і збірної ветеранів Закарпаття	- 15.00 год.
Контрольна гра ФК ОСК "Закарпаття" – "Динамо-2" Київ	- 17.00 год.
Вшанування команди ОСК "Закарпаття" з нагоди виходу у вищу лігу	- 19.00 год.

Закарпатська обласдержадміністрація
Закарпатська обласна рада
Федерація футболу Закарпаття
ФК ОСК "Закарпаття"

ЗАПРОШЕННЯ передбачає безкоштовний вхід на стадіон "Авангард"

Текст усередині згорнутого запрошення

Зверніть увагу на те, що ще за радянських часів, у 1971 році вже відмічалося 70-річчя футболу на Закарпатті, про що свідчать програмки до матчів ужгородської "Говерли" цього року (одна з яких тут наведена).

Іще - до розповіді про офіційне святкування 100-річчя футболу Закарпаття (див. сторінки 157-160 у томі II) та спотворену дату його 125-річчя (див. сторінки 173-176 у томі I) треба додати, що вказані там місцеві "історики" залюбки святкували й 100-річчя футболу Закарпаття 25 червня 2001 року, про що свідчить також і запрошення на це свято (тут воно наведено), яке отримували й вони.

До підрозділу "Футбол на Одещині":

У першому томі цього видання у главі "Передумови появи футболу" на сторінці 61 було повідомлено читачів, що у Одесі місцева газета "Новороссійский телеграфъ" надрукувала інформацію про проведення 11 серпня матчу у крикет команди спортсменів одеської "англійської колонії" з командою румунського міста Галац. Але жодного натяку на те, що вони грали ще й у"футбол" не було. А вже 1913 року в "Ежегоднике Всероссійскаго Футбольнаго Союза за 1912 годъ" на сторінці 122 було вказано, що після утворення

"Одесскаго Британскаго Атлетическаго Клуба": ***"...Ежегодно клубъ игралъ матчъ с Галацомъ (Румынія)".*** Звісно ж, малися на увазі саме футбольні матчі, а не з якихось інших спортивних ігор. В усякому разі, так усіма це сприймалося.

У тому ж першому томі на сторінці 102 було зроблено висновок, що в "англійській колонії" футбол ще не набув достатнього розвитку або у румунському Галаці не змогли зібрати команду футболістів. До речі, більше про приїзд до Одеси гостей із-за кордону, а саме з Румунії, в жодній одеській газеті тих часів зовсім нічого ніколи не сповіщалося. Таким чином, інформація, яка 1913 року була наведена в російському офіційному щорічнику не відповідає дійсності не тільки щодо періодичності таких матчів, але й взагалі про те, що вони грали саме у футбол.

Однак ця інформація (інакше й не могло бути) була підхоплена усіма сучасними дослідниками футболу Одеси, України та й усього колишнього Радянського Союзу. Ці матчі навіть були визначені першими міжнародними матчами на теренах України та й СРСР в цілому. Але, все ж таки, потрібно було якось це документально підтвердити - насамперед з визначенням дати або хоча б року проведення одного з них. Та переглянуті друковані видання тих часів (не виключено й напевно, що не усі з них вдалося переглянути - **Примітка автора**) не дали на це жодної відповіді. Очевидно через те, що це були матчі клубу іноземців, а не якогось спортивного осередку місцевих мешканців - громадян Російської імперії.

Та ось вже на сьогодні це питання почало трохи вирішуватися завдяки знайденим істориком футболу з Рівного Сергієм Швецем нарисам у британських газетах тих часів. Першими з них були дві англійські газети *"The Manchester Evening News"* і *"Nottingham Evening Post"* (обидві - за 5 вересня 1881 року), що сповістили про матч у крикет з Галацем в Одесі. Про це детально наведено у томі II у підрозділі "Футбол на Одещині" на сторінках 194-195. Цей матч був проведений 23 серпня 1881 року в Одесі і про це був повний звіт у лондонській газеті *"The Sportsmens"* за 1 вересня 1881 року (тут він наводиться).

Але це був не перший матч у крикет цих команд. Перший був у Галаці 1 серпня 1881 року, про який теж детально розповіла лондонська газета *"The Field"* за 20 серпня 1881 року (тут також наведена ілюстрація зі звітом про цей матч з цієї газети).

ODESSA v. GALATZ.

The return match to that played at Galatz on Monday, August 1, when Galatz won by five wickets, was played at Odessa on Tuesday, August 23, and resulted in a victory for the home team by ten wickets. There was a large attendance of spectators, including his Excellency the Governor-General (Prince Dundenkoff Korsakoff), the Mayor, the Chief of Police, the English and French Consul-Generals, &c. Score:—

GALATZ.			
F. P. Archibald	b w, b A. M. Quill	3	c and b Caine ... 22
H. H. Wilber	b W. Harrison	0	b W. Jacobs ... 4
R. C. Youell	b A. M. Quill	22	b Caine ... 24
E. H. Vecqueray	b A. M. Quill	22	st E. Jacobs b Caine ... 34
A. Ward	c H. Jacobs b A. M. Quill	0	b W. Jacobs ... 0
T. R. Carmacle	st E. Jacobs b Hemmerde	2	b W. Jacobs ... 1
T. H. Archibald	run out	0	b W. Jacobs ... 0
M. Brunning	b Hemmerde	0	c Lieut.-Col. Quill b W. Jacobs ... 0
H. C. Williams	b Hemmerde	7	b Caine ... 5
L. De Merick	b A. M. Quill	0	b Caine ... 1
K. Harrison	not out	0	not out ... 5
	L b 2, w 2	4	B 5, l b 2, w 2 ... 9
	Total	85	Total ... 107

ODESSA.			
G. U. Caine	b Vecqueray	0	W. Jacobs b Vecqueray ... 0
H. Jacobs	b Vecqueray	4	H. Kinnear run out ... 0
Lieut.-Colonel Quill	run out	16	T. Rouger b Youell ... 11
J. H. Lewis	st Vecqueray b Youell	61	H. Hemmerde not out ... 3
A. M. Quill	run out	22	B 17, l b 1, w 13 ... 31
W. Harrison	c and b Youell	0	Total ... 183
W. Carpenter	b Vecqueray	17	

In the second innings of Odessa, Caine scored (not out) 1, H. Jacobs (not out) 12.—Total, 13.

"The Sportsmens" (Лондон) за 1.09.1881 р.

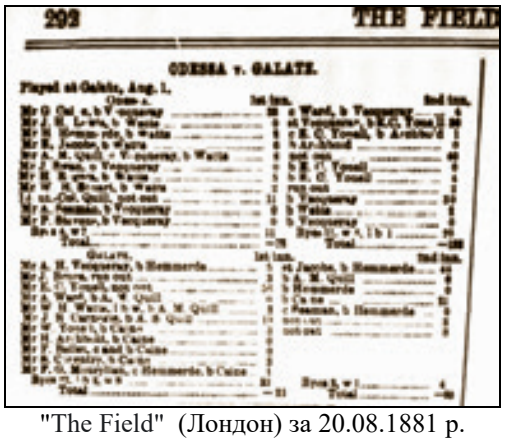

292 THE FIELD

ODESSA v. GALATZ.

Played at Galatz, Aug. 1.

"The Field" (Лондон) за 20.08.1881 р.

GALATZ v ODESSA.

PLAYED at Galatz on June 6. The weather was all that could be desired, and as will be seen from the subjoined scores an interesting game ended in a victory for Galatz by 61 runs. Score:

GALATZ.	1st inn.		2nd inn.
T. H. Archbold, c Carpenter, b Newman	2	b Raleigh	2
H. A. Cumberbatch, c Carpenter, b Raleigh	8	run out	5
A. H. Vecquerav, b Raleigh	37	b Raleigh	60
R. C. Youell, b Raleigh	25	b Newman	0
M. R. Browne, b Raleigh	4	run out	0
J. R. Carnegie, run out	0	b H. Rogers	19
F. P. Archbold, b Newman	5	b Newman	3
W. H. Watts, b H. Rogers	3	b Raleigh	1
S. Coventry, run out	0	not out	0
W. Watson, not out	7	b Newman	0
P. Sanderson, b Crookston	13	run out	1
Bye 1, l-b 2	3	Byes 2, l b 6	8
Total	—112	Total	— 99

ODESSA.	1st inn.		2nd inn.
J. Gallagher, st Vecquerry, b Carnegie	19	st Vecqueray, b T. H. Archbold	1
J. Crookston, st Sanderson, b Browne	1	b Carnegie	12
H. Rogers, b F. Archbold	2	c Youell, b F. P. Archbold	1
C. M. Cook, b F. Archbold	0	c Vecquerry, b T. H. Archbold	9
E. Raleigh, b Watts	20	b Vecquerav	5
W. Carpenter, b Vecquerav	5	b F. P. Archbold	5
F. Newman, c T. Archbold, b Vecquerav	6	b Vecquerav	5
H. C. Rogers, c F. Archbold, b Vecquerav	10	run out	1
W. Larter, b Vecquerav	5	not out	11
P. Stevens, c Watts, b F. Archbold	1	b Vecquerav	1
T. Briggs, not out	0	l b w, b T. H. Archbold	7
Byes 7, l-b 1, w 1	9	Byes 5, l-b 2, w 7	14
Total	—88	Total	—72

"The Sportsmens " (Лондон) 14.06.1887 р.

Відомий ще один матч вже аж 1887 року - 6 червня у Галаці (з лондонської газети *"The Sportsmens"* за 14 червня 1887 року) і знову - навіть цього року жодного слова про якісь футбольні змагання між цими командами. Цей звіт у крикет теж тут наведений, щоб читач розумів, що англійські газети приділяли значну увагу своїм спортсменам у Одесі. І якби були футбольні матчі між командою "англійської колонії" в Одесі та командою Галаца, то про це публікації були б обов'язково. Але поки вони не знайдені, то й говорити немає про що. До того ж, ми вже добре знаємо, що саме 1887 року спортсменам "англійської колонії" у Одесі було дозволено змагатися за Чумною горою, де вони спорудили перш за все футбольне поле. Серед них у цей час вже знайшлося понад 22 спортсмена, які бажали грати у найпопулярнішу гру своєї Батьківщини - "футбол" (див. у I томі підрозділ "Поява футболу на українських землях" - сторінка 102).

Очевидно, що грі у крикет вже приділялося значно менше уваги, тому матчі з Галацем припинилися. А футбольну команду у цьому румунському місті не вдалося створити. Британським футболістам залишалося лише шукати собі суперників серед команд моряків з прибулих у порт Одеси пароплавів з Англії.

До підрозділу "Футбол на Миколаївщині":

У томі II у підрозділі "Миколаїв" на сторінці 250 вказано про те, що за деякими спогадами вже 1908 року ***"на пустыре возле порта… английские моряки с судов, заходящих в Николаевский порт, в часы досуга, пользуясь тем, что есть поляна вблизи порта, собирались на ней - тренировались и неоднократно разыгрывали матчи между собой"*** і що крім цього жодної інформації, документально підтвердженої, про футбол у цьому місті до 1911 року не існує. Лише у місцевій "Трудовой газете" №628 за 14 травня 1911 року детально розповідається про зустріч англійської команди юнг з англійських пароплавів, що стояли у порту, з "русской" командою. Саме тому дату проведення цього матчу 12 травня (25 - за н.ст.) 1911 року однозначно потрібно вважати днем народження миколаївського футболу.

Про те, що моряки з англійських пароплавів у Миколаєві грали у футбол, свідчить ще й недавно знайдена нотатка з англійських газет "*Sunderland Daily Echo"* та *"Shipping Gazette"* за 10 червня 1910 року:

"FOOTBALL SOUTH RUSSIA. An interesting game of football took place at Nicolaieff on May 30th between representative team's from John Coverdale and King David s, and after good game the John Coverdale team won one goal nil. scored J. Dodsworth. A keenly contested game was played on June 1st between the John Covcrdale's team and a picked team from several ships in port. After hard game the result was a draw two goals each.

Goals scored J. Dodsworth and M. Steel.

John Coverdale's team: Cook: Cole and Dixon; Dryden, C. Dodsworth and White; M. Steel, R. Steel, .J, Dodsworth. Anderson and Edwards.

Referee. Mr Reece, of Llangoree s; linesmen, Evans and Wilton.

*("ФУТБОЛ ПІВДНЯ РОСІЇ. Цікавий футбольний матч був проведений у Миколаєві **30 травня** між командами, що представляли Джон Ковердейл і Кінг Девідс, і після чудової гри команда з Джон Ковердейла перемогла один нуль, гол Дж.Додсворса. Вирішальна гра відбулася **1 червня** між командою Джон Ковердейла та збірною командою з декількох пароплавів у порту. Після важкої гри результат був нічийним по два голи.*

Голи забили Дж.Додсворс і М.Стіл.

***Команда Джон Ковердайла**: Кук; Коул і Діксон; Драйден, С.Додсворс і Уайт; М.Стіл, Р.Стіл,,Дж.Додсворс, Андерсон і Едвардс.*

Суддя: м. Ріс з Лангоріс, судді на лініях: Івенс і Уилсон).

А.М.Гальперін

Як бачите, це були матчі команд моряків з англійських пароплавів між собою. Таким чином, відомо, що у травні - червні у порту Миколаєва знаходилося декілька торгових пароплавів. На матч з місцевою "вольной" командою вони відрядили грати збірну своїх юнг і ті програли лише 0:1. Очевидно команди моряків основних складів пароплавів, розуміючи слабкість місцевих футболістів (у 1911 році), не забажали з ними зустрічатися й вирішили грати лише між собою.

Де цього часу була "легендарна" миколаївська футбольна команда Чарльза Бейта "Зебра" - невідомо. Але вже у серпні - вересні саме "Зебра" провела 5 матчів з командами англійських моряків, але… лише в одному перемогла.

До цієї інформації хочеться додати чудове фото тих часів одного з кращих футболістів Миколаєва з 1914 року ("Уніон" та НСК) - **Ассіра Марковича Гальперіна** (у подальшому - заслуженого майстра спорту СРСР).

А тепер дещо досить цікаве. У томі II цього видання у розділі "Футбол на Причорномор'ї" на сторінці 258 велася мова про гравця "Зебри" Ісаака Казарновського, який з братом були, начебто, як стверджується у деяких друкованих виданнях - **"першими українськими легіонерами"**. Там вказано, що про нього буде викладена інформація саме в цьому томі у розділі "Видатні особистості футболу України". Але коли почалося

дослідження спортивного шляху у житті цього видатного радянського вченого-хіміка (лауреата Сталінської премії, орденоносця двох "Знаків Пошани" та "Трудового Червоного Прапора"), то виявилося таке, про що промовчати аж ніяк не можна:

"КАЗочка про КАЗарновського"

Почнемо з того, що Ісаак Абрамович народився 1890 року у Миколаєві. Його батько помер через рік, і мати з дітьми переїхала до Одеси (може там він і познайомився з футболом у англійців?), а вже 1900 року родина переїхала до Швейцарії у м. Берн, де Ісаак закінчив 1908 року місцеву гімназію (начебто цього часу він вже грав у командах молодшого віку професійного футбольного клубу "Янг Бойз"). Потім він навчався у Цюрихському університеті (начебто, навчання не перешкоджало йому займатися футболом і він з 1908 року грав навіть у командах на цей раз вже місцевого професійного клубу "Янг Феллоуз" ?). До того ж, він навіть декілька сезонів із старшим братом на "батьківщині" (чогось у Миколаєві, а не у Одесі) встиг пограти у справжній футбол у команді "Зебра", яку створили англійці. Ця команда до 1911 року грала здебільшого з командами моряків з прибулих сюди британських пароплавів.

Його прізвище вперше наводиться у "Николаѣвской газете" у складі "Зебри" в анонсі до матчу 30 жовтня 1911 року з одеською командою "Спортингъ-клубъ" (там він, або його брат, визначений як лівий крайній форвард). У жовтні-листопаді були матчі ще з трьома одеськими командами, у тому числі й з ОБАК. Але більш цікава інформація була, начебто, у миколаївських газетах про те, що **один із кращих на той час гравців "Зебри" та її віце-капітан лівий форвард С.Казарновський** (очевидно - брат І.Казарновського - **Примітка автора**) виїхав до Швейцарії у Цюрих (про другого брата - жодного слова - **Примітка автора**). На згадку капітан "Зебри" Чарльз Бейт подарував йому від команди золотий пам'ятний жетон.

Дивно, як Ісаак міг грати восени 1911 року в Миколаєві? А коли ж він вчився в університеті? Після закінчення 1914 року університету у Цюриху молодий доктор філософії займався викладацькою діяльністю (є інформацією, що начебто у клубі "Янг Феллоуз" він грав до 1917 року ?), а 1917 року з групою політичних емігрантів повернувся до Росії (на цей раз не на "батьківщину", а прямо до Петрограду).

Як бачите усім фактам, пов'язаним з футбольним життям Казарновського, жодного документального підтвердження не знайдено. Навіть перевірка основних складів швейцарських команд "Янг Бойз" Берн та "Янг Феллоуз" Цюрих не виявила там серед гравців Казарновського. То що ж тоді послужило створенню такої чергової легенди про "першого легіонера" з півдня Російської імперії? Виявляється, як і інші такі сенсаційні повідомлення радянських часів, знову ж таки це зі спогадів - у нашому випадку 77-річного І.А.Казарновського у популярному щотижневику "Футбол" №47 за 19 листопада 1967 року у нарисі "Встреча на трибуне" на останній сторінці 16. Ось декілька цитат з цього нарису:

*"…**С футболом я познакомился** еще **в гимнастические годы**. Это было **в начале века*** (тобто зовсім не у Одесі - **Примітка автора**)***,** болем 60 лет назад. **Вместе со старшим братом** мы играли тогда **в течение нескольких лет** за команду "Янг Бойс" из Берна, а позднее за цюрихский клуб "Янг Феллоуз" (до революции наша семья жила в Швейцарии). Брат выступал на месте **левого полузащитника**, а я играл **правым полусредним**.*

***В 1910 году мы с братом приехали в город Николаев** к родственникам и **несколько сезонов подряд выступали за местную команду**, помогали молодым спортсменам овладевать "премудростями игры". С удовольствием вспоминаю далекий 1911 год, когда в Николаев приехала команда служащих английских торговых фирм Одессы* (до речі, навіть він цю команду не іменує ОБАКом - **Примітка автора**)*.. Этот матч выиграла команда Николаева, победив законодателей футбола - англичан со счетом 1:0. Гол был забит… с подачи старшего брата…"*

Маючи таку інформацію зі спогадів з точним наведенням років, чи можна вважати достовірними ці факти? А до того ж ще визнавати Ісаака Абрамовича Казарновського першим легіонером з українських земель… або, вірніше, на українські землі? Це вирішувати читачеві.

Але це дуже нагадує точно таку ж ситуацією у Росії, коли там у середині 50-х років за такими ж спогадам Михайла Ромма, його спочатку визнали "першим легіонером", що грав у Італії, а потім перевірки показали, що усе це вигадки, бо жодний з фактів не підтвердився.

До підрозділу "Футбол на Харківщині":

Завдяки достатньо серйозному підходу упорядників та дослідників футболу Харкова, начебто здавалося б, що й додавати вже більше немає чого. Але після опрацювання книги Миколи Шемета "Футбол в Харькове 1910-1915" (по сторінкам газети "Утро") знайдено досить багато нового матеріалу, та він не

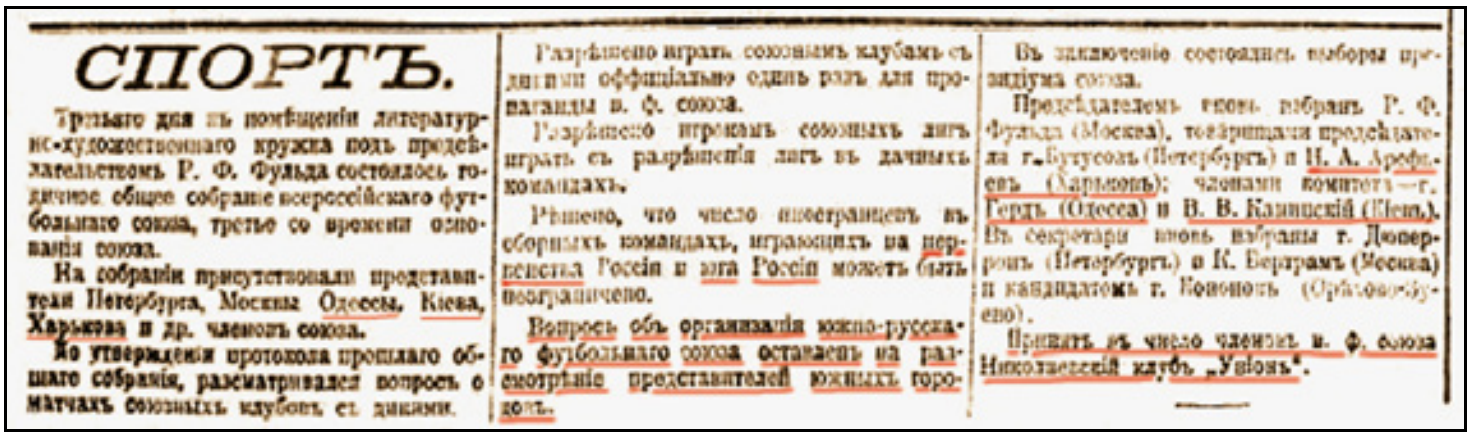

СПОРТЪ.

Третьяго дня въ помѣщеніи литературно-художественнаго кружка подъ предсѣдательствомъ Р. Ф. Фульда состоялось годичное общее собраніе всероссійскаго футбольнаго союза, третье со времени основанія союза.

На собраніи присутствовали представители Петербурга, Москвы, Одессы, Кіева, Харькова и др. членовъ союза.

По утвержденіи протокола прошлаго общаго собранія, разсматривался вопросъ о матчахъ союзныхъ клубовъ съ дикими.

Разрѣшено играть союзнымъ клубамъ съ дикими оффиціально одинъ разъ для пропаганды в. ф. союза.

Разрѣшено игрокамъ союзныхъ лигъ играть съ разрѣшенія лигъ въ дачныхъ командахъ.

Рѣшено, что число иностранцевъ въ сборныхъ командахъ, играющихъ на первенства Россіи и юга Россіи можетъ быть неограничено.

Вопросъ объ организаціи южно-русскаго футбольнаго союза оставленъ на разсмотрѣніе представителей южныхъ городовъ.

Въ заключеніе состоялись выборы президіума союза.

Предсѣдателемъ вновь избранъ Р. Ф. Фульда (Москва), товарищами предсѣдателя г. Бутусовъ (Петербургъ) и Н. А. Арефьевъ (Харьковъ); членами комитета—г. Гердъ (Одесса) и В. В. Каминскій (Кіевъ). Въ секретари вновь избраны г. Дюперронъ (Петербургъ) и К. Бертрамъ (Москва) и кандидатомъ г. Кононовъ (Орѣхово-Зуево).

Принятъ въ число членовъ в. ф. союза Николаевскій клубъ „Уніонъ".

З газети "Утро" (Харків) №2265 за 27.03.1914 р.

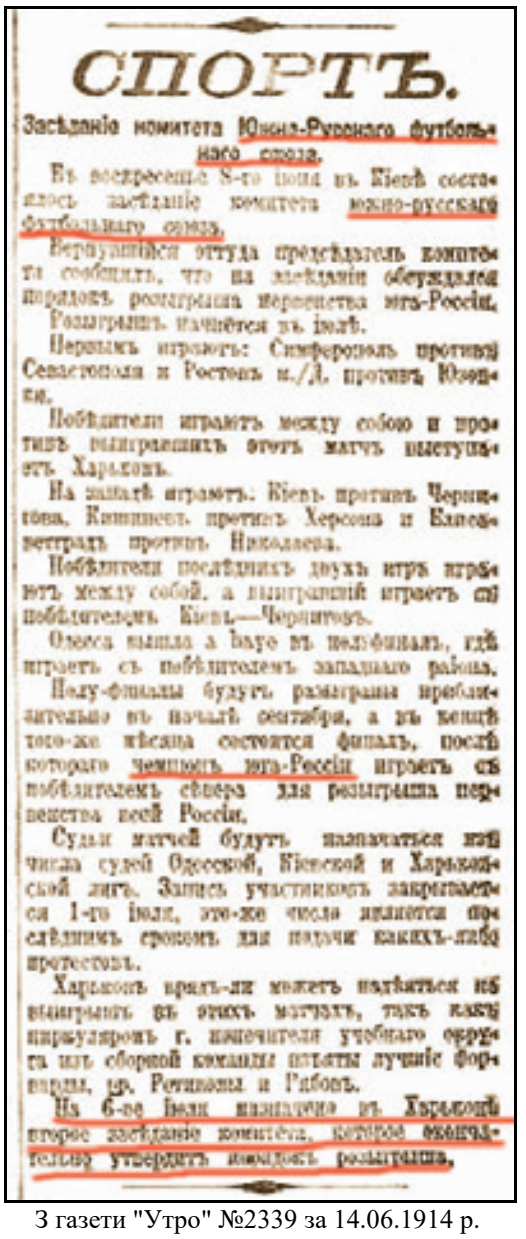

СПОРТЪ.

Засѣданіе комитета Южно-Русскаго футбольнаго союза.

Въ воскресенье 8-го іюня въ Кіевѣ состоялось засѣданіе комитета южно-русскаго футбольнаго союза.

Вернувшійся оттуда предсѣдатель комитета сообщилъ, что на засѣданіи обсуждался порядокъ розыгрыша первенства юга-Россіи.

Розыгрышъ начнется въ іюлѣ.

Первымъ играютъ: Симферополь противъ Севастополя и Ростовъ н./Д. противъ Юзовки.

Побѣдители играютъ между собою и противъ выигравшихъ этотъ матчъ выступаетъ Харьковъ.

На западѣ играютъ: Кіевъ противъ Чернигова, Кишиневъ противъ Херсона и Елисаветградъ противъ Николаева.

Побѣдители послѣднихъ двухъ игръ играютъ между собой, а выигравшій играетъ съ побѣдителемъ Кіевъ—Черниговъ.

Одесса вышла а baye въ полуфиналъ, гдѣ играетъ съ побѣдителемъ западнаго раіона.

Полу-финалы будутъ разыграны приблизительно въ началѣ сентября, а въ концѣ того-же мѣсяца состоится финалъ, послѣ котораго чемпіонъ юга-Россіи играетъ съ побѣдителемъ сѣвера для розыгрыша первенства всей Россіи.

Судьи матчей будутъ назначаться изъ числа судей Одесской, Кіевской и Харьковской лигъ. Запись участниковъ закрывается 1-го іюля, это-же число является послѣднимъ срокомъ для подачи какихъ-либо протестовъ.

Харьковъ врядъ-ли можетъ надѣяться на выигрышъ въ этихъ матчахъ, такъ какъ циркуляромъ г. попечителя учебнаго округа изъ сборной команды изъяты лучшіе форварды, гр. Ретиковы и Гябовъ.

На 6-ое іюля назначено въ Харьковѣ второе засѣданіе комитета, которое окончательно утвердитъ порядокъ розыгрыша.

З газети "Утро" №2339 за 14.06.1914 р.

суттєвого характеру, тому зупинятися на ньому напевно не слід. Дослідники, якщо будуть мати бажання, все це знайдуть у вказаній книзі.

А ось питанням історичного значення потрібно все ж таки приділити належну увагу, хоча й вони безпосередньо до футболу Харкова мають другорядне значення. Це саме те, що має відношення до вже висвітленого у першому томі у підрозділі "Спроби створення "Южно-Русскаго Футбольнаго Союза" (с.275-282). У декількох номерах харківської газети "Утро" за 1914 рік були досить цікаві нотатки, які ще в більшій мірі допомагають зрозуміти тонкощі цього питання.

Почнемо з того, що в газеті "Утро" №2265 за 27 березня 1914 року на сторінці 6 була надрукована досить цікава з точки зору простоти й дохідливості розуміння стаття під заголовком "Спортъ". Щоб не передруковувати, подамо її в оригіналі на наведеній вище ілюстрації, де червоним кольором підкреслене усе, що має відношення до футболу на півдні Російської імперії, тобто на теренах України.

Зверніть увагу, що усе викладене стосується подій 24 березня 1914 року, тобто вже після створення 19 січня того ж 1914 року у Києві "Южно-Русскаго Футбольнаго Союза". Як бачите, на чергових зборах "Всероссійскаго Футбольнаго Союза" (ВФС) теж було чітко вирішено, що ***"Вопросъ объ организаціи южно-русскаго футбольного союза оставленъ на рассмотреніе представителей южныхъ городовъ".***

Тобто питання створення окремого союзу ніхто не знімав, але чомусь рішення прийняте до цього у Києві не було затверджене й пересунуте на "отдельное его рассмотрение" серед представників південних міст. Із вказаного вище підрозділу першого тому добре відомі причини цього - чвари між Києвом і Харковом за лідерство у цій організації. Очевидно ж, що Харків пообіцяв ВФС не створювати окремого союзу, а лише відділ ВФС.

Виконуючи рішення ВФС щодо "южно-русскаго футбольного союза", прийняте на зборах 24 березня, знову ж у Києві були заплановані на 27 квітня установчі його збори. Ось як про це сповістила газета "Утро" за 27 квітня 1914 року: ***"Южно-русский футбольный союзъ. Сегодня въ Киеве состоится общее собрание представителей южныхъ городові для окончательнаго рассмотренія***

вопросовъ о "южно-русскомъ футбольномъ отделе всероссійскаго футбольнаго союза". Представителями г. Харькова поедутъ С.Ф.Баллодитъ и А.Л.Биндлеръ. На собраніи будутъ произведены выборы комитета и разработанъ календарь матчей первенства юга Россіи".

Ось бачите як. Почали нарис з "**союза**", закінчили "**отделом**", до того ж - під наголосом "**окончательно**".

Ці установчі збори відбулися, але на них було створено не самостійний союз, а південно-російський відділ ВФС і його головою шляхом голосування було обрано харків'янина М.О.Ареф'єва.

Але це нове утворення продовжували іменувати як кому заманеться, і як кому вигідно. Навіть у Харкові, знову ж таки у тій же газеті "Утро" №2339 за 14 червня 1914 року, у нарисі щодо його засідання у Києві 8 червня вказаний саме "Южно-Русскій футбольный союзъ" (див. ілюстрацію цього нарису, наведену вище). До того ж, зверніть увагу, тут мова йде про чемпіонат півдня Російської імперії та визначення саме ***"чемпіона юга Россіи"***.

У цей час організацію змагань ІІІ-го чемпіонату імперії на її півдні було доручено Харкову (очевидно через те, що саме харків'яни" були проти самостійного "союзу" й підтримували "відділ ВФС"). Але через це більшість членів правління утвореної організації ігнорувала засідання її комітету. Голова комітету М.О.Ареф'єв ще раз запросив усіх до Харкова на збори 20 липня для затвердження календаря змагань на півдні імперії. Наведемо тут поряд нарис щодо цього у газеті "Утро" №2373 за 19 червня.

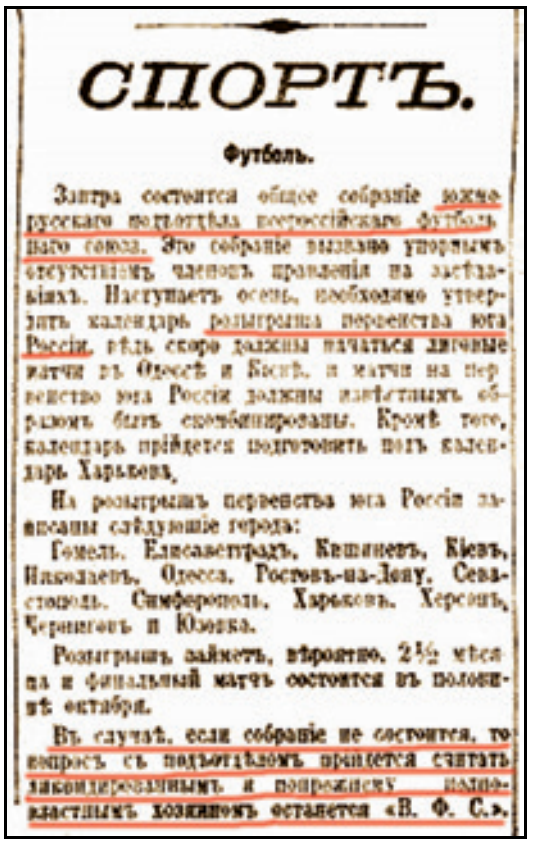

СПОРТЪ.

Футбол.

Завтра состоится общее собраніе южно-русскаго подотдѣла всероссійскаго футбольнаго союза. Это собраніе вызвано упорнымъ отсутствіемъ членовъ правленія на застѣданіяхъ. Наступаетъ осень, необходимо утвердить календарь розыгрыша первенства юга Россіи, гдѣ скоро должны начаться двѣнадцать матчи въ Одессѣ и Кіевѣ, и матчи на первенство юга Россіи должны извѣстнымъ образомъ быть скомбинированы. Кромѣ того, календарь придется подготовить весь календарь Харькова.

На розыгрышъ первенства юга Россіи записаны слѣдующіе города:

Гомель, Елисаветградъ, Кишиневъ, Кіевъ, Николаевъ, Одесса, Ростовъ-на-Дону, Севастополь, Симферополь, Харьковъ, Херсонъ, Черниговъ и Юзовка.

Розыгрышъ займетъ, вѣроятно, 2½ мѣсяца и финальный матчъ состоится въ половинѣ октября.

Въ случаѣ, если собраніе не состоится, то вопросъ съ подъотдѣломъ прійдется считать ликвидированнымъ и попрежнему полновластнымъ хозяиномъ останется «В. Ф. С.».

З газети "Утро" №2373 за 19.07.1914 р.

Насамкінець з цього питання надамо ще один нарис з газети "Утро" №2376 за 22 липня, тобто коли вже розпочалася перша світова війна. З нього видно: по-перше, що для прикриття усіляких назв футбольного об'єднання на півдні імперії хтось "розумно" вирішив зашифрувати його Ю.-Р.О.В.Ф.С. (напевно ж, дурніше не вигадаєш); по-друге, тому що чергові його загальні збори так і не відбулися, вирішили запитати - що далі робити - у "власника" (ВФС) або, що звісно "найкраще" - на вирішення особисто своєю владою пана головуючого (харків'янина М.О.Ареф'єва)!!!

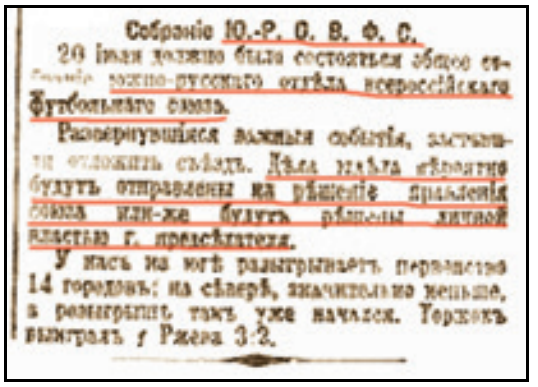

Собраніе Ю.-Р. О. В. Ф. С.

20 іюня должно было состояться общее собраніе южно-русскаго отдѣла всероссійскаго футбольнаго союза.

Разыгрышіяся важныя событія, заставили отложить съѣздъ. Дѣла клубъ вѣроятно будутъ отправлены на рѣшеніе правленія союза или-же будутъ рѣшены мѣстной властію г. предсѣдателя.

У насъ на югѣ разыгрываетъ первенство 14 городовъ: на сѣверѣ, значительно меньше, а розыгрышъ такъ уже начался. Горожкъ выигралъ у Ржева 3:2.

З газети "Утро" №2376 за 22.07.1914 р.

Але цього не довелося робити, бо надійшла звістка, що проведення чемпіонату Російської імперії 1914 року відміняється.

Ще треба обов'язково звернути увагу на те, що у ІІІ томі в підрозділі "Харків" на сторінці 43 вказано: "Є інформація про три міжрегіональних матчі харківських команд на Донбасі, де 8 червня харківський "Женессъ" переміг в Юзівці команду "Ю.С.О." (Юзовское спортивное общество) - 3:0, а 22 червня команда "Х.В.-С.К." (Харьковский Велосипедно-Спортивный Кружок) перемогла збірну селища Дружківка (2:1). **І цього ж, 22 червня в Юзівці, ще й збірна клубів Харкова ("Штандартъ", "Фениксъ", "Спортингъ-клубъ" і "Виктория") перемогла команду "Ю.С.О." - 4:0**". До того ж, на наступній сторінці 44 про матч збірної Харкова ще й наголошено знову: **"22 червня 1914 року збірна клубів Харкова ("Штандартъ", "Фениксъ", "Спортингъ-клубъ" і "Виктория") провела товариську зустріч з ЮСО Юзівка й впевнено перемогла (4:0)"**,

Та, як виявляється, інформація про цей матч просто кимось вигадана і поширена у друкованих виданнях. Про це ще раз нагадуємо і в подальшій главі "Змагання на міжрегіональній футбольній арені України". Насправді, збірна Харкова з клубів "Штандартъ", "Фениксъ", "Спортингъ-клубъ" і "Викторія" матч у Юзівці з командою ЮСО провела 18 травня цього року і програла його - 0:4, а не виграла - 4:0.

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

І ще підрозділ Харківщини є сенс доповнити знайденими фото двох команд Харкова з його приміської ліги. Такі світлини завжди потребують ознайомлення, бо деякі "псевдоісторики" не цураються запозичувати (красти) їх і підписувати необхідними їм назвами. Таке, на жаль, трапляється частенько.

Команда "Кочетки" з приміської харківської ліги

Друга команда харківського "Януса"

До підрозділу "Футбол на Сіверщині":

У томі ІІІ у підрозділі "Суми" на сторінці 66 було вказано:

"…у деяких друкованих виданнях наводиться непідтверджена інформація про зустріч ще 2 серпня, начебто, між сумською "Спартою" та командою з Лебедина, яка закінчилася перемогою сумчан (6:1). Навіть відомо, що у газеті "Сумской вестникъ" відмічалося, що дуже добре грав воротар "Спарти" В.Туршу та захисники С.Афанасьєв і А.Брондель. Але, достовірно відомо, що з командою містечка Лебедин сумська "Спарта" провела декілька матчів 1915 року: один з них - саме 2 серпня (7:0), а перший матч 24 липня завершився з рахунком саме 6:1. Як бачите, хтось підтасував факти й сфальсифікував наведене в місцевих газетах".

Тут, очевидно, був на увазі М.О.Манько, який у своїй праці "Суми та сумчани у документах сучасників (1655-1919)" (2007 р.вид.), опублікував наступне:

"Газета "Сумской вестник" друкувала публікації і про футбольні зустрічі. Так, 15 серпня 1913 р. кореспондентом "Сумского вестника" була подана публікація про міжміську футбольну зустріч сумської команди (найімовірніше, чемпіона м. Суми) "Спарти" і команди м. Лебедин. Загальний рахунок матчу становив 6:1 на користь сумчан…"(далі наведений повний склад сумської команди та автори голів). Саме це й було узяте під сумнів.

СУМСКОЙ ВѢСТНИКЪ

№ 190.

Четвергъ 15-го Августа 1913 года.

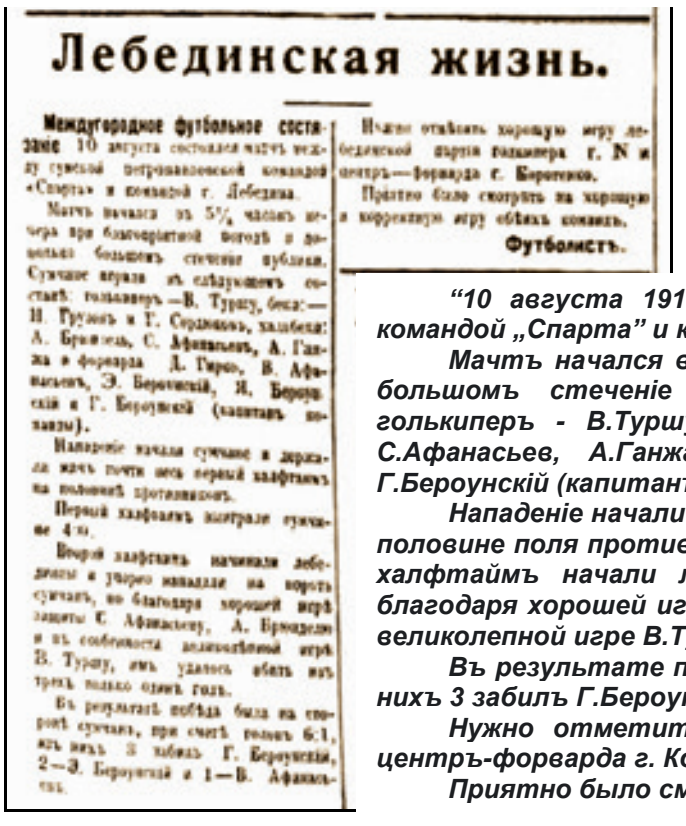

Лебединская жизнь.

Междугородное футбольное состязание 10 августа состоялся матчъ между сумской петропавловской командой «Спарта» и командой г. Лебедина.

Матчъ начался въ 5½ часовъ вечера при благопріятной погодѣ и довольно большомъ стеченіи публики. Сумчане играли въ слѣдующемъ составѣ: голькиперъ—В. Туршу, бека:—Н. Грузовъ и Г. Сердюковъ, халфбека: А. Брюндель, С. Афанасьевъ, А. Ганжа и форварда Д. Гирко, В. Афанасьевъ, Э. Бероунскій, Я. Бероунскій и Г. Бероунскій (капитанъ команды).

Нападеніе начали сумчане и держали мячъ почти весь первый халфтаймъ на половинѣ противниковъ.

Первый халфтаймъ выиграли сумчане 4:0.

Второй халфтаймъ начинали лебединцы и упорно нападали на ворота сумчанъ, но благодаря хорошей игрѣ защиты С. Афанасьеву, А. Брюнделю и въ особенности великолѣпной игрѣ В. Туршу, имъ удалось вбить изъ трехъ только одинъ голъ.

Въ результатѣ побѣда была на сторонѣ сумчанъ, при счетѣ головъ 6:1, изъ нихъ 3 забилъ Г. Бероунскій, 2—Э. Бероунскій и 1—В. Афанасьевъ.

Нужно отмѣтить хорошую игру лебединской партіи голкипера г. N. и центръ—форварда г. Коротенко.

Приятно было смотрѣть на хорошую и корректную игру обѣихъ командъ.

Футболистъ.

"10 августа 1913 г. состоялся матчъ между сумской петропавловской командой „Спарта" и командой г. Лебедина.

Мачтъ начался в 5 ½ часовъ вечера при благопріятной погоде и довольно большомъ стеченіе публики. Сумчане играли въ следующемъ составе: голькиперъ - В.Туршу, бека: Н.Грузов и Г.Сердюков, халфбека: А.Брюндель, С.Афанасьев, А.Ганжа и форварда: Д.Гирко, В.Афанасьев, Э.Бероунскій и Г.Бероунскій (капитанъ команды).

Нападеніе начали сумчане и держали мячъ почти весь первый халфтаймъ на половине поля противниковъ. Первый халфтаймъ выиграли сумчане 4:0. Второй халфтаймъ начали лебединцы и упорно нападали на ворота сумчанъ, но благодаря хорошей игре защиты С.Афанасьеву и А.Брюнделю и въ особенности великолепной игре В.Туршу, имъ удалось вбить изъ трёхъ только одинъ голъ.

Въ результате победа была на стороне сумчанъ, при счёте головъ 6:1, изъ нихъ 3 забилъ Г.Бероунский, 2 - Э.Бероунский и 1 - В.Афанасьевъ.

Нужно отметить хорошую игру лебединской партіи голкипера г. N. и центръ-форварда г. Коротенко.

Приятно было смотреть на хорошую и корректную игру обеихъ командъ.

Футболистъ."

ДОДАТКИ ДО РАНІШЕ ВИКЛАДЕНОГО

Вище наведена ілюстрація та повний текст, знайденого за час роботи вже над IV томом, нарису ***"Междугородное футбольное состязаніе"*** у рубриці ***"Лебединская жизнь"***, опублікованого у газеті "Сумской вѣстникъ" за 15 серпня 1913 року на на сторінці 3.

Таким чином, заради справедливості, цей матч між командою "Спарта" Суми та командою Лебедина слід не тільки занести до переліку міжміських матчів на Слобожанщині, але й переставити дату народження футболу міста Суми на місяць раніше, тобто не 20 вересня, а саме

23 (10 за ст.ст.) **серпня 1913 року** потрібно вважати
датою народження футболу Сум.

Та й який - не який, але й протокол наведеного матчу є можливість навести:

Протокол матчу: Перший задокументований матч сумської команди

Команда Лебедина - "Спарта" Суми - 1:6 (0:4)

23 серпня 1913 р., м. Лебедин, непогана погода, достатньо багато глядачів.
Лебедин: N - …. - …. - … . Коротенко, … .
"Спарта": В.Туршу - М.Грузов, Г.Сердюков - А.Брюндель, С.Афанасьєв, А.Ганжа - Д.Гірко, В.Афанасьєв, Е.Бероунський, Г.Бероунський (к).
Голи: Г.Бероунський - 3, Е.Бероунський - 2, В.Афанасьєв - 1.

Щоб не було ніяких сумнівів щодо правдивості викладеного, наведемо ще коротеньке повідомлення з "Сумского вѣстника" за 14 липня 1913 року: ***"Вызовъ на футбольное состязаніе. Насъ просятъ сообщить следующее: "Петропавловская партія футболистовъ г. Сумъ вызываетъ на товарищескій матчъ футболистовъ г. Лебедина. Время и место по соглашенію***". А у цій газеті за 9 серпня у рубриці "Хроника" був надрукований анонс вищезазначеного матчу: ***"Футбольное состязаніе. Въ субботу 10-го августа, въ Лебедине состоится матчъ, между сумской Петропавловской командой ("Спартой") и лебединцами"***. Тобто назва лебединської команди "Спарта" з'явилася вже перед матчем (напевно, для солідності).

Таким чином, доведено, що і у **Лебедині** на Сумщині у футбол грали вже з 1913 року і задокументованою датою народження футболу цього міста теж є **23 серпня 1913 року**.

Усій цій інформації ми зобов'язані сумчанину **Валерію Кононенко** й щиро йому вдячні.

До розділу "Футбол у Криму":

Щодо взагалі футболу на території Кримського півострова, то через відсутність завзятих дослідників його перших кроків, залишається лише чекати якихось новин від севастопольця Євгена Івановича Сапожнікова. Нещодавно в Інтернеті з'явився електронний варіант його чергового напрацювання "Футбол моего города. История в фактах. Севастопольский футбол 1910-2019 гг." (як вказано, це вже п'яте видання, доповнене, видане 2020 року) на 212 сторінках, та як і наше, дуже малим тиражем - 50 примірників, тому й маловідоме. До нього, нами вже використовувалося одне з попередніх видань (з сайту ДЮФЛС.ру за 8 грудня 2016 року).

За 4 роки, на жаль, у текстах щодо періоду Російської імперії, жодних змін не знайдено, але на сайті були відсутні ілюстрації, а з нового видання вдалося запозичити одну невідому нам раніше світлину - фото Кубка Севастополя. Цей перехідний приз з срібла було, як вказано у III томі на сторінці 84, затверджено ще 1915 року й ним повинні були нагороджуватися переможці чемпіонату Севастополя цього року. Але ж, на самому Кубку був награвірований напис під гербом Севастополя:

Кубок Севастополя

"Вечно переходящій кубокъ. Учрежденный Севастопольскимъ Военно-Спортивнцымъ Комитетомъ въ память Высочайшаго повеленія о назначеніи генералъ-Маіора В.Н.Воейкова главно-наблюдающимъ за физическимъ разви-тіемъ народонаселенія Россійской Имперіи. 26 / VIII 1916".

Дивно, що цієї дати Є.І.Сапожніков не розгледів і не виправив свого тексту. Здається, аж ніяк не можуть історики футболу жити без того, щоби щось не викривити. Адже чемпіоном (а не володарем Кубку) 1915 року була команда СКЛС-II, а 1916 - команда "Константиновскаго реальнаго училища", про що скрізь і наведено.

Ми також зробили помилку, назвавши цей турнір Кубком СКЛС, а він виявляється був Кубком СВСК.

До підрозділу "Футбол на Київщині":

В.Б.Камінський

У томі I на сторінці 78 вказано про те, що у Києві 1906 року почало функціонувати "Polskie Towarzystwa Gimnastycznie" (Польское Гімнастическое Общество - ПГО). Серед ініціаторів і засновників його був **Вітольд Болеславович Камінський**. А його син Вітольд і дочка Мар'я були серед перших членів цього товариства. Зберігся чудовий портрет В.Б.Камінського невідомого художника, який тут наведений. А на першому відомому фото членів ПГО є його син - Вітольд Вітольдович Камінський (сидить у першому ряду). Він же зображений (у центрі) на дачі свого батька у Бучі під Києвом з прибулими туди членами цього товариства (до речі з футбольним м'ячем). Ці світлини тут також наведені.

Члени ПГО на дачі В.Б.Камінського у Бучі

Перше відоме фото членів ПСО

* * *

У томі I на сторінках 82-84 мова йде про відкриття у Києві першого на півдні Російської імперії справжнього стадіону європейського зразка під назвою "Спортивне поле", але дехто з читачів піддають сумніву, що "Спортивне поле" можна іменувати вже стадіоном, бо про це не наведено ніяких підтверджуючих документів. Звісно, вони помиляються, бо, наприклад, якщо подивитись на ілюстрацію квитка на змагання I-ої Олімпіади Російської імперії 1913 року у Києві (див. сторінку 86), то там чітко видно напис великими літерами "СТАДІОНЪ". Для більш повного підтвердження посилаємося на знайдену у Державному архіві Київської області справу №392 (з фонду №1 опис №249) під назвою "Кіевскаго Губернскаго Правленія Дѣло объ утвержденіи чертежа на сооруженіе **стадіона** для предстоящей въ г. Кіевѣ первой Русской Олимпіады" , де серед декількох документів першим є лист "Олимпийскаго комитета" від 4 серпня 1913 року №381 **"Его превосходительству господину Кіевскому городскому головѣ"** с текстом:

"Кіевскій Олімпійскій Комитетъ имеетъ честь покорнейше просить Ваше Превосходительство назначить городскаго техника для надзора за строительными работами по сооруженію стадіона для предстоящей въ г.Кіеве Первой Русской Олиапіады.

Председатель Олимпійскаго Комитета подпись (Д-ръ А. Анохин)
Секретарь Поручикъ подпись (Кравчук)

Тексти інших документів, що знаходяться у цій справі немає сенсу наводити.

* * *

Цікавим є аналіз документів про затвердження статутів київських спортивних товариств, з визначенням яке з них вперше офіційно визнавало можливість проведення його членами ґри у футбол та й до цього. Взагалі, якихось спортивних ігор. Ця інформація запозичена зі справ Державного архіву Київської області фонду №442.

Першими у справах цього фонду є документи щодо затвердженого **19 квітня 1906 року** статуту "**Кіевскаго польскаго гимнастическаго общества**" (опис №637, справа №300). У збережених документах:

- по-перше, відомо, що статут цього товариства переглядався і остаточно питання про його затвердження після внесених змін було вирішено 25 вересня 1907 року листом Генерал-губернатора Сухомлинова №8160.;

- по-друге, вперше в офіційно затвердженому статуті спортивного осередку було вказано про проведення ***"...состязаній, игръ и прогулокъ, ..."***.

Вперше про футбол мова велася у статуті " Кіевскаго Спортивнаго Клуба" (опис №636, справа 647 , частина IV, аркуші 113-124), де у §2 було вказано: ***"...Клубъ устраиваетъ, съ надлежащаго въ потребныхъ случаяхъ разрешенія:***

...б) разныя игры, требующія ловкости, силы и дисциплинировки, а также все имеющее отношеніе къ гимнастике, какъ напр. ...лаунъ-теннисъ, футболъ, крокетъ... и т. п.

Вперше про футбол у статуті спортивного осередка, який мав футбольні команди, що приймали участь у змаганнях, був "Кіевский кружокъ "Спортъ" (опис №636, справа 647, частина 9, аркуші 33-40), де у §1 було вказано: ***"Кіевскій Кружокъ "Спортъ" имеетъ целью поощреніе спорта во всехъ его видахъ, необходимыхъ и полезныхъ для телеснаго развитія и укрепленія здоровья, путемъ организаціи: 1) игръ какъ-то: футболъ,...".***

До розділу "Футбол на Донбасі"

Відомим дослідником історії футболу регіону Донеччини Олексієм Анатолійовичем Бабешком, при ознайомлені з текстами попередніх томів цього видання щодо конкретно Донбасу, були надіслані деякі виправлення й доповнення. При їх розгляді більш-менш суттєві з них на розсуд автора-упорядника опрацьовані й тут надаються.

У томі І у підрозділі "Футболъ-лига Донецкаго бассейна" на сторінках 268-270, де розповідається про перший розіграш Кубку Донбасу, та у ІІІ томі у підрозділі "Краматорськ" на сторінці 217 вказано, що першим матчем цього турніру був матч 21 квітня 1913 року між командами Краматорської та Юзівки. Але існує документальне підтвердження, що цей матч був товариським, а перший матч за цей приз був проведений 28 квітня у Юзівці між господарями та командою Дружківки, який завершився перемогою юзівців з рахунком 2:1.

Свідченням цього є текст листа, який, начебто, належить одному з перших футболістів Юзівки Петру Грищенку (копія його надана відомим донецьким краєзнавцем В.П.Стьопкіним). Тут наводимо ілюстрацію оригіналу цього тексту, написаного 11 травня 1913 року одному зі знайомих Грищенка на звичайній поштовій листівці тих часів. Та не це головне, адже добре відомо, що цей текст був запозичений у повній мірі(здебільшого без значних змін) автором нарису "Юзовка" на сторінках 14-15 київського журналу "Красота и сила" №11 від 2 червня 1913 року. Ілюстрація цього нарису вже була наведена у ІІІ томі у підрозділі "Донецьк" на сторінці 237. Але цей нарис потрібно й тут навести для порівняння та й з підкресленими червоним кольором цитатами, що повністю відповідають тексу "листа Грищенка".

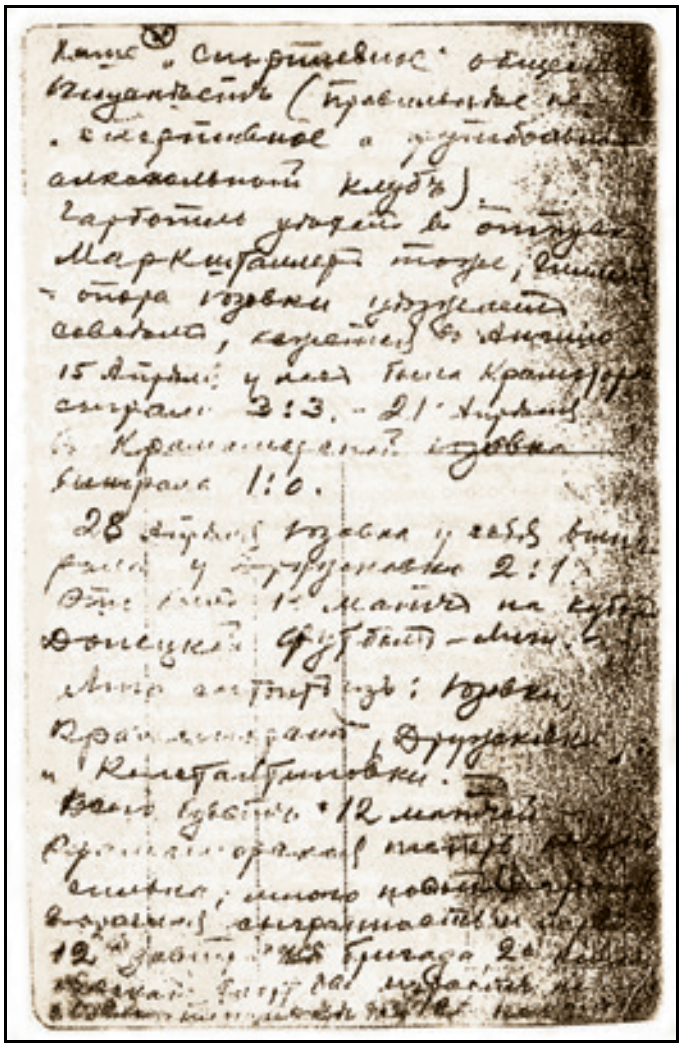

Текст П.Грищенка на звороті поштової листівки

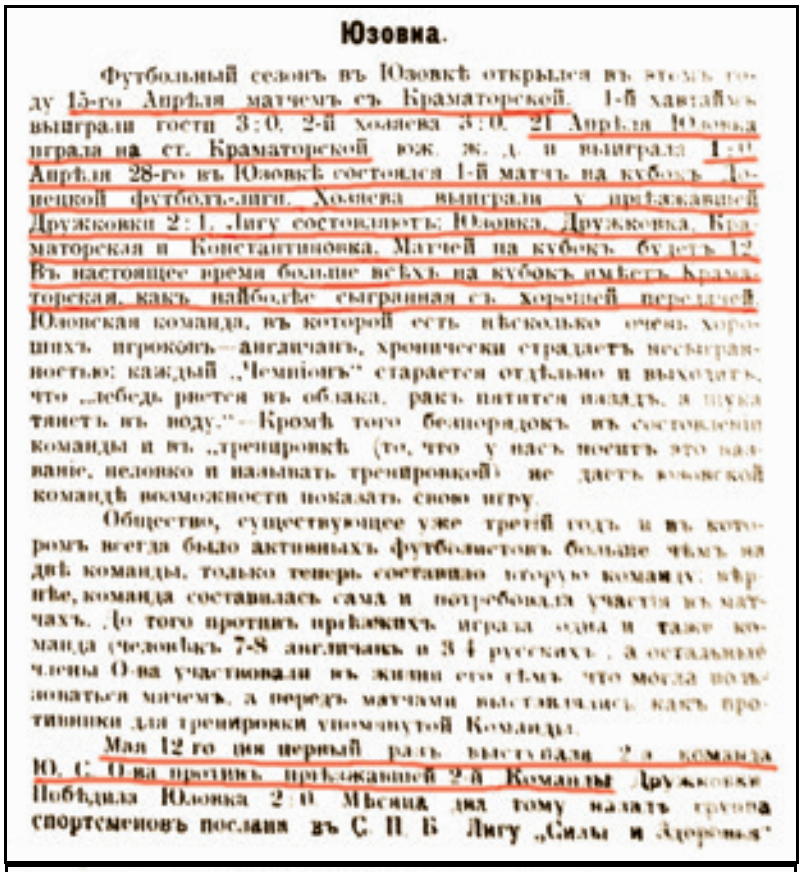

Юзовка.

Футбольный сезонъ въ Юзовкѣ открылся въ этомъ году 15-го Апрѣля матчемъ съ Краматорской. 1-й хавтайм выиграли гости 3:0, 2-й хозяева 3:0. 21 Апрѣля Юзовка играла на ст. Краматорской вож. ж. д. и выиграла 1-й. Апрѣля 28-го въ Юзовкѣ состоялся 1-й матчъ на кубокъ Донецкой футболь.-лиги. Хозяева выиграли у пріѣзжавшей Дружковки 2:1. Лигу составляютъ: Юзовка, Дружковка, Краматорская и Константиновка. Матчей на кубокъ будетъ 12. Въ настоящее время больше всѣхъ на кубокъ имѣетъ Краматорская, какъ наиболѣе сыгранная съ хорошей передачей. Юзовская команда, въ которой есть нѣсколько очень хорошихъ игроковъ—англичанъ, хронически страдаетъ несыгранностью: каждый „Чемпіонъ" старается отдѣльно и выходитъ, что „лебедь рвется въ облака, ракъ пятится назадъ, а щука тянетъ въ воду."—Кромѣ того безпорядокъ въ составленіи команды и въ „тренировкѣ (то, что у насъ носитъ это названіе, нелѣпо и называть тренировкой) не даетъ юзовской командѣ возможности показать свою игру.

Общество, существующее уже третій годъ и въ которомъ всегда было активныхъ футболистовъ больше чѣмъ на двѣ команды, только теперь составило вторую команду, вѣрнѣе, команда составилась сама и потребовала участія въ матчахъ. До того противъ пріѣзжихъ играла одна и таже команда (человекъ 7-8 англичанъ и 3 ½ русскихъ), а остальные члены О-ва участвовали въ жизни его тѣмъ, что могли возноситься мячемъ, а передъ матчами выставлялись, какъ противники для тренировки упомянутой Команды.

Мая 12-го она первый разъ выступала 2-я команда Ю. С. О-ва противъ пріѣзжавшей 2-й Команды Дружковки. Побѣдила Юзовка 2:0. Мысли два тому назадъ группа спортсменовъ послала въ С. П. Б. Лигу „Силы и Здоровья" прошеніе съ просьбой исходотать разрѣшеніе на открытіе въ Юзовкѣ Атлетическаго О-ва, отдѣленія Лиги, но до сихъ поръ что-то ничего не слышно. Такъ что атлеты думаютъ уже обратиться за разрѣшеніемъ къ Екатеринославскому Губернатору.

Knock—out.

З журналу"Красота и сила" №11 (Київ) за 2.06.1913 р.

Маючи такі беззаперечні докази, треба визнати, що дійсно першим треба рахувати матч 28 квітня. До речі, певні сумніви щодо цієї інформації дозволили ще у ІІІ томі зробити уточнення у підрозділах "Дружківка" (сторінка 227) та "Донецьк" (сторінка 237). Однак, взагалі, неоднозначності інформації у різних друкованих виданнях необхідно приділити ще більше уваги та відзначити, що викладене у першому томі цього видання на сторінці 268 потребує зміни.

На жаль, інформація про якісь деталі справжнього першого матчу відсутня. А та, що існує у деяких засобах масової інформації та друкованих виданнях, свідчить про те, що команди достатньо відрізнялися одна від одної за етнічним складом - за господарів виступало 9 англійців і 2 "росіянина" (К.Масленніков і Г.Мармазов), а у гостей навпаки 8 росіян і 3 бельгійця, документального підтвердження не має. Відоме джерело тих часів, яке навело ці події (вказаний вище журнал "Красота и сила" №11) вказало взагалі, ще й з гумором, про склад юзівців в усіх матчах наступне: ***"...противъ приезжихъ играла одна и таже команда (человекъ 7-8 англичанъ и 3 ½ русскихъ..."***. Хоча достеменно відомо, що до матчів долучалося ще щонайменше 6 "росіян".

Наведені вище ілюстрації свідчать і про наявність вже того року й других складів деяких команд (в усякому разі Юзівки та Дружківки), які теж проводили достатньо велику кількість матчів не тільки між собою, але й з другорядними командами селищ. Про це вже велася досить детально розповідь у ІІІ томі на тій же сторінці 237. З цього лише можна зробити припущення, що вони теж змагалися у якомусь міжміському турнірі, про який документального підтвердження не існує. Хіба що є повідомлення про бажання створення у Юзівці "Атлетическаго Общества", мабуть для об'єднання усіх без винятку команд та проведення загального чемпіонату між ними.

* * *

У томі І на сторінці 270 є ілюстрація з зображенням двох команд з Кубком "Футболъ-лиги Донецкаго бассейна" (Кубком Донбасу), підпис під якою свідчить, що це фото команд Юзівки та Краматорської у першому матчі цього турніру 21 квітня 1913 року (почесний приз у руках гравця Юзівки), тобто юзівці у смугастих футболках. Тепер, коли ми точно знаємо, що першим був матч Юзівки з Дружківкою, то потрібно без сумнівів казати про допущену помилку.

Лише одне, що не підлягає сумніву - це те, що на фото зліва у кепі зображений один із засновників "Футболъ-лиги Донецкаго бассейна" - п.Дрейман.

За дослідженнями, проведеними О.А.Бабешком, репродукція цього фото (донецького фотографа З.Добромислова) з'явилася на виставці 1976 року в Донецьку в Палаці культури ім. М.Горького на честь 50-річчя "Шахтаря" Донецьк. Підпис під ним тоді свідчив: ***"1913 год. Футбольный матч в Юзовке в честь завоевания Кубка в теченее 2-х лет"***. Далі був наведений склад команди Юзівки та текст ***"В полосатых футболках сборники Дружковки, Краматорска, Константиновки".***

Кубок "Футболъ-лиги Донецкаго бассейна"

Наявність на фото по 11 гравців команд в однаковій формі, свідчить, що це фото зроблене до, або після матчу, а Кубок у руках одного з них про те, що цей матч пов'язаний безпосередньо з розіграшем Кубку Донбаса. До того ж, ідентифікація гравців на фото підтвердила, що збірна команда дійсно у смугастих футболках і Кубок у руках гравця Либіша з команди Краматорської, а склад команди Юзівки наступний (зліва направо): у першому ряду третій В.Афонський, п'ятий Г.Мармазов; у другому ряду другий Д.Доре, шостий К.Масленніков; стоять - перший Ф.Лінтерн, третій І.Равільйон, далі Д.Джеймс, З.Маркшталлер, Атвуд, Ф.Локслі та В.Картрайт.

Жаль, що невідома дата проведення цього матча. До того ж, є прикрі помилки у підписах під репродукціями фото на цій виставці. А найголовніше, чи дійсно це 1913 рік? Начебто надруковані у нарисі "Спогади старого спортсмена К.Є.Масленнікова у газеті «Комсомолец Донбасса» №202 за 9 жовтня.1957 року, той згадує про цей матч, у якому він приймав участь, не знайшли підтвердження. До того ж, йому у той час вже було понад 60 років, а такі спогади ми домивилися не враховувати.

З наведеного вище можна зробити лише єдиний висновок - проведення його не має документального підтвердження, дата його проведення невідома. Тому усі "ствердження" - це лише припущення.

До речі, достатньо велика кількість матчів між командами селищ Донбасу була проведена 1912 року (наведені у ІІІ томі у підрозділі "Міжміські товариські матчі на Донбасі" на сторінках 263-265). За цими результатами, безумовно, Юзівка була лідером. Звертаючи увагу на наявність у змаганнях кожної з команд чотирьох міст матчів за принципом "кожна з кожною" та, як правило, по 2 матчі, можна навіть припустити, що це може бути й першим турніром за той самий Кубок Донбасу. Хоча, розуміючи, що у ті часи було так прийнято - грати між командами по два матчі, другий з яких був матчем-реваншем, без документального підтвердження це робити аж ніяк не потрібно.

А прихильникам такої зміни відліку змагань за Кубок "Футболъ-лиги Донецкаго бассейна" (створена 31 березня 1913 року) потрібно нагадати, що за цей приз (напевно ж, не інакше як Кубок Донбасу, а не ліги) змагання 1912 року не проводилися. Дивно, що вони не звертають увагу на наведені в І томі на сторінках 268-269 тексти нарисів з центрального московського журналу "Русскій спортъ" №52 за 1912 рік ***("...предложено организовать въ 1913 году розыгрышъ переходящаго кубка Донецкаго бассейна..."***) та з газети "Бахмутская копейка" №121 за 20 серпня 1913 року ***("Въ 1913 году... назначенъ переходящий призъ - серебряный кубок, стоимостью около 200 рублей..."***). До того ж, якщо вони зазначають, що наведене вище фото команд з

Кубком є підписане ***"...в честь завоевания Кубка в течении двух лет***", то хай це документально підтвердять. Адже, як виявляється, цей підпис під фото з'явився вже аж 1976 року на зазначеній вже виставці і підтвердження їх правдивості під дуже великим сумнівом. (нижче буде наведений ще одна "прикра помилка або справжня брехня" з цієї виставки. Приймати такі "підтвердження" за істину зовсім недоречно, але робити свої самостійні висновки нікому не забороняється. Це справа честі кожного дописувача.

* * *

А тепер головне. У томі III на сторінці 211 року наведена фотографія з журналу "Русскій спортъ" №52 за 23 грудня 1912 року, яка підписана ***"Футбольная команда Краматорскаго спортивнаго общества"***. У цьому ж номері журналу в нарисі ***"Ст. Краматорская южн. жел. дор."*** чітко вказано: ***"...Весной 1911 изъ состава служащихъ Краматорскаго металлургическаго общества образовался кружокъ футболистовъ, который благодаря стараніямъ нескольких опытныхъ руководителей достигъ очень скоро хороших результатовъ въ игре. Весной 1912 года было утверждено Краматорское спортивное общество..."***. Саме 15 травня 1912 року. Виходячи з цього й було вирішено вважати це фото зробленим 1912 року (поряд воно тут ще раз наведене для кращого розуміння про що йде мова).

Наразі фото зберігається під інвентарним №317/1 у музеї Старо-Краматорського машинобудівного заводу (СКМЗ, раніше - Краматорське металургійне товариство). Та виявляється, фото на звороті підписане гравцем команди "Краматорское спортивное общество" Г.Ф.Куліковим (див. ілюстрацію нижче). Як бачите, текст фото свідчить про те, що воно було зроблене перед матчем команд Новоросійського товариства (Юзівка) та Краматорського заводу 29 травня 1911 року.

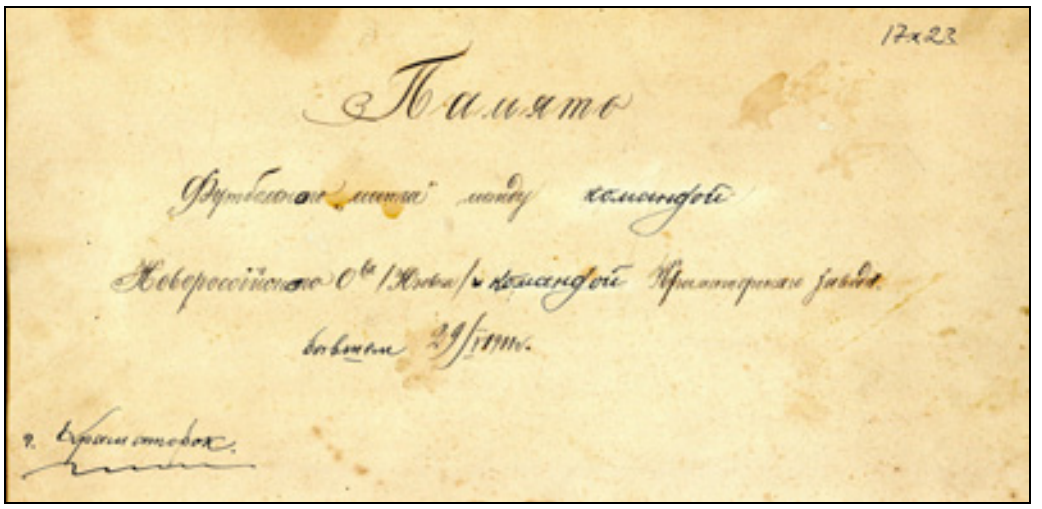

За достовірними матеріалами М.І.Травкіна у його книзі "Антология футбола Российской империи. Часть I" перший матч у Краматорській був проведений 6 серпня 1911 року у Бахмуті між місцевим І-им товариством футболістів та збірною Краматорської. Дата його проведення і була визнана днем народження футболу Донбасу.

Але після знахідки підпису Кулікова, начебто вже датою народження футболу Донбасу потрібно вважати нову дату нарождения футболу Краматорська та Донецька, а саме ту, що стала відомою як дата проведення цього матчу. Однак, якщо придивитися до тексту підпису Кулікова, то ми побачимо виправлення та доповнення. Навіть сам О.А.Бабешко вважає, що ***"Стоит обратить внимание, что подпись на фото исправлялась. Исправлялась как минимум в 1932 году, когда Краматорская стала Краматорском. И исправлялась, судя по почерку, собственником фотографий Г.Ф.Куликовым..."***. Тобто текст не раніше 1932 року був доповнений словом ***"г.Краматорск"***, нащось видаленням слів "футболістами" й заміною їх словами ***"командой"***, також доповненням слова ***"бывшем"*** (без ***"ъ"*** наприкінці слова), але чомусь не виправленням дати ***"29 / V 1911 г."*** на дату за новим стилем..

Начебто, так само підписані ще дві фотографії - команди ""Новороссійскаго общества" та обох команд разом (вони у вказаному вище музеї значаться під інвентарними №№ 317/2 і 317/3).

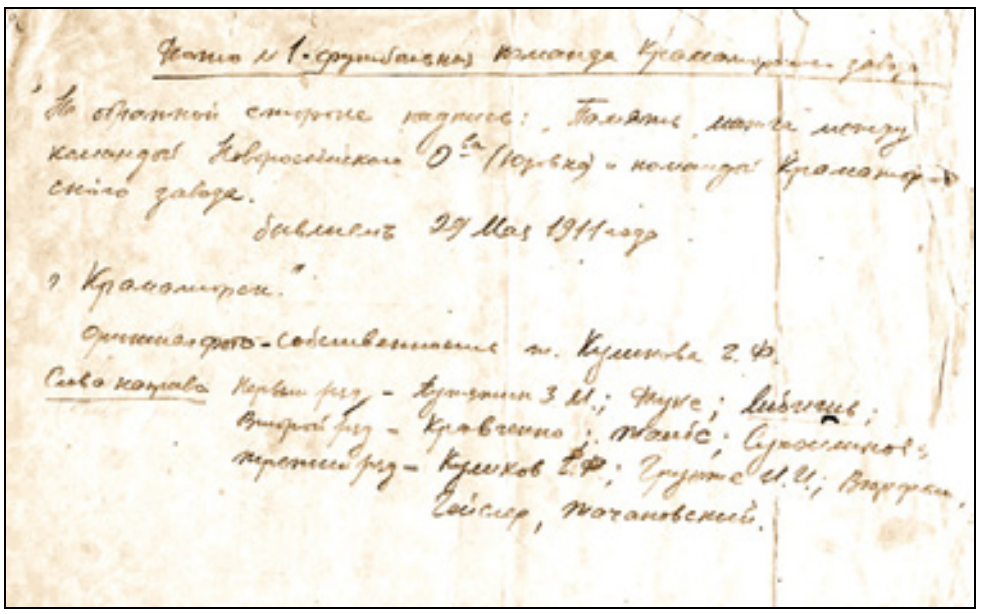

Фото № 1 - футбольная команда Краматорского завода

На обратной стороне надпись: "Память матча между командой Новороссийского О-ва (Юзовка) и командой Краматорского завода.

Бывшемъ 29 Мая 1911 года

г. Краматорск."

Оригинал фото - собственность т. Куликова Г.Ф.

Слева направо Первый ряд - Путятин З.М.; Фукс; Либишь;
Второй ряд - Кравченко; Тамбс; Сухомлинов;
Третий ряд - Куликов Г.Ф.; Грунте И.И.; Вюрфель,
Гейслер, Точановский.

Те, що власником фотографій, автором підписів та їх виправленням є саме Куліков, видно з фрагменту запису, зробленому мабуть при передачі фото музею, у прибутковій інвентаризаційній книзі музею (див. ілюстрацію поряд), де вказано, що ***"Оригинал фото - собственность т.Куликова Г.Ф.".*** До речі, передавав фото особисто Куліков, тому що запис зроблений тим же почерком, яким і фото підписані. До того ж, доказом зробленого на першому фото виправлення є саме цей запис передачі фото музею.

Також, як ии бачите на ілюстрації запису передачі фото команди Краматорського заводу, напевно на прохання музею, є доповнення чітким, по рядам, складом цієї команди: ***"Слева направо Первый ряд - Путятин З.М.; Фукс; Либишь; Второй ряд - Кравченко; Тамбс; Сухомлинов; Третій ряд - Куликов Г.Ф.; Грунте И.И.; Вюрфель, Гейслер, Точановський"***. Навіть запис цього фото Куліков пронумерував ***"Фото № 1…"***.

Як інформує О.А.Бабешко, Куліков передав музею три фотографії, начебто з абсолютно ідентичними підписами на звороті кожної з них. Друга - це фотографія команди "Новороссійскаго общества" (Юзівка). Її зображення та підпис на звороті О.А.Бабешко ніде поки що не публікував, тому й не надав ні фото команди, ні запису передачі цього фото №2 музею. А ось склад цієї команди він навів: ***"Лаз, Масленников, Артвуд, Мармазов, Вискин, Буткевич, Деви Джеймс, Локс, Гилеспи, Грищенко, Гарботль"***.

Третя фотографія - груповий знімок обох команд. Вона відома, бо її репро-дукція була на виставці 1976 року, про яку мова вже йшла вище. Там вона була підписана на подив дивно: ***"Футбольная команда Юзовки 1908 г."*** (див. наведену поряд ілюстрацію).. Це фото у нашому виданні вміщено у III томі у підрозділах "Краматорськ" (на сторінці 212) і "Донецьк" (на сторінці 232). У першому ви-падку воно підписано, як фото після матчу 17 червняя 1912 року (відповідно книзі В.А.Бабкіна про краматорський футбол), а у другому випадку 1908 роком (згідно публікацій батька та сина Бабешко про донецький футбол). Та головне, на жаль, запис передачі саме цього фото №3 музею з підписом Кулікова, начебто ідентичним на усіх трьох фото - відсутній.

Хоча потрібно відзначити, що завдяки зусиллям та дослідницькій праці О.А.Бабешка, усі гравці на цьому третьому фото у повній мірі ідентифіковані, тому є надія, що це фото, вже підписане, з'явиться у нових його виданнях.

Ось така "детективна" історія. Кому з істориків Донбасу більше довіряти - важко сказати, адже у кожного у їх творах є помилки.

Але ж ці помилки запозичені у них і у нашому виданні. Безумовно, підпис на звороті фото команди Краматорського заводу, зроблений Куліковим, що містить дату матчу - це суттєвий доказ його проведення, але склади команд все ж таки залишаються під сумнівом, в усякому разі Юзівки. Звісно ж, начебто потрібно визнати дату народження футболу Краматорська, Донецька та Донбасу в цілому **11 червня** (29 травня по ст.ст.) **1911 року**, тобто більш ніж на два місяця раніше визначеної нами у ІІІ томі на сторінці 211 та з наданням дуже незначного пріоритету Донецька перед Бахмачем. Але особисто я, як автор-упорядник цього видання вважаю, що з цим не потрібно поспішати, адже усі, без винятку, докази можна надати, зробивши фото у музеї усіх трьох вказаних вище фото поряд - з лицевої та зворотньої сторін, а також, що головне - копію запису Кулікова при передачі цих трьох фото до музею у повному обсязі та, обов'язково з свідоцтвом дати передачі. Почекаємо, коли дослідники історії футболу Донбасу це зроблять.

* * *

Тепер хочеться, щоб ви трошки посміхнулися, бо наші "історики" інколи до смішного роблять помилки, а нинішні автори-упорядники, у тому числі я також й себе до них відношу, хапаємо цю локшину, яку нам вішають на вуха. Ось мені підказали, щоб я переглянув у ІІІ томі підрозділ "Міжміські товариські матчі на Донбасі", де на сторінках 268 та 269 наведені два фото. Перше підписане ***"Після зустрічі КСО з командою Луганська 1916 року"*** (матч у Краматорській - 4:0), а друге "З журналу "Русскій спортъ" за 18.06.1917 року (про матч теж у Краматорській з Луганськом 22 травня 1917 року - 3:0). Якщо придивитись, то одне фото є дзеркальним відображенням іншого. Ці фото запозичені з книги В.А.Бабкіна "Краматорський футбол. Прошлое, настоящее и…". Насправді це фото з матчу 22 травня 1917 року за існуючим на звороті його підписом. До того ж, за цим підписом відомо, що цього числа був ще й другий матч цих команд, який завершився з рахунком 2:0.

А щоб ще було смішніше, наведене у І томі на сторінці 272 фото з матчу Кубку Донбасу Дружківка - Краматорська (4:2) у книзі Бабкіна на сторінці 31 наведене поруч із дзеркальним його відображенням і підписом Юзівка - Краматорська 1915 року (2:2). Автор фото знайшов їх у архівному відділі Краматорської міськради та в архіві музею СКМЗ. Насправді це фото з першого матчу Дружківка - Краматорська Кубку Донбасу 1914 року. З книги Бабкіна відомий склад Краматорської команди: зліва направо сидять - П.Ольферт, Д.Казибудський, В.Гагалик, В.Сологуб і М.Казимирський; присіли- І.Портненко, Е.Лепнек, Ф.Шенфельд, Ф.Лепнек, М.Соловйов і У.Ігнатьєв.

До розділу "Футбол у Приазов'ї"

Добрим доповненням до підрозділу "Маріуполь (у ІІІ томі на сторінку 283) є знайдений у санкт-петербурзькому журналі "Спорт" №4 за 26 січня 1908 року нарис І.В.Лебедєва - легенди російського спорту і один із "стовпів" журналістики тих часів, який був дописувачем цього журналу під псевдонімом "дядя Ваня".

1908 року він мандрував містами і селищами Російської імперії та вивчав, як йдуть там справи з розвитком спорту. А потім щедро висловлював свої спостереження у названому журналі у рубриці "По белу свету".. Побував він і на побережжі Азовського моря й залишив досить багато коментарів.

Наведемо тут один, що безпосередньо має відношення до одного з найбільших у ті часи міст Приазов'я - Маріуполі. Зверніть увагу, адже це 1908 рік, а ми маємо припущення, що моряки з англійських пароплавів тут вже того часу грали у футбол, а місцеві мешканці, напевно ж, придивлялися до цієї гри. Та й взагалі, хтось же тут захоплювався або гімнастикою, або якимись видами спорту? Але, ось що про це писав тоді "дядя Ваня":

"Закинула судьба меня на Рождество на далекое Азовское море - в Мариуполь. Вот уж доподлинно "сонное царство", из старинной сказки! В деле спорта совсем мертво и глухо". Ось як!.

ЗМАГАННЯ НА МІЖРЕГІОНАЛЬНІЙ ФУТБОЛЬНІЙ АРЕНІ УКРАЇНИ

НА МІЖРЕГІОНАЛЬНІЙ АРЕНІ УКРАЇНИ

В серце взрослого человека.
Скрыт ребячий волшебный мир,
А футбол - это детство века,
Это рыцарский наш турнир.

Юлія ДРУНІНА - *поетеса*

Деякі сучасні видання відносять багато матчів між командами з автономних утворень Австро-Угорської імперії до міжнародних. Але Австрія, Угорщина, Богемія, Моравія, Галичина, Буковина були складовими частинами цієї імперії. Тому це неможливо й непотрібно робити, бо ці матчі проходили в межах однієї держави. Чомусь, навіть у наші часи, нікому не спадає на думку іменувати матчі між командами регіонів Російської імперії (або республік СРСР) міжнародними. До речі, вже тоді статут ФІФА визнавав лише один державний футбольний союз, а не автономні. Навіть жоден із союзів, який на правах автономії входив до Австрійського футбольного союзу, крім угорського, не мав права виступати у офіційних міжнародних матчах.

Мабуть комусь дуже хочеться називати такі матчі зустрічами між представниками народів, наприклад, угорського чи чеського з українськими командами з Галичини, й тому вважати їх міжнародними, але це не так. По-перше, згадані команди у Галичині були в більшій мірі польськими, бо представляли собою польські спортивні клуби Львова, а по-друге, тоді потрібно рахувати й у Російській імперії зустрічі між, наприклад, командами Одеси та Санкт-Петербургу чи Москви, Києва та Тбілісі чи Єревана міжнародними. Чомусь, коли досліджується історія футболу в Російській імперії чи СРСР, цього ніхто навіть наміру не має робити.

Потрібноа дуже уважно відноситися до такого роду класифікацій матчів, бо вони ні до чого доброго не призведуть, а тільки заплутають усе до Бог знає чого. Повинно бути усім зрозуміле лише одне - усі матчі між командами різних міст одного регіону (краю, губернії, республіки) на час розгляду потрібно класифікувати як міжміські. Хоча, безумовно, додаткова інформація про те, з якого регіону або автономії команда, ніколи не завадить. Зустрічі між командами регіонів однієї держави (імперії) відносяться виключно до міжрегіональних.

Через те, що у ті часи на територіях сучасної України загальних змагань з визначення кращої клубної команди або кращої збірної міста хоча б на регіональному рівні майже не проводилося, то слушно було б провести хоча б якийсь умовний аналіз виступів команд різних міст у міжрегіональних матчах між собою кожного року. Тільки тоді можливо було б або автору, або самому читачеві на свій розсуд, аргументовано визначити рівень існуючих команд. А для цього потрібно надати чітку існуючу інформацію, бажано документально підтверджену, щодо усіх без виключення міжрегіональних матчів, проведених щорічно у визначений період. Це й спробуємо зробити у цьому розділі. Та для більшої наочності все ж поділимо команди на дві частини - представників Західної та Східної України, тобто таким же чином, як вони тоді були поділені між двома імперіями.

Треба відмітити, що далі розповідь піде лише про матчі між основними складами команд, а другим або іншим їх складам увага практично не приділена (за винятком матчів, які були історичними подіями для, навіть одного з регіонів).

У АВСТРО-УГОРСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

Товариські міжрегіональні матчі команд футбольних клубів і збірних міст

1902 рік

Є нічим не підтверджена інформація, що, начебто, цього року дві буковинські команди з Черновіць (навіть назви наводяться - ДФК і "Астра") грали у міжрегіональних матчах. Вони прийняли участь у якомусь цьогорічному розіграші **"Кубка Златої Праги"** у Чехії (в ті часи - Королівство Богемія), де ДФК посів 2 - 3 місця серед шести учасників змагань - трьох чеських команд з Праги ("Спарта", "Відзев" і BNF), однієї словацької ("Слован" Ліберець) та двох буковинських. А у другому турі цих змагань студенти Черновіць вдома відігралися й стали переможцями. Дивує ще й те, що навіть у чехів в їх історичних футбольних виданнях жодного слова про такий визначний турнір, як "Кубок Златої Праги", не знайдено. Навіть віденський "Allgemeine Sport-Zeitung" за 1902 рік нічого про ці змагання не надрукував. До того ж, у Празі клубів "Відзев" та BNF ніколи не існувало, а "Слован" з Ліберець був створений лише 1904 року.

1909 рік

18 квітня - Прага (Королівство Богемія) - футбольна команда 1.ЛКС "Чарні" Львів у **першому міжрегіональному матчі** та й взагалі першому такому матчі **команд з українських земель** програла у присутності 3 000 глядачів місцевій "Славії" з рахунком - 1:10.

1.ЛКС "Чарні" Львів з чеською "Славією" Прага. 18.04.1909 р.

Також є дві фотографії моментів гри цього матчу:

Моменти матчу 1.ЛКС "Чарні з "Славією" Прага. 18.04.1909 р.

Крім відомої світлини цих двох команд, тут наведеної, відомий і склад команди "Чарні" у цьому матчі: Врубель, Жадкий, Войцеховський, Шерауц, Забжа, Більор, Ваніцький, Легежинський, Бергер, Дудрик і Паппіус. На матчі були присутні 3 000 глядачів. До того ж, така поразка була через конфуз, бо більшість голів напропускав саме один із воротарів "Славії", якого просто запросили львів'яни пограти в їх воротах через травмування свого воротаря Врубеля.

Ось як про це розповів Кльоснік-Янушовський у газеті "Польське слово" від 21 квітня: ***"...кількість голів, які забила у неділю "Славія", не була б може так великою, якби не нагло заслаблий воротар нашої дружини*** (Врубель - **Примітка Б.Люпи**)***, якого замінив воротар "Славії" Хейда, і що споводувало його колег, щоб, граючи проти нього, забити якнайбільше м'ячів у ворота".***

Гравці "Чарні" Львів у Чехії 18-29.04.1909 р.

НА МІЖРЕГІОНАЛЬНІЙ АРЕНІ УКРАЇНИ

24 квітня - Сміхов - у матчі "Чарні" Львів з місцевим СК Сміхов з передмістя Праги (зараз район Праги) була поразка гостей з рахунком - 1:5 (1:2), тобто гра їх потроху покращувалася.

25 квітня - Кладно - у матчі "Чарні" Львів з місцевим СК Кладно ще одна поразка львів'ян - 0:3 (0:1).

До речі, у цьому турне були заплановані ще й зустрічі з австрійськими "Остеррейхіше Спорт-Юніон" та "Слованом" з Відня, чеськими командами "Чехіє", "Ческі Брод" та "Пільзенем", але до них справа так і не дійшла.

29 квітня - Колін - по дорозі додому "Чарні" Львів зіграли матч з місцевим АФК Колін, але й тут її чекала знову така ж чергова поразка - 0:3.

Резюме цього турне вустами гравців було таким: ***"З долею мусимо змиритися. Ми не їздили з наміром "побити " "Славію", а спеціально за тим, щоб чогось від неї навчитися. Наука посприяє - ми у цьому впевнені"***.

До того ж, ще важливо й те, що під час турне гравці "Чарні" отримали чудові уроки тренування, бо під час їхньої поїздки з ними попрацював і дав уроки англійський тренер "Славії" Джон Мадер.

23 травня - Кашшай (нині Кошіце - Словаччина) - тут львівська команда "Погонь" програла чемпіону північної Угорщини - команді АК Кашшай (Kassai Athletikai Club) - 0:5. Відомий склад "Погоні" Львів у цьому матчі: Маріон, Шеліговський, Бедлевич, М.Кавецький, Гібель, Стейфер, Сикала, Т.Кухар, Жадкий, Карасінський, Солецький.

Фрагмент матчу "Погонь" - АК Кашшай 21.05.1909 р.

КГС "Погонь" Львів у матчі на виїзді з угорською АК Кашшай 23.05.1909 р.

У цьому матчі не грали Коуделя і Клебан. До того ж, впродовж гри троє гравців мусіли зійти з поля внаслідок травм. Цей матч одразу міг показати чого вартий був на той час футбол Львівщини, але їх чекало тут також розчарування. Навіть, запрошений з Кракова для підсилення атаки (так тоді в пресі іменували відверту підставну особу - **Примітка автора**) Станіслав Шеліговський, не допоміг їм.

Але зате був здобутий неоціненний досвід і можливість побачити, чого бракує "Погоні" та на що треба звернути увагу в майбутньому.

Максиміліан Дудрик-Дарлєвський про цей матч писав наступне:

"Наше перебування у Кошице обмежилося лише неділею. Прийом, який нам виказали угорці, перевищив наші очікування: почавши від вітальної промови президента "Кашшай" графа Кароля Жіхи, і закінчуючи прекрасним декоруванням вулиць міста прапорами Угорщини і нашої "Погоні"... Після промов на вокзалі ми звідали у спеціально виділених для нас повозках Кошице, після

КГС "Погонь" Львів у матчі вдома з угорською АК Кашшаі 19.09.1909 р.

чого були на обіду готелі "Роял", де також і після матчу відбувся банкет для 50 співбесідників. Промови, тости, співи, сердечні вітання затягнулися далеко за північ".

19 вересня - Львів - у матчі-реванші місцева "Погонь" поступилася АК Кашшай з рахунком - 1:4. І у цьому матчі відомий склад "Погоні" Львів: Хардтманн, Карасінський, М.Кавецький, Клебан, Куделя, Т.Кухар, Ломоз, Маріон, Піотровський, Шлярп, Солецький і Сикало.

У цьому матчі для підсилення "Погоні" був запрошений чех Вацлав Ломоз (Václav Lomoz) - правий нападаючий з празької "Славії", який тоді перебував у Львові й працював з "Українським спортовим кружком". Одним словом, "підстави" і у ті часи вже запроваджувалися у досить багатьох випадках, і на це усі дивилися з розумінням, й якихось засуджень не виникало. І головне те, що, як бачите, це практикувалося не тільки у Російській імперії, але й у Австро-Угорській також.

Результати цих матчів свідчать, що за 5 років існування двох кращих львівських команд, рівень їх гри був значно нижчим за чеські команди та одного рівня з словацькими командами.

Визначити кращу команду 1909 року між львівськими "Чарні" та "Погонь", як бачите, неможливо.

1910 рік

18 вересня - Львів - "Погонь" Львів програла угорській команді АК Кашшай (AC Kassai), про яку ми вже вели мову, з рахунком - 1:2, тобто вже у рівній боротьбі.

Та все ж у Львові оскомина щодо "закордонних" виїздів за межі Галичини була збита й особливого потягу знову їхати кудись і програвати вже не проявлялося.

Є ще нічим не підтверджена інформація про матчі створеного цього року "Буковинського загального спортклубу" (своєрідної збірної Черновіць), який, начебто, програв львівської "Погоні" - 2:5, та й ще зіграв два матчі з "Реверою" Станиславів - 0:1 та навіть - 2:1.

Також, щодо визначення кращої команди 1910 року й мови не може бути.

1911 рік

24 (або 23) **квітня** - Львів - "Погонь" Львів провела перший матч з тоді угорською командою "Унгварі" з Унгвару (нині - Ужгород), в якому львів'яни були сильнішими - 3:0.

Sport.
Jutro w niedzielę: o godz. 10, rano chód juniorów na 5 klm. Start i meta na rogatce zbyjskiej. Popołudniu o godz. 3:30 match footballowy „Rewera"-„Czarn." w parku T. Z. R., o godz. 4 na boisku, „Pogoni" „U. A. C."-Pogoń".

Z większem zainteresowaniem oczekiwany match „Ungvari Atletical Club" — „Pogoń" zakończył się porażką Węgrów w stosunku 0 : 3 (1 : 0). W. B.

Анонс та повідомлення про результат матчу "Погонь" - "Унгварі" з газети "Львівський кур'єр" за 22 та 24.04.1911 р.

29 квітня - Львів - "Погонь" Львів провела матч з австрійською "Вікторією" Відень ("Victoria" Wien). Усі чекали що приїде австрійська команда "Флорісдорф", але в останній момент ÖFB зробив заміну. Матч відбувся на повиставковому стадіоні "Сокола-Батька". У цій першій грі успіх був на боці віденських гравців - вони здобули перемогу - 3:1

30 квітня - Львів - "Погонь" Львів у другому матчі з австрійською "Вікторією" Відень на тому ж стадіоні перемогла з рахунком - 4:1 (два м'ячі забив Карасінський і два Маріон). Це була **перша перемога команди з українських земель у міжрегіональних матчах**.

"Погонь"Львів (у чорних футболках) і "Вікторія" Відень

7 травня - Краків - тут "Чарні" Львів зустрілася зі збірною Австрії і зазнала ніщивної поразки - 0:12.

Гра проходила у Кракові тому, що саме туди завітала збірна Австрії. Так-так, саме збірна Австрії, в усякому разі так її представляли усі періодичні друковані видання. А "Чарні" там на другий день після матчу з місцевою "Краковією" отримали можливість зустрітися з австрійцями й випробувати себе у грі з "Дас Тімом" (так іменували збірну Австрії). Звісно, дива не сталося. Навряд, "Чарні" не знали про це. Але… Їм було цікаво, які ж вони у порівнянні з кращими футболістами столиці імперії. І порівняли - вже в перші 10 хвилин матчу м'яч чотири рази побував у воротах львів'ян. До перерви рахунок був вже 0:7. Особливо на полі відзначалися правофлангові Мюллер і Нойбауер - гравці клубу "Вінер СК", які не давали отямитися у захисті Жадкому та Бізоню. Так "Чарні" у своїй історії ще ніколи не програвали. В одній із газет про цей прикрий програш писалося, що нічого дивного немає, бо перед цим навіть команда Берліна програла збірній Австрії 0:10.

24 травня - Львів - "Погонь" Львів провела матч з угорським "Будапешті Егіктемі" (БЕАК) з Будапешту і програла - 2:3. Є можливість на представленій поряд світлині навести повний склад "Погоні" у цьому матчі. У білих футболках зліва направо: стоять - К.Кухар, Стейнер, Бедлєвич, Т.Кухар, Піотровський, Романовський; сидять - Клебан, Солецький, В.Жадкий, Місінський та Маріон.

"Погонь"Львів (в білих футболках) і БЕАК Будапешт. 24.05.1911 р.

25 травня - Львів - "Погонь" Львів і у другому матчі з угорським БЕАК Будапешт знову програла з тим же рахунком - 2:3.

27 травня - Львів - вдома "Чарні" Львів провели матч з угорським "Ференцварошем" (ФТК) з Будапешту (начебто, не першої, а другої команди цього клубу) і в черговий раз програли - 1:4.

28 травня - Львів - вдруге "Чарні" Львів програли матч тій же команді угорського "Ференцвароша" (ФТК) Будапешт, цього разу з рахунком - 0:5.

4 червня - Львів - тут "Погонь" Львів провела матч зі збірною Австрійського Футбольного союзу (ÖFB), яку тренував віце-президент цього союзу Кароль Кестлер. Треба відмітити, що все ж таки в деяких виданнях цю збірну іменують просто збірною Відня. І раптом, на подив усім, львів'яни таки перемогла цю збірну з рахунком - 6:1.

Подейкують, що ця яскрава, можливо, навіть, несподівана і для вболівальників, і для самих гравців перемога, була, начебто, через те, що австрійці підсунули львів'янам "лажу", тобто другосортних футболістів (!?).

На наведеній поряд ілюстрації є можливість вказати відомий склад "Погоні" у цьому історичному для цього клубу та й усіх українських земель матчі: у футболках з емблемою "Погоні" зліва направо: стоять - Місінський, Т.Кухар, Бодек, Піотровський, Стейнер; сидять - Маріон, Карасінський, В.Жадкий, Романовський, Солецький та К.Кухар.

До того ж, на честь цього непересічного матчу зі звітів у газетах, є можливість подати читачу практично повний чудовий протокол матчу:

"Погонь"Львів (в білих футболках з емблемою) і
збірна Відня (в білих футболках з двоголовим орлом). 4.06.1911 р.

Протокол матчу: Товариський міжрегіональний матч

"Погонь" Львів - Збірна Австрійського футбольного союзу (ÖFB) - 6:1 (3:1)

4 червня 1911 р., м.Львів, парк Товариства розваг рухових. +19°С, ясно. Близько 3 500 глядачів.
Суддя: К.Кестлер (Відень - Австрія).
"Погонь" (склад орієнтовний і без точного визначення позицій)**: Рейнер - В.Жадкий, Карасінський - Солєцький, Т.Кухар** (капітан), **Мьоллер** (або Піотровський) **- Бедлєвич** (або К.Кухар)**, Кавецький** (або Романовський), **Маріан** (або Рисяк), **Місінський, Бодек**.
Збірна ÖFB : Донхард ("Вінер Шпортклуб") - **Порак** ("Флорісдорф"), **Єкель** ("Герта") - **Сакс** ("Вінер Шпортклуб"), **Мілачек** ("Рудольфшобель"), **Мессмер** ("Флорісдорф") - **Седлачек** (Вінер АФ), **Ланзер** ('Герта'), **Хофманн** ('Герта'), **Лейолле** (Вінер АФ), **Бергер** ("Герта").
Голи: 1:0 - ? (6 хв.), **1:1** - ? (18 хв.), 2:1 - ? (28 хв.), 3:1 - ? (37 хв.), 4:1 - ? (72 хв.), 5:1 - ? (80 хв.), 6:1 - ? (88 хв.).

5 червня - Львів - тут місцеві "Чарні" провела матч з тією ж збірною Австрійського Футбольного союзу (ÖFB,) і зазнали нове приниження, програвши з рахунком - 0:5. Хоча у першому таймі рахунок був лише 0:1, і була надія виправити перебіг матчу, але цього не сталося. Чи то "Чарні" у цьому році дійсно були такі слабкі, чи австрійці після поразки "Погоні" показали, що у першому матчі вони просто недооцінили суперника, але що є, то є - і нічого тут не поробиш.

15 червня - Кашшай (нині Кошіце - Словаччина) - тут місцева команда АК Кашшай (AC Kassai) переграла львівську "Погонь з рахунком - 6:4.

18 червня - Львів - місцева "Чарні" зустрічалася з буковинською командою "Інтернешоналер СК" (інакше - "Буковинський загальний спортклуб") з Черновіць (фактично збірна міста) і переграла її з рахунком - 5:1.

18 червня - Львів - місцева "Погонь" зустрічалася з австрійською командою "Герта" Відень і поступилася з рахунком - 0:4.

19 червня - Львів - "Погонь" Львів у другому матчі з австрійською командою "Герта" Відень зіграла унічию - 1:1.

початок липня - Станиславів - тут "Гакоах" Черновіци програв місцевому "Гакоаху - 2:3 (про це є інформація у чернівецькій газеті "Czernowitzer Tagblatt" за 16 липня 1911 року).

8 вересня - Львів - місцева "Чарні" Львів зустрічалася з австрійською відомою нам командою АК Кашшай (AC Kassai) і програла - 1:3.

10 вересня - Львів - місцева "Чарні" Львів вдруге зустрілася з австрійською командою АК Кашшай (AC Kassai) і на цей раз перемогла її з рахунком - 3:1.

30 вересня - Львів - місцева "Погонь" зустрічалася з австрійською командою SC "Сіммерінгер" Відень і програла - 1:5.

30 вересня - Львів - цього ж числа "Погонь" Львів зіграла й другий матч з австрійською командою SC "Сіммерінгер" Відень унічию - 1:1.

15 жовтня - Черновіци - тут місцевий "Гакоах" переграв "Гакоах" Станиславів з рахунком - 4:1 (про це є інформація в чернівецькій газеті "Czernowitzer Tagblatt" за 21 жовтня 1911 року).

Маючи таку силенну кількість міжрегіональних матчі 1911 року, не визначити кращу команду було б просто несправедливо. Наведемо результати обох львівських команд за кількістю перемог, співвідношенням забитих та пропущених м'ячів та коефіцієнтом, визначеним поділенням набраних очок на кількість матчів:

"Погонь" - 11 матчів (**3 перемоги**, 2 нічиїх, 6 поразок, м'ячі 25:28=**0,9**) = 8 очок : 11 матчів = **0,73**.
"Чарні" - 7 матчів (**2 перемоги**, 5 поразок, м'ячі 10:31=**0,3**) = 4 очки : 7 матчів = **0,57**

Таким чином, як за числом перемог та співвідношенням м'ячів, так і за коефіцієнтом, який тут запроваджений, кращою у 1911 році була футбольна команда
"Погонь" Львів

1912 рік

4 травня - Львів - місцева "Чарні" вдома переграли угорський "Мадьяр Кір Поштатакерекпенцтарі Тіштвісельок" (МКПТSE) Будапешт з рахунком - 2:1.

5 травня - Львів - у другому матчі "Чарні" Львів з тим же угорським "Мадяр Кір Поштатакерекпенцтарі Тіштвісельок" (МКПТSE) Будапешт зіграли унічию з рахунком - 0:0.

11 травня - Львів - тут місцева "Погонь" на своєму стадіоні зіграла з угорським "Будапешті Егитемі" (БЕАК) унічию з рахунком - 2:2.

12 травня - Львів - у другому матчі "Погонь" Львів там же з угорським "Будапешті Егитемі" (БЕАК) Будапешт перемогла з рахунком - 1:0.

26 травня - Дебрецен (Угорщина) - тут львівська "Погонь" подолала місцевий ТЕ (Debrecseni TE) з рахунком - 8:3.

"Чарні"Львів (в чорних футболках) і ФТК Будапешт. 26.05.1912 р.

26 травня - Львів - тут львівська "Чарні" у першому матчі з другою командою угорського "Ференцвароша" (ФТК) Будапешт зіграла унічию - 0:0. Відомий склад "Чарні" у першому матчі з "Ференцварошем" (див. наведену поряд ілюстрацію, де в чорних футболках зліва направо стоять: Т.Ковальський, М.Більор, С.Ядовський, С.Ваніцький, Т.Жадкий, Л.Шерауц, Ю.Бергер, В.Паппіус; сидять - Кондала, Ю.Шулік, а другий справа воротар Ю.Гарасимович).

27 травня - Львів - місцева "Чарні" у другому матчі з тим же складом угорського "Ференцвароша" (ФТК) Будапешт програла з рахунком - 1:8.

Ці обидва матчі нами наведені, хоча суперниками львівської команди була друга команда з іншого регіону, тому що ці матчі досить важливі.

27 травня - Дебрецен (Угорщина) - у другому матчі з ТЕ Дебрецен (Debrecseni TE) львівська "Погонь" перемогла з рахунком - 4:1.

6 червня - Черновіци - цього дня місцева "Чарні" перемогла "Буковінер Альгемайнер" (БАСК) з Черновіць з рахунком - 4:1.

23 червня - Львів - місцева "Погонь" розгромила у той час угорський УАЦ Унгвар з рахунком - 5:0.

… червня - Унгвар (нині - Ужгород) - начебто був такий матч, у якому "Погонь" Львів перемогла місцевий УАЦ Унгвар з рахунком - 4:2.

29 червня - Львів - місцева "Погонь" вдома не змогла переграти більш досвідчений угорський Мадьяр АК (МАК - Magyar AC) Будапешт і програла з рахунком - 1:3. Відомий склад "Погоні" у цьому матчі (див. наведену ілюстрацію, де у футболках з емблемою та бі-лих трусах зліва направо: стоять - Барткєвич, Хардт, Маріон, Романовський, Сикала, Мехлер, Т.Кухар; сидять - К.Кухар, Бодзьох, Рейнер).

"Погонь"Львів (у футболках з емблемою) і МАК Будапешт 29.06.1912 р.

30 червня - Львів - у другому матчі з угорським Мадьяр АК (МАК - Magyar AC) Будапешт місцева "Погонь" знову програла, але вже з рахунком - 0:1.

8 липня - Черновіци - тут єврейський клуб "Хакоах" на щойно відкритому своєму футбольному майданчику грав з львівською "Гасмонеєю" (рахунок невідомий).

21 липня - Унгвар - місцевий клуб УАЦ зіграв зі стрийською "Погонню" унічию - 1:1.

22 липня - Унгвар - у другому матчі УАЦ Унгвар програв стрийській "Погоні" з рахунком - 2:3.

1 вересня - Львів - цього дня місцева "Чарні" перемогла "Буковінер Альгемайнер" (БАСК) з Черновіць з рахунком - 6:2.

7 вересня - Львів - тут місцева "Чарні" не змогла протистояти відомій чеській "Спарті" Прага (в ті часи - Богемія) - чемпіону усієї континентальної Європи, щоправда лише за версією УІАФА (в ході міжнародного турніру в Іспанії) й програла з рахунком - 0:6.

8 вересня - Львів - другий матч "Чарні" Львів зі "Спартою" Прага програли практично з тим же рахунком - 1:6.

Ці два дні публіка у Львові сходила з розуму, несамовито уболіваючи на трибуні парку "Товариства Рухових Розваг" не тільки за своїх, які не вперше програвали по усім статтям і нічого не змогли протидіяти, але й скоріш за все, просто отримуючи насолоду від майстерності чехів, особливо її центрфорварда Пілата, який вже в першому матчі забив 5 м'ячів із шести, а у другому - три з шести. Єдине, на що спромоглися львівські футболісти - це в другому матчі "розмочити" рахунок (гол таки забив В.Паппіус). Ось як про це писав відомий вже нам дописувач Кльоснік-Янушовський:

Фрагмент матчу "Чарні" Львів зі "Спартою" Прага у Львові. 8.09.1912 р.

"Чарні" програти мали. Грали, однак, краще, аніж будь-коли. У перший день свої дії зосереджували виключно на обороні, але оборонялися добре; наступного ж, гарно комбінуючи, у першій половині здійснили кілька гарних атак, з яких одна-єдина була успішною (Паппіус). Поразку, все ж, не повинні "чарні" брати близько до серця, бо програли першокласному противнику, від якого змогли багато чому навчитися".

15 вересня - Черновіци - місцевий "Хакоах" програв львівській "Погоні" з рахунком - 0:5.

16 вересня - Черновіци - у матчі-реванші з "Буковінер Альгемайнер" (БАСК) з Черновіць львівські "Чарні" знову перемогли - 5:2.

Результати матчів двох кращих львівських клубів вже свідчать, що на 8-му році існування рівень їх значно підвищився й вони вже спроможні були перемагати угорські команди, але гідно суперничати з чехами їм було ще зарано. А ось, хто з них був найкращий цього року за кількістю перемог, співвідношенням забитих та пропущених м'ячів та коефіцієнтом, визначеним поділенням набраних очок на кількість матчів ми зараз підрахуємо:

"Погонь" - 9 матчів (**6 перемог**, 1 нічия, 2 поразки, м'ячі 30:12=**2,5**) = 13 очок : 9 матчів = **1,66**.
"Чарні" - 9 матчів (**4 перемоги**, 2 нічиї, 3 поразки, м'ячі 19:26=**0,7**) = 10 очок : 9 матчів = **1,11**

Таким чином, як за числом перемог та співвідношенням м'ячів, так і за коефіцієнтом, який тут запроваджений, кращою у 1912 році знову була футбольна команда

"Погонь" Львів

1913 рік

6 квітня - Львів - місцева "Чарні" вдома приймала минулорічного кривдника - чеську "Спарту" з Праги та нічого з нею не змогли вдіяти, програвши цього разу аж 0:8 (або 1:8).

11 травня - Стрий - місцева "Погонь" зустрілася тут з угорською УАЦ Унгвар (нині Ужгород) й перемогла з рахунком - 0-8.

11 травня - Львів - місцева "Погонь" зустрілася тут з угорським "Будапешті Егитемі" (БЕАК) Будапешт і перемогла з рахунком 3:2.

12 травня - Стрий - у другому матчі стрийська "Погонь" знову перемогла УАЦ Унгвар, на цей раз з рахунком 2-0.

12 травня - Львів - у другому матчі "Погонь" Львів знову перемогла угорський "Будапешті Егитемі" (БЕАК) Будапешт з рахунком 1:0.

Є можливість надати фото команд одного з цих матчів й назвати гравців "Погоні" (див ілюстрацію - зліва направо у білих футболках: стоять - В.Жадкий, Т.Кухар, К.Кухар, Романовський, С.Гардт, Вацлав Кухар, Юст, Каммерер, Вл.Кухар; присіли - Маріон і Стейфер).

"Погонь" Львів (у білих футболках) і БЕАК Будапешт у Львові. 1913 р.

24 травня - Львів - місцева "Чарні" зустрілася з чеською командою "Славія" Прага і програла їй з рахунком - 1:4.

25 травня - Львів - у другому матчі "Чарні" Львів з чеською командою "Славія" Прага взагалі показали себе нездатними перемагати чехів - програли аж 1:12.

Момент матчу "Погонь" Львів і "Вінер СК" Відень. 1913 р.

7 червня - Львів - місцева "Чарні" зустрілася з чеською командою "Дойче Спортбрюдер" ("Deutsche Sportbruder") Прага й перемогла її з рахунком - 3:1.

8 червня - Львів - у другому матчі "Чарні" Львів з чеською командою "Дойче Спортбрюдер" ("Deutsche Sportbruder") Прага розслабилася й прикро програла з рахунком - 1:3.

14 червня - Львів - місцева "Погонь" зустрілася з австрійським СК "Вінер" Відень і, як і минулого року, програла 1:3 (або 2:3).

22 червня - Львів - у другому матчі "Погонь" Львів знову програла австрійському СК "Вінер" Відень з рахунком - 0:4.

28 червня - Львів - місцева "Погонь" зустрілася з минулорічним кривдником, угорським Мадьяр АК (МАК - Magyar AC) Будапешт і, як і минулого року, програла з рахунком - 1:2.

29 червня - Львів - у другому матчі "Погонь" Львів знову програла угорському Мадьяр АК (МАК - Magyar AC) Будапешт і знову з тим же рахунком - 1:2.

6 липня - Відень (Австрія) - тут **збірна Львова** (що повністю складалася з гравців "Погоні") у матчі зі збірною Відня (II-го класу) програла з рахунком - 0:4.

Момент матчу збірних Львова та Відня 6.07.1913

31 серпня - Львів - матч між **збірними Львова** та **Черновіць** з Буковини (нині Чернівці) завершився, як і передбачалося, перемогою львів'ян з рахунком - 6:2 (див. наведений поряд нарис з газети "Kurjer lwowski" за 1 вересня 1913 р.).

Збірна Львова - збірна Черновіць 31.08.1913 р.

KURJER LWOWSKI
południowy

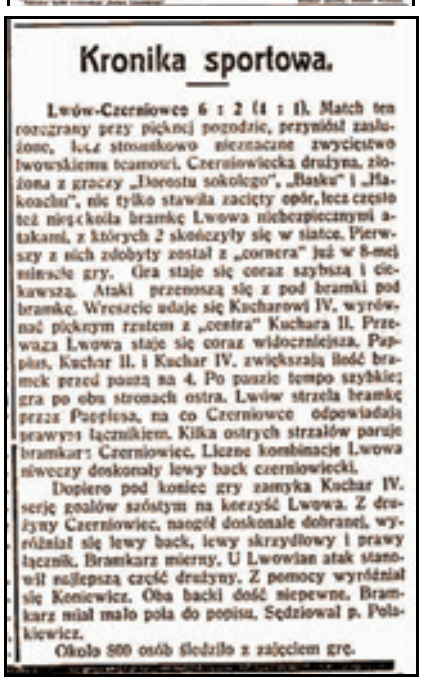
Kronika sportowa.

Lwów-Czerniowce 6 : 2 (4 : 1). Match ten rozegrany przy pięknej pogodzie, przyniósł zasłużone, bez stosunkowo nieznaczne zwycięstwo lwowskiemu teamowi. Czerniowiecka drużyna, złożona z graczy „Dorostu sokolego", „Banku" i „Hakoachu", nie tylko stawiła zacięty opór, lecz często też niepokoiła bramkę Lwowa niebezpiecznymi atakami, z których 2 skończyły się w siatce. Pierwszy z nich zdobyty został z „cornera" już w 8-mej minucie gry. Gra staje się coraz szybszą i ciekawszą. Ataki przenoszą się z pod bramki pod bramkę. Wreszcie udaje się Kucharowi IV, wyrównać pięknym rzutem z „centra" Kuchara II. Przewaga Lwowa staje się coraz widoczniejsza. Pappius, Kuchar II. i Kuchar IV. zwiększają ilość bramek przed pauzą na 4. Po pauzie tempo szybkie; gra po obu stronach ostra. Lwów strzela bramkę przez Pappiusa, na co Czerniowce odpowiadają prawym łącznikiem. Kilka ostrych strzałów paruje bramkarz Czerniowiec. Liczne kombinacje Lwowa niweczy doskonały lewy back czerniowiecki.

Dopiero pod koniec gry zamyka Kuchar IV. serję goalów zdobytym na korzyść Lwowa. Z drużyny Czerniowiec, nagół doskonale dobranej, wyróżniał się lewy back, lewy skrzydłowy i prawy łącznik. Bramkarz mierny. U Lwowian atak stanowił najlepszą część drużyny. Z pomocy wyróżniał się Koniewicz. Oba backi dość niepewne. Bramkarz miał mało pola do popisu. Sędziował p. Polakiewicz.

Około 800 osób śledziło z zajęciem grę.

З "Kurjer lwowski" за 1.09.1913 р.

7 вересня - Львів - тут **збірна Львова** вдома у матчі зі збірною Відня (II-го клас) цього разу знову програла з рахунком - 2:3.

8 вересня - Львів - у другому матчі **збірна Львова** все ж таки перемогла збірну Відня (II-го класу) з рахунком - 1:0.

19 жовтня - Черновіци - "Спарта" Львів тут зустрічалася з буковинською "Буковінер Альгемайнер" (БАСК) - рахунок матчу невідомий.

Зробимо висновок, оцінюючи результати матчів 1913 року й визначимо кращу львівську команду з українських земель Східної Галичини 1913 року за тими ж критеріями, як і у попередні роки:

"Погонь" - 6 матчів (**2 перемоги**, 4 поразки, м'ячі 7:13=**0,5**) = 4 очки : 6 матчів = **0,66**.
"Чарні" - 5 матчів (**1 перемога**, 4 поразки, м'ячі 6:28=**0,2**) = 2 очки : 5 матчів = **0,4**

Таким чином, як за числом перемог та співвідношенням м'ячів, так і за коефіцієнтом, який тут запроваджений кращою у 1913 році і на цей раз була футбольна команда
"Погонь" Львів,

Оцінювати ж збірну Львова досить важко, бо вона з австрійцями була слабша за них, а от у матчі з другорядною збірною Буковини (командою теж з українських земель) перемогла її (6:2).

1914 рік

31 травня - Унгвар - тут місцевий угорський УАЦ Унгвар (нині Ужгород) зустрічався з командою "Спарта" Львів і зіграв унічию - 3:3.

1 червня - Унгвар - той же угорський УАЦ Унгвар у другому матчі з командою львівської "Спарти" знову зіграв унічию - 1:1.

1 червня - Львів - "Погонь" Львів тут зустрічалася з командою угорського "Тьореквеш" Будапешт й навіть цій команді програла - 1:4.

2 червня - Львів - місцева "Погонь" і у другому матчі з командою угорського "Тьореквеш" Будапешт знову поступилася - 0:3.

28 червня - Львів - "Чарні" Львів тут зустрічалася з командою австрійського СК "Вінер" з Відня й у черговий раз програла з рахунком - 1:3.

28 червня - Львів - місцева "Погонь" Львів у матчці з командою угорського "Budapesti Torna Club" (БТК) з Будапешту програла з рахунком - 0:2.

29 червня - Львів - у другому матчі місцевої "Чарні" з командою австрійського СК "Вінер" Відень львів'яни і цього разу програли - 1:4.

29 червня - Львів - "Погонь" Львів у другому матчі з командою угорського "Budapesti Torna Club" (БТК) з Будапешту знову програла з рахунком - 0:5.

5 липня - Відень (Австрія) - тут **збірна Львова** зустрічалася у матчі-реванші зі збірною команд II класу Відня, але й на цей раз програла з рахунком - 0:3.

12 липня - Львів - тут місцева "Гасмонея" у матчі з буковинською командою "Хакоах" з Черновіць перемогла з рахунком - 8:0.

Погодьтеся, що оцінюючи результати матчів 1914 року та визначати кращу львівську команду та збірну з українських земель Східної Галичини цього року через одні лише їх поразки зовсім недоречно.

1917 рік

28 липня - Львів - місцева "Погонь" (цивільна) зустрілася з командою "Вашаша" з Будапещту - віце-чемпіоном Угорщини й програла їй з рахунком - 0:6.

29 липня - Львів - у другому матчі вже "Погонь" (військова) у матчі з командою "Вашаша" з Будапещту - програла з рахунком - 1:4.

8 вересня - Львів - виходячи з того, що 1907 року на базі КГС IV гімназії та "Лєхії" повстав клуб вже під назвою "Погонь", тимчасове керівництво клубу вирішило відзначити 10-річчя цієї події і на цей день запросило до Львова віденську "Герту". Та спочатку погодилася, але раптом, неочікувано, надіслала телеграму, що не може прибути. Львів'яни вимушені були грати зі збірною командою І-ої бригади польських Легіонів (див. наступну главу "Участь команд України у міжнародних товариських матчах").

28 жовтня - Львів - "Погонь" зустрілася з командою військових з Австрії "Віденські фронтовики" й програла їм з рахунком - 0:6.

Погодьтеся, що оцінюючи результати матчів 1917 року лише команд "Погоні" Львів, визначати кращу львівську команду цього року звісно ж зовсім недоречно.

Збірна Львова 2 06.1912 р. (зліва направо): В.Жадкі, Х.Більор, Е.Маріон, Я.Бергер, Я.Харасимович, Л.Щерауц, С.Льобль, К.Кухар, Я.Чулік, Ф.Коуделя, Т.Ковальський

Наприкінці, залишається підсумувати зроблені по кожному року висновки та констатувати, що на теренах України кращими командами у міжрегіональних матчах в Австро-Угорській імперії були дві команди Львова - "Погонь" та "Чарні", але за проведеною вище оцінкою, кращою все ж таки за три роки, за які можна було провести оцінювання, а саме 1911, 1912 та 1913, була -

"Погонь" Львів

фото у червні 1912 р.

Зліва направо: **Владислав Кухар, Теофіл Сикала, Едмунд Маріон, Кароль Кухар, Сільвестр Барткєвич, Хенрік Меллєр, Тадеуш Кухар, Едмунд Хардт, Вільхельм Жадкий, Тадеуш Романовський** та **Тадеуш Рейндл** (воротар)

У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ

Товариські міжрегіональні матчі команд футбольних клубів і збірних міст

1911 рік

22 жовтня - Харків - тут відбувся **перший міжрегіональний матч на теренах України у межах Російської імперії** - зустрілися **збірні команди Харкова та Києва**. Спочатку матч планувалося провести 9 жовтня, але на прохання киян його перенесли на два тижні пізніше. Цей матч було проанонсовано двічі харківською газетою "Утро" №1475 за 19 жовтня на сторінці 4 (див. ілюстрацію поряд) з наведенням заздалегідь визначеного складу харків'ян, та у день матчу 22 жовтня у газеті №1478 на сторінці 1 з наведенням місця проведення матчу (майданчик товариства "М.Гельферихъ-Саде" та вартість квитків (учнівський - 20 коп.. вхідний - 30 коп. та на нумеровані місця - по 50 коп.). Харків'яни досить серйозно мали можливість підготувалися до цього матчу. Але, не дивлячись ні на що, вони цей матч програли з рахунком - 0:3. Звісно, пропущені три голи і неспроможність забити у відповідь жодного, дуже засмутило чисельних вболівальників Харкова.

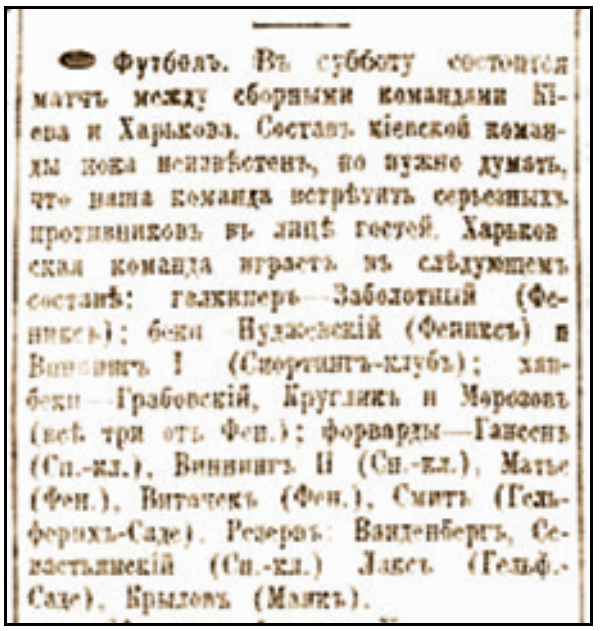

Футболъ. Въ субботу состоится матчъ между сборными командами Кіева и Харькова. Составъ кіевской команды пока неизвѣстенъ, но нужно думать, что наша команда встрѣтитъ серьезныхъ противниковъ въ лицѣ гостей. Харьковская команда играетъ въ слѣдующемъ составѣ: галкиперъ—Заболотный (Фениксъ); беки—Нуджевскій (Фениксъ) и Виннингъ I (Спортингъ-клубъ); хавбеки—Грабовскій, Кругликъ и Морозовъ (всѣ три отъ Фен.); форварды—Гансенъ (Сп.-кл.), Виннингъ II (Сп.-кл.), Матье (Фен.), Витачекъ (Фен.), Смитъ (Гельферихъ-Саде). Резервъ: Ванденбергъ, Севастьянскій (Сп.-кл.) Лаксъ (Гельф.-Саде), Крыловъ (Маякъ).

З газети "Утро" (Харків) №1475 за 19.10.1911 р.

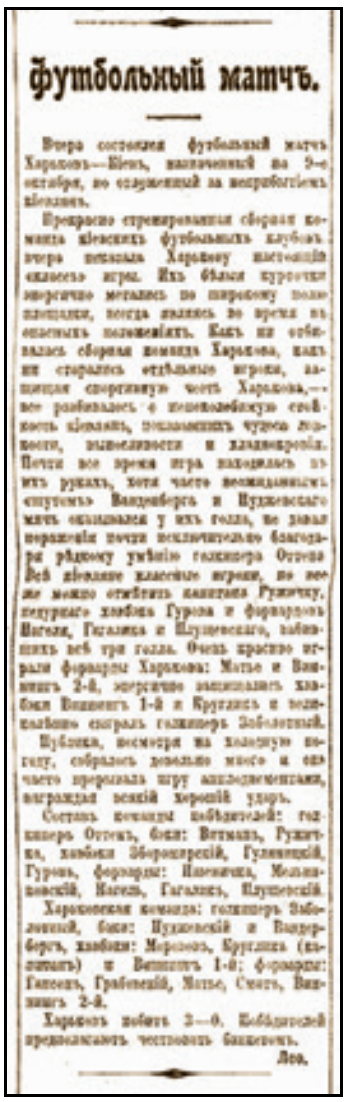

Футбольный матчъ.

Вчера состоялся футбольный матчъ Харьковъ—Кіевъ, назначенный на 9-е октября, но отложенный за непригодствомъ кіевлянъ.

Прекрасно стренированная сборная команда кіевскихъ футбольныхъ клубовъ вчера показала Харькову настоящій «классъ» игры. Ихъ бѣлыя курточки энергично метались по широкому полю площадки, всегда являясь во время въ опасныхъ положеніяхъ. Какъ ни отбивалась сборная команда Харькова, какъ ни старались отдѣльные игроки, защищая спортивную честь Харькова,—все разбивалось о непоколебимую стойкость кіевлянъ, показавшихъ чудеса ловкости, выносливости и хладнокровія. Почти все время игра находилась въ ихъ рукахъ, хотя часто неожиданнымъ «шутомъ» Ванденберга и Нуджевскаго мячъ оказывался у ихъ гола, не давая пораженія почти исключительно благодаря рѣдкому умѣнію голкипера Оттена. Всѣ кіевляне классные игроки, но все же можно отмѣтить капитана Ружичку, недурного хавбека Гурова и форвардовъ Нагеля, Гигалика и Плущевскаго, забившихъ всѣ три гола. Очень красиво играли форварды Харькова: Матье и Виннингъ 2-й, энергично защищались хавбеки Виннингъ 1-й и Кругликъ и великолѣпно сыгралъ голкиперъ Заболотный.

Публика, несмотря на холодную погоду, собралась довольно много и она часто прерывала игру аплодисментами, награждая всякій хорошій ударъ.

Составъ команды побѣдителей: голкиперъ Оттенъ, беки: Витманъ, Ружичка, хавбеки Збороминскій, Гуляницкій, Гуровъ, форварды: Пшеничка, Мельниковскій, Нагель, Гигаликъ, Плущевскій.

Харьковская команда: голкиперъ Заболотный, беки: Нуджевскій и Вандербергъ, хавбеки: Морозовъ, Кругликъ (капитанъ) и Виннингъ 1-й; форварды: Гансенъ, Грабовскій, Матье, Смитъ, Виннингъ 2-й.

Харьковъ побитъ 3—0. Побѣдителей предполагаютъ чествовать банкетомъ.

Лео.

З газети "Утро" (Харків) №1479 за 23.10.1911 р.

Збірна Києва була підготовлена до 20 жовтня, а вже наступного дня виїхала до Харкова за домовленістю з Харківською Футбольною Лігою. Гравці збірної Києва 22 жовтня були привітно зустрінуті харків'янами. Для них організували екскурсію по місту, а потім вони оглянули кращий на той час футбольний майданчик Харкова, що належав спортивному товариству "М.Гельферихъ-Саде". Чудове поле, місця для публіки, роздягальня, душ - все на широку ногу. Було чому позаздрити та переймати досвід. Матч відбувся цього ж дня о 3 годині, але до цього команди більше півгодини тренувалися на полі в оточенні тісного кільця глядачів. До речі, цей матч збірна Києва провела у білих футболках і білих трусах. На матчі було присутньо три тисячі глядачів. Тут у нас є можливість навести чудовий звіт, надрукований на сторінці 6 у газеті "Утро" № 1479 за 23 жовтня 1911 року й до того ж поряд ще й ілюстрацію цього звіту в газеті:

"Футбольный матчъ.

Вчера состоялся футбольный матчъ Харьковъ - Киевъ… Прекрасно стренированная команда киевскихъ футбольныхъ клубовъ вчера показала Харькову настояний "Классъ" игры. Ихъ белые курточки энергично метались по широкому полю площадки, всегда являясь вовремя въ опасныхъ положенияхъ. Какъ ни отбивалась сборная команда Харькова, какъ ни старались отдельные игроки, защищая спортивную честь Харькова, - всё разбивалось о непоколебимую стойкость киевлянъ, показавшихъ чудеса ловкости, выносливости и хладнокровия. Почти всё время игра находилась въ ихъ руках, хотя часто неожиданнымъ "шутомъ" Ванденберга и Нуджевского мячъ оказывался у ихъ гола, не давая поражения почти исключительно благодаря редкому умению голкипера Оттена. Все киевляне классные игроки, но всё же можно отметить капитана Ружичку, недурного хавбека Гурова и форвардовъ Нагеля, Гигалика и Плущевского, забившихъ все три гола. Очень красиво играли форварды Харькова: Матье и Виннингъ

2-й, энергично защищались хавбеки Виннингъ 1-й и Кругликъ и великолепно сыгралъ голкиперъ Заболотный.

Публики, несмотря на холодную погоду, собралось довольно много и она часто прерывала игру аплодисментами, награждая всякий хороший ударъ.

Составъ команды победителей: голкиперъ Оттенъ, беки: Витманъ, Ружичка, хавбеки Зборомирский, Гуляницкий, Гуровъ, форварды: Пшеничка, Мельниковский, Нагель, Гагаликъ, Плущевский.

Харьковская команда: голкиперъ Заболотный, бэки: Нуджевский и Ванденбергъ, хавбеки: Морозовъ, Кругликъ (капитанъ) и Виннингъ 1-й; форварды: Гансонъ, Грабовский, Матье, Смитъ, Виннингъ 2-й.

Харьковъ побитъ 3:0. Победителей предполагаютъ чествовать банкетомъ".

Додатково можно вказати, що перший гол кияни забили вже на першій хвилині матчу. Відомий і автор цього гола - правий крайній нападу збірної Плущевский, який, отримавши м'яч на краю поля, обійшов захисника і чудовим ударом забив гол у ворота голкіпера збірної Харкова Заболотного. Перший тайм проходив у взаємних атаках. Оскільки кияни грали проти вітру, то харків'яни частіше погрожували їх воротам. А у другій половині гри кияни посилили натиск, і той же Плущевський забиває другий гол у цьому матчі. Потім Гагалик забив і третій гол. Було просто несамовите бажання харків'ян відіграти, але кияни відстояли свої ворота недоторканними, і в цьому заслуга, передусім, їх воротаря Оттена. Збірна Києва у цьому матчі була представлена як гравцями кращих клубів, що входять до складу Київської Футбольної Ліги, а саме - "Политехников", "Немецкого спортивного общества", а також і кращих чеських футболістів товариства "Соколъ". У збірній Харкова у цьому матчі усі гравці представляли клуби "Спортингъ" і "Фениксъ", тільки один Сміт був з гуртка "М.Гельферихъ-Саде". Ще раз наведемо її склад з анонсу матчу, тому що це були кращі гравці цього міста в ті часи: ***"голкиперъ - Заболотный (Фениксъ); беки - Ванъ-Денъ-Бергъ (Спортингъ) и Нуджевскій (Фениксъ); хавбеки - Морозовъ (Фениксъ), Кругликъ (Фениксъ) и В.Виннингъ (Спортингъ); форварды - Гансонъ (Спортингъ), Грабовскій (Фениксъ), Матье (Фениксъ), Д.Виннингъ (Спортингъ) и Смитъ (М.Г.-С.)".*** Навіть резервні гравці були визначені: **Севаст'янський** ("Спортингъ-клубъ"), **Лакс** ("Гельферихъ-Саде") та **Крилов** ("Маякъ").

А от фото збірної Києва, яке в багатьох друкованих виданнях значиться як фото киян перед цим матчем (у тому числі й у III томі цього видання на сторінці 131), напевно все ж ніякого відношення до цього матчу не має, хоча й зроблене 1913 року. На ньому гравці збірної Києва не у білих футболках, а у смугастих.

Маючи таку наведену тут інформацію, яку, безумовно, цей матч заслуговує, є можливість скласти чудовий, практично повний протокол цього історичного матчу на теренах України, :

Протокол матчу: Товариський міжрегіональний матч

збірна Харкова - збірна Києва - 0:3 (0:1)

22 жовтня 1911 р., м.Харків. Майданчик спортивного товариства "М.Гельферихъ-Саде". Холодно. 3 000 глядачів.
Суддя: … (Харків).
Харків: Заболотний - Ванденберг, Нуджевський - Морозов, Круглик (к), В.Віннінг - Гансон, Грабовський, Матьє, Сміт, Д.Віннінг.
Київ: Оттен - Відман, Ружичка (к) - **Зборомирський, Гуляницький, Гуров - Пшеничка, Мельниковський, Нагель, Гагалик, Плущевський** (у білих футболках).
Голи: 0:1 - Плущевський (1 хв.), 0:2 - Плущевський (2-й тайм), 0:3 - Гагалик (2-й тайм).

Звичайно ж, визначати кращу команду 1911 року на теренах України у міжрегіональних матчах Російської імперії за одним єдиним проведеним матчем цього року - безглуздо, і цього ніхто робити не збирається.

1912 рік

26 березня - Харків - на Пасху на майданчику "Спортингъ-клубу" (старому, біля станції Нова Баварія), був проведений матч **збірної Харкова** з московською командою КСО (або просто "Спортъ") з підмосковного Орєхово-Зуєво, більш усім відомою як "морозовцы" - з фабрики відомого мецената Савви Морозова. І у цьому другому

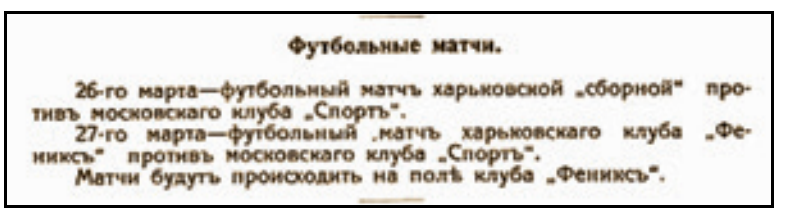

Футбольные матчи.

26-го марта—футбольный матчъ харьковской „сборной" противъ московскаго клуба „Спортъ".
27-го марта—футбольный матчъ харьковскаго клуба „Фениксъ" противъ московскаго клуба „Спортъ".
Матчи будутъ происходить на полѣ клуба „Фениксъ".

З журналу "Къ спорту!" №18 за 31.03.1912 р.

міжрегіональному матчі у Харкові місцеві футболісти також програли, і знову з тим же рахунком - 0:3. На жаль, звіт про цей матч відсутній, лише у газеті "Ауто" №22 за 28 березня у розповіді про заплановані матчі (ілюстрація наведена поруч) наведений відомий склад збірної Харкова; ***"голькиперъ - Биндлеръ (Спортингъ), беки - Ванъ Денъ Бергъ (М.Г.-С.), В.Виннингъ (М.Г.-С.), хавбеки - Грабовскій (Фениксъ), Кругликъ (Фениксъ) и Алексеевъ (Спортингъ), форварды - Крыловъ (Маякъ), Д.Виннингъ (М.Г.-С.), Матье (Фениксъ), Витачекъ (Фениксъ), Смитъ (М.Г.-С.)"***.

27 березня - Харків - вже на майданчику товариства "М.Гельферихъ-Саде" відбувся другий матч - з "морозовцами" з Москви зустрілася місцева команда "Фениксъ"- переможець осіннього кубка Харкова, але й вона програла з не менш прикрим рахунком - 1:3.

Ці обидва матчі також були двічі проанонсовані харківською газетою "Утро"

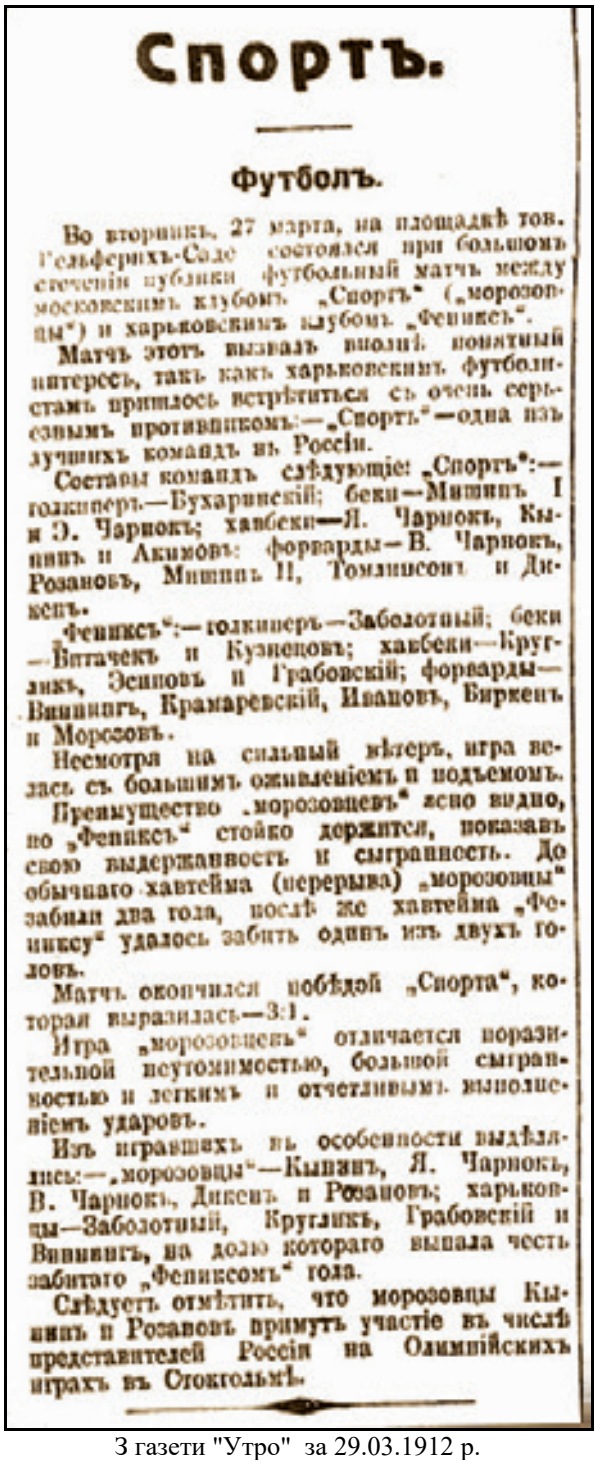

Спортъ.

Футболъ.

Во вторникъ, 27 марта, на площадкѣ тов. Гельферихъ-Саде состоялся при большомъ скопленіи публики футбольный матчъ между московскимъ клубомъ „Спортъ" („морозовцы") и харьковскимъ клубомъ „Фениксъ".

Матчъ этотъ вызвалъ вполнѣ понятный интересъ, такъ какъ харьковскимъ футболистамъ пришлось встрѣтиться съ очень серьезнымъ противникомъ:—„Спортъ"—одна изъ лучшихъ командъ въ Россіи.

Составы командъ слѣдующіе: „Спортъ":—голкиперъ.—Бухаринскій; беки—Мишинъ I и Э. Чарнокъ; хавбеки—Я. Чарнокъ, Кынинъ и Акимовъ; форварды—В. Чарнокъ, Розановъ, Мишинъ II, Томлинсонъ и Дикенъ.

„Фениксъ":—голкиперъ—Заболотный; беки—Витачекъ и Кузнецовъ; хавбеки—Кругликъ, Эсиповъ и Грабовскій; форварды—Виннингъ, Крамаревскій, Ивановъ, Биркенъ и Морозовъ.

Несмотря на сильный вѣтеръ, игра велась съ большимъ оживленіемъ и подъемомъ.

Преимущество „морозовцевъ" ясно видно, но „Фениксъ" стойко держится, показавъ свою выдержанность и сыгранность. До обычнаго хавтейма (перерыва) „морозовцы" забили два гола, послѣ же хавтейма „Фениксу" удалось забить одинъ изъ двухъ головъ.

Матчъ окончился побѣдой „Спорта", которая выразилась—3:1.

Игра „морозовцевъ" отличается поразительной неутомимостью, большой сыгранностью и легкимъ и отчетливымъ исполненіемъ ударовъ.

Изъ игравшихъ въ особенности выдѣлились:—„морозовцы"—Кынинъ, Я. Чарнокъ, В. Чарнокъ, Дикенъ и Розановъ; харьковцы—Заболотный, Кругликъ, Грабовскій и Виннингъ, на долю котораго выпала честь забитаго „Фениксомъ" гола.

Слѣдуетъ отмѣтить, что морозовцы Кынинъ и Розановъ примутъ участіе въ числѣ представителей Россіи на Олимпійскихъ играхъ въ Стокгольмѣ.

З газети "Утро" за 29.03.1912 р.

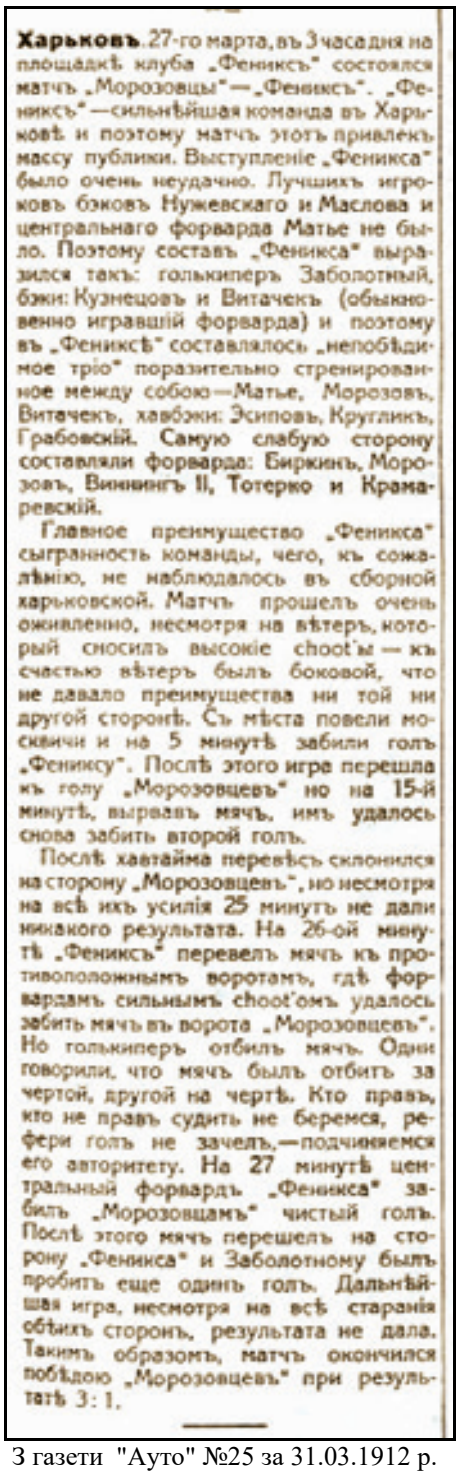

Харьковъ. 27-го марта, въ 3 часа дня на площадкѣ клуба „Фениксъ" состоялся матчъ „Морозовцы"—„Фениксъ". „Фениксъ"—сильнѣйшая команда въ Харьковѣ и поэтому матчъ этотъ привлекъ массу публики. Выступленіе „Феникса" было очень неудачно. Лучшихъ игроковъ бэковъ Нужевскаго и Маслова и центральнаго форварда Матье не было. Поэтому составъ „Феникса" выразился такъ: голькиперъ Заболотный, бэки: Кузнецовъ и Витачекъ (обыкновенно игравшій форварда) и поэтому въ „Фениксѣ" составлялось „непобѣдимое тріо" поразительно стренированное между собою—Матье, Морозовъ, Витачекъ, хавбэки: Эсиповъ, Кругликъ, Грабовскій. Самую слабую сторону составляли форварда: Биркинъ, Морозовъ, Виннингъ II, Тотерко и Крамаревскій.

Главное преимущество „Феникса" сыгранность команды, чего, къ сожалѣнію, не наблюдалось въ сборной харьковской. Матчъ прошелъ очень оживленно, несмотря на вѣтеръ, который сносилъ высокіе choot'ы — къ счастью вѣтеръ былъ боковой, что не давало преимущества ни той ни другой сторонѣ. Съ мѣста повели москвичи и на 5 минутѣ забили голъ „Фениксу". Послѣ этого игра перешла къ голу „Морозовцевъ" но на 15-й минутѣ, вырвавъ мячъ, имъ удалось снова забить второй голъ.

Послѣ хавтайма перевѣсъ склонился на сторону „Морозовцевъ", но несмотря на всѣ ихъ усилія 25 минутъ не дали никакого результата. На 26-ой минутѣ „Фениксъ" перевелъ мячъ къ противоположнымъ воротамъ, гдѣ форвардамъ сильнымъ choot'омъ удалось забить мячъ въ ворота „Морозовцевъ". Но голькиперъ отбилъ мячъ. Одни говорили, что мячъ былъ отбитъ за чертой, другой на чертѣ. Кто правъ, кто не правъ судить не беремся, рефери голъ не зачелъ,—подчиняемся его авторитету. На 27 минутѣ центральный форвардъ „Феникса" забилъ „Морозовцамъ" чистый голъ. Послѣ этого мячъ перешелъ на сторону „Феникса" и Заболотному былъ пробитъ еще одинъ голъ. Дальнѣйшая игра, несмотря на всѣ старанія обѣихъ сторонъ, результата не дала. Такимъ образомъ, матчъ окончился побѣдою „Морозовцевъ" при результатѣ 3:1.

З газети "Ауто" №25 за 31.03.1912 р.

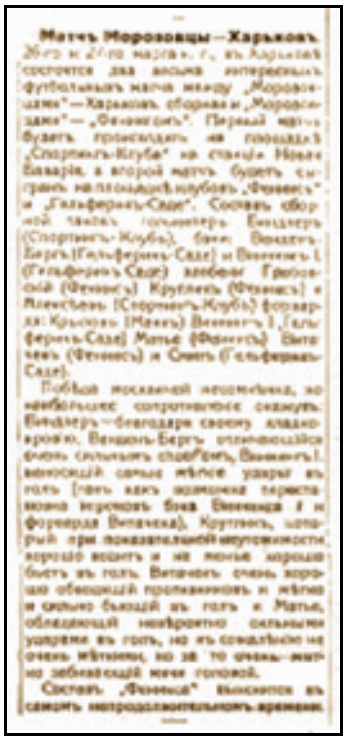

Матчъ Морозовцы—Харьковъ.

З газети "Ауто" 28.03.1912 р.

№1594 за 11 березня на сторінці 7 та №1605 за 23 березня на сторінці 4.

У першому з них вказано що ***"Клубъ "Спортъ" получилъ уже отъ московской футбольной лиги официальное разрешение для поездки на югъ Россіи..."***. А анонс з московського журналу "Къ спорту!" №18 за 31 березня 1912 року наведений вище.

Найкраще про ці два матчі для своїх читачів розповів московський журнал "Къ спорту!" №19 за 6 квітня 1912 року, який присвятив їм цілу сторінку 7, з чудовими ілюстраціями (уся сторінка наведена нижче).

До того ж, другий матч "морозівців" з харківським клубом "Фениксъ" був добре висвітлений газетою "Ауто" №25 за 31 березня та харківською газетою "Утро" №1609 за 29 березня на сторінці 5. Ілюстрації нарисів з цих газет тут наведені поруч, тому текст не будемо повторювати.

№ 19 КЪ СПОРТУ! 7

„МОРОЗОВЦЫ“ въ ХАРЬКОВѢ.

26-го марта „морозовцы“—Харьковъ, сборная команда—3 : 0.
27-го марта „морозовцы“—„Фениксъ“—3 : 1.

„Морозовцы“ атакуютъ.

(Для нашего корреспондента).

Первые матчи наступившаго сезона вызвали огромный интересъ въ спортивныхъ кружкахъ Харькова.

26-го марта „морозовцы“ встрѣтились со сборной командой Харькова. Матчъ происходитъ при станціи Новая Баварія, на площадкѣ „Спортингъ-клуба“. Публики собралось много.

Матчъ закончился побѣдой „морозовцевъ“, забившихъ харьковцамъ 3 гола.

Во вторникъ, 27-го марта, во второй день матчей, „морозовцамъ“ пришлось встрѣтиться съ побѣдителями осенняго кубка—клубомъ „Фениксъ“. Матчъ происходилъ на площадкѣ т-ва М. Гельферихъ-Саде и, несмотря на сильный вѣтеръ, прошелъ съ большимъ оживленіемъ при огромномъ стеченіи публики.

„Фениксъ“ играетъ значительно лучше „сборной“.

Пріемы игры у „морозовцевъ“ достаточно своеобразны.

Въ первомъ хавпайтѣ „морозовцы“ забили 2 гола.

Второй хавпайтъ оказался для „морозовцевъ“ менѣе удачнымъ.

Форвардъ клуба „Фениксъ“—Виннингъ—забиваетъ „морозовцамъ“ одинъ голъ, но послѣдніе забиваютъ 3-й голъ „Фениксу“.

Подъ несмолкаемыя оваціи огромной толпы народа ушли „морозовцы“—побѣдители.

Результатъ—3 : 1...

Игра „морозовцевъ“ оставила у харьковцевъ пріятное впечатлѣніе.

Г. М.

Составъ командъ, игравшихъ въ Харьковѣ.

Морозовцы: капит.—Чарновъ.
Гольциперъ—Макаровъ.
Беки—Халаевъ и Мишинъ I.
Хавбеки—Яцимовъ, А. Чарновъ, Кыжинъ.
Форварды—Паленсинъ, Дикинъ, Черновъ В., Брюсъ, Гамальтонъ, Лоенгертъ и Мишинъ II.

Въ разгарѣ игры.

Харьковъ—сборная команда:
Гольциперъ—Биндлеръ („Спортингъ-клубъ“).
Беки—Ванденъ-Бергъ (Гельферихъ-Саде) и Виннингъ I (Г.-С.).
Хавбеки—Грабовскій („Фениксъ“), Круглинъ („Фениксъ“) и Алексѣевъ („Спортингъ-клубъ“).
Форварды—Крыловъ („Маякъ“), Виннингъ II (Г.-С.), Матье („Ф“.), Витагенъ („Ф.“) и Смитъ (Г.-С.).

Побѣда москвичей была несомнѣнна,—однако и харьковцы поставили за себя очень и очень прилично сопротивлялись одной изъ лучшихъ московскихъ командъ.

Несомнѣнно, что классъ игры въ футболъ въ провинціи значительно поднимается.

Команда клуба „Фениксъ“.

„Морозовцы“.

Сторінка 7 з журналу "Къ спорту!" №19 за 6.04.1912 р.

А ось і висновки після цих двох матчів, які були надруковані в московському журналі "Къ спорту!" №19 за 6 квітня 1912 року:

"Победа москвичей была несомненна - однако и харьковцы постояли за себя: очень и очень прилично сопротивлялись одной изъ лучшихъ московскихъ командъ. Несомненно, что классъ игры въ футболъ въ провинціи значительно поднимается".

У деяких виданнях сучасні статистики московського футболу надають склад КСО у цих двох матчах у вигляді: М.Макаров - О.Хаваєв, В.Мішин - А.Акімов, Я.Чарнок (капітан), М.Кинін - С.Дикін, В.Чарнок, Гамільтон, Р.Локкард, АМішин. Якщо враховувати, що на наведеній вище сторінці журналу "Къ спорту!" вказані ще Паленсин, Брюс, Гамільтон та Лоєнгерт, то взагалі хто точно грав за КСО, зовсім важко - скоріш це була якась збірна Москви, хоча сучасні історики футболу Москви вперто це заперечують.

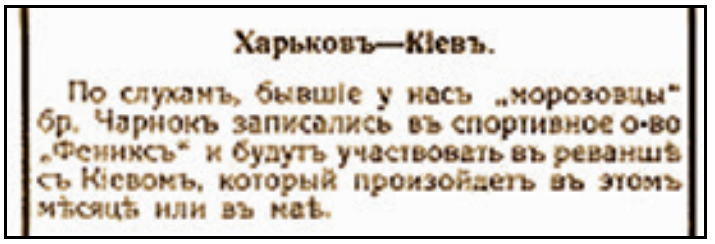

Харьковъ—Кіевъ.

По слухамъ, бывшіе у насъ „морозовцы" бр. Чарнокъ записались въ спортивное о-во „Фениксъ" и будутъ участвовать въ реваншѣ съ Кіевомъ, который произойдетъ въ этомъ мѣсяцѣ или въ маѣ.

З журналу "Къ спорту!" №21 за 21.04.1912 р.

Цікаво, що ще після березневих матчів двох харківських команд з "морозовцами" з Москви по Харкову поповзли чутки, які навіть були поширені через московський журнал "Къ спорту!" №21 за 21 квітня, про те, що, начебто, усі троє братів Чарноків з КСО "записалися" до харківського "Фениксу" і вийдуть у його складі у матчі-реванші зі збірною Києва, до якого вже усі готувалися.

22 квітня - Одеса - тут **вперше у цьому місті був проведений міжрегіональний матч**, у якому одна з створених **збірних команд футбольної ліги Одеси** зустрілася зі **збірною Києва**, сформованої в основному з гравців київського "Сокола", й перемогла її з рахунком 2:0. У цьому матчі за збірну Одеси грали: Цитт (ОКФ) - Болгаров, Тихонюк (обидва ШКС) - Оуен, Карр, Перкінс - Блюм (усі ОБАК), Яворський (ШКС), Моваш, Джекобс, Джонас (усі ОБАК). Судив матч одесит Д.Герд-І.

23 квітня - Одеса - у другому матчі вже інша зі створених **збірних команд футбольної ліги Одеси** теж зустрілася зі **збірною Києва** й перемогла її з рахунком 1:0. У цьому матчі за збірну Одеси грали: Воронін - Порт, Радіонов - Вербицький, Крижанов-ський, Іванов (усі "Спортингъ") - Гердт-2 (ОБАК), Прокопов (ШКС), Богемський, Дихно, Вітіс (усі "Спортингъ"). Судив цей матч одесит Шримптон.

У наведеному тут поряд нарисі з газети "Ауто" №42 за 26 квітня 1912 року відомий і склад киян на ці матчі: Оттен ("Политехники") - Ружичка і Ватман (обидва "Соколъ") - Козловський (гімназія Науменко), Гуляницький ("Политехники") і Вітачек II ("Соколъ") - Пшеничка ("Соколъ), Лібман ("Спортъ"), Вітачек I ("Соколъ"), Гагалик ("Соколъ") і Плущевський ("Соколъ"). Та й ще запасні гравці відомі: Мельниковський, Нагель і Зборомирський. Ось як про ці матчі писав київський журнал "Красота и сила" №2 за 1912 рік на сторінці 9 у статті "Історія возникновенія игры въ футболъ в Кіевѣ":

"...22 и 23 Апреля сборная команда Лиги играла въ Одессе противъ сборныхъ командъ Одессы. Въ первый день игроки выступали противъ очень сильной команды, составленной почти целикомъ изъ англичанъ и проиграла имъ 2:0.

Во второй день кіевляне должны были бы выиграть, но почему то проиграли 1:0. Не было сыгранности, тактики. Играли растеряно и оказалось, что совершенно напрасно поставили некоторыхъ игроковъ, которыхъ издавна окружаетъ какой то ореолъ славы, но и только... ".

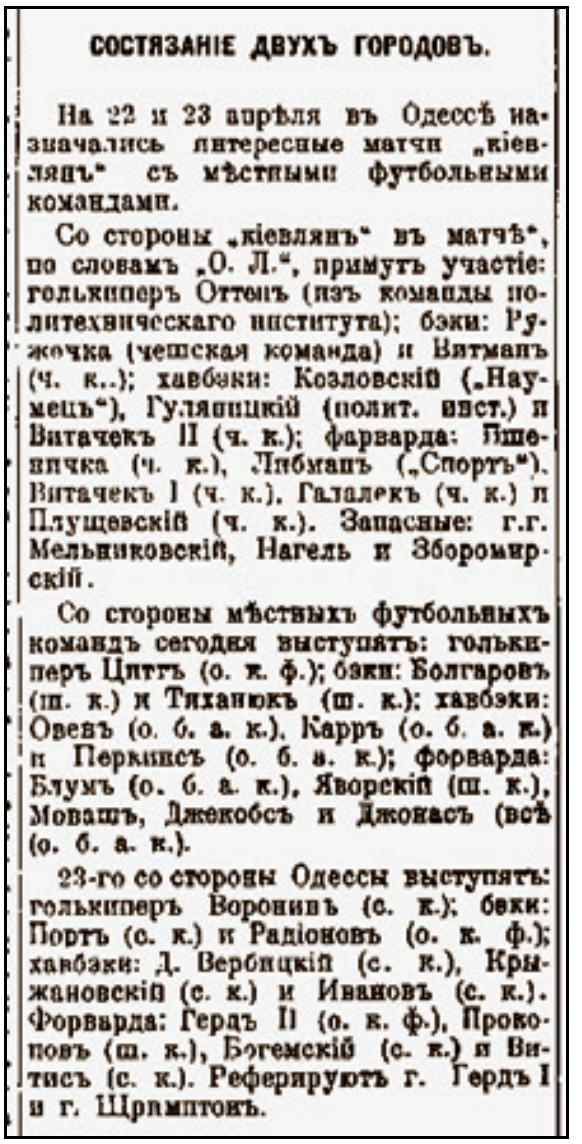

СОСТЯЗАНІЕ ДВУХЪ ГОРОДОВЪ.

На 22 и 23 апрѣля въ Одессѣ назначались интересные матчи „кіевлянъ" съ мѣстными футбольными командами.

Со стороны „кіевлянъ" въ матчѣ", по словамъ „О. Л.", примутъ участіе: голькиперъ Оттенъ (изъ команды политехническаго института); бэки: Ружечка (чешская команда) и Ватманъ (ч. к.); хавбэки: Козловскій („Науменъ"), Гуляницкій (полит. инст.) и Витачекъ II (ч. к.); форварда: Пшеничка (ч. к.), Либманъ („Спортъ"), Витачекъ I (ч. к.), Галалекъ (ч. к.) и Плущевскій (ч. к.). Запасные: г.г. Мельниковскій, Нагель и Зборомирскій.

Со стороны мѣстныхъ футбольныхъ командъ сегодня выступятъ: голькиперъ Цлтгъ (о. к. ф.); бэки: Болгаровъ (ш. к.) и Тихонюкъ (ш. к.); хавбэки: Овенъ (о. б. а. к.), Карръ (о. б. а. к.) и Перкинсъ (о. б. а. к.); форварда: Блумъ (о. б. а. к.), Яворскій (ш. к.), Мовашъ, Джекобсъ и Джонасъ (всѣ (о. б. а. к.).

23-го со стороны Одессы выступятъ: голькиперъ Воронинъ (с. к.); бэки: Портъ (с. к.) и Радіоновъ (о. к. ф.); хавбэки: Д. Вербицкій (с. к.), Крыжановскій (с. к.) и Ивановъ (с. к.). Форварда: Гердъ II (о. к. ф.), Прокоповъ (ш. к.), Богемскій (с. к.) и Витисъ (с. к.). Реферируютъ г. Гердъ I и г. Шримптонъ.

З газети "Ауто" №42 за 26.04.1912 р.

Ауто

АВТОМОБИЛЬ. АЭРОПЛАНЪ.

Футбольный матчъ Петербургъ-Кіевъ Кіевскіе футболисты собираются пріѣхать въ началѣ мая въ Петербургъ. Судя по отзывамъ лицъ, знакомыхъ съ положеніемъ футбола въ Кіевѣ, мы можемъ ожидать серьезныхъ противниковъ; особенно сильны въ Кіевѣ бэки, чѣмъ не можетъ похвастаться ни Москва ни Петербургъ. Голькиперомъ въ кіевской командѣ играетъ Оттенъ, бывшій раньше голькиперомъ въ петербургской командѣ „Тріумфа":

П. Г.

З газети "Ауто" №23 за 29.03.1912 р.

Ще треба відмітити, що десь **у березні** до "Кіевской Футъ-болъ-Лиги" надійло запрошення з північної столиці Російської імперії Санктъ-Петербургу - надіслати футбольну збірну команд Києва для проведення товариських матчів з місцевими командами. Кияни навіть планували виїхати у травні, про що писала газета "Ауто" №23 за 29 березня 1912 року (див. нарис поряд). Та, на жаль, як чітко відповів голова київської ліги А.П.Вешке, кращі футболісти Києва - чехи, на час візиту не змогли узяти відпуски на заводі, а студенти-політехніки якраз готувалися здавали іспити в інституті. Він пропонував почекати кращих часів. Текст і оригінал цього листа наведений у III томі цього видання (див. сторінку 138 - **Примітка автора**)

13 травня - Харків - у матчі-реванші **збірних Харкова та Києва** цього разу переможцями були вже харків'яни, які перемогли киян з рахунком - 2:1. Потрібно зазначити, що в складі збірної Харкова вже грали: захисник Р.Гіллеспі з "М.Гельферихъ-Саде", нападаючі - Біркин і Крамаревський з "Феникса" та Литвинов з "Маяка", але, звісно, про трьох братів Чарноків з Москви жодного натяку не було.

"Харьковская Футбольная Лига" бажала лише реваншу за поразку минулого року, і цього разу таки дочекалася цієї перемоги. Місцева преса якось висвітлила цей матч без звичного ентузіазму: з анонсу в газеті "Утро" №1646 за 13 травня на сторінці 1 можна дізнатися, що білети подорожчали (75 коп. за 150 нумерованих місць на трибуні, 50 коп. - вхідні і навіть учнівські вже по 30 коп.), а газета №1647 за 15 травня на сторінці 4 надала лише невеличке повідомлення:

"Футболъ. Состоявшийся 13 мая футбольный матчъ съ киевлянами привлёкъ массу публики и вызвалъ живой и красивой игрой бурные аплодисменты. Матчъ явился какъ бы реваншемъ и оставилъ право победы за Харьковомъ. Харьковская сборная команда играла хорошо. Следуетъ отметить слабость крайнихъ форвардовъ въ сравнении съ киевлянами. Особенно выделялся игрой голкиперъ г. Заболотный. Матчъ сыгранъ 2:1 въ пользу Харькова" (дивно, але щось цього разу ніхто не нагадував, що загальний рахунок двох матчів - 4:2 на користь киян. Ось такі подвійні стандарти у харків'ян лише розпочиналися саме у ті часи - **Примітка автора**).

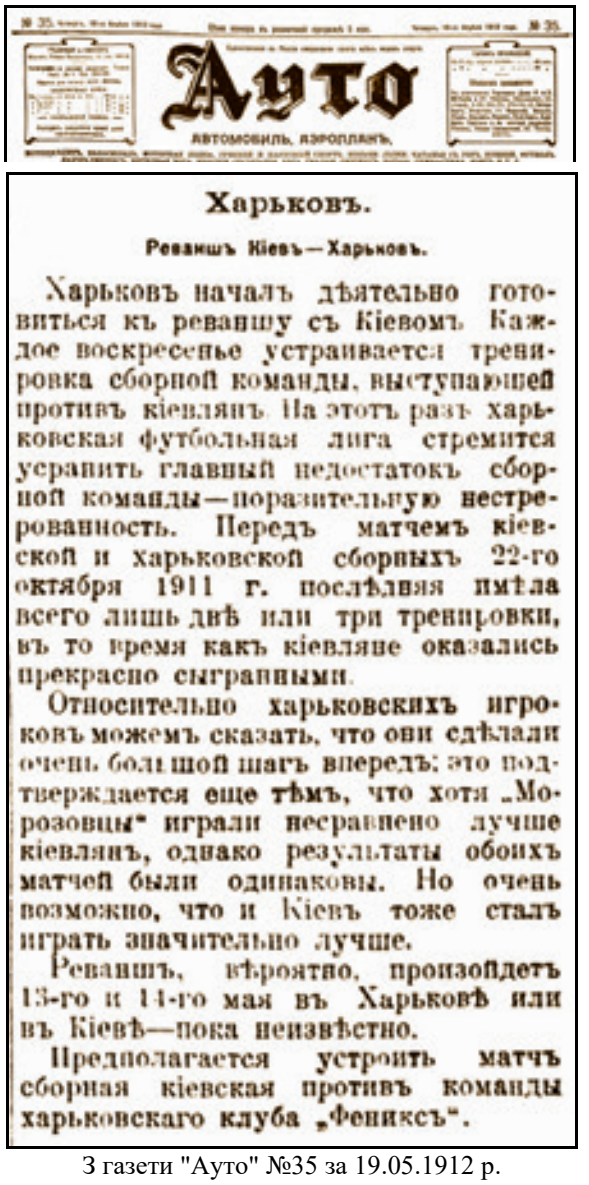

Ауто

АВТОМОБИЛЬ. АЭРОПЛАНЪ.

Харьковъ.

Реваншъ Кіевъ—Харьковъ.

Харьковъ началъ дѣятельно готовиться къ реваншу съ Кіевомъ. Каждое воскресенье устраивается тренировка сборной команды, выступающей противъ кіевлянъ. На этотъ разъ харьковская футбольная лига стремится устранить главный недостатокъ сборной команды—поразительную нестрелянность. Передъ матчемъ кіевской и харьковской сборныхъ 22-го октября 1911 г. послѣдняя имѣла всего лишь двѣ или три тренировки, въ то время какъ кіевляне оказались прекрасно сыгранными.

Относительно харьковскихъ игроковъ можемъ сказать, что они сдѣлали очень большой шагъ впередъ; это подтверждается еще тѣмъ, что хотя „Морозовцы" играли несравненно лучше кіевлянъ, однако результаты обоихъ матчей были одинаковы. Но очень возможно, что и Кіевъ тоже сталъ играть значительно лучше.

Реваншъ, вѣроятно, произойдетъ 13-го и 14-го мая въ Харьковѣ или въ Кіевѣ—пока неизвѣстно.

Предполагается устроить матчъ сборная кіевская противъ команды харьковскаго клуба „Фениксъ".

З газети "Ауто" №35 за 19.05.1912 р.

10 червня - Харків - на майданчику товариства "М.Гельферихъ-Саде" відбувся матч між командами цього товариства та **"Юзовского спортивного общества"**, який завершився з рахунком - 2:2. Цей матч взагалі був **першим документально підтвердженим матчем в історії футбола Юзівки** (нині - Донецька). Детальний звіт про цей матч був надрукований у журналі "Русскій спортъ" (Москва) №29 за 16.06.1912 року й був вже наведений у III томі цього видання на сторінці 135 у розділі "Футбол на Донбасі"

17 червня - Харків - на майданчику "Штандарта" відбувся матч між командами "Женессъ" Харків та учнівською збірною Воронежа (нині - Російська Федерація), в якому перемогли харків'яни з рахунком - 2:0.

24 червня - Юзівка - тут у **<u>першому виїзному матчі харківських команд до іншого міста</u>** їх команда "Женессъ" програла **команді Юзівки** з рахунком - 0:2.

Навіть московський журнал "Русскій спортъ" повідомив своїм читачам про результат цього матчу, хоча й вже 2 вересня цього року.

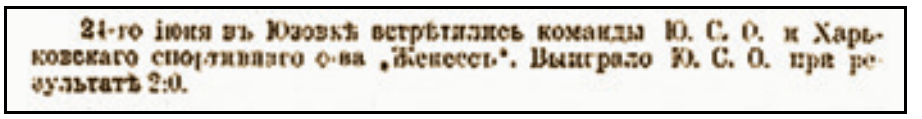

24-го іюня въ Юзовкѣ встрѣтились команды Ю. С. О. и Харьковскаго спортивнаго о-ва „Женессъ". Выиграло Ю. С. О. при результатѣ 2:0.

З журналу "Русскій спортъ" за 2.09.1912 р.

8 липня - Гомель (нині Бєлорусія) - у матчі київської команди "Спортъ" з місцевою командою "Спортъ" зафіксована нічия - 1:1.

9 липня - Гомель (нині Бєлорусія) - у другому матчі київського "Спорта" з місцевим "Спортом" кияни перемогли - 4:0.

Відомі гравці гомельського "Спорта": Вагнер - Трусевич, Френкель - Камінський, Готгальф, Плесський - Шанович, Кублицький, Штутін. Гінзбург, Медведєв

30 липня - Полтава - тут футбольна команда селища Рижов у передмісті Харкова (мало таку назву на честь господаря існуючого тут ливарного заводу - **Примітка автора**), де теж існували футбольні команди, зустрілася з місцевою командою "Подольская-Подмонастырская" й зіграла з нею унічию - 1:1. Харківська газета "Утро" №1711 за 28 липня на сторінці 4 проанонсувала цей матч для І-ої Рижовської команди, а от вже у № 1715 за 32 серпня на сторінці 5 писала чомусь інше (для чого - незрозуміло - **Примітка автора**):

"Состязание полтавскихъ и <u>харьковскихъ</u> футболистовъ. Въ Полтаву приезжала <u>изъ Харькова команда футболистовъ</u>. Состязание достоялось 30-го июля на берегу Ворсклы - окончилось въ ничью. Полтавская команда, однако, очень довольна такимъ исходомъ, такъ какъ она недавно сформировалась и мало упражнялась".

5 серпня - Юзівка - у цьому місті харківська команда "М.Гельферихъ-Саде" програла місцевій **"Юзовское спортивное общество"** з рахунком - 0:4 (або 1:4 ?).

5 серпня - Катеринодар - начебто з нарисів (текст їх тут поряд наводиться) на сторінках 3 газети "Кубанский край" №№ 177 та 178 за 5 та 8 серпня 1912 року відомо, що тут відбувся матч **збірної катеринодарської команди любителів футболу** та новоросійської "Олимпіи". На жаль, у тексті не вказано рахунок матчу, але його все ж можливо визначити - 5:0 (3:0) на користь господарів. До того ж, день проведення цього матчу визнано днем народження футболу Краснодару та Кубані взагалі.

Состязание футболистов. В воскресенье, 5 августа, в 5 ½ часа вечера на площадке в городском саду состоится состязание сборной екатеринодарской командой любителей футбола и приезжающей из Новороссийска командой футболистов «Олимпия». Это состязание первое в нашем городе и обещает быть очень интересным, в виду того, что местным футболистам приходится в первый раз сталкиваться с таким сильным противником, как клуб «Олимпия». *Газета «Кубанский край» (Екатеринодар), № 177, 5 августа, стр. 3.*

Состязание футболистов. В воскресенье, 5-го августа, в городском саду на детской площадке, состоялся первый матч футболистов екатеринодарской любительской командой и новороссийским клубом «Олимпия». В течение одного оф`тайма было сыграно 7 игр, причем две не дали результата, вследствие перерыва для отдыха, а остальные 5 игр были выиграны екатеринодарцами. На долю новороссийцев не досталось ни одной игры. Победы одерживались довольно быстро, так, например, первая игра окончена в 18 ½ мин., вторая в 7 мин., третья – в 10 ½ мин., четвертая – без результата, пятая – в 32 ½ мин., шестая – в 8 мин., седьмая – без результата вследствие конца офтайм'а. *Газета «Кубанский край» (Екатеринодар), № 178, 8 августа, стр. 3.*

Текст нарисів із газети "Кубанский край" №№ 177 та 178 за 5 та 8 серпня 1912 р. (с.3)

6 серпня - Катеринодар - начебто тут був проведений ще один матч вже других складів збірної катеринодарської команди любителів футболу та новоросійської "Олимпіи" (або лише один із суперників був представлений другою командою) і, навіть результат цього матчу дехто вказує - 1:1.

6 серпня - Краматорська - навіть у цьому селищі, куди по дорозі додому завітала харківська команда "М.Гельферихъ-Саде", вона програла місцевій команді **"Краматорское спортивное общество"** з рахунком - 1:2.

Взагалі після проведення матчів "М.Гельферихъ-Саде" на Донбасі харківські газети промовчали і лише наступного року про цей матч у харківській газеті "Южный край" аж за 19 травня були наведені склади команд: ***"...Тимы состоятъ изъ игроковъ, указанныхъ съ левой стороны: "К.С.О." - фарв. Саковичъ, Казимірскій, Фуксъ, Бруннеръ и Вырва; хавб. - Шмидтъ, Тамбсъ и Лепнекъ; беки - Либишъ и Дье; голькиперъ - Мосягинъ. "М.Г.С." - фарв. - Карпенко, Г.Винингъ, В.Винингъ, Пити и Райтъ; хавб. - И.Гордіенко, Смитъ, Гансонъ; беки - Р.Гиллеспи, Винтеръ; голькиперъ - А.Романчукъ".***

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

6 серпня - Таганрог - вдома таганрозький "Спортъ" у своєму першому міжрегіональному матчі з командою "Маккаби" з Ростову-на-Дону гідно програв з рахунком 1:2.

12 серпня - Катеринодар - з достовірних джерел відомо, що тут на іпподромі Кубанського скакового товариства відбувся матч-реванш **збірної катеринодарської команди любителів футболу** та новоросійської "Олимпіи", який завершився перемогою новоросійців - 4:1. Недивлячись на дощову погоду, глядачів було чимало (напевно одні прийшли з цікавості та бажання перевірити чутки про те, что вже майже дорослі люди будуть лупцювати ногами м'яча, як малі діти). А інших приваблювало передчуття спортивної боротьби. Більш досвідчені гості взяли реванш - 4:1. Підтвердженням вищезазначеного, начебто, є звіт про цей матч, який був надрукований у газеті "Кубанский курьер" 1912 року (на жаль, за яке число номер цієї газети, невідомо - **Примітка автора**). Відомо з цього нарису у газеті, що воротарем збірної Катеринодару був Ляхницький, яким "***многие голы были отбиты***", до того ж ***"игравшему, кстати, къ удивлению зрителей въ пенсне"***. А також відомий і форвард Міллер - автор єдиного голу катеринодарців. З цієї газети відомий і склад збірної Катеринодару: Г.Ляхницький-І - Козбанов, Кладива - Даниссіс, Слюдино, Степанов - Крит, Міллер, Д.Ляхницький-ІІ, Гроссман, Зайдлер.

19 серпня - Таганрог - вдома таганрозький "Спортъ" переграв "Маккаби" з Ростову-на Дону - 1:0 (1:0). Це була перша перемога таганрозьців. Звіт про цей матч, щой був надрукований у журналі "Русскій спортъ" №36 за 2 вересня 1912 року, у повному вигляді - текст, ілюстрації до нього, а також створений протокол цього матчу наведений у ІІІ томі цього видання у розділі "Футбол у Приазов'ї" на сторінці 277.

2 вересня - Ростов-на-Дону - тут відбувся виїзний матч-реванш таганрозького "Сокола" з тією ж командою "Маккаби", який тепер вже ростовчани виграли 1:0.

9 вересня - Таганрог - сюди прибув "Орионъ" з Ростову-на-Дону і у впертій боротьбі його матч з "Соколом" завершився унічию - 2:2 (є звіт цього матчу у журналі "Русскій спортъ" № 38 за 16 вересня 1912 року).

14 вересня - Таганрог - закінчився футбольний сезон у Таганрозі матчем між командами гімназій Таганрога та Ростова-на-Дону, який завершився унічию - 0:0.

30 вересня - Харків - вдома команда "М.Гельферихъ-Саде" приймала ОБАК з Одеси, якому програла з рахунком - 2:4. До речі, харківська ліга не надала дозвіл на проведення цього матчу й заборонила зустрічатися з командою британського ОБАКу. Та команда "М.Гельфе-рихъ-Саде", незважаючи на це. все ж провела поєдинок. Чудовий звіт про цей матч був надруко-ваний у московському журналі "Къ спорту!" №45 за 6 жовтня 1912 року (наведений поряд).

30 вересня - Орєхово-Зуєво (у передмісті Москви) - **збірна Харкова**, що нанесла візит у відповідь "морозівцям" цього разу програла господарям навіть ще з більш ганебним рахунком - 0:7. 26 вересня харківська газета "Утро" №1758 на сторінці 5 сповістила своїх читачів, що:

"На состоявшемся собрании представителей харьковскихъ футбольныхъ клубовъ окончательно составлена сборная команда для поїздки въ Орехово-Зуево к морозовцам в составе: голькиперъ Заболотный (Фениксъ); беки: Алексеевъ (Спортингъ), Платоновъ (Фениксъ); хавбеки: Петренко (Фе-никсъ), Кругликъ (Фениксъ); форварды: Биркинъ (Фениксъ) Литвиновъ (Маякъ), Матье (Фениксъ), Та-терко (Фениксъ), Крылов (Маякъ)…".

Також відомий з московського журналу "Къ спорту!" №45 за 6 жовтня 1912 року склад збірної Харкова у цьому матчі:

"голькиперъ - Заболотный (Фениксъ), беки - Платоновъ (Фениксъ), Алексеевъ (Спортингъ), хавбеки - Эсиповъ (Фениксъ), Кругликъ (Фениксъ), Петренко (Фениксъ), форварды - Крылов (Маякъ), Литвиновъ

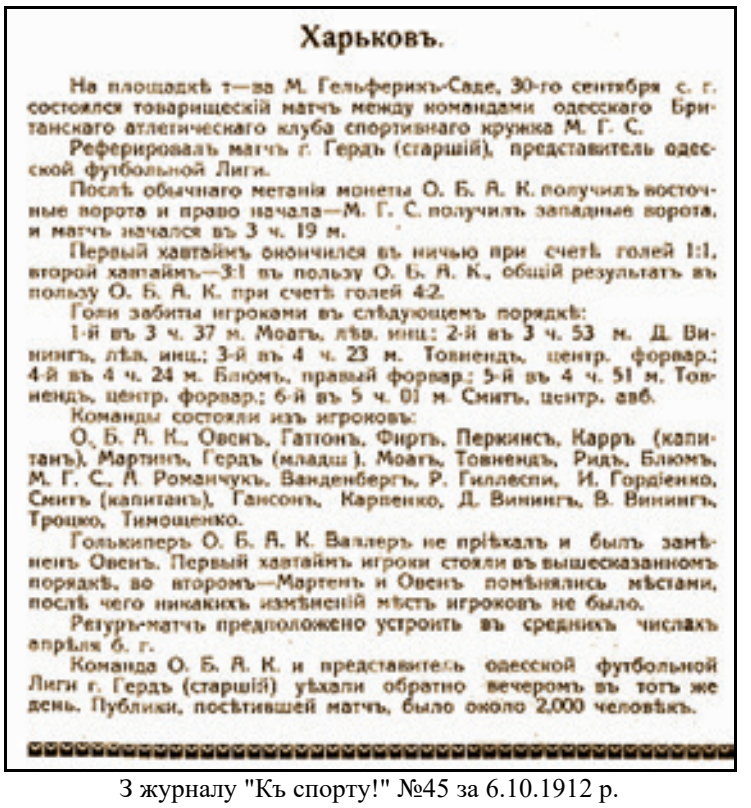

Харьковъ.

На площадкѣ т—ва М. Гельферихъ-Саде, 30-го сентября с. г. состоялся товарищескій матчъ между командами одесскаго Британскаго атлетическаго клуба спортивнаго кружка М. Г. С.

Реферировалъ матчъ г. Гердъ (старшій), представитель одесской футбольной Лиги.

Послѣ обычнаго метанія монеты О. Б. А. К. получилъ восточные ворота и право начала—М. Г. С. получилъ западные ворота, и матчъ начался въ 3 ч. 19 м.

Первый хавтаймъ окончился въ ничью при счетѣ голей 1:1, второй хавтаймъ—3:1 въ пользу О. Б. А. К., общій результатъ въ пользу О. Б. А. К. при счетѣ голей 4:2.

Голи забиты игроками въ слѣдующемъ порядкѣ:

1-й въ 3 ч. 37 м. Моатъ, лѣв. инц.; 2-й въ 3 ч. 53 м. Д. Винингъ, лѣв. инц.; 3-й въ 4 ч. 23 м. Товнендъ, центр. форвар.; 4-й въ 4 ч. 24 м. Блюмъ, правый форвар.; 5-й въ 4 ч. 51 м. Товнендъ, центр. форвар.; 6-й въ 5 ч. 01 м. Смитъ, центр. авб.

Команды состояли изъ игроковъ:

О. Б. А. К., Овенъ, Гаттонъ, Фиртъ, Перкинсъ, Карръ (капитанъ), Мартинъ, Гердъ (младш.), Моатъ, Товнендъ, Ридъ, Блюмъ. М. Г. С., А. Романчукъ, Ванденбергъ, Р. Гиллеспи, И. Гордіенко, Смитъ (капитанъ), Гансонъ, Карпенко, Д. Винингъ, В. Винингъ, Трощко, Тимощенко.

Голькиперъ О. Б. А. К. Валлеръ не пріѣхалъ и былъ замѣненъ Овенъ. Первый хавтаймъ игроки стояли въ вышесказанномъ порядкѣ, во второмъ—Мартенъ и Овенъ помѣнялись мѣстами, послѣ чего никакихъ измѣненій мѣстъ игроковъ не было.

Реваншъ-матчъ предположено устроить въ среднихъ числахъ апрѣля б. г.

Команда О. Б. А. К. и представитель одесской футбольной Лиги г. Гердъ (старшій) уѣхали обратно вечеромъ въ тотъ же день. Публики, посѣтившей матчъ, было около 2,000 человѣкъ.

З журналу "Къ спорту!" №45 за 6.10.1912 р.

(Маякъ), Матье (Фениксъ), Татерко (Фениксъ), Биркинъ (Фениксъ)". Також цей журнал серед харків'ян виділив гру Заболотного, Круглика, Алексєєва та Мат'є.

Весь Харьковъ и Клубъ спорта Орѣхово.

Команда гор. Харькова.

30-го сентября состоялся матчъ-реваншъ между сборной командой г. Харькова и клубомъ К. С. О. (морозовцы).

За нѣсколько минутъ до начала, подъ громъ аплодисментовъ, выступили харьковцы, за ними морозовцы.

Картина великолѣпная,—зеленое какъ коверъ поле, окаймленное столѣтними соснами, нѣсколько тысячъ веселой оживленной публики съ интересомъ наблюдающей за пробными ударами шара харьковцевъ, въ ихъ красивыхъ, яркихъ цвѣтахъ, костюмахъ и т. д.

Ровно въ 3 часа свистокъ рефери А. Н. Шульцъ приглашаетъ капитановъ командъ бросить жребій, еще свистокъ, и первое движеніе мячу даютъ харьковцы, показавъ на первыхъ же минутахъ сыгранность своихъ форвардовъ; хорошо пасуя они нѣсколько разъ доводятъ мячъ до воротъ, но ихъ комбинаціи разстраиваются хорошей защитой морозовцевъ.

На 17-й минутѣ В. Чирковъ, красиво проведя мячъ сильнымъ шутомъ, дѣлаетъ голъ; черезъ 10 минутъ, съ паса В. Чирковъ дѣлаетъ второй голъ Локгардъ.

Послѣ этихъ голей защита харьковцевъ нѣсколько теряется, и хавтаймъ кончается пополненіемъ еще двухъ голей, сдѣланныхъ Томлинсономъ и Бондъ, послѣдній особенно эффектенъ.

Не менѣе оживленно велась игра второго хавтайма, такъ какъ харьковцы успѣли освоиться съ полемъ, а къ концу защита ихъ особенно энергично отражала посылаемый мячъ морозовцами; но все-таки хавтаймъ кончился 3:0, а въ общемъ результатъ 7:0 въ пользу морозовцевъ.

Вообще говоря, харьковцы показали недурныя комбинаціи; игра ихъ очень корректна.

Изъ отдѣльныхъ игроковъ слѣдуетъ отмѣтить голькипера Заболотнаго, центръ-хавъ Круглика, а также защитника Алексѣева и форварда Матье.

Команды играли въ слѣдующихъ составахъ:

Харьковцы: Заболотный, Алексѣевъ, Платоновъ, Петренко, Круглика, Есиповъ, Биркинъ, Сагэрло, Матье, Литвиновъ, Крыловъ.

К. С. О. (морозовцы): Макаровъ, Савинцевъ, Мишинъ I, Куликовъ, Я. Чирковъ, Кынинъ, Томлинсонъ, Диккинъ, В. Чирковъ, Локгардъ, Бондъ.

Б. В.

Команды, участвовавшія въ матчѣ 30-го сентября. Рефери А. Н. Шульцъ.

З журналу "Къ спорту!" №45 за 6.10.1912 р.

5-го и 6-го октября, на спортивномъ полѣ состоится футбольный матчъ между Москвою—Клубъ Сокольники и Кіевомъ—Сборной командой.

В. Масловскій.

Анонс до матчів між збірною Києва та КФС Москви

"Кружокъ футболистовъ “Сокольники” (КФС) - третього призера чемпіонатів Москви 1911 та 1912 років (москвичі вважали, що це ніяка не збірна Москви - **Примітка автора**) й поступилася - 0:5.

5 жовтня - Київ - удома цього дня на новому стадіоні "Спортивное поле" друга збірна Києва зустрілася з вперше прибулою до цього міста збірною Москви (так вважали кияни - **Примітка автора**), складеною здебільшого з гравців відомої у ті часи московської команди

№ 45 КЪ СПОРТУ!

Кіевъ.

Нами вчѣра получена телеграмма изъ Кіева съ результатомъ матча между выѣзжавшей въ Кіевъ команды К. Ф. С. (кружокъ футболистовъ Сокольники) и Кіевомъ. Побили Москвичи 5:0. К. Ф. С. игралъ въ своемъ обычномъ составѣ.

З журналу "Русскій спортъ" за 2.09.1912 р.

7 жовтня - Київ - на цьому ж стадіоні "Спортивное поле" перша **збірна Києва** у матчі з командою КФС Москва програла - 1:6.

У цих матчах кістяк збірної Москви склали "зірки" московського та россійського футболу з КФС - брати Філіппови, Денисов і Мартинов, а також Лопухов, Савост'янов, Макарєвський, Махлін і Баранов. У деяких офіційних спортивних виданнях СРСР (потім Російської Федерації), ці матчі не включені до переліку матчів збірної Москви. Однак, у солідному довіднику "Москва футбольная. Люди. События. Факты" (Москва, "Терра-Спорт", 2000 р.вид., 560 с.), який

Момент матчу II-ої збірної Києва зі збірною Москви 5.10.1912 р.

цього видання на сторінках 136-137, також текст анонсу цих матчів із газети “Кіевлянинъ” (Київ) № 275 за 4 жовтня 1912 року та світлина другої збірної Києва з “Ежегодника Всероссійскаго Футбольнаго Союза за 1912 годъ”.

А поряд наведена ще одна чудова світлина моменту другого матчу на стадіоні "Спортивное поле" у Києві. Збірна Києва грала у смугастих чорно-білих футболках і чорних трусах, а москвичі - у білих футболках і трусах, тобто у своїй традиційній формі.

А тепер, маючи вже достатньо значну кількість міжрегіональних матчів цього року, спробуємо хоча б якось визначити **кращу команду на теренах України у Російській імперії за 1912 рік**.

користується великою повагою, автором-упорядником А.А.Савіним зроблено слушний висновок, що, все ж, ці матчі слід віднести до матчів збірної Москви, тому що у ті роки команди практично ніколи не виступали під своїми назвами, якщо у їх складі знаходилися футболісти з інших спортивних товариств або гуртків. Це суворо заборонялося, як Всеросійським футбольним союзом, так і футбольними лігами міст, які входили до цього союзу. Інша справа, що це була не головна збірна Москви, тобто, не найсильніший її склад, але все ж збірна команда з футболістів цього міста. Все це вже було наведено у III томі

Матч зб. Києва та Москви 7.10.1912 р. на "Спортивному полі"

По-перше, розглянемо матчі збірних міст у міжрегіональних матчах. Таких міст у 1912 році було шість: Харків, Київ, Одеса, Юзівка ("Юзовское спортивное общество"), Краматорське та Катеринодар.

За визначенням коефіцієнту від поділення набраних очок на число проведених матчів, результати тут наступні:

1. Одеса - 2 матчі: 2 перемоги, 0 нічиїх, 0 поразок = 6 очок, коефіцієнт - 6 : 2 = 3,0
2. Юзівка - 3 матчі: 2 перемоги, 1 нічия, 0 поразок = 8 очок, коефіцієнт - 8 : 3 = 2,7
3. Харків - 3 матчі: 1 перемога, 0 нічиїх, 2 поразки = 3 очки, коефіцієнт - 3 : 3 = 1,0
х. Київ - 4 матчі: 0 перемог, 0 нічиїх, 4 поразки = 0 очок, коефіцієнт - 0 : 4 = 0

Примітки: 1. Збірна Краматорської не розглянута через проведення лише одного матчу, а Катеринодару -двох, але з сусідами.
2. Коли до рахунку Харкова додати ще й поразку від Москви у чемпіонаті Російської імперії цього року, то коефіцієнт Харкова зменшиться до 0,75.

По-друге, щоб точніше вирішити поставлене завдання, треба доповнити наше дослідження матчами за участю команд міських футбольних осередків. За визначенням коефіцієнту від поділення набраних очок на число проведених матчів, результати тут наступні:

1. Київ - 2 матчі: 1 перемога, 1 нічия, 0 поразок = 5 очок, коефіцієнт - 5 : 2 = 2,5
2. Таганрог - 4 матчі: 1 перемога, 1 нічия, 2 поразки = 5 очок, коефіцієнт - 5 : 4 = 1,25
3. Харків - 7 матчів: 1 перемоги, 1 нічия, 5 поразок = 5 очок, коефіцієнт - 5 : 7 = 0,7

Примітка: Команди Полтави, Одеси та селища Рижов не розглянуті через проведення ними лише одного матчу.

Таким чином, за коефіцієнтом, який тут запроваджений, кращими **у 1912 році** були
збірна команда Одеси та футбольні команди Києва

1913 рік

24 березня - Харків - вдома міський "Фениксъ" переміг команду "Славія" Київ з рахунком - 4:2 (2:1). На жаль, не змогли до Харкова поїхати кращі гравці "Славии" - Нагель і Відтман, а також Васильєв. Замість них виїхали Георгієв, Якобсон і Александров. "Славія" пропустила перший гол вже на першій хвилині матчу, а потім через непогодження дій у захисті Тамарова та Якобсона, й другий м'яч влетів у ворота киян. Однак, все ж ще у першому таймі Пшеничке вдалося відквитати один м'яч. У другому таймі тому ж Пшеничке вдається забити й другий м'яч, таким чином зрівняти рахунок у матчі. Але надалі штрафний недалеко від воріт киян "заробляє" Вітачек-2, й сильно пробитий м'яч воротар Шило не втримує у руках. Потім ще один м'яч залітає у ворота "Славии" і, нарешті, матч закінчується поразкою киян з рахунком 2:4. Серед київських гравців преса відзначила гравця "Славии" Кабачека, який грав чудово.

25 березня - Миколаїв - на запрошення до Київської Футбольної Ліги з проханням направити до них збірну Києва для проведення зустрічі зі збірною Миколаєва, кияни відповіли згодою, й швидко були визначені дати матчів. Але від Києва цього разу до Миколаєва прибула не збірна, а одна з кращих у Києві - команда "Политехники". Суперником киян була, звісно ж, **команда миколаївського "Атлетикъ-Клуба"**. Перший матч був відкриттям сезону в Миколаєві, який ***"былъ открытъ николаевскимъ градоначальникомъ, контр-адмираломъ Мявговскимъ, давшимъ мячъ на центръ поля... а оркестромъ Прагского полка былъ сыгранъ встречный маршъ".*** Матч закінчився з нічийним результатом - 1:1 (гол у миколаївців забив Рябов, а у киян - Калашніков). Відомий повний склад "Атлетикъ-Клуба": Клінч - Бейт, Верман - Дмитрієв, Севастопольський, Гритуценко - Вінер, Циглер, Панхоке, Рябов, Саллоніки. Наведемо цікавий звіт про перший матч в миколаївській "Трудовой газете" №1176 за 28 березня 1913 року:

"25 марта состоялось открытие футбольного сезона и матчъ между 1 тимомъ николаевскаго "Атлетикъ-клуба" и 1 тимомъ Киевскаго Спортивнаго Кружка. Сезонъ былъ открытъ николаевскимъ градоначальникомъ, контр-адмираломъ Мязговскимъ, давшимъ мячъ на центръ поля..., а оркестромъ Прагского полка былъ сыгранъ встречный маршъ.

Инициативу нападения въ первые минуты беретъ на себя "Атлетикъ-клубъ". Вскоре энергия играющихъ сторонъ заметно падаетъ и игра ведется вяло. На 33 минуте форварда николаевцевъ прорываются къ голу противниковъ и, благодаря оплошности ихъ правого бека, помешавшему гольману перенять мячъ, Рябовъ шютуетъ по голу и вбиваетъ мячъ. 2-й халфтаймъ ведется также въ вяломъ темпе. На 24 минуте Калашниковъ вбиваетъ ответный голь въ ворота николаевцевъ".

26 березня - Миколаїв - у другому матчі місцевий **"Атлетикъ-Клубъ"** програв "Политехникам" Київ з рахунком - 0:2 (голи у киян забили Калашніков і Гуляницький). У цьому матчі у миколаївців на воротах стояв Сібер, у захисті - Збинський, а Бейт грав у нападі. У складі "Политехников" преса виділила Оттена, а також Заборовского. Наведемо звіт про другий матч у московському журналі "Русский спортъ" №14 за 1913 рік.:

"2-й день принесъ полную победу киевской команде, она играла положительно концертно. Не было особенно красивыхъ ударовъ, изъ отдельныхъ игроковъ никто не билъ на эффектъ, но вся игра производила впечатление, точно играло не 11 человекъ, а одинъ. Планомерность, пассировка, игра гольмана и другихъ была великолепна. 1-й голь черезъ 23 мин. вбиваетъ Калашниковъ. 2-й голь корнеромъ вбиваетъ центръ-хавбекъ Гуляницкий на 31 мин. во 2-м хафтайме. Бейтъ играетъ форвардомъ, но и это не изменяетъ положения игры. Матчъ кончается результатомъ 2:0 въ пользу киевлянъ. Реферировалъ Гердъ 1".

Після проведених матчів відбувся звичний для тих часів банкет, на якому кияни запросили миколаївців нанести тепер візит до їх міста.

15 квітня - Таганрог - місцевий "Соколъ" зіграв з "Орионом" Ростов-на-Дону й переміг ростовчан - 2:1.

15 квітня - Одеса - тут харківський "М.Гельферихъ-Саде" зіграв унічию з командою "Одесскаго Британскаго Атлетикъ-клуба" (ОБАК) з рахунком - 1:1, до того ж - у першому таймі гості вигравали.

Цей поєдинок був запланований на цю дату ще наприкінці лютого, про що одеських шанувальників футболу сповістила газета "Одесскій листок" №47 за 24 лютого 1913 року - саме з англійським ОБАКом, бо вже в цій газеті №85 за 19 квітня 1913 року сповіщалося чітко:

"...Для этого состязания съ ОБАК въ воскресенье прибудутъ изъ Харькова лучшие представители Харьковской футбольной лиги, получившие въ Харькове призъ, при результатахъ 18-0. Большинство прибывающихъ спортсменовъ состоитъ изъ англичанъ".

15 квітня - Миколаїв - тут місцевий **"Атлетикъ-клубъ"** переміг команду харківського "Феникса" з рахунком 2:0 (див. газету "Одесский листок" за 18.04.1913 р. - **Примітка автора**).

16 квітня - Одеса - у другому матчі харківський "М.Гельферихъ-Саде" під назвою "**збірна Харкова**" зіграв унічию й зі **збірною Одеси** з рахунком - 1:1 (1:0). На жаль, інформація про цей історичний матч зовсім відсутня, так як він, скоріше за все, не планувався й відбувся неочікувано. До того ж, ствердження у деяких сучасних виданнях, що у цьому матчі грали у складі збірної Харкова ще й гравці харківського"Феникса" - хибне, бо цього дня "Феникъс" грав у Миколаєві.

16 квітня - Миколаїв - тут місцевий **"Атлетикъ-клубъ"** у другому матчі поступився команді харківського "Феникса" з рахунком 1:2.

16 квітня - Москва - **збірна Киева** провела свій перший матч з московською командою КФС (Кружокъ футболистовъ "Сокольники") дуже зібранно, але у напруженій боротьбі програла з рахунком 0:3 (0:2). Тут потрібно ще й враховувати, що до складу московської команди входили гравці збірної Москви А.Филіппов, Житков, Лопухов, Макарьєвский, Баранов, Н.Севост'янов і Н.Денисов. А у складі киян грали: Оттен ("Политехники") - Зборомирський ("Политехники"), Нагель ("Славия") - Вітачек ("Славия"), Гуляницький ("Спортъ)", Вільсон (Спортъ") - Пшенічка (Славия"), Калашніков ("Политехники"), Наумов ("Кружокъ любителей спорта"), Зіменко ("Кружокъ любителей спорта"), Леонтьєв (?). Судив цей матч В.І.Савост'янов.

Один з анонсів матчів збірної Києва у Москві 1913 р.

Треба відмітити, що поїздка збірної Києва до Москви планувалася, як матч-реванш з московською командою КФС (Кружокъ футболистовъ "Сокольники") й усі домовленності проводилися саме з цим гуртком. За пропозицією керівництва КФС матчі були заплановано провести на полі ЗКС (Замоскворецкаго клуба спорта), тому другий матч повинен був бути проведений вже з командою цього клубу. Матчі були чудово проанонсовані у московських газетах, при цьому київська команда була представлена не інакше, як "сборная команда Киевской Футбольной Лиги". Матчі зібрали величезну, за мірками того часу, кількість глядачів.

18 квітня - Москва - у другому матчі в Москві **збірної Києва** з командою ЗКС (Замоскворецкаго клуба спорта) гості знову не змогли нічого зробити й отримали поразку від однієї з кращих команд Москви того часу - 3:5, хоча й перемагали у першому таймі 3:2. Заради справедливості, потрібно відмітити, что й до складу ЗКС - другого призера першості Москви 1911 року та третього призера 1913 року, входили гравці збірної Москви – С.Филіппов, В.Житарєв, Д.Воздвиженський, В.Сисоєв, С.Бабикін, С.Романов, Ервінг і Едж. Відомий склад киян і у цьому матчі: Оттен - Зборомирський, Нагель - Якобсен ("Кружокъ любителей спорта"), Гуляницький, Вільсон - Пшенічка, Калашніков, Наумов, Вітачек, Нікольський ("Кружокъ любителей спорта"). Судив цей матч Л.С.Смирнов.

18 квітня - Одеса - харківський "Феникъс", який заїхав до Одеси, програв місцевому "Спортингъ-клубу" з рахунком - 1:2. Фото обох суперників було у київському журналі "Красота и сила" №10 (див. ілюстрацію поряд).

5 травня - Харків - цього числа на запрошення місцевої команди "Феникъс" прибула московська команда "Унионъ", яка одразу переграла "Феникъс" на його майданчику - 10:0 (по п'ять голів у кожному таймі).

6 травня - Харків - у другому матчі московська команда "Унионъ" з харківською командою "Феникъс" зіграла полюбовно - матч закінчився унічию - 2:2. Тут треба дещо навести про стан майданчика "Феникса" з надрукованого нарису в московському журналі "Къ спорту!" №13 за 12 травня:

"Фенікъс" Харків (темні футболки) з "Спортингом" Одеса 18.04.1913 р. у Одесі

"...Игра происходила на поле Феникса, которое, кстати говоря, совершенно не представляетъ хорошихъ условій для игры, благодаря своему жесткому и не вполне ровному безъ растительности грунту..."

Крім цього, ще й обов'язково потрібно надати інформацію про атмосферу, яка витала навколо цих двох матчів, адже вона була показовою для харківського футболу тих часів. Ось декілька цитат з того ж журналу:

"Следуетъ отметить тотъ радушный пріемъ, который харьковскіе спортсмены оказали своимъ московскимъ соратникамъ по футболу. Харьковская публика, не въ примеръ нашей московской, тепло и приветливо встретила своихъ гостей, подбодряла ихъ во время игры и после состязанія устраивала чуть ли не овацiи иногороднимъ игрокамъ...

...Вечеромъ 6-го мая передъ отъездомъ въ Москву, члены клуба Фениксъ устроили ужинъ, на которомъ присутствовали все игроки Феникса, многіе члены и московскіе гости. Ужинъ прошелъ весьма оживленно, было предложено много тостовъ".

12 травня - Таганрог - місцевий "Соколъ" зіграв з "Орионом" Ростов-на-Дону й переміг ростовчан з рахунком - 3:2.

23 травня - Харків - відомий матч між командами "М.Гельферихъ-Саде" та **"Краматорскаго спортивного общества"** (КСО) з Краматорської, яку газети назвали кращою командою Донбасу і яку харків'яни обіграли з рахунком - 6:0 (цей матч був проанансований газетою "Южный край" за 19 травня 1913 року).

2 червня - Харків - у матчі харківського "Спортингъ-клуба", що приймав у себе відому команду "морозовцев" КСО з підмосковного Орєхово-Зуєво, москвичі були значно кращими й переграли харків'ян з рахунком - 5:0. Цей матч було приурочено до відкриття нового майданчика "Спортингъ-клубу". Ось як про це зазначає харківська газета "Утро" №1980 за 1 червня:

"2-го іюня состоится открытие спортивныхъ площадокъ харьковского общества "Спортингъ-Клубъ", находящихся въ 3-м городскомъ парке и занимающихъ площадь приблизительно въ 5000 кв.сажень; входъ на площадки съ Сумского шоссе, какъ разъ противъ павильона скачекъ. Подъемъ клубского флага назначенъ въ 4 часа дня. Приглашены представители высшей администрации, прессы и представители всехъ местныхъ спортивныхъ организаций. Кроме того ожидается прибытие изъ Москвы московского клуба "Спортъ" (морозовцы), противъ которого въ 5 час дня въ товарищескомъ матче выступают хозяева поля...".

2 червня - Таганрог - проанонсований матч місцевого "Сокола" з "Орионом" Ростов-на-Дону не відбувся.

3 червня - Ростов-на-Дону - тут місцевий КЛС зустрічався з таганрозькою командою "Кружокъ футболистовь" і програв з рахунком - 0:1.

3 червня - Харків - у другому матчі місцевого "Спортингъ-клуба" ы команди "Спортъ" (КСО) Орєхово-Зуєво москвичі задовольнилися лише рахунком 1:0 (хоча журнал "Къ спорту!" (Москва) №17 за 9 червня чіко вказує, що другого матчу взагалі не було, бо через дуже сильну зливу гру відмінили).

8 червня - Гомель (нині у складі Білорусії) - київський гурток "Спортъ" провів матч із месцевою однойменною командою "Спортъ". Матч проходив на дуже маленькому майданчику, впритул оточеному парканом. Цей перший матч завершився унічию – 1:1 (гол у киян забив П.Вешке, а його брат М.Вешке пробив штрафний удар прямо у руки воротарю). Суддею цього поєдинку був гомельчанин Линецький.

9 червня - Гомель - у другому матчі, відпочивши та пристосувавшись до незвичайного поля, кияни, забили у ворота білоруських футболістів чотири м'ячі без відповіді (три голи на рахунку Майзеліса й один - П.Вешке). У цьому матчі у воротах киян стояв півзахисник Латті, але йому практично не прийшлося приймати участь у грі - кияни м'яча до свого штрафного майданчика на протязі усього матчу не підпускали. До речі, у другому матчі суддею у полі був киянин Зборомирський. Відомий повний склад київського "Спорта" у цьому матчі: Латті - Лутков, Сидоров - Юдович, А.Вешке, Добровольський - П.Вешке, Майзеліс, М.Вешке, Фліт, Лібман.

9 червня - Катеринодар - тут відбувся традиційний матч між **збірною Катеринодару** та командою "Олимпія" Новоросійськ. Гості переграли господарів з рахунком 3:0. Є можливість навести відомий склад збірної Катеринодару: Г.Ляхницький (II гімназія) - Короленко (II гімназія), Рубинський (I гімназія) - Г.Степанов (I гімназія), М.Чилінзаров (I гімназія), М.Воскресенський ("Спортъ") - В.Чилінзаров (I гімназія), М.Никитін (I гімназія), Д.Ляхницький (I гімназія), М.Навольнєв ("Спортъ"), Дурасов (Спортъ").

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

13 червня - Сухумі - тут грала команда студентів Києва з командою місцевого Реального училища й перемогла її з рахунком 3:2.

23 червня - Таганрог - проанонсований матч місцевого "Сокола" з "Оріоном" Ростов-на-Дону не відбувся.

29 червня - Юзівка - тут місцева команда **"Юзовское спортивное общество"** (ЮСО) перемогла харківську команду "Модернъ" з рахунком - 4:0.

29 червня - Одеса - місцевий "Шереметьевский кружокъ спорта" зустрівся з московською командою "Кружокъ футболистовъ"Сокольники" і поступився їй з рахунком - 1:2 (0:2). 20 червня "Одесский листок" №143 писав: ***"Комитетомъ футбольной лиги решено принять участие въ состязанияхъ въ футболъ 29 и 30 июня противъ "московской команды "сокольниковъ". Со стороны одесситовъ выступятъ шереметьевцы" - и сборная команда футбольной лиги",*** а ось як анонсував "Одесский листок" №151 за 29 червня 1913 року цей і наступний матчі:

"Спортъ. Сегодня состоится состязание въ футболъ между прибывшими въ Одессу изъ Москвы представителями спортивного кружка "сокольниковъ" и "шереметьевцами". Завтра состоится второе состязание въ футболъ между сборной командой одес. футбольной лиги и "сокольниками".

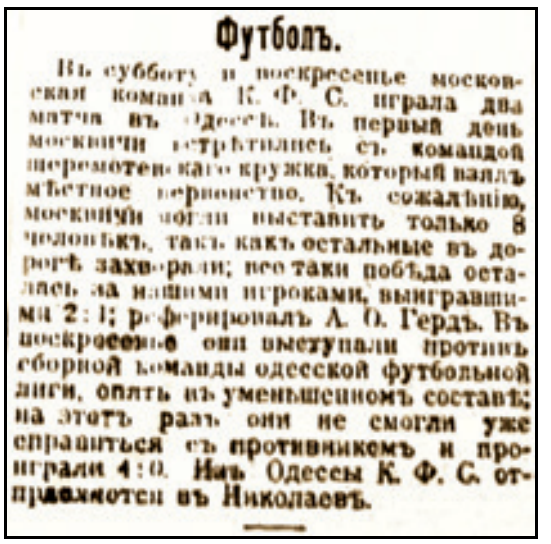

Футболъ.

Въ субботу и воскресенье московская команда К. Ф. С. играла два матча въ Одессѣ. Въ первый день москвичи встрѣтились съ командой шереметевскаго кружка, который взялъ мѣстное первенство. Къ сожалѣнію, москвичи могли выставить только 8 человѣкъ, такъ какъ остальные въ дорогѣ захворали; все таки побѣда осталась за нашими игроками, выигравшими 2:1; рефериралъ А. О. Гердъ. Въ воскресенье они выступали противъ сборной команды одесской футбольной лиги, опять въ уменьшенномъ составѣ; на этотъ разъ они не смогли уже справиться съ противникомъ и проиграли 4:0. Изъ Одессы К. Ф. С. отправились въ Николаевъ.

З газети "Раннее утро" за 2.07.1913 р.

30 червня - Одеса - тут у другому матчі з московською командою "Кружокъ футболистовъ "Сокольники" цього разу вже грала **збірна Одеси** й розгромила москвичів з рахунком - 4:0 (4:0).

Відомий склад збірної Одеси у цьому матчі: Каждан - Гаттон, Мізерський - Козельський, Карр, Іванов - Блюм, Джекобс, Яворський, Злочевський, Фаленський. Першим гол забив Блюм.

Про обидва ці матчі писала газета "Раннее утро" за 2 липня 1913 року (ілюстрація з якої наведена поряд).

30 червня - Бердичів - тут київська команда "Санитасъ" перемогла місцевий "Кружокъ любителей спорта" (але рахунок невідомий).

1 липня - Таганрог - місцевий "Соколъ" зіграв з "Орионом" Ростов-на-Дону й переміг - 4:3.

2 липня - Миколаїв - вперше до цього міста прибула знаменита команда з Москви - "Кружокъ футболистовъ "Сокольники" (КФС), яка зустрілася з місцевим **"Атлетикъ-клубом"**, й поступилася господарям з рахунком - 0:2. Відомий склад миколаївців у цьому матчі: Денбар - Нестеренко, Бейт - Дмитрієв, Севастопольський, Збинській - Вінер, Поляков, Панхоке, Рено, Циглер. Наведемо звіт цього історичного для миколаївців матчу з місцевої "Трудовой газеты" №1254 за 4 липня 1913 року:

"2 июля на площадке "Спортивного клуба" состоялся матчъ между хозяевами поля и гостями изъ Москвы - кружкомъ футболистовъ "Сокольники". Прекрасная передача мяча у москвичей позволяла имъ часто быть у голя противниковъ, но удары по голю были парализованы удивительной игрой Бейта. Большими недостатками москвичей являются ихъ вялость и медленный бегъ. Николаевская команда выступила со своимъ новымъ составомъ: Денбарь - Бейтъ, Нестеренко - Збинский, Севастопольский, Дмитриевъ - Циглеръ, Рено, Панхоке, Поляковъ, Виперъ. Несмотря на плохую передачу мяча николаевскихъ форвардовъ, вследствии ихъ нестренированности - матчъ окончился победой николаевцевъ - 2:0".

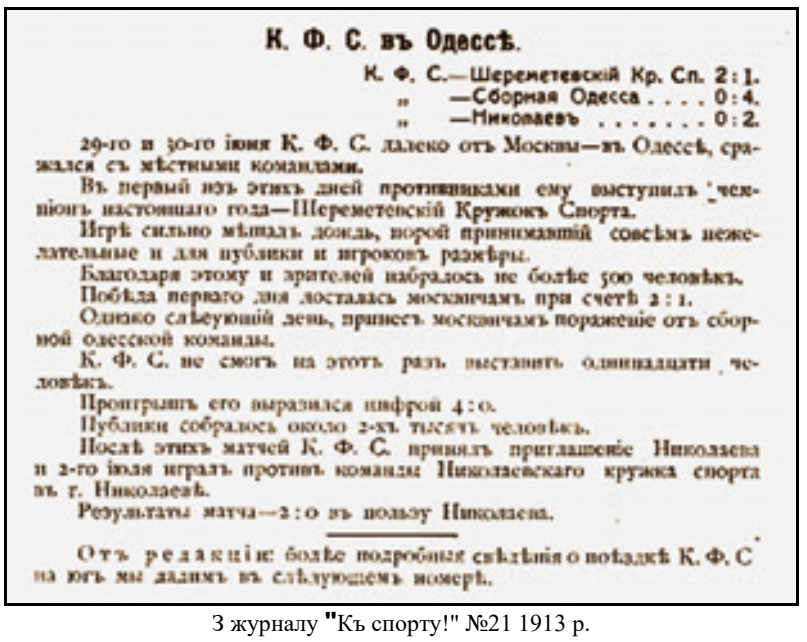

К. Ф. С. въ Одессѣ.

К. Ф. С.—Шереметевскій Кр. Сп. 2:1.
„ —Сборная Одесса . . . . 0:4.
„ —Николаевъ . . . . . 0:2.

29-го и 30-го іюня К. Ф. С. далеко отъ Москвы—въ Одессѣ, сражался съ мѣстными командами.

Въ первый изъ этихъ дней противниками ему выступилъ чемпіонъ настоящаго года—Шереметевскій Кружокъ Спорта.

Игрѣ сильно мѣшалъ дождь, ворой принимавшій совсѣмъ нежелательные и для публики и игроковъ размѣры.

Благодаря этому и зрителей набралось не болѣе 500 человѣкъ.

Побѣда перваго дня досталась москвичамъ при счетѣ 2:1.

Однако слѣдующій день, принесъ москвичамъ пораженіе отъ сборной одесской команды.

К. Ф. С. не смогъ на этотъ разъ выставить одиннадцати человѣкъ.

Проигрышъ его выразился цифрой 4:0.

Публики собралось около 2-хъ тысячъ человѣкъ.

Послѣ этихъ матчей К. Ф. С. принялъ приглашеніе Николаева и 2-го іюля игралъ противъ команды Николаевскаго кружка спорта въ г. Николаевѣ.

Результаты матча—2:0 въ пользу Николаева.

Отъ редакціи: болѣе подробныя свѣдѣнія о поѣздкѣ К. Ф. С на югъ мы дадимъ въ слѣдующемъ номерѣ.

З журналу "Къ спорту!" №21 1913 р.

А загальний звіт про турне московської КФС до Одеси та Миколаєва був наведений у московському журналі "Къ спорту!" №21 за 1913 рік (ілюстрація нарису з цього журналу наведена поруч).

НА МІЖРЕГІОНАЛЬНІЙ АРЕНІ УКРАЇНИ

14 липня - Харків - **збірна Харкова** вдома зустрілася з командою **"Юзовское спортивное общество"** на полі місцевого "Спортингъ-клуба" й перемогла з рахунком - 5:1. Харків'яни виступали у такому складі: Бін-длер ("Фениксъ") - Вінтер (М.Г.-С.), Струсевич ("Женессъ") - Л.Крамаревський-2 ("Фениксъ"), Круглик ("Фе-никсъ"), Есипов ("Фениксъ") - Рябов ("Модернъ"), Віннинг-3, Віннинг-2, Віннинг-1, Карпенко (усі М.Г.-С.).

Наведемо звіт із київського журналу "Красота и сила" за 30 липня 1913 року про цей матч:

***"Харьков - Юзовка 5:1**. 14 июля Харьковская футбольная лига вызвала для товарищеского матча со сборной командой Харькова 1-ю команду ЮСО. Матчъ проходилъ на поле "Спортингъ-клуба". Съ первого момента сталъ заметенъ перевесъ Харькова. Несмотря на все старания юзовскихъ форвардовъ имъ не удалось забить ни одного гола до перерыва и только во второмъ тайме Харьковъ получилъ одинъ голъ, да и тотъ со штрафного удара.*

Сборная команда отличалась большей сыгранностью, какъ линии форвардовъ, такъ и защита. Это пожалуй, за исключениемъ одного-двухъ игроковъ, самая сильная, которую можетъ выставить Харьковская лига...".

21 липня - Харків - тут **збірна Харкова** прийняла збірну Орла й "познущалася" над нею - 13:0. У цьому матчі честь Харкова захищав вже награ-ний склад: Біндлер ("Фениксъ") - Вінтер (М.Г.-С.), Струсевич ("Женессъ") - Куликов ("Спортингъ-клубъ"), Круглик ("Фениксъ"), Есипов ("Фениксъ") - Рябов ("Модернъ"), Віннинг-3, Віннинг-2, Віннинг-1, Карпенко (усі М.Г.-С.).

26 липня - Бердянськ - приїзд до цього міста збірної Азову, яку **збірна Бердянська** в першому матчі розгромила з рахунком - 8:0.

28 липня - Бердянськ - у другому матчі **збірна Бердянська** перемогла збірну Азову з рахунком - 2:0.

28 (або 27) **липня** - Харків - у матчі **збірної Хар-кова**, створеної з кращих гравців усіх харківських клубів (***"сборной командой всехъ харьковскихъ футбольныхъ спортивныхъ кружковъ"*** - так її поіменувала газета "Одесскій листокъ" за 1 серпня 1913 року), з одеським "Спортингъ-Клубом" була зафіксована нічия - 1:1, до того ж, в першому таймі харків'яни програвали. А грали майже тим же награ-ним складом: Біндлер ("Фениксъ") - Вінтер (М.Г.-С.), Струсевич ("Женессъ") - Крамаревсь-кий-2 ("Фениксъ"), Покровський ("Фениксъ"), Есипов ("Фениксъ") - Рябов ("Модернъ"), Віннинг-3, Віннинг-2, Віннинг-1, Карпенко (усі М.Г.-С.). Просто відчувалась відсутність центрального хавбека Круглика.

Ось як писав про цей матч "Одесский листок" за 1 серпня 1913 року*:*

***"СПОРТЪ**... Изъ Харькова прибыли представители одесскаго "Спортингъ-клуба". Въ Харькове у нихъ состоялся матчъ въ футболъ со сборной командой всехъ харьковскихъ футбольныхъ спортивныхъ кружковъ. Матчъ "Харьков - Одесса" кончился вничью, при результате 1:1. Матчъ собралъ множество зрителей, которые остались на состязании, невзирая на то, что передъ началомъ игры прошелъ проливной дождь".*

Звіт про цей матч був надрукований у московській газеті "Футболистъ" №3 за 2 липня 1913 р. (див. ілюстрацію поряд).

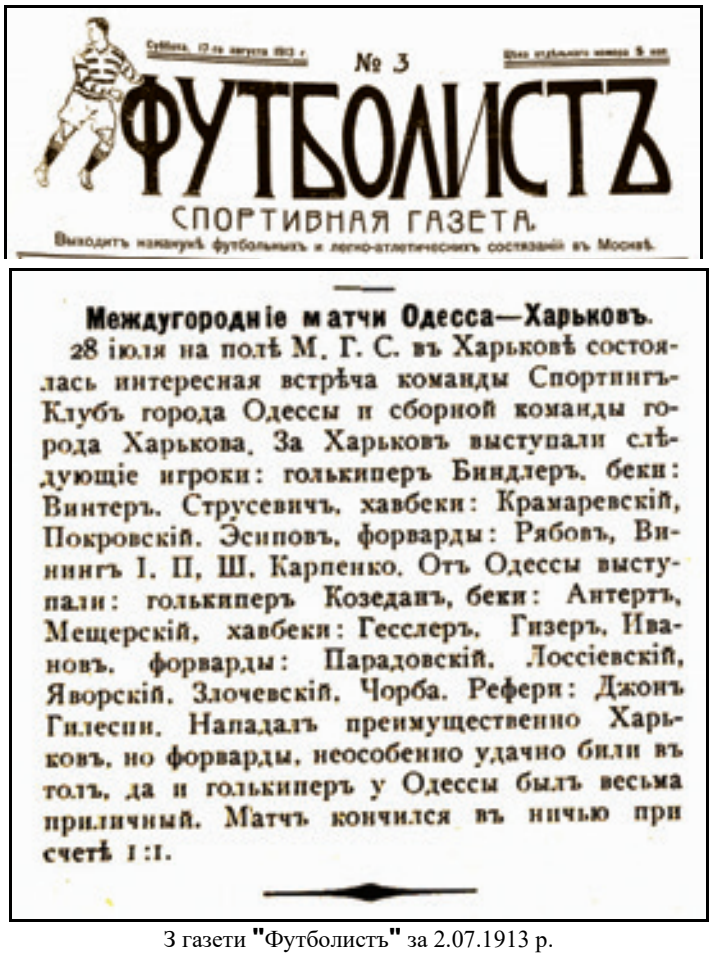

№ 3

ФУТБОЛИСТЪ

СПОРТИВНАЯ ГАЗЕТА.

Междугородніе матчи Одесса—Харьковъ.

28 іюля на полѣ М. Г. С. въ Харьковѣ состоялась интересная встрѣча команды Спортингъ-Клубъ города Одессы и сборной команды города Харькова. За Харьковъ выступали слѣдующіе игроки: голькиперъ Биндлеръ, беки: Винтеръ, Струсевичъ, хавбеки: Крамаревскій, Покровскій, Эсиповъ, форварды: Рябовъ, Виннингъ I, II, III, Карпенко. Отъ Одессы выступали: голькиперъ Козеданъ, беки: Антертъ, Мещерскій, хавбеки: Гесслеръ, Гизеръ, Ивановъ, форварды: Парадовскій, Лоссіевскій, Яворскій, Злочевскій, Чорба. Рефери: Джонъ Гилесни. Нападалъ преимущественно Харьковъ, но форварды, неособенно удачно били въ голъ, да и голькиперъ у Одессы былъ весьма приличный. Матчъ кончился въ ничью при счетѣ 1:1.

З газети "Футболистъ" за 2.07.1913 р.

4 серпня - Харків - на майданчику "Феникса" **збір-на Харкова** приймала команду "Орионъ" з Ростова-на-Дону й переграла її з рахунком - 3:0.

15 серпня - Таганрог - тут місцевий "Соколъ" переміг "Олимпъ" Азов з рахунком - 9:0.

26 серпня - Ростов-на-Дону - тут збірна команда Таганрогу зіграла з місцевим КЛС унічию - 0:0.

29 серпня - Харків - сюди прибула московська команда "Кружка футболистовъ Сокольники", якій запропонували зустрітися з "Фениксом". Харків'яни перемогли москвичів з рахунком - 3:1.

30 серпня - Харків - у другому матчі місцевий "Фениксъ" програв московській команді "Кружокъ футболистовъ "Сокольники" з рахунком - 1:3. Звіт про ці матчі, надрукований в одному з московських журналів (див. ілюстрацію поряд).

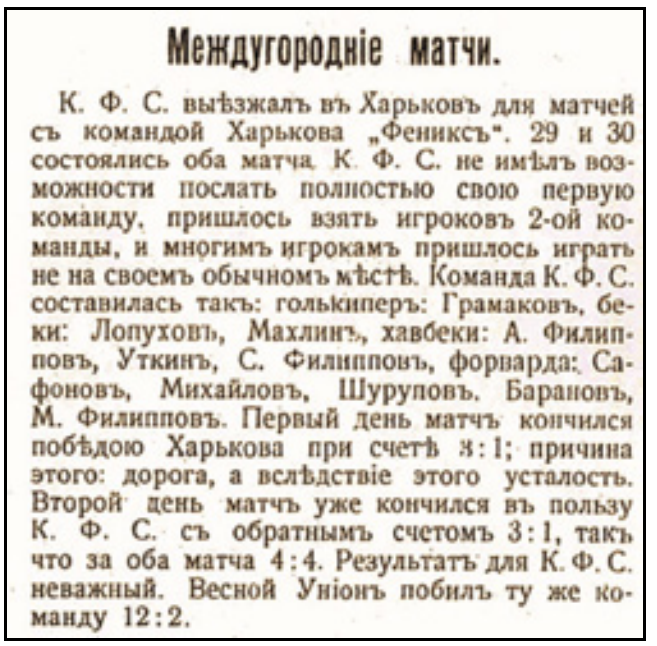

Междугородніе матчи.

К. Ф. С. выѣзжалъ въ Харьковъ для матчей съ командой Харькова „Фениксъ". 29 и 30 состоялись оба матча. К. Ф. С. не имѣлъ возможности послать полностью свою первую команду, пришлось взять игроковъ 2-ой команды, и многимъ игрокамъ пришлось играть не на своемъ обычномъ мѣстѣ. Команда К. Ф. С. составилась такъ: голькиперъ: Грамаковъ, беки: Лопуховъ, Махлинъ, хавбеки: А. Филипповъ, Уткинъ, С. Филипповъ, форварда: Сафоновъ, Михайловъ, Шуруповъ. Барановъ, М. Филипповъ. Первый день матчъ кончился побѣдою Харькова при счетѣ 3:1; причина этого: дорога, а вслѣдствіе этого усталость. Второй день матчъ уже кончился въ пользу К. Ф. С. съ обратнымъ счетомъ 3:1, такъ что за оба матча 4:4. Результатъ для К. Ф. С. неважный. Весной Уніонъ побилъ ту же команду 12:2.

15 вересня - Таганрог - начебто місцевий "Соколъ" грав з **командою Дружківки**, але результат цього матчу невідомий.

15 вересня - Харків - у матчі кращої харківської команди "М.Гельферихъ-Саде" з кращою одеською командою ОБАК харків'яни перемогли її з рахунком - 3:0 (або 3:1 ?). До речі, для зацікавленості учасників таких традиційних матчів, керівництво товариства "М.Гельфе-рихъ-Саде" запровадило почесний приз переможцю, який отримав назву від імені свого засновника - "Кубок Д.Р.Гіл-лепсі" й вперше його отримали після наведеного матчу саме харків'яни. Ось як про це сповістив своїх читачів "Одесский листок" за 17 вересня 1913 р.:

"СПОРТЪ... ФУТБОЛЪ. Третьего дня въ Харькове происходило состязание между футбольными командами одесскаго Британскаго атлетическаго клуба и харьковскимъ клубомъ "Гельфейс-Таде" съ результатомъ въ пользу последнего 3:0".

29 вересня - Харків - є інформація, що **збірна Харкова** зустрічалася з **"Николаевским спортивным клубом"** (нова назва "Атлетикъ-клуба"), але результат цього матчу, на жаль, невідомий.

вересень - сімферопольська газета "Крымский вестникъ" №232 за 11 вересня приємно порадувала своїх читачів, що ***"Симферопольское гимнастическое общество (СГО) ведетъ въ настоящее время переговоры съ николаевскимъ и херсонскимъ спортивными обществами о футбольномъ состязании. Симферопольцы думаютъ выехать въ Херсонъ и Николаевъ".*** Ось такі були плани, але, напевно, сімферопольці й не їздили туди, бо передумали й планували інші виїзди.

1 жовтня - Таганрог - тут місцевий "Соколъ" переміг "Славію" Нахічевань-на-Дону (нині - у складі Ростова-на-Дону) з рахунком 4:0.

5 жовтня - Харків - сюди прибула московська команда "Измайловский клубъ спорта". Їм запропонували провести матч зі збірною студентів Харкова (насправді це була харківська команда "Маякъ"). Цей матч харків'яни програли - 0:4.

5 жовтня - Київ - у матчі-реванші цього року команда **"Николаевского спортивного клуба"** несподівано обіграла місцеву команду "Политехники" з рахунком - 2:1 (0:1). Миколаївці грали у такому складі: Сібер - Верман, Бейт - Нестеренко, Севастопольський, Збинський - Вінер, Філіппов, Рябов, Поляков, Циглер; а кияни: Оттен - Зборомирський, Сергофер - Стефанський, Гуляницький, Бродський - Кукулеско, Забаровський, Мельников, Калашников, Болевський. Судив поєдинок Козловський.

6 жовтня - Київ - тут у другому матчі втомлена команда **"Николаевского спортивного клуба"** програла **збірній Києва** з рахунком 1:4 (1:1), хоча виправдовуючись посилалися на те, що в збірній Києва грало декілька чехів, забуваючи про своїх англійців. Рахунок у цьому матчі відкрив на 30-й хвилині лівий крайній киян П.Вешке, а за три хвилини до кінця зустрічі Рябов зрівняв його, але в другій половині гри ще три м'ячі залетіли до воріт миколаївців (два голи забив Калашников і один все той же П.Вешке). Відомий повний склад збірної Києва в цьому матчі: Оттен - Гельмбольд, Зборовський - Поляков, Гуляницький, Якобсон - М.Вешке, Наумов, Мельников, Калашников, П.Вешке.

6 жовтня - Харків - у другому матчі місцевий "Маякъ", вже маючи досвід, переміг команду "Измайловский клуб спорта" з Москви з рахунком 4:2.

10 жовтня - Москва - **"Николаевский спортивный клубъ"** вперше потрапив до "первопрестольної" столиці російської імперії, і там йому вдалося "відвести душу", завдавши поразки у матчі-реванші команді КФС з рахунком - 2:0.

13 жовтня - Одеса - тут зустрілися **збірні Одеси та Харкова**, у якому одесити перемогли з рахунком 2:0. Ось як про це писала харківська газета "Южный край" за 13 жовтня 1913 року:

"Въ воскресенье, 13 октября, въ Одессе состоялся матчъ между сборными футбольними командами Одессы и Харькова. Предполагалось, что матчъ этотъ будетъ на первенство командъ Юга России. Но такъ какъ на игру не явился специальный рефери изъ Москвы, то поединокъ былъ засчитанъ какъ товарищеский. Встреча окончилась пораженіемъ харьковскихъ футболистовъ. Счетъ 2:0 въ пользу Одессы.

Предполагается, что официальный матчъ этихъ командъ на первенство состоится в непродолжительном времени въ Харькове".

А ось яким був надрукований звіт у "Одесском листке» за 15 жовтня 1913 року:

"СПОРТЪ... ФУТБОЛЪ. Третьего дня на поле О.Б.А.К. состоялся футбольный матчъ между сборными командами Харькова и Одессы. Это было последнее состязание на первенство юга России. Вначале между прибывшей командой Харькова и командой Одессы произошел конфликтъ на почве реферирования матча. Дело заключалось въ том, что реферировать матчъ долженъ былъ нейтральный судья, командоръ московскихъ кружковъ, но он на состязание изъ Москвы не прибылъ. Тогда харьковцы решились играть неофициально, а Одесса считаетъ матчъ официальнымъ. Вопросъ этотъ решено на усмотрение всероссийскаго союза въ Петербурге. Противъ ожидания, въ начале игры, харьковцы играли гораздо лучше, чем в свой предыдущий приезд в Одессу. Одесситы же играли довольно вяло. С течением времени игра оживилась и кончилась полной победой Одессы съ результатомъ 2:0. Реферировалъ матчъ по просьбе харьковцевъ секретарь одесской футбольной лиги Д.Д. Гердъ. По поводу спора Д. Гердомъ составленъ рапортъ, въ которомъ харьковцы сделали надпись, что г. Гердъ , как судья, все вопросы решалъ правильно. Въ случае, если всероссийский футбольный союзъ решитъ, что состоявшийся матчъ считается официальнымъ, то одесская сборная команда 20 октября будетъ играть въ Петербурге противъ петербургской сборной на первенство России. На состязании присутствовало около двухъ тысячъ зрителей".

Тут ми приділяємо увагу цьому матчу, як товариському, хоча повна інформація про нього наведена і в першому томі цього видання у розділі "У футбольних структурах Російської імперії" на сторінці 248.

13 жовтня - Київ - вдома київський "Кружокъ любителей спорта" переміг команду залізничників (М.К.-В.ж.д.) з Курська з рахунком 8:0.

20 жовтня - Київ - тут на "Спортивном поле" був проведений товариський матч між однією з кращих команд класу "Б" Санкт-Петербурзької футбол-ліги - "Кречетъ" і командою київського гуртка "Спортъ". Київські футболісти у цьому матчі програли - 0:5 (0:3).

"Спортъ" виступав у складі: Соколов - А.Вешке, Сидоров - Галецький, Вільсон, Юдович - Васильєв, Ліман, М.Вешке, Майзельс, П.Вешке.

На початку гри перевага була у киян, однак петербурзьці грали більш технічно й мали вигляд більш зіграної команди, яка грала з піднесенням і енергією, з добрим розподілом зусиль. Киян обидва тайми не залишало хвилювання, їм дуже хотілося зіграти добре. Захисники Олександр Вешке (секретар "Киевской Футболъ-лиги) та Йосип Сидоров (студент університету) від хвилювання не впоралися з атаками гостей. У братів Макса та Павла Вешке (гордості київського спорту) цього разу гра у нападі не виходила. І вже у першому таймі петербурзьці забили три голи, два з яких, через відверті помилки гравців "Спорту". Й хоча на полі жодна з команд не показала якоїсь переваги, все ж при більш-менш рівній грі, "Кречетъ" переміг - 5:0.

21 жовтня - Одеса - тут **друга збірна Одеси** програла збірній Санкт-Петербургу з рахунком - 1:6 (0:2) . Судив цей матч одесит Д Герд. Відомий склад другої збірної Одеси: Гробман - Ремар, Атерт - Гаврилов, Козельський, Чугункін - Лівшиць, Вітіс, Прокопов, Яворський, Дихно. Єдиний гол у одеситів забив Яворський.

22 жовтня - Київ - одна з кращих команд класу "Б" Санкт-Петербурзької футбол-ліги - "Кречетъ" на "Спортивном поле" о 2-й годині дня зіграла зі **збірною Києва**.

Збірна Києва грала у такому складі: Оттен ("Политехники") - Зборомирський ("Политехники"), Нагель ("Славія") - Поляков ("Уніонъ"), Гуляницький ("Политехники"), Якобсон ("Любители спорта") - П.Вешке ("Спортъ"), Калашніков ("Политехники"), Мельніков ("Политехники"), М.Вешке ("Спортъ"), Козловський

("Славія"). "Кречетъ" грав у тому ж складі, що і у матчі зі "Спортом", а саме: Монахов - Косолапов, Дерев'ягін - Фафурін, Зайцев, Васильєв - Крупнов, Лопатін, Ушаков, Разореньєв, Мальцев.

Знову на початку гри кращий вигляд мали кияни, але пропустили гол першими. Однак, тут же Макс Вешке зрівняв рахунок. А пізніше його брат Павло Вешке вивів збірну Києва вперед. Потім вдруге відзначився Макс Вешке - 3:1 і, нарешті, Мельніков головою збільшує рахунок у цьому матчі. Друга половина гри проходила у рівній боротьбі. Збірна Києва, мабуть, досягла б і більшого, але деякий час грала десятьма гравцями, тому що через серйозну травму поле покинув Поляков. Матч так і закінчився - перемогла збірна Києва - 4:1. По цьому результату можна було судити про силу цієї збірної, яка, звичайно, вже грала на рівні передових команд північної столиці Російської імперії.

27 жовтня - Єлисаветград (нині Кропивницький) - тут провели свій останній міжрегіональний матч цього року харківські футболісти, а саме команда "М.Гельферихъ-Саде", яка на виїзді зі **збірною командою Єлисаветграду** розгромили її з рахунком - 6:1.

Газета "Голос Юга" надрукувала звіт про цей матч (де теж була англійська концесія), На жаль, у єлисаветградців в основному грали вже досить літні люди, працівники заводу “Ельворті”. Харків'яни ж приїхали молодим, але досить досвідченим складом. Незважаючи на негоду, декілька сотень глядачів були свідками цієї зустрічі. Єлисаветградці програли з великим рахунком - 1:6.

Ще є відомості, що цього року збірна Києва грала й зі зборною Курська і перемогла її з рахунком – 1:0, але, на жаль, не вдалося знайти якихось матеріалів тих часів, які б це підтверджували.

Начебто, був запланований матч таганрозького "Сокола" у Єнакієвому з командою цього міста, але результат його невідомий. Ще один матч з невідомим результатом, начебто, відбувся і у Новочеркаську, де зустрілися місцевий "Донской Соколъ" і "Кружокъ футболистовъ" Таганрог.

Звісно ж, маючи таку силу-силенну міжрегіональних матчів цього року, було б несправедливо не визначити **кращу команду на теренах України у Російській імперії за 1913 рік**.

По-перше, як і у 1913 році, розглянемо матчі збірних міст з теренів України у міжрегіональних матчах. Таких міст у 1912 році було десять: Харків, Київ, Миколаїв ("Николаевскій Атлетикъ-Клубъ" - "Николаевскій спортивный клубъ"), Одеса, Юзівка ("Юзовское спортивное общество") та інші. За визначенням коефіцієнту від поділення набраних очок на число проведених матчів, результати тут наступні:

1. Харків - 6 матчів: 3 перемоги, 2 нічиїх, 1 поразка = 13 очок, коефіцієнт - 13 : 6 = 2,15
2. Одеса - 4 матчі: 2 перемоги, 1 нічия, 4 поразки = 8 очок, коефіцієнт - 8 : 4 = 2,0
3. Миколаїв - 8 матчів: 4 перемоги, 1 нічия, 3 поразки = 14 очок, коефіцієнт - 14 : 8 = 1,75
4. **Київ** - 4 матчі: 2 перемоги, 0 нічиїх, 2 поразки = 6 очок, коефіцієнт - 6 : 4 = 1,5
5. **Юзівка** - 2 матчі: 1 перемога, 0 нічиїх, 1 поразка = 3 очки, коефіцієнт - 3 : 2 = 1,5

Примітки: 1. Ще 4 збірних міст Єлісаветграда, Катеринодара, Таганрога та Краматорської не розглянуті через проведення лише одного матчу, а команда Бердянська свої 2 переможних матча провела лише з сусідами.
2. Тут звичайно не враховані офіційні матчі чемпіонату Російської імперії 1913 року, але про те, що Одеса мала там 3 перемоги, а Харків та Юзівка по одній треба не забувати.

По-друге, щоб точніше вирішити поставлене завдання, треба доповнити наше дослідження матчами за участю команд міських футбольних осередків. За визначенням коефіцієнту від поділення набраних очок на число проведених матчів, результати тут наступні:

1. Київ - 9 матчів: 4 перемоги, 2 нічиї, 3 поразки = 16 очок, коефіцієнт - 16 : 9 = 1,8
2. Харків - 17 матчів: 7 перемоги, 2 нічиї, 8 поразок = 25 очок, коефіцієнт - 25 :17 = 1,45
3. Одеса - 5 матчів: 1 перемога, 2 нічиї, 2 поразки = 7 очок, коефіцієнт - 7 : 5 = 1,4

Примітка: Збірна Таганрогу не розглянута через проведення своїх 6 переможних матча лише з сусідами.

Таким чином, за коефіцієнтом, який тут запроваджений, кращими **у 1913 році** були
збірна Харкова та футбольні команди Києва

1914 рік

16 березня - Миколаїв - перші свої офіційні міжрегіональні матчі миколаївський клуб "Уніонъ" планував провести 1 та 2 березня з командою з Києва - "Политехники". Але з Києва прийшло повідомлення про хворобу воротаря Оттена і відкриття сезону вирішено було перенести. Спочатку мали надію на 8 та 9 березня, але кияни змогли приїхати лише на 16 та 17 березня. Матчі відбулися на міському стадіоні, де вже остаточно "освоївся" "Уніонъ", бо "Николаевский спортивный клубъ" вже будував собі новий майданчик. У першому матчі миколаївці перемогли - 3:2.

17 березня - Миколаїв - тут другий матч між місцевим "Уніоном" та київською командою "Политехники" завершився унічию - 0:0.

Матчи Николаевъ—Кіевъ.

16 и 17 марта въ Николаевѣ состоялись матчи въ футболъ между командами мѣстнаго клуба «Уніонъ» и Кіевскаго кружка политехниковъ. Первый матчъ окончился побѣдой николаевцевъ со счетомъ 3 : 2. Второй матчъ сыграли въ ничью (0 : 0).

Команды выступали въ слѣд. составѣ:

Николаевъ: голькиперъ—Сиберъ, беки—Козика и Мироновъ, хавбеки—Симаковъ, Лейзеровичъ и Портейнъ, форварды—Випперъ, Перфилетовъ, Рябовъ, Филипповъ и Масанджиновъ.

Кіевъ: голькиперъ—Оттенъ, беки Сетгоферъ и Антоновъ, хавбеки—Бродскій, Чуляницкій и Мельниковъ, форварды—Болевскій, Калашниковъ, Мельниковъ, Соболевскій и Чернославенко.

Реферировалъ матчи Ремеръ II.

М-скій.

З журналу "Русскій спортъ" №13 за 10.04.1914

тие футбольнаго сезона…".

Повні склади обох команд були у московському журналі "Русскій спортъ" №13 за 10 квітня 1914 року на сторінці 7, а звіт про цей чудовий міжрегіональний матч був і у другому московському журналі "Къ спорту!" №12 за 30 березня 1914 року (див. наведені вище ілюстрації з обох журналів).

23 березня - Миколаїв - місцевий "Уніонъ" провів перший матч з харківською командою "Женессъ" і переміг - 6:0.

Провинція.

Матчъ Кіевъ—Николаевъ.

19-го и 17-го марта, одна изъ лучшихъ кіевскихъ командъ—«Политехники», выступала въ Николаевѣ противъ «Уніона» въ составѣ: голькиперъ-Оттенъ, беки—Антоновъ и Сетгоферъ, хавбеки—Поляковъ, Гуляницкій, Бродскій, форварда—Черноиваненко, Соболевскій, Мельниковъ, Калашниковъ, Болевскій.

Въ 1-й день выигралъ «Уніонъ», при счетѣ 3 : 2.

Игру повели николаевцы въ сильномъ темпѣ. Сразу стала видна сыгранность ихъ фарвардовъ; особенно выдѣлялся центръ—Рябовъ.

На 17-ой минутѣ у воротъ кіевлянъ «фолъ» и судья г. Ремеръ присуждаетъ ренаету, которымъ «Уніонъ» приминулъ воспользоваться. Черезъ нѣсколько минутъ, Калашниковъ выравниваетъ результатъ, но «Политехники» въ свою очередь получаютъ 2 рядовыхъ отъ Рябова. Первый хавтаймъ 3 : 1, въ пользу «Уніона».

Почти весь второй хавтаймъ игра ведется безрезультатно.

Неожиданно вырывается Мельниковъ и сильнымъ шутомъ забиваетъ голь «Уніону». «Политехники» начинаютъ усиливать темпъ игры, но въ скоромъ времени судья прекращаетъ матчъ.

Побѣдители играли въ составѣ: голькиперъ—Сиберъ, беки—Верманъ и Симаковъ, хавбекъ: Вудъ, Лейзеровичъ, Костинъ, форварда: Випперъ, Филипповъ, Рябовъ, Машенджиперъ, Портейнъ.

17-го марта матчъ не далъ результата, несмотря на ожесточенную игру обѣихъ командъ. Счетъ 0 : 0.

Оба дня со стороны кіевлянъ хорошо играли Болевскій, Гуляницкій и Оттенъ. На первомъ матчѣ публики было очень много, на вто-

З журналу "Къ спорту!" №12 за 30.03.1914 р.

З місцевої "Трудовой газеты" №1457 за 13 березня відомо, що ***"…Новоутвержденный местный Спортъ-клубъ "Уніонъ", помещающийся на Садовой уголъ Пограничной, открываетъ свой сезонъ 16-го и 17-го марта футбольными матчами со спортивно гимнастическимъ кружкомъ студентовъ политехническаго института, занявшимъ въ Киеве первое место…"***, а з цієї ж газети №1463 за 20 березня чітко відомо, що: ***"Въ воскресенье, 16-го и въ понедельник 17-го с.г. состоялось откры-***

Годъ 2. Цѣна отд. № въ С.-Петербургѣ и въ провинціи 5 коп.

ФУТБОЛИСТЪ

ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА ВСѢХЪ ВИДОВЪ СПОРТА.

№ 4. С.-Петербургъ, 5 Апрѣля 1914 г. (38).

НИКОЛАЕВЪ.

Спортъ-Клубъ „Уніонъ".

23 и 25 апрѣля на полѣ Николаевскаго Спортъ-Клуба „Уніонъ" состоялся междугородній матчъ между Спорт. Обществомъ „Женесъ" изъ Харькова и хозяевами поля.

Въ первый день „Уніонъ" одержалъ блестящую побѣду надъ гостями-6:0. 25-го харьковцы, получивъ подкрѣпленіе, играютъ сильнѣе. Съ самаго начала они дѣлаютъ 2 гола, но скоро получаютъ столько же обратно. Съ такимъ результатомъ и кончается игра.

Николаевскій Споръ-Клубъ „Уніонъ" образовался лишь въ концѣ прошлаго года. Въ началѣ весенняго сезона молодому обществу пришлось принимать у себя Кіевскихъ полутехниковъ (16 и 17 марта), надъ коими тоже пришлось одержать побѣду (3:2) Такой сравнительно недурной успѣхъ молодого клуба нужно приписать исключительно умѣлой постановкѣ дѣла Комитетомъ, въ коемъ особенно отличается поручикъ 7 Донского полка А. А. Леоновъ (являющійся вице. предс. клуба) и хорошей тактикѣ команды, въ чемъ заслуга капитана А. Винера.

8-го апрѣля „Уніонъ" принимаетъ у себя Спортивный Кружокъ „Вегу" а 13-го Шереметьевскій Кружокъ Спорта, оба клуба изъ Одессы. Судить матчи будутъ: 8-го апрѣля С. Ремеръ реферировавшій Кіевъ и Харьковъ, въ Николаевѣ, а 13-го апрѣля, вѣроятно, В. Каруана.

Р. 2.

З газети "Футболистъ" №4 за 5.04.1914 р.

25 березня - Миколаїв - місцевий "Уніонъ" у другому матчі з харківською командою "Женессъ", не дивлячись на дощову погоду, зіграв унічию - 2:2. До речі, арбітром цього матчу був одесит С.Ремер.

Непоганий звіт про ці два матчі був надрукований у петербурзькій газеті "Футболистъ" №4 за 5 квітня (див. ілюстрацію вище). А ось про що повідомив московський журнал "Къ спорту!" №15 за 20 квітня:

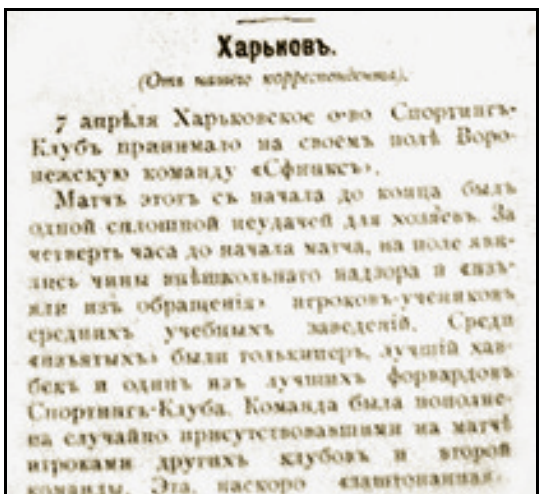

Харьковъ.

(Отъ нашего корреспондента).

7 апрѣля Харьковское о-во Спортингъ-Клубъ принимало на своемъ полѣ Воронежскую команду «Сфинксъ».

Матчъ этотъ съ начала до конца былъ одной сплошной неудачей для хозяевъ. За четверть часа до начала матча, на поле явились чины внѣшкольнаго надзора и «изъяли изъ обращенія» игроковъ-учениковъ среднихъ учебныхъ заведеній. Среди «изъятыхъ» были голькиперъ, лучшій хавбекъ и одинъ изъ лучшихъ форвардовъ Спортингъ-Клуба. Команда была пополнена случайно присутствовавшими на матчѣ игроками другихъ клубовъ и второй

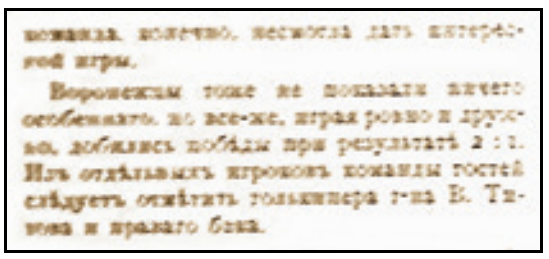

команда, конечно, несмогла дать интересной игры.

Воронежцы тоже не показали ничего особеннаго, но все-же, играя ровно и дружно, добились побѣды при результатѣ 2 : 1. Изъ отдѣльныхъ игроковъ команды гостей слѣдуетъ отмѣтить голькипера г-на В. Тимина и праваго бека.

З журналу "Русскій спортъ" №16 за 20.04.1914 р.

"***Николаевъ. Футбольные матчи съ Харьковцами. Здесь состоялись товарищескіе матчи между "Уніономъ" съ Харьковскимъ кружкомъ "Женессъ" Въ первый день "Уніонъ" выигралъ у харьковцевъ 6:0, на второй день Харьковцы переменили 2 игроковъ, и игра кончилась въ ничью 2:2. Итого "Уніонъ" за 2 дня выигралъ у "Женесса" 8:2. Во второй день въ дождь Харьковцы показали прекрасную игру и остается только пожалеть о несчастной случайности принесшей имъ такое пораженіе въ первый день".***

7 квітня - Харків - тут на майданчику "Спортингъ-клубу" (біля місцевого іподрому) відбувся матч з командою з Воронежу "Сфинксъ", але господарі - місцевий "Спортингъ-клубъ" цей матч програли - 1:2. Про цей матч сповіщалося на сторінках 14-15 журналу "Русский спортъ" №16 за 20 квітня (ілюстрація цього нарису наводиться поряд).

7 квітня - Київ - команда "Шереметьевскаго Кружка Спорта" побувала вперше у Києві і там її зустріли дуже привітно. У першому матчі на “Спортивном поле” з місцевим "Спортом", підсиленим гравцями "Славіи", одесити перемогли аж 7:2 (перший гол вони забили вже на 2-й хвилині, а перший тайм закінчився з рахунком 5:1 на їх користь). Ілюстрації анонсу цих матчів з санкт-петербурзької газети "Футболістъ" №4 за 5 квітня 1914 року та звіту з тієї ж газети №5 за 12 квітня тут наведені нижче.

8 квітня - Київ - команда "Шереметьевкаго Кружка Спорта" зустрілася зі **збірною Києва**. Перегравши днем раніше київський “Спорт” одесити бажали закріпити успіх. Чудова весняна, тепла погода сприяла залученню великої, за мірками тих часів, чисельності глядачів, здебільшого школярів. “Спортивное поле" було досить добре підготовлене до такого дещо раннього матчу. Не дивлячись на бажання одеситів реабілітуватися, вони не змогли дати кращим гравцям Києва належного супротиву й програли 2:5 (преса писала, що дуже добре грав київський воротар). Надамо коротенький звіт із газети "Одесскій листокъ" №94 за 11 квітня 1914 року:

ОДЕССА.

Разъѣздъ одесскихъ футболистовъ.

На предстоящіе праздники Пасхи одесскія команды разъѣзжаются по разнымъ городамъ юга. „Одесскій Британскій Атлетическій Клубъ" будетъ играть въ Харьковѣ 7 и 8 с. м. съ мѣстнымъ Клубомъ „Гельферкъ-Сад.", Спортивный Кружокъ „Вега" 8-го апрѣля играетъ въ Николаевѣ съ Николаевскимъ Спорт.-Клубомъ „Уніонъ". „Шереметьевцы" 7-го и 8-го апрѣля играютъ въ Кіевѣ, по приглашенію К. Ф. Л., со сборной г. Кіева и съ сильнѣйшимъ Клубомъ, а 13-го въ Николаевѣ съ „Уніономъ".

Анонс з газети "Футболистъ" №4 за 5.04.1914 р.

КІЕВЪ.

Матчъ Одесса—Кіевъ.

1-й День Ш. К.—„Спортъ—Славія" 7-го апр. на Спортивномъ полѣ одесскій Шереметьевскій клубъ спорта встрѣтился съ кіевскимъ „Спортъ—Славія".

Судья г. Каруана (одесситъ) далъ свистокъ. Мячъ быстро подходитъ къ воротамъ Кіева, шутъ, и кіевляне на 2-й минутѣ получаютъ отъ Яворскаго 1-й голъ. Послѣ 20 минутной игры на сторонѣ Кіева, Кіевъ получаетъ почти рядовые 3-гола (Злаченскій, Яворскій и Чорба). Только послѣ этого Кіевъ въ лицѣ П. Вешке назначается послать въ ворота Одессы 1-й голъ, на который Злаченскій отвѣчаетъ 5-мъ голомъ.

Хавтаймъ 5:1 краснорѣчиво говоритъ о безнадежности, и интересъ къ матчу значительно падаетъ.

Вторая половина игры начинается двумя голами Кіеву (Чорба и Яворскій) и кончается 2-мъ голомъ Одессѣ (Лазаревичъ).

Общій результатъ 7:2 въ пользу Одессы.

З газети "Футболистъ" №5 за 12.04.1914 р.

Також ще й ілюстрації звітів про цей матч із московського журналу "Къ спорту!" надаємо нижче:

ПРОВИНЦІЯ.

КІЕВЪ.

Футбольные матчи Кіевъ—Одесса.

7 и 8 апрѣля на „спортивномъ полѣ" Кіевъ принималъ команду „Шереметьевскаго кр. спорта", выигравшую первенство Одессы на 1913 г. Присутствіе въ ней нѣсколькихъ игроковъ изъ сборной Одессы, игравшей противъ Петербурга, дѣлало матчъ весьма серьезнымъ для кіевлянъ.

7 апрѣля, по свистку судьи одессита В. Каруана, на полѣ вышли Ш. К. С. и кіевскій кр. „Спортъ", занявшій 3-ье мѣсто на розыгрышѣ первенства г. Кіева въ 1913 году.

Инициативу игры взяли „Шереметьевцы" и весь 1-ый хавтаймъ сильно тѣснили кіевлянъ, загнавъ имъ 5 мячей и лишь на 38-ой минутѣ П. Вешке сквитываетъ одинъ голъ.

Во второмъ хавтаймѣ кіевляне подтягиваются и одесситамъ съ трудомъ удается забить имъ 2 гола, пропустивъ въ свои ворота одинъ.

Матчъ кончается со счетомъ 7:2 въ пользу Ш. К. С. Побѣдители играли въ составѣ: голкиперъ—Цилъ, беки—Мизерскій и Пазовъ, хавбеки—Барскій, Гизеръ, Гавриловъ, форварды—Фаленцкій, Озсянниковъ, Яворскій, Злачевскій, Чорба.

8-го апрѣля матчъ былъ гораздо интереснѣе, т. к. противъ гостей выступила сборная команда Кіева. Надо замѣтить, что изъ сборной отсутствовали 5 человѣкъ, такъ что недостающихъ замѣнили запасными. Игру начали кіевляне тѣсня противниковъ черезъ и 10 минутъ кіевскій форвардъ Васильевъ забиваетъ имъ голъ. Неожидавшіе такого быстраго натиска „Шереметьевцы" немного теряются и получаютъ въ концѣ хавтайма еще 2 гола.

Второй хавтаймъ, игра выравнивается и кіевлянамъ часто приходится съ трудомъ выходить изъ опасныхъ положеній. Первый голъ забивается кіевлянами, тѣмъ же Васильевымъ, затѣмъ слѣдуютъ 2 рядовыхъ въ ворота послѣднихъ отъ Фаленцкаго и Злачевскаго и, наконецъ, въ концѣ матча Мельниковъ съ середины поля посылаетъ мячъ въ ворота одесситовъ, который неожиданно пропускается голкиперомъ послѣднихъ. Выигрываютъ кіевляне 8:2.

Со стороны сборной великолѣпенъ Оттэнъ; хорошъ Зборомирскій.

Изъ одесситовъ необходимо отмѣтить Злачевскаго, Гизера и Мизерскаго. Весьма хорошо судилъ Д. Гердъ.

Кіевъ игралъ въ составѣ: голкиперъ—Оттэнъ, беки—Гельмгольдъ, Зборомирскій, хавбеки—Пасынкевичъ, Сидоровъ, Бродскій, форварды—Козловскій, М. Вешке, Мельниковъ, Васильевъ, П Вешке.

Кроссъ-Ноунтри.

25-го марта на территоріи бывшей Всероссійской Выставки состоялось открытіе сезона традиціоннымъ бѣгомъ «кроссъ-коунтри» устраиваемымъ ежегодно Кружкомъ Любителей спорта. Состязаніе это вызываетъ сильное соревнованіе между мѣстными организаціями и справедливо причисляется къ «гвоздямъ» легко-атлетическаго сезона. Особенный интересъ былъ проявленъ въ нынѣшнемъ году, о чемъ свидѣтельствуетъ небывалая запись:—74 бѣгуна. Были представлены 8 спортивныхъ организацій, и это при болѣе тяжелыхъ условіяхъ: дистанція бѣга 12 клм. (въ 1913 г.—8 клм.) и мѣстность вся изрѣзана оврагами и подъемами; непосредственно 300-400 мет. отъ старта бѣгунамъ предстоялъ 40°-ый подъемъ, тянувшійся половину дороги.

Стартовали представители слѣдующихъ организацій: Кружка Любителей Спорта, Кружка «Спортъ», кружка «Стрѣла», кружка «Унiонъ», кружка «Вега», Студенческаго Спортивнаго кружка, Общества «Со-

З журналу "Къ спорту!" №15 за 20.04.1914 р.

7 квітня - Сімферополь - тут на запрошення до себе в гості місцевої команди **"Симферопольское Гимнастическое Общество"** (СГО) побувала харківська команда "Фениксъ", яка прийняла участь у розіграші Кубка ім. Нєжинського (за іншими джерелами назва цього срібного призу була **"Кубокъ имени И.М.Немижанскаго"** - так було вказано у журналі "Русскій спортъ" за 20 квітня 1914 року - **Примітка автора**) - два матчі з командою СГО на її майданчику. У перший день матч завершився перемогою харків'ян з рахунком - 2:1.

8 квітня - Сімферополь - на другий день харківська команда "Фениксъ" програла команді **"Симферопольское Гимнастическое Общество"** (СГО) з рахунком - 1:2. У зв'язку з загальним нічийним результатом (3:3) кубок не було розіграно (інформація про це наведена у московському журналі "Къ спорту!" №15 за 20 квітня 1914 року (див. ілюстрацію нижче). Але деякі видання пишуть, що за результатами цих матчів Кубок дістався харків'янам. Та це не так. От як писали про це московські журнали: "Къ спорту!" №15 за 20 квітня - ***"...кубокъ имени Нежинскаго остался неразыграннымъ"***, а "Русскій спортъ" за те ж 20 квітня - ***"...почетный кубокъ-призъ остается въ Симферополе до встречи съ более сильнымъ противникомъ..."***.

А от прізвища тих, хто представляв сімферопольський футбол у цих матчах потрібно навести:

"Голькиперъ А.Целларіусъ. Бэки: Рустъ I и Рустъ II. Хавбэки Р.Карляковъ, Рустъ III, П.Клейтъ. Форварда: К.Бастьяновъ, Динцеръ II, Динцеръ I, Г.Горшковъ и Лобовъ" (лише три нових прізвища, хоча інші прізвища зазнали деякого перекручування - **Примітка автора**). Відомий і рефері у цих матчах - киянин І.Калашников.

8 квітня - Харків - тут на майданчику "Саде-футболъ-клубъ" господдарі - команда "М.Гельферихъ-Саде" (у газеті вона названа як "*Helfing-Sade*") зустрічалися з традиційним своїм суперником - одеським ОБАКом на Кубок Д.Р.Гіллепсі, але програли - 2:5 (або 2:6 ?) і цей перехідний приз попрямував вже до Одеси (див. нижче звіт з газети "Футболистъ" (Санктъ-Петербургъ) №6 за 19.04.1914 р.). Цікаво, що тоді вперше харків'яни побачили одного зі своїх улюбленців бека Вінтера, який ще минулого року грав у складі цієї харківської команди, вже в одеському клубі.

21 квітня - Миколаїв - команда "Николаевский спортивный клубъ" аж ніяк не хотіла втрачати минулої слави, тому на відкриття й освячення свого нового майданчика запросила не якусь клубну команду, а саме збірну Києва. Місцева "Трудовая газета" №1427 за 20 квітня відмітила, що ***"Сегодня "Николаевский спортивный клубъ" начинаютъ состязания на заарендованнымъ клубомъ новомъ поле на даче Яковенко по Курьерской улице, где будутъ устроены трибуны"***, а "Николаевская газета" №2459 за 20 квітня зазначила, що під час змагання буде грати оркестр Празького полку, а перед відкриттям майданчика буде проведений молебень. Про цей матч також сповістили й санкт-петербурзька газета "Футболистъ" №7 за 26 квітня та московський журнал "Русскій спортъ" за 4 травня 1914 року. (ілюстрація першого нарису наведена нижче). Цей матч, через дуже погану погоду відбувся 21 квітня, вже між **збірними Миколаєва та Києва**. Він завершився унічию з рахунком - 1:1.

Цікава розцінка місць на цьому майданчику, вміщена в останній газеті на сторінці 1 - у розділі оголошень: ***"Цены местамъ: ложи шестиместные - 5 руб., место въ ложе - 1 руб., скамья - 60 коп. Учащиеся -40 коп. стоять 20 коп. и 10 коп."***.

Симферополь.

футбольные матчи съ Харьковымъ.

7-го и 8 апрѣля въ Симферополѣ на полѣ «С. Г. О», встрѣтились лучшая команда Харькова Фениксъ» и Симферопольская команда ««С. Г. О.»

Матчъ бывшій на этотъ разъ платнымъ, привлекъ массу публики. Харьковцы въ лицеѣ «Р Г. О.» встрѣтили достойныхъ противниковъ. Симферопольцы, обладаютъ большой, физической силой, громадной выдержкой, сильными шутами и преимущественно воздушнымъ пассомъ.

Второй хавтаймъ игру начинаютъ форварды «Феникса», но черезъ нѣсколько минутъ они принуждены уступить мячъ противникамъ. Нѣкоторое время спустя лѣвый inside. «С Г. О.», Динцеръ, забиваютъ второй въ этотъ день голъ «Фениксу».

Затѣмъ игра ведется то у воротъ «Феникса», то у голя «С. Г. О.» И только за 5 минутъ до конца игры харьковцамъ удается забить 1 голъ. Такимъ образомъ матчъ окончился счетомъ 3 : 3 и кубокъ имени Нѣжинскаго, остался неразыграннымъ. Со стороны харьковцевъ нужно отмѣтить выдающуюся игру голькипера Виндеръ, бэка Покровскаго и хавбэка Еляха. Со стороны «С. Г. О.» безукоризненную игру всей защиты, особенно П. Клента, а изъ нападенія праваго и лѣваго инсайдовъ, Г. Горшкова и Динцера II. Реферировалъ матчъ И. Калашниковъ, (Кіевскій игрокъ). Этотъ матчъ показалъ съ одной стороны непривычку «С. Г. О.» къ матчамъ, съ другой стороны ихъ силу. Команда «С. Г. О.» выступила въ слѣдующемъ составѣ:

Голькиперъ А. Цедларіусъ, Бэки: Русть I и Русть II Хавбэки: Р. Карляковъ; Русть III; П. Клентъ. Форварды: К. Бастьяновъ, Динцеръ II; Динцеръ I; Г. Горшковъ и Лобовъ.

З журналу "Къ спорту!" №15 за 20.04.1914 р.

ХАРЬКОВЪ.

Матчъ О. Б. А. К.—«Саде-Клубъ».

Рѣдкое по красотѣ зрѣлище удалось видѣть намъ харьковцамъ 8 апрѣля на полѣ «Саде-Паркъ». Я говоры о матчѣ между „Одесскимъ Британскимъ Атлетическимъ Клубомъ» и «Харьковскимъ Саде-Футболъ-Клубомъ». Рослые, стройные, хорошо сложенные британцы производятъ дѣйствительно впечатлѣніе атлетовъ. Они выходятъ первыми на поле и дружно поютъ гимнъ всевышнему о дарованіи имъ побѣды. По окончаніи гимна выходятъ «харьковцы».

Ровно въ 3 ч. 10 м. по свистку рефери г-на Романенко британцы начинаютъ игру. Быстрымъ ходомъ они идутъ къ голю Харькова, но защита забираетъ мячъ и отсылаетъ его далеко впередъ. Черезъ минуту мячъ снова у одессистовъ и они опять ведутъ бѣшеное нападеніе. Эта попытка англичанъ успѣшна и мячъ скользитъ по сѣткѣ Харьковскаго гола.

Харьковцы немного обезкуражены успѣхомъ британцевъ и пытаются отвѣтить на голъ голомъ, но идеальные беки Одессы г-да Винтеръ, Готронъ и близко не подпускаютъ къ воротамъ харьковцевъ, они забираютъ у Винингов мячъ и длиннымъ ударомъ отдаютъ его Блюму, который красиво обводитъ хавбека и бека и шаговъ съ сорока забиваетъ красивый косой мячъ. Черезъ пять минутъ центръ-форвардъ Таунендъ быстро прорывается и забиваетъ третій голъ.

С. Ф. К. начинаетъ послѣ этого мало по малу тѣснить противниковъ. Форварда, красиво комбинируя, подводятъ мячъ къ воротамъ британцевъ, но защита послѣднихъ работаетъ идеально и забираетъ мячъ разъ за разомъ.

Такъ харьковцы нападаютъ безрезультатно въ теченіи 20 минутъ. Наконецъ снова быстрый прорывъ Блюма и снова мячъ въ четвертый разъ въ сѣткѣ харьковскаго гола. Скоро судья возвѣщаетъ хавтаймъ. Британцамъ устраиваютъ оваціи.

Послѣ перерыва С. Ф. К. съ мѣста, удивительно комбинируя, проводятъ мячъ къ голу Одессы и лѣвый инсайдъ Гарри Винингъ забиваетъ красивый голъ. Долго гремѣли аплодисменты. С. Ф. К., ободренные забитымъ големъ, развиваютъ страшный темпъ. Британцы ведутъ игру быстрѣе харьковцевъ, но они берутъ мячъ прорывомъ, тогда какъ харьковцы все время перепасовываются и комбинируютъ.

На голъ, забитый Гари, британцы отвѣчаютъ големъ съ корнера. С. Ф. К. снова усиленнымъ темпомъ ведетъ игру. Вилли Винингъ забиваетъ второй голъ Одессѣ. Вскорѣ британцы въ послѣдній разъ идутъ въ аттаку и забиваютъ послѣдній голъ. Послѣ блестяще выиграннаго перваго хавтайма они играютъ второй въ ничью.

Общій результатъ 6 : 2 въ пользу британцевъ.

Бемша.

З газети "Футболистъ" (Санктъ-Петербургъ) №6 за 19.04.1914 р.

Футболъ.

Выѣхавшая въ Николаевъ сборная команда Кіева изъ-за ужасно плохой погоды не могла играть 20-го апрѣля матча съ Николаевск. «Спортомъ» и осталась до 21-го. Команда уѣхала въ составѣ: Оттенъ, Сидоровъ, Соболевскій, Пасынкевичъ, Гуляницкій, Якобсонъ, Лазаревичъ, Вешке М., Васильевъ, Петровскій Б., и Вешке П.

З газети "Футболистъ" №7 за 26.04.1914 р.

27 квітня - Харків - на майданчику "Саде-футболъ-клубъ" відбувся матч між господарями та київською командою "Славія", у якому харків'яни перемогли з рахунком 7:4. Про цей матч було два звіти - у журналі "Къ спорту!" №18 за 10 травня та у харківській газеті "Утро" №2295 за 29 квітня 1914 року (ілюстрації обох тут наведені).

Матчъ Кіевъ—Харьковъ.

27-го апрѣля на полѣ Харьковскаго Саде-футболъ клуба хозяева поля встрѣтились съ кіевской командой „Спортославія".

Уже черезъ нѣсколько минутъ послѣ начала игры, кіевлянинъ Васильевъ дѣлаетъ голъ С.-Ф. К. Харьковцы подтягиваются и „Спортславія", за короткій промежутокъ времени, получаетъ 4 гола отъ Виннинга и Штибо.

Несмотря на великолѣпную защиту С.-Ф. К., кіевлянамъ удается 2 раза прорваться и забить голы. Въ концѣ хавтайма С.-Ф. К. получаетъ penalty въ свою пользу и половина игры оканчивается со счетомъ 5:3.

Второй хавтаймъ игра ведется съ попеременнымъ счастьемъ какъ съ одной стороны, такъ и съ другой, и все-таки хавтаймъ оканчивается 2:1 въ пользу С.-Ф. К., а весь матчъ 7:4, въ его же пользу.

Матчъ реферировалъ г. Кудженскій.

„Спортславія" играла въ составѣ: голкиперъ Шило; беки: Сидоровъ, Кихтевъ; хавбеки: Галецкій, Якобсонъ, Пшеничка; форварды: Лазаревичъ, Васильевъ, М. Вешке, Кихтевъ, Васильевъ.

З журналу "Къ спорту!" №18 за 10.05.1914 р.

4 травня - Сімферополь - тут таки вдалося розіграти почесний приз - Кубок Нежинського. До Сімферополя прибула київська команда "Политехники" - переможці футбольного турніру Першої Всеросійської Олімпіади 1913 року. Перший матч завершився їх перемогою над місцевою командою **"Симферопольское Гимнастическое Общество"** (СГО) з рахунком - 1:0.

5 травня - Сімферополь - у другому матчі за Кубок Нежинського між **"Симферопольским Гимнастическим Обществом"** (СГО) та київськими "Политехниками" господарям вдалося звести матч до нічийного результату - 1:1. Але за результатами двох матчів (2:1 на користь киян) зі срібним призом сімферопольцям довелося розпрощатися - він поїхав до Києва. Тут поряд наведена ілюстрація частини звіту про цей матч із журналу "Къ спорту!" №19 за 18 травня 1914 року, а нижче ще декілька рядків з цього журналу:

"...Оваціямъ со стороны публики не было конца, особенно после окончанія второго матча, когда команде политехниковъ, какъ победившей, был преподнесенъ серебряный кубокъ. Достаточно сказать, что голкипера Оттэна несли на рукахъ изъ Новаго города въ Старый...".

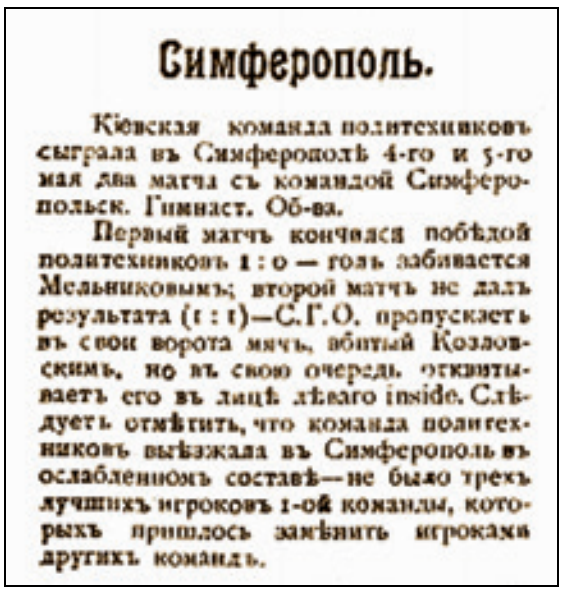

Симферополь.

Кіевская команда политехниковъ сыграла въ Симферополѣ 4-го и 5-го мая два матча съ командой Симферопольск. Гимнаст. Об-ва.

Первый матчъ кончился побѣдой политехниковъ 1:0 — голъ забивается Мельниковымъ; второй матчъ не далъ результата (1:1)—С.Г.О. пропускаетъ въ свои ворота мячъ, вбитый Козловскимъ, но въ свою очередь отквитываетъ его въ лицѣ лѣваго inside. Слѣдуетъ отмѣтить, что команда политехниковъ выѣзжала въ Симферополь въ ослабленномъ составѣ—не было трехъ лучшихъ игроковъ 1-ой команды, которыхъ пришлось замѣнить игроками другихъ командъ.

З журналу "Къ спорту!" №19 за 18.05.1914 р.

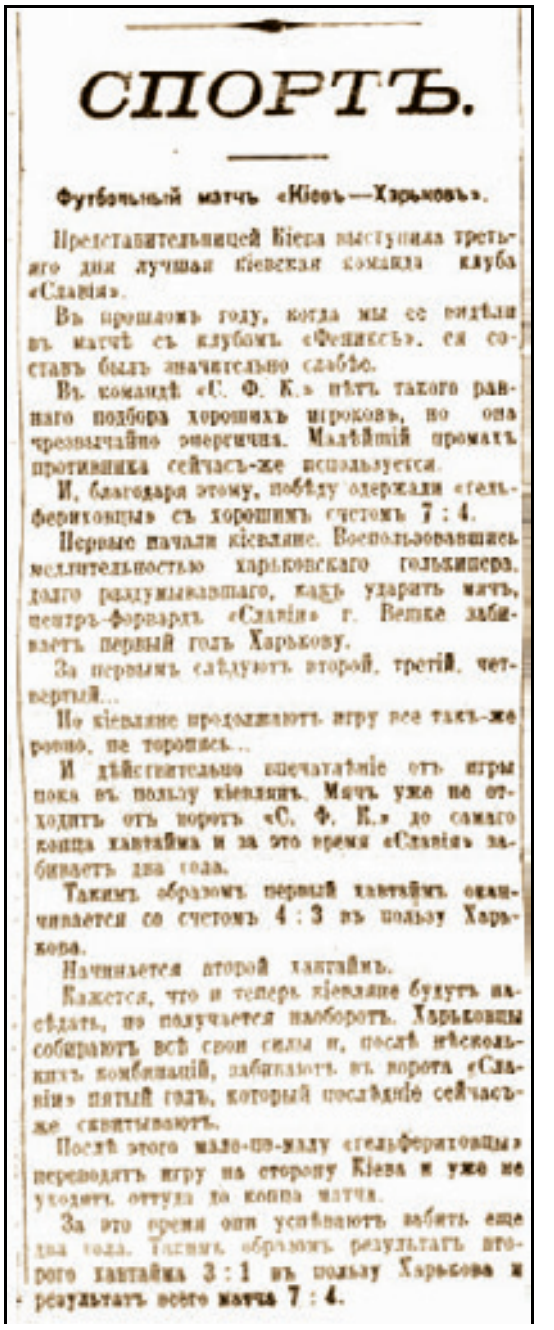

СПОРТЪ.

Футбольный матчъ «Кіевъ—Харьковъ».

Представительницей Кіева выступила третьяго дня лучшая кіевская команда клуба «Славія».

Въ прошломъ году, когда мы ее видѣли въ матчѣ съ клубомъ «Фениксъ», ея составъ былъ значительно слабѣе.

Въ командѣ «С. Ф. К.» нѣтъ такого ранняго подбора хорошихъ игроковъ, но она чрезвычайно энергична. Малѣйшій промахъ противника сейчасъ-же используется.

И, благодаря этому, побѣду одержали «гельфериховцы» съ хорошимъ счетомъ 7 : 4.

Первые начали кіевляне. Воспользовавшись медлительностью харьковскаго голькипера, долго раздумывавшаго, какъ ударить мячъ, центръ-форвардъ «Славіи» г. Вешке забиваетъ первый голъ Харькову.

За первымъ слѣдуютъ второй, третій, четвертый...

Но кіевляне продолжаютъ игру все такъ-же ровно, не торопясь...

И дѣйствительно впечатлѣніе отъ игры пока въ пользу кіевлянъ. Мячъ уже не отходитъ отъ воротъ «С. Ф. К.» до самаго конца хавтайма и за это время «Славія» забиваетъ два гола.

Такимъ образомъ первый хавтаймъ оканчивается со счетомъ 4 : 3 въ пользу Харькова.

Начинается второй хавтаймъ.

Кажется, что и теперь кіевляне будутъ насѣдать, но получается наоборотъ. Харьковцы собираютъ всѣ свои силы и, послѣ нѣсколькихъ комбинацій, забиваютъ въ ворота «Славіи» пятый голъ, который послѣдніе сейчасъ-же сквитываютъ.

Послѣ этого мало-по-малу «гельфериховцы» переводятъ игру на сторону Кіева и уже не уходятъ оттуда до конца матча.

За это время они успѣваютъ забить еще два гола. Такимъ образомъ результатъ второго хавтайма 3 : 1 въ пользу Харькова и результатъ всего матча 7 : 4.

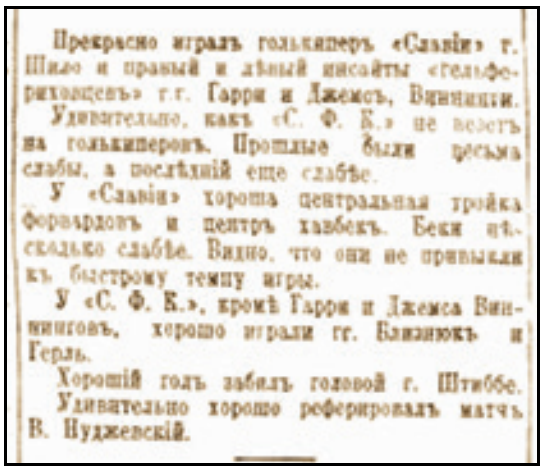

Прекрасно игралъ голькиперъ «Славіи» г. Шило и правый и лѣвый инсайты «гельфериховцевъ» г.г. Гарри и Джемсъ, Виннинги.

Удивительно, какъ «С. Ф. К.» не везетъ на голькиперовъ. Прошлые были весьма слабы, а послѣдній еще слабѣе.

У «Славіи» хороша центральная тройка форвардовъ и центръ хавбекъ. Беки нѣсколько слабѣе. Видно, что они не привыкли къ быстрому темпу игры.

У «С. Ф. К.», кромѣ Гарри и Джемса Виннинговъ, хорошо играли гг. Близнюкъ и Герль.

Хорошій голъ забилъ головой г. Штиббе.

Удивительно хорошо реферировалъ матчъ В. Нуджевскій.

З газети "Утро" (Харків) №2295 за 29.04.1914

15 травня - Катеринодар - місцева "Викторія" у своєму першому міжрегіональному матчі проти команди "Эспуаръ" з Ростова-на-Дону програла з рахунком - 1:2. Зі звіту у журналі "Къ спорту!" №21 за 1 червня відомо, що ***"передъ самымъ выступленіемъ... по распоряженію начальства, учащимся запрещено играть открыто, а потому... пришлось заменить худшими игроками..."***. Було ще невеличке повідомлення зі складами команд у журналі "Русскій спортъ" №21 за 25 травня. До того ж, афіша з цього матчу наведена у цьому томі в розділі "Футбол на Кубані"

Екатеринодаръ.

16-го мая по приглашенію екатеринодарскаго клуба „Викторія" выѣзжала изъ Ростова н/Д. футбольная команда „Эспуаръ" для междугороднаго состязанія.

Въ первомъ хавтаймѣ, благодаря дружному натиску, екатеринодарцы забиваютъ одинъ голъ, не пропуская ни одного.

Послѣ перерыва обстоятельства игры замѣтно измѣнились. Преимущество переходитъ къ Ростову, которые и выигрываютъ матчъ при счетѣ 2:1. Реферировалъ состязаніе г. Ненаглядновъ.

Въ дальнѣйшемъ клубъ „Викторія" намѣренъ пригласить на состязаніе Новороссійскъ и Армавиръ.

Не обошлось конечно и безъ непріятности: передъ самымъ выступленіемъ екатеринодарской команды № 1, по распоряженію начальства, учащимся запрещено играть открыто, и потому № 1 пришлось замѣнить худшими игроками изъ сборной команды № 2.

Я. Бабк—въ.

З журналу "Къ спорту!" №21 за 1.06.1914 р.

18 травня - Юзівка - тут **збірна Харкова** вже у зовсім новому складі грала з **"Юзовским Спортивным Кружком"** і програла з рахунком - 0:4. Відомий склад збірної Харкова у цьому матчі з газети "Утро" №2316 за 21 травня 1914 року:

"В голе играл Романенко ("Штандартъ"), беками - Покровский ("Фениксъ") и Н.Купчинский ("Спортингъ-Клубъ"); хавбеками - Эсипов, Блях (оба из "Фен.") и Пенюгалов ("Штанд."); форварда были - Коленко ("Викторія"), Сидякин ("Шт."), Д.Купчинский ("Спорт."), Бабкин ("Викторія") и Подольский ("Шт.")".

Юзовка.

Сюда пріѣзжала сборная команда Харькова, которая проиграла Юзовскому Спортивному О-ву 4:0.

Составъ юзовскихъ футболистовъ: голкиперъ—Джемсъ; Беки—Дари и Мармазовъ; хавбеки—Масленниковъ, Аѳонскій и Головешкинъ; форварда — Маргшталлеръ, Картрайтъ, Локсли, Грищенко и Софроновъ. Реферировалъ—Инзли.

З журналу "Къ спорту!" №26 за 5 липня 1914 р

Футболъ.

Вчера возвратилась изъ Юзовки сборная команда, игравшая тамъ съ «Юзовскимъ Спортивнымъ Кружкомъ».

Команда была составлена на-спѣхъ и очень неудачно. Составъ былъ втрое слабѣйшій, чѣмъ могъ выставить Харьковъ, и этимъ можно объяснить проигрышъ Харькова 4:0, по 2:0 въ каждомъ хавтаймѣ.

Въ голѣ игралъ Романенко («Штандартъ»), беками—Покровскій («Фениксъ») и Н. Купчинскій («Спортингъ-Клубъ»); хавбеками—Эсиповъ, Бляхъ (оба изъ «Фен.») и Пенюгаловъ («Штанд.»); форварды были—Коленко («Викторія»), Сидякинъ («Шт.»), Д. Купчинскій («Спорт.»), Бабкинъ («Викторія») и Подольскій («Шт.»).

Не мѣшаетъ упомянуть о юзовскомъ рефери, вызывавшемъ своимъ пристрастіемъ негодованіе своей-же юзовской публики. Три гола, чисто забитыхъ харьковцами, онъ посчиталъ за «офсайдъ», изъ 4-хъ-же голей, полученныхъ въ наши ворота, три были забиты съ «офсайдъ».

З газети "Утро" №2316 за 23.05.1914 р.

Увага! У деяких друкованих виданнях є інформація про те, що начебто у Юзівці ще й 22 червня був матч між цією ж збірною клубів Харкова ("Штандартъ", "Фениксъ", "Виктория" і "Спортингъ-клубъ") та місцевою командою ЮСО, у якому впевненно перемогли харків'яни з рахунком… - 4:0. Але це через те, що у журналу "Къ спорту!" № 26 за 5 липня 1914 року був невеличкий нарис про матч без дати проведення, з повним складом ЮСО та й з рахунком все ж таки на користь юзівців.

25 травня - Полтава - на майданчику на Сінній площі харківська команда під модною у ті часи в Російській імперії назвою "Уніонъ" (у деякіх виданнях - "Унитасъ") з гравців "О.Л.С." і "Викторіи" випробовувала свої можливості у матчі з командою сусіднього регіону з Полтави - гімнастичного товариства "Соколъ". У гостях вона у першому матчі гідно програла з рахунком - 2:3. Відомий склад "Уніона" у ці часи: А.Сиромятніков – Н.Величко, А.Тер-Нишаніанц (капітан) - Вартанінов, Роматовський, Порфір'єв - Скафенко, Г.Тер-Нишаніанц, П.Мартаков, Сиромятніков.

25 травня - Таганрог - відбувся матч, в якому місцевий "Соколъ" приймав "Орионъ" з Ростова-на-Дону й програв з рахунком - 1:5. Про цей матч два московських журнала проінформували своїх читачів. Першим 8 червня коротеньке повідомлення опублікував "Русскій спортъ", а 22 червня журнал "Къ спорту!" №24 на сторінці 17 надрукував досить значний звіт (саме його ілюстрація наведена нижче).

25 травня - Одеса - сюди з візитом у відповідь прибула київська команда "Кружка любителей спорта" (анонс її матчів був надрукований у санкт-петербурзькій газеті "Футболіст" №№10,11 за 17 та 24 травня 1914 року - див. ілюстрації на наступній сторінці). Кияни у першому матчі зустрілися з місцевою "Вегой" і перемогли з рахунком - 6:5.

ОДЕССА

Поле «Шереметьевскаго Кр. Спорта» и Спортивнаго Кр. «Вега» (Новоаркадійская дорога, трамваи №№—25, 16 и 17).

25 и 26 междугородніе матчи

КІЕВЪ — ОДЕССА.

(«Кіевск. Кр. Любит. Спорта»). (1-я ком. «Веги» и «Ш. К.»).

25 мая КІЕВЪ—ВЕГА Рефер. Д. Гердъ.

26 мая КІЕВЪ—Ш. К. Рефер. Ф. Шримптонъ.

Начало въ 5 час. дня.

ЦѢНЫ МѢСТАМЪ: сидѣть—60 и 70 коп.; входныя—50 коп.; ученическія—сидѣть—50 к., входныя—30 коп.

Предварительно черед. билет. въ маг. Я. Ивадель, Садовая 15.

З газети "Футболистъ" №10 за 17.05.1914 р

Відомий склад команди одеситів: Капо-І, Василькован, Мізерський, Петров, Машинський, Іскров, Ліфшиць, Капо-ІІ, Кеглер, Кальсада та Костевич. Наведемо коротенький звіт і про цей матч із газети "Одесскіе новости" №9365 за 29 травня 1914 року:

"Спортъ. Футболъ. Киевъ - "Вега". …Киевляне беруть своей стренированностью, а "Вега" качествами отдельныхъ игроковъ. Героемъ дня былъ г.Кальсада, сделавший 3 гола. Юркий, небольшого роста, он моталъ киевлянъ "а la Богемский" и неудержимо стремился впередъ. Хорошие шюты давалъ Косевичъ, трусливо игралъ край-

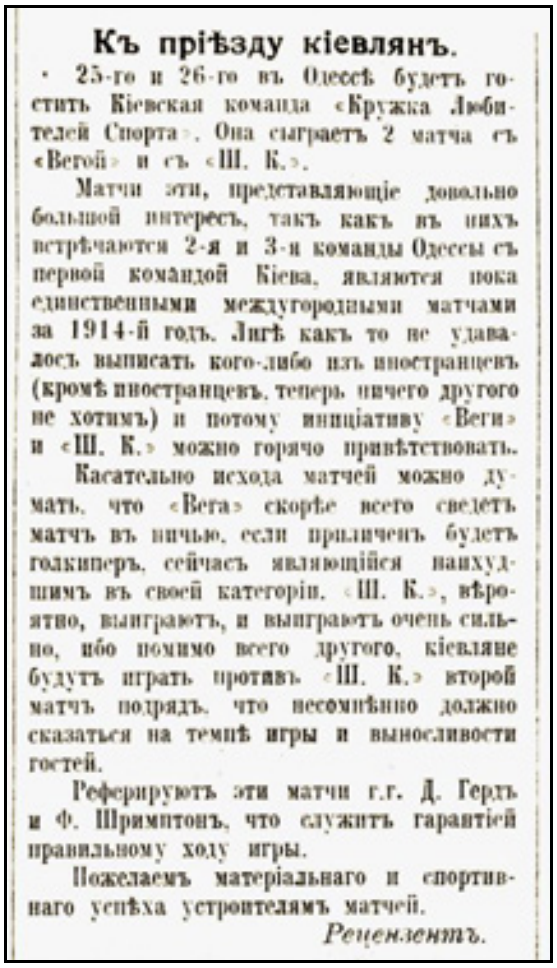

Къ пріѣзду кіевлянъ.

25-го и 26-го въ Одессѣ будетъ гостить Кіевская команда «Кружка Любителей Спорта». Она сыграетъ 2 матча съ «Вегой» и съ «Ш. К.».

Матчи эти, представляющіе довольно большой интересъ, такъ какъ въ нихъ встрѣчаются 2-я и 3-я команды Одессы съ первой командой Кіева, являются пока единственными междугородными матчами за 1914-й годъ. Лигѣ какъ то не удавалось выписать кого-либо изъ иностранцевъ (кромѣ иностранцевъ, теперь ничего другого не хотимъ) и потому иниціативу «Веги» и «Ш. К.» можно горячо привѣтствовать.

Касательно исхода матчей можно думать, что «Вега» скорѣе всего сведетъ матчъ въ ничью, если приличенъ будетъ голкиперъ, сейчасъ являющійся наихудшимъ въ своей категоріи. «Ш. К.», вѣроятно, выиграютъ, и выиграютъ очень сильно, ибо помимо всего другого, кіевляне будутъ играть противъ «Ш. К.» второй матчъ подрядъ, что несомнѣнно должно сказаться на темпѣ игры и выносливости гостей.

Реферируютъ эти матчи г.г. Д. Гердъ и Ф. Шримптонъ, что служитъ гарантіей правильному ходу игры.

Пожелаемъ матеріальнаго и спортивнаго успѣха устроителямъ матчей.

Рецензентъ.

З газети "Футболистъ" №11 за 24.05.1914 р

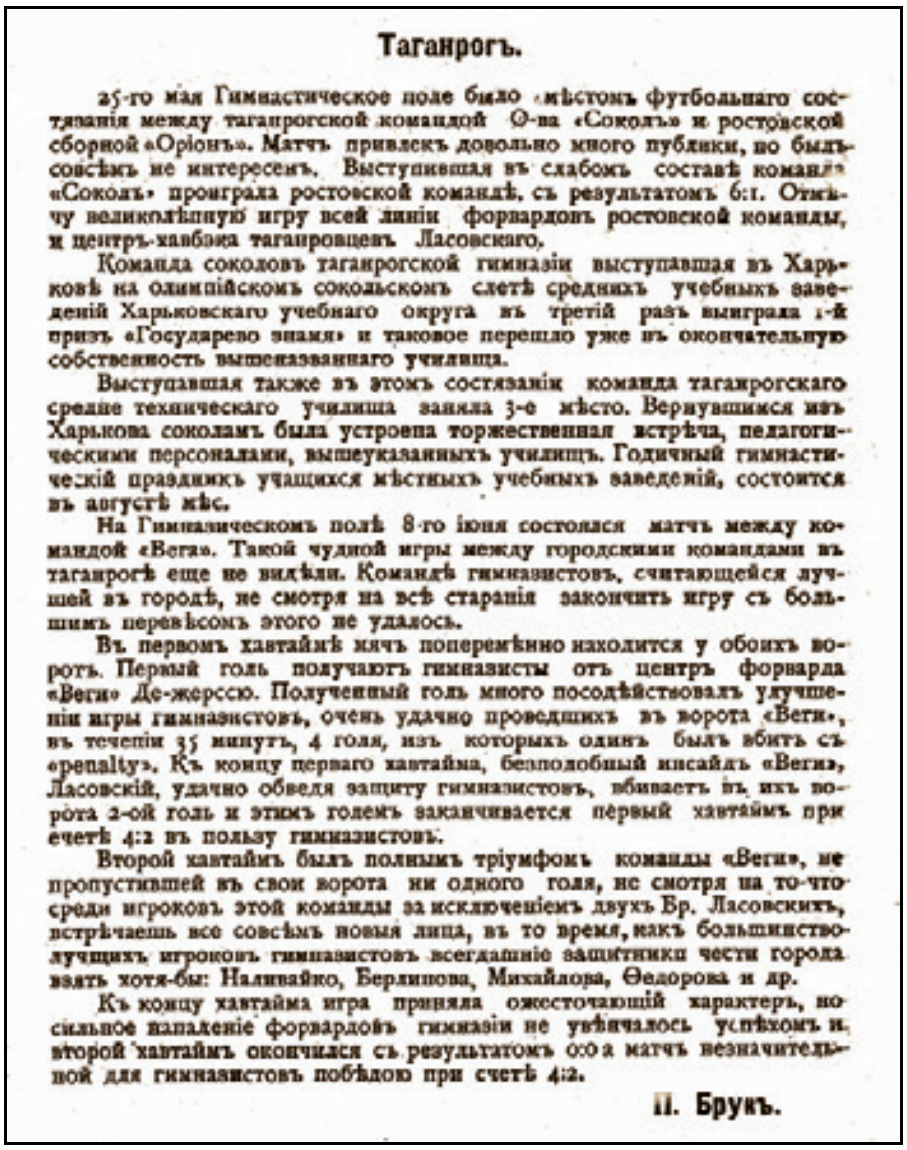

Таганрогъ.

25-го мая Гимнастическое поле было мѣстомъ футбольнаго состязанія между таганрогской командой О-ва «Соколъ» и ростовской сборной «Оріонъ». Матчъ привлекъ довольно много публики, но былъ совсѣмъ не интересенъ. Выступившая въ слабомъ составѣ команда «Соколъ» проиграла ростовской командѣ, съ результатомъ 6:1. Отмѣчу великолѣпную игру всей линіи форвардовъ ростовской команды, и центръ-хавбэка таганровцевъ Ласовскаго.

Команда соколовъ таганрогской гимназіи выступавшая въ Харьковѣ на олимпійскомъ сокольскомъ слетѣ среднихъ учебныхъ заведеній Харьковскаго учебнаго округа въ третій разъ выиграла 1-й призъ «Государево знамя» и таковое перешло уже въ окончательную собственность вышеназваннаго училища.

Выступавшая также въ этомъ состязаніи команда таганрогскаго средне техническаго училища заняла 3-е мѣсто. Вернувшимся изъ Харькова соколамъ была устроена торжественная встрѣча, педагогическими персоналами, вышеуказанныхъ училищъ. Годичный гимнастическій праздникъ учащихся мѣстныхъ учебныхъ заведеній, состоится въ августѣ мѣс.

На Гимназическомъ полѣ 8-го іюня состоялся матчъ между командой «Вега». Такой чудной игры между городскими командами въ таганрогѣ еще не видѣли. Командѣ гимназистовъ, считающейся лучшей въ городѣ, не смотря на всѣ старанія закончить игру съ большимъ перевѣсомъ этого не удалось.

Въ первомъ хавтаймѣ мячъ попеременно находится у обоихъ воротъ. Первый голь получаютъ гимназисты отъ центръ форварда «Веги» Де-жерссю. Полученный голь много посодѣйствовалъ улучшеніи игры гимназистовъ, очень удачно проведшихъ въ ворота «Веги», въ теченіи 35 минутъ, 4 голя, изъ которыхъ одинъ былъ вбитъ съ «penalty». Къ концу перваго хавтайма, безподобный инсайдъ «Веги», Ласовскій, удачно обведя защиту гимназистовъ, вбиваетъ въ ихъ ворота 2-ой голь и этимъ големъ заканчивается первый хавтаймъ при счетѣ 4:2 въ пользу гимназистовъ.

Второй хавтаймъ былъ полнымъ тріумфомъ команды «Веги», не пропустившей въ свои ворота ни одного голя, не смотря на то-что среди игроковъ этой команды за исключеніемъ двухъ Бр. Ласовскихъ, встрѣчаешь все совсѣмъ новыя лица, въ то время, какъ большинство лучшихъ игроковъ гимназистовъ всегдашніе защитники чести города взять хотя-бы: Наливайко, Берлинова, Михайлова, Ѳедорова и др.

Къ концу хавтайма игра приняла ожесточающій характеръ, но сильное нападеніе форвардовъ гимназіи не увѣнчалось успѣхомъ и второй хавтаймъ окончился съ результатомъ 0:0 а матчъ незначительной для гимназистовъ побѣдою при счетѣ 4:2.

П. Брукъ.

З журналу "Къ спорту!" №24 за 22.06.1914 р.

левый г.Лифшицъ. Первый хавтаймъ закончился съ результатомъ 3:2 въ пользу Киева, который удержалъ за собой преимущество и во второмъ тайме (3:3). Правда, последний голъ Одессе сильно подозрителенъ со стороны ховзайта. Реферировалъ г.Гердъ…"

26 травня - Одеса - тут у другому матчі київська команда "Кружка любителей спорта" (об'ємний звіт про ці два матчі був надрукований у санкт-петербурзькій газеті "Футболіст" №12 за 31 травня - див. ілюстрацію нижче). зустрілася з "Шереметьевским кружком спорта" й програла з рахунком 1:2.

А ось фрагмент звіту з газети "Одесскіе новости" №9365 за 29 травня 1914 року:

"…ШК выступилъ въ полномъ составе. Сейчасъ же после свистка рефери напали шереметьевцы. Край-правый г.Каленцкий даетъ центръ очень близько къ голу, правый inside выбегаетъ на мячъ, испуганный этимъ движениемъ голкиперъ Киева выбегаетъ черезчуръ рано - въ результате мячъ въ сетке. Игра идетъ съ переменнымъ счастьемъ. Очень хорошо играютъ край-правый и край-левый Киева гг.Харитоновъ и Петровский (последний въ легкихъ туфелькахъ).

ШК играетъ грубо, так что г.Шримптону приходится давать

Киеву бить фолъ. Левый бекъ ШК г.Павловъ заходитъ черезчуръ далеко отъ своего поля и вся тяжесть защиты падаетъ на г.Мизерского. Последний великолепно справляется со своей задачей: публике прилось не разъ удивляться его хладнокровию и сильному удару. Великолепно игралъ праый бекъ Киева, спасавший мало головъ. Незадолго до конца первого хавтайма г.Яворский забиваетъ второй голъ. Во второмъ хавтайме киевляне показали великолепную пассировку, это слабое место одесскихъ командъ. Имъ удалось сделать ШК одинъ голъ. Прокоповъ отплатилъ Киеву еще однимъ голомъ. Общий результатъ 3:1…"

25 травня - Харків - **збірна Харкова** зустрілася зі збірною Санкт-Петербургу. До речі, це був взагалі перший матч між цими збірними. У першому матчі харків'яни поступилися з рахунком - 1:3.

26 травня - Харків - у другому матчі зі збірною Санкт-Петербургу **збірна Харкова**

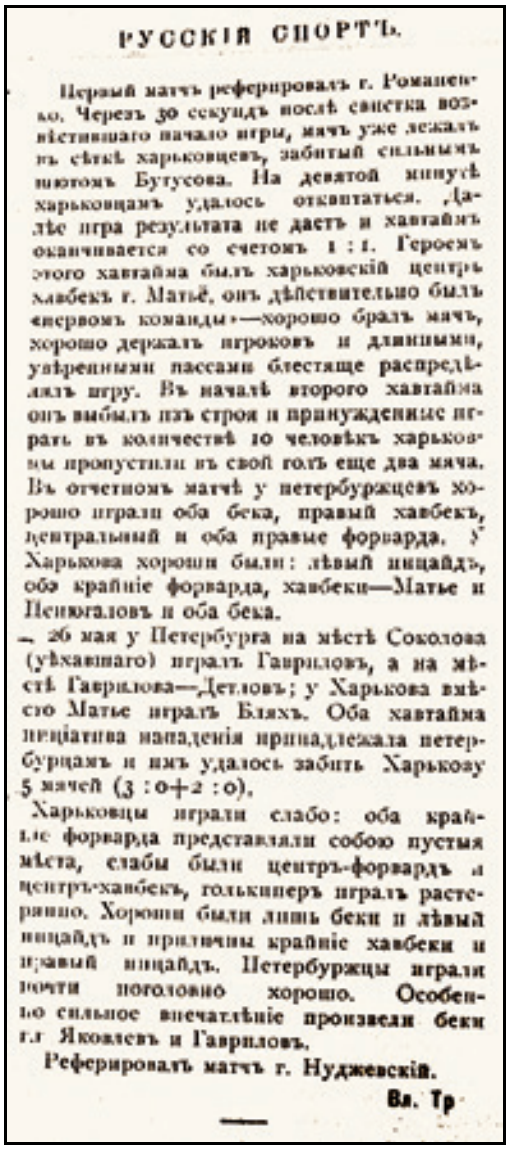

РУССКІЯ СПОРТЪ.

Первый матчъ реферировалъ г. Романенко. Черезъ 30 секундъ послѣ свистка возвѣстившаго начало игры, мячъ уже лежалъ въ сѣткѣ харьковцевъ, забитый сильнымъ шютомъ Бутусова. На девятой минутѣ харьковцамъ удалось отквитаться. Далѣе игра результата не даетъ и хавтаймъ оканчивается со счетомъ 1 : 1. Героемъ этого хавтайма былъ харьковскій центръ хавбекъ г. Матьё, онъ дѣйствительно былъ «первомъ команды»—хорошо бралъ мячъ, хорошо держалъ игроковъ и длинными, увѣренными пассами блестяще распредѣлялъ игру. Въ началѣ второго хавтайма онъ выбылъ изъ строя и принужденные играть въ количествѣ 10 человѣкъ харьковцы пропустили въ свой голъ еще два мяча. Въ отчетномъ матчѣ у петербуржцевъ хорошо играли оба бека, правый хавбекъ, центральный и оба правые форварда. У Харькова хороши были: лѣвый инцайдъ, оба крайніе форварда, хавбеки—Матье и Пенюгаловъ и оба бека.

26 мая у Петербурга на мѣстѣ Соколова (уѣхавшаго) игралъ Гавриловъ, а на мѣстѣ Гаврилова—Детловъ; у Харькова вмѣсто Матье игралъ Бляхъ. Оба хавтайма инціатива нападенія принадлежала петербурцамъ и имъ удалось забить Харькову 5 мячей (3 : 0+2 : 0).

Харьковцы играли слабо: оба крайніе форварда представляли собою пустыя мѣста, слабы были центръ-форвардъ и центръ-хавбекъ, голькиперъ игралъ растерянно. Хороши были лишь беки и лѣвый инцайдъ и приличны крайніе хавбеки и правый инцайдъ. Петербуржцы играли почти поголовно хорошо. Особенно сильное впечатлѣніе произвели беки г.г. Яковлевъ и Гавриловъ.

Реферировалъ матчъ г. Нуджевскій.

Вл. Тр

З журналу "Русскій спортъ" за 8.06.1914 р.

Л И С Т Ъ. 3

тикъ «Спортингъ Клуба» обращаться почаще за совѣтами къ лицамъ болѣе компетентнымъ, какъ, напримѣръ, инструктора спортивно-гимнастическаго плана Одесскаго Учебнаго Округа.

Старый Спортсменъ.

Кіевскій Кружокъ Любителей Спорта» — «Вега».

Первый въ 1914 году междугородній матчъ въ Одессѣ не собралъ того количества публики, которое мы привыкли видѣть даже на лиговыхъ состязаніяхъ.

Обѣ команды очень хорошо стренированы и на этомъ ведется вся игра. Инціативу игры берутъ вначалѣ Кіевляне, очень усердно нападая на голъ «Веги», но имъ не удается забить мяча. Болѣе везетъ форвардамъ «Веги». Крайнему лѣвому г. Лифшицу удается очень хорошимъ и мѣткимъ шутомъ забить Кіевлянамъ первый голъ, на который они вскорѣ съ успѣхомъ отвѣчаютъ. Затѣмъ ворота обѣихъ командъ берутся еще по разу. Кончается 2—2.

Во второй половинѣ голы сыпались въ одну и другую сторону. Это было состязаніе форвардовъ обѣихъ командъ въ быстротѣ, въ умѣніи передачи и въ умѣніи дѣлать голы. Кіевляне дѣлаютъ 4 гола, «Вега» 3 и, такимъ образомъ, матчъ кончается побѣдой гостей 6-5 — результатъ крайне оригинальный, ясно говорящій о плохой игрѣ защитъ обѣихъ сторонъ. Особенно неудачно игралъ голкиперъ «Веги», чего нельзя сказать относительно кіевскаго голкипера.

Въ кіевской командѣ хороши голкиперъ и одинъ бекъ, пустое мѣсто—линія хавбековъ. Пятерка форвардовъ идетъ въ аттаку стройно, работая мелкой утомляющей защиту противниковъ, пассировкой. Особенно выдѣляется край правый г. Харитоновъ. Какъ минусъ всей команды можно указать на отсутствіе сильныхъ ударовъ, какъ у бековъ, такъ и у форвардовъ, не говоря уже о хавбекахъ. Въ командѣ «Веги» особенно выдѣлялись прекрасной игрой г.г. Кальсада и Костевичъ, хороши Капо II и Машинскій.

Реферировалъ матчъ Д. Гердъ.

Ant.

Матчъ «Ш. К.» — «Кіевскій Кружокъ Любителей Спорта».

Вторая игра «Кіевскаго Кружка Любителей Спорта» прошла очень вяло. Нельзя назвать ее плохою, но приходится признать ее не эффектною: ни блестящей техники, ни красивыхъ положеній, ни выдающихся ударовъ. А главное—не было живого темпа игры. Впрочемъ, въ этомъ нельзя обвинять Кіевлянъ: они всѣ безъ исключенія были въ большей или меньшей степени подбиты на вчерашнемъ матчѣ противъ «Веги» (строгая, англійская игра одесскихъ футболистовъ имъ непривычна). Причину же вялости Шереметьевцевъ я склоненъ видѣть въ томъ, что у насъ слишкомъ затянулся весенній полусезонъ и игроки «выдохлись». Поэтому на всю игру легъ отпечатокъ вялости и лѣни. Лишь изрѣдка удавалось форвардамъ той или другой стороны произвести энергичную атаку, но потомъ опять игра принимала свой обычный темпъ. Кіевляне пугольнули быстрой мелкой пассировкой, хорошимъ бѣгомъ и... полнымъ пренебреженіемъ къ шутамъ въ голъ. Вслѣдствіе этого голкиперъ «Ш. К.» г. Цинъ получилъ немного мячей, да и то такихъ легкихъ, что справился съ ними, несмотря на невысокій классъ своей игры. Кіевскій же голкиперъ, г. Винокуръ, заслужилъ неоднократные аплодисменты многочисленной публики, отбивая мячи съ большой энергіей и спасая свои ворота изъ самыхъ опасныхъ положеній. Несмотря на одинъ недостатокъ—верхніе мячи онъ бросаетъ подъ ноги форвардамъ противной партіи—онъ играетъ лучше любого Одесскаго голкипера. Что же касается защиты, то она работала добросовѣстно, причемъ Кіевляне выказали большое умѣніе играть, если не «по мячу», то «по человѣку»—они великолѣпно удерживали и преграждали дорогу форвардамъ «Ш. К.».

Игра окончилась со счетомъ 3 : 1 въ пользу хозяевъ. Первыя минуты игры заставили думать, что она окончится болѣе печально для гостей—первый голъ былъ сдѣланъ на 50 секундѣ и послѣ этого начался энергичнѣйшій обстрѣлъ голъ Кіевлянъ. Но вскорѣ послѣдніе оправились и игра пошла довольно ровно.

Безпристрастно и хорошо реферировалъ г. Шромаковъ.

Ренсель.

З газети "Футболистъ" №12 за 31.05.1914 р

була просто розгромлена петербуржцями з рахунком - 0:5.

Відомі склади збірної Харкова у цих матчах з газет "Утро" №2321 за 27 травня та №2322 за 28 травня:

"Первый день… голькипер - Биндер ("Фениксъ"), беки - Покровский ("Фениксъ") и В.Виннинг 1-й ("С.Ф.К."); хавбеками - Пенюгалов ("Штандартъ"), Матье и Близнюк (оба из "С.Ф.К."), форварды - Цоллер ("О.Л.С."), Виннинг 2-й, Терль, Виннинг 3-й (все трое из "С.Ф.К.") и Подольский ("Штандартъ")" та ***"Втрой день… голь - Биндер, беки - Покровский, Виннинг В.; хавы - Близнюк, Блях, Пенюгалов, форварды - Цоллер, Виннинг Г., Терль, Виннинг Д., Подольский".***

Цим матчам була приділена досить значна увага у столичних і харківських періодичних виданнях (надаються кращі з них на наступній сторінці):

Футбольные матчи Харьковъ-Петербургъ.

Первый день.

25-го и 26 мая на площадкѣ общества «Фениксъ» харьковская сборная команда впервые встрѣтилась со сборной петербургской.

Въ первый день Харьковъ выставилъ слѣдующую команду: голькиперъ—Биндлеръ («Фениксъ»); беки—Покровскій («Фениксъ») и В. Виннингъ 1-й («С. Ф. К.»); хавбеки: Пенюгаловъ («Штандартъ»), Матье и Близнюкъ (оба изъ «С. Ф. К.»); форварды—Поллеръ («О. Л. С.»), Виннингъ 2-й, Терль, Виннингъ 3-й (всѣ трое изъ «С. Ф. К.») и Подольскій («Штандартъ»).

Отъ Петербурга играли: голькиперъ—Шаверинъ («Меркуръ»), беки—Соколовъ и Яковлевъ («Унитасъ»); хавбеки—Гавриловъ и Хромовъ («Унитасъ»), Могуловъ («Петровскій»); Егоровъ, Морвиль, Бутусовъ («Унитасъ»), Никитинъ и Марковъ.

Уже за два часа до начала матча на полѣ «Феникса» начала собираться публика, несмотря на то, что почти все время шелъ дождь.

Наконецъ на поле выходятъ противники: петербуржцы черное съ бѣлымъ и харьковцы бѣлое съ голубымъ.

Начинаютъ игру петербуржцы. Играютъ спокойно, не волнуясь, но быстро и энергично. Нѣсколько секундъ и мячъ уже у воротъ Харькова, но защита отбиваетъ мячъ. Не проходитъ и полминуты, какъ мячъ опять у воротъ Харькова, на этотъ разъ болѣе удачно: почти въ двухъ шагахъ на правый инсайдъ

Начало, не презвѣщающее ничего хорошаго. Невольно думается, что за первымъ голомъ послѣдуетъ второй и такъ далѣе. Но харьковцы взбадриваются и переносятъ игру къ воротамъ Петербурга. Энергичное нападеніе увѣнчивается успѣхомъ и на 9-й минутѣ форварды Харькова отквитываютъ голь.

Эти 9 минутъ были самыми интересными за весь матчъ. До конца перваго хавтайма результатъ не мѣняется, а во второмъ петербуржцы забиваютъ еще два голя, не пропустивъ въ свои ворота ни одного.

Да и весь второй хавтаймъ ясно было видно, что Харьковъ ни за что не выиграетъ. Отъ большого результата насъ спасла великолѣпная защита въ линѣ центръ-хавбека г. Матье, Пенюгалова, бековъ Покровскаго, Виннинга 1 и голькипера Биндлера. Трудно сказать, кто изъ нихъ игралъ лучше. Г. Матье своей игрой показалъ, что онъ дѣйствительно лучшій центръ-хавбекъ Харькова, но нездоровыя ноги сразу отозвались: уже въ началѣ второго хавтайма ему пришлось уйти съ поля. Благодаря этому нападеніе Харькова было совершенно разбито.

У петербуржцевъ всѣ игроки обладаютъ крупной техникой, не говоря уже о томъ, что вообще вся команда великолѣпно сыграна. Болѣе другихъ выдѣлялись: Морвиль, Бутусовъ, Егоровъ, Хромовъ и оба бека. Слабѣе другихъ лѣвый край г. Марковъ и совсѣмъ незамѣтенъ голькиперъ—Шаверинъ, блистающій больше наружностью, чѣмъ игрой.

Реферировалъ матчъ С. Романенко.

Сборъ достигъ 800 рублей, несмотря на плохую погоду.

З газети "Утро" №2321 за 27.05.1914 р.

СПОРТЪ.

Футбольные матчи Харьковъ — Петербургъ.

Второй день.

Третьяго дня на полѣ об-ва «Фениксъ» состоялся матчъ-реваншъ между сборными командами городовъ Харькова и Петербурга.

Какъ и слѣдовало ожидать, матчъ окончился блестящей побѣдой нашихъ гостей, при счетѣ голей 5:0 (3:0—2:0). Исходъ перваго матча, до нѣкоторой степени удачный для Харькова, безусловно является результатомъ усталости нашихъ сѣверныхъ футболистовъ, которые въ тотъ же день пріѣхали въ Харьковъ.

Съ самаго начала игры перевѣсъ былъ на сторонѣ питерцевъ, которые своей изумительно быстрой насоркой положительно не давали мяча противнику.

Этотъ матчъ очень рельефно выдѣлилъ недостатки нашей «харьковской» игры, на которые нужно обратить большое вниманіе ибо спортивный прогрессъ заключается не въ ростѣ числа нашихъ футболистовъ, а въ повышеніи ихъ класса игры.

И вотъ этотъ недостатокъ заключается въ томъ, что мы не имѣемъ крайнихъ хавбековъ; правда, у насъ въ командѣ четыре бека, но бекъ—это щитъ, а съ одними щитами на бой не выйдешь...

Для того, чтобы имѣть хорошее нападеніе, необходимо давать форвардамъ болѣе посильную работу и помогать имъ. И вотъ роль такого помощника лежитъ всецѣло на обязанности хавбека.

При такомъ распредѣленіи работы, нападеніе и будетъ являться самой лучшей защитой, такъ какъ форварды, находя поддержку въ лицѣ хавбековъ, стремительнѣй будутъ вести аттаку, а при наличности таковой игра будетъ болѣе живой у голя противниковъ.

Точно такая тактика игры ведется какъ въ петербургскихъ, такъ и въ московскихъ командахъ. Въ общемъ, результатъ нашей встрѣчи съ Петербургомъ является крайне неудачнымъ для насъ—8:1.

Правда, исходъ второго матча могъ бы быть болѣе благопріятнымъ для Харькова, если-бы не г. Биндлеръ, который, исполняя роль голькипера, пропустилъ три, такъ сказать, непростительныхъ мяча.

Что касается игры питерцевъ, то они всѣ играли великолѣпно, но все-же можно отмѣтить такихъ игроковъ, какъ г.г. Яковлевъ, Хромовъ, Морвиль, Бутусовъ и Егоровъ.

Среди нашихъ футболистовъ особенно выдѣлялись г.г. Покровскій, В. Виннингъ, Пенюгаловъ и Подольскій. Что касается г. Бляха то онъ могъ бы провести свою роль болѣе благопріятно для команды, такъ какъ онъ, примѣняя свои «датскіе» удары, вызывалъ бурные аплодисменты у публики, отнюдь не заботясь о данномъ мячу направленіи.

Команда «питерцевъ» играла въ слѣдующемъ составѣ: голь—Шаверинъ; беки (считая слѣва) Гавриловъ, Яковлевъ; хавы—Лагуновъ, Хромовъ, Дятловъ; форварды—Марковъ, Никитинъ, Морвиль, Бутусовъ и Егоровъ.

Сборная «харьковская» состояла изъ: голь—Биндлеръ; беки—Покровскій, Виннингъ В.; хавы—Близнюкъ, Бляхъ, Пенюгаловъ; форварды—Цоллеръ, Виннингъ Г., Терль, Виннингъ Д., Подольскій.

Великолѣпно реферировалъ матчъ г. В. Нуджевскій.

Генрихъ Ш.

Впечатлѣніе отъ поѣздки въ Харьковъ.

Двѣ побѣды петербуржцевъ—3:1 и 5:0.

(Изъ бесѣды съ К. П. Бутусовымъ).

Праздничные дни 25 и 26 мая петербургскіе футболисты рѣшили использовать поѣздкой въ Харьковъ для игры съ мѣстной сборной командою.

Ѣздили футболисты въ слѣдующемъ составѣ: защитникомъ города Шаверинъ (Меркуръ), беками—Соколовъ и Яковлевъ (оба Унитасъ), хавбеками—Гавриловъ (Унитасъ), Хромовъ (Путиловскій) и Лагуновъ (Петровскій), форвардами—Егоровъ, Морвиль (оба Спортъ), Бутусовъ (Унитасъ), Никитинъ и Марковъ (оба Спортъ).

Организаторомъ поѣздки былъ товарищъ предсѣдателя Спб. футболъ-лиги К. П. Бутусовъ.

Поѣздка петербуржцевъ была весьма удачной.

Оба дня, играя противъ одной и той же сборной харьковской команды, съ замѣной во второй день только одного игрока, петербуржцы вышли побѣдителями съ результатомъ 3:1 и 5:0.

Петербургскіе футболисты въ восторгѣ отъ поѣздки.

Въ разговорѣ со мной организаторъ поѣздки К. П. Бутусовъ говоритъ:

— Оба дня мы играли съ одной и той же сборной харьковской командой, составленной изъ лучшихъ игроковъ.

Публики на матчахъ было много. Удивительно спортивная публика—харьковцы.

Кажется, во многихъ городахъ я перебывалъ, но не видѣлъ столь спортивной публики, которая во время матча не входитъ въ азартъ, а спокойно привѣтствуетъ игроковъ за ихъ удачныя выступленія, независимо отъ того этотъ игрокъ свой или чужой.

Даже у насъ въ Петербургѣ наблюдается обратное. Посѣтители матчей въ большинствѣ относятся одобрительно къ своимъ.

Тепло насъ встрѣтили представители харьковской лиги.

О нашей игрѣ они отзываются съ большимъ одобреніемъ и восхищаются защитою.

Что же касается вообще игры петербуржцевъ, то, по мнѣнію харьковцевъ, игра значительно разнится отъ игры кіевлянъ, москвичей и другихъ городовъ.

Въ игрѣ петербуржцевъ чувствуется болѣе высшая техника и потому на свой проигрышъ харьковцы были не въ обидѣ!..

Mister Goll.

"Футболистъ" №12 за 31.05.1914 р

Междугородный матчъ Петербургъ—Харьковъ.

25-го и 26-го мая Харьковцы принимали на полѣ спортивнаго о-ва «Фениксъ» Петербургскую сборную команду. Петербуржцы пріѣхали въ одномъ изъ лучшихъ своихъ составовъ: голькиперъ—Шаверинъ; беки—Соколовъ и Яковлевъ; хавбеки — Гавриловъ, Хромовъ, Лагуновъ; форварды—Егоровъ, Бутусовъ, Морвиль, Никитинъ, Марковъ; запасной—Детловъ. Харьковцы же не смогли мобилизовать свои лучшія силы т.-к. у насъ существуетъ циркуляръ г. Соколовскаго, запрещающій воспитанникамъ средне-учебныхъ заведеній выступать въ платныхъ матчахъ, а нѣсколько лучшихъ форвардовъ нашихъ имѣютъ несчастіе быть гимназистами. Все же команда Харькова была составлена довольно удачно. На поле она вышла въ слѣдующемъ составѣ: голькиперъ—Биндлеръ, беки—Виннингъ 1-й, Покровскій; хавбеки—Близнѣкъ, Матье, Пенюгаловъ; форварды—Подольскій, Виннингъ III-й, Терль, Виннингъ II-й, Цоллеръ.

З журналу "Русскій спортъ" за 8.06.1914 р.

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

26 травня - Полтава - тут у матчі-реванші харківська команда "Уніонъ" (з гравців "ОЛС" і "Викторіи") у матчі з командою місцевого гімнастичного товариства "Соколъ" (за іншою інформацією це була збірна Полтави і, начебто, це був її перший матч - але це не так) поступився з рахунком - 1:5 (або 1:4).

1 червня - Катеринодар - місцева "Викторія" традиційно зустрілася з новоросійською "Олимпіей" і в черговий раз програла з рахунком - 2:3.

8 червня - Полтава - тут побувала й нелігова харківська команда "Соколъ", яка у першому матчі виграла у місцевої команди "Соколъ" з рахунком - 2:1.

8 червня - Юзівка - є інформація про один із трьох матчів цього року харківських команд на Донбасі, а саме харківського "Женесса" з командою **"Юзовское спортивное общество"** (ЮСО), яку харків'яни перемогли з рахунком - 3:0.

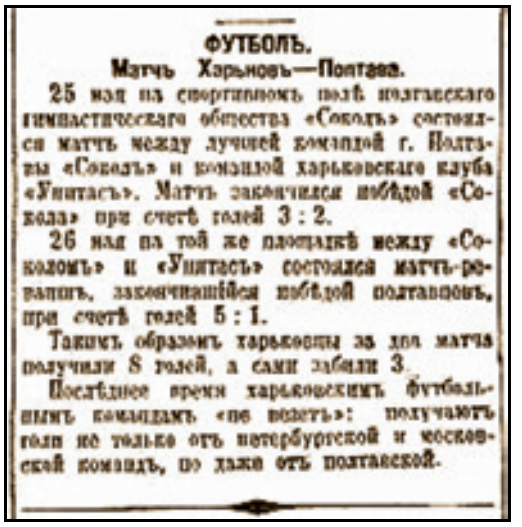

ФУТБОЛЪ.

Матчъ Харьковъ—Полтава.

25 мая на спортивномъ полѣ полтавскаго гимнастическаго общества «Соколъ» состоялся матчъ между лучшей командой г. Полтавы «Соколъ» и командой харьковскаго клуба «Унитасъ». Матчъ закончился побѣдой «Сокола» при счетѣ голей 3 : 2.

26 мая на той же площадкѣ между «Соколомъ» и «Унитасъ» состоялся матчъ-реваншъ, закончившійся побѣдой полтавцевъ, при счетѣ голей 5 : 1.

Такимъ образомъ харьковцы за два матча получили 8 голей, а сами забили 3.

Послѣднее время харьковскимъ футбольнымъ командамъ «не везетъ»: получаютъ голи не только отъ петербургской и московской командъ, но даже отъ полтавской.

З газети "Утро" №2323 за 29.05.1914 р

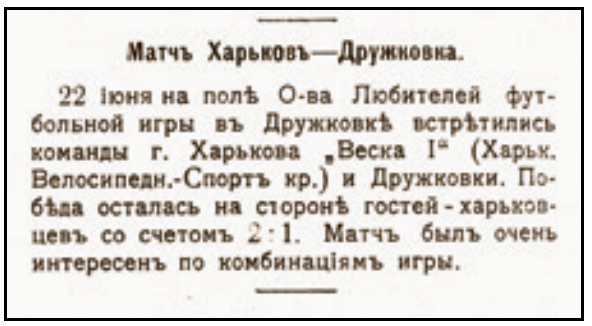

Матчъ Харьковъ—Дружковка.

22 іюня на полѣ О-ва Любителей футбольной игры въ Дружковкѣ встрѣтились команды г. Харькова „Веска I" (Харьк. Велосипедн.-Спортъ кр.) и Дружковки. Побѣда осталась на сторонѣ гостей-харьковцевъ со счетомъ 2:1. Матчъ былъ очень интересенъ по комбинаціямъ игры.

З журналу "Русскій спортъ" за 20.07.1914 р.

9 червня - Полтава - нелігова харківська команда "Соколъ" у другому матчі обіграла новостворену **збірну Полтави** у її першому матчі з рахунком - 4:2.

14 та 15 червня - на ці дні до Криму були запрошені футболісти з Одеси - звісно, не уславнені вже на той час команди, а дикі "Чорноморці", та щось стало на заваді, бо результатів цих матчів ніде немає.

15 червня - Таганрог - тут відбувся досить цікавий матч, у якому **збірна Таганрогу** програла збірній Азова з рахунком аж 0:10 - це був значний удар по престижу футболу в Таганрозі.

22 червня - Дружківка - тут команда "Х.В.-С.К." (Харьковский Велосипедно-Спортивный Кружок) перемогла **збірну команду селища Дружківка** з рахунком - 2:1 (див. вище наданий невеличкий нарис з журналу "Русскій спортъ" за 20.07.1914 р.).

5 липня - Сімферополь - є інформація, що сюди була, нібито, запрошена збірна Одеси, хоча й "дачна. Матч був проанонсований, але тут щось не склалося.

6 липня - Новоросійськ (нині - Російська Федерація) - тут "Викторія" з Катеринодару відкрила рахунок матчам катеринодарських команд на виїзді, зіграв з місцевим ФК "Олимпія", якому програла з рахунком - 1:5. Звіт про цей матч був надрукований у журналі "Русскій спортъ" №28 за 13 липня 1914 року на сторінці 14 (тут поряд наведена ілюстрація з цього журналу).

13 липня - Сімферополь - сюди "Симферопольскій Футболъ-Клубъ", одразу ж після створення, запросив збірну Одеси та очевидно не розрахував свої фінансові можливості - з одеситами домовитися не вдалося (див. нарис із газети "Футболістъ" №16 за 28 липня 1914 року у томі III на сторінці 91) .

13 липня - Катеринодар - місцевий "Спортъ" зустрівся у матчі з "Энергіей" з Новоросійська та переграв її з рахунком - 3:2.

20 липня - Харків - тут планувався товариський матч між збірними Харкова та Ростова-на-Дону. Ще за тиждень до матчу

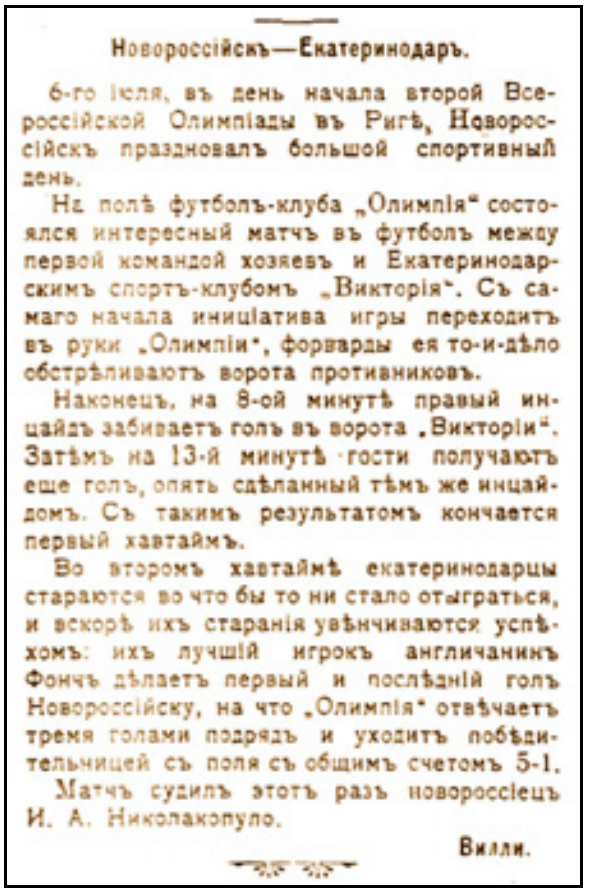

Новороссійскъ—Екатеринодаръ.

6-го іюля, въ день начала второй Всероссійской Олимпіады въ Ригѣ, Новороссійскъ праздновалъ большой спортивный день.

На полѣ футболъ-клуба „Олимпія" состоялся интересный матчъ въ футболъ между первой командой хозяевъ и Екатеринодарскимъ спортъ-клубомъ „Викторія". Съ самаго начала инициатива игры переходитъ въ руки „Олимпіи", форварды ея то-и-дѣло обстрѣливаютъ ворота противниковъ.

Наконецъ, на 8-ой минутѣ правый инцайдъ забиваетъ голъ въ ворота „Викторіи". Затѣмъ на 13-й минутѣ гости получаютъ еще голъ, опять сдѣланный тѣмъ же инцайдомъ. Съ такимъ результатомъ кончается первый хавтаймъ.

Во второмъ хавтаймѣ екатеринодарцы стараются во что бы то ни стало отыграться, и вскорѣ ихъ старанія увѣнчиваются успѣхомъ: ихъ лучшій игрокъ англичанинъ Фончъ дѣлаетъ первый и послѣдній голъ Новороссійску, на что „Олимпія" отвѣчаетъ тремя голами подрядъ и уходитъ побѣдительницей съ поля съ общимъ счетомъ 5-1.

Матчъ судилъ этотъ разъ новороссіецъ И. А. Николакопуло.

Вилли.

З журналу "Русскій спортъ" за 13.07.1914 р.

комітет Харківської Футбольної Ліги визначився зі складом збірної Харкова: ***"Голькипер Биндлер ("Фениксъ"), беки В.Виннинг ("С.Ф.К."), Платонов ("Фениксъ"), хавбеки Смоленский ("Штандартъ"), Блях ("Фениксъ") и Пенюгалов ("Штандартъ"), форварда Подольский ("Штандартъ"), Д.Віннинг, Терль, Г.Віннинг, Карпенко, все из "С.Ф.К."***, і на 16 липня було призначене тренування збірної. Однак з'явилося лише четверо гравців. Можливо тому склад збірної було змінено і про це сповістила вже 18 липня газета "Утро": беками визначили Афанасьєва ("Штандартъ") і Струсевича-І ("Женессъ"), хавбеками - Близнюка (СФК), Терля (СФК), Пенюгалова ("Штандартъ") та центр-форвардом Мат'є (СФК). Однак через воєнні дії на фронтах матч не відбувся, бо було вже звісно, не до футболу. В усякому разі в перші дні війни.

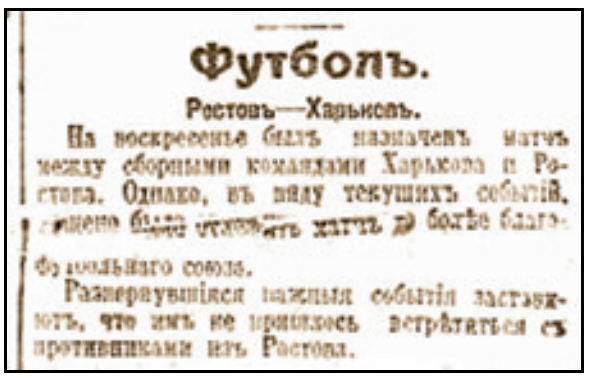

Футболъ.

Ростовъ—Харьковъ.

На воскресенье былъ назначенъ матчъ между сборными командами Харькова и Ростова. Однако, въ виду текущихъ событій, сочтено было отложить матчъ до болѣе благо- футбольнаго союза.

Развернувшіяся важныя событія заставляютъ, что имъ не пришлось встрѣтиться съ противниками изъ Ростова.

З газети "Утро" (Харків) №2372 за 18.06.1914 р.

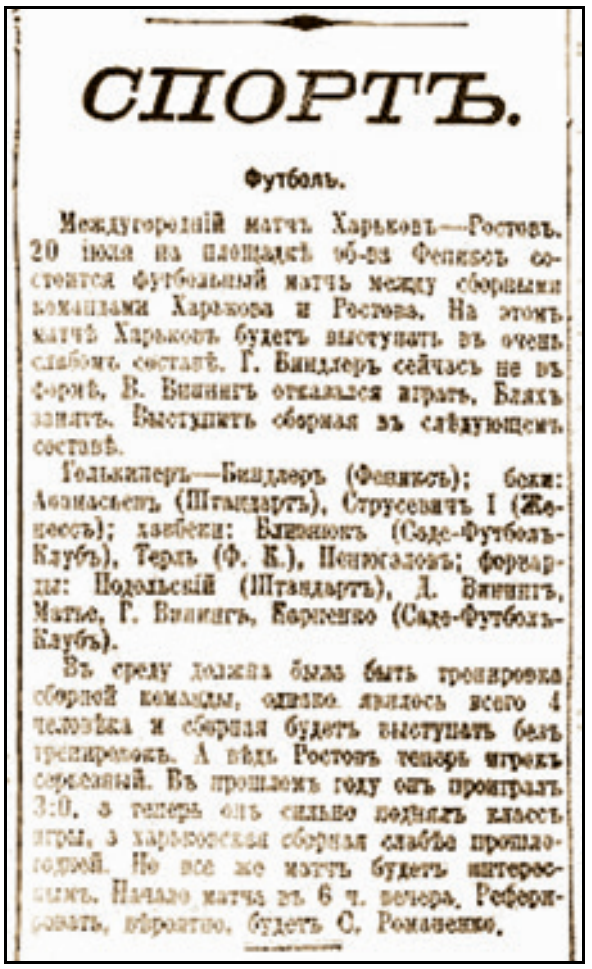

СПОРТЪ.

Футболъ.

Междугородній матчъ Харьковъ—Ростовъ. 20 іюля на площадкѣ об-ва Фениксъ состоится футбольный матчъ между сборными командами Харькова и Ростова. На этомъ матчѣ Харьковъ будетъ выступать въ очень слабомъ составѣ. Г. Биндлеръ сейчасъ не въ формѣ, В. Виннигъ отказался играть, Бляхъ занятъ. Выступитъ сборная въ слѣдующемъ составѣ.

Голькиперъ—Биндлеръ (Фениксъ); беки: Афанасьевъ (Штандартъ), Струсевичъ I (Женессъ); хавбеки: Близнюкъ (Саде-Футболъ-Клубъ), Терль (Ф. К.), Пенюгаловъ; форварды: Подольскій (Штандартъ), Д. Виннигъ, Матье, Г. Виннигъ, Карпенко (Саде-Футболъ-Клубъ).

Въ среду должна была быть тренировка сборной команды, однако явилось всего 4 человѣка и сборная будетъ выступать безъ тренировокъ. А вѣдь Ростовъ теперь игрокъ серьезный. Въ прошломъ году онъ проигралъ 3:0, а теперь онъ сильно поднялъ классъ игры, а харьковская сборная слабѣе прошлогодней. Но все же матчъ будетъ интереснымъ. Начало матча въ 6 ч. вечера. Реферировать, вѣроятно, будетъ С. Романенко.

З газети "Утро" (Харків) №2372 за 18.06.1914 р.

наприкінці серпня - Полтава - тут були проведені ще два матчі між полтавською та харківською команди "Соколъ", виручка від яких пішла сім'ям воїнів, які билися на фронтах першої світової війни (результати цих матчів невідомі).

влітку - Миколаїв - тут київська команда "Политехники" зустрілася з командою нового спортивного клубу "Уніонъ" і зіграла унічию - 0:0.

21 вересня був проведений матч, цього разу - благодійний, на користь поранених у першій світовій війні - між маріупольським "Никополем" та командою **"Юзовского спортивного общества"** (ЮСО). Маріупольці виграли цей матч з рахунком - 3:2 (2:1). Ось як про це писала газета "Мариупольская жизнь" за 28 вересня 1914 року: ***"В воскресенье, 21 сентября, на заводской площадке "Провиданса" состоялся матч между командой завода "Никополь" и командой Юзовки. Матч состоялся с благотворительной целью в пользу раненых. Благодаря хорошей погоде матч собрал много публики. В первом хавтайме "Никополь" забивает юзовцам два гола, пропустив в свои ворота лишь один гол. Второй хавтайм заканчивается 1:1 вничью. Результат матча 3:2 в пользу никопольцев".***

Увага: У III томі цього видання на сторінці 292 підрозділу "Маріуполь" цей матч **помилково** позначений **28 вересня** і рахунок вказаний - **1:1, а не 3:2** (треба визнати помилку).

26 вересня - Таганрог - на Гімнастичному полі відбувся матч між **збірними Таганрога** та Ростова-на-Дону - і знову вже традиційна поразка, цього разу від ростовчан - 0:2. Повідомлення про цей матч було надруковане у санкт-петербурзькій газеті "Футболистъ" №32 за 18 жовтня 1914 року (див. ілюстрацію поряд).

26-го сентября въ Таганрогѣ на Гимнастическомъ полѣ состоялся футбольный матчъ сборныхъ командъ Таганрога и Ростова на Д. Матчъ закончился въ пользу «ростовцевъ» со счетовъ 2 : 0.

З газети "Футболисъ" №32 за 18.10.1914 р.

28 вересня - Миколаїв - є інформація, що цього року тут побувала команда з Єлісаветграду, та над нею просто "познущалася" одна з місцевих команд, розгромивши з рахунком 11:0 (кажуть, що ця інформація була надрукована в одному з номерів. газети "Красный Николаев" за 1927 р., тобто, це з категорії згадок ветеранів - **Примітка автора**).

Далі треба відмітити, що існує досить слушна інформація про те, що цього року:

- прибула до Чернігова київська приміська команда "Боярка" у двох матчах переграла місцевих футболістів із загальним рахунком 12:0.
- команда Катеринослава зробила першу "вилазку" за межі свого регіону, а саме до кубанського Катеринодару (нині - Краснодар у Російській Федерації), але там програла місцевій команді "Викторія" з рахунком 2:3.

Але є і просто вигадана інформація. Наприклад, "історик" В.С.Косенко зухвало вигадав матчі з приїздом до Олександрівська (нині - Запоріжжя) команд з Херсону - ХСК (Херсонського спортклубу), з Миколаєва - "Російського сокола" та з Харкова - клубів "Женессъ" і "Фениксъ". Та й ще, до того ж вказує, що досить часто успіх у цих матчах був на боці олександрівців.

А тепер, знову маючи велику кількість міжрегіональних матчів і цього року, спробуємо визначити **кращу команду на теренах України у Російській імперії за 1914 рік**.

Також, як і у попередні роки розглянемо спочатку матчі збірних міст у міжрегіональних матчах (таких міст у 1914 році було п'ять: Харків, Київ, Миколаїв ("Николаевский спортивный клубъ"), Юзівка ("Юзовское спортивное общество") та Сімферополь "Симферопольское Гимнастическое общество"). За визначенням коефіцієнту від поділення набраних очок на число проведених матчів, результати тоді наступні:

1. Київ - 2 матчі: 1 перемога, 1 нічия, 0 поразок = 5 очок, коефіцієнт - 5 : 2 = 2,5
2. Сімферополь - 4 матчі: 1 перемога, 1 нічия, 2 поразка = 5 очок, коефіцієнт - 5 : 4 = 1,25
3. Юзівка - 3 матчів: 1 перемога, 0 нічиїх, 0 поразок = 3 очок, коефіцієнт - 3 : 3 = 1,0
х. Харків - 3 матчі: 0 перемог, 0 нічиїх, 3 поразки = 0 очок, коефіцієнт - 0 : 5 = 0

Примітки: 1. Ще три збірні команди - Миколаєва, Таганрогу та Дружківки, тут не розглянуті через проведення ними лише по одному матчу на міжрегіональній арені.

А тепер доповнимо наше дослідження матчами за участю команд міських футбольних осередків. За визначенням коефіцієнту від поділення набраних очок на число проведених матчів, результати ці наступні:

1. Миколаїв - 6 матчів: 3 перемоги, 3 нічиї, 0 поразок = 15 очок, коефіцієнт - 15 : 6 = 2,5
2. Одеса - 5 матчів: 3 перемоги, 0 нічиїх, 2 поразки = 9 очок, коефіцієнт - 9 : 5 = 1,8
3. Харків - 13 матчів: 6 перемог, 1 нічия, 6 поразок = 20 очок, коефіцієнт - 20 : 13 = 1,54
4. Київ - 9 матчів: 2 перемоги, 3 нічиї, 4 поразки = 12 очок, коефіцієнт - 12 : 9 = 1,33

Примітка: Не розглянуті команди міст, які провели по одному-два матчі (Таганрог, Маріуполь, Єлізаветград), а також команди Полтави та Катеринодару - грали лише з сусідами (Маріуполь і Полтава).

Таким чином, за коефіцієнтом, який тут запроваджений, кращими **у 1914 році** були
збірна команда Києва та футбольні команди Миколаєва

1915 рік

3 травня - Таганрог (нині - Російська Федерація) - тут зустрілися місцева команда "Гимназическая" з командою "Соколъ" з Ростова-на-Дону й програла їй з рахунком 2:3.

10 травня - Петроград (нова назва Санкт-Петербургу з серпня 1914 року) - **збірна Одеси** у першому матчі серйозно поступилася збірній Петрограду з рахунком 1:5. У цьому матчі у петроградців голи забивали: Сандерс - 3 та Бутусов, а також захисник збірної Одеси в свої ворота. До речі, **ця зустріч увійшла в історію футболу Російської імперії як перша, що була відзнята на кіноплівку**.

10 травня - Харків - тут найсильніша московська команда "морозівців" - "Спортъ" з підмосковного Орєхово-Зуєво під невеличкий дощик просто розгромила "чемпіона" Харкова 1913 року - "Штандартъ" з рахунком - 7:1. Цього дня з москвичами спочатку планувалася зустріч із командою з Миколаєва у своєрідному турнірі, але миколаївці з якихось причин не змогли приїхати, тому в суперники москвичам подали "Штандартъ".

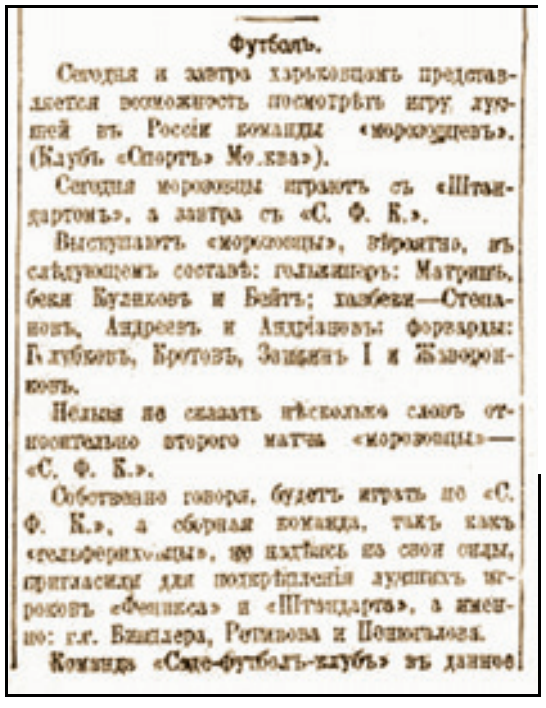

Футболъ.

Сегодня и завтра харьковцамъ представляется возможность посмотрѣть игру лучшей въ Россіи команды «морозовцевъ». (Клубъ «Спортъ» Москва»).

Сегодня морозовцы играютъ съ «Штандартомъ», а завтра съ «С. Ф. К.».

Выступаютъ «морозовцы», вѣроятно, въ слѣдующемъ составѣ: голькиперъ: Матринъ, беки Куликовъ и Бейтъ; хавбеки—Степановъ, Андреевъ и Андріановъ; форварды: Голубковъ, Кротовъ, Зашкинъ I и Жаворонковъ.

Нельзя не сказать нѣсколько словъ относительно второго матча «морозовцы»—«С. Ф. К.».

Собственно говоря, будетъ играть не «С. Ф. К.», а сборная команда, такъ какъ «гельфериховцы», не надѣясь на свои силы, пригласили для подкрѣпленія лучшихъ игроковъ «Феникса» и «Штандарта», а именно: г.г. Биндлера, Ретивова и Пенюгалова.

Команда «Саде-футболъ-клубъ» въ данное

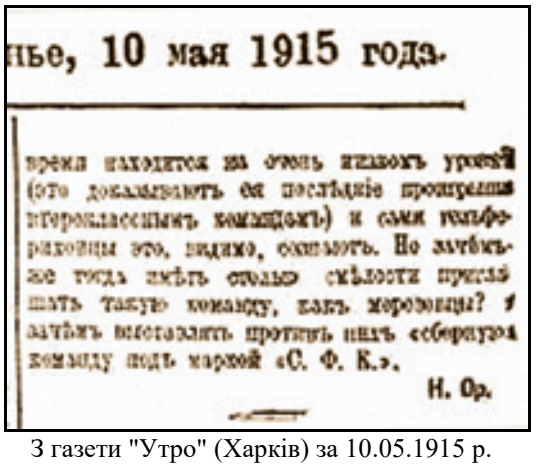

нье, 10 мая 1915 года.

время находится на очень низкомъ уровнѣ (это доказываютъ ея послѣдніе проигрыши второклассныхъ командамъ) и сами гельфериховцы это, видимо, сознаютъ. Но зачѣмъ же тогда имѣть столько смѣлости приглашать такую команду, какъ морозовцы? и зачѣмъ выставлять противъ нихъ «сборную» команду подъ маркой «С. Ф. К.».

Н. Ор.

З газети "Утро" (Харків) за 10.05.1915 р.

11 травня - Харків - з московською командою "морозівців" з підмосковного Орєхово-Зуєво - "Спортъ" повинен був грати "Саде-футболъ-клубъ" у своєрідному турнірі, та через те, що в команді гарних гравців залишилося не так вже багато, то просто нічого не залишалося, як підсилитись кращими з "Феникса" та "Штандарта": Біндлером, Ретівовим і Пенюгаловим. Чому цього разу не назвали цю команду **"збірною Харкова"**? Напевно просто боялися що програють з великим рахунком, окрім того цей турнір ніякого відношення до "Харьковской Футбольной Лиги" не мав. "Саде-футболъ-клубъ" зіграв краще й програв "морозівцям" лише 2:5 (2:0).

11 травня - Петроград - тут **збірна Одеси** у другому матчі програла ще й кращій петроградській команді тих часів "Коломяги" з рахунком 2:4.

24 травня - Армавір (нині - Російська Федерація) - місцева команда "Кавказъ" провела матч першим своїм складом з командою "Техническое училище" з Владикавказу, але результат цього матчу невідомий.

1 червня - Одеса - сюди завітала **збірна команда Києва**, яка зустрілася зі **збірною командою Одеси** й перемогла її 2:1 (судив матч одесит Ф.Шримптон).

Відомий склад збірної Одеси у цьому матчі: Гизикін ("Вега"), Котов (ОКФ), Багров, Машинський (обидва з "Веги"), Бьерро ? (ОБАК), Табачников (СК), Тауненд (ОБАК), Гельфенбейн (СК), Сердюк ("Вега"), Бернштейн (СК), Каждан (ШКС).

6 червня - Чернігів - тут перші міжрегіональні матчі чернігівської команди "Кружокъ любителей спорта" (КЛС) були проведені з командою "Кружокъ спорта" з Гомеля Могілевської губернії. Цього дня у першому матчі перемогу святкували господарі - 6:4.

7 червня - Чернігів - у другому матчі місцева команда "Кружокъ любителей спорта" поступилася команді "Кружокъ спорта" з Гомеля - 2:4.

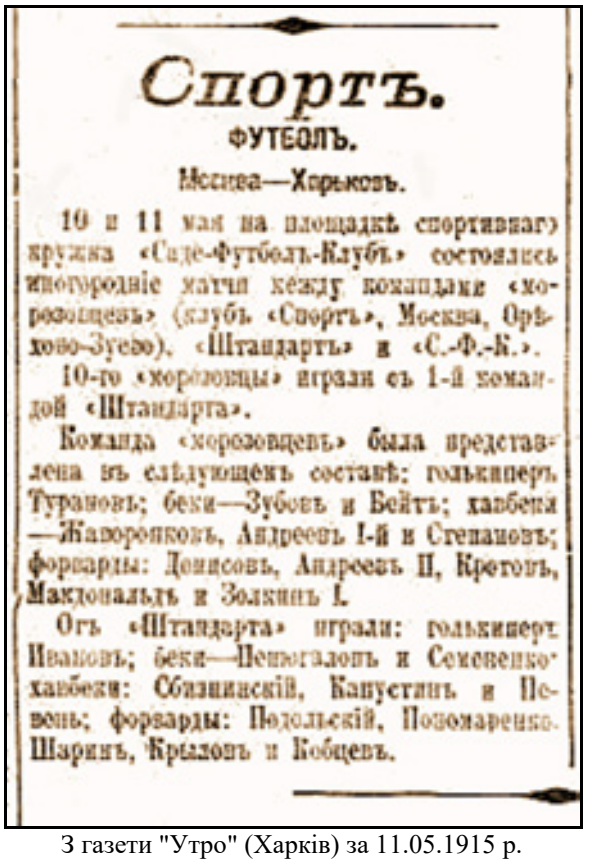

Спортъ.

ФУТБОЛЪ.

Москва—Харьковъ.

10 и 11 мая на площадкѣ спортивнаго кружка «Саде-Футболъ-Клубъ» состоялись иногородніе матчи между командами «морозовцевъ» (клубъ «Спортъ», Москва, Орѣхово-Зуево), «Штандартъ» и «С.-Ф.-К.».

10-го «морозовцы» играли съ 1-й командой «Штандарта».

Команда «морозовцевъ» была представлена въ слѣдующемъ составѣ: голькиперъ Турановъ; беки—Зубовъ и Бейтъ; хавбеки—Жаворонковъ, Андреевъ I-й и Степановъ; форварды: Денисовъ, Андреевъ II, Кротовъ, Макдональдъ и Золкинъ I.

Отъ «Штандарта» играли: голькиперъ Ивановъ; беки—Пенюгаловъ и Семененко; хавбеки: Сбизнинскій, Капустинъ и Певень; форварды: Подольскій, Пономаренко, Шаринъ, Крыловъ и Кобцевъ.

З газети "Утро" (Харків) за 11.05.1915 р.

У деяких друкованих виданнях помилково вказано, що ці матчі були проведені 6 та 7 травня, а не червня, а гомельська команда іменується просто "Спортом". Наведемо цитату про ці матчі у московському журналі "Къ спорту!": ***"...Уже 6-го и 7-го мая*** (тут дописувач помилився - це було не у травні, а у червні - **Примітка автора**) ***черниговцы играли первый разъ междугородний матчъ*** (за прийнятою нами класифікацією - це міжрегіональний матч -

Примітка автора) ***съ Гомелемъ. Въ первый разъ... сыграли со счетомъ 6:4 въ пользу "Кружка Любителей Спорта"; во второй день 4:2 въ пользу гомельского "Спорта"*** (тут, очевидно, спрощено - гомельська команда "Кружокъ спорта" названа просто "Спортом" - **Примітка автора**).

28 червня - Азов - до цього міста прибула таганрозька команда "Гимназическая", яка програла місцевому "Соколу" з рахунком 3:6.

28 червня - Новоросійськ - сюди приїхала збірна катеринодарських команд "Спортъ" та "Викторіи", яка зустрілася з місцевою "Олимпіей", але програла… аж 2:11.

18 липня - Чернігів - тут були проведені матчі з київською приміською командою "Пуща-Водица" (у деяких виданнях вказано, що вони були 1914 року, але то була команда "Боярка"). Цього дня у першому матчі чернігівці поступилися з рахунком 0:8.

19 липня - Чернігів - у другому матчі київська приміська команда "Пуща-Водица" перемогла місцеву команду з рахунком 4:1.

Спортъ

Футболъ.

Третьяго дня на площадкѣ спортивнаго о-ва «Чайность» состоялся международный матчъ между сборными командами Харькова и Полтавы.

Молодая полтавская команда показала довольно слабую игру и харьковцы дѣлали съ ней, что хотѣли. Игра шла все время у воротъ Полтавы, получившей 10 сухихъ голей.

Самымъ чувствительнымъ недостаткомъ полтавской команды является бѣгъ. Очень слабъ голькиперъ.

Харьковская команда выступала въ слѣдующемъ составѣ: голькиперъ—Матросовъ, беки—Сергѣевъ, Купчинскій II; хавбеки—Суховъ, Камаревскій II, Погодинъ; форварды—Ретивовъ II, Дѣдусенко, Ретивовъ I, Штурмъ и Рябовъ.

Судилъ матчъ лучшій харьковскій рефери В. Шуджевскій.

З газети "Утро" №2771 за 1.09.1915 р.

Відомий склад чернігівської команди у цих матчах з киянами: Малахов-II (у другому матчі - Крат) - Гончаренко, Вершховський - Траубе, Шарай, Доброгаєв - Малахов-I, Львов, Свяцький, Зубок, Ядинський.

19 липня - Маріуполь - на майданчику команди "Провидансъ" був проведений матч команди "Никополь" з командою селища Макіївка, у якому господарі перемогли з рахунком 6:0.

30 та 31 липня - Москва - за зверненням миколаївців до "Московской Футболъ-Лиги" тут було заплановане проведення матчів з командою Миколаєва. До того ж, москвичі узяли й витрати на організацію цих матчів. Але, чомусь, миколаївці не змогли у цей час виїхати, й турне було перенесено на вересень, а потім і взагалі ці матчі не відбулися (також див. про них 8 та 9 вересня).

30 серпня - Харків - тут був проведений матч між **збірними Харкова та Полтави**, який закінчився розгромом полтавчан з рахунком 10:0. Наведемо склад харків'ян зі звіту в газеті "Утро" №2771 (див. поряд) за 1 вересня:

"голкипер - Матросов, беки - Сергеев, Купчинский II; хавбеки - Сухов, Крамаревский II, Погодин; форварды - Ретивов II, Дедусенко, Ретивов I, Штурм и Рябов" (до речі, замість Штурма планувалася участь Гужевського - **Примітка автора**).

8 та 9 вересня - Москва - деякі видання інформують, що, начебто, цього року "Николаевский спортивный клубъ" все ж таки побував у Москві (це були перенесені матчі із запланованих на 30 та 31 липня), а потім ще й 14 вересня цей клуб грав у Петрограді. Але чомусь про ці матчі немає жодного доку-менталь-ного підтвердження. Виходячи з того, що історія футболу в цих російських столицях дуже добре вивчена відомими усім, хто цим цікавиться, фахівцями, то потрібно все ж визнати, що цього тур-не взагалі не було. І це просто зухвалі вигадки.

25 вересня - Харків - сюди повинна була завітати, уявіть собі - збірна Москви, але приїхала команда ЗКС, яка в останній першості Москви зайняла останнє місце. Вона зустрілася з кращою харків-ською командою "Фениксъ", яку переграла з рахунком 6:2 (див. звіт на наведеній поряд ілюстрації зі сторінки 3 харківської газети "Утро" №2798 за 28 вересня 1915 року).

Спортъ

«З.-К.-С.»—«Фениксъ».

Состоявшійся вчера футбольный матчъ между московской командой закавказскаго клуба спорта и харьковской «Фениксъ» окончился, какъ и слѣдовало ожидать, поражеиіемъ иѣстныхъ футболистовъ. Въ первый хайтаймъ москвичи легко забиваютъ г. Матросову 4 гола, а получаютъ только одинъ.

Второй хайтаймъ проиоитъ тоже удачно 2:1 и харьковцы не раз побываются въ московскихъ воротахъ. Конечный результатъ матча 6:2. Москвичи всѣ играли бодро и ровно, хотя особенно выдѣлялся изъ общей бѣды, которому Харьковъ противопоставилъ г. Сергѣева, прекрасно ведшаго защиту нашей ея г. Невиномысъ. Удовлетворительно реферировалъ матчъ г. Шафранъ.

З газети "Утро" №2798 за 28.09.1915 р.

26 вересня - Харків - у другому матчі команда ЗКС з Москви зустрілася зі **збірною Харкова**, яка показала значно кращу гру ніж "Фениксъ", і хоча й програла, але гідно - 1:2 (див. поряд звіт на ілюстрації зі сторінки 5 харківської газети "Утро" №2799 за 29 вересня 1915 р.).

1 жовтня - Харків - тут інша збірна Харкова приміської харківської футбольної ліги (ПХФЛ) зіграла з досить слабенькою **збірною Катеринославу**, яку ж, звісно, перемогла з рахунком 6:0 (вже у першому таймі рахунок був 5:0). До речі, у московському журналі "Къ спорту!" №44 за 1 листопада було повідомлення А.В.Зіскінда про те, що наприкінці вересня чемпіон Катеринослава "Алькоръ" планував виїхати до Харкова, де 30 вересня та 1 жовтня мав зустрітися зі збірною Харкова, складеною Приміською лігою цього міста. Але грав не "Алькоръ", а збірна Катеринослава й зустрічалася вона дійсно зі збірною Приміської ліги Харкова. У цьому журналі був надрукований повний склад збірної Катеринослава: Чередниченко - Фендріх, Бєланов - Сінкевич. Савінов. Іванченко - Лахно, Кузькін, Скітенко, Шаповалов, Мельні-ков. Ще треба враховувати, як дехто вважає, що катеринославці вперше грали на полі нормальних розмірів, бо вдома у них на майданчику гімнастичного товариства "Соколъ" поле було значно менших розмірів.

4 жовтня - Харків - тут побувала миколаївська команда "Уніонъ", яка переграла місцевий "Спортингъ-клубъ" з рахунком 2:1 (див. "Николаевскую газету" №2889 за 9.10.1915 р. - **Примітка автора**).

5 жовтня - Харків - миколаївська команда "Уніонъ" все ж таки програла **збірній Харкова** з рахунком 4:5. Відомий склад збірної Харкова у цьому матчі: Добровольський (Х.В.-С.К.) - Сергєєв ("Фениксъ"), Кравцов ("Фениксъ") - Дороган ("Спортингъ-клубъ"), Крамаревський-2 ("Фениксъ"), Сухов ("Спортингъ-клубъ") - Рябов ("Фениксъ"), Ретівов-1 ("Фениксъ"), Гужевський ("Спортингъ-клубъ"), Дедусенко ("Фениксъ"), Ретівов-2 ("Фениксъ"). Невеличкий звіт про цей матч був надрукований в "Николаевской газете" №2889 за 9 жовтня:

"Состязание... со Сборной 5:4 в пользу Харькова, причем из пяти голов четыре были Николаеву забиты штрафные без защиты (пенальті - **Примітка автора**), ***николаевские же голы, забитые Харькову, все чисты. Реферировал судья, избранный лигой. Игра со стороны Сборной велась все время очень стремительно и "Униону" приходилось временами туго, но "Унион" с честью провел состязание, так как, если то и была победа свежих, неутомимых игроков Сборной, то все же голы без защиты нельзя сравнить с чистыми, выполненными "Унионом"... после утомительного переезда..."***.

А також про цей матч був звіт і у харківській газеті "Утро" №2806 за 6 жовтня 1915 року (див. нижче).

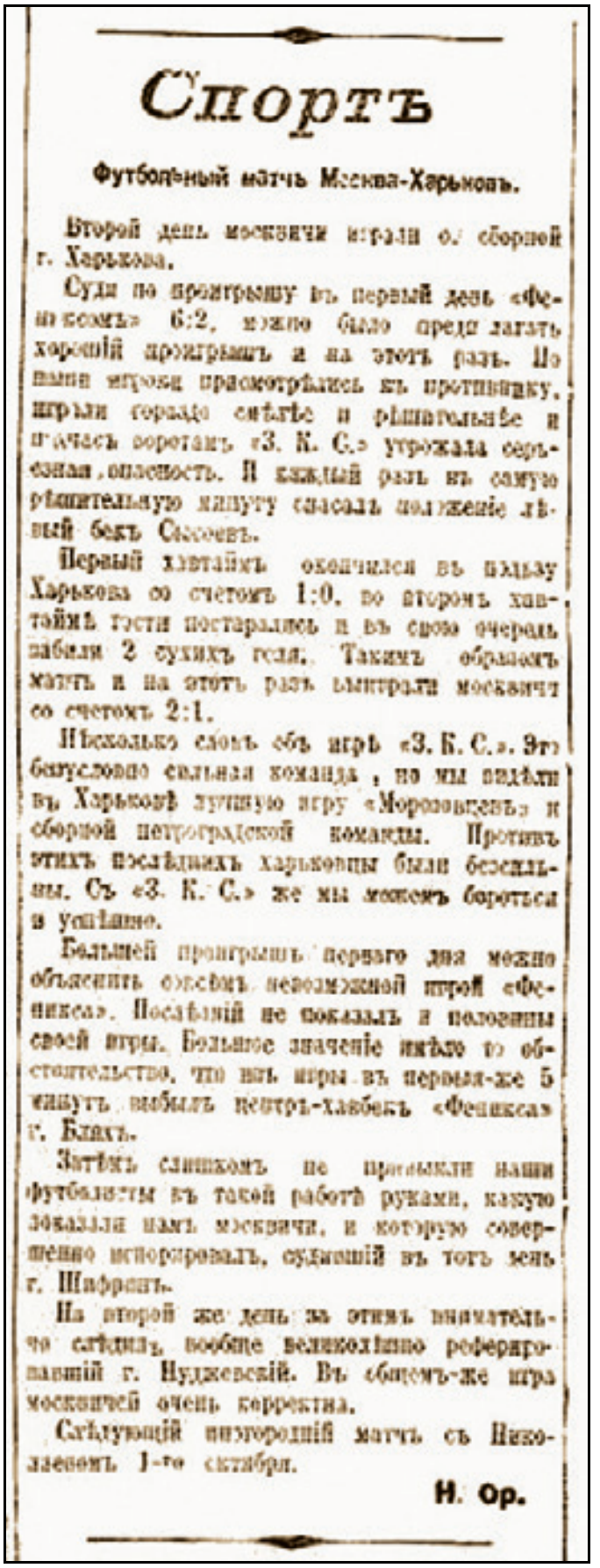

Спортъ

Футбольный матчъ Москва-Харьковъ.

Второй день москвичи играли съ сборной г. Харькова.

Судя по проигрышу въ первый день «Фениксомъ» 6:2, можно было предполагать хорошій проигрышъ и на этотъ разъ. Но наши игроки присмотрѣлись къ противнику, играли гораздо смѣлѣе и рѣшительнѣе и подчасъ воротамъ «З. К. С.» угрожала серьезная опасность. И каждый разъ въ самую рѣшительную минуту спасалъ положеніе лѣвый бекъ Сысоевъ.

Первый хавтаймъ окончился въ пользу Харькова со счетомъ 1:0, во второмъ хавтаймѣ гости постарались и въ свою очередь забили 2 сухихъ геля. Такимъ образомъ матчъ и на этотъ разъ выиграли москвичи со счетомъ 2:1.

Нѣсколько словъ объ игрѣ «З. К. С.». Это безусловно сильная команда, но мы видѣли въ Харьковѣ лучшую игру «Морозовцевъ» и сборной петроградской команды. Противъ этихъ послѣднихъ харьковцы были безсильны. Съ «З. К. С.» же мы можемъ бороться и успѣшно.

Большей проигрышъ перваго дня можно объяснить совсѣмъ невозможной игрой «Феникса». Послѣдній не показалъ и половины своей игры. Большое значеніе имѣло то обстоятельство, что изъ игры въ первыя-же 5 минутъ выбылъ центръ-хавбекъ «Феникса» г. Бляхъ.

Затѣмъ слишкомъ не привыкли наши футболисты къ такой работѣ руками, какую показали намъ москвичи, и которую совершенно игнорировалъ, судившій въ тотъ день г. Шифринъ.

На второй же день за этимъ внимательно слѣдилъ вообще великолѣпно реферировавшій г. Нуджевскій. Въ общемъ-же игра москвичей очень корректна.

Слѣдующій иногородній матчъ съ Николаевомъ 1-го октября.

Н. Ор.

З газети "Утро".№2799 за 29.09.1915 р.

Спортъ

«Уніонъ»—Харьковъ

Состоявшійся вчера матчъ между первой командой г. Николаева: «Уніономъ» и сборной г. Харькова былъ однимъ изъ самыхъ интересныхъ матчей этого сезона. Игра велась живо. Портила впечатлѣніе только грубость николаевскихъ футболистовъ, послѣдствіемъ которой было выбытіе изъ игры Гужевскаго и четыре penalty.

Общій счетъ голей—5:4 въ пользу харькова, хотя должно признаться, что Николаевомъ забиты болѣе цѣнные голы, т. к. два харьковскихъ гола были пробиты С. Ретиковымъ съ penalty. Николаевцы всѣ играли приблизительно одинаково, ничѣмъ особенно не выдѣлялись. Отличался только ихъ голкипер, показавшій хорошій классъ игры и тѣмъ избавившій свою команду отъ многихъ голей. Въ сборной Харькова слѣдуетъ отмѣтить прекрасную игру форвардовъ: Новикова, Дѣдусенки и обоихъ Ретиковыхъ и такихъ хорошихъ защитниковъ, какъ Сергѣевъ и Дарагинъ. Что же касается до остальныхъ игроковъ сборной, то они оставляли желать много лучшаго. Вполнѣ правильно реферировалъ Пуджевскій.

З газети "Утро" №2806 за 6.10.1915 р.

1915 року хтось приписав команді Юзівки чемпіонство на півдні Російської імперії. Так ця нісенітниця й "мандрує" з однієї книжки до іншої. Таке просто неможливе, бо достеменно відомо, що з проведених зустрічей тільки одна перемога юзівців заслуго-вувала уваги та й то з досить слабкою збірною Катеринославу на її полі (2:1). Як би не хотілося, але дуже вже малоймовірним уявля-ється завоювання футболістами "Юзовскаго спортивнаго общества" титула чемпіонів Півдня Російської імперії 1915 року, про який досить часто нагадують донецькі журналісти. Потрібно відмітити, що того часу команду Юзівки покинули Джеймс Дорре, Джон Віскин, Девід Джеймс, Артур Гіллеспі, Девід Гарботль. Їх місця зайняла здебільшого місцева молодь. Футбольні зустрічі продовжувалися, але їх географія була не настільки широкою як раніше, до війни.

Результати матчів висвітлювалися як місцевою пресою, так і центральними спортивними журналами. До речі, один із них - московський "Къ спорту!" у №6 опублікував перелік усіх міст, їх спорт-організацій та матчів високого рівня. Але чомусь про турнір такого значного рангу - жодного слова. Завдяки цьому журналу відомі результати зустрічей усіх найсильніших команд півдня Російської імперії - Миколаєва, Одеси, Харкова, Києва, та знову ж ніякої згадки про першість усього півдня імперії ніде немає.

Є ще й особливо брехлива інформація про перебування у Миколаєві 1915 року команди "КЛИФ" з Олександрівська, яка виграла у місцевого "Русского сокола" (2:1) та програла "Николаевскому спортивному клубу" (1:4). Ця інформація не має жодного документального підтвердження, а "запозичена помилково, нехай Бог прощає" з наведеної в історії футболу Миколаєва інформації про матчі, уявіть собі, команди миколаївської Олександрівської гімназії на першість цього міста серед навчальних закладів. Ось такі у нас "історики". Дивно, але вони ще й приписують цьому КЛИФу нічию з київською командою "Политехники" (0:0).

Не дивлячись на те, що цього року кількість міжрегіональних матчів значно зменшилася, все ж таки спробуємо визначити **кращу команду на теренах України у Російській імперії і за 1915 рік**.

Як і раніше, розглянемо спочатку матчі збірних міст у міжрегіональних матчах (таких міст у 1915 році було п'ять: Харків, Київ, Миколаїв ("Николаевский спортивный клубъ"), Одеса та Полтава. За визначенням коефіцієнту від поділення набраних очок на число проведених матчів, результати тоді наступні:

1. Миколаїв - 2 матчі: 2 перемоги, 0 нічиїх, 0 поразок = 6 очок, коефіцієнт - 6 : 2 = 3,0
2. Київ - 3 матчі: 2 перемоги, 0 нічиїх, 1 поразка = 6 очок, коефіцієнт - 6 : 3 = 2,0
3. Харків - 6 матчів: 3* перемоги, 0 нічиїх, 3** поразки = 9 очок, коефіцієнт - 9 : 6 = 1,5
х. Одеса - 3 матчі: 0 перемог, 0 нічиїх, 3 поразки = 0 очок, коефіцієнт - 0 : 3 = 0

Примітки: 1. Ще одна збірна команда - Полтави, тут не розглянута через проведення нею лише одного матчу.
2. * одна перемога, коли була збірна "Пригородной Харьковской футбольной лиги",
** одна поразка при висупі під прапором "Гельферіхъ-Саде-клубъ".

І, звісно, доповнимо наше дослідження матчами за участю команд міських футбольних осередків. За визначенням коефіцієнту від поділення набраних очок на число проведених матчів, результати ці наступні:

1. Миколаїв - 4 матчі: 2 перемоги, 0 нічиїх, 2 поразки = 6 очок, коефіцієнт - 6 : 4 = 1,5
2. Чернігів - 4 матчі: 1 перемога, 0 нічиїх, 3 поразки = 3 очки, коефіцієнт - 3 : 4 = 0,7
х. Харків - 3 матчі: 0 перемог, 0 нічиїх, 3 поразки = 0 очок, коефіцієнт - 0 : 3 = 0
х. Таганрог - 2 матчі: 0 перемог, 0 нічиїх, 2 поразки = 0 очок, коефіцієнт - 0 : 2 = 0

Примітка: Не розглянуті команди, які провели по одному матчу, з міст: Маріуполь, Катеринослав, Макіївка, а також Київ, бо 2 переможних матчі належать його приміській команді.

Таким чином, за коефіцієнтом, який тут запроваджений, кращими **у 1915 році** були
збірна команда та футбольні команди Миколаєва

1916 рік

23 квітня - до Харкова на запрошення місцевого "Феникса" прибула відома вже харків'янам київська команда "Спортъ-Славія", яка у перший день програла "Фениксу" з рахунком 1:5

Екатеринославъ.

Луганскъ—Екатеринославъ.

25-го мая Луганскъ встрѣтился на полѣ о-ва «Соколъ» со сборной Лиги среднихъ учебныхъ заведеній.

По свистку судьи А. Зискинда очень энергично нападаютъ екатеринославскіе форварда и въ теченіе 90 минутъ оставляютъ въ сѣткахъ гостей 10 мячей. Луганскимъ форвардамъ ни разу не удалось прорваться черезъ линію хавбековъ. Интересно отмѣтить, что мячъ перелетѣлъ всего 5 разъ (!!!) черезъ среднюю линію поля.

Коммерческія училища организовали одну команду и побили чемпіона класса «Б»—«задѣпрощевъ» со счетомъ 7:3. Результатъ отмѣтилъ судья А. Зискиндъ.

На первенствахъ Лиги ср. уч. зав. уже выяснился финальный матчъ: I гимназія—II реальное 29 мая. II гимназія побила городское училище со счетомъ 2:1, а техникомъ со счетомъ 3:1. Двѣ послѣднія команды, какъ получившія по два пораженія, выбили изъ состязанія. 25 мая I-я гимназія выбила 2-ую гимназію, забивъ ей 3 мячи и получивъ 1.

Всѣ игры судилъ А. Зискиндъ.

З журналу "Къ спорту!" №22 за 5.06.1916 р.

24 квітня - на другий день київська команда "Спортъ-Славія" програла "Фениксу" з рахунком 0:5 (або навіть 0:6).

Пояснювалися ці дві поразки з загальним рахунком 1:10 тим, що у Києві на вокзал перед поїздкою з'явилася лише половина команди, а ті, що прибули, у лічені хвилини до відправки потягу збирали по місту гравців з інших команд Києва.

25 травня - Катеринослав - тут відбувся міжрегіональний матч, переможний для місцевої збірної ліги середніх навчальних закладів Катеринослава, яка зі **збірною командою Луганська** перемогла з рахунком 10:0.

29 травня - Миколаїв - тут **збірна команда Києва** в першому матчі перемогла місцевий "Уніонъ" з рахунком 4:2. Відомі склади команд: миколаївці Метличевський - Борисенко, Грушин-2 - Горшанін, Грушин-1, Вінер-2 - Полегенький-2, Серганов, Червоношенко, Прохоров, Вінер-1, а кияни Юзефі - Преснов, Івашкевич - Бродський, Гуляницький, Клітинський - Савицький, Кукуєвицький, Пихтєв, Болевський-1, Болевський-2.

Гості відкрили рахунок з пенальті (лівий крайній Савицький), потім Пихтєв подвоїв його, а Кукуєвицький забив третій гол. Але й це ще не все - миколаївець Горшанін забив четвертий гол… у свої ворота. Тільки після цього миколаївці відіграли два голи (Серганов і Г.Полегенький). У звіті про цей матч в одній з миколаївських газет було вказано що ***"Уніонъ" игралъ очень оживленно, но заметно уступалъ въ силе и стренированности КФЛ".***

Фрагмент матчу збірної Києва в Миколаєві 30.05.1916 р.

30 травня - Миколаїв - **"Николаевский спортивный клубъ"** таки переміг **збірну Києва** з таким же рахунком 4:2. Склад гостей не змінився, а миколаївці грали у складі: Войтенко - Роман, Сімаков, Дмітрієв, Севастопольський, Берковський, Полегенький-1, Кураба, Рябов, Гальперін, Крашенинніков У господарів голи забили двічі Рябов, Гальперін і Кураба, а у гостей Болєвський-2 та Пихтєв.

25 червня - Катеринослав - сюди прибула **збірна Бердянська**, яка домовилася провести матч зі збірною ліги середніх навчальних закладів. Матч з учнівською збірною бердянці виграли з рахунком 2:1. А ось у другому матчі грати з ними забажала збірна Катеринослава.

26 червня - Катеринослав - на другий матч одразу відгукнулася новостворена "Екатеринославская футбольная лига" (ЕФЛ) і **збірна Бердянська** програла вже на цей час створеній **збірній Катеринослава** (ЕФЛ) аж 3:8. Відомий склад збірної ЕФЛ: Ганус - Бєланов, Шраєр - Саванов, Ольбрих, Кузнєцов - Лахно, Филипський, Образцов, Смоляков, Шаповалов.

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

23 липня - Катеринослав - сюди прибула маріупольська команда "Никопольский Спортивный Кружокъ" (НСК), яка зустрілася зі збірною середніх учбових закладів цього міста. Матч завершився унічию з рахунком 2:2 (голи у маріупольців забили И.Хегнер і С.Красовський).

24 липня - Катеринослав - у другому матчі команди "Никопольский Спортивный Кружокъ" (НСК) зі **збірною Катеринослава** (ЕФЛ) маріупольці програли з рахунком 1:2 (гол у маріупольців забив І.Лєсной).

30 липня - Катеринослав - тут збірна середніх навчальних закладів Катеринослава зустрілася з учнівською збірною Юзівки й перемогла її з рахунком 1:0.

31 липня - Катеринослав - у другому матчі **збірна команда Катеринославу** (ЕФЛ) програла **збірній команді Юзівки** з рахунком 1:2 (дехто вказує, що була нічия - 1:1 ?).

6 серпня - Катеринослав - сюди на матч-реванш прибула **збірна команда Харкова**, де спочатку розім'ялася на учнівській збірній Катеринославу, перемігши її з рахунком 4:1.

7 серпня - Катеринослав - **збірна команда Харкова** у другому матчі зіграла унічию зі **збірною командою Катеринослава** з рахунком - 1:1.

14 та 15 серпня - Маріуполь - сюди планувався візит збірної Катеринослава, щоб зустрітися у матчі-реванші з командою Маріуполя "Никопольский спортивный кружок", але чи відбулося це – невідомо.

21 серпня - Катеринодар - цього дня у цьому місті був проведений перший міжрегіональний матч з командою Новоросійська. Місцева "Вікторія" переграла "Аскольдъ" з рахунком - 2:0.

28 серпня - Харків - тут на участь у престижному турнірі з нагоди відкриття нового спортивного майданчика "М.Гельферих-Саде" дали згоду збірні команди Харкова, Миколаєва, Катеринослава та Ростова-на-Дону. Але, як і у попередні роки, замість збірної Миколаєва сюди прибула під прапором збірної міста добре зіграна на той час команда **"Николаевского спортивного клуба"**. У півфінальному матчі турніру миколаївці перемогли збірну команду Ростова-на-Дону з рахунком 6:0 (відомий арбітр цього матчу - Альслебень).

28 серпня - Харків - тут у другому півфінальному матчі турніру з нагоди відкриття нового спортивного майданчика "М.Гельферих-Саде" **збірна Харкова** перемогли **збірну Катеринославу** з рахунком 2:1.

29 серпня - Харків - у матчі турніру за третє місце зустрілися **збірні команди Катеринославу** та Ростову-на-Дону. Катеринославці перемогли з рахунком 5:0 й стали третіми призерами цього турніру.

29 серпня - Харків - у фіналі турніру з нагоди відкриття нового спортивного майданчика "М.Гельферих-Саде" **збірна команда Миколаєва** несподівано для всіх переграла **збірну команду Харкова** з рахунком 3:0 і стала переможцем цього одного з найперших престижних турнірів півдня Російської імперії. До речі, це було найвище досягнення футболу Миколаєва за тих часів. Це усі добре розуміли, а миколаївці, взагалі, вважали себе чемпіонами Півдня Російської імперії 1916 року.

Ось як це висвітлила "Николаевская газета" №3153 за 1 вересня 1915 року:

"Во вторникъ, 30 августа, изъ Харькова вернулась футбольная команда "Николаевскаго спортивнаго клуба". 28-го наша команда встретилась со сборной командой Ростова и побила ее 6:0. Въ тотъ же день сборная Харькова выиграла у сборной Екатеринослава - 2:1. На следующий день... "Николаевский спортивный клубъ" победилъ Харьковъ - 3:0. Имея победу надъ сборной Киева 4:2 и отказъ Одессы выступать на состязании, "Николаевский спортивный клубъ" фактически вышелъ победителемъ Юга России по футболу".

Безумовно, потрібно ще й навести коментар московського журналу "Къ спорту!" №28 за 25 вересня 1916 року, де на сторінці 13 вказувалося:

"Любители футбола ждали отъ финальнаго матча Харьковъ - Николаевъ много удовольствия. Ихъ надежды оправдались и матчъ можно признать прямо великолепнымъ. Николаевъ показалъ игру, которую намъ приходилось видеть только у столичныхъ командъ, и благодаря своимъ бекамъ и прекрасной сыгранности ему удалось окончить матчъ всухую и взять у хозяевъ 3:0. Общее впечатление, создавшееся после этихъ игръ. Порадовалъ Николаев, показавший столь классную и корректную игру, хотя у некоторыхъ игроковъ и прорывались грубости".

Враховуючи те, що це був перший, практично офіційний, і (за нашими мірками) регіональний турнір, потрібно обов'язково при визначенні кращих команд 1916 року - навести його сітку:

НА МІЖРЕГІОНАЛЬНІЙ АРЕНІ УКРАЇНИ

Перший на півдні Російської імперії регіональний турнір збірних міст

(м.Харків, 28 - 29 серпня 1916 року)

½ фіналу

Миколаїв - Ростов-на-Дону - 6:0
Харків - Катеринослав - 2:1

матч за 3-є місце

Катеринослав - Ростов-на-Дону - 5:0

фінал

Миколаїв - Харків - 3:0

Примітка: Замість збірної Миколаєва грала краща команда цього міста - "Николаевскій спортивный клубъ" (ранше мав назву - "Николаевскій Атлетикъ-клубъ").

25 вересня - Ростов-на-Дону - харківська команда "Саде-футболъ-клубъ" нарешті дозволила й собі виїхати за межі рідного міста, бо не змогла відмовитися від участі у престижному турнірі у Ростові-на-Дону, в якому крім збірної Ростова-на-Дону приймали участь ще й **збірні Таганрога** та польського Лодзі. У першому матчі 25 вересня харків'яни одразу зустрілася зі збірною господарів і у досить напруженій боротьбі перемогли (5:3).

25 вересня - Ростов-на-Дону - **збірна Таганрогу** перемогла команду лодзинського "Соколу" з рахунком 4:2. Цей матч міжнародним рахувати не можна, а лише міжрегіональним, бо половина сучасної Польщі того часу, у тому числі й Лодзь, ще входила до Російської імперії

26 вересня - Ростов-на-Дону - у матчі за перше місце харківська команда "Саде-футболъ-клубъ" перемогли **збірну Таганрога** з рахунком - 2:1 і стала переможцем турніру у цьому місті.

28 вересня - Мелітополь - джанкойська команда "Есидиръ" зустрілася тут у двобої з місцевою командою "Стадіонъ" і у першому матчі поступилася - 1:4 (1:1). Ось склад "Стадіона" у цьому матчі: Р.Шаша - Г.Лівшиць, С Богданович - А.Самохвалов, М.Каракулін, Г.Єсипенко - І.Ададжієв, А.Шпектор, Г.Железняк, В.Дєєв, Б.Снєгоцький

29 вересня - Мелітополь - мелітопольский "Стадіон" у другому матчі грав з джанкойським клубом "Есидиръ", але результат другого матчу не зберігся.

Обом цим матчам була присвячена нотатка у журналі "Весь миръ" №38 (див. ілюстрацію поряд). Обидва матчі проходили на майданчику "Стадіона" біля земської лікарні.

21 жовтня - Новоросійськ - тут зустрілися збірні гімназій Катеринодару та Новоросійська - перемогли місцеві гімназисти з рахунком - 4:1.

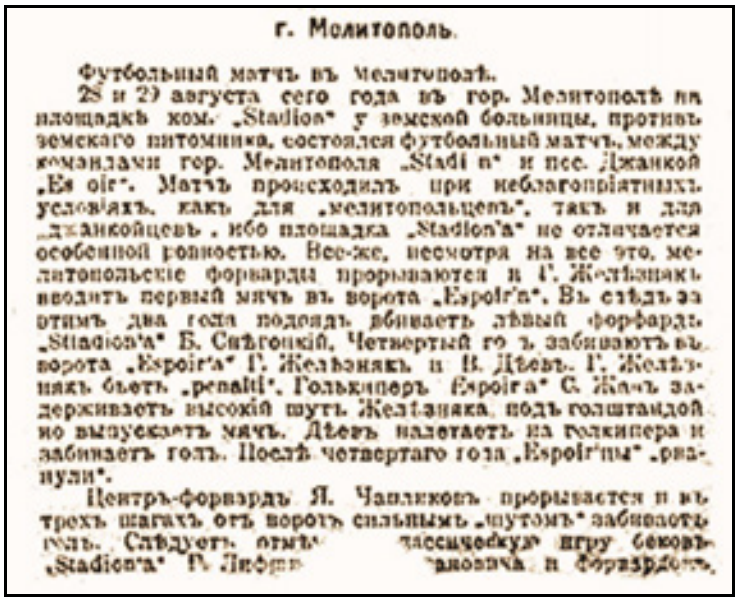

г. Мелитополь.

Футбольный матчъ въ Мелитополѣ.

28 и 29 августа сего года въ гор. Мелитополѣ на площадкѣ ком. „Stadion" у земской больницы, противъ земскаго питомника, состоялся футбольный матчъ, между командами гор. Мелитополя „Stadion" и пос. Джанкой „Espoir". Матчъ происходилъ при неблагопріятныхъ условіяхъ, какъ для „мелитопольцевъ", такъ и для „джанкойцевъ", ибо площадка „Stadion'a" не отличается особенной ровностью. Все-же, несмотря на все это, мелитопольскіе форварды прорываются и Г. Желѣзнякъ вводитъ первый мячъ въ ворота „Espoir'a". Въ слѣдъ за этимъ два гола подрядъ вбиваетъ лѣвый форфардъ „Stadion'a" Б. Снѣгоцкій. Четвертый го ъ забиваютъ въ ворота „Espoir'a" Г. Желѣзнякъ и В. Дѣевъ. Г. Желѣзнякъ бьетъ „penalti". Голькиперъ „Espoir'a" С. Жанъ задерживаетъ высокій шутъ Желѣзняка, подъ голштандой но выпускаетъ мячъ. Дѣевъ налетаетъ на голкипера и забиваетъ голъ. Послѣ четвертаго гола „Espoir'цы" „рванули".

Центръ-форвардъ Я. Чапликовъ прорывается и въ трехъ шагахъ отъ воротъ сильнымъ „шутомъ" забиваетъ голъ. Слѣдуетъ отмѣ[illegible] [illegible]ссическую игру бековъ „Stadion'a" Г. Лифш[illegible] [illegible]ановича и форвардовъ.

З журналу "Весь міръ" №38 за 1916 р.

22 жовтня - Харків - тут побувала миколаївська команда "Уніонъ", яка програла місцевій команді ФК "М.Гельферихъ-Саде" на її майданчику з рахунком 2:3, хоча у першому таймі перемагала 2:0. Ось як харківська газета "Южный край" №13662 за 23.10.1916 р. писала про цей матч:

"Вчера на поле Гельферихъ-Саде встретились команды хозяевъ и уже не 1-й раъз насъ посещающая команда Николаева. Игралъ Николаевъ на редкость хорошо и после 1 хавтайма ушел съ поля победителемъ со счетом 1:0. Во 2-й половине игры Николаевъ забиваетъ еще одинъ голъ, но удовлетворенный, по-видимому, результатами, выпускаетъ изъ своиъх рукъ инициативу. Неожиданно этимъ пользуется "Г.С." и перебрасываетъ мячъ къ воротамъ противника. 1-ю попытку отыграться парализуетъ рефери г. Гилеспи,

не засчитывая почему-то явного мяча. Въ конце игры онъ, положимъ, исправилъ свою ошибку, давъ въ пользу "Г.С." незаслуженный фри-кикъ. Въ промежутке между этими голами "Саде" успелъ забить Николаеву 2 великолепныхъ, чистыхъ и красивыхъ, и 1-я встреча съ Николаевомъ закончилась на этотъ разъ победой Харькова - 3:2…".

23 жовтня - Харків - у другому матчі миколаївська команда "Уніонъ" зустрілася зі **збірною Харкова**, але результат цього матчу залишився невідомим.

Також є нічим не підтверджена інформація про те, що влітку 1916 року збірна Олександрівська виїжджала до Херсона і Миколаєва, де зіграла по дві зустрічі. У Херсоні з командою "Спортінгъ-клубъ" зіграла внічию - 0:0, а другий матч виграла - 1:0. А у Миколаєві виграла у команди "Російський сокілъ" - 2:0, а команді "Атлетикъ-клубъ" програла - 1:4 (про такі ж два матчі у Миколаєві "розповідають" ще й як проведені 1915 року, але тоді їх рахують матчами КЛИФ Олександрівська, а не збірної). Але усі ці матчі не мають жодного документального підтвердження й за попереднім досвідом їх також можна вважати просто вигаданими.

Щодо офіційного проведення **чемпіонату півдня Російської імперії 1916 року** жодної інформації немає. Але як і 1915 року, бували такі казуси, коли журналісти в місцевих газетах, захоплюючись тією чи іншою командою, величали її чемпіоном якогось регіону. Так сталося й 1916 року, коли в липні про факт "чемпіонства" сповістила своїм читачам катеринославська газета "Приднепровский край". Приводом для цієї публікації, напевно, стали приїзди у липні до Катеринослава (дати наведені вище) футболістів Бердянська (8:3), Маріуполя, (2:1), Юзівки (1:2) та Харкова (1:1). До того ж, два матчі у турнірі в Харкові (1:2 та 5:0). То визначати збірну Катеринославу чемпіоном півдня 1916 року просто дивно. Тут чомусь забувають про поразки Харкову та Юзівці. Але, щоб Ви думали? Враховуючи те, що Юзівка перемогла Катеринославців дехто саме їй приписує тоді чемпіонство. Чому в цьому разі не враховується Миколаїв (переможець турніру у Харкові), а також Одеса, Київ… Якби ж ще хоча б був офіційний чемпіонат півдня Російської імперії, але ж його не було.

Треба зазначити, що вже того часу команди, через журналістів, використовували засіб, який дозволяв підняти їм своє реноме, та й глядачів зацікавити відвідати стадіон. Наприклад, до Одеси прибуває слабка команда Сімферополя, анонсована в пресі як збірна Криму і… програє з рахунком 0:11! Але білети були розпродані, та й своя команда на тлі слабкого суперника виглядала ой як добре!

Не дивлячись на те, що цього року кількість міжрегіональних матчів ще більше зменшилася, все ж таки спробуємо визначити **кращу команду на теренах України у Російській імперії і за 1916 рік**.

Як і раніше, розглянемо спочатку матчі збірних міст у міжрегіональних матчах (таких міст у 1916 році було вісім: Харків, Київ, Миколаїв ("Николаевский спортивный клубъ"), Катеринослав, Бердянськ, Таганрог, Юзівка та Луганськ). За визначенням коефіцієнту від поділення набраних очок на число проведених матчів, результати тоді наступні:

1. Миколаїв - 3 матчі: 3 перемоги, 0 нічиїх, 0 поразок = 9 очок, коефіцієнт - 9 : 3 = 3,0
2. Харків - 4 матчі: 2 перемоги, 1 нічия, 1 поразка = 8 очок, коефіцієнт - 8 : 4 = 2,0
3. Катеринослав - 6 матчів: 3 перемоги, 1 нічиїх, 2 поразки = 11 очок, коефіцієнт - 11 : 6 = 1,83
4. Київ - 2 матчі: 1 перемога, 0 нічиїх, 1 поразка = 3 очок, коефіцієнт - 3 : 2 = 1,5

Примітки: 1. Ще дві збірні команди - Полтави та Юзівки, тут не розглянуті через проведення ними лише одного матчу, а також Бердянська та Таганрогу через два матчі, але з гіршими показниками ніж у Києва.

І, звісно, доповнимо наше дослідження матчами за участю команд міських футбольних осередків. За визначенням коефіцієнту від поділення набраних очок на число проведених матчів, результати ці наступні:

1. Харків - 5 матчів: 5 перемог, 0 нічиїх, 0 поразок = 15 очок, коефіцієнт - 15 : 5 = 3,0
2. Катеринослав - 5 матчів: 2 перемоги, 2 нічиїх, 1 поразка = 11 очок, коефіцієнт - 11 : 5 = 2,2
3. Маріуполь - 2 матчі: 0 перемог, 1 нічия, 1 поразка = 2 очки, коефіцієнт - 2 : 2 = 1,0

Примітка: Не розглянуті команди, які провели: по одному матчу, з міст: Юзівка, Джанкой, Мелітополь; по 2 програних матчі - з Києва та Миколаєва, а також - Катеринодару, бо його матчі були проведені з близькими сусідами.

Таким чином, за коефіцієнтом, який тут запроваджений, кращими **у 1916 році** були
збірна команда Миколаєва та футбольні команди Харкова

1917 рік

21 та 22 травня - Одеса - є інформація, що на запрошення Миколаївської футбольної ліги сюди повинна була приїхати збірна Києва на матчі з першою та другою збірними Миколаєва. Кияни ще 10 травня на засіданні представників футбольних гуртків сформували свою збірну з кращих гравців. Визначили навіть двох запасних та чотирьох кандидатів до цієї збірної. 14 травня ця збірна провела тренувальний матч з одним із місцевих клубів (але невідомо чи відбулися ці матчі, а якщо й відбулися, то який їх результат).

21 та 22 травня - Одеса - є інформація, що на початку травня "Екатеринославская Футбольная Лига" отримала запрошення від одеського єврейського футбольного клубу "Маккаби" приїхати до Одеси й зіграти там два матчі. Відомо, що збірна Катеринослава після цього одразу була зібрана й почала інтенсивні тренування (на жаль, невідомо чи відбулися ці матчі).

23 травня - Мелітополь - є інформація з нотатки, вміщеній у московському журналі "Русскій спортъ" №22 за червень цього року (до речі, до цього часу про футбол Мелітополя у центральній спортивній пресі ще нічого не публікувалося) про перебування тут **збірної команди Севастополя** у цьому місті, де вона зі **збірною командою Мелітополя** зіграла унічию з рахунком 1:1.

Наводимо цю нотатку у скороченому вигляді (ілюстрація її в повному вигляді наведена у III томі на сторінці 309):

"Мелитополь (Тавр. Губ.). За последніе праздничные дни состоялся рядъ интересныхъ междугородныхъ матчей, в которыхъ принимали участіе города: Севастополь, Геническъ, Такмакъ и Мелитополь.

Такъ 23-го мая на площадке спортивного общества "Стадіонъ" состоялся интересный матчъ первыхъ командъ - Севастополь - Мелитополь. Матчъ закончился въ ничью 1:1... У Мелитополя много аплодисментовъ сорвалъ у публики вратарь Шаша, также хорошо играли Лившицъ, Аладжіевъ и Креславскій...

...В цветахъ Мелитополя выступали: Шаша, Самохваловъ, Земляницкій, Лившицъ, Попондионити, Креславскій, Нельзонъ, В.Деевъ, Шпекторъ и Аладжіевъ. Въ этомъ составе заслуживаютъ похвалы: вратарь Шаша, бекъ Самохваловъ, хавбекъ Лившицъ и форварды: Креславскій, В.Деевъ и Аладжіевъ...."

Кажуть, що сформування цього року у Мелітополі збірної команди цього міста пов'язане, як дехто вважає, під "символічний" перший міжміський футбольний турнір збірних команд у травні 1917 року. До того ж, що до цього турніру посилаються на вищенаведену нотатку - кажуть, що саме там про нього чудово викладено. Але у нотатці немає жодного слова про якийсь "турнір" у Мелітополі.

11 червня - Мелітополь - тут зі **збірною командою Мелітополю** приїхала **збірна команда Токмаку** (нині - Запорізька обл.), але програла господарям з рахунком 0:3. Ось коротенька цитата з того ж журналу, про який мова ведеться вище: ***"...11-го іюня играли Такмакъ - Мелитополь, эту встречу такъ же легко выигралъ Мелитополь со счетомъ 3:0...".***

2 липня - Мелітополь - сюди прибула команда "Севастопольский кружокъ любителей спорта" (СКЛС), яка перемогла мелітопольський "Спортъ-клубъ" з рахунком 3:0.

8 липня - Катеринослав - прибувший сюди харківський "Саде-Атлетический клубъ" зіграв з місцевою командою "Стадионъ" унічию з рахунком 2:2.

9 липня - Катеринослав - у другому матчі харківський "Саде-Атлетический клубъ" знову зіграв з місцевою командою "Стадионъ" унічию, але з рахунком 1:1.

9 липня - селище Вознесенського рудника (тоді передмістя Юзівки, а нині в межах Донецька) - тут харківська "Викторія" перемогла місцеву команду цього селища з рахунком 5:1.

23 липня - Суми - вперше у цьому місті був проведений міжрегіональний матч - команда "Спорт" Суми приймала київську команду "Польское гимнастическое общество" і програла з рахунком 0:3.

8 серпеня - Катеринослав - тут була проведена зустріч команди "Севастопольский кружокъ любителей спорта" (СКЛС) з місцевою командою "Викторія", яка програла севастопольцям з рахунком 1:3.

8 серпня - Катеринослав - тут була проведена друга зустріч команди "Севастопольский кружокъ любителей спорта" (СКЛС), цього разу з минулорічним чемпіоном Катеринославу "Алькором" і, як пише

московський журнал "Русскій спортъ" №27-28 за 1917 рік: ***"...Как и следовало ожидать, "Алькоръ" выиграл, забивъ 8 мячей и получив в ответъ только 3"***.

вересень - Харків - тут, начебто, була (або планувала цю поїздку) команда "Севастопольский кружокъ любителей спорта" (СКЛС), але ні дата, ні результат матчу, ні навіть суперник - невідомі. Скоріше за все, це було лише бажання. Але харків'яни до такого приїзду готувалися, бо ще у липні "літня" збірна Харкова зіграла два міжміських матча у Сумах, а потім, вже готуючись до матчу з кримчанами зібралася двома складами для визначення основного складу, зігравши тренувальний матч між собою на майданчику "Фенікса" .

Насамкінець зазначимо про, начебто, існуючу інформацію, що перед революційними подіями в Російській імперії до Феодосії досить часто навідувалася команда Бердянська, але це документально нічим не підтверджено.

Не дивлячись на те, що цього року кількість міжрегіональних матчів взагалі була незначною, все ж таки більш-менш реально визначити **кращу команду на теренах України у Російській імперії і за 1917 рік** є можливість об'єднавши збірні команди (усього два матчі) з командами спортивних осередків з 8 міст: Харків, Київ, Севастополь, Мелітополь, Катеринослав, Суми та Токмак. За визначенням коефіцієнту від поділення набраних очок на число проведених матчів, результати тоді наступні:

1. Харків - 3 матчі: 1 перемога, 2 нічиїх, 0 поразок = 7 очок, коефіцієнт - 7 : 3 = 2,3
2. Севастополь - 4 матчі: 2 перемоги, 1 нічия, 1 поразка = 8 очок, коефіцієнт - 8 : 4 = 2,0
3. Катеринослав - 4 матчі: 1 перемога, 2 нічиї, 1 поразка = 7 очок, коефіцієнт - 7 : 4 = 1,75
4. Мелітополь - 3 матчі: 1 перемога, 1 нічия, 1 поразка = 5 очок, коефіцієнт - 5 : 3 = 1,69

Примітка: 1. Ще 3 команди - Києва, Сум та Токмака, тут не розглянуті через проведення ними лише одного матчу.

Таким чином, за коефіцієнтом, який тут запроваджений, кращими **у 1917 році** були
футбольні команди Харкова

* * *

Маючи результати проведених досліджень за кожний рік, залишається лише підбити підсумки й визначитися з найкращими збірними командами міст на українських землях півдня Російської імперії та командами спортивних осередків у цих містах у прийнятий нами для розгляду у цьому виданні період перших кроків футболу України та за наданням балів відповідно до зайнятого місця: за перше місце - 3, за друге - 2 і за третє - 1 (вказані у таблицях за кожний рік).

: . **Визначення міст на українських землях півдня Російської імперії з кращими збірними командами за період з 1912 по 1916 рр. на міжрегіональній арені**

місця	назва	1912	1913	1914	1915	1916	бали
1	Харків	1	3	-	1	2	7
2*	Миколаїв	-	1	-	3	3	7
3 - 4	Одеса	3	2	-	-	-	5
3 - 4	Київ	-	-	3	2	-	5
5	Юзівка	2	-	1	-	-	3

Примітки: 1. До таблиці не внесені збірні команди Сімферополя та Катеринославу, які лише одного разу були серед призерів.
3. * Перше місце при однаковій кількості балів визначено за Харковом: по-перше - за більшою кількістю сезонів знаходження у призерах, а по-друге - Харків був представлений збірною з різних клубів міста, а Миколаїв завжди однієї і тією ж спочатку єдиною, а потім і найкращою командою одного клубу.

Визначення міст на українських землях півдня Російської імперії з кращими футбольними командами спортивних осередків за період з 1912 по 1916 рр. на міжрегіональній арені

місця	назва	1912	1913	1914	1915	1916	1917	бали
1	Харків	1	2	1	-	3	3	10
2 - 3	Київ	3	3	-	-	-	-	6
2 - 3	Миколаїв	-	-	3	2	-	-	6
4 - 5	Одеса	-	1	2	-	-	-	3
4 - 5	Катеринослав	-	-	-	-	2	1	3

Примітки: 1. До таблиці не внесені збірні команди Таганрогу,Чернігова, Маріуполя та Севастополя, які лише одного разу були серед призерів.

Якщо навіть скласти результати цих таблиць, то тоді знову таки маємо у Харкова - 17 балів, Миколаєва - 13, Києва - 11, а Одеса замкне цю четвірку з 8 балами.

Як бачите, проведене нами визначення зроблено зі значною достовірністю й похибка при цьому дуже незначна. Підтвердити це може хіба що свідоцтво, що проведений аналіз і висновки зроблені автором цього видання, який біля 5 років працював у секторі надійності апаратури одного з режимних підприємств і безпосередньо займався оцінкою показників і визначенню їх середньо-статистичного значення з належною похибкою. Але, якщо хтось застосує іншу методику, то це справа кожного дослідника окремо. І довіряти наданому, чи ні - це нехай вирішує читач.

Таким чином, залишається лише констатувати, що у міжрегіональних матчах на теренах України на півдні Російській імперії

за часів до 1917 року кращими були команди Харкова

Збірна команда Харкова 1912 р.

"Фениксъ" Харків, 1911 р.

Футбольний "крик моди" тих часів

УЧАСТЬ КОМАНД УКРАЇНИ У МІЖНАРОДНИХ ТОВАРИСЬКИХ МАТЧАХ

FOOT-BALL

Планета футболом пройнята.
Баталії – тільки лиш гра.
Всі матчі – справжнісіньке свято
Спортивної дружби й добра.

Володимир КРАВЧУК

Як було наведено у попередній главі, у наші часи деякі історики футболу залюбки іменують багато матчів між командами з автономних утворень (країв) Австро-Угорської імперії міжнародними, а ось матчі між командами губерній Російської імперії жодний історик ніколи до міжнародних чомусь не відносить.

Знову ж таки, закликаємо читачів дуже уважно відноситися до поділення матчів на міські, міжміські, міжрегіональні та міжнародні, бо інакше плутанина ні до чого доброго не призведе. Усі повинні розуміти, що тільки ті матчі потрібно визначати міжнародними, які проводяться між командами різних країн (або держав чи імперій). А матчі між командами з міст різних регіонів (країв, губерній та інших автономних утворень) однієї імперії, потрібно класифікувати виключно як міжрегіональні. Так само матчі між командами міст кожного з вказаних регіонів - це міжміські матчі. Хоча, безумовно, додаткова інформація про те, з якого регіону або автономії команда, завжди ніколи не завадить.

Щоб чітко визначитися, які держави та імперії існували на початку XIX століття до закінчення першої світової війни, окрім матеріалів наведених у першому томі, тут ще раз теж надамо карту Центрально-Східної Європи тих часів, з якої чітко видно - матчі між якими країнами повинно вважати міжнародними і в подальшому ми цього будемо дотримуватися.

Карта Центрально-Східної Європи за часів імперій. 1910 р.

На жаль, в ті часи матчів між командами з українських земель та командами інших країн було замало. Визначити серед українських команд кращу практично неможливо, хоча бажання знати чемпіона тих часів дуже спокусливе. Але, пробачте - це лише мрії або особисте бачення кожного. Заборонити це, звісно, ніхто не має права, але коли це нав'язується іншим через засоби масової інформації, то це вже маячня божевільного.

У цій главі, крім того, що надається існуюча, документально підтверджена інформація, розподіл команд на представників Західної та Східної України, тобто як вони тоді були поділені між двома імперіями, не робиться. Але треба розуміти, що, по-перше, в деяких містах, особливо портових, проводилися матчі між командами цих міст з командами екіпажів з прибулих пароплавів (здебільшого британських). Також проводилися матчі з командами існуючих у містах національних меншин з інших країн та й ще з командами іноземних полонених під час війни. Звісно, ці матчі були непередбаченими, щодо них ніхто заздалегідь не домовлявся, тому й вважати їх офіційними товариськими аж ніяк неможливо. Ось чому й вирішено відокремити такі групи матчів одна від одної.

МІЖНАРОДНІ НЕПЕРЕДБАЧЕНІ ЗАЗДЕЛЕГІДЬ МАТЧІ

Зустрічі з командами моряків з прибулих у порти пароплавів

Безумовно, як відомо з багатьох джерел, місцеві шанувальники футболу на початку XIX століття у портових містах, з метою навчитися як слід улюбленій ними англійській грі "футбол", пограти у справжній футбол та отримати досвід, вимушені були запрошувати команди моряків з британських суден, що частенько прибували до портів міст Російської імперії - Херсонської губернії (насамперед - Одеса, Миколаїв та Херсон) та Таврійської губернії (міста Криму та Приазов'я). А інколи й навпаки, команди моряків запрошували місцеві команди, і вони залюбки погоджувалися.

Щодо проведених в ці часи матчів, "охрещених" в деяких виданнях першими "міжнародними", з місцевими командами з іноземців, то крім спогадів та вигадок, існують і документальні підтвердження деяких таких матчів. Багато друкованих видань перш за все насичені вигадками журналістів та літераторів.

У цих вигадках спочатку, здебільшого, ці так звані "місцеві" команди насправді були командами британських представництв в цих містах. Наприклад, у Одесі такою командою був "славнозвісний" ОБАК (Одеський Британський Атлетик-Клаб). Але якось в ці часи одеські газети про такі міжнародні матчі ОБАКу з тими ж англійцями з пароплавів зовсім не писали. Мабуть вважали, що місцевих мешканців це зовсім не цікавило, як там англійські піддані ганяли м'яча між собою.

А от інформація про такі матчі вже місцевих команд мешканців міст, з'явилася лише з 1909 року - і саме про перші матчі у Одесі.

1909 рік

12 липня - Одеса - тут місцева команда "Одесскаго кружка "Футболъ" на своєму майданчику, начебто, зустрілася з командою моряків з прибулого до Одеси пароплава "Мароко" (результат цього матчу, а також чи відбувся він насправді, невідомі).

Є лише анонс у газеті "Одесскій листокъ" за 12 липня: ***"сегодня на поле Одесского кружка "Футбол" состоится игра в футбол между 1-й командой кружка и командой английского парохода "Мароко".***

19 липня - Одеса - команда "Одесскаго кружка "Футболъ", начебто, зустрілася цього дня на своєму майданчику зі збірною моряків з декількох англійських пароплавів (результат цього матчу, а також чи відбувся він насправді, невідомі).

Є лише анонс у газеті "Одесскій листокъ" за 19 липня: ***"сегодня в 10 утра состоится игра в футбол со сборной командой английских пароходов".***

1 листопада - Одеса - існує достовірна інформація, що тут місцева футбольна команда приватної гімназії Н.Іліаді провела зустріч зі збірною англійських моряків з пароплавів "Електра" та "Мікадо", і цей матч завершився унічию - 1:1 (з газети "Одесскій листокъ" за 3 листопада 1909 року).

29 листопада - Одеса - за достовірною інформацією - на Куликовому полі місцева команда 2-ої гімназії (капітан Рашеєв) зіграла зі збірною англійських моряків з пароплавів "Lady Ouse" та "Lanichenъ" (капітан Зауерет) унічию - 0:0 (з газети "Одесскій листокъ" за 1 грудня 1909 року)

1911 рік

12 травня - Миколаїв - тут був проведений перший у цьому місті документально підтверджений футбольний матч на майданчику біля "каторжної" тюрми місцевої вільної команди з англійською командою юнг з англійських пароплавів, що стояли у порту. Анонс цього матчу був надрукований у місцевій "Трудовой газете" №626 за 12 травня, а у №628 цієї газети за 14 травня детально розповідається про цю зустріч. Судило цей матч "жюри" з двох місцевих мешканців. Перемогли місцеві футболісти - 1:0. Через те, що дата проведення цього матчу визнана днем народження футболу Миколаєва, то тексти нотаток із вказаних газет наведено не тут, а у другому томі цього видання у підрозділі "Миколаїв" на сторінці 256.

28 травня - Херсон - начебто, документально підтверджено, тут відбувся перший у Херсоні і, до того ж, міжнародний матч місцевих футболістів команди англійських моряків одного з англійських пароплавів, у якому херсонці поступилися 1:6, але набралися досвіду. Про цей матч була, начебто, знайдена інформація у звіті "Херсонского общества содействия физическому воспитанию детей" за 1911 рік. Повний текст нотатки про цей матч у наведеному звіті наданий у другому томі цього видання у розділі "Херсон" на сторінці 292. А тут ми наведемо лише цитату з нього:

"...Были мобилизованы все наши футбольные силы. Къ назначенному сроку явились англичане. Начался матчъ. Нашихъ футболистовъ нельзя было узнать. Откуда взялась такая выдержка? Чувствуютъ серьезность состязания, играютъ не горячась, сдержанно, соблюдаютъ полный порядокъ. Первую половину игры, до перерыва, англичане ведутъ очень горячо, съ натискомъ. Наши не успеваютъ оглянуться, какъ "голь" взятъ. Наши играютъ несколько не уверенно, но передъ перерывомъ все больше и больше воодушевляются, и победа достается англичанамъ не такъ легко. Наши более стойко выдерживаютъ натискъ и временами переходятъ въ наступление, хотя еще слабо и не уверенно. До перерыва команда англичанъ выигрываетъ 6 очков, наша ни одного. После перерыва наша команда играетъ живее, чувствуется, что вполне освоилась съ противникомъ. Въ продолжение всей второй половины игры наша команда ведетъ наступление и выигрываетъ одно очко, команда англичанъ - ни одного".

Та на жаль, копії цього звіту немає, а головне, ніде не можна знайти інформацію, де саме цей звіт зараз зберігається і де його можна переглянути.

14 серпня - Миколаїв - тут місцева команда "Зебра", у якій вже у ці часи окрім англійських службовців грало багато й місцевих шанувальників футболу, провела матч з командою англійських офіцерів з пароплавів "Dilwicъ" з Мальти та "Elwigъ Hause". Цей матч закінчився унічию з рахунком 0:0. Цікавим для читачів буде звіт про матч, надрукований в "Николаевской газете" №1676 за 17 серпня 1911 року:

Підтвердження викладеного:

"Въ минувшее воскресенье на Адмиралтейской площади состоялся интересный футбольный матчъ между николаевской футбольной командой "Зебра" и английскими офицерами съ пароходовъ "Dilwic" изъ Мальти (5 игроковъ) и "Elwig Hause" (6 игроковъ). Къ пяти часамъ дня поле игры было уже покрыто многочисленной публикой, которую, благодаря энергичнымъ мерамъ полиции, удалось сдерживать за кономъ. Въ 5 ½ ч. раздался свистокъ рефери и игра началась.

Быстрой атакой и красивой передачей англичане создавали рядъ опасныхъ положений для николаевцевъ, но благодаря умелой игре бековъ и голькипера, мячъ опять попадалъ въ центръ. Во второмъ awteim'e николаевцы, въ свою очередь, угрожали англичанамъ, но благодаря отсутствию комбинаций со стороны николаевцев и хорошей защите англичанъ и второй awte'm (партия) былъ сыгранъ вничью. Публика съ живейшимъ интересомъ следила за игрой и продолжительными аплодисментами награждала ловкихъ игроковъ какъ николаевцевъ, такъ и англичанъ".

"Николаевская газета" (Миколаїв) №1676 за 17.08.1911 р.

21 серпня - Миколаїв - місцева "Зебра" зустрілася з командою вже названого раніше пароплаву "Elwigъ Hause", у складі якої крім офіцерів були ще й корабельні інженери. Судив цей матч капітан англійського судна. На 10-й хвилині, ***"вследствие ошибочного удара николаевской защиты, мячъ былъ прогнанъ въ николаевский голь"*** і матч миколаївці програли - 0:1. Так писала "Николаевская газета" №1681 за 23 серпня, а також і "Трудовая газета" №719. Таким чином, англійці були "міцним горішком" навіть для "Зебри", яка в більшості була представлена тими ж британцями, які працювали в Миколаєві.

28 серпня - Миколаїв - місцева "Зебра" зіграла зі збірною командою пароплава "Vellingtonъ". І знову ***"Въ одной изъ атакъ мячъ, неправильно брошенный защитой, попалъ въ николаевский голь"***. Але матч все ж завершився з результатом - 1:1.

4 вересня - Миколаїв - місцева "Зебра" зіграла зі збірною командою офіцерів пароплавів "Vellingtonъ" і "Hindustanъ". ***"Правильная пассировка, ловкие "cho'tы" давали англичанамъ] преимущество, хотя въ продолжении матча они забили всего 2 гола"***. Цього разу вже програш миколаївців - 0:2.

11 вересня - Миколаїв - тут було проведено матч-реванш місцевої "Зебри" з командою офіцерів пароплавів "Vellingtonъ" і "Hindustanъ". Миколаївці вирішили дати останній бій своїм кривдникам і перемогли їх з рахунком 2:0. Ось декілька слів з "Николаевской газеты" №1697 за 13 вересня:

"...Англичане, по обыкновению, энергично защищались, но все-таки николаевские форварды забили имъ въ 1-м халфтайме два гола. 2-й халфтаймъ, благодаря слабой пассировке николаевцевъ, а также хорошей защите англичанъ, прошел въ ничью. Такимъ образомъ, реваншъ окончился въ пользу "Зебры", которая выиграла у англичанъ 2:0".

1912 рік

20 травня - Миколаїв - тут відбувся матч другого складу місцевої команди "Диагоръ" з моряками екіпажів трьох англійських пароплавів - з результатом 3:0 перемогли миколаївці.

19 серпня - Феодосія - відбувся матч між збірною Феодосії та командою англійського пароплава "Нантвенъ", у якому феодосійці програли з рахунком - 3:4.

26 серпня - Херсон - матч між херсонським "Спортингъ-клубом" та збірною командою англійських пароплавів місцеві футболісти програли з рахунком 0:3.

2 вересня - Миколаїв - у матчі зі збірною офіцерів англійських пароплавів другий склад миколаївського "Диагора" програв - 0:1.

2 вересня - Феодосія - відбувся матч між збірною Феодосії та збірною командою англійських пароплавів, у якому феодосійці перемогли з рахунком - 4:1.

9 вересня - Миколаїв - у матчі зі збірною екіпажу англійського пароплава "Квинмуръ" перший склад миколаївського "Диагора" переміг - 2:1 (0:1).

9 вересня - Феодосія - відбувся матч-реванш між збірною Феодосії та збірною командою англійських пароплавів, у якому феодосійці цього разу програли з рахунком - 1:4 (1:2). Ця інформація запозичена з коротенького звіту в "Феодосийской газете" за 12 вересня.

16 вересня - Миколаїв - у матчі зі збірною екіпажу англійського пароплава "Д.Милтонъ" перший склад миколаївського "Диагора" переміг - 1:0 (0:0).

14 вересня - Херсон - тут, начебто, відбувся матч між херсонським "Спортингъ-клубом" та збірною командою англійських пароплавів (але рахунок його невідомий).

23 вересня - Херсон - тут, начебто, відбувся матч між херсонським "Спортингъ-клубом" та збірною командою англійських пароплавів (але рахунок його невідомий).

27 жовтня - Керч - тут відбувся матч керченської команди "Общество Лаунъ-Теннисъ и Футъ-Болъ клубъ" з командою екіпажу англійського пароплава "Етель", у якому перемогла керченська команди - 10:0. У її складі грали в основному учні місцевої керченської Олександрівської гімназії та торгівельної школи. Про цей матч був нарис у московському журналу "Къ спорту!" №52 за 24 листопада 1912 року, ілюстрація якого наведена у III томі цього видання у розділі "Футбол у Криму" на сторінці 97. Цей матч більш відомий, як "міжнародний", проведення якого деякі з істориків забажали видати на два роки раніше, тобто ще 1910 року.

1913 рік

25 березня - Херсон - тут "Херсонский Спортивный Кружокъ" зустрічався з командою моряків англійського пароплава "Чалбернъ" (але рахунок матчу невідомий).

НА МІЖНАРОДНІЙ АРЕНІ УКРАЇНИ

31 березня - Херсон - "Херсонский Спортивный Кружокъ" розгромив команду моряків англійського пароплава "Хаземуръ" з рахунком 12:0.

24 квітня - Херсон - тут "Херсонский Спортивный Кружокъ" зіграв унічию з командою моряків англійського пароплава "Экиптянъ Принсъ" - 1:1.

28 квітня - Херсон - "Херсонский Спортивный Кружокъ" переміг команду моряків англійського пароплава "Кромарту" з рахунком - 6:2.

5 травня - Херсон - тут "Херсонский Спортивный Кружокъ" приймав збірну команду моряків англійських пароплавів "Дартвенъ" та "Тревеллайнъ", рахунком - 3:2.

9 травня - Херсон - "Херсонский Спортивный Кружокъ" грав з командою моряків англійського пароплаву "Дартвенъ" (але рахунок матчу невідомий).

до 12 травня - Миколаїв - тут миколаївський "Диагоръ" зустрічався з командою моряків англійського пароплава "Prince Line". У цьому матчі з одним із складів цієї команди миколаївці перемогли з рахунком 2:0.

12 травня - Миколаїв - у матчі з іншим складом команди англійського пароплава "Prince Line" грав то й же миколаївський "Диагоръ" (рахунок матчу невідомий). Команда "Диагора" грала у складі: Брежинський - М.Верман, Лейзерович - Пона, Сімаков, Ж.Верман - Степанов, Алексєєв, Рябов, Массанжинов, Беляєв.

23 травня - Херсон - тут "Херсонский Спортивный Кружокъ" переміг команду моряків англійського пароплава "Дальтонъ" з рахунком - 3:0.

25 травня - Херсон - тут "Херсонский Спортивный Кружокъ" переміг збірну команду англійських пароплавів з рахунком - 4:1.

26 травня - Феодосія - місцева команда "Соколъ" зіграла з командою англійського пароплава "Дагестанъ" й добилася впевненої перемоги - 8:1.

липень - Миколаїв - команда "Николаевскаго Шереметьевскаго кружка" провела матч з командою пароплава "Фридериксъ", у якому перемогла - 1:0.

липень - Миколаїв - місцева команда "Диагоръ" грала з командою "F.L." пароплава "Гритестонъ". У складі "Диагора", крім гравців, що грали 12 травня, були ще Бак, Крамник, М.Миронов та Дмитраш.

серпень - Миколаїв - була проведена зустріч місцевої команди "Диагоръ" з командою пароплава "Патагонія Денстеръ".

серпень - Миколаїв - тут миколаївська "Фемида" першим складом грала з командою пароплавів "Pictoni" та "Принцъ Лейдженъ" і цей матч завершився унічию - 1:1.

8 вересня - Феодосія - у матчі місцева команда "Общество любителей спорта" з командою моряків одного з англійських пароплавів отримала перемогу 12:1.

22 вересня - Феодосія - у матчі місцевої команди "Общество любителей спорта" з командою моряків пароплава "Курриемурръ" (Англия) феодосійці програли - 4:8. Відомо, що у цьому матчі арбітром був феодосієць Д.Кіпарнессі.

Феодосія. 22 сентября состоялся интересный футбольный матчъ между командой англійскаго парохода „Kirriemoorr" и „Ѳ. О. Л. С." (Ѳолеъ).

Первый голъ былъ забитъ на 23-ей минутѣ англичанами, послѣ чего „Ѳ. О. Л. С." удается забить въ ворота англичанъ подърядъ три гола. Во второмъ хайтаймѣ перевѣсъ исключительно на сторонѣ англичанъ они успѣваютъ забить 7 голей, на что только „Ѳ. О. Л. С." отвѣтилъ однимъ. Общій результатъ матча 8:4 въ пользу англичанъ. Рефферироналъ Д. Киппарнеси. Въ воскресенье состоялся между тѣми же командами реваншъ. Побѣдителями вышли опять англичане при общемъ результатѣ 7:3.

Звіт з журналу "Къ спорту!" (Москва) №36 за 20.10.1913 р.

29 вересня - Феодосія - у другому матчі місцевої команди "Общество любителей спорта" з командою моряків пароплава "Курриемурръ" (Англия) феодосійці знову програли - 3:7.

Про ці два матчі у Феодосії був звіт у московському журналі "Къ спорту!" №36 за 20 жовтня, який наведений вище.

13 жовтня - Херсон - тут "Херсонский Спортивный Кружокъ" зіграв зі збірною командою моряків англійських пароплавів, на якій таки "відвів душу", перегравши моряків з рахунком - 5:0.

1914 рік

13 квітня - Миколаїв - "Николаевская газета" №2453 за 13 квітня 1914 року надрукувала анонс такого змісту: ***"Спорт. Сегодня в 12 часов дня, на поле "Армады" (Пограничная, угол 3-й Слободской) состоится футбольный матч между 1-м тимом "Армады" и англичанами "Alleppo". Вход бесплатный".*** Надалі у цій газеті результат цього матчу не наводився.

Також знайдена інформація з коротенької нотатки у англійській газеті "Hull Daily Mail" за 12 травня 1914 року під заголовком ***"Гра моряків"***. Ось її текст: ***"У Миколаєві відбувся футбольний матч між екіпажем пароплава "SS Aleppo" і російськими студентами, яких тренував А.Старкс, родом із Вест Бромвіча. Моряки грали непогано, але були слабшими, студенти перемогли чотири голи до нуля"*** (див. ілюстрацію поряд). Чи це про той же матч 13 квітня, чи про інший - невідомо. Але миколаївці перемогли родоначальників футболу - 4:0.

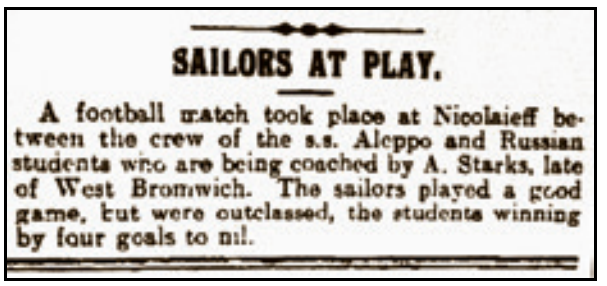

SAILORS AT PLAY.

A football match took place at Nicolaieff between the crew of the s.s. Aleppo and Russian students who are being coached by A. Starks, late of West Bromwich. The sailors played a good game, but were outclassed, the students winning by four goals to nil.

З англійської газети про матч у травні 1914 р.

На жаль, у II томі цього видання на сторінці 270 помилково вказано, що миколаївці програли - 0:4.

11 травня - Бердянськ - тут краща у місті команда Реального училища повинна була провести матч із командою моряків англійського пароплаву "Лициа", але цей матч було відкладено.

18 травня - Маріуполь - тут перша маріупольська команда грала з англійською командою з двох пароплавів і перемогла - 3:0. Звіт про цей матч у газеті "Мариупольская жизнь" за 21 травня тут наведено:

Підтвердження викладеного:

"18 мая, въ воскресенье, на портовой площадке состоялся матчъ-реваншъ между первой мариупольской командой и англичанами (сборная двухъ английскихъ пароходовъ). Первый хавтаймъ далъ результатъ 2:0 въ пользу мариупольцевъ. Второй хавтаймъ закончился съ результатомъ 1:0 также въ пользу мариупольцевъ. Общий результатъ матча 3:0. Матчъ закончился, такимъ образомъ, полной победой надъ англичанами". (Газета "Маріупольская жизнь", 1914 р., 21 травня)

До того ж, як зазначено в тексті цієї нотатки - це був вже "матч-реванш", але коли був перший матч, а може й не один, на жаль, невідомо.

21 травня - Бердянськ - команда Реального училища зустрілася з командою моряків англійського пароплаву "Джеристан" й перемогла її з рахунком - 1:0 (0:0).

25 травня - Бердянськ - команда Реального училища провела другий матч з командою моряків англійського пароплаву "Джеристан" (але результат цього матчу невідомий).

8 червня - Геніческ - тут відбувся матч збірної міста з командою моряків з англійського пароплаву "Bureskъ", який завершився перемогою місцевих футболістів з рахунком - 3:1. Ось як про це писала сімферопольська газета "Жизнь Крыма" №192 за 11 червня 1914 року:

"Спортъ. Въ воскресенье, 8-го июня, состоялся футбольный матчъ между сборной города Геническа и англичанами парохода "Bureskъ". Матчъ окончился победой генической сборной команды 3:1".

3 серпня - Миколаїв - матч "Николаевскаго Спортивнаго Клуба" на своєму полі з командою офіцерів з англійського пароплаву "Thisstlehann" завершився перемогою місцевих футболістів з рахунком - 5:2 (розповідь про цей матч із місцевої газети наведена поруч).

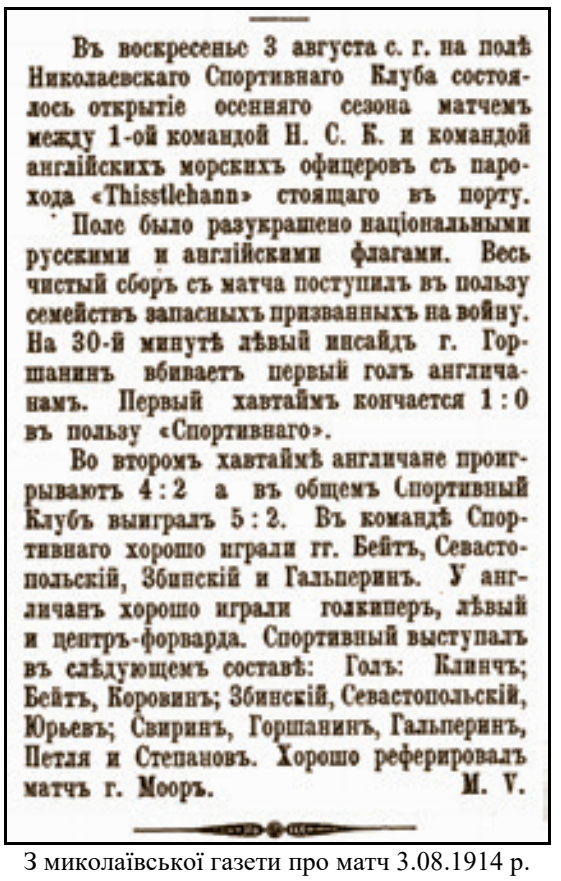

Въ воскресенье 3 августа с. г. на полѣ Николаевскаго Спортивнаго Клуба состоялось открытіе осенняго сезона матчемъ между 1-ой командой Н. С. К. и командой англійскихъ морскихъ офицеровъ съ парохода «Thisstlehann» стоящаго въ порту.

Поле было разукрашено національными русскими и англійскими флагами. Весь чистый сборъ съ матча поступилъ въ пользу семействъ запасныхъ призванныхъ на войну.

На 30-й минутѣ лѣвый инсайдъ г. Горшанинъ вбиваетъ первый голъ англичанамъ. Первый хавтаймъ кончается 1 : 0 въ пользу «Спортивнаго».

Во второмъ хавтаймѣ англичане проигрываютъ 4 : 2 а въ общемъ Спортивный Клубъ выигралъ 5 : 2. Въ командѣ Спортивнаго хорошо играли гг. Бейтъ, Севастопольскій, Збинскій и Гальперинъ. У англичанъ хорошо играли голкиперъ, лѣвый и центръ-форварда. Спортивный выступалъ въ слѣдующемъ составѣ: Голъ: Клинчъ; Бейтъ, Коровинъ; Збинскій, Севастопольскій, Юрьевъ; Свиринъ, Горшанинъ, Гальперинъ, Петля и Степановъ. Хорошо реферировалъ матчъ г. Мооръ. М. V.

З миколаївської газети про матч 3.08.1914 р.

Зустрічі з командами існуючих або перебуваючих у містах національних меншин з інших країн

у Львові (польс. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія):

1906 рік

31 липня - Львів - тут вперше створена збірна Львова провела на майданчику "Товариство рухливих розваг" зустріч з командою артистів та працівників різних національностей американського цирку "Буффало Білл", який саме в цей час перебував на гастролях у Львові, й перемогла цю команду з рахунком 1:0.

Треба додати, що цього року були поновлені перші спроби створення збірної команди Львова і "Товариство рухливих розваг" мало надію використати можливість зробити це шляхом проведення футбольної зустрічі вперше зібраної такої збірної команди. А так як більшість футболістів з львівських клубів влітку роз'їхалася на канікули, то зустріч було запропоновано провести з артистами американського цирку, а ті від такої розваги не відмовилися й зібрали команду з 10 осіб, які розумілися у футболі. Та й до львівської збірної збирали вже кого змогли знайти - 8 гравців з "Чарні" та 3 гравця з КГС .

Тоді ніхто й не замислювався що ця дружня зустріч, яка сталася дещо спонтанною, трохи пізніше була поіменована… "інтернаціональним" матчем, тобто може прийняти статус першого міжнародного матчу не тільки у Львові, але й **одного з перших взагалі на теренах усієї України**.

у Одесі (рос. Одесса - Російська імперія):

1908 рік

4 жовтня - Одеса - тут вперше на українських землях півдня Російської імперії був анонсований у газеті "Одесский листокъ" №229 за 4 жовтня на сторінці 3 матч між представниками англійської колонії у Одесі (як ми знаємо - їх атлетичного клубу ОБАК) та місцевими гравцями з одеської гімназії (повний текст цього анонсу та ілюстрації його, а також титулу і сторінки газети, у номері якої він був надрукований, наведено у II томі цього видання - с.197-198). Щоб домовитися провести цей матч, британцю Пітерсу вдалося встановити нарешті порозуміння зі своїми земляками зі спортивного осередку. Адміністрація гімназії спочатку домовилася з керівництвом клубу англійської колонії про надання їх футбольного поля для проведення тренувань і матчів, а потім і самого матчу. На жаль, інформації про те, чи відбувся цей матч або ні - немає. Скоріш за все, через несприятливі погодні умови його було відкладено.

Треба, щоб усі однозначно розуміли що, по-перше, раніше таких матчів ніколи не було, а по-друге, вже тоді усі розуміли різницю між іноземцями та місцевим населенням. Документальним підтвердженням цього є нарис "Футболъ в Одессе" у журналі "Спортъ и наука" в номері за листопад 1908 року на сторінках 34-35, цитата з якого тут наводиться:

"…Въ истекшемъ году англійская колонія нашла себе противниковъ въ лице учениковъ местной гимназіи Юнгмейстера, где воспитателемъ пансіона и лекторомъ англійского языка состоитъ англичанинъ Д.Г.Питерсъ. Онъ познакомилъ учениковъ съ игрой въ футболъ и заставилъ полюбить ее; благодаря его же хлопотамъ непосредственно изъ Англіи были выписаны спеціальные цветные костюмы и ботинки, приспособленные для игръ…".

З майже повним текстом цього нарису читач може ознайомитися теж у II-му томі цього видання на сторінках 198-199.

16 листопада - Одеса - тут відбувся не тільки перший міжнародний матч, але й перший на українських землях півдня Російської імперії, між командами англійської колонії у Одесі та місцевою командою одеської гімназії А.В.Юнгмейстера, який завершився перемогою команди місцевих мешканців з рахунком - 1:0.

Зверніть увагу, поки що не йде ніяка мова про команду "Одесскаго Британскаго Атлетическаго клуба", бо ця назва ніде навіть цього року офіційно не була зареєстрована. Добре відому команду цього англійського спортивного осередку в Одесі, скрізь, у тому числі й у періодичних виданнях, іменували усі "командою англійської колонії" й, лише інколи, застосовувалося - "спортивного клубу англійської колонії". До того ж, перший спортивний майданчик цього "клубу", орендований ними з 1894 року в старому Ботанічному саду міста, іменували виключно як "Англійське поле".

Протокол матчу вже наведений у другому томі на с.199, але й тут, безумовно, потрібно його надати:

Протокол матчу:

Товариський футбольний матч

Команда англійскої колонії в Одесі - Команда одеської гімназії А.В.Юнгмейстера - 0:1

16 (29 за н.с.) **листопада 1908 р**., м. Одеса, "Англійське поле" в Ботанічному саду на Малофонтанській дорозі, прохолодно.

"Англійська колонія": …, С.Уточкін, …
"Гімназія А.В.Юнгмейстера": Клепфер - С.Папаєв, Кривопуло - І..Шаповаленко, Хенкін,… - Гофман, Захаріаді, Рено (кап), Мировський, Д.Увалієв *

* - гравці вказані умовно з складу матчу цих же команд 23 листопада

Також у цій англійській команді вже чітко зафіксовано першого мешканця Одеси - С.Уточкіна, якого англійці інколи запрошували до матчів, як між собою, так і, як бачите, ще й з іншими командами.

23 листопада - Одеса - у другому матчі між командами англійської колонії у Одесі та місцевою командою одеської гімназії А.В.Юнгмейстера перемогли англійці - 8:3. Чудовий звіт про цей матч був надрукований у журналі "Спортъ и наука" за 23 листопада на сторінці 35 (надається нижче).

Наиболѣе оживленнымъ и ярко выразившимъ силы противниковъ былъ мачтъ 28 ноября. День былъ очень холодный и вѣтренный, солнце выглянуло на полъ-часа и скрылось за огромными свинцовыми тучами и, чтобы не промерзнуть, нужно было плотно завертываться въ теплое осеннее пальто. Грунтъ былъ скользкій и твердый; Англичане даже нѣкоторое время сомнѣвались, стоитъ-ли начинать игру, но перевѣсъ оказался на сторонѣ желающихъ.

Быстро забѣгали они по плацу, гоняя мячъ изъ стороны въ сторону, скоро согрѣлись, оживились и матчъ оказался очень красивымъ. На этотъ разъ побѣда была на сторонѣ англичанъ (8:3).

Этотъ мачтъ, между прочимъ, лучше всего характеризовалъ недостатки игроковъ-учащихся.

Ихъ удары сильны и изящны, но нѣтъ единства плана и достаточной цѣлесообразности организаціи, т. е. именно того, чѣмъ сильна англійская команда.

Но всѣмъ извѣстно, что лучшій учитель—это практика и упражненіе; несомнѣнно поэтому, что молодые игроки скоро овладѣютъ въ совершенствѣ всѣми условіями правильнаго футбола. Въ частности—г. Клепферу (голъ-киперъ) не слѣдуетъ стоять слишкомъ впереди воротъ, а лучше выбирать мѣсто нѣсколькопоодаль, такъ какъ онъ долженъ считаться не только съ силами противниковъ, но и съ направленіемъ вѣтра.

Беки: С. Лалаевъ и Крикопуло и фулъ-бекъ И. Шаповаленко должны играть нѣсколько спокойнѣе—такъ въ этомъ лежитъ значительная доля успѣха команды. Хавъ—бекъ Хенкинъ должен озаботиться быстротой бѣга и болѣе детальнымъ теоретическимъ изученія игры (онъ не всегда видимо знаетъ, что дѣлать, гдѣ другой погранычный и проч). Форварды: Гофманъ Захаріади, Рено (капитанъ), Мировскій и Д. Уваліевъ играютъ очень дружно и въ этомъ по моему заключается главная сила команды—всѣ они прекрасно гоняютъ и обладаютъ сильнымъ, красивымъ ударомъ и проигрышъ матча 23 ноября по моему исключительно лежитъ въ недостаточной теоретической обработкѣ вопросовъ игры. Въ наступающемъ году въ нашемъ журналѣ будетъ данъ рядъ теоретическихъ разборовъ партій лучшихъ командъ, въ томъ числѣ и одесской команды англійской колоніи, что думаемъ сможемъ значительно облегчить начинающимъ любителямъ футбола задачу изученія общаго плана игры.

На мачтѣ 23 ноября присутствовалъ и директоръ гимназіи г. Юнгмейстеръ.

Out.

З журналу "Спортъ и наука" за 23.11.1910 р.

1909 рік

27 вересня - Одеса - за достовірними джерелами повинен був проведений матч між командами англійського клубу та "Шереметьевскаго Кружка Спорта", та результат його невідомий - напевно, він не відбувся.

1910 рік

19 грудня - Одеса - тут таки відбулася зустріч між командою "Одесскаго Британскаго Футбольнаго Клуба" (так вже скрізь у місті його іменували) та командою "Шереметьевскаго Кружка Спорта", у якому англійці все ж таки довели свою перевагу - 2:1 (підтвердженням цього є коротенька нотатка у одеському журналі "Спортивная жизнь" №8 за 24 грудня 1910 року).

19 декабря тренировалась команда Ш. К. противъ команды Британскаго Атл. Клуба.
Шереметьевцы были побиты 2:1

З журналу "Спортивная жизнь" за 24.12.1910 р.

1911 року ОБАК вже входив до "Одесской Футболъной Лиги", тому його матчі з командами Одеси якось не пристойно вважати міжнародними. До того ж, у складі команд ОБАКу вже грали й місцеві футболісти.

у Миколаєві (рос. Николаевъ - Російська імперія):

У Миколаєві наприкінці 1908 року члени місцевої англійської колонії (довірені іноземних фірм та службовці хлібних контор), звісно, громадяни Великої Британії, створили першу в Миколаєві футбольну команду. Ініціатором її створення був службовець хлібної контори Миколаєва англієць Чарльз Клавел Бейт, який на основі цієї команди трохи пізніше створив футбол-клуб під назвою "Zebra" (Зебра). Достовірно відомо, що вже 1911 року у цій англійській команді, поряд з іноземцями, грала значна кількість громадян Російської імперії. До 1911 року жодного документального підтвердження хоча б якогось матчу "Зебри" з місцевою командою немає. А от матч прибулої до цього міста команди "Одесскагго Британскаго Атлетикъ-Клуба" (в "Николаевской газете" поіменованого - "Бритишъ-Атлетикъ клубъ"), який був проведений 26 червня, вважати міжнародним безглуздо. Це був матч двох англійських команд, де у складі ОБАК були лише англійці, а у складі "Зебри" вже декілька місцевих футболістів. Подальші матчі ОБАК та "Николаевскаго Атлетикъ-клуба" (таку назву з наступного року мала вже "Зебра") заліковувати до міжнародних взагалі безглуздо.

у Києві (рос. Кіевъ - Російська імперія):

У Києві першими грали у футбол також не мешканці Києва і навіть не громадяни Російської імперії - це була команда службовців із Чехії, які на заводі Гретера і Криванека тимчасово працювали або були у відрядженні, або за контрактом і були громадянами іншої держави-імперії.

З довідника "Всероссійскаго Футбольнаго Союза" за 1912 рік відомо, що чехи у Києві створили 1904 року своє спортивне товариство "Югъ", яке запроваджувало футбол. Воно незабаром змінило назву на "Соколъ". Далі з цього ж довідника відомо, що саме ***"...Въ этотъ періодъ, команда, правда очень малочисленная, стала пополняться русской молодежью, главнымъ образомъ гимназистами Первой Гимназіи".***

Але гімназисти одразу ж почали створювати свої команди й грати між собою. До них приєдналася команда й Київського політехнічного інституту.

1911 рік

30 травня - Київ - тут був проведений перший задокументований матч (про нього було сповіщено у пресі) між командою "Политехническаго ФК" та чеською командою "Соколъ" (але результат його невідомий).

26 вересня - Київ - відбувся матч між командами 1-го комерційного училища та тієї ж чеської команди "Соколъ", у якому перемогли чехи з рахунком - 3:2 (дата проведення цього матчу визначена днем народження футболу Києва). Відомо, що перший тайм завершився 2:0 на користь "комерсантів". Очевидно, чехи спочатку просто недооцінили цю команду.

1 жовтня - Київ - тут відбувся матч між командами чеського "Сокола" та командою "Политехническаго ФК", у якому чехи перемогли і політехніків з рахунком - 2:1 (перший тайм - нічия 1:1).

10 жовтня - Київ - матч-відповідь між командами чеського "Сокола" та командою "Политехническаго ФК" закінчився цього разу перемогою політехніків з рахунком - 2:1 (до речі, перший тайм - знову нічия 1:1).

17 жовтня - Київ - матч-реванш між тими ж командами чеського "Сокола" та "Политехническаго ФК", у якому, нарешті, політехніки закріпляють свій успіх, знову перемігши чехів, на цей раз, з рахунком - 3:2.

До речі, ще 15 серпня 1906 року в Києві почало функціонувати "Польское Гимнастическое Общество" (Polskie Towarrzistwo Gimnastsczne). Однак, у складі цього товариства були здебільшого поляки - **місцеві мешканці**, хоча й тимчасові, теж мали право вступу до нього. Розглядати футбольні матчі за участю команди цього товариства, як міжнародні, просто недоречно. Також саме через це, недоречно іменувати міжнародними й матчі "Немецкого Гимнастического Общества", створеного у Києві 1907 року. Що ж до чеського "Сокола", то у **прибулих на роботу до Києва чехів** було все ж замало спортсменів-футболістів, тому вже з 1912 року команди цього товариства почали значно поповнюватися місцевими мешканцями. Навіть серед кращих київських футболістів у цей час серед представників чеської колонії: брати Вітачек, Відман, Пшеничка, Горалек були й В.Якобсон і А.Лібман, а також, навіть, Науменко. Тому у подальшому відокремлювати матчі з "Соколом" як міжнародні, теж немає ніякого сенсу.

у Харкові (рос. Харьковъ - Російська імперія):

1911 рік

19 травня - Харків - матч між збірними англійською та місцевою командами на майданчику "Гельферихъ-Саде" у присутності 1000 глядачів.

До цього матчу є його анонс з місцевої газети, чудова світлина обох команд і звіт з харківської газети "Южный край" - все це розміщено у III томі цього видання на сторінках 18-19.

„Англичане-Харьковъ“. 19-го мая футбольный матчъ
состоится между сборной англійской командой и сборной командой г. Харьковъ, на площ. „Гельферихъ-Саде“ по Ст.-Московской ул., прот Народнаго Дома. Билеты при входѣ. Цѣна 50 к.; ученическіе 20 к. Конка доходитъ до самаго поля. Начало въ 5 ч. вечера.
35325 1—1

Анонс матчу англійської та місцевої харківської збірних 19.05.1911 р.

Участники матча «Русской» и «Английской» сборных. В центре (в белом) — вратарь В.Романчук. Внизу слева — С.Романенко, 3–4-е справа — братья Винингн

Цей матч мав дуже важливе значення, хоча б через те, що вперше був проведений за правилами ФІФА й судив його один арбітр - гравець "Феникса" В.Трет'яков, а не двоє, як до цього практикувалося у Харкові. Нові правила одразу ж були прийняті й іншими командами. Саме тому не завадить все це надати й тут:

А ось звіт із газети "Южный край":

"19 мая въ 5 часовъ вечера на площадке "Гельферихъ-Саде" состоялся матчъ между "Русской" и "Английской" сборными командами, составленными изъ лучшихъ игроковъ местныхъ клубовъ. Благодаря своему большому спортивному интересу, матчъ собралъ очень много публики какъ платной, такъ и бесплатной, отъ последней были буквально черны возвышенности соседнего поля. Даже довольно сильный дождь не смогъ заставить публику разойтись. Матчъ, согласно правиламъ "Международной лиги", продолжался 90 минутъ и былъ выигранъ русской сборной при результате 2:0. Она играла въ составе: Шиллингеръ ("Алексеевский клубъ"), Витковский ("Гельферихъ-Саде", Кузнецовъ, Морозовъ, Кругликъ, Эсиповъ, Нуджевский (все "Фениксъ"), Вандербергъ ("Спортингъ-клубъ"), Крамаревский ("Фениксъ"), Карпенко ("Гельферихъ-Саде"), Грабовский ("Фениксъ")".

1 жовтня - Харків - матч між збірними англійською та місцевою командами на майданчику "Гельферихъ-Саде" - 2:0. У цьому матчі за місцеву збірну грали: Біндлер - Нуджевський, Ван Ден Берг - Дождєв, Круглик, Есипов - Крилов, Морозов, Матьє, Вітачек, Лебединський.

Про цей матч був чудовий звіт у харківській газеті "Утро" №1492 за 4 жовтня 1911 року, який тут подається у оригіналі:

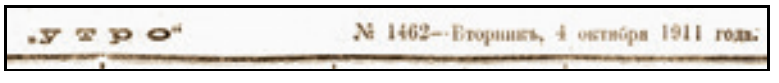
„УТРО" № 1462—Вторникъ, 4 октября 1911 года.

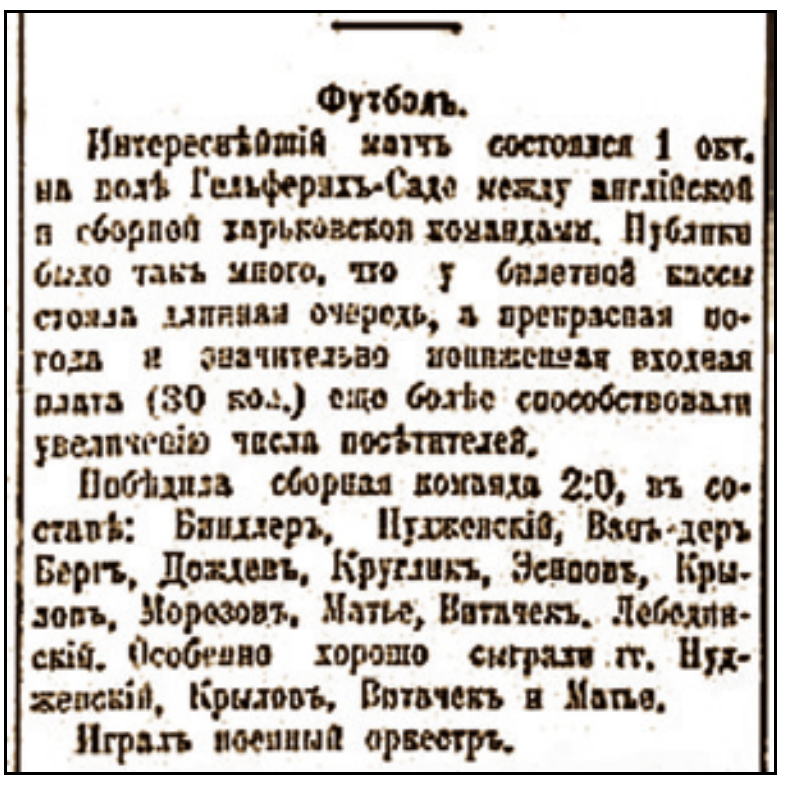
Футболъ.

Интереснѣйшій матчъ состоялся 1 окт. на полѣ Гельферихъ-Саде между англійской и сборной харьковской командами. Публики было такъ много, что у билетной кассы стояла длинная очередь, а прекрасная погода и значительно понизившая входная плата (30 коп.) еще болѣе способствовали увеличенію числа посѣтителей.

Побѣдила сборная команда 2:0, въ составѣ: Биндлеръ, Нуджевскій, Ванъ-деръ Бергъ, Дождевъ, Кругликъ, Эсиповъ, Крыловъ, Морозовъ, Матье, Витачекъ, Лебединскій. Особенно хорошо сыграли гг. Нуджевскій, Крыловъ, Витачекъ и Матье.

Игралъ военный оркестръ.

Але з газет відомо, що "Феникъ" переміг у складі: Заболотний - Нуджевський, Маслов - Грабовський, Круглик, Есипов - Біркин, Морозов, Матьє, Вітачек, Лебединський

Въ субботу, 1-го октября,
на площадкѣ „Гельферихъ-Саде"
состоится
футбольный матчъ
между англійской и сборной командами.
Начало ровно въ 2 часа дня.
2-го октября
футбольный матчъ между

2 жовтня - Харків - матч між збірною англійською командою Харкова та "Фениксом" Харьков - 1:4. Цей матч відбувався в холодну погоду й команди грали не в повних складах.

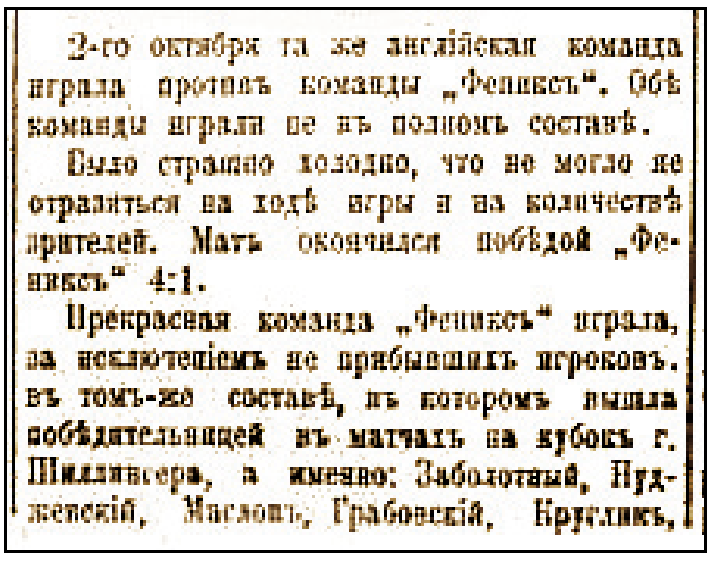
2-го октября та же англійская команда играла противъ команды „Феникъ". Обѣ команды играли не въ полномъ составѣ.

Было страшно холодно, что не могло не отразиться на ходѣ игры и на количествѣ зрителей. Матъ окончился побѣдой „Феникъ" 4:1.

Прекрасная команда „Феникъ" играла, за исключеніемъ не прибывшихъ игроковъ, въ томъ-же составѣ, въ которомъ вышла побѣдительницей въ матчахъ на кубокъ г. Шиллингера, а именно: Заболотный, Нуджевскій, Масловъ, Грабовскій, Кругликъ, Эсиповъ, Биркинъ, Морозовъ, Матье, Витачекъ, Лебединскій.

Англійская команда, отличалась высокой техникой и тактикой, сильно страдаетъ слабымъ составомъ хавбековъ.

Про ці два матчі 1 та 2 жовтня інформація викладена у III томі цього видання на сторінці 22.

1914 рік

18 жовтня - Харків - матч збірної Харкова (росіяни) з так званою командою "Союзная" (легіонери "Харьковской футбольной лиги" з Англії, Франції, Бельгії) - 13:2 (6:1). Відомий склад збірної Харкова: Романчук - Божко, Грабовський - Бабкін, Романдовський, Близнюк - Тимощенко, Глуховський, Кротов, Воронін, Карпенко.

у Катеринославі (рос. Екатеринославъ - Російська імперія):

1913 рік

4 серпня - Катеринослав - є інформація, що тут відбувся матч якогось "Английскаго клуба" з місцевою командою "Коммерческое собрание", у якому "англійці" програли - 1:2 (0:1).

11 серпня - Катеринослав - другий матч"Английскаго клуба" з командою "Коммерческое собрание" (але результат невідомий).

Зустрічі з командами військовополонених та військ окупантів (визволителів) з інших країн

Станіславів (польс. Stanislawów - Галичина, Австро-Угорська імперія) - під час першої світової війни тут місцева "Ревера" Станіславів провела матч з офіцерською командою російської військової частини "Орёлъ" і перемогла окупантів ("визволителів"), з рахунком 2:1. Цей матч був найбільш цікавою й маловідомою подією під час війни при окупації Станіславава російськими військами. Дивно, але про цей матч ні в радянські часи, ні в часи незалежності України ніхто ніде нічого не писав, а знайдена ця інформація в чудовій польській книжці Юзефа Галиса "Пілка ножна в Польщі" том 1 (Józef Hałys. Piłka nożna w Polsce, tom 1) 1981 року видання. Мабуть повністю забули про цей матч між ворожими командами через те, що після матчу російські окупанти нікого з галичан за перемогу не розстріляли. Тому й ніхто не бажав порівнювати цей матч із легендарним "матчем смерті" 1942 року в Києві, хоча там як виявилося теж ніхто за перемогу футболістів не розстрілював.

Львів (польс. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія) - під час першої світової війни львівські команди "Погоні-цивільної" та "Погоні-військової" проводили досить значну кількість матчів з командами військових частин польських легіонів, які були сформовані з поляків - мешканців Галичини, тому вважати їх військовополоненими, визволителями або окупантами зовсім недоречно. А ось частини Легіонів, створені у колишньому Польському царстві Російської імперії (столиця - Варшава) та частини союзників у війні з Російською імперією - німецьких військ, вважати визволителями потрібно.

1916 р.

11 серпня - Львів - сюди завітала команда 2-го полку уланів Війська Польського з Мінська Мазовецького (поблизу Варшави), який був утворений на волинському фронті 1916 року. На рахунку цієї команди були вже успішні поєдинки з німецьким "Sportvereinigungiem" (3:0) та цивільною збірною Мінська (12:0). "Улани" зустрілися з "Погонню цивільною" й перемогли її - 5:2.

12 серпня - Львів - у матчі-реванші наступного дня команда 2-го полку уланів Війська Польського з Мінська Мазовецького програла "Погоні цивільної" - 1:4.

19 серпня - Львів - сюди завітала й команда 6-ої військової частини Легіонів, яка мала на своєму рахунку навіть нічию з варшавською "Легією". У Львові ця команда виступила непогано, двічі вигравши у "Погоні цивільної" – 2:1 і 1:0.

1917 р.

19 червня - 1 липня - Львів - у цей час тут перебувала команда 1-ої військової частини польських легіонів з Модліна (поблизу Варшави), до складу якої були залучені відомі футболісти, в тому числі й

львівські - наприклад, Р.Копец і Гарбєнь. Ця польська військова команда була недавно створена, тому зіграла з "Погонню цивільною" - 1:1, а "Погоні військовій" програла - 0:7.

5 (або **4**) **вересня** - Львів - "Погонь військова" зустрічалася з прибувшою командою 30-ої військової частини з Замосця (тоді у складі Польського царства Російської імперії, яка ще в народі мала назву "Львівські діти", й перемогла її - 8:1.

Також, начебто, є інформація про проведення у ці часи у Львові матчів з командами німецької військової частини, якій львів'яни програли (1:5), а от команду німецьких льотчиків просто розгромили (12:0).

Київ (рос. Кіевъ - Російська імперія) - під час першої світової війни тут був проведений перший "міжнародний" матч. У місті були розміщені деякі військові підрозділи країн-союзників Російської імперії у війні з Німеччиною, наприклад, французька авіачастина. Французькі льотчики були "розквартировані" на Печерську і, спостерігаючи за грою молодої, тільки що зібраної команди підлітків цього району, виявили бажання зустрітися з ними на футбольному полі. Звичайно, виклик одразу був прийнятий і, готуючись до гри, молоді кияни терміново придумали навіть назву своїй команді - "Вега". І матч відбувся. Перший тайм пройшов при значній перевазі французів і закінчився з рахунком 2:0 на їх користь. Однак бажання перемогти у киян було настільки великим, що вони увесь другий тайм провели у безперервних атаках воріт суперників, і їм вдалося не тільки зрівняти рахунок, але й на останніх хвилинах забити вирішальний м'яч. Перемогою з рахунком 3:2 закінчився цей перший в історії футболу Києва міжнародний, нехай навіть абсолютно неофіційний товариський матч.

До речі, у цьому матчі ворота "Веги" захищав один із кращих у майбутньому київських воротарів - В.Ямковий, гравець знаменитого у 20-ті роки "Желдора" - багаторазового чемпіона Києва, а також збірної Києва, чудовий суддя та тренер. Саме він розповів про цей матч читачам газети "Молодь України" за 21 травня 1944 року вже після визволення Києва від гітлерівських загарбників, ще за рік до повного закінчення другої світової війни.

У деяких друкованих виданнях є ще повідомлення про проведення у Києві у роки першої світової війни ще деяких матчів міжнародного характеру - з бельгійськими та сербськими командами військових частин. Однак, що це були за команди та з ким вони грали, на жаль, невідомо.

Геніческ (рос. Геническъ – Таврійська губ., Російська імперія) тут під час Громадянської війни місцева "дика" команда "Птичка серетъ", начебто, перемогла команду окупантів-англійців "Рексъ" з рахунком 12:0. Про це стало відомо з нарису "Экскурсия по Геническу", надрукованому в місцевій газеті Генічеська "Приазовская правда" за 16 серпня 2007 року: ***"А во время Гражданской войны геническая "дикая" команда "Птичка серет" обыграла сборную оккупантов-англичан, команду "Рэкс" со счетом 12:0".***

Жмеринка - Під час першої світової війни у Жмеринці був табір військовополонених чехів і вони дуже швидко зібрали свою сильну команду, яку очолив професійний футболіст Чацький. Ось як про це пише досить відомий український радянський письменник Юрій Корнійович Смолич:

"Якось команда чехів, у якій тоді грали і ми з Колею Макаревичем, поїхала грати з командою офіцерів П'ятнадцятого пішого полку у Вінниці. Перший тайм закінчився з рахунком 2:0 - на користь чехів. Голи забили Чацький і я. Другий тайм почався навальною атакою офіцерів - вони хотіли за всяку ціну відіграти. Але чехи не відтягалися в оборону. Для них найкраща оборона - це напад. Темп гри підвищувався шалено. Біля штрафних майданчиків раз у раз утворювалась колотнеча і виникали штрафні. В одній із атак - наш центр Чацький зіткнувся із центром П'ятнадцятого полку. Удар був такий сильний, що обидва впали. Чацький підвівся відразу, противник-офіцер лежав. Суддя призначив штрафний і Чацький зібрався пробити. Офіцер ще лежав і рефері припинив гру і підійшов до травмованого. Центрфорвард офіцерської команди лежав... мертвий. Очевидно плече Чацького влучило противнику під сонячне сплетіння."

Він же далі розповідає, що чеха забрали у каземат. За вбивство російського офіцера йому загрожував розстріл. Суд відбувся того ж дня. Полоненого виправдали. Команда військових сама викликала суперників на гру і тим зняла з них статус полонених. Все визнали нещасним випадком і підданого Австро-Угорської імперії звільнили. Але чеська команда після того розпалась.

А ось трохи інший варіант цієї "байки" з іншого його твору вже російською мовою. Надамо і його в оригіналі, бо подробиці у викладенні деяких ситуацій важливі:

"...Когда в шестнадцатом году двое из чехов-футболистов куда-то выехали - левый край и левый инсайд, то некоторое время я - левый инсайд, и Колька Макаревич - левый край - играли за команду чехов. ...не могу не вспомнить один трагический случай во время матча команды чехов, в которой тогда играли и мы с Колей Макаревичем - с командой офицеров Пятнадцатого пехотного полка в Виннице. Матч состоялся на острове Кумбары. Первый тайм окончился со счетом 2:0 в пользу чехов... Второй тайм начался навальной атакой офицеров - они хотели за всякую цену отыграться: честь мундира офицеров русской армии против военнопленных солдат вражеской австрийской армии! Но мы - чехи - ...ринулись в атаку тоже. Темп игры повысился. На штрафных площадках то и дело возникали драки и назначались штрафные. Судил (рефери) офицер-авиатор из Воздушной эскадры Юго-Западного фронта, которая базировалась в Виннице.. Во время одной из навальных комбинаций нашей команды - пасовка между двумя инсайдами и центром под штрафной площадкой противника - наш центр Чацкий столкнулся с центром Пятнадцатого полка. Удар был настолько сильный, что оба упали. Чацкий поднялся сразу, противник-офицер лежал. Судья назначил штрафной в сторону ворот команды офицеров. Чацкий подошел сам бить штрафной. Но офицер все еще лежал. Рефери остановил игру и подошел к травмированному.. Центрфорвард офицерской команды лежал... мертвый. Очевидно, плечо Чацкого при ударе попало противнику под солнечное сплетение".

МІЖНАРОДНІ ОФІЦІЙНІ МАТЧІ

1910 рік

Вже 7 вересня цього року було оголошено про **ідею організації у Львові ще й міжнародного турніру для польських футбольних клубів двох імперій та Німеччини.** Цю пропозицію подав львів'янин, шанувальник спорту Марцелі Якубовський, а організацією турніру планував зайнятися безпосередньо Польський Союз Спортовий. До того ж, такий турнір планувалося зробити традиційним, бо вже навіть було замовлено й виготовлено перехідну нагороду у вигляді чудової шкатулки для фотографій.

Але на жаль, з цього абсолютно нічого не вийшло. Турнір запланували аж на листопад, а виявилося, що участь в ньому прийматимуть лише львівські провідні клуби "Погонь", "Чарні" та "Лєхія", які визначать серед себе кращу команду в трьох матчах, яка у фіналі зустрінеться з краківською "Вісłою" в боротьбі за приз турніру. Але як на перший матч команди не з'явилися, так не з'явилися вони і на інші матчі. Причина, на жаль, й досі невідома - хіба що через погану погоду. Але скоріш за все - через свари між керівниками клубів. Ось така доля цього першого й, як виявилося, останнього, так званого, "міжнародного" турніру польських футбольних клубів.

1911 рік

13 травня - Львів - місцева **"Погонь"** тут зіграла з **"Діаною" ("Diana") Каттовіц** (Kattowitz - на той час це місто перебувало у складі Германської імперії - нині Катовиці (Katowice) - Польща) і перемогла її на очах своїх чисельних прихильників з рахунком - 4:2.

14 травня - Львів - у другому матчі **"Погоні" Львів** з німецькою **"Діаною"("Diana") Каттовіц** львів'яни перемогли її з тим же рахунком - 4:2.

Ці два матчі були **першими міжнародними офіційними матчами в історії команд з українських земель з командами інших держав.**

1912 рік

4 червня (це за н.ст.) - Варшава (на той час - столиця Королівства Польського, яке входило до складу Російської імперії) - тут "Погонь" Львів провела міжнародний матч з командою кращих футболістів Варшавського Гуртка Спортового - "Варшавянкою" (ця команда іменувалася в деяких друкованих виданнях як збірна Варшави) й, звісно, перемогла її з рахунком - 6:2.

Цьому матчу передували такі події: весною цього року до столиці Королівства Польського був відряджений Маріан Стейфер - кращий воротар "Погоні". По прибутті до Варшави під час перемовин з керівництвом існуючого тут Варшавського Гуртка Спортового (WKS - Warszawsky Kolo Sportowe), Стейферу було запропоновано провести декілька тренувань команд Секції ігор рухових (Sekcja Gier Ruchowych) цього гуртка. Він погодився й декілька місяців працював тренером шкільної молоді, що грала у дитячих та юнацьких

командах гуртка. А потім Варшаву забажала відвідати й львівська "Погонь". Вона отримала запрошення прийняти участь у промислово-спортивній виставці у Варшаві й провела там цей матч.

1914 рік

Цього року було ще два офіційних міжнародних матчі у Львові місцевої команди "Чарні":

31 травня (це за н.ст.) **-** Львів - тут місцева команда "Чарні" зіграла з "Вартою" з Познані (це місто під назвою Посен тоді було в складі Пруссії Германської імперії) й перемогла з рахунком - 5:2.

1 червня (це за н.ст.) - Львів **- місцева команда** "Чарні" зіграла другий матч з "Вартою" з Познані й знову перемогла, на цей раз з рахунком - 4:0.

До речі, "Варта" Познань була першим чемпіоном Великопольського Зв'язку Товариств Спортових у Пруссії 1913 року.

На українських землях Півдня Російської імперії справжні офіційні міжнародні матчі були проведені лише влітку 1914 року у Одесі та Миколаєві. Це були змагання з турецькими футболістами й саме на них потрібно звернути особливу увагу, бо вони цього варті. І не через те, що про них бракує інформації (навпаки її існує досить багато з різних джерел), а тому, що ми вже обізнані з одеськими вигадками й брехливим підходом до будь-яких подій, особливо коли це стосується непересічних матчів та змагань. Саме тому, інформація, яка існує майже в усіх сучасних засобах масової інформації потребує перегляду, уточненню, та й взагалі, наведенню хоча б елементарного порядку за допомогою документального підтвердження цих подій.

Перш за все, читачу мабуть буде цікаво, що у лютому 1914 року газета "Одесские новости" №9292 за 10 лютого у рубриці ***"Спортъ. Футболъ"*** сповістила одеситів про те, що ***"...Ожидаются в апреле матчи с Венгрией"*** з підписом ***"Е.К."***.

На жаль, звідки цей "Е.К." про це дізнався, невідомо. Та, очевидно, що мова про обговорення запрошень або пропозицій приїзду закордонних команд до Одеси у футбольних колах цього міста вже велася.

Але одесити вже в травні звідкісь почули, що до них їде "**найсильніша у світі**" команда з Туреччини. Про цей "переляк" у Одесі навіть була надрукована гумореска у тій же газеті "Футболистъ" №13 за 7 червня 1914 р.

Та ось, газета "Одесский листокъ" №138 за 28 травня 1914 року, нарешті, подає своїм читачам цю сенсаційну новину:

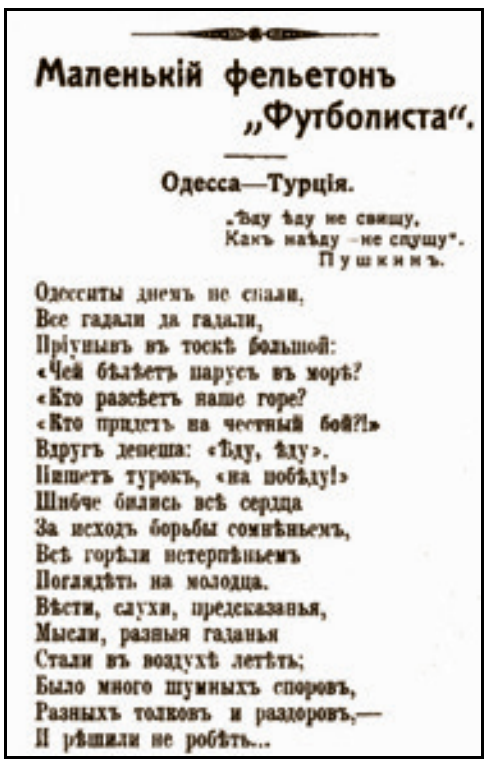

Маленькій фельетонъ „Футболиста".

Одесса—Турція.

„Ѣду, ѣду не свищу,
Какъ наѣду—не слышу".
Пушкинъ.

Одесситы днемъ не спали,
Все гадали да гадали,
Пріунывъ въ тоскѣ большой:
«Чей бѣлѣетъ парусъ въ морѣ?
«Кто разсѣетъ наше горе?
«Кто придетъ на честный бой?!»
Вдругъ депеша: «Ѣду, ѣду».
Пишетъ турокъ, «на побѣду!»
Шибче бились всѣ сердца
За исходъ борьбы сомнѣньемъ,
Всѣ горѣли нетерпѣньемъ
Поглядѣть на молодца.
Вѣсти, слухи, предсказанья,
Мысли, разныя гаданья
Стали въ воздухѣ летѣть;
Было много шумныхъ споровъ,
Разныхъ толковъ и раздоровъ,—
И рѣшили не робѣть...

З газети "Футболистъ" за 7.06.1914 р.

"***Спортъ. Футболъ.*** ***...Третьего дня въ Одессу приехала турецкая команда "Cho-nerbache", которая выступитъ сегодня противъ "Спортингъ клуба" на поле ОБАК, въ пятницу противъ ШК на томъ же поле и въ воскресенье противъ сборной, которая выступитъ въ томъ же составе, какъ и противъ петербуржцевъ на поле ОБАК. Все состязания начнутся въ 5 час. дня"***.

Як бачите, дописувачі цієї щоденної газети (дехто в Одесі її називав "бульварною"), як повідомлено, лише через два дні сповістили своїх читачів про прибуття турецьких футболістів. Про них вони дізналися, що ті прибули до Одеси 26 травня (насправді - 27 травня), а також, що начебто ця команда мала назву "Чонербаче". Одразу ця назва й "покотилася" по Одесі.

Та вже наступного дня поміркована й серйозна газета "Одесскіе новости" №9365 за 29 травня розповіла значно більше про цю подію (текст наводиться):

" Турецкие футболисты.

На пароходе Р.о.п.и.т. "Императоръ Александр III" прибылъ въ Одессу изъ Константинополя Кружокъ молодыхъ турецькихъ спортсменові въ составе 15 человекъ, приглашенныхъ Одесской футбольной лигой принять участие въ футбольныхъ состязанияхъ, которые будутъ проходить 30 мая и 1 июня. Прибывшие представляють сборную футбольную команду, въ которую вошли чемпионы

различныхъ футбольныхъ обществъ Константинополя. Большинство изъ нихъ - воспитанники учебныхъ заведений высшего и среднего типа. Есть среди прибывшихъ и одинъ журналистъ - сотрудникъ органа младотурокъ "Танинъ".

Кроме футбола прибывшие искусны также еще и въ другихъ видахъ спорта: плавання, гребле и атлетике. Прибывшие принадлежатъ къ виднымъ и интеллигентнымъ константинопольскимъ семьямъ. Во главе сборной футбольной команды прибыль президентъ спортивнаго клуба "Фенер-Бахче", членъ высшего совета здравохранения въ Константинополе, докторъ Гамидъ Гусни.

Въ Одессе 30 мая состоится игра въ футболъ, въ которой примутъ участие прибывшие турецкие спортсмены и члены местныхъ футбольныхъ кружковъ. Затемъ 1 июля состоится решающий футбольный матчъ на первенство между константинопольской командой и сборной командой изъ лучнихъ участниковъ одеськихъ футбольнихъ организаций".

Перш за все, з цього нарису нам відомо, що **турецькі футболісти прибули на запрошення Одеської футбольної ліги**, але назва цієї команди "Фенер-Бахче", як бачите, з'являється лише при розповіді щодо керівника збірної команди студентів навчальних закладів Константинополя.

Одразу ж виникає питання - то яка команда прибула до Одеси? Спортивного клубу "Фенербахче" чи збірна учнів навчальних закладів Константинополя (Стамбула)? Чи щось не так?

До уваги! Назване місто з турецької - ***Istambul***. Але ще з часів Римської імперії у офіційному вжитку цю назву швидко витіснила назва ***Константинополь*** (з грецької). Турки, щоправда, завжди іменували місто ***Стамбулом***, тому ще з 1453 року ця назва стала першою, а з 1930 року - єдиною.

Також, треба ознайомити читача, що ж, насправді, представляв із себе у ті часи спортивний клуб "Фенербахче" Стамбул та його футбольна команда. Ось ця інформація:

Пізнавальна інформація:

"Фенербахче" (з турецької - *Fenerbahçe Spor Kulübü*) - спортивний клуб столиці Туреччини - Стамбула, футбольна команда якого є професіональною. Назва клубу випливає із знаменитого маяка, розташованих в цьому районі (тур. *Fener* - маяк, тур. *Bahce* - сад). Цей клуб часто називають за прізвиськом "Жовті Канарки" (тур. *Sar Kanaryalar*).

Належить до найстаріших та найбільш успішних клубів світу. Домашні матчі проводить на стадіоні "Шюкрю Сараджоглу". Створити цей клуб у Стамбулі було вирішено 1907 року, але це спортивне товариство було створено таємно, бо тоді за законами часів султана Абдул-Хаміда II, молоді було заборонено створювати клуби та грати в англійську гру "футбол". Першим президентом клубу був обраний Зія Сонгюлен.

Діяльність товариства "Фенербахче" знаходилась на нелегальному положенні до реформи 1908 року, коли усі футбольні клуби були офіційно зареєстровані. Спочатку кольорами команди були жовтий і білий, але 1909 року їх змінили на жовті та темно-сині, під якими клуб виступає й дотепер. "Фенербахче" вступив до Стамбульської ліги 1909 року, й зайняв в перший рік змагань п'яте місце.

"Фенербахче" Стамбул 1912 р.

Наступні два роки для клубу були дуже важкими й навіть була загроза розпаду. Але команда все ж продовжила виступати в різних лігах Стамбула. До команди **залучалися гравці з школи Кадикьоя та коледжа Роберта і Сент Джозеф**. **1911 року молода команда вперше стала чемпіоном Футбольної Ліги Стамбула** не програвши жодного матчу. У 1912-1913 роках через Балканську війну ліга не існувала, а от **1914 року** команда знову без жодної поразки **стала чемпіоном Стамбула**. Ведучими гравцями "Фенербахче" в цей час були: Ali, Galip, Arif, Izzi, Huseyin, Sabri, Hikmet, Hasan, Karnik, Nuri та Мічо. Також **команда цього клубу виграла 1914 року й чемпіонат Молодих команд**…

Проаналізуємо тут зазначене. По-перше, футбольній команді цього клубу 1914 року виповнилося максимум 7 років, а не ніяких 10, як про це зазначають деякі "знавці" історії футболу. По-друге, на травень 1914 року ця команда володіла лише одним титулом - була лише чемпіоном столиці Туреччини Стамбула 1911 року, а не ніякої усієї Туреччини, а тим паче, аж ніяк не визначалася однією з кращих у світі. Дехто пише, що вона 1913 року перемогла навіть збірні Франції та Румунії, але тоді була Балканська війна, а про силу збірної Румунії в ті часи взагалі ніхто не чув. По-третє, до команди залучалися юнаки з навчальних закладів Стамбулу. Тобто склад її був дійсно молодий за віком. І, нарешті, 1914 року до травня "Фенербахче" не могла ще бути чемпіоном цього року, а от переможцем чемпіонату Молодих команд, тобто юнаків, напевно. Саме за ці заслуги ця команда, підкріплена двома гравцями з інших клубів, й рушила до Одеси.

З достовірних джерел (вказані наприкінці цієї глави - **Примітка автора**) ми маємо інформацію, що турецька спортивна делегація прибула до Одеси 27 травня (а не 26-го, як сповіщав "Одесский листокъ"). У складі делегації

було 5 офіційних представників на чолі з **Хамід Хусні** (Hamit Hüsnü Kayacan) та 14 футболістів (а не 15, як сповіщали "Одесскіе новости"), з яких 12 представляли футбольну команду спортклубу "Фенербахче". У турецьких командах гравців іменували здебільшого за іменами, але ми тут наведемо ще й їх прізвища та й деякі відомі прізвиська: **Халіб** (Galib Kulaksızoğlu) - капітан команди, **Нурі** ("Otomobil" Nuri), **Аріф** (Arif Emirzade), **Хікмет** (Hikmet Topuzer), **Нузхет** (Nüzhet Baban), **Сурея** (Süreyya Mithat), **Сабрі** (Sabri Çerkes), **Саіт** або **Мехмед** (Sait Selahattin Cihanoğlu "Mehmed Sait"), **Мічо** (Miço Dimitropulos), **Арсланян** (Karnik Arslanyan), **Ян Боріс** (Jan Boris), **Костянтин Боріс** (Konstantin Boris), а двоє були з інших команд: **Хасан** (Hasan Basri "Büyük Hasan") з Üsküdar Anadolu SK та **Хусейн** (Hüseyin Dalaklı**)** з "Altınordu İdman Yurdu", а також, один журналіст - співробітник газети младотурок "Танін". Розмістилася делегація у готелі на вул. Большая Московская.

Спочатку наведемо світлину з повним складом турецької делегації, зроблену, напевно, на майданчику "Одесскаго Британскаго Атлетикъ-Клуба" перед матчем 28 травня з"Шереметьевским кружком спорта":

اخیراً روسیه عزیمت ایدوب مختلف برلوده فوت بول مسابقه‌سی اجرا ایدن قلار بنجه
فوت بول طاقی ایله قلوبك بعض اعضای محترمه‌سی

З турецького періодичного видання "Idman" №35 за 3 червня 1914 р. та журналу "Къ спорту!" №23 за 15.06.1914 р. (с.8)

А тепер перейдемо, безпосередньо, до самих матчів. Першим був матч з переможцями сезону 1912/13 років та весняного півсезону 1912/13 років - одеською командою "Шереметьевскій Кружокъ Спорта":

28 травня - Одеса - тут на майданчику ОБАК команда турецького клубу **"Фенербахче" Константинополь** (Стамбул) зіграла з місцевою командою **"Шереметьевскаго Кружка Спорта"** (ШКС) і цей матч закінчився перемогою одеситів з рахунком - 2:1. **Це був перший міжнародний офіційний матч на українських землях півдня Російської імперії.**

Наведемо документальне підтвердження усього, що пов'язане з цим матчем. Перш за все, відгукнувся "Одесский листокъ" №139 за 29 травня 1914 року:

"Спортъ. Футболъ. Вчера на поле од. Британского атлетического клуба состоялось первое состязание между прибывшей изъ Константинополя турецкой футбольной ко-мандой "Chenerbache" и "британцами". Результаты первого состязания оказались не въ пользу гостей.

"Британцы" получили 2 противъ 1 турокъ. Играютъ гости очень хорошо, но, очевидно, переѣздъ моремъ утомилъ ихъ и кроме того, вероятно, лучшие ихъ игроки не приняли участие въ игре, такъ какъ изъ 19 приезжихъ играло только 11. Завтра состоится состязание между "Chenerbache" и "шереметьевцами". Въ воскресенье решительный матчъ между турками и "сборной" одесской командой, какъ известно, получившей въ прошломъ году первенство России. Къ сожалению, на первомъ состязании публики было сравнительно немного. Насколько великъ интересъ въ Турции къ результатамъ состязания, видно изъ того, что редакция "Одес. Листка" получила изъ Константинополя отъ журнала "Ikdam" телеграфную просьбу сообщить о результатахъ состязания".

Як бачите, дописувач славнозвісної газети "Одесский листокъ" навіть не звернув увагу, що грали "шеремет'євці", а не "британці". До того ж, 19 чоловік делегації з Туреччини він визнав футболістами, хоча там їх було лише 14.

Дивно, що саме цій, дійсно "бульварній", брехливій газеті один з турецьких журналів замовив надання результатів змагань. Але наступного дня ця газета визнала свою провину і у №140 за 30 травня надрукувала наступне:

"Спортъ. Въ дополнение къ вчерашней заметке о футбольномъ состязании между константинопольской командой "Chenerbache" и кружкомъ "шереметьевцевъ" (а не "британцевъ", какъ у насъ вчера ошибочно сообщалось) приводимъ подробности матча. По свистку рефери г.Гробмана одесситы быстрымъ темпомъ стали штурмовать ворота турокъ, но последние долго съ большимъ успехомъ защищаютъ себя и лишь на 20-й минуте "шереметьевцамъ" удается забить первый голъ. При дальнейшей игре иностранцы часто подвергаютъ опасности ворота одесситовъ, но имъ не удается забить гола. Первая половина игры заканчивается со счетомъ 1:0 въ пользу "шереметьевцевъ". После перерыва турки красиво атакуютъ ШК, но здесь встречаютъ деятельный отпоръ со стороны бековъ. Некоторое время игра ведется безъ результатовъ. Наконецъ туркамъ данъ былъ "penalty" и они забиваютъ прекраснымъ ударомъ голъ. Матчъ закончился въ пользу ШК со счетомъ 2:1".

У іншій місцевій газеті "Одесские новости" №9366 за 30 травня - відомий вже нам дописувач під псевдонімом "Е.К." надав повний звіт цього матчу:

"Спортъ. Футболъ. Турция - ШК.

Матчъ былъ очень интересенъ и во многихъ отношенияхъ поучительный для одесскихъ футболистовъ. Они могли воочию убедиться, что главное въ команде - стренированность. Турки не имея почти ни одного игрока выше среднего, сыграли 1:2 съ командой въ которой играютъ Каждан, Мизерский, Гизер, Чорба. И всё благодаря пассировке, доведенной до пес peus ultra.

Въ первомъ хавтайме г.Яворский даетъ сильный ударъ по земле, турецкий голкиперъ падаетъ черезчуръ поздно - въ результате мячъ въ сетке Константинополя.

Нападение ШК играетъ вяло, чувствуется отсутствие г.Злочевскаго. Со стороны турокъ превосходно играетъ центръ-хавбекъ Гассанъ и центръ форвардъ Нузхетъ. Во второмъ хавтайме г.Прокопъ забиваетъ еще одинъ голъ сильнымъ "шатром". Османы напрягаютъ усилия, ихъ пассировка превосходитъ все виденное. Въ один изъ опасныхъ моментовъ у воротъ ШК, левый бекъ Павловъ делаетъ генцъ. Рефери назначаетъ "penulty". Штрафной ударъ поручаютъ бить Лазареву и онъ загоняетъ мячъ подъ штангу стремительнымъ ударомъ. Реферировалъ матчъ г.Гробманъ по правиламъ, которые онъ изобрелъ вероятно самъ. По его мнению получить пассъ, имея между собой и голомъ 5 противниковъ, значитъ сделать ховзайтъ, выбить у противника мячъ - фоллъ, и т.п. ОФЛ не следовало бы назначать такихъ рефери на серьезные состязания.

Публики было немного.

Е.К.

Состав Fener Bagtche: Ареланиан, Галиб, Ариф, Сабри, Гассан, Сурея, Лазарос, Нури, Нузхет, Мехмед, Гикмет".

МАТЧЪ Ш. К.—ТУРЦІЯ.

Встрѣченъ громкимъ крикомъ «браво»,
Мчится врагъ изъ чуждыхъ странъ,
И казалось, что, какъ лава,
Онъ зальетъ одесскій станъ.
Атакуютъ голъ Одессы
Турки быстро, точно бѣсы.
Полны стройной красоты,
Но одесскій бекъ Мизерскій,
Порѣшивъ, что это звѣрски,
Демонстрируетъ шуты.
Весь хавтаймъ игра ведется
У турецкаго гола,
И напрасно съ силой бьется
Турокъ съ праваго крыла.
Всѣ играютъ страстно, съ жаромъ...
Вдругъ Яворскій ловитъ мячъ
И вбиваетъ голъ ударомъ
Даровитаго бойца.
Свисты туркамъ, крикъ «партачъ»
Не смолкали до конца...
Во второмъ хавтаймѣ турокъ
Одесситы давятъ, жмутъ,
Хоть и турокъ очень юрокъ
Все-жъ имъ голъ второй даютъ.
Бились турки... Бой былъ жаркій...
Намъ отвѣтили голомъ.
Этотъ голъ, хоть очень яркій
Былъ началомъ и концомъ.
Великуй нашъ градъ Одесса,
Градъ спортивнаго прогресса,
Побѣждавшій всѣхъ враговъ.
Буду пѣть я дифирамбы,
Зазвучатъ хореи, ямбы
Въ честь твоихъ сыновъ-бойцовъ.

Инсайтъ Правый.

З газети "Футболистъ" за 7.06.1914 р.

ШКС Одеси з "Фенербахче" (з "Русского спорта" №26 за 28.06.1914 р.)

Погодьтеся, що звіт на ті часи непоганий, якби не велика кількість англійських термінів за їх правописом мовою цієї держави, а також хибна помилка щодо вказаного прізвища автора третього голу: Лазарєв замість Лазароса, хоча гол забив Хікмет, а ніякого Лазароса в команді не було (чогось цим прізвиськом поіменували Мічо Дімітропуліса). Та й взагалі, у наведеному складі гості поіменовані з деякими помилками їх вимови.

Протокол матчу: **Товариський міжнародний матч**

"Шереметьевский Кружокъ Спорта" Одеса - "Фенербахче" Константинополь (Туреччина) - 2:1 (1:0)

28 травня (10 червня за н.ст.) 1914 р. м.Одеса. Майданчик ОБАК (дача Фальц-Фейна). Глядачів не багато.
Суддя: А.Б.Гробман (Одеса).
ШКС: Каждан (з ОКФ) **- Павлов, Мізерський** - … , **Гізер, Барський** - … , **Капо** (з КС "Вега"), **Прокопов, Яворський, Чорба** (двоє невідомі).
"Фенербахче": **Арсланян** (Karnik Arslanyan) - **Халіб** (Galip Kulaksızoğlu) - капітан, **Аріф** (Arif Emirzade) - **Сабрі** (Sabri Çerkes), **Хассан** (Hasan Basri), **Сурея** (Süreyya Mithat) - **Мічо** (Miço Dimitropoulos), **Нурі** ('Otomobil' Nuri), **Нузхет** (Nüzhet Baban), **Мехмед Саід** (Sait Selahattin Cihanoğlu "Mehmed Sait"), **Хікмет** (Hikmet Topuzer).
Голи: 1:0 - **Яворський** (20 хв.), 2:0 - **Прокопов** (…хв.), 2:1 - **Хікмет** (Hikmet Topuzer) - з пенальті (через хвилину після другого голу).
Пенальті суддя призначив за гру рукою у штрафному майданчику Павлова.

Наданий вище читачеві повний (наскільки є можливість) протокол цього матчу створений при використанні ще й загальних звітів, що з'явилися пізніше у столичних газетах і журналах, а також достовірної інформації з офіційних джерел.

30 травня - Одеса - тут на недавно відкритому майданчику "Спортъ-Клуба" команда турецького клубу "Фенербахче" Константинополь (Стамбул) зіграла з місцевою командою "Спортъ-Клуба" (СК) і цей матч закінчився унічию з рахунком - 1:1.

Таким чином, 30 травня відбувся другий матч "Фенербахче" (будемо, мабуть, все ж таки молодіжну збірну Стамбула-Константинополя, іменувати цією назвою - **Примітка автора**), на цей раз з одеською командою "Спортингъ-Клубъ" - визнану чемпіоном Одеси 1913 року за загальними результатами сезону 1913/14 років.

Ось що про цей матч писала газета "Одесский листокъ" №141 за 31 травня 1914 року:

"Спортъ. Футболъ. Вчера состоялся второй матчъ между константинопольской футбольной командой "Chenerbache" и командой "Спортингъ клуба". Играютъ турки красиво, безусловно лучше одесситовъ, техника великолепная, но имъ как-то "не везло". Не смотря на все ихъ усилия, имъ удалось кончить лишь "въ ничью" - 1:1. Публики на состязании было много. Въ воскресенье решительный матчъ между гостями и "сборной" командой".

І цього разу не змогли турецькі футболісти виграти. Матч звів до нічиєї одесит Богемський. І у цьому матчі господарі грали у ослабленому складі, бо на поле з першої команди вийшло лише 7 гравців (Погорєлкін, Данилов, Кособуцький, Вербицький, Борицький, Богемський і Вітіс), а інші були гравцями другої команди клубу (Скрипченко, Лебон, Гельфенбейн, Матекайтес). Матч проходив на новому, відкритому незадовго до цього, майданчику "Спортинга".

"Фенербахче" у Одесі (з журналу "Русский спортъ" №26)

У першому таймі турки відкрили рахунок з пенальті - знову його реалізував Лазарєв (чомусь газети лівого края Мічо все ж продовжували іменувати Лазоросом або, навіть, Лазарєвим). Надалі: ***"Во второмъ хавтайме турки сделали фолъ шагахъ въ 40 отъ гола. Витисъ сильно ударилъ подъ голь, Богемский набежалъ на мячъ и конштосомъ сделалъ голь"***.

Не дивлячись на невелику кількість інформації про цей матч, але, використовуючи достовірні джерела, можна скласти непоганий протокол і цього матчу.

Протокол матчу: **Товариський міжнародний матч**

"Спортингъ-Клубъ" Одеса - "Фенербахче" Константинополь (Туреччина) - 1:1 (0:1)

30 травня (12 червня за н.ст.) 1914 р. м.Одеса. Новий майданчик "Спортингъ-Клубу". Значна кількість глядачів.
Суддя: … .
Одеса: Погорєлкін - Данилов, Скрипченко - Вербицький, Коссобуцький, Матекайтес - Лебон, Вітіс, Богемський, Гельфенбейн, Борицький.
"Фенербахче": Арсланян (Karnik Arslanyan) - **Халіб** (Galip Kulaksızoğlu) - капітан, **Аріф** (Arif Emirzade) - **Ян Боріс** (Jan Boris), **Хассан** (Hasan Basri), **Сурея** (Süreyya Mithat) - **Мічо** (Miço Dimitropoulos), **Хусейн** (Hüseyin Dalaklı), **Нузхет** (Nüzhet Baban), **Мехмед Саід** (Sait Selahattin Cihanoğlu "Mehmed Sait"), **Хікмет** (Hikmet Topuzer).
Голи: 0:1 - **Хікмет** (Hikmet Topuzer) - у середині 1-го тайму з пенальті, 1:1 - **Богемський** (55 хв.).
Суддя призначив пенальті за гру рукою одного з одеських гравців у штрафному майданчику.

Після цього матчу гравці "Фенербахче" Сабрі і Аріф повернулися до Стамбулу на інженерні курси. У складі команди залишилось 12 гравців (про це в проведених дослідженнях посилання на турецькі газети, хоча деякі місцеві періодичні друковані видання помилково пишуть, що начебто, вони грали і у наступних матчах).

1 червня - Одеса - тут на кращому футбольному полі міста - майданчику ОБАК команда турецького клубу "Фенербахче" Константинополь (Стамбул) зустрілася зі збірною командою Одеси, у цьому матчі одесити були на голову вище константинопольців й перемогли їх з рахунком 3:0.

Інформація про цей матч із одеських газет практично відсутня. Лише є можливість надати декілька слів з "чистосердечного" звіту про цей матч з газети "Одесский листокъ":

"Матчъ собралъ огромное количество разношерстной публики. Въ нападении Одессы - никакой стренированности. Каждый работаетъ за себя, каждый старается самъ сделать голь. Играя такимъ образомъ, Одесса не можетъ надеяться выиграть первенство России въ 1914 г. Турецкая команда впала въ другую крайность: только все вместе, никто не отважится использовать благоприятное положение и ударить въ голь. Этимъ объясняется, что Одесса победила "всукую".

"Фенербахче" Стамбул перед матчем зі збірною Одеси 1.06.1914 р. на майданчику ОБАК
(з журналу "Spor Alemi" (Стамбул) №17 за 17.06.1920 р. (ф.17)

До уваги! Одразу треба відмітити, що хтось першим вніс плутанину до порядку проведення матчів у цьому турне турецької команди, вказавши у своїх публікаціях, що цей матч був проведений вже після відвідання турецькими футболістами Миколаєва й повернення їх до Одеси, а саме 16 червня. Очевидно, комусь дуже кортіло в черговий раз відзначити зверхність одеситів над миколаївцями, які в останньому матчі програли "Фенербахче" з рахунком 0:3. Це, на жаль, призвело до плутанини, бо у подальшому деякі "історики", не перевіряючи факти і довіряючи надрукованій брехні, розповсюдили її у своїх "напрацюваннях".

А от з губернського міста Херсона є "чудовий" нарис у вигляді "листа з Одеси", який заслуговує на увагу через те, що показує як можна зробити просто "пісню" та "фурор" зі звичайного матчу другосортних команд тих часів. Ось що надрукувала газета "Херсонскія новости" №272 за 7 червня 1914 року:

"Интернациональное состязание Одесса - Турция.

(Письмо из Одессы)

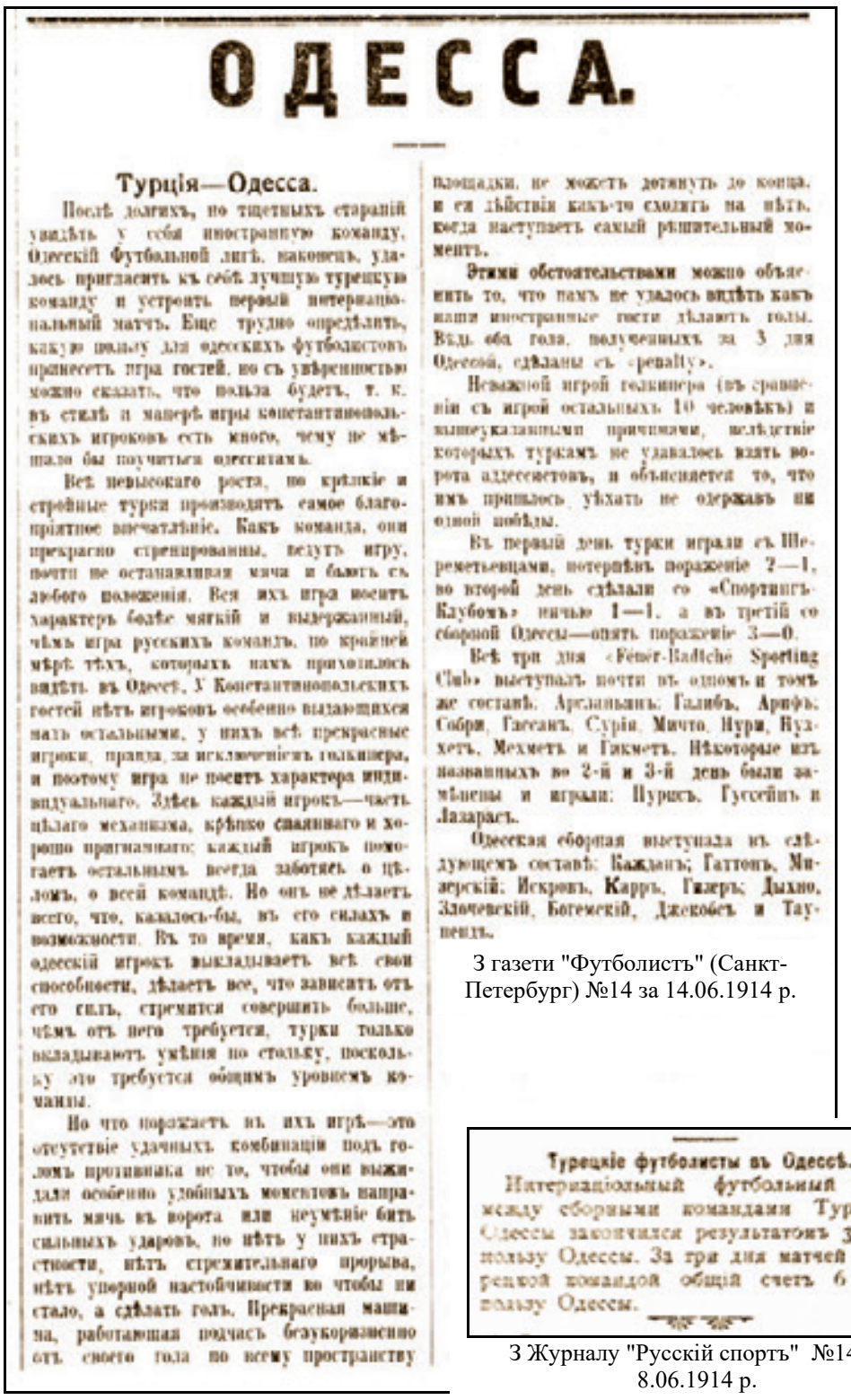

ОДЕССА.

Турція—Одесса.

Послѣ долгихъ, но тщетныхъ стараній увидѣть у себя иностранную команду, Одесскій Футбольной лигѣ, наконецъ, удалось пригласить къ себѣ лучшую турецкую команду и устроить первый интернаціональный матчъ. Еще трудно опредѣлить, какую пользу для одесскихъ футболистовъ принесетъ игра гостей, но съ увѣренностью можно сказать, что польза будетъ, т. к. въ стилѣ и манерѣ игры константинопольскихъ игроковъ есть много, чему не мѣшало бы поучиться одесситамъ.

Всѣ невысокаго роста, но крѣпкіе и стройные турки производятъ самое благопріятное впечатлѣніе. Какъ команда, они прекрасно стренированны, ведутъ игру, почти не останавливая мяча и бьютъ съ любого положенія. Вся ихъ игра носитъ характеръ болѣе мягкій и выдержанный, чѣмъ игра русскихъ командъ, по крайней мѣрѣ тѣхъ, которыхъ намъ пришлось видѣть въ Одессѣ. У Константинопольскихъ гостей нѣтъ игроковъ особенно выдающихся надъ остальными, у нихъ всѣ прекрасные игроки, правда, за исключеніемъ голкипера, и поэтому игра не носитъ характера индивидуальнаго. Здѣсь каждый игрокъ—часть цѣлаго механизма, крѣпко спаяннаго и хорошо пригнаннаго; каждый игрокъ помогаетъ остальнымъ всегда заботясь о цѣломъ, о всей командѣ. Но онъ не дѣлаетъ всего, что, казалось-бы, въ его силахъ и возможности. Въ то время, какъ каждый одесскій игрокъ выкладываетъ всѣ свои способности, дѣлаетъ все, что зависитъ отъ его силъ, стремится совершить больше, чѣмъ отъ него требуется, турки только накладываютъ умѣнія по столько, поскольку это требуется общимъ уровнемъ команды.

Но что поражаетъ въ ихъ игрѣ—это отсутствіе удачныхъ комбинацій подъ голомъ противника не то, чтобы они выжидали особенно удобныхъ моментовъ направить мячъ въ ворота или неумѣніе бить сильныхъ ударовъ, но нѣтъ у нихъ страстности, нѣтъ стремительнаго прорыва, нѣтъ упорной настойчивости во чтобы ни стало, а сдѣлать голъ. Прекрасная машина, работающая подчасъ безукоризненно отъ своего гола по всему пространству площадки, не можетъ дотянуть до конца, и ея дѣйствія какъ-то сходятъ на нѣтъ, когда наступаетъ самый рѣшительный моментъ.

Этими обстоятельствами можно объяснить то, что намъ не удалось видѣть какъ наши иностранные гости дѣлаютъ голы. Вѣдь оба гола, полученныхъ за 3 дня Одессой, сдѣланы съ «ренайу».

Невыжной игрой голкипера (въ сравненіи съ игрой остальныхъ 10 человѣкъ) и вышеуказанными причинами, послѣдствіе которыхъ туркамъ не удавалось взять ворота одесситовъ, и объясняется то, что имъ пришлось уѣхать не одержавъ ни одной побѣды.

Въ первый день турки играли съ Шереметьевцами, потерпѣвъ пораженіе 2—1, во второй день сдѣлали со «Спортингъ-Клубомъ» ничью 1—1, а въ третій со сборной Одессы—опять пораженіе 3—0.

Всѣ три дня «Fener-Badtché Sporting Club» выступалъ почти въ одномъ и томъ же составѣ. Арсланьянъ, Галибъ, Арифъ, Собри, Гассанъ, Сурія, Мичто, Нури, Нухетъ, Мехметъ и Гикметъ. Нѣкоторые изъ названныхъ во 2-й и 3-й день были замѣнены и играли: Нурисъ, Гуссейнъ и Лазарасъ.

Одесская сборная выступала въ слѣдующемъ составѣ: Кажданъ; Гаттонъ, Мизерскій; Искровъ, Карръ, Гизеръ; Дыхно, Злочевскій, Богемскій, Джекобсъ и Таунелдъ.

З газети "Футболистъ" (Санкт-Петербург) №14 за 14.06.1914 р.

Турецкіе футболисты въ Одессѣ.

Интернаціональный футбольный матчъ между сборными командами Турціи и Одессы закончился результатомъ 3 : 0 въ пользу Одессы. За три дня матчей съ турецкой командой общій счетъ 6 : 2 въ пользу Одессы.

З Журналу "Русскій спортъ" №14 за 8.06.1914 р.

Въ Одессу приехала знаменитая "сборная константинополя" "Fener Badtcne", прославившаяся победами надъ Румыніей и Франціей.

Сыгравъ съ "Ш.К." и "С.К." съ результатами 1:1 и 2:0 въ пользу Одессы, турки 31-го мая встретились на поле "Албанъ"(?) со "сборной Одессы".

Обе стороны выставили лучшихъ игроковъ, а потому на поле собралась тысячная толпа.

Долго ожидали лучшего игрока Одессы г.Иванова, но когда выяснилось, что его не будетъ ***его заменилъ г. Карадже Искровъ, кстати сказать съ своими обязан-ностями плохо справившийся.***

По свисту рефери г. Герда - игра начинается и съ первыхъ минутъ инициативу нападения беретъ на себя Одесса - игра переводится къ воротамъ Турціи и въ первый хавтаймъ мячъ такъ и виситъ надъ воротами гостей. Только необыкновенно талантливая игра голкипера г. Арсоланиача спасаетъ честь Турціи отъ шютовъ г. Богемскаго и еще больше Злачевскаго - одного изъ первыхъ игроковъ России. Турки играютъ классически. Одесса не видала такой пассировки, такой меткой передачи мяча, а главное такихъ "копштоссовъ", которыми турки играютъ въ течении почти 5 минутъ, не спуская мяча на землю, который такъ и летитъ съ одной головы на другую.

Но не отстаетъ и Одесса - г. Злочевский поспеваетъ всюду и разъ попавъ мячъ - он его доводитъ до воротъ противника, но гола ему неудается забить, ибо отъ силы удара - мячъ летитъ выше штанга. Но на 20-й минуте г. Таунелдъ (?), получивъ мячъ отъ Джекобса красивымъ "шютомъ" забиваетъ первый голъ Турціи.

Во второмъ хавтайме тур-ки играютъ головоломно, но и Одесса - сегодня "въ ударе" и на 23 минуте 2-го хавтайма г.Джекобсъ пеналомъ даетъ

"остальнымъ" 2-ой голъ, а за 7 минутъ до конца - г. Таунелдъ, падая отъ утомления даетъ 3-й и последний голъ.

Итакъ матчъ закончился 3:0 въ пользу Одессы.

Итакъ Одесса победила одну изъ мировыхъ командъ. ***А. Щ."***

А тепер наведемо те, про що писали столичні періодичні видання? Заглянемо спочатку у санкт-петербурзькі:

- газета "Футболистъ" №14 за 14 червня 1914 року - нарис "Одесса. Турція - Одесса", підписаний псевдонімом "W.C., наведений поряд;

- журнал "Русскій спортъ" №23 за 8 червня 1914 року - зовсім коротеньке повідомлення, теж наведене поруч;

- журнал "Къ спорту!" №23 за 15 червня 1914 року - дуже велика стаття, повністю на сторінці 8 (тут наведена нижче на двох сторінках з ілюстраціями обкладинки та титулу цього номеру журналу).

А ось у московських періодичних виданнях було коротеньке повідомлення лише у газеті "Голос Москвы" №128 за 5 червня 1914 (с.7):

"Турция - Россия. На дняхъ въ Одессе состоялся оригинальный матчъ между сборной командой турецкихъ футболистовъ въ Константинополе и сборной командой Одессы. Выиграли русские со счетомъ 3:0.".

Послѣдніе матчи съ Турціей дали 300 р. чистой прибыли, и теперь Лига имѣетъ капиталъ въ 900 р.

З газети "Футболистъ" №15 за 21.06.1914 р.

А чи виправдалося запрошення іноземної команди до Одеси? Газета "Футболистъ" № 15 за 21 червня сповіщає, що чистий прибуток до каси "Одесской Футбольной Лиги" дорівнював 300 рублям (це без витрат на виплати гравцям, на квитки подорожі на пароплаві, на їх розміщення й обслуговування).

Маючи таку численну інформацію, начебто навести протокол цього матчу зовсім не важко, але коли перечитати усе надруковане, то стільки помилок, що щось путнє зробити неможливо. Лише за допомогою достовірних джерел вдалося таки створити цей протокол:

Протокол матчу: **Товариський міжнародний матч**

Збірна команда Одеси - "Фенербахче" Константинополь (Туреччина) - 3:0 (1:0)

1 (14 червня за н.ст.) 1914 р. м.Одеса. Майданчик ОБАК (дача Фальц-Фейна). Велика кількість глядачів.
Суддя: Джон Герд (Одеса).
Одеса: Давід Каждан (ОКФ) - **Михайло Мізерський** (ШКС), **Гаттон** (ОБАК) - **Гізер** (ШКС), **Карр** (ОБАК), **П.Караджі-Іскров** [КС "Вега") - **Губерт Таунend** (ОБАК), **Ернст Джекобс** (ОБАК), **Григорій Богемський** (СК), **Олександр Злочевський** (ШКС), **Юліан Дихно** (СК).
"Фенербахче": Аслагнян (Karnik Arslanyan) - **Константин Боріс** (Konstantin Boris), **Халіб** (Galip Kulaksızoğlu) - капітан - **Ян Боріс** (Jan Boris), **Хасан** (Hasan Basri), **Сурея** (Süreyya Mithat) - **Мичо** (Miço Dimitropoulos), **Хусейн** (Hüseyin Dalaklı), **Нурі** ("Otomobil" Nuri), **Мехмед Саід** (Said Selahattin Cihanoğlu "Mehmed Sait"), **Хікмет** (Hikmet Topuzer).
Голи: 1:0 - **Губерт Таунend** (20 хв.), 2:0 - **Ернст Джекобс** (68 хв. - з пенальті), **Губерт Таунend** (83 хв.).
У другому таймі Ернст Джекобс реалізував пенальті, призначене за гру одного з турецьких захисників рукою.

Далі турецькі футболісти висловили бажання зустрітися ще й з командами інших міст. Вже 3 червня на шпальтах херсонської газети "Родной край" №635 за 3 червня з'явилася інформація про планування проведення саме у цьому місті наступної міжнародної зустрічі з турецьким "Фенербахче" зі Стамбулу:

"...На дняхъ предполагается футбольное состязание съ турецкой командой, которая съ громаднымъ успехомъ выступала въ Одессе противъ лучшихъ тамошнихъ командъ. Въ Одессу для переговоровъ съ турками выехалъ господинъ Э.П.Коруана, председатель херсонскаго спортивнаго кружка" (Е.П.Каруана був тоді віце-консулом Великої Британії та й ще консулом Туреччини - **Примітка автора**).

Та зустрітися з турками херсонцям не довелося. "Фенербахче" забажало зіграти з більш серйозним суперником - командою з Миколаєва. Тут їх суперником 5 та 8 червня був "Николаевский спортивный клубъ". Матчі були проведені на новому стадіоні цього клубу на вул. Кур'єрській. Цікаво, що "Николаевская газета" анонсувала "Фенербахче" ось яким чином: ***"Константинопольская Сборная Команда въ этом году побила Румынскую Сборную Команду - 9:1 и Французскую Сборную Команду - 2:0*** (тобто шанувальників футболу одразу запрошували відвідати матчі з **командою-зіркою**, **однією з найкращих у Європі** - Примітка автора). ***Начало въ 5 1/2 ч. вечера. Цены: Ложи 8 р., место въ ложе 1 р. 50 к., скамьи 75 к., ученические 40 к., стоятъ 30 и 15 к. Билеты заблаговременно продаются въ Петербургской кондитерской".***

КЪ СПОРТУ! № 23. МОСКВА. Воскресенье, 15-го Іюня 1914 г.
Оффиціальный органъ Московской футбольной лиги.
ПОДПИСНАЯ ЦѢНА: ТАКСА НА ОБЪЯВЛЕНІЯ:
АДРЕСЪ РЕДАКЦІИ: Москва, Б. Дмитровка, 26. Тел. времен. 46-57.
Петербургскаго отдѣленія: Лиговская, 44, кв. 103.

Титул газети "Футболистъ" (Санкт-Петербург) №23 за 15.06.1914 р. (ліворуч - малюнок на його обкладинці)

ФУТБОЛЪ.

Международные матчи Турція—Одесса.

Только 22-го засѣдалъ комитетъ Лиги и постановилъ выписать турокъ, а уже 27-го они были съ Одессѣ, встрѣченные представителями О. Ф. Л. Между прочимъ, пріѣзжая турецкая команда есть чемпіонный клубъ Константинополя и Турціи вообще—Fener-Bagthe, а вовсе не сборная мѣстной Лиги, кстати сказать, организованной по англійскому образцу около 10 лѣтъ тому назадъ и насчитывающей за собой такія побѣды, какъ 9:1 у сборной Румыніи осенью 1913 года. Пріѣхавшій съ командой въ качествѣ представителя, предсѣдатель вышеупомянутаго клуба Ази Хамидъ Гусни, врачъ по профессіи, является членомъ національнаго турецкаго комитета охраненія здоровья народа. По полученнымъ отъ него свѣдѣніямъ тоже, общее спортивное движеніе, охватившее въ послѣднее время Россію, наблюдается и въ Турціи, гдѣ послѣ недавней войны очень серьезно взялись за физическое воспитаніе молодежи. Однако, вернемся къ первому матчу 28 мая.

Несмотря на будній день, поле британцевъ наполнило довольно много публики. По свистку турки выходятъ на поле въ полосатыхъ фуфайкахъ, скомбинированныхъ изъ голубого и оранжеваго цвѣтовъ. За ними выходятъ Ш. К., которымъ первымъ приходится встрѣтиться съ заграничными противниками. Игра начинается одесситами и мячъ сразу переносится къ голу гостей, гдѣ больше и остается.

Послѣ первыхъ 10 минутъ они оправляются, переносятъ игру на сторону Ш. К. и нѣсколько разъ ворота отъ гола спасаетъ только присутствіе такого голкипера, какъ Каждань. Затѣмъ игра дѣлается ровной и идетъ больше на срединѣ поля. На 20 минутѣ турки получаютъ право бить corner, съ котораго мячъ, отбитый бекомъ очень сильно, попадаетъ къ форвардамъ Ш. К. и тѣ переносятъ игру къ воротамъ Турціи. Сильный шутъ Яворскаго попадаетъ въ штангу и отходитъ въ поле; здѣсь его турецкій бекъ пытается головой отбить дальше, но неудачно и мячъ вторично у Яворскаго. Снова слѣдуетъ сильный шутъ, мячъ задѣваетъ за бека и вертуномъ входитъ въ ворота, несмотря на прекрасный бросокъ голкипера. Поле оглашается громкими криками, какихъ давно у насъ не было. Дальнѣйшая часть игры проходитъ ровно.

Совершенно иную картину представляетъ собой поле во вторую половину игры. Турки переставили команду и въ этомъ сказался секретъ неудачи ихъ въ первой половинѣ игры. Теперь они играютъ на своихъ мѣстахъ и съ первой же минуты развиваютъ необыкновенно быстрый темпъ игры, который не по силамъ Ш. К. Видя опасность пораженія, Ш. К. начинаютъ очень грубую игру, на что совершенно нереагируетъ судья. Въ особенности свирѣпствуетъ Барскій. Тѣмъ не менѣе все это не останавливаетъ турокъ и они продолжаютъ сильное наступленіе, выдерживая свою игру въ очень корректной формѣ. Къ срединѣ второй половины игра похожа на тренировку въ одинъ голъ, но туркамъ какъ-то не удается придти къ результату. Пытаются вести атаку и Ш. К., но всѣ ихъ усилія разбиваются дивной тройкой полузащиты, изъ которой выдѣляется средній Нуахетъ, игравшій въ I хавтаймѣ центръ-форварда. Но одинъ разъ онъ дѣлаетъ ошибку, подыгрывая переднимъ и сильно прибижается къ воротамъ Ш. К.; этимъ пользуются форварда послѣднихъ и съ хорошаго пасса Капо Прокоповъ съ 4-хъ шаговъ забираетъ въ уголъ II голъ. Черезъ 1 минуту, турки забиваютъ штрафной Ш. К. за hands, чѣмъ былъ на минуту отдаленъ вѣрный голъ, и скоро игра заканчивается 2:1 въ пользу одесситовъ, несмотря на отчаянныя усилія турокъ въ послѣднія минуты—сквитать результатъ. У Ш. К. отмѣчу недурную игру средней тройки форвардовъ Прокопова, Яворскаго и Капо, и грубость всей защиты за исключеніемъ лѣвыхъ бека и хавбека.

къ голу одесситовъ и тамъ почти все время и происходитъ. Видно что турки хотятъ отыграться за проигрышъ перваго дня и потому употребляютъ усилія, чтобы продемонстрировать свой классъ игры. И долженъ сознаться, что ни Москва, ни Петербургъ, ни Одесса не играютъ такъ легко, систематично, продуманно и красиво, какъ турки. Въ срединѣ первой половины игры бекъ Одессы снимаетъ съ ноги прорвавшагося центръ-форварда турокъ мячъ рукой, за что гости великолѣпно вбиваютъ одиннадцатиметровый. Остальное время игра походитъ на тренировку въ одинъ голъ, но туркамъ, какъ это ни странно, не удается придти къ результату и къ перерыву счетъ 1:0. Вторая половина игры похожа на первую, только теперь уже немного смѣлѣе и играетъ Сп. Клубъ и нѣсколько прорывовъ Богемскаго привлекаютъ къ нему вниманіе турецкой защиты. Въ подражаніе нашему единственному «интернаціоналу» и остальные форварда Сп.-Клуба стараются во-всю. На 10 минутъ происходитъ недоразумѣніе, измѣняющее, по нашему мнѣнію, весь ходъ матча. Крайній лѣвый Сп.-Клуба, получивъ мячъ, очень ловко поправляетъ его рукой. Видя это, такой же пріемъ примѣняетъ и правый турецкій хавбекъ Сабри. Рефери даетъ свистокъ и назначаетъ свободный ударъ противъ Сп.-Клуба, но по протесту лайнсмена Сп.-Клуба вдругъ отмѣняетъ свое рѣшеніе и назначаетъ свободный ударъ противъ турокъ. Послѣдніе еще не совсѣмъ соображаютъ въ чемъ дѣло, какъ слѣдуетъ свистокъ, полетъ мяча и Богемскій вбиваетъ его въ сѣтку, пробѣжавъ у стоящихъ на мѣстѣ и удивляющихся турецкихъ бековъ. Въ дальнѣйшемъ турки сбиваютъ Сп.-Клубъ въ кучу, но ничего не могутъ подѣлать и матчъ кончается 1:1. У Сп.-Клуба отмѣчу хорошую игру (какъ всегда) Богемскаго. Кромѣ того великолѣпны Коссобутскій и Погорѣлкинъ. Крайній Лебонъ (по слухамъ петербуржецъ) приличный игрокъ, но сборной ему у насъ не видать. Въ общемъ впечатлѣніе отъ всего тима приличное. Теперь поговорю объ игрѣ турецкихъ гостей. Безспорно, эта команда съ довольно высокимъ классомъ игры. Точная пассовка, сильные и въ тоже время очень точные посылы мяча въ любомъ положеніи и направленіи, разнообразіе комбинацій, какая-то особая связь защиты съ аттакой, эффектная игра головой и удивительное спокойствіе, все это даетъ право туркамъ считаться одной изъ лучшихъ командъ Юга Европы. Ихъ единственный недостатокъ—неумѣніе дѣлать голи объясняется тѣмъ обстоятельствомъ, что форвардовъ пріѣхало всего 3 человѣка, и остальныхъ играла защита, что не могло не отразиться на активномъ результатѣ матчей.

Въ особенности замѣтенъ лѣвый Гикметъ, подающій мячи какъ съ бѣга, такъ и съ мѣста. Смѣлъ и быстеръ также центръ Мемедъ-Гусни. Изъ хавбековъ хороши лѣвый Суррея обладающій быстрымъ бѣгомъ, хорошей техникой вырыванія и сильнымъ ударомъ. Центръ Гассанъ хорошо распредѣляетъ игру, дѣлая это почти исключительно головой. Оба матча онъ безъ особаго труда держалъ 3-хъ среднихъ форвардовъ. Изъ бековъ, игроковъ весьма классныхъ, лучше Ариѳъ, обладающій пушечнымъ ударомъ и играющій чрезвычайно корректно. Очень интересна его игра на offside.

1-го іюня—3-ій день матчей съ турками. Сегодня имъ Лига противоставляетъ свою сборную въ составѣ, выигравшемъ осенью у Петербурга. Для этого заключительнаго матча и турки выставляютъ наиболѣе сильный составъ.

Матчъ начинается сильнымъ наступленіемъ гостей, (они за этотъ матчъ окончательно покорили нашу публику), но игра Карра и Гаттона портитъ всѣ комбинаціи турокъ и имъ не удается сдѣлать ни одного удачнаго удара по голу, несмотря на точные навѣсы въ центръ обоихъ крайнихъ. Послѣ 20-минутной игры въ одинъ голъ сборная, игравшая въ этотъ день гораздо хуже, чѣмъ противъ Пе-

Продовження кожної з колонок цієї статті дивіться відповідно на наступній сторінці

Ниже всякой критики реферировалъ матъ А. Громбанъ, которому такіе матчи не по силамъ прежде всего съ технической стороны. Да и вдобавокъ однобокости въ реферированіи тоже не мѣсто.

30-го мая Лига противопоставила гостямъ чемпіона нынѣшняго года Спортингъ-Клубъ, который вышелъ на поле въ такомъ составѣ: Погорѣлкинъ, Сирипченко, Даніловъ, Вербицкій, Коссобутскій, Могекайтесъ, Барицкій, Гельфенбейнъ, Богемскій, Витисъ, Лебонъ. Составъ турокъ предидущій, только центръ-форварда вмѣсто Пура играетъ Мелчидъ-Гусни. Съ самаго начала игра переносится

Команда Турціи, выступавшая недавно въ Одессѣ.

тербурга, оправляется и проводитъ нѣсколько хорошихъ аттакъ. Во время одной изъ нихъ турецкій бекъ, видя безвыходное положеніе гола, очень ловко и красиво задерживаетъ мячъ рукой, но этотъ пріемъ не укрывается отъ реферирующаго Д. Герда и назначается penalti. Бьетъ Джекобсъ и мячъ проходитъ высоко надъ штангой. Однако, эта неудача не обезкураживаетъ сборной и попрежнему турецкой защитѣ приходится очень трудно. Минуты за 5 до перерыва красивый моментъ. Отъ лѣваго хавбека Искрова мячъ сильнымъ и точнымъ пассомъ попадаетъ правому среднему Джекобсу. Этотъ въ очередь пассируетъ своему крайнему Таунсенду, послѣдній устремляется впередъ, обходитъ 3-хъ человѣкъ въ томъ числѣ и голкипера и вмѣстѣ съ мячемъ влетаетъ въ сѣтку. Со счетомъ 1: 0 кончается первый хаавтямъ.

Общій результатъ 3: 0. У турокъ въ отчетный день безподобно выступалъ въ роли центръ форварда бекъ Галибъ. Его нѣсколько мѣткихъ ударовъ не легко было взять голкиперу. Среди защиты выдѣлялись хавбеки Гассанъ и Сурейя. Остальные всѣ на своихъ мѣстахъ. У Одессы отмѣчу хорошую игру Гаттона, Карра и Искрова въ защитѣ, у Джекобса и Богемскаго въ аттакѣ. Гизеръ въ роли праваго хавбека очень слабъ. Что-то не въ ударѣ былъ Злочевскій. Оба крайнихъ Таунсендъ и Дыхно пытались сами дѣлать голи и этимъ портили всю систему игры.

Очень точно и объективно судилъ Д. Гердъ. Сборная выступала въ такомъ составѣ: Кажданъ, Мизерскій, Гаттонъ, Ризеръ, Карръ, Искровъ, Таунсендъ, Джекобсъ, Богемскій, Злочевскій, Дыхно.

5 червня - Миколаїв - тут на новому футбольному майданчику "Николаевскаго Спортивнаго Клуба" команда турецького клубу "Фенербахче" Константинополь (Стамбул) зустрілася з командою "Николаевскаго Спортивнаго Клуба" і у цьому матчі миколаївці перемогли константинопольців з рахунком 1:0.

У першому матчі у миколаївців гол забив 21-річний Горшанін. Суддею цього матчу був все той же одесит Гробман, який був спеціально запрошений на цей матч. Заради справедливості, потрібно відмітити, що цього року дві місцеві миколаївські газети майже щодня приділяли увагу футболу й публікували просто безліч анонсів і звітів про матчі своїх миколаївських команд. Але чомусь, про перші міжнародні матчі з турками ці газети сповістили мешканців міста, на подив, дуже скромно - лише результати (розповіді про матчі відсутні). Ось наприклад, "Николаевская газета" за 7 червня 1914 року писала:

"Состоявшийся третьего дня матчъ между 1-м тимомъ "Спортивного клуба" и Сборной командой изъ Константинополя закончился победой "Спортивного клуба" - 1:0. Игра велась очень оживленно и красиво. Завтра, 8 июня, матчъ-реваншъ".

Маючи звіт з газети "Футболистъ" №14 за 14 червня 1914 року (див. наведену нижче ілюстрацію) та інформацію з достовірних джерел, протокол цього першого офіційного міжнародного матчу в Миколаєві має такий вигляд:

Протокол матчу: **Товариський міжнародний матч**

"Николаевский спортивный клубъ" Миколаїв -
- "Фенербахче" Константинополь (Туреччина) - 1:0 (0:0)

5 (18 за н.ст.) червня 1914 р., м.Миколаїв. Майданчик "Николаевскаго спортивнаго клуба".
Арбітр: А.Б.Гробман (Одеса).
НСК Миколаїв: **Денбар - Чарьз Бейт, Нестеренко - Збинській, Михайло Севастопольській, Коровін - Свирін, Ассір Гальперін, Микола Горшанін, Іконніков** (з "Унітасу" Санкт-Петербург)**, Горовець.**
"Фенербахче": Арсланян (Karnik Arslanyan) - **Константин Боріс** (Konstantin Boris), **Халіб** (Galip Kulaksızoğlu) - капітан - **Нузхет** (Nüzhet Baban), **Хассан** (Hasan Basri), **Сурея** (Süreyya Mithat) - **Мичо** (Miço Dimitropoulos), **Хусейн** (Hüseyin Dalaklı), **Нурі** ('Otomobil' Nuri), **Мехмед Саід** (Sait Selahattin Cihanoğlu "Mehmed Sait"), **Хікмет** (Hikmet Topuzer).
Голи: 1-0 - **Горшанін** (73 хв., з подачі кутового Гальперіним).

Столичні періодичні видання були більш багатослівними. У згаданій санкт-перербурзькій газеті "Футболістъ" №14 за 14 червня 1914 року був надрукований просто чудовий, за мірками тих часів, звіт про перший матч у Миколаєві. У ньому, до речі, чітко вказано, що "***состоялся первый разъ съ 1908 года въ Николаеве международный матчъ съ иностранной командой***". Звісно, якось дивно від миколаївського видання бачити такий висновок, адже усі сучасні видання пишуть, що перший матч був тут значно раніше, коли команда "Zebra" вперше зустрілася з командою моряків англійського пароплава. Напевно ж, автор наведеного нарису під псевдонімом "M.V." добре розумів, що тоді грали не миколаївці, а англійці між собою. І лише велику кількість матчів з командами британських пароплавів миколаївського "Діагора" ще з 1912 року, та й інших місцевих команд треба відносити до міжнародних, але до неофіційних (непередбачених зазделегідь). Ніхто й не заперечує, що вони були міжнародними.

"Фенербахче" у Миколаєві - світлина з дослідження О.Кочатюрка. 2015 р.вид. (с.328)

8 червня - Миколаїв - тут на новому футбольному майданчику "Николаевскаго Спортивнаго Клуба" команда турецького клубу "Фенербахче" Константинополь (Стамбул) зустрілася з командою "Николаевскаго Спортивнаго Клуба" і у цьому матчі миколаївці програли константинопольцям з рахунком 0:3.

Це була єдина перемога "Фенербахче" у п'яти проведених турецькими футболістами матчах під час свого візиту до Одеси та Миколаєва. Ось декілька слів з "Николаевской газеты" про другий матч:

"Матчъ-реваншъ: закончился победой сборной команды 3:0 (мається на увазі збірна Константинополя - **Примітка автора**)***. Игра съ самого начала велась очень оживленно и красиво. Первый голъ сборной командой удалось вбить после 40-минутной игры. Последующие голы следовали одинъ за другимъ очень быстро***". Ось і все. Щось дуже короткувато і без емоцій. Що ж до емоцій, то в ті часи газети писали, як правило, ось таке:

"Ажитация растетъ и достигаетъ апогея. У молодыхъ джентльменовъ шляпы и фуражки слезли на затылокъ, они кричатъ, свистятъ, аплодируютъ, толкаютъ другъ другаъ, извиняются и опять толкаютъ. Миссъ, миссисъ и леди машутъ платочками и зонтиками, и

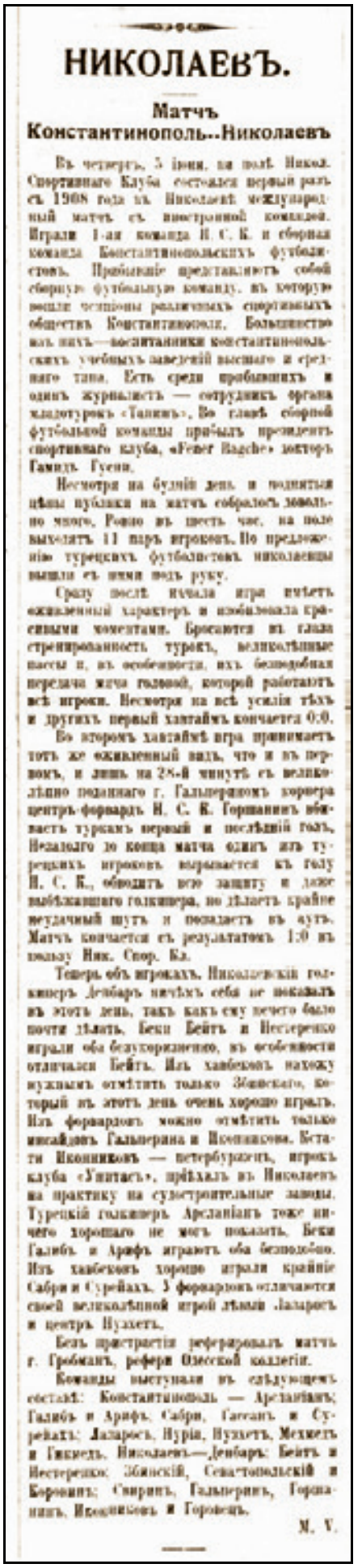

НИКОЛАЕВЪ.

Матчъ
Константинополь—Николаевъ

Въ четвергъ, 5 іюня, на полѣ Никол. Спортивнаго Клуба состоялся первый разъ съ 1908 года въ Николаевѣ международный матчъ съ иностранной командой. Играли 1-ая команда Н. С. К. и сборная команда Константинопольскихъ футболистовъ. Пробывшіе представляютъ собой сборную футбольную команду, въ которую вошли чемпионы различныхъ спортивныхъ обществъ Константинополя. Большинство изъ нихъ—воспитанники константинопольскихъ учебныхъ заведеній высшаго и средняго типа. Есть среди пробывшихъ и одинъ журналистъ — сотрудникъ органа младотурокъ «Танинъ». Во главѣ сборной футбольной команды прибылъ президентъ спортивнаго клуба, «Fener Bagche» докторъ Гамидъ Гусни.

Несмотря на будній день и поднятыя цѣны публика на матчъ собралось довольно много. Ровно въ шесть час. на поле выходятъ 11 паръ игроковъ. По предложенію турецкихъ футболистовъ николаевцы вышли съ ними подъ руку.

Сразу послѣ начала игра имѣетъ оживленный характеръ и изобилуетъ красивыми моментами. Бросаются въ глаза стремительность туровъ, великолѣпные пасы и, въ особенности, ихъ безподобная передача мяча головой, которой работаютъ всѣ игроки. Несмотря на всѣ усилія тѣхъ и другихъ первый хайтаймъ кончается 0:0.

Во второмъ хайтаймѣ игра принимаетъ тотъ же оживленный видъ, что и въ первомъ, и лишь на 28-й минутѣ съ великолѣпно поданнаго г. Гальперинымъ корнера центръ-форвардъ Н. С. К. Горшанинъ вбиваетъ туркамъ первый и послѣдній голъ. Немного до конца матча одинъ изъ турецкихъ игроковъ вырывается къ голу Н. С. К., обводитъ всю защиту и даже выбѣжавшаго голкипера, но дѣлаетъ крайне неудачный шутъ и посылаетъ въ аутъ. Матчъ кончается съ результатомъ 1:0 въ пользу Ник. Спор. Кл.

Теперь объ игрокахъ. Николаевскій голкиперъ Денбаръ ничѣмъ себя не показалъ въ этотъ день, такъ какъ ему почти нечего было дѣлать. Беки Бейтъ и Нестеренко играли оба безукоризненно, въ особенности отличался Бейтъ. Изъ хавбековъ нахожу нужнымъ отмѣтить только Збинскаго, который въ этотъ день очень хорошо игралъ. Изъ форвардовъ можно отмѣтить только инсайдовъ Гальперина и Иконникова. Бестати Иконниковъ — петербуржецъ, игрокъ клуба «Унитасъ», пріѣхалъ въ Николаевъ на практику на судостроительные заводы. Турецкій голкиперъ Арсланіанъ тоже ничего хорошаго не могъ показать. Беки Галибъ и Арифъ играютъ оба безподобно. Изъ хавбековъ хорошо играли крайніе Сабри и Сурейахъ. Изъ форвардовъ отличается своей великолѣпной игрой лѣвый Лазарось и центръ Нухетъ.

Безъ пристрастія реферировалъ матчъ г. Гробманъ, рефери Одесской коллегіи.

Команды выступали въ слѣдующемъ составѣ: Константинополь — Арсланіанъ; Галибъ и Арифъ, Сабри, Гассанъ и Сурейахъ; Лазарось, Нурія, Нухетъ, Мехметъ и Гикмедъ. Николаевъ—Денбаръ; Бейтъ и Нестеренко; Збинскій, Севастопольскій и Боровинъ; Смирнъ, Гальперинъ, Горшанинъ, Иконниковъ и Горовецъ.

M. V.

З газети "Футболістъ" за 14.06.1914 р.

всячески поощряютъ своихъ любимыхъ спортсменовъ" ("Николаевская газета" за 20 травня 1914 року).

Столична газета "Футболистъ" №15 за 21 червня розповіла трохи більше (див. наведену трохи нижче ілюстрацію цієї нотатки).

Незважаючи на недостатню інформацію із засобів масової інформації тих часів, все ж є можливість скласти протокол цього матчу з достовірних джерел, наведених наприкінці цієї глави:

Протокол матчу: **Товариський міжнародний матч**

"Николаевский спортивный клубъ" Миколаїв -
- "Фенербахче" Константинополь (Туреччина) - 0:3 (0:1)

8 (21 за н.ст.) червня 1914 р., м.Миколаїв. Майданчик "Николаевскаго спортивнаго клуба".
Арбітр: скоріш за все - А.Б.Гробман (Одеса).
НСК Миколаїв: **Мор**, **Ассір Гальперін**, **Іконніков** (з "Унітасу" Санкт-Петербург) та 8 невідомі.
"Фенербахче": Арсланян (Karnik Arslanyan) - **Константин Боріс** (Konstantin Boris), **Халіб** (Galip Kulaksızoğlu) - капітан - **Ян Боріс** (Jan Boris), **Хассан** (Hasan Basri), **Сурея** (Süreyya Mithat) - **Мичо** (Miço Dimitropoulos), **Хусейн** (Hüseyin Dalaklı), **Нурі** ('Otomobil' Nuri), **Мехмед Саід** (Sait Selahattin Cihanoğlu "Mehmed Sait"), **Хікмет** (Hikmet Topuzer).
Голи: 0-1 - **Мехмед Саід** (40 хв.), 0-2 - **Хусейн**, 0-3 - **Хусейн**.

Таким чином, "Фенербахче" (збірна Константинополя) з Туреччини провела 1914 року перед початком першої світової війни на теренах України (на той час - півдні Російської імперії) у Одесі та Миколаєві 5 зустрічей з результатом: 1 перемога, 1 нічия, 3 поразки, при співвідношенні забитих і пропущених м'ячів 5:7. Погані результати перших чотирьох матчів трохи підсолодила значна перемога у останньому, п'ятому матчі.

Про значення цих матчів для історії футболу України дуже добре сказав у своїй книзі "Футбольный Николаев" досить відомий історик футболу Миколаєва Олександр Двойнисюк:

"...оставим на совести литераторов советского периода настойчивые тезисы о том, что по настоящему развиваться футбол начал лишь после большевистского переворота в ноябре 1917 года. Анализ дореволюционной эволюции футбола убеждает в ином... О матчах с турками в Николаеве ходили легенды, о них вспоминали несколько поколений болельщиков". Ці легенди й зараз ходять.

ФУТБОЛИСТЪ
ЕЖЕНЕДѢЛЬНАЯ ГАЗЕТА ВСѢХЪ ВИДОВЪ СПОРТА.
№ 15.
НИКОЛАЕВЪ.
Константинополь--Николаевъ

З газети "Футболистъ" (Санкт-Петербург) №15 за 21.06.1914 р.

Делегація турецьких спортсменів на пароплаві рейсом до Стамбула (з газети "Tasfir-i Efkâr" за 13.06.1914 р.)

Турецька команда "Фенербахче" відбула на пароплаві до Стамбулу 9 червня, а прибула - 12 червня. На наведеній тут світлині, що була надрукована на першій сторінці стамбульської газети "Tasfir-i Efkâr" за 13 (26 за н.ст.) червня 1914 року, вказані деякі члени цієї делегації: окрім президента клубу Hamid Hüsni, ще 10 футболістів цього клубу - Süreyya Bey, Hasan Bey, Hikmet Bey, Said Bey, Nuri Bey, Arslanyan Efendi, Hüseyin Bey, Boris Efendi, Nüzhet Bey, Galib Bey - капітан команди (а другий праворуч - очевидно представник консульства Російської імперії, або журналіст газети "Танін" -

Примітка автора). До речі, деякі сучасні видання приписують це фото прибуттю цієї команди до Одеси 27 травня, але це не так.

На закінчення розповіді про перші офіційні міжнародні матчі на теренах України є можливість надати ще одну чудову світлину футбольної команди спортивного товариства "Фенербахче" Стамбул тих часів:

Делегація турецьких спортсменів на пароплаві рейсом до Стамбула (з газети "Tasfir-i Efkâr" за 13.06.1914 р.)

.

Дехто запитає, чому у наведеному вище відсутні фото команд Одеси та Миколаєва? А тому, що вони усі надруковані у відповідних розділах другого тому цього видання і читач може їх побачити там.

Але це ще не все, щодо міжнародних офіційних матчів. Надалі приведемо ще два таких матчі у Львові місцевої команди "Чарні":

31 травня (це за н.ст.) **-** Львів - тут місцева команда "Чарні" зіграли з "Вартою" з Познані (це місто під назвою Посен тоді було у складі Пруссії Германської імперії) - 5:2.

1 червня (це за н.ст.) - Львів **-** місцева команда "Чарні" зіграли другий матч з "Вартою" з Познані й перемогла - 4:0.

До речі, "Варта" Познань була першим чемпіоном Великопольського Зв'язку Товариств Спортових у Пруссії 1913 року.

І насамкінець, 1914 року в Австро-Угорській Чехії у Празі були проведені Всеслов'янські спортивні ігри. Є інформація, що, начебто, у цих іграх приймали участь футбольні команди "Соколъ" з Харкова та Полтави. Нажаль, нічого більшого про це ніде не знайдено.

Але у газети "Полтавскій вестникъ" за 12 червня 1914 року було вказано, за текстом "…***что харьковские соколы и на всеславянскихъ состязанияхъ въ Праге заняли далеко превосходящее место передъ полтавскими".*** Дехто з полтавських знавців футболу зробив одразу хибний висновок, що це мова йде саме про виступ полтавських футболістів на міжнародній арені - у Празі на вказаних сокольських змаганнях, де вони, начебто, були значно слабшими за харківських футболістів. Але, як виявилося, на цих змаганнях у футбольному турнірі Російська імперія ніякими командами взагалі не була представлена, Та й, начебто, й футбольного турніру на іграх не було. Тому, скоріше за все, у наведеному тексті малася на увазі перевага харків'ян над полтавчанами в інших видах змагань у загальній команді Російської імперії.

* * *

Тепер залишається лише засвідчити, що якби використовувалася інформація до наведеного вище тексту про візит турецької команди "Фенербахче" (збірної Константинополя) зі знайдених періодичних видань 1914 року, або з відомої книги О.Двойнисюка та Б.Кутового "Футбольный Николаев", то через помилки, неточності й перекручування фактів в жодному разі не вдалося б усе це привести до якогось правдивого вигляду.

Саме завдяки напрацюванням талановитого історика футболу **Швеця Сергія Володимировича** з Луцька, який спеціалізується на дослідженні закордонних видань, і вдалося створити достовірний, документально підтверджений опис подій тих далеких часів.

С.В.Швець

Звісно, потрібно звернути увагу читача на проведені дослідження з приводу матчів стамбульського "Фенербахче" 1914 року на півдні Російської імперії турецького спеціаліста **Ондера Кочатюрка** (Önder Kocatürk) - "Fenerbahçe futbol takiminin Rusya seyahati (8-22 haziran 1914)" у виданні в Інтернеті "Turkish Studies" №10/9 за 2005 рік (с.341-366) - титул цього видання тут наводиться.

Turkish Studies
International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 10/9 Summer 2015, p. 341-366
DOI Number: http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8510
ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

FENERBAHÇE FUTBOL TAKIMININ RUSYA SEYAHATİ
(8-22 HAZİRAN 1914)*

Önder KOCATÜRK**

Ö.Kocatürk

ДОВІДКОВІ МАТЕРІАЛИ

Пам'ятник народженню футболу України у Львові

"Хто не знає свого минулого,
той не вартий свого майбутнього"

М.Т.Рильський, відомий український поет

ПЕРЕЛІК ЗНАЧНИХ ПОДІЙ У СВІТІ ТА НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ, ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ З ФУТБОЛОМ

Перелік значних подій у світі та на теренах України **до 1900 року** які в тій чи іншій мірі пов'язані з футболом був вже наведений у першому томі цього видання у розділі "Довідкові переліки" (с.287-288). Тут ми наведемо усі значні, на наш погляд, події, починаючи з 1901 року (усі дати наведені за новим стилем):

Початок XX століття:

1901 р., 15 серпня - дата народження футболу Ужгорода та **Закарпаття** в цілому. Цього дня в Ужгороді був проведений **перший у XX столітті** (після матчу 1984 року у Львові) **міжміський матч команди з теренів України** між **збірною командою Ужгорода** та командою БАК з Будапешту (0:3).

1902 р., влітку - в Ужгороді був створений **перший на теренах України футбольний осередок** - **"Ungvári labdarugók társasága"** (Товариство унгварських футболістів), команди якого провели свою першу гру при публіці 3 липня 1902 року.

1902 р., 25 травня - у Львові місцевим товариством "Сокул" на Личакові був відкритий **перший на теренах України стадіон** європейського зразка з чудовим футбольним полем.

1903 р., весна - умовна дата народження футболу Чернівців та **Буковини** в цілому.

1903 р., 2 травня - у Львові був створений **перший на теренах України місцевий спортивний клуб "Лєхія"** (**Lwowski Klub Sportowy "Lechia"**), **у якому існувала футбольна команда.**

1904 р., весна - **першим місцевим футбольним тренером на теренах України** був вчитель IV-ої гімназії Львова **Еугеніуш П'ясецький**, який тренував футбольні команди цієї гімназії.

1904 р., 18 березня - у Відні (Австрія) була створена Австрійська асоціація футболу під назвою **"Österreichischen Fußball-Verbands"** (ÖFV), до якої входили усі регіони Австро-Угорської імперії, крім Угорщини. Ця асоціація наступного 1905 року вступила до ФІФА.

1904 р., 21 травня - у Парижі (Франція) на установчому конгресі шести країн Європи (Бельгія, Голландія, Данія, Франція, Швеція та Швейцарія) була заснована Міжнародна федерація футбольних асоціацій (**ФІФА**) - ***Fédération Internationale de Football Association*** (***FIFA***).

1904 р. - на III Олімпійських іграх у Сент-Луїсі (США) переможцем турніру з футболу стала збірна команда Канади (ФІФА не визнає результати олімпійських турнірів, бо вони проходили ще не під її егідою).

1906 р.. 31 липня - у Львові та й взагалі на теренах України був проведений **перший неофіційний** (непередбачений) **міжнародний матч з командою з іноземних гравців** - збірна Львова грала з командою артистів та працівників американського цирку "Буффало Білл" і перемогла - 1:0.

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

1906 р., з 6 по 11 листопада - у Львові "Товариством рухових розваг" був проведений **перший на теренах України міський турнір з футболу** (за усіма ознаками - **чемпіонат**) за участю 4-х команд. Першим чемпіоном Львова цього року була визнана команда Клубу Гімнастично-Спортивного IV-ої гімназії.

1906 р. - у Львові та й на теренах України в цілому були засновані професором І.Боберським при І-ій академічній гімназії **перші суто українські молодіжні "спортові кружки"** для розвитку і впровадження серед молоді спортивних дисциплін.

1907 р., 1 липня - у Львові видана **перша на теренах України**, відома на цей час, **програмка до футбольного матчу** ("Чарні" Львів - "Краковія" Краків -4:1) на стадіоні "Сокола" до урочистостей з нагоди 40-річчя ГТ "Сокул-Мацєж" у Коронному краю Галичини та Володимирії.

1907 р. - у Одесі у приватній гімназії А.В.Юнгмейстера при спортивному осередку викладачем Д.Г.Пітерсом була створена **перша місцева футбольна команда на українських землях Російської імперії**.

1908 р. - на IV Олімпійських іграх у Лондоні (Великобританія) переможцем турніру з футболу стали господарі - збірна Великобританії.

1908 р., 29 листопада - день народження футболу Одеси, **Причорномор'я** в цілому та й усіх **українських земель, що входили того часу до Російської імперії.**

1909 р., 18 квітня - у Празі (Королівство Богемія) був проведений **перший міжрегіональний матч команд** із західних українських земель у Австро-Угорській Імперії та **з українських земель в цілому** (футбольна команда 1.ЛКС "Чарні"Львів зустрілася зі "Славією" Прага й програла 1:10).

1909 р., квітень - першими з суддів Львова та **на теренах України** в цілому **Мар'ян Більор** та **Леопольд Щерауц отримали** офіційний кваліфікаційний документ як **судді міжрегіональної кваліфікації** у Богемії та Галичині.

1909 р., до 25 квітня - в Одесі був офіційно затверджений **перший** відомий **статут** саме виключно **футбольного осередку** "Одесский Кружокъ "Футболъ" **на теренах України в межах Російської імперії**. Цей статут був надрукований у типографії і це було **перше друковане видання на цих землях виключно про футбол.**

1909 р., 12 вересня - у Львові **футбольна команда офіційного осередка "Український спортовий кружок"** Академічної гімназії, який цього року з'явився **вперше на українських землях,** провела свій **перший матч** зі львівською "Гасмонеєю" (1:3).

1909 р., 14 жовтня - на західних землях сучасної України була створена **перша футбольна керівна організація - секція футболу** Польського Союзу Спортового Коронного Краю Галичини та Володимирії Австро-Угорської імперії.

1909 р. - у Одесі з'явився **перший на півдні Російської імперії справжній стадіон з футбольним полем** (біля Французького бульвару у Шампанському провулку - нині, зі значним припущенням - це стадіон Одеського національного інституту ім. Мечникова), який збудував для своїх потреб "Одесский Британский Атлетический Клубъ" (ОБАК).

1909 р. - у Одесі видана книжечка Л.С.Можаровського "Футбол. Руководство и правила" (на 51 сторінці) - це були **перші, видані окремою книжкою, правила цієї гри на українських землях Російської імперії.**

1910 р., 19 травня - дата народження футболу Харкова та **Слобожанщини** в цілому.

1910 р., 22 липня - дата народження футболу Севастополя та **Криму** в цілому.

1910 р., 7 серпня - у Сімферополі був проведений **перший міжміський матч на українських землях Російської імперії** між командами Севастополя та Сімферополя (0:0).

1910 р., 31 серпня - 9 вересня - у Одесі була проведені **перші** відомі **на українських землях Російської імперії змагання з футболу серед навчальних закладів**. У змаганнях приймали участь 4 команди, переможець - команда 2-ої гімназії.

1910 р., 9 жовтня - дата народження футболу Києва та **Наддніпрянщини** у цілому.

1910 р. - після вступу Англії до ФІФА, головним і єдиним органом, рішення якого мали силу закону, стала Міжнародна рада з правил.

1911 р., лютий - у Одесі була створена **"Одесская Футбольная Лига" - перша на українських землях Російської імперії** (голова тимчасового комітету г. Емброс).

1911 р., 3 березня - 6 травня - у Одесі був проведений **перший на терренах сучасної України в Російській імперії офіційний чемпіонат міста з футболу** (весна) за "Кубок Эмброса" - перший чемпіон Одеси 1911 року - "Одесскій Британскій Атлетическій Клубъ" (ОБАК).

1911 р., 14 квітня - першими з суддів Львова та **на теренах України** в цілому **Орест Джулинський** (Orest Dżulyński) **отримав** офіційну державну **кваліфікацію "Суддя Австрійського Футбольного Союзу"** з правом судити усі матчі команд, що входили до АФС.

1911 р., 30 квітня - у Львові була здобута **перша перемога команди з українських земель у міжрегіональних матчах** ("Погонь" Львів у матчі з австрійською "Вікторією" Відень перемогла - 4:1).

1911 р., 13 та 14 червня - у Львові були проведені **перші міжнародні офіційні матчі в історії команд з українських земель з командами інших держав** ("Погонь" Львів зустрічалася з німецькою (на той час) "Діаною" ("Diana") Каттовіц (Kattowitz) - нині Катовиці (Польща) і перемогла її у двох матчах із однаковим рахунком - 4:2).

1911 р., 19 серпня - дата народження футболу Краматорська і Бахмуту та **Донбасу** в цілому.

1911 р., 3 вересня - для самоврядного управління футболом створено **загальнокрайовий футбольний союз Галичини** у межах Австрійської Футбольної Асоціації Союзу під назвою "Związek Polski Piłki Nożnej"

1911 р., з 17 вересня - вперше команда з українських земель УАК Ужгород (тоді - Ungvár) **прийняла участь у офіційному регіональному турнірі** (чемпіонаті 1911/12 років по другій лізі Північно-Східної Угорщини) - 4 місце серед 6 учасників північного району.

1911 р., 30 вересня - у Львові було створене **перше суто українське спортивне товариство "Україна"** (перший голова – Матвій Яворський), яке офіційно було зареєстроване 30 листопада.

1911 р., з вересня - першим тренером з українських земель, який на запрошення "Варшавського Спортивного Кола" **почав працювати за кордоном**, став **воротар львівської "Погоні" Мар'ян Стейфер.**

1911 р., 7 жовтня - у Києві була створена **"Кіевская Футболъ-Лига"** (перший голова ліги М.О.Тананаєв).

1911 р., 4 листопада - вперше на українських землях Російської імперії був проведений **міжрегіональний матч між збірними міст -** у Харкові зустрілась місцева збірна зі збірною Києва (0:3).

1911 р., 28 листопада - був зареєстрований міністерством внутрішніх справ Австро-Угорської імперії **в межах Коронного краю Галичини та Володимирії "Український змаговий союз"** (УЗС), який в деякій мірі переймався й футбольними заходами.

1911 р., 10-20 жовтня – у Львові були проведені **перші на теренах України змагання з футболу міжміського рівня у вигляді футбольного турніру на І-х Польських Іграх Коронного краю Галичини та Володимирії Австро-Угорської імперії**. Кращою командою з українських земель на цих змаганнях була "Чарні" Львів, яка зайняла друге місце.

1912 р., 19 січня - відбулися установчі збори **"Всероссійскаго Футбольнаго Союза"** (ВФС) у Санкт-Петербурзі, серед засновників і перших членів якого були футбольні ліги **Одеси, Києва** та **"Севастопольскій Кружокъ Любителей Спорта"**. Членом союзу було обрано ще й футбольну лігу Харкова. Єдиним **кандидатом до членів правління союзу було обрано** представника з півдня імперії (з українських земель) - **одесита П.А.Патрона**.

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

1912 р., 1 квітня - у Харковіі була створена **"Харьковская Футбольная Лига"** (перший голова – М.М.Маєвський).

1912 р., 16-26 травня - були проведені **перші** відомі **на теренах України офіційні змагання з футболу регіональної першості** - **І-й чемпіонат Галичини серед українських команд**, у якому умовно **1912 р., 20 травня** - **перша згадка** у періодичних виданнях тих часів **про футбол на документальному кіноекрані на теренах України** - про зйомку для синєматографа "Модерн" у Харкові матчу між командами "Фениксъ" і "Х.В.С.К" на спортмайданчику "М.Гельферіх-Саде".

1912 р., 27 травня - у контрольному матчі для визначення складу збірної команди Російської імперії на V Олімпійських іграх у Стокгольмі між "олімпійською" та "збірною" командами (5:4) **за "збірну" команду** у другому таймі грав **киянин В.Оттен**.

1912 р., 30 червня - на засіданні виконкому ФІФА у Стокгольмі Російська імперія була прийнята до постійних членів цієї всесвітньої організації, що дало можливість збірній цієї імперії з футболу прийняти участь у V Олімпійських іграх у Стокгольмі.

1912 р. - 30 червня та 1 липня під час проведення V Олімпійських ігор у Стокгольмі (Швеція) збірна Російської імперії футболу (до якої не входив жодний гравець з теренів України) 30 червня програла у першому матчі збірній Фінляндії (1:2), а у другому, 1 липня - збірній Німеччини (0:16). Переможцем турніру з футболу стала збірна команда Великобританії.

1912 р., 24 липня - перше повідомлення у періодичних виданнях тих часів щодо теми "жіночого футболу" - у Харкові **вперше на теренах України** вирішено створити **першу жіночу футбольну команду**.

1912 р., 18 серпня - день народження футболу Краснодару та **Кубані** в цілому.

1912 р., 18 та **19 серпня** - дні народження футболу Таганрогу та **Приазов'я** в цілому.

1912 р., 27 жовтня - **вперше на теренах України** відбувся **матч на рівні збірних міст за офіційно визначений приз** - "Кубок Л.Желєнського", у боротьбі за який у Львові зустрілися збірні Львова та Кракова (2:1), і цей **приз отримала збірна Львова**.

1912 р. - у Одесі були **видані "Правила розыгрыша кубковъ Одесской Футбольной Лиги"** - це **перший довідник футбольних змагань на теренах України у межах півдня Російської імперії**.

1913 р., 3 лютого - на II загальних зборах "Всероссійскаго Футбольнаго Союза" у Санкт-Петербурзі **членом правління Союзу** був обраний **харків'янин М.О.Арефьєв**, а **кандидатом - киянин О.П.Векше** (замість одесита П.А.Патрона). Також до членів союзу рекомендовано прийняти **"Николаевскій Спортивный Клубъ".**

1913 р., 13 квітня - на теренах України у Краматорську була створена **перша регіональна футбольна ліга** - "Футболъ-лига Донецкаго бассейна", яка об'єднувала команди усіх спортивних товариств Донбасу (голова Ліги – г. Дрейман з Дружківки).

1913 р., 8 травня - 9 листопада - були проведені **перші відомі на теренах України офіційні змагання з футболу регіональної першості - І-й чемпіонат Галичини** (1. Mistrostw Galicji w piłke nożnej kłasy I), у якому львівська "Погонь" зайняла третє, останнє місце.

1913 р., червень – до членів "Всероссійскаго Футбольнаго Союза" прийнято **"Симферопольское Гимнастическое общество"**.

1913 р., 13 липня - дата народження футболу Бердичева та **Полісся** в цілому.

1913 р., 20 липня - дата народження футболу Запоріжжя та усього регіону **Запорожжя** в цілому.

1913 р., 7 вересня - у Одесі був проведений **перший** відомий **на теренах України благодійний матч** (задля підтримки хворого відомого одеського спортсмена С.Уточкіна).

1913 р., 31 серпня - у першому і єдиному офіційному матчі збірної Коронного краю Галичини та Володимирії зі збірною Моравії та Сілезії у Кракові (1:2) грав єдиний представник з українських земель - центральний півзахисник **Хенрік Більор** з львівської "Погоні".

1913 р., 9-10 вересня - в Києві, під час проведення **Першої Олімпіади Російської імперії** (комплекс спортивних змагань за зразком міжнародних Олімпійських ігор), був проведений і **футбольний турнір** серед 4-х команд київських спортивних осередків, у якому перемогла команда "Политехники".

1913 р., 14 вересня - у **одному з офіційних матчів збірної Російської імперії** зі збірною Норвегії у Москві (1:1) грав єдиний представник з українських земель - центр нападу **Григорій Богемський** з одеського "Спортингъ-клуба".

1913 р., 2 листопада - Збірна Одеси стала **переможцем II-го чемпіонату Російської імперії з футболу,** перемігши у фіналі в Одесі збірну Санкт-Петербургу (4:2) - звання чемпіона імперії не було визнано "Всероссійским Футбольным Союзом".

1914 р., початок – до членів "Всероссійскаго Футбольнаго Союза" прийнято **"Юзовское Спортивное Общество"**.

1914 р., 6 березня - у Одесі в день відкриття футбольного сезону у матчі "Шереметьевського Кружка Спорта" та "Веги" відбулося **перше** відоме **на теренах України покарання за дисциплінарне порушення**, прийняте офіційно керівною організацією.

1914 р., 7 квітня - у Харкові **вперше на півдні Російської імперії** були **проведені загальні збори "Всероссійскаго Футбольнаго Союза"**, на яких претендентами у **члени правління Союзу** були обрані: **киянин В.В.Камінський, одесит Д.Д.Герд, а харків'янин М.О.Арефьєв - другим товаришем голови правління**.

1914 р., 21 квітня - у Харкові **вперше** (як відомо на цей час) **на українських землях Російської імперії була видана програмка на футбольний матч** між командою "О.Б.А.К." з Одеси та місцевою командою "Саде-Футбол-Клуб" (5:2).

1914 р., 10 травня - у Києві був створений **"Южно-Русскій отделъ "Всероссійскаго Футбольнаго Союза"** - **перший орган управління футболом на українських землях Россійської імперії** (перший голова - харків'янин М.О.Ареф'єв). Цей відділ припинив своє існування з початком першої світової війни, так і не запровадивши жодних заходів.

1914 р., 1 серпня - **вперше в історії української футбольної журналістики** у московському журналі "Къ спорту!" №29 за 19 липня (1 серпня за н.ст.) було **надруковане справжнє інтерв'ю** харківського кореспондента журналу Б.Михайловича з відомим харківським спорторганізатором Д.Р.Гіллеспі щодо проблем з футболом у Харкові.

1914 р. - рік народження футболу Здолбунова та **Волині** в цілому.

1915 р., 25 квітня - дата народження футболу Вінниці та **Поділля** в цілому.

1916 р. - проведений перший континентальний чемпіонат з футболу - першість Південної Америки (перший чемпіон - збірна Уругваю).

1916 р., 18 червня - у Катеринославі була створена **"Екатеринославская Футбольная Лига"** (перший голова - Є.Потєхін).

1916 р., 4 листопада - на чергових загальних зборах "Всероссійскаго Футбольнаго Союза" у Москві до складу членів правління з українських земель ніхто не увійшов, лише **кандидатом у члени правління** обрали **харків'янина Д.Р.Гіллеспі**.

1917 р., січень - у Катеринославі була спроба **відновлення "Южно-Русскаго Футбольнаго Союза"** шляхом створення **"Союза Юго-Запада Россіи"**, але запровадити його діяльність не вдалося через розпочату Громадянську війну.

"У футбольному клубі є свята трійця -
гравці, тренер і вболівальники".

Білл Шенклі, видатний футбольний тренер.

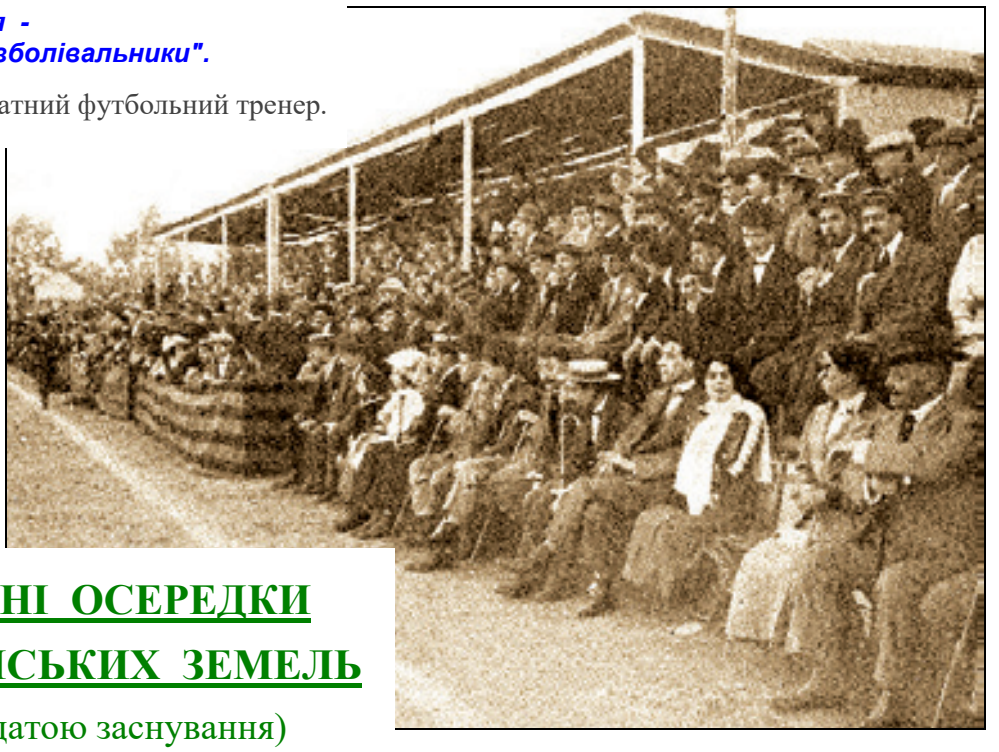

КРАЩІ СПОРТИВНІ ОСЕРЕДКИ З РЕГІОНІВ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ

на початку XX ст. (за датою заснування)

Львівський спортивний клуб "Лєхія" (ЛКС "Лєхія", *з польс.* ***Lwowski Klub Sportowy "Lechia",*** *LKS "Lechia"*) **Львів** (*з польс. Lwów,* до 1919 р. - Галичина, Австро-Угорська імперія, у 1919-39 рр. - Польща) - перший офіційний спортивний осередок Східної Галичини.

Попередниками цього клубу були футбольні команди, яких 1902 р. іменували "Спортивною Дружиною "Сокула", і які створили **"Кружок футболістів львівського "Сокула"** (*"Kółko footballistów towarzystwa "Sokół" we Lwowie"*) під керівництвом Казімєжа Чарніка (*Kazimierz Czarnik*), при тренері Ботанері з Відня (Австрія). У цьому гуртку грали також учні 3-ої та 6-ої гімназій. Саме в учнів цих гімназій ще восени 1902 року виникло бажання створити свій спортивний осередок. Їх підтримали команди "Гімнастичного товариства вчителів народних шкіл м.Львова" (*"Towarzystwo gimnastyczne nauczycieli szkół ludowych miasta Lwowa"*) та гравці вищевказаного "Кружка футболістів львівського "Сокула", тобто - усі, хто приходив грати на новозбудований стадіон "Сокула-Мацєжі" на Личакові.

Печатка
ЛСК "Лєхія"

Дата заснування **- 2 травня 1903 р.** під назвою **"Львівський клуб футболістів "Лєх'я"** (*з польс. - "Lechja"* - спочатку була саме така назва), з 1904 р. під назвою **"Львівський клуб спортовий "Лєхія"** (ЛКС "Лєхія", *з польської - I Lwowski klub sportowy "Lechia", LKS "Lechia"*). Весною 1907 р. ЛКС "Лєхія" об'єдналася з КГС під назвою ЛКС "Погонь", але восени 1907 р. відродилася і під попередньою назвою існувалав у 1907-08, 1911-14 рр. У 1909-10 рр. та з 1918 р. іменувався як "Сокольський клуб спортовий "Лєхія" (офіційно зареєстрований статут клубу 8 серпня 1911 р.).

Назва клубу походить від загальноприйнятої у минулі часи назви Польщі, яка і нині використовується деякими мовами Східної Європи та Ближнього Сходу. Прізвиська у гравців клубу були - "лєхісти".

Очільники клубу (за роки імперій) - перший Юзеф Навроцький, за тренераі Зигмунті Геберті, з 1905 р. першим президентом був Максиміліан Дудрик-Дарлєвський, з 1908 р. відродив клуб Казімєж Чарнік, з 1910 р. - Едмунд Ценар, з 1911 р. - знову Максиміліан Дудрик-Дарлєвський.

Стадіони - до 1924 р. - "Сокул" (нині - "Скіф"), у 1924-39 рр. - 40-го піхотного полку.

Кольори: перші - синьо-чорно-червоні, з 1906 р. форма: сорочки - білі (або смугасто біло-червоні), труси білі (або чорні).

Офіційна емблема
ЛСК "Лєхія"

У міжвоєнний період футбольна команда клубу була учасником чемпіонату Польщі: І ліги у 1931 р. та окружної (другої) ліги. У вересні 1939 р., коли розпочалась друга світова війна, клуб припинив існування.

Досягнення: у чемпіонатах Львова - третій призер 1906 р.

Відомі футболісти (тренери): Ян Васевич, Філіп Кміцінський, Ришард Концевич та Ян Пайонк, а за часів імперій тут грали Мар'ян Стейфер, Тадеуш Кухар, Орест Джулинський, Мар'ян Клєбан та ін.

Гімнастичне та спортивне товариство "Ян" (ТСФ "Ян", *з нім.* ***Turn- und Sportverein Jahn,*** *TSV Jahn,* ***з*** *рум. Asociația sportivă și de gimnastică Jahni*) **Черновіци** (*з нім. Czernowitz, з рум. Cernăuți* - тоді Буковина, Австро-Угорська імперія, нині - **Чернівці**).

Провісниками цього товариства були команди спортивної гімнастичної секції Черновіцького університету, на базі яких була заснована футбольна секція.

Час заснування - **весна 1903 р.** під назвою **"Гімнастичне та спортивне товариство"** (ТСФ, *з нім. Turn- und Sportverein - TSV*) з ініціативи студентів німецької національності Черновіцького університету. Вже тоді воно культивувало футбол.

1908 р. футбольні команди університету були об'єднані у **"Німецький футбольний клуб"** (ДФК, *з нім. Deutscher Fußballklub - DFC*), який з 1909 р. частенько іменувався як **"Міжнародний футбольний клуб"** (ІФК, *з нім. Internationaler Fußballklub - IFC*). 27 травня 1910 р. він об'єднався з клубом "Данубій" (заснований навесні 1909 р.) й був утворений **"Буковинський об'єднаний спортивний клуб"** (БАСК, *з нім. Bukowinaer Allgemeiner Sportklub, BASK).* Цей клуб 1910 року об'єднався ще й з клубом "Сарматія".

8 вересня 1910 р. футбольний клуб БАСК об'єднався з "Гімнастичним та спортивним товариством" й був створений спортивний осередок, який мав офіційну назву **"Гімнастичне та спортивне товариство "Ян"**.

А футбольна команда клубу БАСК продовжувала грати і проіснувала до червня 1928 р.

У 1920-33 рр. команда СТ "Ян" у чемпіонаті 1-ої ліги (дівізія "А") Румунії. У 1934-39 рр. вона входила до румунської дивізії "В". Наприкінці 1937 р. вона відокремилася від товариства й була перейменована у Футбольну секцію "Ян" Черновіци (ФС, *з нім. Fußballsektion Jahn Czernowitz, з рум. Asociația sportivă și de gimnastică Jahn din Cernăuți*). 1939 р. команда не приймала участі у чемпіонаті Румунії, у сезоні 1939/40 рр. входила до черновіцької ліги, а влітку 1940 р. після евакуації німецького населення з Черновіць до Німеччини секція була розформована.

Перші очільники товариства - декан Черновіцького університету Вільгельм Проферст та граючі тренери футбольних команд - брати Франц (перший капітан команди) і Йозеф Мауєри.

Стадіони - спочатку плац біля річки Прут у районах Горичя та Роша , потім з 1919 р. команда грала на стадіоні "Боіско Польскє" клубу "Полонія", а з 1922 р. вже мала свій власний стадіон на 1000 місць (400 сидячих) - **"Ян-Плац"** (у радянські часи це стадіон панчішного об'єднання, а нині - стадіон "Мальва").

Кольори - чорно-білі з червоною стрічкою.

Досягнення: постійний чемпіон усіх чотирьох чемпіонатів Черновіць (Буковини) за часів Австро-Угорської імперії 1908 (весна та осінь), 1909 та 1910 рр., а після початку другої світової війни - у 1940 р., чемпіон Буковини і півфіналіст чемпіонату Румунії 1923/24 та 1924/25 рр., третій призер дівізії "В" чемпіонату Румунії 1934/35 та 1935/36 рр., чемпіон групи "Черновіци" 1934 р., 6-разовий віце-чемпіон Буковини 1921, 1922, 1926/27, 1929/30, 1930/31, 1931/32 рр., третій призер чемпіонату Буковини 1925/26 рр.

Найкращий футболіст: Альфред Айзенбайссер - громадянин Румунії, перший представник з теренів України у І-му Чемпіонаті світу з футболу 1930 р. в Уругваї (у складі збірної Румунії).

Під час, і після другої світової війни, гравці клубу емігрували до Німеччини, де створили у м.Штутгарт-Бюснау СКТ "Бюснау" (*з нім. Sport- und Kulturverein Büsnau*), а згодом, на згадку про минулі часи, команду перейменували у ТСВ "Ян" (Бюснау).

Згодом, у Чернівцях після війни, кращими послідовниками цього футбольного клубу були радянські команди "Авангард" та "Буковина". Під своєю рідною назвою у Чернівцях ця команда була відроджена 7 грудня 2020 р. й одразу прийняла участь у чемпіонаті Чернівецької області з міні-футболу.

1-й Львівський спортивний клуб "Чарні" (1.ЛКС "Чарні", *з польс.* - ***1-y Lwowski Klub Sportowy "Czarni"***, *LKS "Czarni")* **Львів** (*з польс. Lwów,* до 1919 р. - Галичина, Австро-Угорська імперія, у 1919-39 рр. - Польща).

Попередниками цього клубу були футбольні команди, створені учнями І-ої реальної школи та 3-ої гімназії Львова влітку 1903 р. Саме реалісти, начебто, першими створили свій футбольний гурток під назвою **"Слава"** (очевидно, назва запозичена з відомої чеської команди "Славія" з Праги). Гравці команди іменувалися "реалістами".

Рік заснування - **1903 р.** (літо або навіть осінь) під назвою **"Слава"** (*з польс. - "Sława")* - спочатку була саме така назва, перші задокументовані матчі були проведені у вересні 1904 р. і тоді вже назва була **"Львівський клуб футболу "Слава"** (ЛКПН "Слава*", з польс. "Lwowski klub piłki nożnej "Sława"* - LKPN "Sława"). Наприкінці 1905 р. клуб змінив свою назву на - **1-й львівський клуб футболу "Чарні"** (І-й ЛКПН "Чарні", *з польс. - I. Lwowski Klub Piłki Nożnej "Czarni", I.LKPN "Czarni"*). 16 квітня 1908 р. був складений (потім офіційно затверджений 9 липня 1908 р.) статут цього клубу. З 30 листопада 1910 р. - **1-й Львівський клуб спортовий "Чарні"** (ЛКС "Чарні", *з польс. - I Lwowski klub sportowy "Czarni", I.LKS "Czarni"*). У 1936-39 рр. він іменувався як **І-й Військово-цивільний клуб спортовий "Чарні"** (ВЦКС "Чарні", *з польс. - I Wojskowo-Cywilny Klub Sportowy] "Czarni", I.WCKS "Czarni"*) .

Офіційна емблема ЛКПН "Чарні"

Назва клубу походить від кольору форми клубу. Прізвиська у гравців були "повідлякі" (*з польс. Powidlaki* - від повідла).

Офіційна емблема 1.ЛСК "Чарні"

Очільники клубу (за роки імперій): команди "Слава" та перший голова 1.ЛКПН "Чарні" - Казімеж Солтинський, потім до 1907 р. - Юзеф Врубель, далі Мар'ян Більор, з 1909 р.- Владислав Хойнацький, з 1913 р. - Е.Хаусвальд.

Стадіони - спочатку стадіони "Сокулу-Мацяжі" на Личакові та Повиставковий у Стрийському парку, а з 1909 р. свій стадіон (на місці одного з майданчиків "Парку ігор та розваг" "Товариства рухових розваг" (за часів незалежності Польщі цей стадіон отримав ім'я Ю.Пілсуцького - 12 000 гляд.).

Кольори: перші - червоно-білі (1903-05 рр.), а із середини 1905 р. - чорні з червоною діагональною смугою.

1911 р. клуб був одним із засновників крайового футбольного союзу Галичини ("Польського футбольного союзу"), 1919 року - футбольного союзу Польщі, 1926 р. - її футбольної ліги. 1920 р. дебютував у чемпіонаті Польщі, але у І-му раунді програв "Погоні" Львів (у наступні роки також). З 1926 р. грав у І лізі Польщі, але з 1933 р. - вже у львівській (окружній) лізі.

Досягнення: за часів імперій - визнана (за підсумком) кращою командою Львова у роки - 1907, 1908, 1911, 1914; другою у роки - 1906, 1909, 1910, 1912, 1917 та кращою командою Західної Галичини у роки - 1906, 1907, 1910, 1911, 1912, 1914, другою у роки - 1909, 1913, 1917; за часів незалежної Польщі - 8 місце у І лізі 1928 р., переможець львівської окружної ліги 1934, 1935 та 1937/38 рр., переможець попередньої кваліфікаційної групи на вихід до І ліги 1935 р.

Відомі гравці: Ф.Хмельовський (рекордсмен за кількістю матчів - 143), Р.Настула (рекордсмен за кількістю забитих м'ячів - 56), Х.Більор, В.Паппіус, Л.Шерауц, Ю.Бізонь, Т.Жадкі, Ю.Мюллер, Ф.Кміцінський, Я.Драпала, С.Вітковскі та інші.

Розформований клуб був з початком другої світової війни у вересні 1939 р. Деякі з його футболістів продовжували грати за радянські команди, а Р.Журковський навіть грав у збірній Львова 1939р з "Динамо" Київ. У Львові після війни кращими послідовниками цього в останні роки військового польського футбольного клубу були радянські армійські команди БЧА (1945-48 рр.), ОБО (1949-56 рр), СКВО (1957-59 рр.), СКА (1960-81 рр.) та СКА "Карпати" (1982-89 рр.).

Львівський спортивний клуб "Погонь" (ЛКС "Погонь", *з польс. -* ***Lwowski Klub Sportowy "Pogoń"***, *LKS "Pogoń")* **Львів** (*з польс. Lwów,* до 1919 р. - Галичина, Австро-Угорська імперія, у 1919-39 рр. - Польща).

Попередником цього клубу була команда футболістів створена при IV-ій гімназії ще 1899 р., а вже весною 1904 року тут вчителем гімназії Е.П'ясецьким було створено два гуртки, команди яких постійно грали

кожної неділі після полудні на Повиставковому стадіоні в Стрийському парку. Саме нимн і був створений спортивний клуб при цій гімназії.

Перша емблема ЛСК "Погонь"

Час заснування - **весна 1904 р.** під назвою ***"Клуб гімнастично-спортовий IV-ї гімназії"*** (КГС*, з польс. "Klub Gimnastyczno-Sportowy IV-go gimnazjum", КГС*) - перший задокументований матч був проведений 19 червня 1904 р. Весною 1907 р. КГС об'єднався з ЛКС "Лєхія" у єдиному клубі під назвою **Львівського клубу спортового "Погонь"** (ЛКС "Погонь", *з польс. Lwowski Klub Sportowy "Pogoń", LKS "Pogoń"*). У грудні 1907 р. на загальних зборах був затверджений (потім офіційно 17 червня 1908 р.) статут цього клубу. Але вже 1908 р. ЛКС "Лєхія" відділилася від цього клубу. Остання емблема клубу (з вершником) з'явилася у клубу 1914 р.

Офіційна емблема ЛСК "Погонь" 1911-13 рр.

Назва клубу походить від одного з елементів герба середньовічного Великого князівства Литовського, а саме - фігури лицаря у повному озброєнні на коні (кажуть, що нібито "погонь" - це просто символ мужності й благородства). Прізвиська у гравців клубу були - "погоньчики".

Очільники клубу - перший президент Eугеніуш П'ясецький (він же тренер футбольних команд), за часів незалежності Польщі - Марек Горбань.

Офіційна емблема ЛСК "Погонь" з 1914 р.

Стадіони - Повиставковий у Стрийському парку ("ТОР ЛКЦ"), спочатку в оренді, а потім вони на ньому господарювали з весни 1908 р., потім поряд збудували свій, вже під назвою "Погонь" (на 250 місць), відкритий 1 травня 1913 р., який поступово розширювали (нині - стадіон "Гарт" на 1 000 гляд.), а у 1938-39 рр. офіційним стадіоном клубу був Спортовий парк ім. Маршала Польщі Едварда Сміґлого-Ридза (на 10 000 місць).

Кольори - блакитно-червоні (1904-07 рр.), червоно білі (1907-10 рр.), біло-червоно-сині (1911 р.), білі (1911-14 рр.).

1911 р. клуб був одним із співзасновником краєвого футбольного союзу Галичини (Польський союз футболу), а після проголошення незалежності Польщі 1919 року - Польського футбольного союзу, і 1926 р. футбольної ліги Польщі. 1921 р. дебютував у чемпіонаті Польщі у найвищій лізі (до 1927 р. турніри проходили за кількаступеневою системою). Команда провела 167 міжнародних матчів з клубами 12 країн. Підсумок: 60 перемог, 23 нічиї, 84 поразки.

У вересні 1939 р., коли вже йшла друга світова війна, клуб припинив існування. Але Т.Єдинак, С.Шмид, А.Волянин, П.Дрехер. грали 1940 р. у радянському "Спартаку", а С.Альбанський, Л.Ханін, С.Сумара у "Динамо". Л.Ханін, С.Сумара, Е.Майовський, Л.Казьмірович грали 1939 р. за збірну Львова у матчі з "Динамо" Київ. А Тадеуш Єдинак і Міхал Матіяс поїхали до Києва. Адам Волянін - до московського "Спартака". Вацлав Кухар у 1940-41 рр. тренував львівське "Динамо", а Юзеф Слонецький у 1940 р. - львівський "Спартак". 1944 року у переможному матчі (4:1) львів'ян з німцями основними гравцями були С.Альбанський, Л.Ханін, С.Сумара, Л.Казьмірович, М.Матіяс, а тренував цю команду Вацлав Кухар.

Піпя війни Кухар та Слонецький одразу очолили "Динамо" та "Спартак" у 1945 р.

Досягнення: за часів Польщі - **чемпіон Польщі 1922, 1923, 1925, 1926 рр**. та **другий призер 1932, 1933, 1935 рр.**; за часів імперій - 3-й призер офіційного чемпіонату Галичини 1913 р, .визнана (за підсумком) кращою командою Західної Галичини (перша - у роки 1908, 1909, 1913, 1917; друга - 1906, 1910, 1911, 1912, 1914 рр.) та кращою командою Львова (перша - у роки 1906, 1909, 1910, 1912; 1913, 1917; друга 1911, 1914 рр.).

Відомі гравці - Спиридіон Альбанський, Мечислав Бач, Ян Васевич, Адам Воланін, Юзеф Гарбень, Францішек Гебартовський, Еміль Герліц, Вацлав і Тадеуш Кухарі, Міхал Матіяс,, Владислав Олеярчик, Юзеф Слонецький, Людвік Шнайдер та інші.

У січні 2009 р. за допомогою уряду Польщі та за сприянням Генерального Консульства Республіки Польща у Львові цей футбольний клуб був відновлений. А 2010 та 2011 рр. ця команда, зібрана в основному з українських юнаків та, частково, польських, була чемпіоном Львова та була фіналістом Кубка Львова 1911 р.. 2011 р. клуб виступав у вищій лізі Львівської області,. а з 2012 р. - учасник змагань прем'єр-ліги області.

У серпні 2016 р. у польському селі Охойно (*з польс. - Ochojno*), що поблизу Кракова, пройшло урочисте відкриття вулиці Погоні Львів.

Тарнопольський спортивний клуб "Креси" (ТКС "Креси", *з польс. - Tarnopolski Klub Sportowy "Kresy", TKS 'Kresy'*) Тарнополь (*з польс. Tarnopol*, до 1919 р. - Галичина, Австро-Угорська імперія, у 1919-39 рр. - Польща, нині - Тернопіль).

Попередниками цього клубу були команди футболістів, створені з учнів І-ї і вищої гімназії Тарнополя. Саме вони й стали його провісниками.

Час заснування - літо 1907 р. при І-ій вищій гімназії Тернополя під назвою **"І-ий Тарнопільський Клуб Спортовий** (ТКС) **"Креси"** (з польс. - *"I-szy Tarnopolski Klub Sportowy Kresy"*), офіційно зареєстрований 1909 р. (але пізніше визначення - "перший" з назв відпало); з 1931 р. іменувався як ТВКС "Креси" (тобто, ще й військовий - при об'єднанні з військо-спортивним клубом 54-го полку піхоти, що дислокувався у Тернополі).

Перша емблема ТКС "Креси"

Назва клубу походить від значення польського слова **"окраїни"**, як тут величали ці східні землі майбутньої незалежної Польщі у межах Речі Посполитої.

Очільники клубу: перший президент - вчитель (професор) Олександр Мединський**.**

Перший стадіон - майданчик "біля парку" (нині - тут сучасний Міський стадіон).

Кольори - спочатку червоні, потім чорно-білі, а за часів Польщі - червоно-білі.

Офіційна емблема ТВКК "Креси"

З 1921 по 1939 роки входив до Львівського окружного футбольного союзу (з 1934 р. до Львівської окружної ліги) й приймав участь у чемпіонаті Польщі по Львівському округу у Тернопільській групі (клас В).

1939 року при окупації цих земель Радянським Союзом клуб був заборонений, у 1941-44 роках вже при окупації Німеччиною відновив роботу, але після війни був радянською владою остаточно ліквідований.

Досягнення: за часів імперій команда клубу визнана третьою у Східній Галичині 1913 р., переможець "чемпіонату" Тарнополя 1913 р., визнана кращою командою Тарнополя 1909, 1910 та 1914 рр., а за часів незалежної Польщі - .4 сезони була переможцем Тернопільської групи класу "В" чемпіонату Польщі 1921, 1927, 1936 та 1936/37 рр., 9 сезонів була другим призером 1922, 1926, 1928, 1929, 1931, 1933. 1934, 1937/38 та 1938/39 років і третім призером сезону 1930 р.

Стрийський спортивний клуб "Погонь" (СКС "Погонь", *з польс. - Stryjski Klub Sportowy "Pogoń", SKS "Pogoń"*) Стрий (*з польс. Stryj,* до 1919 р. - Галичина, Австро-Угорська імперія, у 1919-39 рр. - Польща)

Попередниками цього клубу були команди футболістів, створені з учнів гімназії Стрия. Саме вони й стали його провісниками.

Час заснування - вважається 1906 р. - рік, коли були створені команди у гімназії, а у вересні 1907 р. на їх основі був створений **Стрийський гімнастичний клуб** (СКГ, *з польс. - Stryjski Klub Gimnastyczny*). На зборах учнів і вчителів гімназії 1908 р. клуб був перейменований в **Стрийський спортивний клуб "Погонь"** (СКС "Погонь", *з польс. - Stryjski klub sportowy "Pogoń"*).

Емблема СКС "Погонь"

Назва клубу запозичена у однойменного львівського клубу - побратимів стрийського. Прізвиська гравців теж саме - "погоньчики"

Перші очільники: команд гімназії - професор Б.Блажек, а першим тренером - професор Антоні Лукасєвіч (з 1908 р.).

Перший стадіон - спортивний майданчик парку забав імені Йордана (нині - міський стадіон "Скала").

Кольори: футболки - смугасто синьо-червоні, труси - сині.

За часів незалежної Польщі з 1921 по 1939 рр. входив до структури "Polski Związek Piłki Nożnej" ("Польський Футбольний Союз"). Змагався у першостях Польщі по Львівському ОФС: у класі "А" з 1927 по 1933 рр. і в окружній лізі 1935 р. і сезонах 1937/38 - 1939/40 рр., а в сезонах 1936 та 1936/37 рр. у Станіславівському ОФС. Також грав у першостях по Львівському ОФС: у класі "Б".

Досягнення: за часів імперій переможець турніру за приз Л.Влодка 1909 р. у Стрию, визнана третьою командою Східної Галичини 1906, 1909, 1910, 1911 та 1912 рр., а за часів незалежної Польщі - чемпіон Станіславівської окружної ліги 1936 р - вихід у плей-оф до вищої ліги Польщі, віце-чемпіон Львівської окружної ліги 1931 та 1935 рр., у класі "Б" цієї ліги був переможцем 1923 р. та займав 1 місця у підокругах 1925 та 1926 рр.

У вересні 1939 року в зв'язку з початком другої світової війни та окупацією західноукраїнських земель Радянським Союзом футбольний клуб "Погонь" Стрий припинив своє існування.

Спортивно-гімнастичний гурток при Політехнічному інституті (*з рос. - Спортивно-Гимнастическій Кружокъ при Политехническомъ Институте*) Київ (*з рос. Кіевъ,* до 1917 р. - Російська імперія) - перший місцевий спортивний осередок, де був запроваджений футбол, у Києві.

Провісником цього гуртка була група викладачів Київського політехнічного інституту (КПІ) - провідного у ті часи вищого навчальногоого закладу у Російській імперії. Саме вони, без підключення студентів, 1905 р. були постійними учасниками перших "футбольних" ігор.

Час заснування: 1907 р. як футбольний осередок під назвою **"Політехніки"**, 1909 р. цей осередок був реорганізований у **"Спортивно-Гимнастическій Кружокъ при Политехническомъ Институте"**, хоча за його футбольними командами залишалася назва "Политехники" (інколи - "Політехнический ФК")

Очільники клубу: засновники - М.Б.Делоне, В.О.Плотніков та група викладачів КПІ, голова гуртка (з 1909 р.) - Микола Олександрович Тананаєв.

Стадіони: майданчик за хімкорпусом КПІ, а з 1912 р. для визначних матчів - стадіон "Спортивное поле".

Цей гурток 1911 р. був засновником Київської футбольної ліги та учасником першого чемпіонату Києва з футболу. Завершив своє існування 1918 р.

Досягнення: чемпіон Києва (володар Кубка Вешке) 1911 р., один із трьох переможців чемпіонату 1912 р., неофіційного (незавершеного) 1916 р., другий призер 1913 та 1914 рр., чемпіон І-ої Російської Олімпіади 1913 р.; визнаний найкращою командою Києва сезону 1910 р.

Відомі футболісти: В.Оттен, М.Тананаєв, Зборовський, Гуляницький, Калашников, Мельников, Болєвський, Пасинкевич, Червоноіваненко, Преснов та ін.

У подальші роки, вже при радянській владі, аматорські футбольні команди в цьому інституті були майже при усіх факультетах, розігрувалась першість цього навчального закладу, збірна КПІ приймала участь у багатьох змаганнях студентських команд як УРСР, так і СРСР, але без особливих досягнень. У наші часи футбольний осередок "Політехнік" (НТУУ "КПІ") є постійним учасником чемпіонатів Києва серед студентських команд ВНЗ. Збірна КПІ була чемпіоном України 2004 р. і другим призером у Східно-Європейській студентській футбольній лізі.

Емблема сучасного ФК "Політехнік"

Статиславівський спортивиий клуб "Ревера" (СКС "Ревера", *з польс. -* ***Stanislawówski Klub Sportowy "Revera",*** SKS "Revera") Станиславів (*з польс. - Stanislawów,* до 1919 р. - Галичина, Австро-Угорська імперія, у 1919-39 рр. - Польща, нині - Івано-Франківськ).

Провісником цього спортивного осередку був створений студентами ІІ міської гімназії у лютому 1908 р. спортивний гурток під назвою **"Kolko Sportowe II Gimnazjum Stanislawowskiego"**, де була футбольна секція.

Час заснування - осінь 1908 р. за ініціативи учнів ІІ-ої гімназії Станиславова на установчих зборах створено **Товариство забав рухових** (ТЗР) **"Ревера"** (*з польс. Towarzystwo Zabaw Ruchowych "Rewera")* і офіційно зареєстрований 8 березня 1909 р. У подальшому (до 1914 р.) здобув назву **Станиславівський клуб спортивний** (СКС) **"Ревера"**, яка у 1930-х рр. трансформувалася у **Військово-цивільний клуб спортивний** (ВЦКС, *з польс. Wojskowo-Cywilny Klub Sportowy*) **"Ревера".**

Емблема ТЗР "Ревера"

Назва клубу походить від значення латинського виразу "*re vera*", який можна трактувати як "*річ, яка варта уваги*" - прізвиська Станіслава Потоцького - батька засновника цього міста.

Гравці клубу мали прізвисько - "червоно-сині".

Емблема СКС "Ревера" 20-30-х рр..

Очільник клубу: перший президент - Людвік Преговський.

Перший стадіон - спортивний майданчик Каси Ощадності "Парк Йордана" (у 1940-81 рр. - "Спартак", у1981-89 рр. - "Кристал", а нині - міський стадіон "Рух").

Кольори - червоно-чорні, а у міжвоєнні роки - білі.

До першої світової війни був членом Австрійського футбольного союзу (ÖFV), приймав участь у чемпіонаті Галичини 1914 р. - клас II-А Східної Галичини. З 1921 по 1939 рр. входив до структури "Polski Związek Piłki Nożnej" ("Польський Футбольний Союз"). У 1921 р. "Ревера" у числі інших 6 клубів регіону стала співзасновником "Львівського Окружного Футбольного Союзу". Станиславівські футболісти змагалися у першостях класу "А" Львівської округи аж до 1933 р., за винятком 1925-27 рр., коли опустилися в клас "В". З 1934 по 1939 рр. "Ревера" виступала у вищому дивізіоні новоствореного "Станиславівського Окружного Футбольного Союзу". Як переможець окружних першостей, клуб у різні роки брав участь у відбірних турнірах за вихід до державної Польської ліги. Гравці "Ревери" у другій половині 30-х рр. незмінно складали кістяк збірної Станиславівського воєводства, яка успішно змагалася в розіграшах Кубка Президента Польщі, а в 1939 р. навіть пробилася до його фіналу. У вересні цього ж 1939 р. у зв'язку з початком другої світової війни та окупацією західноукраїнських земель Радянським Союзом, футбольний клуб "Ревера" Станиславів припинив своє існування.

Досягнення: за часів імперій визнана третьою командою Східної Галичини 1914 та 1917 рр., за часів незалежної Польщі - чемпіон першості Класу "А" Львівського Окружного Футбольного Союзу 1931 р., дворазовий віце-чемпіон першостей цієї округи 1928 та 1932 рр.; чотириразовий чемпіон першостей Класу "А" Станиславівського Окружного Футбольного Союзу 1934, 1935 рр. та сезонів 1936/37, 1937/38 рр. Також віце-чемпіон першості цієї округи сезону 1938/39 рр.; півфіналіст відбірного турніру переможців окружних першостей Польського Футбольного Союзу за вихід у державну Польську лігу 1934 р.

Емблема нового ФК "Ревера" (з 2011 р.)

Відомі гравці - С.Барткевич, З.Венцель, Ю.Заславський, В.Зенґєль, Т.Йончи, Ю.Кардаш, М.Копаницький, М.Косач, К.Новак, Я.Рудзяк, Т.Соболевський, В.Удерський.

Після початку другої світової війни колишні гравці клубу увійшли до складу футбольної команди радянського ДСО "Спартак", створеного у Станиславові 1940 р. і яка існувала й у післявоєнні часи (з 1962 р. м.Івано-Франківська), 1981 р. була перейменована у "Прикарпаття" Івано-Франківськ - існувала до 2003 р.). А 2011 р. був відновлений футбольний клуб "Ревера", команда якого бере участь в обласних змаганнях з футзалу у вищій лізі Івано-Франківської обл.

Одеський гурток "Футбол" (*з рос. - Одесскій кружокъ "Футболъ"* - ОКФ) Одеса (*з рос. Одесса,* до 1917 р. - Російська імперія) - перший офіційно затверджений на теренах України у ті часи півдня Російської імперії спортивний осередок, який запровадив футбол у своїй діяльності.

Попередниками цього футбольного осередку були вже існуючі на той час у Одесі футбольні команди англійської колонії та гімназії А.В.Юнгмейстера. Інформації про запровадження футболу в затверджених раніше "Одесском кружке спорта" та "Немецком клубе" на той час не існувало. За деякими джерелами ініціаторами створення цього гуртка, начебто, були залізничники Одеси.

Офіційна емблема ОКФ Одеса.

Дата заснування - 24 жовтня 1908 р. на установчих зборах та ще й з розглядом вже створеного статуту гуртка, який одразу був переданий до міського голови, але він був затверджений вже у середині 1909 р.

Очільники клубу: перший голова - Юлій Юлійович Тайхман, з жовтня 1911 р - Д.Герд.

Кольори клубу: білі з чорними смугами на грудях і трусах.

Стадіон: майданчик у районі Малого Фонтану на дачі генеральші Онопрієнко.

1911 р. гурток був серед засновників Одеської футбольної ліги. Учасник усіх чемпіонатів Одеси. Закінчив своє існування 1918 р. у період Громадянської війни.

Досягнення - чемпіон Одеси 1916/17 рр., двічі володар Кубку Герда - сезонів 1913/14 та 1916/17 рр., визнаний у регіоні Причорномор'я - другим у 1911 р, третім у

1913 та 1916 рр.; також третім в Одесі у чемпіонатах 1911/12 рр. (весна), 1915/16 рр. (осінь) та 1917/18 рр. (осінь).

Відомі гравці - Д.Каждан, А.Гробман, Шмідт, брати Поліхови, Могехайтес, О.Романов, В.Котов та ін.

Після закінчення першої світової та Громадянської війни гравці гуртка були серед засновників одного із найтулованіших аматорських футбольних клубів Одеси - "Локомотиву" (команда перейшла під управління спортивного центру залізничників) і до листопада 1935 року (до появи ДСТ "Локомотив") іменувалася "Желдор".

Шеремет'євський гурток спорта (*з рос. - Шереметьевский кружок спорта - ШК* або *ШКС*) **Одеса** (*з рос. Одесса,* до 1917 р. - Російська імперія) - одна з найкращих (після Спортінг-клубу) команд Одеси за часів Російської імперії, перша місцева команда - чемпіон Одеси (1913 р.).

Провісниками цього спортивного осередку були футбольні команди учнів III-ої гімназії Одеси, які були об'єднані підполковником 11-го саперного Імператора Миколи I батальйона Володимиром Миколайовичем Шеремет'євим - викладачем гімнастики у цій гімназії.

Час заснування - **осінь 1908 р.** (за повідомленнями газет), а його статут був направлений на реєстрацію міській владі наприкінці листопада цього року.

Емблема ШКС Одеса (сучасне бачення)

Очільники клубу: засновник - В.М.Шеремет'єв, перший голова - І.Фаленцький (до червня 1912 р.).

Кольори клубу: червоно-білі (або синьо-білі ?).

Стадіон: майданчик у районі Малого Фонтану на дачі Тарнопольського (або Тарнополя).

1911 р. клуб був серед засновників Одеської футбольної ліги. Учасник усіх чемпіонатів Одеси. Закінчив своє існування 1918 р.

Досягнення - переможець чемпіонату Одеси (володар Кубка Джекобса) сезонів 1912/13 та 1914/15 рр., другий призер (володар щита Боханова) 1913/14 рр., третій призер 1911 р. (весна) та сезону 1911/12 рр. та у розіграші команд II-ої категорії він був володарем Кубка Герда у сезонах 1911/12 та 1912/13 рр.

Відомі гравці - О.Злочевський, П.Гізер, В.Куруана, Д.Каждан, Лєгков, М.Мізерський, Прокопов, В.Болгаро, О.Ліфшиць, Чорба, І.Фаленцький, Є.Месснер, О.Ремер.

Гімнастичне товариство "Сокіл" (ГТ "Сокіл", *з рос. - Гимнастическое общество "Соколъ"*) **Київ** (*з рос. Кіевъ,* до 1917 р. - Російська імперія).

Попередниками цього гуртка були створені 1900 р. виключно чеськими (іноземними) службовцями київського заводу Гретера і Криванека футбольні команди, які першими у Києві почали грати у футбол, тобто засновники футболу у цьому місті були чехи. Саме вони 1904 року створили перший в місті спортивний осередок під назвою "Гимнастическое общество "Югъ", який почав функціювати з 1905 р., хоча статут його був офіційно затверджений міським головою 1907 р. Саме воно й стало провісником ГТ "Сокіл", після того, як до його членів долучилися чехи - місцеві мешканці (громадяни Російської імперії) і воно отримало цю назву.

Час заснування: **1908 р.** як спортивний осередок під назвою **Гимнастическое общество "Соколъ"** (статут його, з підтвердженням, що воно запроваджує футбол, був типографськи виданий 1911 р.), але футбольну команду продовжували іменувати командою заводу Гретера і Криванека. 1912 р. кращі футболісти гуртка залишили його і створили свій окремий гурток **"Славія"** (у квітні 1914 р. вона навіть об'єдналася з німецьким "Спортом" й грала під назвою **"Спорт-Славія"**, але не досягши належних успіхів, вони роз'єдналися), а **ГТ "Сокіл"** об'єднав усі чеські гуртки, у тому числі й футболістів "Славії", яка закінчила своє існування.

Офіційна емблема ГТ "Сокіл"

Очільники клубу: організатори - В.В.Кашпар і А.Ф.Коваржик (у "Славії" - В.Вітачек)

Стадіони: майданчик біля заводу Гретера і Криванека та "Скакового плаца" (нині - район станції метро "Шулявська"), а з 1912 р. для визначних матчів - стадіон "Спортивное поле".

Кольори: у "Славії" - білі сорочки з червоним комірцем.

Цей гурток 1911 р. був ініціатором проведення першого футбольного матчу збірної команди Києва й надав до неї своїх гравців. Вже 1914 р. відновлена команда ГТ "Сокіл" стала членом Київської футбольної ліги. Припинив своє існування 1917 р.

Досягнення: перше місце (як "Славія", поділивши його з трьома командами) у незавершеному чемпіонаті 1912 р., друге місце (розділивши його з КЛС) у чемпіонаті Києва 1916 р., третє місце (розділивши його ще з двома командами) у чемпіонаті Києва 1915 р., другий призер (як "Славія") футбольного турніру І-ої Російської Олімпіади 1913 р.; визнаний другою командою Києва ще й сезону 1910 р.

Відомі футболісти: брати Вітачеки, Відман, Пшеничка, Горалек, Ганке, а також гравці "Славії" - Шило, Козловський, Нагель.

Одесский британский атлетический клуб (ОБАК, *з англ. Odesa British Athletic Club, OBAC*) Одеса (*з рос. Одесса,* до 1917 р. - Російська імперія).

Попередником клубу був футбольний гурток "англійської колонії", який переїхав з Керчі до Одеси наприкінці 70-х рр. разом з конторою Індо-Європейського телеграфу. Перший задокументований матч між футбольними командами цього гуртка був проведений 1887 р. Вперше з місцевою командою англійці зіграли 29 листопада 1908 р. як команда "англійської колонії".

Час заснування - **березень 1909 р.** (умовно, в газетах вперше цей англійський спортивний осередок поіменований **"Одесским британським атлетическим** (інколи - гімнастичним) **обществом"**, а вже **з** 29 грудня 1909 р. після його реєстрації та затвердження статуту, як громадської організації, іменувався - **"Одесскій британскій атлетическій клубъ"** (скорочено - ОБАК).

Очільники клубу: почесний гоолова - англійський генеральний консул Д.Сміт, голова ради - Е.В.Джекобс.

Кольори клубу: білі з синіми смугами.

Стадіони: майданчик "англійське поле" у межах Ботанічного саду до травня 1909 р., а з 1910 р. стадіон клубу у районі Малого Фонтану на дачі Фальц-Фейна.

Один із засновників Одеської футбольної ліги (ОФЛ). З сезону 1911/12 рр. Е.В.Джекобсом, обраним головою ОФЛ, був "пожертвуваний" Кубок його імені для переможців чемпіонатів Одеси.

Досягнення: чемпіон Одеси 1911 р. (весна) та 1911/12 рр., другий призер 1912/13 рр., третій призер 1916/17 рр., визнаний третьою командою Одеси тих часів.

Відомі гравці - Гаттон, Е.Джекобс, Карр, Г.Тауненд, Мартін, Оуен, Джонас, Ярендт та інші.

Клуб було розформовано 1917 р.

Унгварський атлетичний клуб (УАК, *з угор. Ungvári Athletikai Club - UAC*) Унгвар (*з угор. Ungvár* - тоді Австро-Угорська імперія, у 1919-39 рр. - Чехословаччина, нині - **Ужгород**).

Попередниками футбольних команд цього клубу були учнівські команди місцевої гімназії, які вже з 1893 р. знали, що це за гра. А провісником клубу стало створене влітку 1902 р. "Товариство унгварських футболістів" *(з угор. "Ungvári labdarugók társasága")* - саме таку назву обрав собі цей перший на теренах Закарпаття футбольний осередок. Пізніше, у липні 1906 р. ще одним провісником стало офіційно тут засноване **"Лаун-тенісне товариство"** (*з угор. "Lawn-tennis társaság"*) - саме через це деякі фахівці закарпатського футболу вважали роком створення УАК саме 1906 р.

Печатка клубу 1910

Дата заснування - **5 грудня 1909 р.** на установчих зборах. Офіційне затвердження відбулося **3 квітня 1910 р**. Футбольна секція клубу була заснована 28 червня 1910 р.

Перший голова клубу - Ендре Тагі.

Кольори клубу - синьо-жовті.

Перші стадіони: спортивні майданчики - "Фюзеш" ("Вербовий", *з угор. Fűz* - верба) на лівому березі річки Уж, а також у міському парку Сечені (нині - стадіон "Тиса", більш відомий як "Спартак").

З 1911 року приймав участь у трьох сезонах розіграшу першостей регіональних ліг Північно-Східної Угорщини (по другій лізі). Після війни грав у закарпатській лізі угорських команд (Карпатолйої Лобдоруго Керулет) Чехословаччини. Наприкінці 20-х - початку 30-х рр. приймав участь у чемпіонатах Підкарпатської Русі серед 9 ужгородських команд (5 угорських).

Досягнення: у сезоні 1912/13 рр. у першості східного регіону (Keleti kerület) були переможцями унгварської групи (серед 5-ти команд), а у незавершеному сезоні 1913/14 рр. теж переможцями групи східного регіону (з 4-х команд) й вийшли до фіналу першості Угорщини (через першу світову війну не проводився).

Більш відома емблема клубу була запроваджена вже після розпаду Австро-Угорської імперії та приєднання Закарпаття до Чехословаччини, але скоріш за все вже під час другої світової війни після відвоювання цих територій Угорщиною.

Емблема за часів Чехословаччини

Тоді клуб проводив зустрічі у сезонах 1941-44 рр. На чолі його постали Керестен Лайош, Геза Калочаї та М.Зінгер (головні тренери у сезоні 1943/44 рр.), а кращими гравцями: Б.Вейг, Б.Гулачі, Й.Палінкаш і **Я.Фабіан** (чемпіон УРСР 1946 р. у складі "Спартака" Ужгород та гравець "Динамо" Київ у 1949 р.).

Завершив своє існування клуб у червні 1944 р. Деякі гравці клубу після війни захищали честь і перших радянських спортивних товариств в Ужгороді ("Спартак", "Верховина" "Говерла"…) та й в інших містах Української РСР.

Севастопольський гурток любителів спорту (СКЛС, *з рос. Севастопольский кружокъ любителей спорта - СКЛС*) Севастополь (до 1917 р. - Російська імперія, нині - Україна).

Провісниками цього спортивного осередку у Криму були студенти електротехнічного інституту, які 1909 р. при задумі створити у місті спортивний гурток, одразу, начебто, створили свої футбольні команди під назвою "Кружокъ любителей спорта".

Час заснування - **весна 1910 р.** (за документальним підтвердженням) створений перший спортивний осередок під назвою **"Севастопольский кружокъ любителей спорта"**, у якому вже був запроваджений футбол, а у травні 1911 р. статут цього гуртка під вказаною назвою було затверджено міським головою.

Очільники клубу: засновники - С.П.Пестерєв і Д.Л.Константинов, перший голова Сергій Петрович Пестерєв з 1910 р.).

Стадіони: перший - за Історичним бульваром у місці розміщення таборів 13-ої піхотної дівізії та ще один - на Рудольфовій горі (нині - гора Матюшенка).

СКЛС був одним із засновників Всеросійського футбольного союзу 1912 р., і увійшов до нього повноправним членом. Але через відсутність коштів не зміг прийняти участь у чемпіонаті Російської імперії 1913 р. У роки першої світової війни гурток припинив своє існування.

Досягнення: переможець першості Севастополя (володар Кубка СВСК - севастопольського військово-спортивного комітету) 1915 р., за результатами міжміських матчів визнана кращою командою Криму 1910 р.

Емблема сучасного ФК "Севастополь"

Відомі гравці: А.Александріді, Ассовський, А.Богоявленський, Вернер, Гінзбург, П.Гнамм та інші.

У липні 1922 р. СКЛС був відроджений, як єдиний клуб у місті, до якого увійшли всі футбольні команди, але не надовго, його послідовниками були кращі севастопольські команди в наступні роки: "Червоний металіст", "Буревісник", "Суднобудівельник", Авангард", "Металіст", "Атлантика", "Чайка" та сучасний ФК "Севастополь".

Сімферопольський футбольний клуб (СФК, *з рос. Симферопольскій Футболъ-Клубъ*) Сімферополь *(з рос. Симферополь,* до 1917 р. - Російська імперія, нині - Україна)

Визнається кращим футбольним клубом Криму за часи входження цього регіону до Російської імперії.

Провісником футбольних команд цього товариства є створене 1908 р. Сімферопольське гімнастичне товариство, але футболом серйозно тут почали займатися лише вже біля 1910 року.

Час заснування - **літо 1910 р.** за повідомленнями з газет при **"Симферопольском Гимнастическом Обществе"** з'явилися футбольні команди (перший матч задокументований 25 липня 1910 р.). З липня 1914 р. команди СГО покинули це товариство і об'єднавшись з деякими іншими командами створили **"Симферопольскій Футболъ-Клубъ"** (СФК). Того часу команди іменували себе як заманеться: СКФ, КФК, "коммерческая", "кадетская", тощо…

Очільник клубу: голова товариства - І.І.Тіссен (з липня 1912 р.).

Кольори клубу: білі.

Стадіон: футбольний мйданчик реального училища.

У червні 1913 року СГО офіційно стало членом Всеросійського футбольного союзу. А закінчив своє існування цей клуб 1918 р.

Досягнення: за аналізом результатів міжміських матчів футбольна команда СГО Сімферополь однозначно була кращою в Криму в 1913 та 1915 роках і умовно кращою в 1912 році.

Відомі гравці - німці: воротар А.Целаріус, у захисті - три брати Фуст та П.Клейт і в нападі - два брати Дінцери.

Послідовниками клубу були кращі сімферопольські команди в наступні роки: "Желдор", "Динамо", "Авангард" та сучасний СК "Таврія".

Спортивний гурток товариства "М.Гельферіх-Саде" (ТГС, *з рос. - "Спортивный кружокъ товарищества М.Гельферихъ-Саде")* Харків (*з рос. Харьковъ,* до 1917 р. - Російська імперія) - визнана другою з кращих команд Харкова за часів Російської імперії.

Провісниками цього спортивного осередку були футбольні команди, створені закордонними спеціалістами (англійцями та бельгійцями) заводу сільськогосподарських машин та знаряддя "Товариство М.Гельферіх-Саде" (іменувалися командою футболістів Гельферіх-Саде).

Час заснування: осінь 1910 р. як **"Спортивный кружокъ М.Гельферіх-Саде"** (частіше він іменувався як "Саде-футболъ-клубъ"). Статут цього осередку, вже під назвою **"Спортивный кружокъ служащихъ товарищества М.Гельферихъ-Саде",** був переданий на затвердження міському голові у травні 1912 р.). Для спрощення своєї повної назви використовував абревіатуру "М.Г.-С.", а з 1913 р. - "Т.Г.-С". 4 лютого 1914 р. звертався до міського голови щодо перейменування у "Саде-Футболъ-Клубъ".

Офіційна емблема Т"М.Г-С" Харків

Очільники клубу: голова - Чарльз Джордж Блекі.

Стадіони: перший - спортивний майданчик на вул. Старо-Московській, 103 (нині тут універмаг "Україна"), другий (з 23 серпня 1916 р.) - справжній стадіон поряд зі старим майданчиком (відомий пізніше як стадіон "Серп і Молот").

Кольори: синьо-білі.

Входив до Харківської футбольної ліги з 1912 р. Завершив існування у 1919 р.

Досягнення: чемпіон Харкова 1912 (осінь, незавершений), 1912/13 рр., 1913/14 (осінь, незавершений), володар Кубка Д.Р.Гіллеспі 1913 р., визнаний кращим у незавершеному сезоні 1914 р., другий у незавершеному чемпіонаті 1917 р., третій у чемпіонаті ПХФЛ 1915 р.

Відомі футболісти: за часів імперій - Брати Віннінги, Сміт, Ван-ден-Берг, брати Карпенки, Гіллеспі, Ауслебен, Гансон, Мюллер, Вітковський, Терль та ін.

У радянські часи це підприємство відоме як моторобудівельний завод "Серп і молот", при якому у міжвоєнний період існувала одноіменна команда "Серп і молот", назва якої була змінена 1937 р. на "Сільмаш" (останній спогад про неї є 1946 р.). У чемпіонатах СРСР 1936-40 рр.: у групі "А" 1938 р., у групі "Б" 1936,1939-40 рр., у третій групі 1946 р. та у розіграшах Кубка СРСР - 1936 р. і Кубка УРСР 1946 р. Найбільш відомі гравці - С.Копейко (член збірної СРСР), П.Буянов та Б.Фоменко. Пізніше на заводі існували лише аматорські команди. 2005 р. завод перестав працювати й був ліквідований.

Юзівське спортивне товариство (ЮСО, *з рос. - Юзовское спортивное общество)* Юзівка (*з рос. Юзовка,* до 1919 р. - Російська імперія, нині - Донецьк) - найкраща команда Донбасу за часів Російської імперії.

Попередниками цього осередку були спортсмени - службовці з Великої Британії, які працювали на металургійному заводі Новоросійського акціонерного товариства Джона Х'юза, а провісником - британська футбольна команда, яка 1908 р. вже визначилася зі своїм складом, систематично тренувалась, потроху залучаючи місцевих гравців. До того ж, перша спроба узаконення спортивної діяльності на заводі була зроблена вже 1909 р.

Дата заснування - початок 1911 р. під назвою **"Юзовское спортивное общество".** Статут товариства був затверджений губернатором Катеринославської губернії 30 вересня 1911 р.

Емблема ЮСО Юзівка
(з обкладинки статуту)

Очільники клубу: засновники - Олександр Павлович Крафт, Девід Джеймс і Девід Гарботль, перший голова - Джон Генрі Інзлі.

Стадіони: майданчик на Смолгорі у місці колишнього циклодрому.

Кольори: частіше біло-чорні.

На початку 1913 року прийняте кандидатом у члени Всеросійського Футбольного Союзу, а на початку 1914 р. стало повноцінним членом цього союзу, учасник чемпіонату Російської імперії 1913 р., з квітня 1913 р. член Донецької футбольної ліги.

Досягнення: за часів імперій - переможці першого розіграшу Кубка Донбасу 1913 р. та треті у незавершеному розіграші 1914 р., рейтинг кращої команди Донбасу визначений за показниками кращої команди 1912, 1913, 1914 рр. та другої 1917 р., до того ж 1912 р. команда визнана другою, а 1914 р. - третьою на українських землях півдня Російської імперії.

Відомі футболісти: Масленніков, Лінтерн, Дорре, Гарботль, Мармазов, Афонський, Лоз, Гіллеспі, Атвуд, Ревільон, Інзлі, Локслі та інші.

У післяреволюційні часи заводський клуб іменувався "Спортклуб ім.Леніна (СКЛ) - був чемпіоном Донбасу й приймав участь у чемпіонатах УРСР (другі призери 1923 р. і треті - 1924 р.). Починаючи з 1929 р. він залишає футбольну арену, хоча на аматорському рівні команди заводу продовжують грати. Відродження клубу відбулося вже за часів незалежної України - у 1996 р. Грав у прем'єр-лізі України - тричі третій призер чемпіонатів України (2001/02, 2002/03, 2004/05 рр.) і двічі грав у фіналі Кубка України (2009/10, 2011/12 рр.), 4 сезони грав у розіграші Кубка УЄФА і 3 рази - Ліги Європи.

Емблема сучасного
ФК "Металург"

Спортінг-клуб (*з рос. - Спортингъ-клубъ - СК*) **Одеса** (*з рос. Одесса,* до 1917 р. - Російська імперія) - найкраща команда Одеси за часів Російської імперії.

Попередником цього футбольного осередку був створений ще 1906 р. в Одесі "Одесскій кружокъ спорта" (статут його офіційно було зареєстровано у жовтні цього року), але жодної інформації, що цей гурток запроваджував футбол не існує. Є лише інформація, що нібито існуюча в Одесі 1909 р. футбольна команда "Любители игры футболъ" була командою цього гуртка. Однак, провісником СК було "Южное спортивное общество", створене у березні 1910 р., футбольна команда якого до квітня 1911 р. іменувалася "Одесскій Стадъ" (частіше - просто "Стадъ", інколи - "Стандъ"), а в деяких публікаціях - "Стад-де-Одесса". Ось саме ця команда й перетворилася у "Спортингъ-клубъ".

Час заснування - **лютий 1911 р.** (за повідомленнями газет), а його статут був направлений на реєстрацію міській владі наприкінці листопада цього року.

Офіційна емблема
СК Одеса

Очільники клубу: засновник - В.А.Крижанівський, перший голова - А.Бєлий.

Кольори клубу: все біле.

Стадіон: майданчик у районі Малого Фонтану на дачах Гаєвського і Левінсона та Шварця.

1911 р. клуб був серед засновників Одеської футбольної ліги. Учасник усіх чемпіонатів Одеси. Закінчив своє існування 1919 р. у період Громадянської війни.

Досягнення - чемпіон Одеси сезонів 1913/14 та 1915/16 рр., другий призер 1911 та 1911/12 рр., третій призер 1912/13 та 1914/15 рр.; володар Кубку Герда (2-га категорія) - сезону 1914/15 рр.; визнаний третьою футбольною командою у регіоні Причорномор'я, у тому числі другою у 1911 та 1914 рр. і третьою у 1915 р.; взагалі найкращою командою Одеси тих часів, а також ще додатково: першою в Одесі у чемпіонаті 1915/16 рр. (осінь) та другою - у 1911/12 рр. (весна).

Відомі гравці - В.Крижановський, С.Погорєлкін, Ангерд, А.Косабудський, М.Вербицький, Г.Богемський, Ярендт, Ю.Дихно, В.Борицький, Вітіс, Кофман, Клерферт та інші.

Український спортивний клуб "Скала" (УСК "Скала", *з русинської (української тих часів на Галичині) - Український спортовий кружок "Скала"*) **Стрий** (*з польс. Stryj,* до 1919 р. - Галичина, Австро-Угорська імперія, у 1919-39 рр. - Польща).

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

Один із перших сучасних українських футбольних клубів - "Скала" Стрий, історія якого бере свій початок ще за часів імперій з 1911 р. (у Галичині, Австро-Угорська імперія) і який повернув собі первинну назву. Клуб був створений учнями стрийської гімназії українського походження.

Час заснування - **весна 1911 р**. під назвою **Українського спортового кружка "Січ"** (більш відомий як просто УСК Стрий). Вже наприкінці 1911 р. на основі УСК був створений спортивний клуб, який десь у середині 1912 р. вже мав назву - **Український спортовий клуб "Скала".**

Назва утворена від слова "скала" - це з русинської мови ("руській язык"), на якому спілкувалось в той час українське населення Галичини, а нині українською мовою - "скеля". Прізвиська у гравців були - "стрияни" або "стрийки".

У подальшому з 1922 року існував вже як спортивна секція ГТ "Сокіл", а з 26 травня 1925 р. до липня 1944 р. як загальноміський клуб. Був ліквідований у липні 1944 року.

Очільники клубу (за роки імперій): перший голова - Остап Нижанківський, а в подальшому ним був Іван Сухар.

Перший стадіон - один із майданчиків ГТ "Сокул" у парку ім. Йордана (нині тут міський стадіон "Скала" на 6 000 гляд.).

Кольори - спочатку синьо-жовті, потім зелено-малинові з білими штанцями, зараз - білі.

У 1922-31 та 1934-35 рр. був учасником Українського спортового союзу (УСС), 26 травня 1925 р. загальноміський Український Спортовий Клуб "Скала", як самостійний спортивний осередок, затвердили владою воєводства свій статут. 1931-33 та 1937-39 рр. клуб був учасником Львівського окружного союзу футболу (ЛОСФ). У 1931 р. приймав участь у змаганнях по класу "С", у 1932-33 та 1937/38 рр. - по класу "В" і 1938-39 рр. по класу "А".. До того ж, у 1936-37 рр. грав по класу "В" у змаганнях Станіславівського окружного союзу футболу. Вже під час другої світової війни у 1941-44 рр. входив до референтури тіловиховання УЦК. Був ліквідований у липні 1944 року.

Досягнення: за часів окупації - чемпіон Галичини (Краєва ліга) 1943 р. та півфіналіст Кубка Галичини (Чаша проф.В.Кубійовича) 1942 та 1943 рр., за часів незалежної Польщі - володар Срібного кубка Стрия 1938 р. та срібний призер чемпіонату УСС 1935 р.

Відомі гравці - Нестор Нижанківський, Л.Шварц, Ю.Фогель, С.Паращак та ін.

Після другої світової війни більшість гравців клубу увійшли у створену міську команду "Спартак" однойменного ДСО, потім ця команда мала назви "Машинобудівник", "Буровик", "Авангард", а вже 1989 р. клуб був відновлений, як ФК "Скала". 1991 р. об'єднався з "Карпатами" Кам'янка-Бузька і був залучений до II ліги чемпіонату СРСР під своєю назвою. У незалежній Україні грав 6 сезонів у I лізі, а 1996 р. об'єднався з "Газовиком" Комарне і грав під назвою "Газовидобувник-Скала" до 2001 р. у першості Львівської обл. Потім, коли "Газовик" переїхав до Стрия, під назвою "Газовик-Скала" грав у групі "А" II ліги, а з сезону 2003/04 рр. у I лізі. 2006 через фінансові труднощі змінив місцезнаходження і повним складом з тренером став командою ФК "Львів". У 2007-08 рр. у Стрию була створена аматорська команда "Скала-Екран", а з 2009 р. знову як "Скала" Стрий (фактично "ФК "Моршин") грала у чемпіонаті Львівської обл. З лютого 2011 р. грає у чемпіонаті Аматорської асоціації футболу України (ААФУ).

Емлема сучасного ФК "Скала" Стрий

Спортивне товариство "Фенікс" (*з рос. - Спортивное общество "Фениксъ")* Харків (*з рос. Харьковъ,* до 1919 р. - Російська імперія) - найкраща команда Харкова та півдня Російської імперії.

Попередниками цього спортивного осередку були команди учнів навчальних закладів Харкова, які проводили футбольні матчі між собою, а потім створили восени 1908 р. "Первую харьковскую футбольную команду" (її статут, начебто, був затверджений міським головою ще влітку цього року). Перший задокументований матч ця команда провела 6 травня 1910 р. Саме вона й була провісником СТ "Фенікс".

Дата заснування - **17 травня 1911 р.** (за датою затвердження статуту міським головою) під назвою **"Спортивное общество "Фениксъ".**

Очільники клубу: перший голова - Микола Олексійович Ареф'єв.

Стадіони: перший - орендований спортивний майданчик товариства "М.Гельферіх-Саде", другий - свій на вул. Сумській навпроти Земського парку (з 23 вересня 1912 р.).

***Кольори**:* червоно-зелено-білі.

Один із засновників 1912 р. "Харьковской Футболъ-Лиги" (ХФЛ), з 1912 р. член цієї ліги. У першій (вищій) групі чемпіонатів Харкова команда цього товариства грала з 1911 по 1917 рр.

Досягнення: переможець чемпіонату Харкова 1912 р. (до створення ХФЛ), чемпіон Харкова 1911 р. (неофіційний, володар Кубка І.Шиллінгера), 1915 та 1916 рр., третє у 1913/14 рр. (осінь, незавершений), визнаний другим у незавершеному сезоні 1914 р., першим у незавершеному чемпіонаті 1917 р.

Відомі футболісти: Заболотний, Грабовський, Круглик, Есипов, брати Ретівови, Біркін, Крамаревський, Нуджевський, Матьє, Матросов та ін.

Команда припинила своє існування 1918 р. у часи Громадянської війни.

Спортивне товариство "Україна" (СТ "Україна", *з русинської (української тих часів на Галичині) - Спортове товариство, з польс. Sportowe towarzystwo Ukraina*) Львів (*з польс. Lwów,* до 1919 р. - Галичина, Австро-Угорська імперія, у 1919-39 рр. - Польща)

Попередниками цього товариства були створені при українській І-ій академічній гімназії Львова команди футболістів, а 1906 року тут вчителем (професором) І.Боберським були засновані перші на теренах України саме українські "спортові кружки" (*з русинської - в ті часи такої української мови на Галичині*). Вже 1909 р. за ініціативою того ж І.Боберського при тій же гімназії кружки були поділені на секції (перша з них - секція копаного м'яча). З цих гуртків був створений **"Український спортовий кружок"** (УСК), футбольні команди якого частіше іменувалися командами "футбольного клуба" цього УСК. Саме УСК й став провісником загальноукраїнської громадської спортивної організації у Львові під назвою "Україна".

Перша емблема СТ "Україна" 1911-1925 рр.

Дата заснування - 22 вересня 1911 р. на зборах студентів старших класів академічної гімназії та Львівського університету (здебільшого членів УСК) було проголошено про створення **Спортового товариства "Україна"** та було розглянуто його статут, який офіційно був затверджений 26 листопада 1911 р. австрійським намісництвом Львова.

Очільники клубу: (за роки імперій) - перший президент Матвій Яворський (1911-12 рр.), А.Зелений (1912-13 рр.), Г.Дорожинський (1913-14).

Дерша емблема СТ "Україна" 1926-1937 рр.

Стадіони: спочатку майданчик на Янівських оболонях, потім у оренді колишній Повиставковий стадіон (Тор ЛКЦ), а з 1911 р. до 1939 р. він же вже іменувався "Український город" (площа СТ "Сокола-Батька").

Кольори: перші -блакитно (або жовто) - чорні (1911 р.), біло-чорні (1912-25 рр.), червоно-чорні (1926-44 рр.).

Весною 1913 р. футбольна команда товариства вступила до Австрійського футбольного союзу (ÖFV). Після першої світової війни СТ "Україна" відновило свою діяльність у 1921 р. і його футбольна команда приймала участь у змаганнях серед українських команд (розіграшах Всеукраїнської Чаші). 1928 р. після організації окружної ліги Львова команда стала членом Польського футбольного союзу (ПЗПН) і у 1928-40 рр. приймала участь у змаганнях класу "А" окружної ліги. У вересні 1939 р. товариство було ліквідоване радянськими військами.

Третя емблема СТ "Україна" перед війною

Але П.Гнура та Є.Тихоліз грали 1940 р. у радянському "Спартаку", а Олександр Скоцень у "Динамо" та й ще 1940 р. був тренером команди БЧА. Він навіть, як капітан, грав (з Іваном Мікльошем) 1939 р. за збірну Львова у матчі з "Динамо" Київ, після якого поїхав до Києва.

1942 р. товариство було відновлено, усі його футболісти минулих років повернулися до команди. І того ж року його футбольна команда стала кращою у Галичині - володарем Чаші професора Кубійовича. Під час німецької окупації 1942-44 рр. команда приймала участь у чемпіонаті Галичини 1944 р. (вийшла до фіналу, але через воєнні дії чемпіонат не було завершено. Коли до Львова увійшли радянські війська, товариство було знову розформовано. Але гравці його футбольної команди склали основу радянських команд "Спартак" і "Динамо у Львові.

Досягнення: за часів імперій фіналіст турніру Шевченківського здвигу 1914 р. (не завершені через початок війни), за часів незалежної Польщі - фіналіст розіграша Всеукраїнської Чаші 1925 та 1926 рр., віце-чемпіон окружної ліги Львова 1937, 1938 та 1939 рр., за часів окупації - володар Кубка Галичини (Чаші професора Кубійовича) 1942 р., за часів еміграції - володарі кубку Футбольної федерації Квебеку (Канада) 1979 р.

Відомі гравці - Тарас і Петро Франки (сини І.Франка), Ф.Черник, Е.Жарський, А.Степанів, В.Кобзяр, Є.Чучман, К.Мікльош, Ю.Зубач, О.Скоцень та інші.

З 1949 р. зусиллями колишніх членів товариства у Монреалі була створена однойменна організація, що стала основою організованого спортивного життя української діаспори Канади. Футбольна команда товариства приймала участь у змаганнях Футбольної федерації Квебеку, а 1999 р. увійшла до І групи ліги "Конкордія".

Єлисаветградський футбольний гурток (*з рос. "Елисаветградскій футбольный кружокъ"*) Єлисаветград (*з рос. Елисаветградъ,* до 1917 р. - Російська імперія, нині - Кропивницький).

Попередниками цього спортивного осередку були футбольні команди британців, які працювали на заводі сільськогосподарських машин та знаряддя братів Роберта і Томаса Ельворті (сучасне ПАТ "Ельворті"). Вони спочатку грали між собою, з 1909 р. ще й з командами місцевих навчальних закладів. Потім до їх складу залучилися місцеві футболісти - робітники заводу і ці команди стали провісниками створення футбольного гуртка при заводі.

Дата заснування - 16 жовтня 1911 року (за документально підтвердженою датою першого матчу цього гуртка) під назвою **"Футбольный кружокъ "Эльфорти".** У серпні 1913 р. на основі цього гуртка був створений футбольний осередок **"Елисаветградскій футбольный кружокъ"** (статут затверджений херсонським губернатором 31 березня 1913 р.).

Очільники клубу: засновники - управляючий заводом Альфред Джеймс Йонгмен та головний інженер Пірс, капітани команди - Пратер, Г.Неш, секретар гуртка Б.Гольст.

Стадіони: перші майданчики - на іподром біля Петропавлівського цвинтаря, на плацу Кавалерійського училища, біля гімназії та Ярмаркової площі (нині тут стадіон ФК "Зірка"), а перший стадіон - з 1914 р. біля Міського саду на циклодромі (тут нині стадіон "Юність").

Кольори: все синє.

Член Всеросійського футбольного союзу з 1913 р. 1922 р. команда робітників заводу "Червона зірка" грала при центральному робітничому клубі міста. А 1925 р. вона вже збувала собі футбольний майданчик на Новомиколаївці (район міста), де мешкала більшість робітничої молоді. У подальшому за радянських часів мав назви "Червона зірка", "Металіст", "Сільмаш", "Трактор", "Торпедо" (1953-57 рр.), "Зірка" (1958-61, 1963-91 рр.), "Динамо" (1962 р.) міста Кіровоград, потім за часів незалежності України - "Зірка" (1992-93, 1998-2016 рр.) та "Зірка-НІБАС" (1994-97 рр) Кіровоград, а вже з 2016 р. – "Зірка" Кропивницький.

Досягнення: за часи імперій значних досягнень команда гуртка не мала, за радянських часів - третій призер першості УРСР - 1955 р., володар Кубку УРСР - 1953, 1973, 1975 рр., перший володар "Рубінового кубку" для найрезультативнішої команди республіки (73 м`ячі) - 1961 р., а за часів незалежної України - півфіналіст Кубку України - 1999 та 2000 рр., переможець першості І-ої ліги України - сезонів 1994/95, 2002/03 та 2015/16 рр.

Найбільш відомі вихованці: за часів імперій визначити важко, а потім - Валерій Поркуян, Володимир Веремєєв, Михайло Михайлов, Вадим Євтушенко, Андрій Канчельскіс, Дмитро Михайленко, Андрій Пятов, Євген Коноплянка та ін.

Сучасна офіційна емблема ФК "Зірка" Кропивницький

Миколаївський спортивний клуб (НСК, *з рос. - Николаевский спортивный клубъ*) Миколаїв (*з рос. Николаевъ,* до 1917 р. - Російська імперія).

Попередником цього спортивного осередку була футбольна команда, створена у Миколаєві мешканцями "англійської колонії" - повіреними іноземних фірм і службовцями хлібних контор, підданими Великої Британії, яка проводила зустрічі з командами моряків з прибулих у порт англійських пароплавів. Наприкінці

1908 р. ця команда створила свій футбольний клуб під назвою - Football club "Zebra" (футбольний клуб "Зебра"), який і став провісником спортивного клубу у Миколаєві. А вже потім команди місцевих гімназистів створили спочатку команду "Техніки", "Діагор", а потім і команду реального училища. Гравці цих команд запрошувалися вже й до "Зебри", яка вже тоді й стала провісником Миколаївського спортивного клубу.

Час заснування: березень 1912 р. як спортивний осередок під назвою - **"Николаевский атлетикъ-клубъ"** (його статут 2 квітня був переданий на затвердження міському голові). У лютому 1913 р. клуб був перейменований у **"Николаевский спортивный клубъ"** і тоді 30 квітня був затверджений статут клубу.

Офіційна емблема НСК Миколаїв (з нагороди-жетона)

Очільники клубу: засновник - Чарльз Клавел Бейт, перший голова - Павло Миколайович Засухін.

Стадіони: Адміралтейська площа, потім майданчик на перетину вул. Садової та вул. Прикордонної і нарешті майданчик на розі вул. Артилерійської та вул. Макарова.

Кольори: синьо-білі.

Один із перших членів Всеросійського футбольного союзу у 1912 р. Приймав участь у чемпіонаті Російської імперії 1913 р. (1/4 фіналу). З його ініціативи у Миколаєві 1913 р. була створена Миколаївська футбольна ліга і влаштований перший чемпіонат міста, 1914 р. був серед засновників "Южно-Русского отдела Всероссийскаго Футбольнаго Союза". Існував і під час французської інтервенції 1919-20 рр., а вже за радянських часів приймав участь у весняному чемпіонаті 1921 р. і чемпіонатах 1922 та 1923 рр. Розформований був наприкінці 1923 р.

Досягнення: чемпіон Миколаєва 1914 (весна, неофіційний), 1916 (весна та осінь), 1917 (осінь), 1918 (осінь), 1919, 1920, 1921 (весна та осінь), 1922 (весна та осінь), 1923 (весна) рр.; другий призер 1914 (осінь) та 1915 (весна, документально не підтверджений); третій призер 1917 (весна) та 1923 (осінь) рр. Визнаний кращим футбольним осередком Миколаєва за часів імперій та кращим взагалі у регіоні Причорномор'я (кращий 1912, 1913 рр. та третій 1916 р.).

Відомі футболісти: А.Вінер, Збінський, Ч.Бейт, Панхоке, Дембар, Дмитрієв, Циглер, Севастопольський, Нестеренко, А.Клинч, Коровін, Шрамм, А.Гальперин, Миронов, Курабо, Войтенко та ін.

1924 р. найкращі гравці НСК були залучені до команди "Профінтерн" при Окрпрофбюро. Послідовниками НСК були кращі миколаївські команди в наступні роки: "Металіст", "Суднобудівник", "Авангард", "Евіс" та з 1965 р. - СК "Миколаїв". Нині це МФК "Миколаїв" - муніципальний клуб, тобто майже відроджений кращий міський клуб НСК ще за часів Російської імперії та й кольори ті ж самі.

Емблема сучасного МФК "Миколаїв"

Краматорське спортивне товариство (КСО, *з рос. - Краматорское спортивное общество)*

Краматорська (*з рос. Краматорская,* до 1919 р. - Російська імперія, нині - Краматорськ) - друга з кращах команд Донбасу за часів Російської імперії.

Попередниками цього спортивного осередку ще восени 1910 р. були команди зі службовців головної контори та інженерно-технічні працівники (німці, чехи та поляки) Краматорського металургійного товариства, а саме машинобудівного заводу "В.Фіцнер і К.Гампер", а провісником КСО став створений ними весною 1911 р. гурток футболістів.

Офіційна емблема КСО Краматорська

Дата заснування - 15 травня 1912 р. (за датою затвердження статуту цього спортивного осередку губернатором Харківської губернії) під назвою **"Краматорское спортивное общество"**.

Очільники клубу: перший голова - Карл Іосиф Вюрфель, капітан футбольної команди - Нільс Тамбс, а з 1915 р. голова - Петро Станіславович Држевецький.

Стадіони: перший - плац на території заводу (нині - СКМЗ), а з 1913 р. - футбольне поле у парку на правому березі р.Торець (до недавнього - парк Леніна).

Кольори*:* червоно-чорні.

Один із засновників 1913 р. "Футбольной лиги Донбасса" та учасник першого розіграшу Кубка Донбасу 1913 р. Під цією назвою перестав існувати до 1920 р.

Досягнення: за часів імперій - третій призер розіграшу Кубка Донбасу 1913 р., визнаний кращою командою Донбасу 1911 та 1917 рр.

Відомі футболісти: З.Казимірський, Фукс, Л.Гагалик, Н.Тамбс, Лібіш, К.Вюрфель, Сакович, У.Ігнат'єв, М.Толкунов, М.Соловйов, І.Стеч, В.Сологуб, П.Ольферт, Шенфільд, М.Вирва, Сухомлинов, Грунте та ін.

Як за часів Російської імперії, так і у радянські часи у місті було одне підприємство, яке мало змогу утримувати футбольну команду - це металургійний завод (після революції - КГММЗ), команда якого приймала участь у багатьох змаганнях. З 1932 р. селище міського типу Краматорське отримало статус міста під назвою Краматорськ, у якому 1936 р. був збудований найбільший на Донбасі стадіон - "Прапор". На ньому тренувалась команда заводу (з 1937 р. - "Авангард"), яка вже цього року стала чемпіоном УРСР серед робітничих команд по 1-й групі, а 1939 р. завоювала Кубок УРСР. Команда періодично грала в чемпіонатах СРСР у 1946-48 та 1960-70 рр. і навіть за часів незалежної України не міняла своєї назви "Авангард" до нинішнього 2021 р., коли почала іменуватися ФК "Краматорськ".

Емблема сучасного ФК "Краматорськ"

Херсонський спортивний гурток (ХСК, *з рос. - Херсонский спортивный кружокъ)* Херсон (*з рос. Херсонъ,* до 1919 р. - Російська імперія)..

Попередниками цього спортивного осередку, начебто, були дитячі футбольні команди місцевого Товариства сприяння фізичному вихованню дітей, які проводили "матчі" з 1910 р. А вже 1911 р. у Херсоні місцеві футболісти створили команду, яка стала провісником спортивного осередку в цьому місті.

Час заснування - вважається початок 1912 р., коли команда під назвою **"Спортингъ-клубъ"** провела перші матчі, а **3 листопада 1912 р.** він (за датою затвердження статуту цього спортивного осередку губернатором Херсонської губернії) був перейменований у **"Херсонский спортивный кружокъ"**.

Офіційна емблема ХСК Херсон

Очільники клубу: перший голова - Едвін Куруана, потім В.І.Бродовський (з 1916 р.) і К.М.Іванов (з 1917 р.).

Стадіони: циклодром Батенка (нині - майдан Свободи).

Кольори*:* біло-жовті.

До Всеросійського футбольного союзу був прийнятий 6 червня 1913 р., учасник чемпіонату Російської імперії 1913 р., 19 січня 1914 р. був представлений на установчих зборах "Южно-Русской футбольной лиги". Гурток перестав існувати 1919 р.

Досягнення: особливих досягнень не має.

Відомі футболісти: брати І. та В.Махліни, Пруневич, Зубович, С.Меднєв, І.Лернер, А.Мілевич, Черток, Климашов, Д.Лапідус, Б.Кара, І.Леонов, М.Нальотов та інші.

У радянські часи до другої світової війни виділявся "Водник", у післявоєнний період - "Спартак" і "Локомотив", а з 1961 р. і за часів незалежної України - "Кристал", який навіть декілька років був загальноміським осередком СК "Херсон".

Емблема ХСК з печатки (сучасне бачення)

"В сумерках спускающихся, мглистых,
с головы до ног в густой пыли,
Мы о легендарных футболистах
Разговоры долгие вели.

Помню, как звучало на полянке:
"Есть один, играет он давно,
С левой он мячом ломает штанги,
С правой, бить ему запрещено..."

Костянтин Ваншенкін, поет радянського періоду

ВИДАТНІ ОСОБИСТОСТІ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

другої половини XIX ст. - початку XX ст. (за алфавітом)

АБТ Антал (*з угорс. Abt Antal*) - *спорторганізатор, видатний фізик і дослідник* -
.інформація наведена у I томі цього видання на сторінках 38-39, а тут вона більш конкретизована.

Народився 4 листопада 1828 р. у с.Бейтца (мідний рудник, тоді Австро-Угорська імперія, нині - округ Біхор, Румунія) - помер 2 квітня 1902 р. у м.Коложвар (*з угорс. Kolozsvár*, тоді Австро-Угорська імперія; нині - м.Клуж-Напока, Румунія).

Фізик, професор університету, дослідник геомагнетизму. У 1850 -56 рр. вивчав інженерну справу та фізику у віденському університеті і **до 1860 р.** вчительствував у Унгварі (нині - Ужгород). Саме цього часу **при міській королівській католицькій гімназії** й **був створений за ініціативою молодого тоді викладача учнівський спортивний гурток** (до речі, перший і в усій Угорщині), для функціювання якого міська влада Унгвару виділила гімназії земельну ділянку для обладнання гімнастичного майданчика. Цікаво, що вже у ті часи тут гімнастика стала обов'язковим предметом у гімназії.

1870 р. він захистив докторську ступінь з фізики у Будапешті, викладав на кафедрі експериментальної фізики Пештського університету, у створеному університеті м.Клуж-Напока. До того тричі був деканом математико-природознавчого факультету, а у 1883/84 навчальному році - ректором університету.

Його дослідницькі інтереси - земний магнетизм, термоелектрика та іскрові розряди. При університеті він створив добре обладнану лабораторію, перекладав підручники для студентів. Найкращі його праці - книги "Експериментальна наука" (Пешт, 1873 р.вид.) та "Визначення розкладу землі" (Будапешт, 1878 р.вид.).

АРЕФ'ЄВ Микола Олексійович - *відомий спорторганізатор, заступник голови Всеросійского Футбольного Союзу (1914-15), голова Харківської Футбольної Ліги (1912-1917).*

Один із засновників спортивного товариства "Феніксъ" у Харкові, його незмінний голова з квітня 1912 р.

Був серед засновників 1912 р. "Харьковской футбольной лиги" (ХФЛ), перший (з червня 1912 р.) її голова - до 1917 р. (з перервою: вересень 1912 - лютий 1913 рр.).

Член правління "Всероссійскаго Футбольнаго Союза" (ВФС) з 20 лютого 1913 р., а з 25 березня 1914 р. - **член президії, заступник голови ВФС.**

27 квітня 1914 р. обраний **головою "Южно-Русскаго Футбольнаго Союза"** (відділу ВФС) та рахувався ним до 1916 р.

Досягнення: під його керівництвом футбольна команда "Феніксъ" була чемпіоном Харкова 1915 р, та 1917 р. (неофіційно) і другим призером 1914 р.

БЕЙТ Чарльз Клавел (*з англ. Bate Charles Clavell*) - *видатний футболіст (захисник) і спорторганізатор.*

Народився 1885 р. у Великобританії - де і коли помер невідомо.

Організував 1908 р. у Миколаєві серед членів місцевої англійської колонії **команду "Зебра"**, яка трансформувалася спочатку в "Николаевский Атлетик-Клуб" (1912-13 рр.), а потім у "Николаевский спортивный клуб" (з 1913 р.).

У 1915-17 рр. грав у команді КСО (Кружок спорта "Орехово") Орєхово-Зуєво.

Був незмінним капітаном миколаївських команд "Зебра", "Николаевский Атлетик-Клуб", "Николаевский спортивный клуб" (з 1908 по 1915 рр.).

Учасник міжнародних матчів "Николаевского спортивного клуба" з "Фенербахче" Стамбул (Туреччина) 1914 р. в Миколаєві, а також багатьох міжміських матчів з клубами та збірними інших міст Російської імперії.

Входив до складу збірної Миколаєва.

Досягнення: другий призер чемпіонату Москви 1915 р.

Працював службовцем хлібної контори Миколаєва. Був членом комітету "Николаевского спортивного клуба" з 1913 р.

Як підданий Великої Британії, з початком першої світової війни за одними джерелами вже 1915 р. повернувся на батьківщину, а за іншими - переїхав до Росії у підмосковне м.Орєхово (?!).

БІЛЬОР Генрик Юзеф (з польс. *Bilor Henryk Józef*) - *видатний футболіст (центральний півзахисник),* ***перший і єдиний у складі збірної Коронного краю Галичини та Володимирії.***

Народився 19 листопада 1889 р. у м.Львів (*з польс. Lwów* - тоді Галичина, Австро-Угорська імперія) - загинув 1940 р. у м.Харків (тоді Українська РСР - СРСР).

У футбол почав грати у Львові 1904 р., з 1910 р. у складі основної команди "Чарні" Львів - виконував функції диспетчера команди. Грав у цій команді до 1921 р. (з перервою під час І світової війни).

Виступав у збірній Львова у 1912-20 рр. та збірній Коронного краю Галичини та Володимирії 1913 р. (1 матч).

Досягнення: у складі збірної Львова володар Кубка Желєнського 1912 р., другий призер І польських ігор у Галичині 1911 р. та ІІ-го чемпіонату Галичини 1914 р., гравець "Чарні" - визначеної кращої у Львові команди 1911 та 1914 рр., другої - 1910 та 1912 рр.

Після закінчення ігрової кар'єри тренував "Яніну" Золочів.

Професійний військовий, капітан Війська Польського. Учасник першої та другої світових війн: у першій - військовослужбовець Першої бригади польських Легіонів, а під час другої потрапив у радянський полон, де у Харкові 1940 р. розстріляний в приміщенні місцевого НКВС.

БЛЯХ Володимир Абрамович - *футболіст (центральний півзахисник), арбітр, спорторганізатор, відомий фахівець у галузі лікувальної фізичної культури.*

Народився 1890 р. у м.Харків (*з рос. Харьковъ*, тоді Російська імперія) - загинув 1937 р. у м.Київ (тоді Українська РСР - СРСР).

Вихованець харківського футболу, грав за команду "Феникъсъ" з 1912 р. Входив до складу збірної Харкова - у травні 1914 р. провів 2 матчі зі збірною Юзівки та Санкт-Петербургу, був заявлений і на матч зі збірною Ростова-на-Дону.

1919 р. закінчив медичний факультет Харківського ІНО, у 1921-23 рр. працював директором НДІ фізичної культури у Харкові; у 1923-25 рр. головою науково-методичного комітету та **головним секретарем Вищої ради фіз. культури УСРР**.

1924 р. отримав звання доктора медичних наук, а 1925 р. став професором, завідуючим кафедри фізичної культури Харківського ІНО(1925–29 рр.), а у 1925-26 рр. був одночасно викладачем Всеукраїнських курсів фізичної культури. У 1930-34 рр. - **завідуючий кафедрою лікувальної фізичної культури Харківського інституту фізичної культури**, потім Укра-їнського НДІ фізичної культури, а 1936 р. - заст. голови Українського комітету фізичної культури та спорту. Автор статей у спеціалізованих спортивних виданнях 1921-36 рр.

З 1922 р. був головним редактором заснованого з його ініціативи журналу "Вестник физической культуры", ініціатор і засновник першого Будинку фізичної культури у Харкові. Був заступником керівника і головного судді 1-ї Всесоюзної спартакіади 1928 р. Вже переїхавши до Києва, був репресований і розстріляний

БОБЕРСЬКИЙ Іван Миколайович (1873 - 1947) - *видатний український спорторганізатор, фундатор, теоретик і практик української національної фізичної культури, у тому числі й футболу, організатор сокільського руху на Галичині, відомий як* ***"батько українського спорту"*** - інформація наведена у томі І цього видання на сторінці 53.

БОГЕМСЬКИЙ Григорій Григорович (1895 - 1957) - *видатний одеський футболіст - нападаючий,* ***перший і єдиний у складі збірної Російської імперії у її офіційних матчах*** - інформація наведена у томі І цього видання на сторінці 265.

ВЕШКЕ Олександр-Карл-Герман (*з нім. Weschke Karl German*, у Російській імперії - **Олександр Павлович**) - *футболіст (нападаючий), спорторганізатор.*

Народився 1(13) грудня 1888 р. у м. Києві (*з рос. Кіевъ,* тоді Російська імперія), підданий Німеччини - помер у Німеччині після 1918 р. невідомо де і коли.

Грав у Києві: до 1912 р. у команді "Немецкое Гимнастическое Общество" (НГО), а з 1912 р. по вересень 1914 р. у команді гуртка "Спорт".

Один із організаторів Київської Футбольної Ліги 1911 р., секретар Київської Футбольної Ліги у 1911-13 рр.

Син відомого київського торговця Павла-Юліуса Вешке - засновника Кубка Вешке, який отримував чемпіон Києва з футболу. **Кандидат у члени Правління "Всероссійскаго Футбольнаго Союзу" 1913 р.**

У вересні 1914 р. заарештований як військовополонений і направлений у заслання. 1918 р. емігрував до Німеччини і його подальша доля невідома.

Старший з чотирьох братів Вешке - відомих різносторонніх спортсменів другого десятиріччя XX ст.

ВІННІНГИ (брати) **Віллі**, **Гаррі** і **Джон** (*з англ. Winning Willie, Harry, John) - футболісти: перший - захисник, двоє інших - нападаючі, піонери харківського футболу.*

Народилися після 1885 р. у Великобританії - померли невідомо де і коли.

Заснували у Харкові "Первую харьковскую футбольную команду" 1908 р., грали у "Феніксі" Харків у 1911-12 рр., у "Гельферіхъ-саде" Харків у 1913-14 рр.

Входили до складу збірної Харкова у 1911-14 рр.

ВОЙТЕНКО Борис Романович - *футболіст (воротар), тренер, арбітр. Суддя республіканської категорії УРСР.*

Народився 1901 р. у м.Миколаїв (*з рос. Николаевъ*, тоді Російська імперія) - помер 12 серпня 1946 р. у м.Миколаїв (тоді Українська РСР - СРСР).

У футбол почав грати 1913 р. у Миколаєві в одній з команд "Николаевскаго спортивнаго клуба", з 1916 р. постійно в основному складі цієї команди (30 травня грав у переможному матчі зі збірною Києва - 4:2), 1922 р. грав в "Уніоне" Миколаїв, з 1923 р. у "Местране" Миколаїв, наприкінці 20-х років за команду Миколаївського суднобудівного заводу. 1929 р. його запросили до "Динамо" Київ, але він зіграв лише в одному матчі, був травмований і залишив команду.

Учасник багатьох міжміських матчів з клубами та збірними інших міст Російської імперії.

Входив до складу збірних Миколаєва у 1918-33 рр. та **приймав участь у кількох матчах збірної УСРР**.

Досягнення: чемпіон Миколаєва в трьох чемпіонатах: 1916 р. (весна та осінь) та 1917 р. (осінь).

Після закінчення футбольної кар'єри працював з юними футболістами та з командою "Суднобудівник" Миколаїв.

ГАЙДУЧОК Степан (більш відомий як **Стефан**) **Степанович** - ***один із перших організаторів національного українського спортивного руху Галичини*** *(Австро-Угорська імперія), активний діяч українського "Сокола" та спортивного товариства "Україна", футболіст, талановитий журналіст.*

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

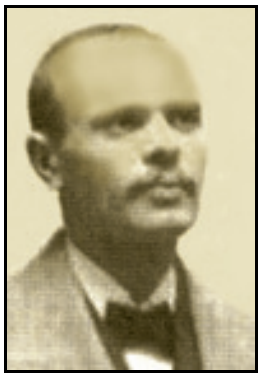

Народився 13 березня 1890 р. у с.Підтемному під Львовом (*з польс. Lwów*, тоді Галичина - Австро-Угорська імперія) - помер 16 березня 1976 р. у м.Львів (тоді Українська РСР - СРСР), похований на Личаківському цвинтарі.

Вчився у львівській Академічній гімназії (закінчив 1910 р.). З 1910 р. вчився на медичному факультеті Львівського університету.

Працював у ГТ "Сокіл-Батько". Був активним спортсменом, грав у футбольній команді УСК Львів. 1911 р. його було обрано **начальником "змагової комісії" СТ "Україна"**. 1912 р. він брав участь у Загальному сокільському зльоті у Празі.

У ці часи був активним дописувачем галицьких періодичних видань, був співзасновником першого галицького спортивного часопису "Вісті з Запорожа". 1913 р. видав свою першу книжечку "Вправи вільноруч". Не перериваючи навчання для заробітку викладав руханку у школах Українського педагогічного товариства та в гімназії сестер-василіянок.

На початку Першої світової війни мобілізований до війська як молодший лікар піхотного полку. У 1915-18 рр. воював на італійському фронті.

На звістку про проголошення української державності поспішив до Львова, але 17 листопада 1918 р. був заарештований поляками у Ярославі й відправлений до табору полонених біля Кракова. Звідти йому вдалося вирватися, він перейшов лінію фронту й вступив у Золочеві до 4-ї бригади УГА, у складі якої воював на фронтах Галичини та УНР у чині санітарного поручника.

На початку 1920 р. він ледь не потрапив під репресії більшовиків. Потім був польський полон, табір для інтернованих. 1922 р. він повернувся до Львова, де працював вчителем тілесних вправ у філіалі Академічної гімназії. У міжвоєнні роки С.Гайдучок видав кілька праць з українського спорту та тіловиховання - кращі з них: "Фізичне виховання українського народу" (1935 р.); "Півстоліття сокільських видань" (бібліографічна збірка, 1937 р.); "Вплив фізичного виховання на вдачу нашої молоді» (1938 р.).

У 1939–41 рр. він став організатором кафедри фізичного виховання у Львівському медичному інституті. Після війни до 1952 р. працював старшим викладачем з фізичного виховання у медінституті.

Все життя збирав і зберігав документи та матеріали з історії громадського та спортивного життя. Його колекція фотографій у 30 альбомах, частину з них вид-во "Апріорі" видало 2014 р. у фотоальбомі "Галичина. Український здвиг".

ГАЛЬПЕРІН Ассір Маркович - *футболіст (центральний нападаючий), тренер, **Заслужений майстер спорту СРСР** (13 листопада 1943 р. - знак №249).*

Народився 22 серпня (3 вересня) 1896 (або 1898) р. у м.Миколаїв (*з рос. Николаевъ*, тоді Російська імперія) - помер 5 липня 1974 р. у м.Тбілісі (тоді Грузинська РСР - СРСР, нині - Грузія).

У футбол почав грати 1912 р. у Миколаєві в одній з команд "Николаевского Атлетикъ-Клуба", з 1913 р. "Николаевского спортивного клуба". 1915 р. грав у команді "Уніонъ" Миколаїв, з 1916 по 1920 рр. знову в "Николаевском спортивном клубе" (крім 1917 р., коли грав за "Маккаби" Миколаїв), у 1921-23 рр. знову в команді "Уніон" Миколаїв, у 1923-24 рр. у "Профінтерні" Миколаїв, а у 1925-28 рр. у "Динамо" Тифліс.

Учасник міжнародного матчу "Николаевского спортивного клуба" з "Фенербахче" Стамбул (Туреччина) 1914 р. у Миколаєві, а також багатьох міжміських матчів з клубами та збірними інших міст Російської імперії.

Входив до складу збірних Миколаєва та Одеської губернії у 1914-25 рр., Тифлісу та збірної Грузії – у 1925-28 рр.

Досягнення: **чемпіон Миколаєва в трьох чемпіонатах** 1916 р. (весна та осінь) і 1917 р. (осінь), чемпіон Тифлісу 1926, 1927 та 1928 рр.

Був **секретарем Футбольної ліги Миколаєва** (1918-22 рр.), **головою миколаївського клубу "Уніон"** (1923-25 рр.).

Один із організаторів "Динамо" Тифліс та першої в СРСР юнацької школи при цій

команді – її тренер (1927-35 рр.), був головним тренером тбіліських команд ОБЧА (1940-41 рр.), "Динамо" (1942-45 рр.), тренером секції футболу Грузинської РСР (1947-48 рр.), "Локомотива" (1949 р.), ст. тренером тбіліської 35-ої футбольної школи Мінпросу (1946 р.), ст.тренером (1957-58 рр.) і начальником тбіліської ФШМ (1959-60 рр.), тренером школи тбіліського "Динамо" (1950-53 рр.).

Був викладачем тбіліського НДІФК (1936-40 та 1953-54 рр.). Заснував при НДІФК 1936 р. юнацьку команду "Молот", яка 1938 р. виграла Кубок СРСР для школярів.

Був заступником голови учбово-методичного комітету Федерації футболу Грузинської РСР (1961-71 рр.). В останні роки свого життя був заступником голови Федерації футболу Грузинської РСР.

Працював з 1915 р. у мідно-котельному цеху на Миколаївському суднобудівному заводі. Закінчив Тифліський рахівний інститут (1929 р.).

Автор багатьох методичних нарисів у газетах і журналах та книги "Обучение юных футболистов тактике" (Москва, 1958 р.).

ГАРБЕНЬ Юзеф Даніель (з польс. *Garbień Józef Daniel*) - *футболіст (нападаючий), серед гравців мав прізвисько "Танк".*

Народився 11 грудня 1896 р. у с.Лупків біля м.Сянок (*з польс. Sanok,* тоді Галичина - Австро-Угорська імперія) - помер 3 травня 1954 р. у м.Цешин (*з польс. Szczecin,* Польща).

Вихованець стрийського футболу, з 1909 року був капітаном команди "Бєль" Стрий, яку сам організував. Потім грав у "Погоні" Стрий у 1910-14 рр., у "Спарті" Львів 1915 р., у "Погоні" Львів у 1916-28 рр. (кілька років був капітаном команди) і "Олдбої" Львів у 1931-33 рр. Під час першої світової війни грав у команді І-ої бригади Легіонів.

Грав за збірну Польщі у 1922-26 рр. у 8 матчах, забив 2 голи.

Досягнення: **4-разовий чемпіон Польщі** 1922, 1923, 1925 та 1926 рр., **кращий бомбардир Польщі** 1926 р. (спільно з В.Кухарем) - 11 м'ячів.

Закінчив Університет Яна Казимира у Львові, за професією був лікарем, працював у львівській лікарні хірургом, отримав ступінь доктора медицини. 1925 року створив перший проект організації лікарської опіки над спортсменами. Був членом Наукової Ради фізичного виховання у Варшаві, з 1933 р. виконував функції ординатора хірургічного відділу госпіталю ім. Пілсудського у Хшануві.

Учасник першої світової війни, солдат І-ої бригади Легіонів, був на італійському фронті, учасник оборони Львова (був тяжко поранений). Учасник другої світової війни (під час початку радянської окупації Західної України працював воєнним хірургом під Тернополем, вимушений був відступити до Угорщини, але потім через Словаччину повернувся до окупованої німцями Польщі, де був заарештований - сидів у тюрмі при фашистах і комуністах.

Після визволення Польщі від німецьких загарбників працював директором госпіталю в Хожуві, але вже на початку 50-х років тяжко хворів.

Відзначений польськими державними нагородами: Хрестом Незалежності, Золотим Хрестом Заслуги, Хрестом оборони Львова, Хрестом Хоробрості, а також відзнакою І-ої Бригади "За вірну службу".

ГАРНИЧ-ГАРНИЦЬКИЙ Євген Федорович (1862 - 1936) - *київський громадський діяч, пропагандист сокольського методу фізичного виховання, із застосуванням рухових розваг та ігор на свіжому повітрі,* ***засновник перших спортивних осередків і товариств у Києві*** - інформація наведена у томі І цього видання на сторінках 70-71.

ГЕРД Джон Джозеф - *спорторганізатор, функціонер, відомий арбітр у Одесі. Підданий Великої Британії.*

Весною 1911 р. сприяв проведенню першого чемпіонату Одеси з футболу, а вже восени 9 жовтня 1911 р. йому було запропоновано очолити у якості голови "Одесский кружокъ "Футболъ". Того ж року на зборах

представників клубів Одеси його було обрано **заступником голови постійного комітету "Одесской футбольной лиги"** (ОФЛ).

У сезоні 1912/13 рр. ним був запроваджений приз свого імені переможця по другій категорії - **Кубок Д.Д.Герда**. Цього ж року його обирають секретарем ОФЛ, потім - членом комітету ліги, а восени повертають на посаду секретаря ліги. На цій посаді він працював до кінця 1915 року.

19 січня 1914 р. від Одеси був присутній на перших зборах у Києві щодо створення "Южно-Русскаго Футбольнаго Союза", а 25 березня 1914 р. **був обраний членом правління "Всероссійскаго Футбольнаго Союза"** від Одеси.

7 квітня 1914 р. **на установчих зборах "Южно-Русскаго Футбольнаго Союза" (отдела ВФС) його обрали секретарем** цього формування на півдні Російської імперії.

ГІЛЛЕСПІ Джон Роберт - ***відомий меценат спорту в Харкові, керівник товариства "М.Гельферихъ-Саде"****, один із творців однойменного спортивного товариства та футбольної команди при ньому.*

Незмінний заступник голови спортивного товариства "М.Гельферихъ-Саде" з 1912 р. Був серед засновників 1912 р. "Харьковской Футбольной Лиги", заступником голови (з червня 1912 р. і до закінчення її функціювання), з вересня 1912 р. голова комісії рефері цієї ліги, з 25 березня 1913 р. до червня 1915 р. - заступник голови цієї комісії.

29 вересня 1913 р. за пропозицією керівництва товариством заснував перехідний приз свого імені **"Кубокъ Д.Р.Гиллеспи"** у щорічних зустрічах між "М.Гельферихъ-Саде" та одеським ОБАКом.

27 квітня 1914 р. обраний членом правління "Южно-Русскаго Футбольнаго Союза" (відділу ВФС) і був ним до 1917 р. **22 жовтня 1916 р. був обраний кандидатом у члени правління "Всероссійскаго Футбольнаго Союза".**

Досягнення: під його керівництвом футбольна команда "М.Гельферихъ-Саде" була чемпіоном Харкова 1912/13 рр, 1913/14 рр. (неофіційно) та другим призером 1917 р.

ДЖЕКОБС Ернест Ернест (з англ. *Jacobs Ernest Ernest*) - *футболіст (нападаючий). Підданий Великої Британії.*

Народився десь біля 1890 р. у Англії - де і коли помер невідомо.

Один із братів Джекобсів, які грали у команді ОБАК Одеса - синів Ернеста Вільямса Джекобса - відомого спорторганізатора (інформація про нього наведена у томі II цього видання на сторінках 215-216).

Грав за збірну Одеси у 1911-13 рр.

Досягнення: **чемпіон Російської імперії 1913 р.** (неофіційний), **чемпіон Одеси 1911 та 1911/12 рр**.

Коли почалася перша світова війна, 1915 р. виїхав з Одеси на батьківщину.

ДИХНО Юліан Альбертович - *футболіст (нападаючий).*

Народився 1893 р. у м. Одеса (*з рос. Одесса* - тоді Російська імперія) - помер 1978 р. у м.Баку (*з азерб. Bakı,* тоді *A*зербайджанська РСР - СРСР, нині - Азербайджан).

Почав грати у футбол 1909 р. в Одесі в одній з клубних команд "Вега". 1911 р. грав в першій команді "Вега" Одеса, у 1912-14 рр. в "Спортингъ-клубе" Одеса, у 1917-18 гг. в "Россійском обществе спорта" Одеса, у 1924-26 рр. у команді політехнічного інституту Баку, 1927-34 рр. у "Прогресі" Баку.

Грав за збірну Одеси 1911-14 рр., за збірну Баку - 1924-28 рр., розглядався як кандидат до збірної Російської імперії.

Учасник перших міжнародних матчів в Одесі з "Фенербахче" Стамбул (Туреччина) 1914 р., учасник матчу зі збірною Ірану 1929 р.

Досягнення: **чемпіон Російської імперії 1913 р.** (неофіційний), **чемпіон Одеси 1913/14 рр.**, третій призер Одеси 1912/13 рр., неодноразовий чемпіон Баку, чемпіон Азербайджану 1927 та 1928 рр.

Кандидат медичних наук.

Учасник громадянської війни.

ЄГОРОВ Іван Васильович (1891 - 1943) - *відомий петербурзький і київський футболіст (правий крайній нападаючий),* ***один із кращих нападаючих*** *Санкт-Петербурга та* ***Києва у 10-20-х роках минулого століття*** - інформація наведена у томі І цього видання на сторінці 263.

ЗИСКІНД Абрам Володимирович - *футболіст, суддя та організатор футболу.*

Народився у м. Катеринославі (*з рос. Екатеринославъ* - тоді Російська імперія, нині - м.Дніпро - Україна) - помер у м.Москва (тоді СРСР, нині - Російська Федерація).

Почав грати 1910 р. у команді катеринославського комерційного училища, був арбітром матчів – судив усі відповідальні матчі в Катеринославі.

1916 р. **був організатором "Екатеринославской футбольной лиги"** та її першим секретарем до 1918 р. Багато сил віддав створенню у 1914-18 рр. на Півдні Російської імперії футбольного підсоюзу, який би об'єднав усі ліги міст у єдину лігу. **Голова Катеринославської секції футболу до 1923 р.**, потім спочатку заступник, а згодом і голова Московської секції футболу .

На початку 20-х років переїхав до Москви. Був представником і першим наставником збірної СРСР у її першому міжнародному матчі зі збірною Туреччини 1924 р. у Москві. 1929 р. був одним із трьох коментаторів першого в СРСР радіорепортажу з футбольного матчу збірних РРФСР та УРСР у Москві 26 травня. Разом з трьома арбітрами вів і другий в СРСР радіорепортаж.

Писав вірші та статті до газет і журналів про перші кроки футболу у Катеринославі, один із перших футбольних журналістів - друкувався у московських журналах "Русскій спортъ" і "Къ спорту!".

ЗЛОЧЕВСЬКИЙ Олександр Петрович (1895 - 1957) - ***відомий одеський футболіст*** *(нападаючий), спорторганізатор* - .інформація наведена у томі І цього видання на сторінці 267.

КАЖДАН Давид Якович - *футболіст (****кращий воротар Одеси за часів Російської імперії****), арбітр і спорторганізатор.*

Народився 1894 р. у м.Одеса (*з рос. Одесса* - тоді Російська імперія) – коли і де помер невідомо.

Вихованець одеського футболу. 1910-13, 1914-15 та 1915-17 рр. грав у "Одесском кружке "Футболъ" (ОКФ), 1913-14 та 1914-15 рр. у "Шереметьевском кружке спорта" (ШКС), 1914-15 та 1923 рр. - у "Вега" Одеса, у 1924-28 рр. у "Местран" Одеса.

Входив до складу збірної Одеси у 1912-14 рр.

Досягнення: **чемпіон Російської імперії 1913 р.** (неофіційний), **чемпіон Одеси 1917, 1923, 1924 та 1926 рр.**

Був арбітром з футболу у 1924-30 рр. 1928 р. обраний від УСРР до складу комісії Всесоюзної колегії суддів з футболу. З 1931 р. на спортивній роботі.

КАЗАКОВ Микола Михайлович - *футболіст (лівий нападаючий і півзахисник).*

Народився 1898 р. у м.Харків (*з рос. Харьковъ*, тоді Російська імперія) - помер 1936 р. теж у м.Харків (тоді Українська РСР - СРСР) у 38 років.

Почав грати 1913 р. у клубних командах "Штандарту" Харків. 1916-20 рр. грав у основі "Штандарту" Харків, 1921-24 рр. у "Штурмі" Харків, 1925-26 та 1928 рр. у "Динамо", 1927 р. у "Рабис" Харків, 1929 р. у "Металісті" Харків.

Входив до складу збірної УСРР у 1923-25 рр., збірних Харкова у 1921-27 рр.

Досягнення: **чемпіон СРСР 1924 р.** (2 матчі, 2 голи), другий призер чемпіонату РСФРР 1922 р., чемпіон Української СРР 1921, 1922, 1923, 1924 та 1927 рр., неодноразовий чемпіон Харкова.

Працював у міліції, загинув під час служби на бойовому посту.

КАЗАРНОВСЬКИЙ Ісаак Абрамович - *футболіст (нападаючий). Вчений-хімік, доктор хімічних наук, член-кореспондент АН СРСР* - інформація наведена у цьому томі на сторінці 106.

КАМІНСЬКИЙ Вітольд Болеславович - *відомий спортсмен, спорторганізатор та лікар-гідротерапевт* - див. дещо у цьому томі на сторінці 112 .

Народився у грудні 1859 р. на Полтавщині - помер 13 квітня 1931 р. у сел.Буча (передмістя Києва).

Початкову освіту отримав у Мюнхені (Німеччина), працював на телеграфі. Після закінчення морехідного училища у Гамбурзі був у навколосвітньому плаванні. Захопився гідропатією й закінчив Лейпцізький університет (відділення фізіотерапії).

Повернувшись до Києва відкрив популярну серед мешканців водолікарню. Був автором друкованих наукових праць, серед яких значна енциклопедія гігієни "Друг здравія" (1906 р.вид.), де великий розділ присвячений фізичному вихованню.

Був відомим київським гімнастом, **сприяв створенню у Києві 1906 р. "Польського гимнастического общества"**, де значна увага приділялась футболу.

25 березня 1914 р. був **обраний членом правління "Всероссійскаго Футбольнаго Союза"** (ВФС) від "Кіевской футболъ-лиги", а 19 січня цього року був присутній від Києва на зборах щодо створення "Южно_Русскаго Футбольнаго Союза". 27 квітня на установчих зборах цього союзу (відділу ВФС) був обраний заступником секретаря цього формування на півдні Російської імперії.

КАПУСТІН Микола Арсентійович - *відомий футболіст (правий і центральний півзахисник).*

Народився 1901 р. у м.Харків (*з рос. Харьковъ*, тоді Російська імперія) - помер 1979 р. теж у м.Харків (тоді Українська РСР - СРСР).

У футбол почав грати 1912 р. у дитячій команді "Русь", 1915 р. грав у команді "Штандартъ", потім грав у клубній команді "Штурмъ" Харків у 1916-17 рр., у основі "Штурма" у 1918-22 рр., КФПК Харків у 1923-25 рр., "Кожтрест" Одеса у 1926 р., "Красный выборжец" Ленінград у 1927 р., ХЕМЗ Харків у 1928-31 рр., "Динамо" Харків у 1932-34 рр., у П'ятигорську 1935 р., "Здоров'я" Харків у 1936-37 рр.

Входив до складу збірної УСРР у 1924-28 рр., збірних Харкова у 1921-25 та 1928-31 рр., Одеси 1926 р. та П'ятигорська 1935 р.

Досягнення: **чемпіон СРСР 1924 р.** (2 матчі), другий призер Всесоюзної спартакіади 1928 р., другий призер чемпіонату РСФРР 1922 р., чемпіон Української СРР 1921, 1922, 1923, 1924, 1927 та 1928 рр, неодноразовий чемпіон Харкова.

Учасник переможної подорожі збірної Харкова по Німеччині 1925 року, матчів з робітничими командами Фінляндії (1924 р.), Уругваю (1928 р.) та Австрії (1927, 1929 та 1930 рр.).

КОРЕНЄВ В'ячеслав Федорович - *спорторганізатор, художник та викладач малювання.*

Народився 1868 р. у м. Новоросійськ або м. Одеса (*з рос. Новоросійскъ*, *Одесса,* тоді Російська імперія) - помер 5 грудня 1928 р. у м. Шумен (Болгарія).

Помилково вважався одеситом, бо був художником-мариністом. 1896 р. почав викладати малювання в

реальному училищі м. Вінниця (учні його ласкаво іменували "Пинзелем"), 1907 р. створив художню студію, яка базувалась на глибокій педагогічній науці. Потім був організатором першого у Вінниці споживчого товариства, незмінним головою його правління.

Був керівником (командором) створеного за його ініціативою на кошти місцевих меценатів при реальному училищі Вінниці водно-спортивного клубу "Спорт" на бузькому острівці поблизу Кумбар та організація при ньому учнівського яхт-клубу, на базі якого **за його участю був створений справжній спортивний юнацький центр - перший на Поділлі**, до складу якого входив і футбольний майданчик - перший у Вінниці. За створення цього центру Вінницьке реальне училище отримало Велику золоту медаль на Всеросійській виставці 1913 року в Києві.

У 1907–1916 рр. вже викладав і законодавство у 7-му класі реального училища. З початком першої світової війни увійшов до складу комітету Червоного Хреста і був його секретарем.

Цього часу він приступає до організації історико-побутового музею у Вінниці (нині - Вінницький обласний краєзнавчий музей) і стає його першим директором, створює виставку "Художники - воїнам", організовує відправку на фронт подарунків воїнам.

У травні 1915 року іде на фронт у розпорядження органів Червоного Хреста. Далі відомо, що він 1916 р. як "земгусар" був на фронті, отримав поранення. На початку 1920 р. виїздить за кордон і, як виявилось, назавжди.

Був одружений, мав двох синів.

Нагороджений орденами Російської імперії - св.Станіслава III ст. (1903 р.) та св.Анни III ст. (1906 р.).

КРОТОВ Микола Федорович - *футболіст (нападаючий, півзахисник і захисник), тренер, викладач, спорторганізатор.* ***Заслужений майстер спорту СРСР*** *(7 жовтня 1947 р. - знак №997), тренер 1-ої категорії (1938 р.).*

Народився 1898 р. у м. Харкові (*з рос. Харьковъ*, тоді Російська імперія) - помер 1978 р. теж у м. Харкові (СРСР).

У футбол почав грати 1910 р. у Харкові в дитячій команді "Звёздочка". Грав у харківських командах: "Штурм" у 1914-15 та 1920-24 рр., "Рабис" у 1925-26 рр., команді Харківського паровозобудівного заводу (ХПЗ) у 1927-33 рр. Був капітаном "Штурма" Харків у 1920-24 рр. Грав у хокей та займався атлетикою.

Входив до складу збірної СРСР (1924-25 рр.) - 1 матч офіційний (зі збірною Туреччини 1925 р.) і 8 неофіційних, **збірної Української СРР (1924-28 рр.)** - 6 офіційних матчів (у чемпіонаті СРСР 1924 р. провів 3 матчі), збірної Харкова (1920-29 рр.).

Був капітаном збірної Харкова (1925-27 рр.). Учасник її переможних виступів у Німеччині 1925 р.

Досягнення: **чемпіон СРСР 1924 р.**, чемпіон УСРР 1921, 1922, 1923, 1924 та 1927 рр., неодноразовий чемпіон Харкова.

Головний тренер збірної Української СРР 1933-35 рр. (8 офіційних матчів). Був головним тренером "Спартака" Харків у 1936-38 та 1941 рр., тренером "Локомотива" Харків 1947 р., багато років тренував клубні команди "Локомотива" Харків.

Працював викладачем Харківського Державного інституту фізкультури у 1934-36 рр., був організатором 1934 р. першої юнацької футбольної школи у Харкові, був першим директором харківського стадіону "Металіст".

Учасник першої світової війни.

Почесний залізничник. З 1978 р. клубні команди колективів фізкультури Південної залізниці розігрують приз пам'яті М.Кротова.

КУХАР Вацлав Міхал (*з польс. Kuchar Waclaw Michal*)) - *футболіст (лівий нападаючий, центральний півзахисник), спортсмен, арбітр, тренер і спорторганізатор.* ***Почесний член Польського Футбольного Союзу*** *(1977 р.). Серед гравців мав прізвисько - "Вацек", а пізніше - "професор".*

Народився 16 вересня 1897 р. у м.Ланьцут (*з польск Lancut,* тоді Галичина - Австро-Угорська імперія) - помер 13 лютого 1981 р. у м.Варшава (*з польс. Warszawa*, Польща).

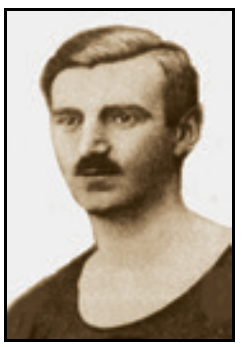

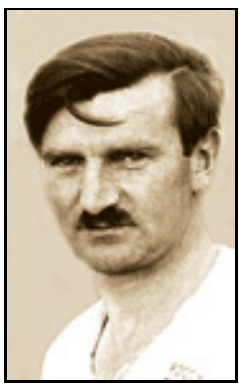

У футбол почав грати у Львові 1912 р. - вихованець “Погоні” Львів. У 1912-21, 1922-34 рр. захищав кольори “Погоні” Львів. 1921 р. трохи пограв за “Погонь” Познань.

З 1939 р. (з перервою на час окупації Львова Німеччиною) був граючим тренером "Динамо" Львів. Останній матч провів 1945 р. у Москві. До цього на початку 1945 року був навіть граючим тренером "Спартака" Київ.

У чемпіонатах Польщі 1921-26 рр. провів 39 матчів і забив 54 голи (абсолютний рекорд тих часів) та у Лізі футболу Польщі 1927-34 рр. - 161 матч, 50 голів (загалом за іншим виданням - провів 198 матчів і забив 98 голів).

За розрахунками деяких статистиків він упродовж своїх виступів на зеленому полі зіграв 1052 матчі й забив 847 голів (1065 голів - за іншим виданням), а це вже на рівні світових досягнень. До його рекордів слід приєднати 88 забитих голів у 46 матчах протягом сезону 1923 року, 9 забитих голів в одному матчі з "Реверою" Станиславів 1923 р. та 4 голи протягом 5-ти хвилин у матчі з ВКС Люблін 1922 року.

Входив до складу збірної Польщі (1921-28 рр.) - 26 матчів, 9 голів. Учасник VIII Олімпійських ігор 1924 р. у Парижі (1 матч). Був капітаном збірної Польщі з футболу (14 матчів). Входив до складу збірної Львова у 49 матчах.

Досягнення: **4-разовий чемпіон Польщі 1922, 1923, 1925 та 1926 рр**., двічі другий призер чемпіонату Польщі 1932 та 1933 рр., **кращий бомбардир Польщі 1922 р.** (21 м'яч), 1926 р. (спільно з Ю.Гарбенєм) - 11 м'ячів. Був під №3 у списку найкращих польських футболістів 50-річчя (1921-69 рр.) за анкетою щомісячника "Pilka nozna". У роки Австро-Угорщини грав у складі команди "Погонь" Львів - третього призера чемпіонатів Галичини 1913 та 1914 рр., та визначеної кращою у Львові 1913 р. та другої у 1914 р.

Був талановитим легкоатлетом, лижником, тенісистом, веслувальником, ковзанярем і хокеїстом – багаторазовий чемпіон Польщі та рекордсмен з легкої атлетики, стрибків на лижах і хокею на льоду. Входив до складу збірної Львова з хокею на льоду у 49 матчах. Входив до збірної Польщі з легкої атлетики, лижного спорту, гімнастики та хокею на льоду. Віце-чемпіон Європи 1929 р. з хокею на льоду та учасник Олімпійських ігор (загалом 9 матчів). Перший лауреат плебісциту 1926 р. газети “Przeglad Sportowy” на кращого польського спортсмена. Входив до списку кращих спортсменів Польщі - 10 місце (1927 р.).

До війни займався торгівлею, а в сезонах 1936-39 рр. був дуже авторитетним арбітром матчів польської Ліги. Також у цей час був керівником, тренером і суддею юнацьких команд Львівського Окружного Футбольного Союзу. У 1938-39 рр. тренував збірну Львова.

Після війни переїхав до Польщі, де тренував “Полонію” Битом, збірну Польщі в її перших 20 післявоєнних матчах 1947-49 рр., “Легію” Варшава у 1949-53 рр., “Полонію” Варшава у 1954-57 рр. 1957 р. грав у ювілейному матчі на честь свого 50-річчя на стадіоні "Полонії" у Варшаві з командою ветеранів "Погоні" Львів.

Досягнення: під його керівництвом збірна Львова виборола Кубок Мосцицького 1938 р.

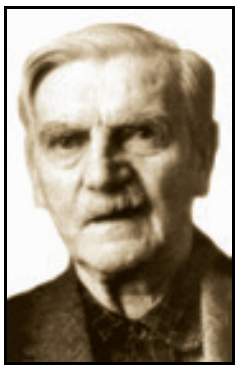

Входив до складу співробітників Футбольного союзу Польщі (PZPN) і працював референтом національної збірної Польщі у 1949-50 рр.

Офіцер польської армії, під час війни в чині капітана служив в полку легкої артилерії, який допомагав обороняти Варшаву, а потім відступив до Львова. Нагороджений "Хрестом Хоробрості" офіцерським (1957 р.) та кавалєрським орденом Відродження Польщі, "Хрестом Оборони Львова" та медаллю "Орлят" за оборону Львова. На честь 70-річчя з дня народження нагороджений орденом Прапора Праці II класу.

На честь Вацлава Кухара Польський Футбольний Союз з 1977 року проводить розіграш Кубка В.Кухара для дітей і юнаків до 15 років на рівні збірних регіонів Польщі.

Четвертий з родини шести братів Кухарів - відомих львівських спортсменів і футболістів.

КУХАР Тадеуш (*з польс. Kuchar Tadeusz*) - *футболіст (півзахисник), спортсмен, тренер і спорторганізатор.* ***Почесний член Польського Футбольного Союзу*** *(1946 р.).*

Народився 13 квітня 1891 р. у м.Краків (*з польс. Kraków*, тоді Галичина - Австро-Угорська імперія) - помер 5 квітня 1966 р. у м.Варшава (*з польс. Warszawa*, Польща).

Вихованець львівської "Лєхії", але **все життя був пов'язаний зі львівським клубом "Погонь", де грав у 1909-14 рр.**

Досягнення: у роки Австро-Угорщини грав у складі команди "Погонь" Львів - третього призера чемпіонатів Галичини 1913 та 1914 рр., та визначеної кращою у Львові у 1906, 1909, 1910, 1912 та 1913 рр. і другою у 1911 р.

Був талановитим легкоатлетом, плавцем, лижником і ковзанярем – чемпіоном і рекордсменом Австрії та Галичини з бігу на довгі (5 км) та середні дистанції, спортивної ходьби на 70 км та плавання різними стилями.

З 1921 р. віце-президент ЛКС "Погонь" Львів, а **1924 та 1931 рр. виконував обов'язки президента клубу**.

Виконував обов'язки головного тренера збірної Польщі з футболу 1923, 1925 та 1928-29 рр. (загалом 7 матчів).

Був одним із організаторів загально крайового Футбольного Союзу Галичини та Львівського Окружного Футбольного Союзу, а також 1927 року Ліги футболу Польщі. У 1945-46 рр. він вже президент Польського Футбольного Союзу.

1919 року він був одним з співзасновників Польського Олімпійського Комітету, а з 1922 р. - Союзу польських спортивних організацій. 1936 р. був технічним керівником польської команди на зимових та літніх Олімпійських іграх. 1938 року створив у Львові Раду фізичного виховання, в якій був референтом з питань розбудови спортивного руху. Під час окупації Західної України Радянським Союзом працював у спортивному товаристві "Динамо" Львів. З 1946 р. очолив Установу фізичного виховання в військових закладах при Міністерстві оборони Польської Народної Республіки (ПНР), а з 1948 р. – Головну Установу фізичного виховання ПНР. У 1950 року зазнав долі тих, хто пройшов "чистку" апарату уряду й вже до 1956 року був лише радником з питань фізичної культури в комітеті уряду, а з 1957 по 1966 рр. виконував функції директора Департаменту з побудови спортивних установ цього комітету.

Був засновником (1919 р.) і першим президентом Польського Союзу легкої атлетики, співзасновником Польського Союзу лижників та з 1922 р. входив до складу правління Польського Союзу спортивного плавання.

Закінчив Львівський політехнічний інститут (1914 р.) - інженер будівельних машин.

Автор багатьох друкованих видань, серед яких: "Розбудова спорту", "Нарис розбудови спорту" (1955 р.), "Розбудова військового спорту" (1956 р.).

Учасник першої і другої світових війн, полковник Польської армії, дворазовий кавалер Хреста Хоробрості (Krzyz Walecznych), Хреста Заслуги, ордену "Віртуті Мілітарі", кавалерського та командорського орденів відродження Польщі, медалей Незалежності та 10-річчя Народної Польщі.

Найстарший з родини шести братів Кухарів - відомих львівських спортсменів і футболістів.

ЛЕВІТІН Арон (більше відомий як **Олександр**) **Якович** - *футболіст, арбітр, спорторганізатор. Перший голова першого керівного органу в Україні - Секції футболу Ради фізичної культури при ВУЦВК УРСР. Суддя всесоюзної категорії (1938 р.).*

Народився 1892 р. у м.Харкові (*з рос. Харьков,* тоді Російська імперія) - помер 1975 р. у м.Львів (тоді Українська РСР - СРСР).

Вихованець харківського футболу. 1911 р. був серед засновників футбольного гуртка "Jeunesse" ("Женессъ"), грав у команді цього гуртка, з 1912 р. голова комітету цього гуртка. 1912 року був обраний членом комітету Харківської футбольної ліги.

Досягнення: двічі 2-й призер чемпіонатів Харкова (у сезонах 1911 та 1912/13 рр.).

У радянські часи з 20-х рр. суддя з футболу: 1924 р. - член колегії суддів на Всеукраїнській Спартакіаді, 1928 р. член суддівської колегії футбольного турніру I Спартакіади СРСР. Входив до складу Харківської футбольної колегії суддів.

1932 р. був обраний **першим головою Всеукраїнської секції футболу** й перебував на цій посаді до переведення столиці України з Харкова до Києва. За цей час під його керівництвом був проведений футбольний матч РСФРР - УСРР та традиційні матчі трьох столиць - Харкова, Москви та Ленінграду.

Приймав участь у бойових діях 2-ої світової війни. Після її закінчення опинився у Львові й спортивній діяльності приділяв мало часу.

Досягнення: нагороджений Почесним суддівським знаком Секції футболу СРСР (1959 р.)..

Був автором трьох книжок "Футбол" з правилами гри у вигляді запитань та відповідей (1928, 1930 та 1932 рр. видання).

МАКОВЕЙ Осип Степанович - *спорторганізатор, письменник, педагог та громадський діяч.*

Народився 23 серпня 1867 р. у м. Яворові (тоді Галичина - Австро-Угорська імперія, нині - Львівська обл..) - помер 21 серпня 1925 р. у м. Заліщики (тоді Польща, нині - Тернопільська обл.).

У 1879-87 рр. навчався у Львівській академічній гімназії, у 1887-93 рр. був студентом Львівського університету (факультет філософії). 1895 р. з'явилася його перша збірка віршів. Після закінчення університету присвячує себе журналістиці. У 1895-97 рр. працював головним редактором газети "Буковина".

1899 р. викладає українську мову в Черновіцький учительській семінарії та університеті, захищає дисертацію. На творчій ниві він здебільшого вже як прозаїк.

Цього часу він **приділяє значну увагу використанню рухливих ігор на заняттях гімнастикою**, залишає спомини про ігри з м'ячем ногами, схожі на англійські. З 1901 року **сприяє** австрійським спеціалістам, які приїхали до університету, **у заснуванні спортивних секцій, а потім і першого спортивного товариства у Черновіцях.**

З 1910 р. мешкав у Львові, де викладав у жіночій вчительській семінарії, а з 1913 р. директор вчительської семінарії у містечку Заліщики.

Під час 1-ої світової війни служив військовим кореспондентом, поштовим цензором у австрійському війську.

МАСЛЕННІКОВ Кирил Олексійович - *футболіст (центральний півзахисник), тренер, спорторганізатор, **один із засновників футболу в Донецьку**.*

Народився 1889 р. у сел. Юзівка (*з рос. Юзовка*, Російська імперія, нині м.Донецьк) - помер після 1979 р. у м. Донецьк (Українська РСР, СРСР).

З 1904 р. у 15-річному віці працював на посаді контрольного хлопчика табельного відділу металургійного заводу Юзівки.

З 1908 р. почав захоплюватися футболом, залучався до складу британської команди заводу Д.Хьюза. 1911 р. **приймав найактивнішу участь у створенні першого спортивного осередку селища "Юзовское спортивное обществе"** (ЮСО) і був членом його правління. Також був віце-капітаном футбольної команди цього товариства. 1914 р. створив друге спортивне товариство у Юзівці - "Метеоръ".

У складі збірної Юзівки був участником II чемпіонату Російської імперії 1913 р., а також переможних міжрегіональних матчів удома 1912, 1913 та 1914 рр. над харківськими командами, у тому числі й збірною Харкова.

***Досягнення:* був чемпіоном Донбасу 1913 р. у складі "ЮСО".**

Після революційних подій 1917 р. був першим головою юзівського робітничого спортивного товариства.

Захоплювався ще й ковзанярським спортом, був чемпіоном Донецька. Після закінчення активних виступів у спорті, довгі роки займався з футболістами, гімнастами та ковзанярами.

МАХЛІН Йосиф Маркович - *футболіст (нападаючий), тренер, арбітр,* ***піонер херсонського футболу****, серед гравців мав ласкаве прізвисько - "Юзік".*

Народився 1892 р. - помер ?.

Був капітаном команди "Херсонскаго спортивного кружка" (ХСК) а з 1916 р. - тренер футбольної команди цього спортивного осередку.

Часто був суддею матчів, а з 1910 р. судив і міжміські поєдинки.

У 20-х рр. у радянські часи продовжував грати у місцевій команді Херсону. Також, як арбітр матчів, входив до херсонської колегії суддів з футболу. Був спортивним функціонером.

За професією працював перекладачем іноземних мов, був членом профспілки "Пищевкус".

МЕДРЕЦЬКИЙ Іштван (з угорс. *Medreczky István)* - *відомий спорторганізатор, першим на Закарпатті в Ужгороді познайомив учнів гімназії з англійською грою "футбол", біолог (орнітолог).*

Народився 12 грудня 1851 р. у с. Урвьолгі (*з угорс. Úrvölgy,* Австро-Угорська імперія), на сьогодні - Шпанья Доліна (*з слов. Špania Dolina*, Словаччина) - помер 14 січня 1933 р. у м. Ужгород (*з слов. Uhvàr,* тоді Чехословаччина).

Вищу освіту отримав в університетах у Будапешті та Клуж-Напоці.

З 1876 р. викладав природознавство в Ужгородській католицькій гімназії, а також, ще багато інших предметів: математику, співи, фізичне виховання тощо.

У жовтні 1893 року він був учасником перших курсів для вчителів гімнастики, які були організовані у Будапешті, де значна увага приділялася саме спортивним командним іграм, які пропонувалися до залучення у програму уроків гімнастики у школах. Ознайомившись з такими іграми, **він вперше в Ужгороді, запровадив вивчення гри "англійський ножний м'яч" (футбол) на уроках гімнастики серед учнів ужгородської гімназії, тобто сприяв зародженню футболу на Закарпатті.** Ним у подальшому були створені перші учнівські команди для проведення цієї гри.

Відомий біолог, його статті з орнітології (з міграції птахів) друкувалися у фахових журналах того часу. Один із найстаріших, найгрунтовніших і найвідданіших знавців фауни Закарпаття. Впродовж 25 років (1894-1918) зібрав надзвичайно цінний історичний набір даних міграції птахів.

В останні роки життя був директором реорганізованої ним реальної гімназії Ужгороду.

МИРОН Іван - *спорторганізатор, громадський діяч, один із* ***засновників українського товариства "Сокіл" у Станиславові*** (нині - Івано-Франківськ) з подальшим запровадженням футбольної секції - .інформація наведена у томі II цього видання на сторінці 101.

МЮЛЛЕР (з 1949 р. **Міллер**) **Юліуш Адам** (з польс. *Müller Juliusz Adam*) - *футболіст (крайній нападаючий), тренер.*

Народився 16 липня 1895 р. у с.Дзевенцеж, біля м.Рава-Руська (*з польс. Rawa Ruska* - тоді Галичина, Австро-Угорська імперія) - помер 31 травня 1980 р. у Кракові (*з польс. Kraków*, Польща), похований на Раковицькому цвинтарі.

Був студентом Львівської політехніки. Вихованець львівського футболу, грав у командах "Чарні" Львів у 1908-24 рр.

Входив до складу збірної Львова 1914 р.

Досягнення: у часи Австро-Угорської імперії був у складі збірної Львова - володаря Кубка Желєнського 1914 р. та у складі "Чарні" - другого призера чемпіонату Галичини 1914 р. та визнаною кращою у Львові 1911 та 1914 рр. і другою 1912 р.

Входив до складу збірної Польщі у 1923-24 рр. (6 матчів, 1 гол). **Був учасником Олімпійських ігор 1924 р.**, як резервний гравець збірної Польщі з футболу.

Займався легкою атлетикою. 1920 р. був серед спортсменів, делегованих до олімпійської команд Польщі, яка на ці ігри не поїхала. Володар срібної медалі І-го у Польщі легкоатлетичного чемпіонату з бігу на 1500 м.

По завершенні кар'єри гравця в 1925-30 роках очолював футбольну секцію клубу "Чарні" (Львів). Був керівником Львівського окружного футбольного союзу у 1925-30 рр. Працював на посаді тренера збірної Львова з футболу.

Учасник двох світових війн. У першій був солдатом австрійської армії. 1918 р. приєднався до Війська Польського. У другій світовій війні служив у чині офіцера. 1940 р. ув'язнений у табір Лакенвальд, де перебував до 1945 р. Потім повернувся до Польщі й до 1948 році був пов'язаний з армією. По завершенні військової служби працював у банківській сфері.

НАГІРНИЙ Василь Степанович (1848 - 1921) - *український громадський діяч, **засновник багатьох товариств, серед яких і українське всекрайове спортивне "Сокіл",** де значна увага приділялася фізичному вихованню із застосуванням рухових розваг та ігор на свіжому повітрі* - .інформація наведена у томі І цього видання на сторінці 45.

НАТАРОВ Іван Андрійович - *футболіст (центральний нападаючий та півзахисник), тренер.*

Народився 1895 р. у м.Харків (*з рос. Харьковъ,* тоді Російська імперія) - помер 1968 р. теж у м.Харків (тоді Українська РСР - СРСР).

У футбол почав грати 1908 р. у Харкові в дитячій команді "Марианна". У 1913-25 рр. грав у харківських командах "Штурм", де був ключовим гравцем. Потім у 1925-27 рр. грав за "Рабис", а у 1928-37 рр. у команді Харківського паровозобудівного заводу (ХПЗ).

Входив до складу збірної СРСР 1925 р. (один неофіційний матч), **збірної Української СРР у 1922-26 рр**., збірної Харкова у 1921-27 рр. Учасник поїздки збірної СРСР до Туреччини 1925 р. та поїздки збірної Харкова по Німеччині 1925 р.

Досягнення: **чемпіон СРСР 1924 р**., другий призер чемпіонату РРФСР 1922 р., **чемпіон Української СРР 1921, 1922, 1923, 1924 та 1927 рр.**, чемпіон Харкова 1920, 1921, 1922, 1923 та 1924 рр. Входив до списку складу збірної СРСР 1924 р., затвердженого ВРФК. **У 2003 р. журнал "Футбол" поставив його на перше місце в списку легенд футболу України.**

Ще коли був гравцем, тренував команди Харківського електро-механічного заводу, потім був головним тренером "Сільмашу" Харків у 1937-40 рр. і "Спартака" Харків у 1941 р., "Динамо" Ворошиловград (нині - Луганськ) у 1946-47 рр., тренером "Динамо" Київ у 1948-52 рр., "Локомотива" Харків у 1953 р. та знову тренером команд Харківського електро-механічного заводу (ХЕМЗ) у 50-ті рр.

У 30-ті рр. також тренував команду харківського заводу "Серп і Молот" з хокею з м'ячем.

Досягнення: під його керівництвом "Сільмаш" Харків був однією з провідних команд міста та Української РСР - була тричі чемпіоном УРСР (1937, 1939 та 1940 рр.) та одного разу - володарем Кубка УРСР (1940 р.).

Команда "Серп і Молот" з хокею з м'ячем під його керівництвом була чемпіоном УРСР 1937, 1939 та 1940 рр., володарем Кубка УРСР 1940 р.

НОРОВ Роман Іванович - *футболіст (*воротар).

Народився 1898 р. у м. Миколаєві (*з рос. Николаевъ*, тоді Російська імперія) - загинув у листопаді 1942 р. теж у м.Миколаїв (тоді Українська РСР - СРСР).

У футбол почав грати 1911 р. у Миколаєві в клубній команді "Уніонъ". Грав в команді "Уніонъ" Миколаїв у 1913-22 рр., а потім 1923 р. переїхав на навчання до Харкова й грав вже у харківських командах: "Штурм" у 1923-26 рр., "Рабис" у 1926-27 рр., "Динамо" у 1928-30 рр.

Входив до складу збірної СРСР (1925-26 рр. - грав у 3-ох неофіційних матчах), **збірної Української РСР** (1924-28 рр.), збірної Миколаєва у 1917-22 рр., збірної Харкова (1923-30 рр.). Учасник поїздок 1925 р. збірної СРСР до Туреччини та збірної Харкова до Німеччини.

Досягнення: **чемпіон СРСР 1924 р.** (2 матчі), другий призер чемпіонату СРСР і Всесоюзної Спартакіади 1928 р., **чемпіон УРСР 1923, 1924 та 1928 рр**., чемпіон Миколаєва 1914, 1915 та 1917 р. (весна) та неодноразовий чемпіон Харкова.

За професією - гравірувальник, працював у типографії, з 1930 р. працював на одному з харківських підприємств і грав за заводську команду, а також працював у фізкультурних організаціях Харкова.

Учасник громадянської війни 1918-20 рр. та другої світової війни (1942 р. був направлений в окупований Миколаїв для організації підпільної роботи, схоплений фашистами й розстріляний).

ОТТЕН Василь Бернардович (1892 - ?) - ***відомий*** *петербурзький і* ***київський футболіст, один із кращих воротарів*** *Санкт-Петербурга та* ***Києва у 10-20-х роках минулого століття*** - інформація наведена у томі I цього видання на сторінці 261.

ПЕСТЕРЄВ Сергій Петрович (1888-1942) - ***відомий спорторганізатор****, велогонщик і футболіст* ***Севастополя та Криму в цілому*** - інформація наведена у томі III цього видання на сторінці 79.

П'ЯСЕЦЬКИЙ Еугеніуш Вітольд (1872 - 1947, *Eugeniusz Witold Piasecki*) - *спорторганізатор і громадський діяч, пропагандист футболу, більшість вважає його* ***"батьком футболу Львова"****, бо він* ***організував перші команди при міській гімназії, потім справжній спортивний клуб*** - інформація наведена у томі I цього видання на сторінці 196.

РОМАНЕНКО Степан Дмитрович - *футболіст (воротар), арбітр, викладач, спорторганізатор і громадський діяч.* ***Заслужений майстер спорту СРСР*** *(26 травня 1947 р.),* ***суддя всесоюзної категорії*** *(14 березня 1934 р.).*

Народився 1891 р. у м. Харкові (з рос. Харьковъ, тоді Російська імперія) - помер 1974 р. теж у м. Харкові (тоді Українська РСР - СРСР).

У футбол почав грати 1911 р. у Харкові в команді "Штандартъ". У 1913-18 рр. грав у команді "Штурмъ" Харків, у 1919-23 рр. у команді "Викторія" Харків, у 1924-25 рр. у команді "Рабис" Харків, а 1926 р. у "Динамо" Харків.

Був капітаном харківського "Штандарта".

Входив до складу збірної Харкова в 1913-23 рр., **збірної УСРР в 1922-23 рр.**

Досягнення: другий призер чемпіонату РРФСР 1922 р., **триразовний чемпіон УРСР 1921, 1922 та 1923 рр**., багаторазовий чемпіон Харкова.

У 1913-41 рр. займався суддівством футбольних матчів ((11 серпня 1914 р. від харківської ліги отримав посвідчення рефері класу "А"), у вищому ешелоні чемпіонатів СРСР 1936, 1938-39 рр. судив 6 матчів, а також судив один офіційний матч збірної УРСР). 1914 р. був серед організаторів, а згодом керівником (1936, 1938-39 рр.) Харківської колегії суддів, 1927 р. став **першим головою Колегії суддів УРСР** і довгий час керував нею, у тому числі у 1944-54 та 1959-1961 рр. З 1935 р. член головної суддівської комісії Колегії суддів Вищої Ради фізичної культури України.

Досягнення: **Почесний суддя СРСР** - володар Почесного знака за активну та бездоганну громадську діяльність у якості судді впродовж 25 та більше років (1954 р.) та знака “Почесний суддя СРСР” (1977 р.).

Був **головою Харківської Футбольної Ліги, з 1919 по 1941 рр**. керував футболом у Харкові, був головою секції ігор у Губернській (Окружній) Раді фізичної культури та ОСПС. **З 1932 р. був заступником голови республіканської секції (Федерації) футболу УРСР** (голова А.Я.Левітін). **З 1944 по 1959 рр. очолював Секцію футболу УРСР.** У 1948-58 рр. член Президії Всесоюзної секції по футболу. Проводив значну громадську роботу в Федерації футболу УРСР і Федерації футболу СРСР.

З 1918 р. працював в Управлінні Харківського навчального округу, того ж року склав екстерном іспити за повний курс гімназії. У 20-ті рр. був випускником Всеукраїнських курсів викладачів фізкультури, а потім викладачем на цих курсах. Працював інструктором зі спорту при Всевобучі, одночасно й тренером з футболу. З відкриттям Всеукраїнського інституту фізичної культури 1934 р. він очолив кафедру спортивних ігор, а

1935 р. ще й одночасно очолював відділення футболу при Вищій школі тренерів. 1921 р. обраний членом Всеукраїнського олімпійського комітету. У 1939-41 рр. був **завідуючим кафедрою футболу Харківського Державного інституту фізичної культури**, у 1943 (з 27 грудня) по лютий 1945 рр. - **директор Київського інституту фізкультури**, а потім до 1960 р. очолював кафедру спортивних ігор при цьому інституті, до 1964 р. працював на посаді доцента цього інституту і ще до 1973 р. продовжував періодично викладати у ньому.

Автор декількох учбових посібників з футболу (1949, 1956, 1959 та 1972 рр.вид.) і брошури "Футбол - народний вид спорту" (1950 р.вид.).

Учасник Першої світової війни. 1927 р. був у складі української делегації у Фінському робітничому святі 1927 р. Під час другої світової війни був добровольцем винищувального батальйону в Харкові, потім - методистом лікувальної фізкультури у госпіталі.

Любив грати у хокей, де виступав як польовий гравець.. Брав участь у створенні стадіону залізничників у Харкові (нині - Палац спорту "Локомотив ім. Г.Кірпи) та футбольного колективу "Рабочий" (потім "Желдор", "Червоний залізничник"). Саме там зібрав першу в Україні жіночу хокейну команду. На початку 20-х років займався розробленням перших правил гри у гандбол в Україні, а 1923 р. був заступником голови гандбольної ліги Харкова, потім 1925 р. членом президії Харківської секції гандболу.

РЯБОВ Пилип Пилипович - *футболіст (півсередній нападаючий).*

Народився 1897 р. в м.Миколаїв (*з рос. Николаевъ*, тоді Російська імперія) - загинув 1 вересня 1938 р. у Москві.

Вихованець миколаївського футболу, в 1910-13 рр. грав у "Диагоре" Миколаїв, у 1911- 12 рр. запрошувався до складу англійської "Зебри" Миколаїв ("Николаевского Атлетикъ-Клуба"). 1914 р. грав у команді "Уніонъ", у 1914-15 рр. у "Николаевском спортивном клубе", 1915 р. знову в "Уніоне", а у 1916-18 рр. у "Николаевском спортивном клубе". У 1922-23 рр. грав у петроградському клубі "Коломяги".

Був капітаном "Диагора" Миколаїв у 1912-13 рр.

Був учасником багатьох міжміських та міжрегіональних матчів миколаївських команд з командами клубів та збірних інших міст півдня Російської імперії.

Досягнення: неофіційний **чемпіон Миколаєва 1912 р.** у складі "Диагора", **чемпіон Миколаєва 1916 р. (весна)** у складі "Николаевского спортивного клуба".

1918 р. входив до комітету "Николаевской Футбольной Лиги". Після громадянської війни виїхав з Миколаєва. Є інформація,що начебто він ще трохи пограв навіть за збірні Москви та Петрограду.

Мав вищу освіту, працював головним інженером Головелектропрому (Московський електрозавод) Наркомату машинобудування СРСР. З 1926 р. – член ВКП(б), орденоносець.

28 липня 1938 р. був заарештований по звинуваченню в шкідництві й вже через два місяці за вироком ВКВР СРСР розстріляний. Реабілітований 11 червня 1955 р.

ТАНАНАЄВ Микола Олександрович - *футболіст (півзахисник), арбітр, спорторганізатор, видатний вчений-хімік, одині з засновників аналітичної хімії.*

Народився 6 (18) травня 1878 р. у селі Серпове Моршанського повіту Тамбовської губернії (тоді Російська імперія, нині Російська Федерація) - помер 7 червня 1959 р. у м.Свердловську (Російська РФСР - СРСР, нині - Катеринбург, Російська Федерація).

Грав у футбол в Києві у команді “Спортивно-гимнастического кружкака при Политехническом институте” (“Политехники”). Один із організаторів Київської Футбольної Ліги 1911 р. **Перший голова Київської Футбольної Ліги у 1911-14 рр**.

Наукову діяльність почав ще в студентські роки в лабораторії Л.В.Писаржевського в Юр'ївському (Дерптському, а нині - Тартуському) університеті, який він закінчив 1908 р., працював асистентом, а потім викладачем курсу загальних основ кількісного аналізу на хімічному факультеті Київського політехнічного інституту, в 1921-37 рр. професор цього

інституту, організатор дослідного відділення при хіміко-технологічному факультеті. У 1938-59 рр. - професор Уральського політехнічного інституту (тоді у Свердловську). Основні його напрацювання - з аналітичної хімії (розробив об'ємний крапельний і дробовий аналізи та безстружковий метод аналізу).

Автор монографій “Капельный метод качественного химического анализа” (шість видань у 1926-34 рр.), “Весовой анализ” (1931 р.), “Аналитическая химия” (1934 р.), “Дробный анализ. Качественные реакции и анализ неорганических соединений дробным методом” (останнє вид. 1950 р.), “Капельный бесстружковый метод анализа” (1949 р.).

Лауреат Сталінської премії (1949 р.). Нагороджений орденами Св.Станіслава III ступеню (1914 р.), Леніна та “Знак Почета”.

ХОМІЦЬКИЙ Влодзімєж (1878-1953, *з польс.* *Chomicki Wlodzimierż Michał*) - вчитель XI гімназії м.Львова, **автор першого голу в історії футболу України** - інформація наведена у цьому виданні - у томі I сторінка 165.

ХРІСТЕЛЬБАУЕР Людвік *(з польс. Christelbauer Ludwik) - спорторганізатор, **президент загальнокраєвого футбольного союзу Галичини (1913-14,** 1919-20), перший почесний член Польського футбольного союзу (1926).*

Народився 14 березня 1873 р. у м. Тарнів (*з польс. Tarnów*, тоді Галичина - Австро-Угорська імперія) - помер 22 березня 1934 р. у м. Львів (*з польс. Lwów*, тоді Польща), похований на Личаківському цвинтарі.

Закінчив реальну школу у Кракові, був членом краківського ГТ "Сокул". Переїхав до Львова, де вчився у Львівській Політехніці (тоді - Технічна школа) - за фахом архітектор.

Займався різними видами спорту, в т.ч. футболом. 14 липня 1894 року у Львові як гравець львівської команди брав участь у першому на теренах України задокументованому футбольному матчі між командами Кракова та Львова. 1897 р. був одним із засновників Львівського товариства велосипедистів-гонщиків, потім також його президентом, був членом ради Львівського клубу циклістів (велосипедистів). Був **одним із засновників Товариства розваг народу і молоді в 1904 р.** 1909 р. став також одним із засновників "Польського спортового союзу" у Львові.

21 січня 1912 р. обраний віце-президентом **загальнокрайового футбольного союзу Галичини (Польського футбольного союзу)**. **23 лютого 1913 р. обраний президентом цього союзу**, наступного року переобраний на другий термін. А потім ще й після відновлення цього союзу - з 15 червня.1919 р. до його розпуску 16 травня 1920 р.

12 жовтня 1919 р. брав участь в установчому з'їзді Комітету участі Польщі в Олімпійських іграх (згодом Польського олімпійського комітету). 1 грудня цього року увійшов до складу першого правління цієї організації. У 1925-29 рр. був членом Спілки польських спортивних союзів польського олімпійського комітету (СПССПОК). Один із засновників Польської асоціації легкої атлетики, член її правління. У 1920-х рр. був віце-президентом "Чарні" Львів.

У першій половині 1920-х років співпрацював із газетою "Przegląd Sportowy", був діячем Гуртка спортивних журналістів у Львові.

Як архітектор, проектував, серед іншого, спортивні споруди у Львові (зокрема - спорткомплекс "Чарних"), Кракові, Лодзі (зокрема - проект спортивного парку на замовлення ЛКС Лодзь), Ярославі ("Шкільний стадіон"). Працював радником з будівництва в Управлінні будівництва державних залізниць Малопольщі, а після його ліквідації - з 1922 р. в Управлінні державних залізниць у Львові.

Був почесним членом "Чарних" Львів (з 1923 р.), "Вісли" Краків» (з 1923), Польської асоціації спортивних журналістів і журналістів (з 1925 р.), першим в історії почесним членом Польського футбольного союзу (з 1926 р.), СПССПОК (з 1929 р.) та Польського союзу легкої атлетики.

ЦЕНАР Едмунд (1856 - 1913, *з польс.* *Cenar Edmund*) - *пропагандист фізкультури, засновник цілого ряду спортивних організацій Львова, який **першим на землях України започаткував гру в футбол та опублікував правила цієї гри**, запровадив у міських школах обов’язковий курс гімнастики з використанням гри у футбол, визнаний більшістю, як **"батько футболу України"*** - інформація наведена у томі I цього видання на сторінці 124.

ШНЕЙДЕР Людвіг *(з польс. Schneider Ludwik) - футболіст (півзахисник).*

Народився 13 серпня (або 12 листопада) 1899 р. у с. Сівка (*з польс. Siwka* - поблизу Калуша, Галичина, Австро-Угорська імперія, нині - Івано-Франківська обл., Україна) - помер 1972 р. у м. Нью-Йорк (США).

Вихованець львівського футболу, грав у "Погоні" Львів у 1913-24 рр., потім у "Гасмонеї" Львів у 1924-37 рр.

Досягнення: за часів Австро-Угорської імперії 1913 р. грав у складі кращої того року команді Львова "Погоні" (1 матч), а за часів незалежності Польщі був **двічі чемпіоном Польщі (1922 та 1923 рр.)**.

Грав у національній збірній Польщі у 1923 і 1926 рр. - 2 матчі.

Воював у армії Андерса (формуванні збройних сил Польської Республіки, створене 1941 р. на території СРСР).

* * *

Потрібно ще обов'язково відмітити, що у ті часи вихованцями футболу були відомі у подальші роки гравці:

- **з Галичини Австро-Угорської імперії:** "Погоні" Львів - Мечислав Батш, Францішек Гєбартовський, Стефан Вітковський, Станислав Дойтчман, Тадеуш Ігнарович, Юзеф Слонецький і Броніслав Фіхтель; "Чарні" Львів - Адам Вінницький і Ян Драпла; "Лєхії" Львів - Філіпп Кміцінський і "Корони" Самбір - Зігмунт Штоєрман та інші;

- **з півдня Російської імперії:** "Штандарту" Харків - брати Володимир і Костянтин Фоміни; "Викторії" Харків - Яків Алфєров та Іван Привалов; "Уніону" Харків - Адам Бем; "Януса" Харків - Олександр Шпаковський; "Шеремєт'євського гуртка спорту" Одеса - Микола Лєгков; "Чорного моря" Одеса - Василь Котов і Іван Типікін; "Миколаївського спортивного клубу" - Станіслав Леута, Григорій Полегенький і з Києва - Василь Ямковий та інші.

* * *

У автора-упорядника виникла думка створити на свій погляд **збірну команду українських земель** з футболу за часів, про які йде мова у цьому виданні. Безумовно, склад цієї збірної далекий від істинного. До того ж, він складений лише з гравців, які наведені у цьому розділі, але все ж таки, він мабуть буде цікавий читачам:

В. Оттен
(Київ)

Ч. Бейт (Миколаїв) **В. Віннінг** (Харків)

капітан **Т. Кухар** (Львів) **Х. Більор** (Львів) **Вац. Кухар** (Львів)

Ю. Гарбень (Львів) **Е. Джекобс** (Одеса) **Г. Богемський** (Одеса) **О. Злочевський** (Одеса) **Ю. Дихно** (Одеса)

у запасі: воротар **Р. Норов** (Миколаїв), захисник **М. Кротов** (Харків), півзахисник **І. Натаров** (Харків) і нападаючий **А. Гальперін** (Миколаїв)

"Дурний не той, хто не знає, а хто знати не хоче".

Григорий Сковорода - український філософ, поет та богослов.

ПЕРЕЛІК ДРУКОВАНИХ ВИДАНЬ З ФУТБОЛУ (1901-1917 рр.)

(літератури та періодичних, а також архівних документів, які були видані на українських землях та мають відношення до футболу)

1. Тут вказані усі використані у цьому виданні друковані твори, крім тих, що наведені у підрозділі І-го тому: ***"Перелік друкованих видань, які побачили світло на теренах України до 1900 року та сприяли появі футболу й були з ним пов'язані"***.

2. Після назви видання та його технічних даних вказана інформація, де саме можна побачити загальний вигляд його обкладинки, якщо він вміщений у цьому виданні - №№ тому та сторінки, де є ілюстрація.

Книги та брошури, які побачили світло на теренах України

(у порядку за роком видання)

1902 р.

1. **Pilka nozna (Association Football). Wedlug zrodel angielskich zestawil** / Dr. E.P/ (Футбол Асоціація Футболу). Згідно англійських джерел / д-р Е.П.). - **Львів** (польс. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія): тип. "Slowa polskiego", 1902 (*переклад з англійської - Е.П'ясецького (E.Piasecki),* накладом автора. - польс.м. *(див. том II - с.15)*.

1906 р.

2. **Забави і гри рухові**. Часть III **(Копаний мяч)** / зладив І.Боберский - учитель руханки/. **- Львів** (польс. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія): ТГ "Сокіл", 1906, - 34 с.: іл., - 3000 прим. - укр.м. *(див. том I - с.300)*.
3. Hemerling K. **Piłka nożna. Association-Football. Prawidła** (К.Хемерлінг. Футбол. Ассоціація–Футбол. Правила). - **Львів** (польс. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія): J.Lembinski, 1906. - польс.м.
4. **Уставъ Польскаго Гимнастическаго Общества**. - **Київ** (рос. Кіевъ - Россійская імперія), 1906. - рос. і польс. м.

1907 р.

5. **Czterdziestolecie "Sokoła" lwowskego. 1867-1907** (Сорокаліття львівського "Сокола") / упор. H.Cepnik (Х.Цепник)/. - **Львів** (польс. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія): TG "Sokol-Macierz", 1907, - 98 с.: іл. - польс.м. *(див. том I - с.300)*.

1908 р.

6. **Гимнастичесное общество "Югъ" въ Кіевѣ въ 1907 году.** 2-ий рік існування. **- Київ** (рос. Кіевъ - Російська імперія): "Польская типография", 1908, - 18 с., - 250 прим. - рос.м.
7. **Jahresberich t des Odessaer Turnvereins für das Jahr 1907** (Звіт одеського "Турнверейна" за 1907 р.). - **Одеса** (рос. Одесса - Херсонська губ., Російська імперія), 1908, - 17 с., - 300 прим. - нім.м.
8. **Статут 1.ЛКФ "Чарні" - Львів** (польс. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія), липень 1908 р. - польс.м. (зберігається в Центральному українському історичного архіву Львова - ф.146, оп.25, спр. 1597).
9. **Уставъ гимнастическаго общества "Соколъ" въ г. Каменецъ-Подольскѣ**. - **Кам'янець-Подільський** (рос. Каменецъ-Подольский - Подільська губ., Російська імперія), 1908, - 28 с. - рос.м.

10. **Уставъ Симферопольскаго гимнастическаго общества**. **- Сімферополь** (рос. Симферополь - Таврійська губ., Російська імперія), 1908, - 12 с. - рос.м.
11. **Уставъ Харьковскаго гимнастическаго общества "Соколъ"**. **- Харків** (рос. Харьковъ – Російська імперія), 1908, - 20 с., - 500 прим. - рос.м.

1909 р.

12. **Гимнастическое общество "Соколъ" въ Кіевѣ въ 1908 г**. **- Київ** (рос. Кіевъ - Російська імперія), 1909, - 21 с., - 200 прим. - рос.м.
13. Гонзатко, Богуміл. **Основы нормальной гимнастики, спортъ и олимпійскія игры** / Коротке практичне керівництво для вихованців середніх навчальних закладів/. - **Київ** (рос. Кіевъ - Російська імперія), - 39 с. із 333 сокольськими малюнками. - рос.м.
14. Можаровській Л.С. **Футболъ. Руководство и правила**. - **Одеса** (рос. Одесса - Херсонська губ., Російська імперія): "Одесские новости", 1909, - 52 с.: іл., - 600 прим. (*переклад з нім.м., з додатком правил гри, прийнятих Санкт-Петербурзькою футбол-лігою*). - рос.м. *(див. том I - с.300).*
15. **Уставъ гимнастическаго общества "Соколъ" в г. Одессѣ**. **- Одеса** (рос. Одесса - Херсонська губ., Російська імперія): тип. акционернаго Южно-Русскаго О-ва Макетного Дѣла, 1909, - 16 с. - рос.м. *(див. том I - с.74).*
16. **Уставъ Одесскаго кружка "Футболъ"**. **- Одеса** (рос. Одесса - Херсонська губ., Російська імперія): "Спортъ и наука" , 1909, - 14 с., - 1000 прим. - рос.м.

1910 р.

17. **Геркулесъ. Легкая атлетика и спортъ**. **- Одеса** (рос. Одесса - Херсонська губ., Російська імперія), - 15 с., 1000 прим. - рос.м.
18. **Отчетъ гимнастическаго общества "Соколъ" въ Кіевѣ за 1909 г**. **- Київ** (рос. Кіевъ - Російська імперія), 1910, - 18 с., 300 прим. - рос.м.
19. **Отчетъ о дѣятельности гимнастическаго общества "Соколъ" въ Полтавѣ за 1910 годъ**. **- Полтава** (рос. Полтава - Російська імперія), 1911, - 31 с., 1000 прим. - рос.м.
20. **Prawidla pilki noznej - Angielskiej Football Association z uwagami i objasnieniami** (Правила футболу - Англійської Футбольної Асоціації з примітками й поясненнями). - **Львів** (польс. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія): вид-во Towarzystwa Zabaw Ruchowych, тип. "Slowa polskiego", 1910, (*переклад К.Хемерлінга (Hemerling K.).* - польс.м. *(див. том II - с.48).*

1911 р.

21. **Волынское гимнастическое общество "Соколъ"**. - **Житомир** (рос. Житомиръ - Волинська губ., Російська імперія), 1911, - рос.м. *(див. том III - с.318).*
22. **Отчетъ гимнастическаго общества "Соколъ" въ Кіевѣ за 1910 г**. **- Київ** (рос. Кіевъ - Російська імперія), 1911, - 30 с., 350 прим. - рос.м.
23. **Отчетъ за 1910 годъ. Харьковское гимнастическое общества "Соколъ"**. **- Харків** (рос. Харьковъ - Російська імперія), 1911, - 24 с., 300 прим. - рос.м.
24. **Отчетъ о дѣятельности гимнастическаго общества "Соколъ" въ Полтаве за 1910 г**. **- Полтава** (рос. Полтава - Російська імперія), 1911, - 31 с., 1000 прим. - рос.м.
25. **Sprawozdanie polskiego towarzystwa gimnastycznego w Kijowie za 1910 гок**. **- Київ** (рос. Кіевъ - Російська імперія),, 1911, - 16 с., 600 прим. – рос.м.
26. **Уставъ гимнастическаго общества "Соколъ"**. - **Полтава** (рос. Полтава - Російська імперія), 1911, - 17 с., - 500 прим. - рос.м.
27. **Уставъ гимнастическаго общества "Соколъ" въ Кіевѣ**. - **Київ** (рос. Кіевъ - Російська імперія): "Польская типография", 1911. - рос.м. *(див. том III - с.118).*
28. **Уставъ кіевскаго польскаго гимнастическаго общества**. - **Київ** (рос. Кіевъ - Російська імперія), 1911, - 37 с., - 1000 прим. - польс. і рос.м. *(див. том III - с.120).*
29. **Уставъ Русскаго спортивнаго общества "Орёлъ" - Київ** (рос. Кіевъ - Російська імперія), 1911, - 25 с., 500 прим. - рос.м..

30. **Уставъ спортивнаго общества "Феникс". - Харків** (рос. Харьков - Російська імперія), 1911, - 7 с., - 250 прим. - рос.м. *(див. том III - с.17).*
31. **Уставъ Черноморскаго спортивного общества**. - **Одеса** (рос. Одесса - Херсонська губ., Російська імперія), 1911, - 14 с., 200 прим. - рос.м.
32. **Уставъ Юзовскаго спортивнаго общества**. - **Юзівка** (рос. Юзовка - Катеринославська губ., Російська імперія, нині - Донецьк): тип. Бєлікова, 1911, 15 с.- рос.м. *(див. т. III - с.233).*
33. **Jahresbericht des Odessaer Turnvereins für das Jahr 1910** (Звіт одеського "Турнверейна" за 1910 р.). - **Одеса** (рос. Одесса - Херсонська губ., Російська імперія), 1911, - 19 с. - 300 прим. - нім.м.
34. **Sprawozdanie polskiego towarzystwa gimnastycznego w Kijowie za 1910 гок**. - **Київ** (рос. Кіевъ - Російська імперія), 1911, - 16 с. - 600 прим. - польс.м.

1912 р.

35. ??? **Одесская футбольная лига. Календарь игръ. Весенний полусезон 1912 года.** - **Одеса** (рос. Одесса - Херсонська губ., Російська імперія), 1912 р., тип. "Труд", 10 с. - рос.м. *(видання під сумнівом - oбчевидно помилково вказане в багатьох сучасних виданнях).*
36. ??? **Одесская футбольная лига. Календарь игръ. Осенній полусезонъ 1912 года**. - **Одеса** (рос. Одесса - Херсонська губ., Російська імперія): тип. "Трудовой мир", 1912, - 10 с. - рос. м. *(видання під сумнівом).*
37. **Гимнастическое общество "Соколъ" въ Кіевѣ в 1911 году**. - **Київ** (рос. Кіевъ - Російська імперія): "Польская типография", 1912, 24 с., - 200 прим.. - рос.м.
38. **Правила розыгрыша кубковъ Одесской футбольной лиги**. - **Одеса** (рос. Одесса - Херсонська губ., Російська імперія): тип. "Торговый мир", 1912, - 16 с. - рос.м. - *(див. том II - с.216).*
39. **Руководство по легкой атлетикѣ и "футболъ".** Складене та видане групою офіцерів 13-ої Артилерійської бригади для військ і старших класів середніх навчальних закладів. - **Севастополь** (рос. Севастополь - Таврійська губ., Російська імперія), 1912, - 40 с. - рос.м.
40. **Уставъ Николаевскаго Атлетикъ-Клуба въ г. Николаевѣ - Миколаїв** (рос. Николаевъ - Херсонська губ., Російська імперія), 1912, - 12 с. - рос.м.
41. **Уставъ общества Харьковскій велосипедно-спортивный кружокъ**. - **Харків** (рос. Харьковъ - Російська імперія), 1912, - 8 с., - 300 прим. - рос.м.
42. **Уставъ Одесской Футбольной Лиги - Кишинів** (рос. Кишинёвъ - Бесарабська губ., Російська імперія, нині рум. Chişinău - Республіка Молдова), 1912, - 16 с. - рос.м. *(див. том II - с.216).*
43. **Уставъ спортивнаго кружка "Вега"**. - **Одеса** (рос. Одесса - Херсонська губ., Російська імперія), 1912, - 14 с., - 500 прим. - рос.м. *(див. том II - с.217).*
44. **Уставъ Харьковскаго спортивнаго общества "Маякъ"**. - **Харків** (рос. Харьковъ - Російська імперія), 1912, - 8 с., - 100 прим. - рос.м.
45. **Уставъ Харьковскаго спортивнаго общеста "Спортингъ-Клубъ"**. - **Харків** (рос. Харьковъ - Російська імперія), 1912, - 11 с., - 500 прим. - рос.м.
46. **Уставъ Херсонскаго спортивнаго кружка въ г.Херсонѣ**. - **Херсон** (рос. Херсонъ - Російська імперія): тип. О.Д.Ходушиной. 1912, - 14 с., 200 прим. - рос.м. *(див. том II - с.294).*
47. **Jahresberich t des Odessaer Turnvereins für das Jahr 1911** (Звіт одеського "Турнверейна" за 1911 р.). - **Одеса** (рос. Одесса - Херсонська губ., Російська імперія), 1912, - 20 с., - 350 прим. - нім.м.

1913 р.

48. **Одесская футбольная лига. Календарь игръ. Весенній полусезонъ 1913 года**. - **Одеса** (рос. Одесса - Херсонська губ., Російська імперія): тип. "Коммерсантъ", 1913, - 12 с. - рос.м. *(див. том II - с.221).*
49. **Первая Россійская Олимпіада**. Правила та програми. - **Київ** (рос. Кіевъ - Російська імперія), 1913: вид. "Кіевскаго Олимпійскаго Комитета", - 19 с., - 3000 прим. - рос.м. *(також було й виправлене видання на 21 с.)*.
50. **Правила розыгрыша кубковъ. и первенства Одесской футбольной лиги - Одеса** (рос. Одесса - Херсонська губ., Російська імперія): тип. Р.Камінського, 1913, - 16 с. - рос.м. *(див. том II - с.225).*
51. **Statut Polskiego Towarzystwa Gimnastycznego "Sokół"** - **Збараж** Тернопільської обл. (польс. *Zbaraż* - Австро-Угорська імперія), 1913, - польс.м. *(див. том II - с.124).*
52. **Устав Елисаветградскаго футбольнаго кружка**. - **Єлісаветград** (рос. Елисаветградъ - Херсонської губ., Російська імперія, нині - Кропивницький), 1913, - 7 с., - 300 прим. - рос.м. *(див. том III - с.162).*

53. **Уставъ клуба спортсменовъ гор. Кіева**. - Київ (рос. Кіевъ - Російська імперія), 1913, -18 с., 100 пр. - рос.м.
54. **Уставъ Николаевскаго спортивного клуба**. **- Миколаїв** (рос. Николаевъ - Херсонська губ., Російська імперія), 1913, - 15 с. - рос.м. *(див. том II - с.263).*
55. **Уставъ Харьковскаго спортивнаго общества "Штандартъ"**. **- Харків** (рос. Харьковъ - Російська імперія), 1913, - 12 с., - 300 прим. - рос.м.
56. **Уставъ Черниговскаго общества "Спортъ" - Чернігів** (рос. Черниговъ - Російська імперія), 1913, - 16 с. - рос.м.

1914 р.

57. **Первая Российская Олимпиада 1913 года в г. Киеве**. Додаток до "Всероссийского календаря спортсмена" на 1914 рік. - **Київ** (рос. Кіевъ - Російська імперія): "Польська типография", - 15 с. - рос.м.

1915 р.

58. ??? **Одесская футбольная лига. Календарь игръ. Весенній полусезонъ 1915 года**. **- Одеса** (рос. Одесса - Херсонська губ., Російська імперія): тип. "Техник", 1915, - 10 с., - 1000 прим. - рос.м. *(видання під сумнівом)*.
59. **Одесская футбольная лига. Календарь игръ. Осенній полусезонъ 1915 года**. **- Одеса** (рос. Одесса - Херсонська губ., Російська імперія), 1915, - 10 с. - рос.м.
60. **Пригородная Харьковская футбольная лига. Календарь осеннего сезона 1915 года. Розыгрыш первенства**. **- Харків** (рос. Харьковъ - Російська імперія): вид."Саде-Футбол-клуба", 1915, - 12 с. - рос.м.
61. **Уставъ Харьковской футбольной лиги - Харків** (рос. Харьковъ - Російська імперія): тип. Г.Н.Молчадскаго, 1915, - 8 с. - рос.м. *(див. том III - с.50).*
62. **Футбольный спортъ - источникъ силы и здоровья - Харків** (рос. Харьковъ - Російська імперія): Російське футбольно-спортивне виробництво Л.Кольнер і К°, тип. "Печатное искусство", 1915, - 24 с.: іл. - рос.м. *(див. том III - с.49).*
63. **Что долженъ знать футболистъ - Одеса** (рос. Одесса - Херсонська губ., Російська імперія): вид. Л.Амчиславського, 1915, - 16 с., 5000 прим. - рос.м. *(див. том II - с.233).*

1916 р.

64. **Николаевская Футбольная Лига. Ежегодникъ 1916 г. /** упор. П.Соболєв/. **- Миколаїв** (рос. Николаевъ - Херсонська губ., Російська імперія): тип."Геллеръ", 1916, - 24 с. - рос.м. *(див. том II - с.281).*
65. **Одесская футбольная лига. Календарь игръ. Весенний полусезонъ 1916 года**. **- Одеса** (рос. Одесса – Херсонська губ., Російська імперія): тип. Т.Гринзадтъ и С-нъ, 1916, - 16 с., 1000 пр. - рос.м. *(див. том II - с.241).*
66. ***Футбольний довідник*** *(???)* **- Олександрівськ** (рос. Александровскъ - Катеринославська губ., Російська імперія), нині - Запоріжжя), 1916. - рос.м. *(видання під сумнівом)*.

Газети та журнали, які видавалися на теренах України

(у порядку за роком видання)

1. **Gazeta sportowa** (Спортивна газета)**,** щотижнева / ред. К.Хемерлінг (Hemerling K)./. - **Львів** (польс. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія), 1900-1901. - польс.м. *(див. том I - с.290).*
2. Додаток до газети **"Przewodnik qimnastyczny "Sokol"** ("Гімнастичний путівник"Сокол") - **Львів** (польс. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія),, 1906-1911. - польс.м.
3. **Иллюстрированный Спортъ** (на обкладинці - "Спортъ - общество - театръ), виходив два рази на місяць / ред. - К.П.Громницький/. - **Київ** (рос. Кіевъ - Російська імперія), 1905: №1-8 та 24 (№9-23 не виходили), - 16 с. - рос.м.
4. **Сила и Здоровье**, щотижневий ілюстрований журнал усіх видів спорту на суші та воді. - **Київ** (рос. Кіевъ - Російська імперія), 1913. - рос.м . *(див. том I - с.84).*
5. **Сокільські вісті**, додаток до газети "Свобода" - **Львів** (польс. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія): ТГ "Сокіл", 1908-1909, на 0,5 с. - укр.м.
6. **Сокільські вісті"**, додаток до газети "Народне слово" - **Львів** (пол. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія): ТГ "Сокіл", 1909, - 1-2 с. - укр.м.

7. **Спортъ и Наука**, щомісячний ілюстрований журнал, присвячений усім відділам спорту (з 1910 - щотижневий ілюстрований журнал, присвячений повітроплаванню та усім відділам спорту) / ред. К.Л.Маковецький/. - **Одеса** (рос. Одесса - Херсонська губ., Російська імперія), 1908-1910, - 16-62 с.: іл. - рос.м.
8. **Sport** (Спорт), щотижнева газета / ред. А.Кавецький/ - **Львів** (польс. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія), з 1909. - польс.м.
9. **Спортивная Жизнь**, щотижневий журнал. Авіація. Повітроплавання. Автомобілізм. Водний спорт. Кінний спорт. Циклізм. Атлетика (на обкладинці - "Журнал авиации и спорта") / ред. Ю.І.Емброс (Ю.І.Герценштейн)/. - **Одеса** (рос. Одесса - Херсонська губ. Російської імперії), 1910-1911: 1910 - №1-8, 1911 - №9-23, - 64-124 стб.:іл. - рос.м. *(див. том II - с.207,212).*
10. **Wedrowiec** (Мандрівник), двотижнева газета / ред. З.Клошнік-Янушевський/. - **Львів** (польс. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія), з 1911. - польс.м.
11. **Спортъ и Игры**, щотижневий ілюстрований журнал усіх видів спорту з шаховим відділом / ред. Я.В.Вагнер/. - **Київ** (рос. Кіевъ - Російська імперія): 1912 (листопад) - 1913 (травень): 1912 - №1-9, 1913 - №1-18… (останній номер невідомий), - 8-10 с. - рос.м. *(див. том I - с. 84 і том III - с.134).*
12. **Красота и Сила**, двотижневий ілюстрований журнал фізичного виховання та спорту / ред. А.А.Роханський (№№1-7), з № 8/9 ред. В.К.Крамаренко та А.К.Анохін/. - **Київ** (рос. Кіевъ - Російська імперія): 1913 (№1 за 1 січня - №17-18 за 24 вересня), - 16-24 с., - рос.м. *(див. том I - с. 84 і том III - с. 188).*
13. **Strzelec** (Стрілець)**,** щомісячний журнал / ред. Е.Ридзь/. - **Львів** (польс. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія), 1914-1916. - польс. м.

Архівні документи, що збереглися з тих часів

(у порядку за роком видання)

1. **Sprawozdanie Lwowskiego Klubu Sportowego "Pogoń"** (Діловодство львівського спортивного клубу "Погонь") - **Львів** (польс. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія), 1908-1914, 1917. - польс.м. (зберігається у Державному архіві Львівської області).
2. **Sprawozdanie I. Lwowskiego Klubu Piłki Nożnej "Czarni" od 1909-1920** (Діловодство 1-го львівського футбольного клубу "Чарні" за 1909-1920 роки). - Львів (польс. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія), 1920. - польс.м. (зберігається у Державному архіві Львівської області).
3. **Sprawozdanie Zarządu Towarzystwa Zabaw Ruchowych** (Діловодство правління Товариства рухових розваг) **1909** та **1910 - Львів** (польс. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія), 1909, 1910. - польс.м. (зберігається у Державному архіві Львівської обл.).
4. **Статут "Towarzystwo Zabaw Ruchowych"** ("Товариства рухових розваг"), лютий 1906, 1909 та 1910. – **Львів** (польс. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія), 1906, 1909, 1910. - польс.м. (зберігається у Центральному державному історичному архіві України у м. Львов**і -** Ф.146. Оп.58. Спр.2906).

"Набагато легше знайти помилку, ніж істину. Помилка лежить на поверхні, і її помічаєш одразу, а істина прихована в глибині, і не кожен може відшукати її."

Йоганн Вольфганг фон Гете
- відомий німецький поет і мислитель.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАННИХ ДЖЕРЕЛ ДЛЯ ЦЬОГО ВИДАННЯ

(друкованих видань: періодичних і літератури; засобів Інтернету, наукових праць і архівних документів)

1. Тут вказані використані друковані видання лише виключно спортивного напрямку, до того ж, через їх значну кількість, здебільшого лише ті, з яких запозичена суттєва або значна кількість використаної інформації. До того ж, ще й крім тих, що вже наведені у попередньому розділі цього тому: ***"Перелік друкованих видань з футболу (1901-1917 рр.)"*** та у підрозділі І-го тому: ***"Перелік друкованих видань, які побачили світло на теренах України до 1900 року та сприяли появі футболу й були з ним пов'язані"***.

2. Після назви видання та його технічних даних вказана інформація, де саме можна побачити загальний вигляд його обкладинки, якщо він вміщений у цьому виданні - №№ томів та сторінок, де є ілюстрація.

Книги і брошури спортивного напрямку

(за алфавітом у порядку за роком видання)

1879 р.

Molnar L., Esterhazy M. **Athletikai Guskerlatok** (Л.Молнар, М.Ештергазі. Атлетичні вправи). - **Будапешт** (угор. Budapest - Угорщина, Австро-Угорська імперія), 1879, - 312 с. - угорс.м. *(див. том І - с.127).*

1891 р.

Английские игры на открытомъ воздухѣ. Керівництво для вихователів і для юнацтва / упор. д-р мед. Є.М.Дементьєв/. - **Москва** (Російська імперія): вид. журналу "Вестникъ воспитания", тип. М.Г.Волчанінова, 1891, - 82 с.: іл. - рос.м.

1901 р.

Cenar E. **Gry i zabawy ruchowe roznych narodow** (Е.Ценар. Ігри і рухові забави різних народів). - **Львів** (польс. Lwów - Галичина, Австро-Угорська імперія): I związkowa drucarni, 1901. - польс.м.

1907 р.

Hemerling K. **Lwowskie Towarzystwo Zabaw Ruchowych** (К.Хемерлінг. Львівське товариство рухових забав). - **Варшава** (польс. Warszawa, тоді - Російська імперія), 1907. - польс.м.

1908 р.

Правила игры футболъ. - **Санкт-Петербург** (рос. Санктъ-Петербургъ - Російська імперія): вид. Санкт-Петербурзької футбол-ліги, 1908, - 24 с. - рос.м.

1909 р.

Дюперрон Г.А. **Футболъ и другія игры того же типа**. - **Санкт-Петербург** (рос. Санктъ-Петербургъ - Російська імперія): вид. В.А.Березовсткого, 1909, - 153 с.: іл., - 2020 прим. - рос.м.

Книга М.Ромма

1911 р.

Уставъ Всероссійскаго футбольнаго союза. - **Санкт-Петербург** (рос. Санктъ-Петербургъ - Російська імперія), 1911, - 8 с. - рос.м.

1912 р.

Ромм М. **Футболъ "Association"** / Правила, історія, тренування, тактика, гра/ переклад з англ. М.Папмель і М. Ромм/. - **Москва** (Російська імперія): вид. А.Биткова, 1912, - 120 с.: іл., - 4000 прим. - рос.м.

1913 р.

Ежегодникъ Всероссійскаго Футбольнаго Союза за 1912 г., 1-й рік видання. - **Москва** (Російська імперія): тип. Т.А.Подрезкова, 1913, - 232 с.: іл., - 4100 прим. - рос.м. *(див. том I - с. 60)*.

1914 р.

Анохін О.К. **Первая Российская Олимпиада 1913 года въ г. Киеве**. Додаток до "Всероссійскаго календаря спортсмена" на 1914 рік. - **Київ** (рос. Кіевъ - Російська імперія): Польская типография, 1914, - 15 с.: іл. - рос.м.

Всероссійскій утбольный союзъ / довідник/. - **Санкт-Петербург** (рос. Санктъ-Петербургъ - Російська імперія), 1914, - 23 с. - рос.м. (видання було видано у дуже невеликій кількості примірників і поширення не отримало - **Примітка автора**).

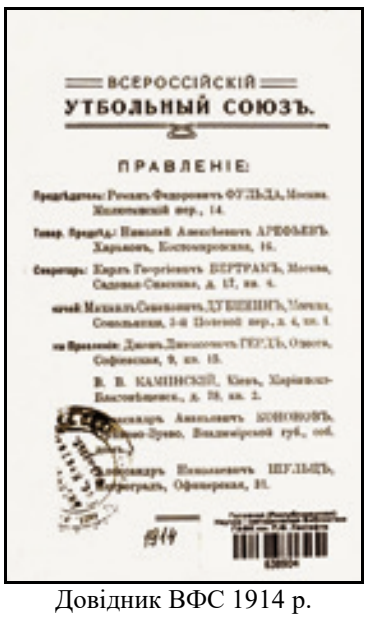

Довідник ВФС 1914 р.

1915 р.

Бутовський А.Д. **Воспитание и телесные упражнения въ англійскихъ школахъ**. - **Петроград** (рос. Петроградъ - Російська імперія): тип. М.М.Стасюлевича, 1915, - 66 с. - рос.м.

Бібліографія Г.А.Дюперрона

Дюперрон Г.А. **Бібліографія спорта и физическаго развитія.** Систематичний роспис усіх книг, брошур, журналів, надрукованих у Росії по 1913 рік включно. - **Петроград** (рос. Петроградъ - Російская імперія): видано за розпорядженням Головнонаблюдаючого за фізичним розвитком народонаселення Російської імперії Свити Й. І. Величності Генерал-Майора В.Н.Воєйкова Канцелярією Ради при Головнонаблюдаючому, 1915, - 264 с. - рос.м.

1916 р.

Списокъ Обществъ по физическому развитію и спорту, имѣющихся въ Россійской Имперіи на 1 января 1915 г., складений науково-технічним відділом Канцелярії Головнонаблюдаючого за фізичним розвитком народонаселення Російської імперії на основі повідомлень гг. губернаторами відомостей. - **Петроград** (рос. Петроградъ - Російська імперія), 1916, - 64 с. - рос.м.

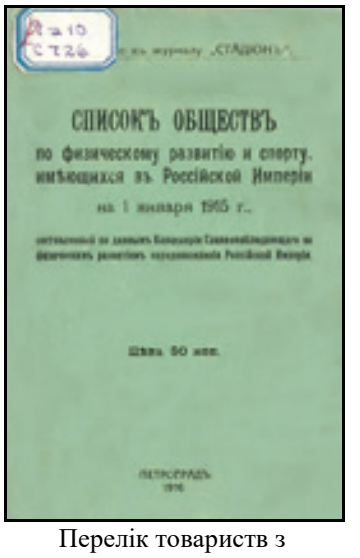

Перелік товариств з фізичного розвитку 1915 р.

1917 р.

Рухові забави і ігри. 3-тє вид., справлене / зладив І.Боберський/. - **Нью-Йорк** (англ. New York - США), 1917, - 72 с., мовою оригіналу - укр.м. *(див. том II - с. 74)*.

1925 р.

15 років клубу "Маккабі". - **Чернівці** (рум. Cernăuţi, рос. Черновицы - Румунія), 1925, - 44 с. - нім. і рум.м.

1928 р.

ФК "Ян". - **Чернівці** (рум. Cernăuţi, рос. Черновицы - Румунія), 1928, - 16 с. - нім.м.

Энциклопедический словарь по физической культуре / ред. Б.М.Чесноков/. - **Москва**, 1928, - 5000 прим. - рос.м. (футбол - С.908-912).

1936 р.

СТ "Україна" Львів. 25-ліття 1911-1936, альманах. - **Львів** (польс. Lwów - Польща), 1936, - 116 с. - укр.м.

Книга до 25-річчя СТ "Україна" Львів

Книга до 30-річчя ВЦКС "Креси" Тернопіль. 1937 р.

1937 р.

Trzydziestolecie "Kresów". Książka pamiątkowa Wojskowo-Cywilnego Klubu Sportowego "KRESY" w Tarnopolu. 1907-1937 / opr. K.Schrott/ (Тридцятиріччя "Кресів". Пам'ятна книжка Військово-Цивільного Спортивного клубу "Креси" у Тернополі / упор. К.Шротт/. - **Тернопіль** (польс. Tarnopol - Польща, нині - Тернопіль), тип. M.Bialkowski, 1937, - 128 с. - укр.м.

1939 р.

Книга до 35-річчя ЛКС "Погонь" Львів

Ksiega pamiatkowa poswiecona 35-leciu dzialnosti Lwowskiego Klubu Sportowego "Pogoń" 1904-1939 (Пам'ятна книга присв'ячена 35-річчю діяльності ЛКС "Погонь" 1904-1939) / під керівн. Рудольфа Вацека (Rudolf Wa-cek)/. - **Львів** (польс. Lwów - Польща): ЛКС "Погонь", 1939, - 116 с.: іл. - польс.м.

1947 р.

Романенко С.Д. **Футбол - народний вид спорту**. - **Київ**: АН УРСР, 1950, - 20 с., - 15000 прим. - укр.м. *(див. том I - с.112).*

1958 р.

Перель О.С. **Отечественному футболу 60 лет**. **(1898-1958)**. Матеріали для пропагандистів та агітаторів. - **Москва**: "Советская Россия", 1958, - 76 с.: іл., - 10000 прим. - рос.м. *(див. том I - с.113).*

1961 р.

Энциклопедический словарь по физической культуре и спорту. Том I. / гол. ред. Г.І.Кукушкін/. - **Москва**: "Физкультура и спорт", 1961, - 368 с.: іл., - 28000 прим. - рос.м.

1962 р.

Энциклопедический словарь по физической культуре и спорту. Том II. / гол. ред. Г.І.Кукушкін/. - **Москва**: "Физкультура и спорт", 1962, - 388 с.: іл., - 28000 прим. - рос.м.

1963 р.

Соскін О.М. **Наш друг футбол** / серія "Прочти, товарищ!). - **Москва**: “Знание”, 1963, - 96 с., 100000 прим. - рос.м. *(див. том I - с.114).*

Энциклопедический словарь по физической культуре и спорту. Том III / гол. ред. Г.І.Кукушкін/. - **Москва**: "Физкультура и спорт", 1963, - 424 с.: іл., - 27450 прим. - рос.м.

1964 р.

Ордін Л.П., Строков Л.М. **Мяч в игре**. Оповідання про футбол. - **Харків**: Харківське книжкове вид-во, 1964, - 116 с.: іл., - 26000 прим. - рос.м. *(див. том I - с.114).*

1966 р.

Біязі М. **Записки старого спортсмена**. **- Москва**: "Физкультура и спорт", 1966, - 111 с.: іл. - рос.м.

Теппер Ю.М. **Історія м’яча. - Київ**: "Здоров’я", 1966, - 140 с.: іл., - 13000 прим. - укр.м.

1968 р.

Балакін М.М., Михайлов М.І. **Футбол України**: історія розвитку. - **Київ**: "Здоров'я", 1968, - 176 с.: іл., - 33000 прим. - укр.м. *(див. том I - с.114)*..

Клубы. Все про футбол / упор. О.Соскін/. **- Москва**: "Физкультура и спорт", 1968, - 88 с., - 100000 прим. - рос.м.

Сушков М. **Кожаный мяч**. **- Луганськ**: "Донбасс", 1968, - 64 с., - 30000 прим. - рос.м.

1969 р.

Галинський Б.В. **Черноморцы**: записки про футбол. - **Одеса**: "Маяк", 1969, - 176 с.: іл., - 10000 прим. - рос.м. *(див. том I - с.99).*

1970 р.

Єсенін К.С. **Футбол: рекорды, парадоксы, трагедии, сенсации**. 2-ге вид. - **Москва**: "Молодая гвардия", - 1970, 208 с.: іл., - 100 000 прим. - рос.м.

Книга Л.Єсеніна вид. 1968 р.

Книга Л.Єсеніна вид. 1970 р.

Кулжинський І.П. **Словарь любителя футбола**. 2-ге вид. випр. і доп. - **Ростов-на-Дону**: "Молот", 1970, - 240 с.: іл., - 160000 прим. - рос.м.

70 футбольных лет. Футбол в Петербурге, Петрограде, Ленинграде / упор. М.Я.Кисельов/. **- Ленінград** (нині - Санкт-Петербург): "Лен-издат", 1970, - 280 с.: іл., - 30 000 прим. - рос.м.

Футболисты, тренеры, судьи. Все про футбол **/ у**пор. О.Соскін/. **- Москва**: "Физкультура и спорт", 1970, - 112 с., - 50 000 прим. - рос.м.

1971 р.

Сафонов А., Красоткин С., Масловский А. **Физкультура и спорт в Молдавии**. **- Кишинів** (нині - рум. Chişinău - Республіка Молдова): "Картя Молдовеняскэ", 1971, **-** 3500 прим. - рос.м.

1972 р.

Все о спорте: довідник, вип.1 / упор. А.Добров/. - **Москва**: "Физкультура и спорт", 1972, - 384 с., - 80000 прим. - рос.м.

Все о футболе. Страны, клубы, турниры, футболисты, тренеры, судьи. Довідник. / упор. О.Соскін/. **- Москва**: "Физкультура и спорт", 1972, - 448 с., - 100000 прим. - рос.м.

Гальперін Ф.Я. **Пригоди шкіряного м'яча.** Оповідання про футбол і футболістів. - **Київ**: "Веселка", 1972, - 120 с.: іл., - 30000 прим. - укр.м.

1974 р.

Все о спорте: довідник, вип.2 / упор. В.Кукушкін/. - **Москва**: "Физкультура и спорт", 1974, - 223 с., - 50000 прим. - рос.м.

Єсенін К.С. **Московский футбол**. - **Москва**: "Моск. рабочий", 1974, - 264 с.: іл., - 100000 прим. - рос.м.

1975 р.

Коршак Ю.Ф. **Старый, старый футбол**. - **Москва**: "Физкультура и спорт", 1975, - 120 с.: іл., - 50000 прим. - рос.м.

1976 р.

Все о спорте: довідник, вип.3 / упор. В.Кукушкін/. - **Москва**: "Физкультура и спорт", 1976, - 279 с., - 50000 прим. - рос.м.

1977 р.

Halys J. **Polska pilka nozna** (Ю.Халис. Польський футбол). - **Краків** (польс. Kraków - Польща), 1977. - польс.м. *(див. том II - с.150).*

1978 р.

Спортивная атрибутика. 2-ге вид., випр. / упор. В.Кудряшов/. - **Москва**: "Физкультура и спорт", 1978, - 84 с.: іл., - 35000 прим. - рос.м.

1979 р.

Померанцев Ю.М. **Як до м'яча слава прийшла.** Науково-художня книга**. - Київ**: "Веселка", 1979, - 256 с.: іл., - 65000 прим. - укр.м.

Ільїнський В.М. **Спортивные сувениры**. **- Москва**: "Прогресс", 1979, - 102 с., - 24000 прим. - рос. і англ. м.

1980 р.

Олимпийская энциклопедия / гол. ред. С.Павлов/. - **Москва**: "Советская энциклопедия", 1980, - 415 с.: іл., - 100000 прим. - рос.м.

Скворцов А.Є. **Подготовка кадров по физическому воспитанию в России для учебных заведений (1905-1917 гг.)**. **- Київ**, ТИПФК №10, 1980. - рос.м.

1981 р.

Halys J. **Pilka nozna w Polsce**. (Ю.Халис. Футбол у Польщі). Том 1. - **Краків** (польс. Kraków - Польща): KAW, 1981, - 264 с.: іл., - 10350 прим. - польс.м. *(див. том I - с.137 і том II - с.149).*

70-річчя заснування спортового товариства "Україна" Львів. 1911. / гол. ред. О.Лисяк/. - **Філадельфія** (англ. Philadelphia - США) - **Торонто** (англ. Toronto - Канада), 1981. - укр.м.

1982 р.

Bryl J. **Waclaw Kuchar** (Я.Бриль. Вацлав Кухар). - **Варшава** (польс. Warszawa - Польща): KAW, 1982. - польс.м.

Korcek F., Ksinan J., Mraz I. **Futbal encyclopedia** (Ф.Корчек, Й.Кшинян, І.Мраз. Енциклопедія футболу). - **Братислава** (слов. Bratislava, Чехословаччина, нині - Словаччина): "Спорт", 1982, - 360 с.: іл., - 40000 прим. - слов. м.

1984 р.

Український спортовий клюб "Довбуш" Черновіці та Український спорт на Буковині, 1920-1940 / ред. В.Карпович і П.Григорович/. **- Чикаго-Балтімор-Філадельфія-Торонто** (англ. Chicago, Baltimor, Philadelphia, Toronto: США-Канада): Центральне Об'єднання Буковинців-Українців у Нью-Йорку (США); Кураторія Фонду "Зелена Буковина" у Філадельфії (США); Українсько-буковинська громада в Торонто (Канада), 1984, - 172 с.: іл. - укр.м. *(див. том II - с.190).*

1987 р.

Барсук О.Л. Кудрейко О.І., **Страницы футбольной летописи**. - **Мінськ**: "Полымя", 1987, - 156 с.: іл., - 47000 прим. - рос.м. *(див. том I - с.115).*

1987 р.

Maslonka S., Ksinan J. **Zlata kniha futbalu na Slovensku**. Defile generacii 1898-1987. (Ш.Машлонка, Й.Кшинян. Золота книга словацького футболу. 1898-1987). - **Братислава** (слов. Bratislava - Чехословаччина, нині - Словаччина): "Спорт", 1988, - 480 с.: іл., - 20000 прим. - слов.м.

1989 р.

Андрєєв С.М. **Футбол - твоя игра** (серія "Спорт в твоей жизни", для учнів середніх та старших класів). - **Москва**: "Просвещение", 1989, - 144 с.: іл., - 200000 прим. - рос.м. *(див. том I - с.116).*

1990 р.

Бояренко О.О. **Мариупольский футбол**. - **Маріуполь**: самвидав, 1990. - 66 с. (ксерокопіювання). - рос.м. *(див. том III - с.295).*

Чуканов І.М. **История горловского футбола.** Нарис. - **Донецьк**: "Донбасс", 1990, - 40 с.: іл., - 1000 прим. - рос.м. *(див. том III - с.247).*

1991 р.

Полтавський футбол 1909-1911 рр. Рекл.-інформ. проспект. Вип. 1. / упор. А.Ломов, І.Черчатий/. - **Полтава**: ФК "Ворскла", 1991, - 12 с. - рос.м.

Спортове товариство "Україна" (Львів). 1911-1991. До 80-річчя заснування: альманах / ред. кол. Й.Лось, Ю.Михалюк, І.Яремко та ін./. - **Львів**: "Світ", 1991, - 136 с. - укр.м.

Біблиографія М.Травкіна

Травкін М.І. **Библиография футбола**. ч.1 (1879-35). Довідник. - **Москва**: тип. В/О "Мортехинформ-реклама", 1991, - 16 с., - 5000 пр. - рос.м.

1992 р.

Історія калуського футболу. **- Калуш** Івано-Франківської обл.: "Калуське віче", 1992, - 26 с.: іл. - укр.м.

1993 р.

Коржевський В.М., Степанчук В.В. **Летопись буковинского футбола (1902-1992 гг.)**. Вид.1. - **Чернівці**, 1993, - 104 с.: іл. - рос.м. *(див. том II - с.191).*

Шваб П.Г. **Футбольні вершини "Буковини"**. Том 1, Матчі, голи, рекорди, історія, статистика (Енциклопедія українського футболу). - **Чернівці**: додаток до газети "Буковина спортивна", 1993, - 80 с., - 3000 прим. - укр.м. *(див. том II - с.191).*

1994 р.

Polski Zwiazek piłki nożney. Zapis historie 1919-1994 (Польський союз футболу. Виклад історії 1918-1994) - **Варшава** (польс. Warszawa - Польща), 1994, - 386 с. - польс.м. *(див. том II - с.150).*

Слідами копаного м'яча / упор. І.Дейчаківський та ін./. **- Івано-Франківськ**: спецвипуск газети "Вперед" до 80-річчя м.Тисмениця, 1994, - 16 с.: іл., - 1000 прим. - укр.м.

Трет'яков А.О., Рябошапка О.А. **Ця найулюбленіша гра**: дещо про зародження і розвиток футболу на Знам'янщині. - **Кіровоград** (нині - Кропивницький): Центрально-Українське вид-во, 1994, - 12 с.: іл., - 2000 прим. - укр.м. *(див. том III - с.168).*

Федак В.В. **Закарпаття у спортивному вимірі**. Науково-популярне замовне видання. - **Ужгород**: "Карпати", 1994, - 150 с.: іл., - 5000 прим. - укр.м. *(див. том II - с.176).*

1996 р.

Коржевський В.М., Березняк М.В. **Футбол. Чернівці - Львів (1921-40 рр.)** - **Львів**: СП "Киулонг-Київ", 1996, - 32 с., - 500 прим. - укр.м.

Piłka Nożna na Ziemi Lwowskiej 1894-1939 (Футбол на польських землях) / упор. Jerzy Krzysztofowicz/. - **Варшава** (польс. Warszawa - Польща): Polski Zwiazek Pilki Noznej, SPAR, 1996, - 160 с.: іл. - польс.м. *(див. том II - с.150).*

1997 р.

Вацеба О.М. **Нариси з історії спортивного руху в Західній Україні**. - **Івано-Франківськ**: "Лілея-НВ", 1997. - 232 с.: іл. - укр.м.

Книга О.Вацеби

Двойнисюк О.Л. **Футбольный Николаев**: справочно-літературне видання щодо історії футболу в Миколаєві, частина 1. - **Миколаїв**: ВИДИС, 1997. - 88 с.: іл., - 500 прим. - рос.м. *(див. том II - с.287).*

Книга Є.Попова

Lwow і Wilno w extraklasie (Львів і Вільнюс у екстра-класі)**.** Kolekcja klubow. Tom 4 / упор. A.Gowarzewsri, Z.Dobrowolny, M.Krzyśków, J.Lis, M.Michalski, S.Nicieja, **A.Pauk** (О.Паук), W.Pażniewski, W.Szmel, W.Zimek/. - **Катовіце** (польс. Katowice - Польща): GiA, 1997, - 192 с.: іл., - 3000 прим. - польс.м.

Попов Є.М. **Львів 1894-39 рр**. (Футбольна карта України. Вип.1). - Львів: "Пфайфер", 1997, - 52 с.: іл. - укр.м.

Российский футбол за 100 лет. Енциклопедичний довідник / упор. І.С.Добронравов, В.В.Соловйов, М.І.Травкін, М.І.Щеглов/. - **Москва** (Російська Федерація): "Российский футбольный союз", 1997, - 724 с. - рос.м.

100 лет российскому футболу / упор. О.Кучеренко/ - **Москва** (Російська Федерація): "Російський футбольний союз". "Грэгори Пэйдж", 1997, - 230 с.: іл., - 15000 прим. - рос.м.

Трофим'як Б.Є. **Фізичне виховання і спортивний рух у Західній Україні** (з 30-х рр. XIX ст. до 1939 р.): навч. посібник. - **Київ**: ІЗМН, 1997, - 424 с. - укр.м.

Довідник до 100-річчя російського футболу

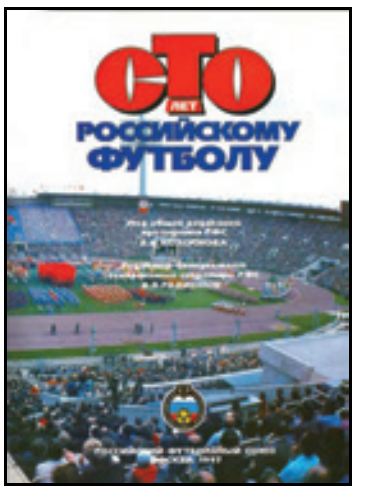

100 років російському футболу. 1997 р.

1998 р.

Бабешко О.А., Левицький М.Ю. **Донецкий футбол - XX век**: історія, статистика, фотографії. - **Донецьк**: "Сталкер", 1998, - 464 с.: іл. - рос.м. *(див. том III - с.242).*

Левковський В.Д. **Бердичів футбольний**. - **Бердичів**: самвидав, 1998, - 26 с.: іл. (ксерокопії). - укр. м.

Лукосяк Ю.П. **Футбол. Первые шаги. 1860-1923.** Інформаційно-довідкове видання - **Санкт-Петербург** (Російська Федерація): "Союз художников", 1998, - 240 с.: іл., - 3000 прим. - рос.м. *(див. том I - с.117).*

Мацко Е., Пимонов Я. **Футбольная Дружковка в очерках и историях**. - Донецьк: "Донеччина", 1998, - 96 с. - рос.м. *(див. том III - с.228).*

Книга В.Внукова

1999 р.

Внуков В.Є. **1912-1935. Чемпионаты России и СССР**, 2-ге вид., доп. і випр. - **Чебоксари** (Російська Федерація): вид. О.Гриценко, 1999, - 76 с., - 300 прим. - рос.м.

Купянский футбол. 75 лет / упор. Ф.Давиденко/. - **Харків**: "Талант", 1999, - 28 с.: іл. - рос.м.

Ломов А.Г. **Сторінки історії полтавського футболу (1909-1999)**. - **Полтава**: Обласна федерація футболу. "Гротеск", 1999, - 152 с.: іл., - 1000 прим. - укр.м. *(див. том III - с.196).*

Михалюк Ю., Мелех Р., Назаркевич Ю. **Історія львівського футболу (1909-1999)**. - **Львів**: "Галицька Видавнича Спілка", 1999, - 160 с.: іл. - укр.м.

Этот старый, старый футбол! / упор. В.Казидуб/. - **Житомир**, 1999, - 13 с.: іл. - рос.м.

2000 р.

Азаркін С.О. **Криворожский футбол:** история и современность. - **Кривий Ріг**: ПП "Видавничий дім", 2000, - 208 с.: іл., - 1000 прим. - рос.м.

Бондаренко Е. **История бердянского футбола**. - **Бердянськ**, 2000, - 124 с.: іл., - 300 прим. - рос.м. *(див. том III - с.301).*

Єсюнін С.М. **Хмельницький футбол**: історія, **п**одії, статистика. - **Хмельницький**: Обласний краєзнавчий музей, 2000, - 78 с. - укр. м.

Казидуб В. **Футбол в Житомире. 1912-2000 гг**. - **Житомир**, 2000, - 60 с.: іл. - рос.м.

Михайловський Р. **Підгорецький футбол.** Погляд з минулого в майбутнє. - смт.**Борошнів** Івано-Франківської обл: ВФ "Таля", 2000, - 40 с.: іл., - 150 прим. - укр.м.

Москва футбольная. Люди. События. Факты. / Довідник / упор. А.В.Савін/. - **Москва** (Російська Федерація): "Терра-Спорт", 2000, - 560 с.: іл. - рос.м.

Русин М.М. **Мукачево спортивне.** Спорт над Латорицею. - **Мукачево**: "Елара", 2000, - 92 с.: іл., - 500 прим. - укр.м. *(див. том II - с.177).*

Футбол в Житомире. 1912-2000 гг. / упор. В.Казидуб/. - **Житомир**: Клуб любителів футболу, 2000, - 60 с. - рос.м.

2001 р.

Захарченко І. Я., Походенко Е. Є. **Стахановскому футболу - 90 лет**. Футбольний довідник. - **Стаханов** Луганської обл. (нині - Кадіївка): СКП ФК "Шахтер-Стаханов". Міська федерація футболу, 2001, - 56 с.: іл. - рос.м. *(див. том III - с.261).*

2002 р.

Легкий Л.М. **Футбол Тернопілля**. - **Тернопіль**: "Лілея", 2002, - 168 с.: іл. - укр. м.

Лукашин Ю. **Сборная России по футболу 1911-2002. Игры, голы, игроки, тренеры**. - **Москва** (Російська Федерація): "Астрель", 2002, - 352 с.: іл., - 5000 прим. - рос.м.

Олійник М.А., Грот Ю.І. **История физической культуры и спорта на Харьковщине (люди, годы, факты. 1874-1950 гг.)**. Том 1. - **Харків**: ХДАФК, 2002. - 376 с.: іл., - 1000 прим. - рос.м. *(див. том III - с.64).*

2003 р.

Ляпін О. **Екатеринослав - Днепропетровск 1911-2003. "Сталь" - "Днепр". 1936-2003.** Футбольне досьє. - **Дніпропетровськ** (нині - Дніпро): ІМА-прес, 2003, - 200 с. - рос.м.

Соболенко І.М. **Історія уманського футболу**. - **Київ**: "Раритет", 2003, - 168 с.: іл. - укр.м.

Художественно-иллюстрированный альбом Всероссийской выставки 1913 года в городе Киеве. - **Київ**: "Олимпийская литература", 2003. - рос.м.

Чернишев Ю.І. **90 лет Житомирского футбола**. Антологія. - **Житомир**: Вид-во М Косенко, 2003, - 128 с. + 12 с. фото. - рос.м. *(див. том III - с.323).*

2004 р.

Зарванський В.І., Попович В.І. **Тернопільщина футбольна**. - **Тернопіль**, 2004. - укр.м. *(див. том II - с.125).*

Захарченко І.Я., Голофаєв Ф.Ф., Мальченко В.І. **95 лет алчевскому футболу**. - **Алчевськ**: "САША". 2004, - 92 с.: іл. - рос.м. *(див. том III - с.254).*

Крайняниця П.І. **Історія Закарпатського футболу**. - **Ужгород**: ГРВВУСПІ, 2004, - 268 с.: іл., - 1000 прим. - укр.м. *(див. том II - с.177).*

Михалюк Ю. **Таємниці львівського футболу** / Бібліотечка футбольного уболівальника. Книга І/. - **Львів**: ЛА "Піраміда", 2004. - 192 с.: іл. - укр.м. *(див. том I - с.163).*

Нога О.П. **Світ львівського спорту 1900-1939**. - **Львів**, НВФ "Українські технології", 2004, - 784 с.: іл., - 1000 прим. - укр.м.

Поправка А.О. **История футбола Скадовщины**. - **Скадовськ**, Херсонської обл.: "АС", 2004, - 60 с.: іл., - 300 прим. - рос. м

Стріха В. **Украинский футбол: Западная Украина, диаспора, легионеры**. - **Черкаси**: самвидав, 2004, - 260 с. - рос. м

Энциклопедия Олимпийского спорта: у 5-ти т. Т.5: **Олимпийский спорт в Укране** / під ред. В.Н.Платонова/. - **Київ**: "Олимпийская литература", 2004, - 528 с. - рос.м.

Книга В.Стріхи

2005 р.

Бояренко О.О. **Пионеры футбола юга России**. - **Маріуполь**: "Ганімед", 2005, - 67 с.: іл., - 100 пр. - рос.м.

Книга О.Бояренка

Бояренко О.О., Катрич С.В. **Долгий путь к мечте**. Історія маріупольского футболу в цифрах, фактах, споминах. - **Маріуполь**, 2005, - 342 с.: іл. - рос.м. *(див. том III - с.295).*

Кобрин Б., Михалюк Ю. **Львівське коріння українського футболу**. - **Львів**: ЛА "Піраміда", 2005, - 72 с.: іл. - укр.м. *(див. том I - с.163).*

Футбол Тернопільщини. Сторінки історії і сьогодення 1978-2005. Інформ. довідник / упор. Є.Стахов/ - **Тернопіль**: Прес-служба ФК "Нива", 2005, - 88 с.: іл. - укр.м.

Енциклопедія олімпійського спорту України / за ред. В.М.Платонова/. - Київ: "Олімпійська література", 2005, - 464 с. - укр.м.

2006 р.

Страшевич В.Б. **Футбол ніколи не закінчується.** Історико-краєзнавчий нарис. - **Черкаси**: "Брама-Україна", 2006, - 264 с.: іл., 500 прим. - укр.м.

2007 р.

Коломієць А.Ф. **Киевский футбол на рубежах времен**. Люди, події, факти. 1 том. (1911-61 рр.). - **Київ**: Федерація футболу м.Києва. "А-ДЕПТ", 2007, - 624 с.: іл., - 1000 прим. - рос.м. *(див. том III - с.126,197).*

Манько М.О. **Суми та сумчани у документах сучасників**. Книга перша (1655-1919) / вид.2-ге, доп./. - Суми: ВВІТ "Мрія-І" ТОВ, 2007. - укр..м.,

2008 р.

Бояренко О.О. **Мариупольский футбол**: частина 1. - **Маріуполь**: самвидав, 2008, - 230 с.: іл. - рос.м.

Бояренко О.О. **На заре футбола Приазовья. Лига портовых городов**. - **Маріуполь**: самвидав, 2008, - 40 с.: іл. - рос.м. *(див. том I - с.274).*

Грот Ю.І. **100 лет харьковскому футболу**. - **Харків**: "Золотые страницы", 2008, - 432 с.: іл., - 1500 прим. - рос.м. *(див. том III - с.13).*

Двойнисюк О.Л., Кутовий Б.І. **Футбольный Николаев**. - **Миколаїв**: "Атолл", 2008, - 488 с.: іл., - 2000 прим. - рос.м. *(див. том II - с.252).*

Деметер Г.С. **Очерки по истории отечественной физической культуры и олимпийского движения** - електронна книжка, 2008, - 390 с.: іл. - рос.м.

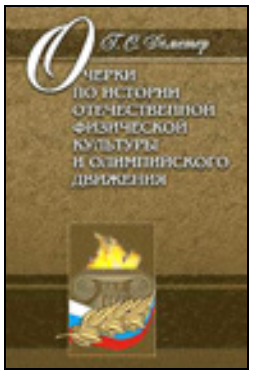

Книга Г.Деметра

Пилипчук П. **Футбольні постаті Львова**. - **Львів**: Галицька видавнича спілка, 2008, - 160 с.: іл., - 2000 прим. - укр.м.

Рєпкін В. **Золотые страницы луганского футбола**. - **Луганськ**: "Максим", 2008, - 428 с.: іл., - 500 прим. - рос.м.

Страшевич В.Б. **Шляхами смілянського футболу**. **100 років (1908-2008)**. - **Сміла**: "Блискавиця", 2008, - 200 с.: іл., - 1000 прим. - укр.м. *(див. том III - с.180).*

Шкіров Ю. **Век луганского футбола**. - **Луганськ**: ТОВ "ФК "Заря", "Максим", 2008, - 928 с.: іл., - 2500 прим. - рос.м. *(див. том III - с.261).*

2009 р.

Гришаєв Г.Л. **Футбольные страницы Донбасса**. - **Донецьк**: самвидав, 2009, - 376 с.: іл., - рос.м. *(див. том III - с.251).*

Zaborniak Stanislaw. **Z dziejow LKS "Pogon" Lwow. Rodzina Kucharow (1880-1975)** (С.Заборняк. З діяльності ЛКС "Погонь" Львів. Родина Кухарів). - **Жешув** (польс. Rzeszów - Польща), - 2009, репринт. - польс.м.

Кучма Є. **Погляд у минуле.** Ретроспекція УСТ "Поділля"**.** - **Тернопіль**: "Воля", 2009, - 144 с.: іл., 500 прим. - укр.м.

Ломов А.Г., Крайник В.С. **Місце відліку - Павленки**. Літопис полтавського футболу. - **Полтава**: "Дивосвіт", 2009, - 200 с.: іл., - 270 прим. - укр.м. *(див. том III - с.196).*

Ломов А.Г., Стадниченко О.Г. **100 років полтавського футболу (1909-2009)**. - **Полтава**: ред. тижневика "Полтавщина-спорт", 2009, - 527 с.: іл., - 1000 прим. - укр.м. *(див. том III - с.187).*

Олимпийский спорт: у 2-х т. / В.Н. Платонов, М.М.Булатова, С.Н.Бубка та ін.; під ред. В.Н.Платонова/. том 1. - **Київ**: "Олимпийская литература", 2009, - 736 с.: іл. - рос.м.

Старков В.А. **Традиційна ігрова культура населення України**. - **Київ:** Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С.Грушевського НАН України, 2009, - 402 с., - 300 прим. - рос.м.

Усатюк Ю.І. **Fortes fortuna adiuvat (Судьба помогает смелым)**. Художньо-публіцистичне видання - **Одеса**: ТОВ "ФК "Дністер" Овідеополь, 2009, - 272 с.: іл., - 5000 прим. - рос.м.

Книга О.Бояренка

2010 р.

Бояренко О.О. **Украинский футбол**. Енциклопедичний довідник, част. 1. - **Маріуполь**: самвидав, 2010, - 76 с.: іл. - рос.м.

Дейчаківський І. **Копаний м'яч у Станиславові**. - **Івано-Франківськ**, 2010, - 144 с.: іл. - укр.м. *(див. том II - с.114).*

Легкий Л.М. **Історія світового футболу**. Енциклопедичний довідник. - **Тернопіль**: "Навчальна книга - Богдан", 2010. - 576 с.: іл. - укр.м.

Ломов А.Г., Криворотько С.А. **Энциклопедия полтавского футбола (1909-2010)**. - **Полтава**: АСМІ, 2010, - 564 с.: іл. - рос.м. *(див. том III - с.196).*

Piotrowski Wojciech. **Od "Siczy" do "Sianu"** (В.Піотровський. Від "Січі" до "Сяну"). - **Перемишль** (польс. Przemyśl - Польща), 2010, - 634 с.: іл. - польс.м.

100 de ani ai futbalulu Moldovenesc (100 років футболу Молдови). - **Кишинів** (рум. Chişinău - Республіка Молдова), Combinatul Poligrafic, 2010, - 576 с.: іл. - рум.м.

Шиптур М., Вовкович Б. **Історія прикарпатського футболу**. Книга перша. - **Івано-Франківськ**: "Видавнича справа", 2010, - 128 с.: іл., 1000 прим. **-** укр.м**.**

2011 р.

Бабкін В.А. **Краматорский футбол**: **прошлое, настоящее и…** - **Краматорськ**, 2011, - 364 с.: іл. - рос.м.

Кузьмін Г.Е. **Футбольный век у золотых ворот**: путешествие по закоулкам ностальгии. - Київ: "Символ-Т", 2011, - 695 с. - рос.м.

Лях-Породько О.О. **Сокільський гімнастичний рух в Україні на межі XIX-XX століть**. - **Київ**, 2011, - 167 с. - укр.м.

Москаленко Д.В. **От "Алькора" до "Днепра"**. Історія футболу в Дніпропетровську. Книга 1 (1911-1961). - **Дніпропетровськ** (нині - Дніпро): "Герда", 2011, - 192 с.: іл. - рос.м.

Паук О., Теляк Т. **100 років. Літопис "Скали" Стрий. 1911-2011.** Альманах. - **Львів**, 2011. - укр.м. *(див. том II - с.89)*.

Попов Є. **Український спортовий клуб "Скала" в Стрию.** До 100-річчя заснування. - **Стрий** Львівської обл.: ІРА "ФутболПростір". 2011, - 36 с.: іл. - укр.м. *(див. том II - с.89)*.

Футбольна країна. Від Сяну до Дону. - **Київ**: Федерація футболу України, 2011, - 296 с.: іл. - укр.м. *(див. том I - с.166).*

Це видання було ще видано у вигляді окремих брошур до деяких регіонів України, розміщених у спеціальному футлярі (деякі з них тут наведені - **Примітка автора**).

Ювілейне видання ФФУ до 20-річчя

Обкладинка футляру

Дніпропетров-шина

Донеччина

Крим

Луганщина

Львівщина

Харківщина

2012 р.

Історія футболу в Україні: бібліографічний показчик. Виробничо-практичне видання / укл. Т.О.Сосновська та В.О.Ярошик/. - **Харків**: Харк. держ. наук. б-ка ім. В.Г.Короленка, 2012, - 272 с. - укр.м.

Легкий Л.М. **Футбол: історія та статистика**. Енциклопедичний довідник. Вид. 2-ге. перер. і допов. - **Тернопіль**: "Навчальна книга - Богдан", 2012, - 614 с.: іл. - укр.м.

Бібліогр.показчик (Харків)

Книга С.Бубки та М.Булатової

Летопись житомирского футбола (1912-2012). / Автор-упорядник В.В.Казидуб/. - **Житомир**: "Полісся", 2012, - 504 с.: іл., - 1000 прим. - рос.м. *(див. том III - с.323).*

Олійник М. **Від У.С.К. "Скала" Стрий до ФК "Скала" Стрий (1911-2012)**. / серія: "Віхи футбольної історії Стрийщини"/. **- Стрий** Львівської обл.: ТзОВ "Видав-ничий Дім "УКРПОЛ", 2012, - 144 с.: іл., - 350 прим. - укр.м. *(див. том II - с.89)*.

Футбольный матч длиной в столетие. До 100-річчя кубанського футб**олу.** - **Краснодар (Російська Федерація)**: "Диапазон-В", 2012, - 144 с.: іл., - 3500 прим. - рос.м. *(див. том IV - с.82).*

2013 р.

Бубка С.Н., Булатова М.М. **Київ - 1913. Перша Російська Олімпіада**. - **Київ**: НОК України, "Олімпійська література", 2013, - 232 с.: іл. - укр.м.

Goksinski J. **Klubowa historia polskiej pilki noznej do 1970 roku** (Я.Гоксинський. Історія клубів польського футболу до 1970 року). - **Варшава** (польс. Warszawa - Польща): PPG, 2013. - польс.м.

Ломов А.Г., Кривий А.М. **Полтава футбольная от А до Я. (1909-2013)**. Офіційна історія. **- Полтава**: ПП "Дивосвіт", 2013, - 400 с.: іл., - 400 прим. - укр. і рос.м. *(див. том III - с.196)*.

Попович В.І. **Зародження і перші кроки футболу на Тернопіллі** (історія, цифри, факти). - **Тернопіль**: "Астон", 2013, - 125 с.: іл. - укр.м. *(див. том II - с.125)*.

Стріха В.Ф. **Футбольно-хокейний альманах. Україна та сусідні держави. 1863-1954**. **-** Черкаси, 2013, самвидав, 245 с.: іл. - укр.м.

Альманах В.Стріхи

Українсько-російський та російсько-український словник футбольних термінів / укл. В. В.Ніколаєнко, Й.Г.Фалес, В.Л.Шепелюк/. - **Дніпро**: АРТ-ПРЕС, - 2013. - 199 с. - укр.м.

Усатюк Ю.І. **Сто лет в Одессе**. - **Одеса**: ВМВ, 2013, - 368 с. + 64 с. іл. - рос.м. *(див. том I - с.109)*.

2014 р.

Бабешкко О., Бабешко А. **Старый-старый футбол Донецкого края**. - **Донецьк**: ООО "тип. "Новый мир", 2014, - 240 с.: іл., - 1000 прим. - рос.м. *(див. том III - с.251)*.

Діденко В.М. **Из истории Мелитополя: от "Сокола" до "Олкома"**. - **Мелітополь**: "Издательский дом Мелитопольской городской типографии", 2014, - 420 с.: іл., - 300 прим. - рос.м. *(див. том III - с.306)*.

Травкин М.І. **Антология футбола Российской империи. 1878-1912 гг**. Частина І. - **Москва** (Російська Федерація): Принт-бюро "Буклист", 2014, - 500 с., - 200 прим. - рос.м.

Антологія М.Травкіна
част. I вид.2014 р.

Антологія М.Травкіна
част. II вид.2015 р.

2015 р.

Альошин В., Католик В. **Футбол над Латорицею**. - **Мукачево**: "Карпатська вежа", 2015, - 282 с.:.іл., - 500 прим. - укр.м. *(див. том II - с.177)*.

Кухарський О., Грибан Г. **Спортивні товариства і організації Житомирщини 1893-1922 рр.**: монографія. - **Житомир**: "Рута", 2015, - 184 с.: іл., - 300 прим. - укр.м. *(див. том III - с.323)*.

Люпа Б., Грисьо Я., Яремко І. **Хроніки львівського футболу**. Том 1 (ІІ половина XIX ст. - 1965 р.). - **Львів**: ЛА "Піраміда", 2015, - 596 с.: іл. - укр.м. *(див. том I - с.163 і том II - с.99)*.

Травкин М.І. **Антология футбола Российской империи. 1913-1917 гг**. Частина 2. - **Москва** (Російська Федерація), 2015, - 624 с.: іл., - 180 прим. - рос.м.

2016 р.

Книга М.Глейзера

Глейзер М.М. **Футбол. Аннотированная книжная библиография. 1891-2015**. - **Москва** (Російська Федерація), "Реноме", 2016, - 496 с. - рос.м.

Зарванський В. **ФК "Поділля" - сторінки історії**: спогади, статистика, фото. - **Кам'янець-Подільськ**: "Медобори-2006", 2016. - 454 с.: іл. - укр.м.

Мандзюк Д. **Копаний м'яч**. Коротка історія українського футболу в Галичині, 1909-1944. - **Львів**: Вид-во Старого Лева, 2016, - 410 с.: іл. - укр.м.

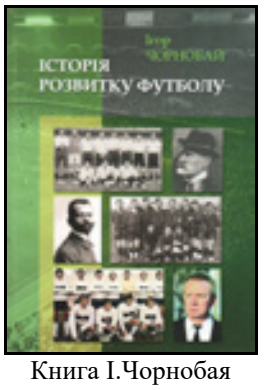

Книга І.Чорнобая

Пирухін Ю.О. **Энциклопедия кременчугского футбола**. - **Кременчук** Полтавської обл.: електронне видання, 2016, - 619 с.: іл. - рос.м. *(див. том III - с.203)*.

Соболенко І.М. **Історія футболу Уманщини.** Кн. 1. Від "Маккабі" до УТК "Ятрань". - **Умань** Черкаської обл.: вид. М.М.Сочінський, 2016, - 456 с.: іл. - укр.м. *(див. том III - с.177)*.

Чорнобай І.М. **Історія розвитку футболу**. - **Львів**: Держ. ун-т фіз. культури - каф. футболу, 2016, - 646 с. - укр.м.

2017 р.

Гандлер С., Попов О., Штирбу Є. **Футбол - наше всё!** / Бібліотека "Мир любознательных" Том I/. - **Кишинів** (рум. Chişinău - Республіка Молдова), 2017, - 600 с.: іл. - молд. і рос.м, *(див. том II - с.305)*.

Керч. 100 футбольных лет / упор. С.Хорощко/. - **Керч** Кримської АР, 2017, буклет. - рос.м. *(див. том III - с.94)*.

Стріха В. **Летопись футбола и других командных видов спорта в Украине. 1887-1944**. - **Черкаси**, 2017, самвидав, - 388 с.: іл. - рос.м.

Літопис В.Стріхи

2018 р.

Балаян В., Мутьєв А., Сапожніков С. **Летопись крымского футбола**. - **Сімферополь**: ИТ "Ариал", 2018, - 396 с.: іл., - рос.м. *(див. том I - с.274 і том III - с.113)*.

Загоруйко Л., Абрамович Л. **Епоха Вінницького футболу**. Том 1. Футбол давно минулих років. 1911-1957. - **Вінниця**: ТОВ "Твори", 2018, - 624 с.: іл., - 400 прим. - укр.м.

Ionescu R. **Enciclopedia futbalului romanesc 1899-2017** (Р.Іонеску. Енциклопедія футболу Румунії 1899-2017). - **Бухарест** (рум. Bucureşti - Румунія) - електронне видання, 2018, - 268 с. - рум.м

Sledziona L., Kowszewiecz E. **Pilkarstwo Polskie w zaborach 1886-1918** (Л.Следзьона, Е.Ковшевіч. Польський футбол у роках 1886-1918) / фото-графії - документи - пам'ятки/. - **Мелец** (польс. Mielec - Польща): ALNUS Sp. zo.o, 2018, - 342 с.: іл., - польс.м. *(див. том II - с.150)*.

Книга Є.Попова

Стріха В.Ф. **Летопись футбола и других видов спорта Черкащины 1913-91**. - **Черкаси**, 2018, - самвидав, - 552 с.: іл. - рос.м. *(див. том III - с.174)*.

Футбол в Харкове. **1910-1915**. По сторінкам газети "Утро" / упор.М.Шемет/. - **Харків**: "Факт", 2018, - 284.с.: іл. - рос.м. *(див. том III - с.64)*.

2019 р.

Вінцковський Т. **Нариси історії футболу в Одеському національному університеті ім. Мечникова**. - **Одеса**, "Освіта України", 2019, - 292 с., - 100 пр. - укр.м. *(див.том II- с.248)*.

Лаврівський В. **Тіловправні гри. Копана (Association Football):** після Осипа Клёнки (1900 р. вид). - **Львів**, 2019, - 18 с., перевидання - ротопринт, - укр.м. *(див. том I - с.299)*.

Попов Є **Самбір, гол!** Літопис самбірського футболу 1906-2018 рр. - **Львів**: ІА "ФутболПростір", 2019, - 336 с.: іл. - укр.м.

Яремко І. та інш. **Персони львівського футболу (1894-2019)**. До 125-річчя українського та львівського футболу. - **Львів**: ТзОВ "Тріада плюс", 2019, - 408 с.: іл. - укр.м. *(див. том I - с.181)*.

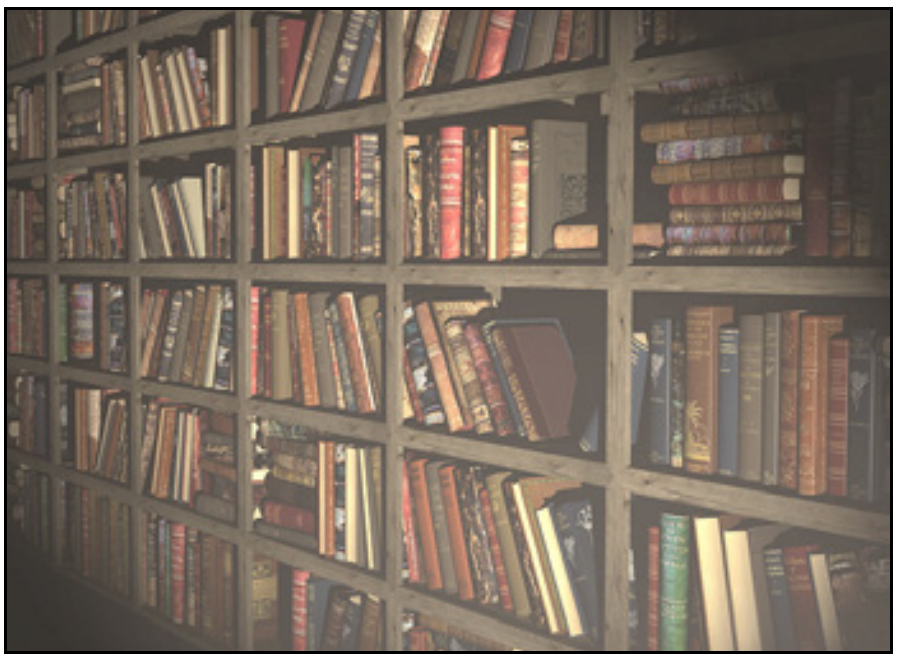

Періодичні видання

(за алфавітом)

1. Періодичні видання до 1917 року тут перелiковані саме ті, що були надруковані за межами українських земель, але найчастіше використовувалися при створенні цього видання.

2. Періодичні видання після 1917 року перелiковані лише ті, що суттєво сприяли наданню інформації для покращення змісту цього видання.

Газети і журнали спортивного напрямку

до 1917 року:

Азартъ / щотижневий ілюстрований журнал ігор і спорту, суспільно-політичної сатири та юмористики/ ред. Є.Б.Будяковський/. - **Санкт-Петербург** (рос. Санктъ-Петербургъ - Російська імперія), 1906: №№1-4. - рос.м.

Журнал "Азартъ" - 1906 р.

Газета "Ауто" - 1912 р.

Ауто / единственная въ Россіи ежедневная газета всѣхъ видовъ спорта/ ред. В.Алєксєєв/. - **Москва** (Російська імперія), 1912, - 4 с.: іл. - рос.м.

Библиотека русскаго спорта / щомісячний журнал/ ред. К.В.Ковзан/. - **Москва** (Російська імперія), 1911: №№ 1 (січень) - 3-4 (березень-квітень), - 64-82 с. - рос.м.

Журналу "Бібліотека русскаго спорта" - 1911 р.

Журнал "Вестникъ русскаго сокольства"

Вестникъ Петроградской футбольной лиги / рубрики: "Хроника" та "Провинциальная хроника"/ **- Петроград** (рос. Петроградъ - Російська імперія), серпень 1916 - листопад 1918: 77 номерів. - рос.м.

Вестникъ Русскаго сокольства / орган Союзу російського сокольства/ 10 номерів на рік - крім літніх місяців/ ред. Л.І.Данілевич/. - **Санкт-Петербург** (рос. Санктъ-Петербургъ - Російська імперія): вид. "Правление Союза русскаго сокольства", 1913-1918, - за рік загалом 104-302 с. - рос.м.

Вестникъ спорта / газета усіх видів спорту:…./ виходила двічі на тиждень або щотижнево, під час змагань - щоденно / ред. Н.Я.Петров/. - **Санкт-Петербург** (рос. Санктъ-Петербургъ - Російська імперія), 1910-1915, - 4 с.: іл. - рос.м.

Геркулесъ / журнал спорта/ ред. І.В.Лебєдєв/ - **Санкт-Петербург** (рос. Санктъ-Петербургъ - Російська імперія), 1912-1917. - рос.м.

Журнал "Геркулесъ" -

Illustriere Osterreichishe Sportblatt - Відень (нім. Wien - Австрія, Австро-Угорська імперія), 1911-14. - нім.м.

Illustriere Sportzeitung - Відень (нім. Wien - Австрія, Австро-Угорська імперія), 1911-14. - нім.м

"Илюстрированный журнал атлетики и спорта"

Илюстрированный журнал атлетики и спорта / ред. І.В.Лебедєв/. Виходив двічі на місяць. - **Санкт-Петербург** (рос. Санктъ-Петербургъ - Російська імперія), 1905: №1/2 (лютий) - №№5,6 (не вказ.), - 132 с., - рос.м.

Къ спорту! / щотижневий журнал/ офіційний орган Московської футбольної ліги/ ред. Н.І.Соловйов/. - **Москва** (Російська імперія), 1911-1917, - 16 с.: іл. - рос.м. *(див. том I - с.232,234, 236,240 і том III - с.235,249,271,290).*

Журнал "Русскій спортъ"

Русскій спортъ / щотижневий ілюстрований журнал усіх видів спорту/ ред. А.Г.Юзбашев (з 1909 р.), К.Я.Ковзон (з 1911 р.)/. - **Москва** (Російська імперія), 1909-1919: у 1910 виходив двічі на тиждень (четвер і неділя), - рос.м. *(див. том III - с.210,221,264).*

Сила и здоровье / щомісячний ілюстрований журнал усіх видів спорту / ред. Г.Трунн/. - **Санкт-Петербург** (рос. Санктъ-Петербургъ - Російська імперія), 1909-1913: 1911 - 2 рази на місяць, 1912-1914 - щотижневий. - рос.м.

Sport Vilag / газета/. - **Будапешт** (угор. Budapest - Австро-Угорська імперія), 1901-1902, 1910-1912. - угорс.м. *(див. том II - с.155,163,179,181)*

Журнал "Къ спорту!"-

Спортивная жизнь / щотижневий журнал усіх видів спорту/ ред. В.І.Мейєр/. - **Санкт-Петербург** (рос. Санктъ-Петербургъ - Російська імперія), 1907: №№1-52. - рос.м.

Спортъ / щотижневий ілюстрований журнал, присвячений усім видам спорту/ ред. А.П.Волков/. - **Москва** (Російська імперія), 1908: №№1 - 4/5, - 16 с.: іл. - рос.м.

Спортъ / щотижневий журнал/ ред. А.П.Нагель/. - **Санкт-Петербург** (рос. Санктъ-Петербургъ - Російська імперія), - 1900-1904, потім **Иллюстрированный журнал всех видов спорта**, 1907-1908, - 16 с.: іл.. - рос.м. *(див. том III - с. 243).*

Журнал "Спортъ" №2
Санкт-Петербург - 1908 р.

Журнал "Спортъ" №25
Санкт-Петербург - 1908 р.

Журнал "Стадіон" - 1916.

Стадіонъ / щотижневий ілюстрований журнал про спорт/ гол. ред. Л.А.Чаплинський/. - **Петроград** (рос. Петроградъ - Російська імперія), 1915-16. - рос.м.

Физическое Образованіе и Спортъ / щомісячний журнал/ ред. С.К.Архангельский/. - **Санкт-Петербург** (рос. Санктъ-Петербургъ - Російська імперія), 1910. - рос.м.

Футболистъ / газета виходила перед футбольними змаганнями у Москві/. - **Москва** (Російська імперія), 1913. - рос.м.

Газета "Футболистъ" - Москва

Футболистъ / щотижнева газета з усіх видів спорту/. - **Санкт-Петербург** (рос. Санктъ-Петербургъ - Російська імперія), 1913-1914 (з додатками й спец. номерами), - 4 с.: іл. - рос.м. *(див. том I - с.280).*

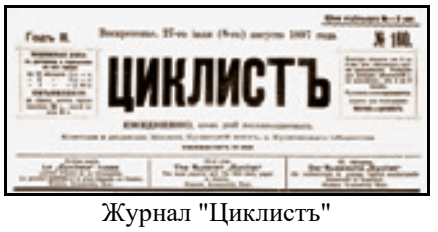

Журнал "Циклистъ"

Циклистъ / двотижневий журнал усіх видів спорту, автомобілізм і фотографія/ ред. Д.А.Голомзін/. - **Москва** (Російська імперія), 1895-1904 (до 1904 не приділяв уваги футболу): 1904: 25 номерів. - рос.м.

Газета "Футболистъ" - Санкт-Петербург

<u>після 1917 року</u>:

Буковина спортивна / газета/- **Чернівці**, 1991: від №4 і далі. - укр.м.

Галицький футбол / газета/ - **Дрогобич** Львівської обл.: первинна журналістська організація, з січня 1992 до листопада 1994 (усього 45 номерів), - 4-8 с.:, іл., 5000 прим. - укр.м.

Екатеринославскій спортъ / щотижнева газета/ орган місцевих спортивних осередків/. - **Катеринослав** (рос. Екатеринослав, нині - Дніпро): "Объединенное спортивное Общество г. Екатеринослава", 1918, - 4 с. - рос.м.

Ilustrowany tygodnik sportowy / Ілюстрований спортивний тижневик/. - **Вільнюс** (польс. Wilno - Польща, нині лит. *Vilnius* – Литовська Республіка), 1921. - польс.м.

Карпати / газета/. - **Львів**: газета ФК "Карпати", жовтень 1990 - червень 1994 (усього 25 номерів), - 16 с.: іл., 25000 - 1000 прим. - укр.м. *(див. том I - с.138,141).*

Маккаби / журнал про єврейський спорт/. **- Миколаїв**???., 1918: №4-5. - рос.м.

Радянський спорт / газета/. - **Київ**: орган Комітету фізичної культурі та спорту при Раді Міністрів УРСР та Українській Республіканські Раді профспілок, 1938-1939, 1949 - квітень 1965 (далі як "**Спортивна газета**"). - укр.м.

Советский спорт / газета/. - **Москва**, березень 1946 - 1991. - рос.м.

Sport / щотижневик/ офіційний орган ЛОЗПН/. - **Львів** (польс. Lwów - Польща), 1920-1927, 1932. - польс.м.

Спорт в СССР / щомісячний ілюстрований журнал / додаток до журналу *"Советский Союз"*/. - **Москва**, 1963-1991 (з грудня 1989 р. мав назву "**Спорт в СССР и в мире**"), - рос., англ., франц., угорс., іспан. і нім. м.

Спортивна газета / виходила тричі на тиждень/. **- Київ**: орган Комітету фізичної культури та спорту при Раді Міністрів УРСР та Українській Республіканській Раді профспілок, квітень 1965 (замість газети "**Радянський спорт**") - жовтень 2008, - укр.м. *(див. том I - с.138,141).*

Спортивные игры / щомісячний журнал/. - **Москва**, 1955-1990, - рос.м.

Стадион / спецвипуски до обласного спортивного щотижневика *"Наш дом"*/ ред. В.В.Селецький/. - **Вінниця**, грудень 1998, - 8 с., іл. - рос.м.

Старт / щомісячний журнал/. **- Київ**: орган Комітету по фізкультурі та спорту при Раді Міністрів УРСР, 1967-1992, - укр.м.

Страсти болельщика / газета/. - **Вінниця**: вид. вінницького обл. рекламно-інформ. щотижневика "Тумба" - блок №9, липень 1996 - 2001. - 6-8 с.: іл., 6000 прим. - рос.м.

Український футбол / щотижнева газета/. - **Київ**: спецвипуски газети *"Молодь України"*, - серпень 1990 - березень 1991, потім як додаток до газети *"Молодь України"*, 1991-2018, - 8 с.: іл., - понад 500000 прим. - укр.м. *(див. том I - с.142)*.

Фізкультура і спорт / щомісячний журнал/. - Київ, 1945-1965. - рос.м. (до 1957), - укр.м. (з 1957).

Футбол / щотижнева газета/. - **Москва**: додаток до газети *"Советский спорт"*, 1960 (травень) - 1967 (жовтень); 1967 (листопад) - 1990 (червень) мала назву **Футбол-Хоккей**; - у 1990-91 - видання Федерації футболу СРСР, - 16 с.: іл., - рос.м.

Футболофіл-ревю / щомісячна газета/ упор. А.Ф.Коломієць/. - **Київ**: Українське товариство колекціонерів-футболофілів (УТКФ), 2000-2001: 2000 - №№1-12, 2001 - №№1-2, - 8 с.: іл. - укр.м.

Футбол Поділля / щотижнева газета/ ред. Ю.Любущенко/. - **Вінниця**, січень 1994 - 1996 (152 номери), на 8 с.: іл., 2 та 3 тис. прим. - укр.м.

Архівні документи

Матеріали **Центрального Державного історичного архіву України** (ЦДІАУ) у **м. Києві** - справи фондів: **268** (оп.1 - спр.669), **274**, **289** (оп.1 - спр.54 ч.1а, 312), **313** (оп.2 - спр.2658 ч.2, 3216), **442** (оп.636 - спр.647 ч.III, оп.641 - спр.704) та **707** (оп.79 - спр.7а; оп.256 - спр.172,264; оп.294 - спр.2,25).

Матеріали **Центрального Державного архіву вищих органів влади та управління України** (Київ) - справи фондів №№ **5, 16, 17, 18, 55, 81, 90, 153, 163, 274, 442, 707, Р-4673** та **Р-5090**.

Матеріали **Центрального державного історичного архіву України** (ЦДІАУ) **у м. Львові** - справи фондів: **146** (оп.25 - спр.204,222,1597; оп.58 - спр.2906); **201** (оп.1 - спр.307); **312** (оп.1 - спр.12,38,39,85,86,97, 99,109, 110,158 99,109,110,158); **348** (оп.1 - спр.250,478,479, 491, 6269); **366** (оп.1 - спр.13,17,22); **624** (оп.1 - спр.1,2,4); **640** (оп.1 - спр.2).

Матеріали **Центрального Державного архіву громадських об'єднань Україн** (Київ**)** - спр. 72707 ФП

Матеріали **Державного архіву Служби безпеки** (СБУ) **України** (Київ) **-** справи фондів **7** та **10**.

Матеріали **Державного архіву Міністерства внутрішніх справ** (МВС) **України** (Київ) **-** спр. фонду **40**.

Матеріали **Архіву періодики Російської Державної бібліотеки** (м.Хімки Московської обл. - Росія).

ДОВІДКОВІ МАТЕРІАЛИ

Матеріали **Державного архіву Вінницької області -** фонд р.**5257** (оп.1 - спр.5,10 - арк.12): світлини по спорту з фотоальбому Георгія Брілінга.

Матеріали **Державного архіву Дніпропетровської області** (м.Дніпро) - фонд **313** (оп.2 - спр.2658): листи про спортивні товариства Катеринослава.

Матеріали **Державного архіву Донецької області** (м.Донецьк) - фонд **313** (оп.2 - спр.2658): листи про спортивні товариства Юзівки та Костянтинівки.

Матеріали **Державного архіву м. Києва** - справи фонду **1265**.

Матеріали **Державного архіву Київської області** - справи фонду **10** (спр.П-4, 2412, Р-559, Р-2356).

Матеріали **Державного архіву Львівської області** (ДАЛО) - справи фондів **110** (оп.5 - спр.78), **966** та **1059** (оп.1 - спр.733).

Матеріали **Державного архіву Одеської області** - стравы фонду **2** (оп.7 - спр. 330).

Матеріали **Державного архіву Хмельницької області** - справи фонду **336** (оп.1 - спр.64).

Матеріали **Державного архіву Черкаської області -** справи фонду **143** (оп.1 - од.зб.2),

Матеріали бібліотеки **Вінницького обласного краєзнавчого музею**: спогади у друкованому вигляді Г.Г.Брилінга (розділ "История спорта в Виннице в 1907-1917", 1970. - рос.м.) та фото з колекції музею.

Матеріали архіву **Кременчуцького краєзнавчого музею** - справи фонду **1** (спр.129,246).

Матеріали архіву **Криворізького краєзнавчого музею**.

Матеріали архіву **Кропивницького краєзнавчого музею**.

Матеріали **Музею спорту і туризму в Варшаві** (польс. Warszawa - Польща) - sprawozdanie I Lwowskiego Klubu Sportowego "Czarni" за 1910-1917 роки.

Матеріали **Львівської наукової бібліотеки ім. В.Стефаника**.

Матеріали бібліотеки **Львівського університету** - sprawozdanie Lwowskiego Klubu Sportowego "Pogon" за 1907-1917 роки (сигн. №67915).

Матеріали **Науково-дослідної бібліотеки центральних держархівів України** (Київ) - арх. №№ 297-310.

Матеріали **Podkarpacka Biblioteka Cyfrowa**. - Ряшів (польс. Rzeszów - Польща).

Матеріали електронного архіву оцифрованих періодичних видань Центральної Наукової Бібліотеки Харківського Національного Університету ім. В.Н.Каразіна - http://karazin.back2news.org/

Приватний архів Миронова І.В. - одного з перших миколаївських футболістів і арбітрів: зошити з спогадами та записами.

Родинний архів Попчук Т.П. (м.Здолбунів. вул.Шевченка) - дочки Попчука П.А. з його спогаданами: "История Здолбуновского железнодорожного узла. События и люди: 1873-1939 гг.".

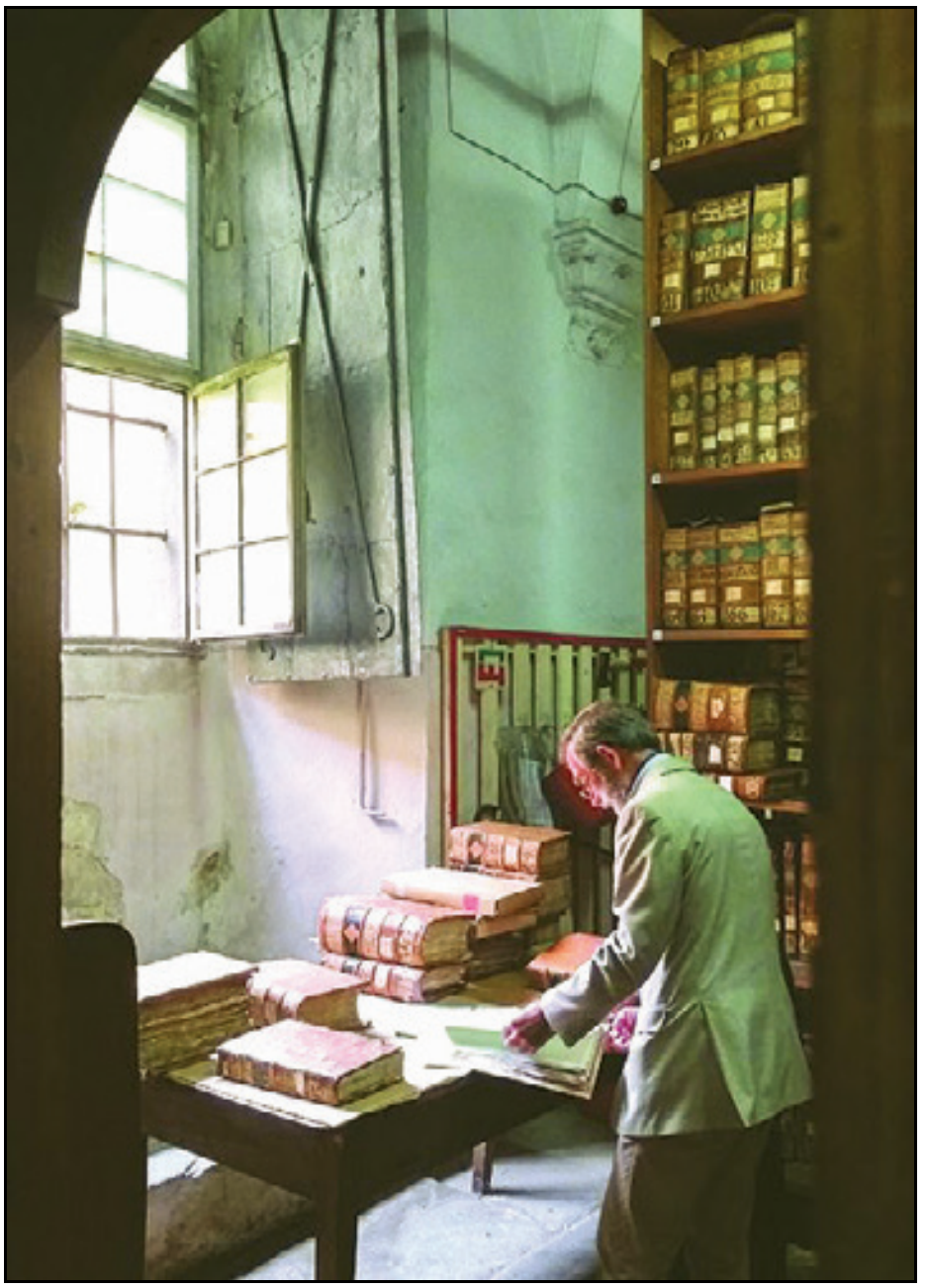

Учітеся, брати мої, думайте, читайте.

Тарас Шевченко - видатний український поет та мислитель

ДОДАТКИ ТЕКСТУ ПЕРШОДЖЕРЕЛ

У першому томі цього видання у підрозділі "Додаток тексту першоджерел і цікавих розробок" (сторінки 292-300) була приділена увага перш за все першим на теренах України виданням про футбол у м. Львові. Перш за все було представлене у повному обсязі (18 сторінок) перше видання 1900 року книжечки В.Лаврівського "Копана" українською (точніше - тоді русинською) мовою. Також була приділена увага взагалі першому видання на українських землях Е.Ценара "Гімнастичні ігри шкільної молоді" польською мовою (1891 р.вид.) з правилами гри у футбол та фундаментальному виданню І.Боберського "Копаний мяч" українською мовою (1906 р.вид) на 37 сторінках. Тепер прийшла черга і до першоджерел з футболу на українських землях півдня Російської імперії, перше з яких побачило світло у Одесі 1909 року.

Книга Л.С.Можаровського про футбол російською мовою:

Це перше на півдні Російської імперії на теренах сучасної України друковане видання посібника з футболу - книга Л.С.Можаровського "Футболъ. Руководство и правила" (видана газетою "Одесскіе новости" на 51 сторінці накладом у 600 примірників). Це був переклад з німецької мови, з додатком правил гри, вже прийнятих на той час Санкт-Петербурзькою футбол-лігою.

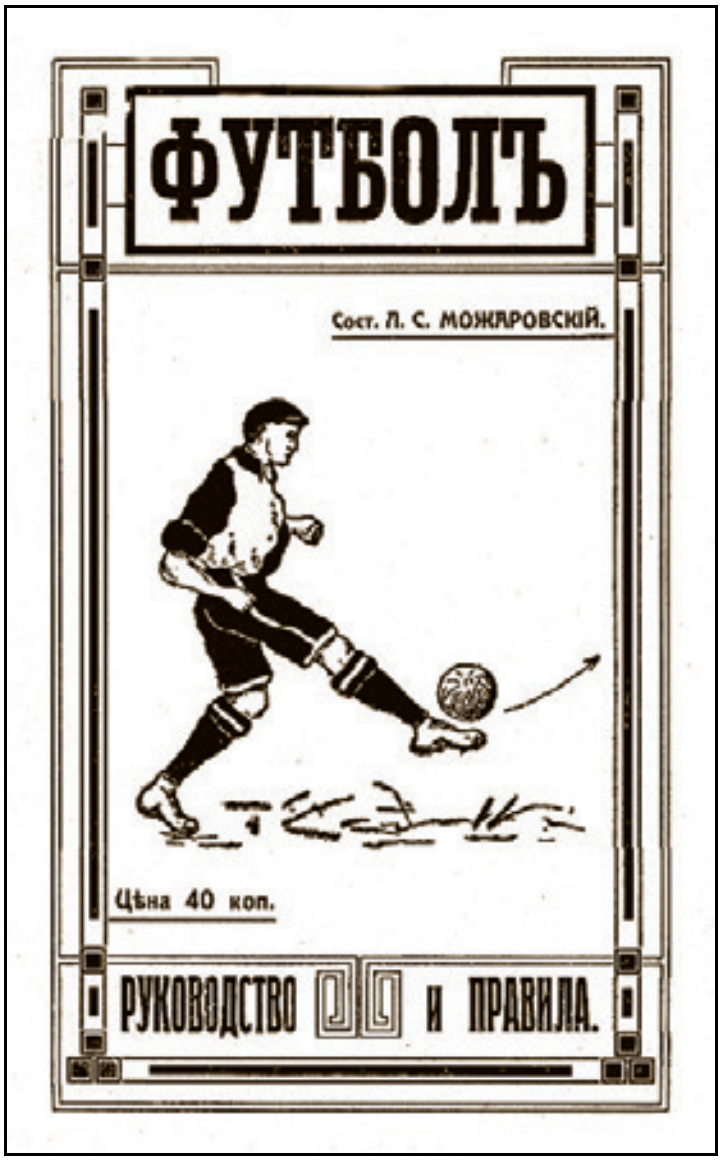

Л. С. МОЖАРОВСКІЙ.

ФУТБОЛЪ

РУКОВОДСТВО и ПРАВИЛА.

Переводъ съ нѣмецкаго
съ добавленіемъ правилъ игры, принятыхъ
С.-Петербургской Футболъ-Лигой.

ОДЕССА.
Тип. газ. „Одесскія Новости". Екатерининская, 8.
1909.

ОГЛАВЛЕНІЕ.

	Стр.
Вступленіе	5
Поле для игры	7
Главное положеніе игры	8
Игрокъ	16
Форварды	20
Ав-беки	22
Беки	24
Голкиперъ	26
Тренировка	29
Капитанъ	31
Посредникъ и его обязанности	32
Правила игры въ футболъ	40
Принадлежности для футбола	49
Техническія выраженія	51

Вступленіе.

Въ настоящемъ очеркѣ мы постараемся дать описаніе игры въ футболъ, сильно распространившейся въ послѣднее время во всѣхъ частяхъ свѣта.

Зачатки этого спорта мы видимъ въ римскихъ играхъ, затѣмъ, уже въ болѣе позднiй періодъ, а именно въ среднія вѣка находимъ его въ Италіи, Франціи и Англіи. Въ 17 и 18-омъ вѣкахъ этотъ спортъ, какъ очень опасный, былъ запрещенъ правительствомъ, но затѣмъ возстановленъ въ 19 столѣтіи. Съ этого періода игра въ футболъ развивается въ Англіи очень быстро, пользуясь симпатіями всего населенія Британіи. Съ возникновенія въ 1863 г. „Англійской футбольной ассоціаціи" спортъ принялъ громадные размѣры, образуя массу футбольныхъ организацій, изъ которыхъ мы отмѣчаемъ „Aston villa"—клубъ профессіональныхъ игроковъ и „Corinthianklub"—лигу игроковъ-любителей.

Въ послѣдніе годы спортомъ этимъ стали усиленно заниматься въ Швеціи, Франціи, Голландіи, Бельгіи, Германіи и др. странахъ. Футболъ развивается теперь въ значительной степени и у насъ въ Россіи.

Составитель

Поле для игры.

Главнымъ условіемъ для игры въ футболъ является ровное поле, такъ какъ только на

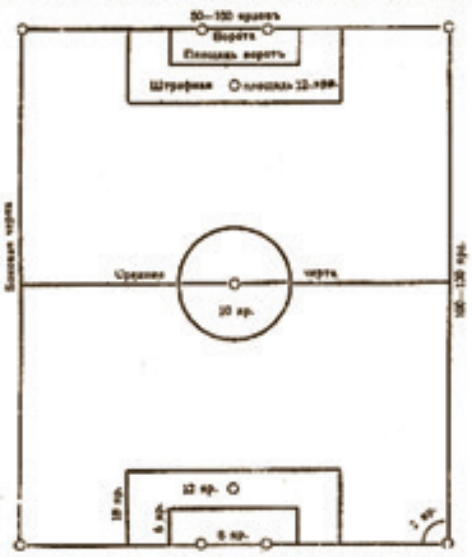

Рис. 1.

совершенно гладкомъ пространствѣ можно вести безпрепятственно мячъ.

— 7 —

По правиламъ игры въ футболъ слѣдуетъ выбирать поле длиною въ 100—130 ярдовъ и 50—100 яр. въ ширину [1]).

Главное положеніе игры.

Главная суть игры состоитъ въ томъ, чтобы съ помощью пинка ногой (руками не

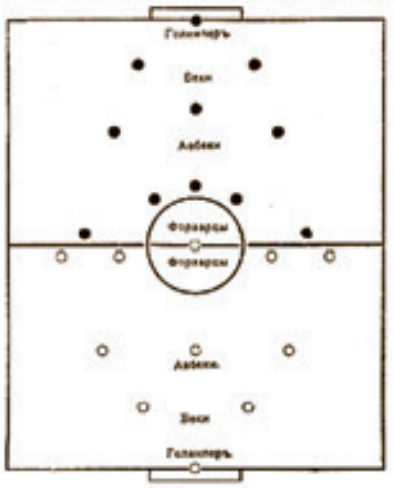

Рис. 2.

разрѣшается пользоваться) прогнать мячъ черезъ ворота [2]) противника. Двѣ партіи (команды) играютъ другъ противъ друга, стараясь защищать собственныя ворота и нападать на непріятельскія.

Полная команда состоитъ изъ 11 игроковъ, а именно:

5 *форвардовъ*,
3 *хавбековъ*,
2 *боковъ* и
1 *голкипера* (вратаря).

Форварды должны нападать, *беки* и *голкиперъ* защищать, въ то же время, какъ *хавбеки* поддерживаютъ, какъ нападеніе, такъ и защиту. Каждый игрокъ старается повозможности сохранить свое мѣсто отъ начала до конца игры, потому что противники могутъ воспользоваться тѣмъ, что чье-нибудь мѣсто, хотя бы и на мгновеніе, останется незанятымъ и извлечь выгоду изъ упущенія контръ-партнеровъ.

Послѣ начала игры центральный форвардъ одной изъ команды ударяетъ въ мячъ, передавая его одному изъ своихъ партнеровъ. Сейчасъ же послѣ удара эта команда старается повести и удержать мячъ, приближаясь постепенно къ непріятельскому лагерю. Ясно, что при равныхъ силахъ рѣдко удается сейчасъ же прогнать мячъ черезъ непріятельскія ворота [1]); долго приходится скитаться по полю мячу, пока представится удобный случай загнать его въ непріятельскія ворота.

[1]) Ярдъ=3 футамъ.
[2]) Описаніе всѣхъ необходимыхъ принадлежност., см. стр. 49.

[1]) Голъ.

Какъ лучше всего провести мячъ между рядами противниковъ? Игрокъ, овладѣвшій мячемъ, старается обойти каждаго изъ враговъ.

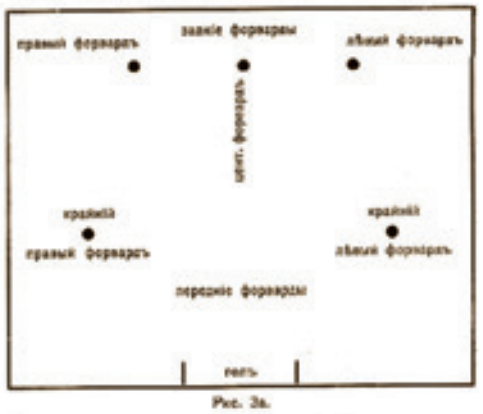

Рис. 3а.

Онъ можетъ этого достигнуть, быстро и ловко толкая мячъ прямо на противника, а затѣмъ (одновременно или немного спустя) увертываясь и пробѣгая мимо него. При этомъ онъ долженъ заботиться, чтобы мячъ оставался возможно ближе къ ногѣ, не давая, такимъ образомъ, возможности противнику, находящемуся часто очень близко отъ него, овладѣть мячомъ.

Достигнувъ воротъ, игрокъ можетъ соотвѣтствующимъ пинкомъ загнать мячъ въ непріятельское святилище.

Рис. 3.

Но не легко дается эта побѣда: противникъ, вѣдь, не дремлетъ и ежесекундно можетъ легко помѣшать форварду, вырвать у него мячъ своимъ нападеніемъ. Во избѣжаніе этого, форвардъ, не желающій потерять мячъ, передаетъ его своему партнеру, или, иначе говоря, *пассируетъ*. Благодаря этой „общей" игрѣ наступленіе получаетъ лишній козырь, такъ какъ противники принуждены слѣдить сразу за нѣсколькими лицами. Если эта игра, *пассировка*, ведется по извѣстному плану, т. е. если команда обходитъ своихъ противниковъ и достигаетъ воротъ, то она называется *совмѣстной игрой или комбинаціей*, которая является основой новѣйшей футбольной игры.

Въ ней то и заключается залогъ побѣды надъ противниками. Игра пріобрѣтаетъ сразу другой оборотъ. Центральный форвардъ при сигналѣ, возвѣщающемъ о началѣ игры, пассируетъ одному изъ своихъ партнеровъ, послѣдній передаетъ мячъ другому партнеру, чтобы провести мячъ между противниками. Если передъ игрокомъ свободная дорога, то онъ бѣжитъ самъ къ непріятельскимъ воротамъ, пока на пути ему не встрѣтится противникъ. Тогда онъ сразу останавливается и пассируетъ своему партнеру, который находится на свободномъ отъ противниковъ мѣстѣ. Главное правило совмѣстной игры заключается въ слѣдующемъ: игрокъ, владѣющій мячемъ, долженъ бѣжать съ нимъ по возможности меньше времени, въ то время, какъ его партнеры стараются держаться дальше отъ противниковъ.

Эта совмѣстная игра, ведущаяся обыкновенно тремя задними форвардами, т. е. находящимися ближе къ своему лагерю, называется *„тройной игрой"*. Защита противниковъ старается разрушить быстрымъ натискомъ это нападеніе. Но какъ же дальше? Задніе форварды, будучи застигнуты непріятельской защитой, передаютъ мячъ своимъ переднимъ форвардамъ. Одинъ изъ послѣднихъ, получивъ мячъ, уже не пассируетъ, а быстро бѣжитъ къ непріятельскимъ воротамъ, передаетъ его подбѣжавшему уже за это время одному изъ заднихъ форвардовъ, который загоняетъ мячъ сильнымъ ударомъ въ ворота.

Конечно, одинъ изъ форвардовъ можетъ и самъ провести мячъ у противника, но онъ не долженъ увлекаться и злоупотреблять этимъ и обязанъ помнить, что только при совмѣстной игрѣ съ своими партнерами можно достигнуть положительныхъ результатовъ.

На авъ-бековъ возложена самая трудная обязанность, благодаря чему они и названы оплотомъ всякой команды. Они должны поддерживать форвардовъ при нападеніи и бековъ при защитѣ. Форварды получаютъ отъ ав-бековъ мячъ, часто передаютъ его обратно и ав-беки получаютъ иногда возможность загнать мячъ въ непріятельскій голъ. Видная роль при всемъ этомъ принадлежитъ центральному ав-беку, который мѣтко былъ названъ кѣмъ-то позвоночникомъ партіи. Одновременно ав-беки принимаютъ участіе въ защитѣ, очень неблагодарной роли для нихъ,

такъ какъ они нападаютъ на противниковъ, а мячъ выхватываютъ и откидываютъ беки. Послѣдніе должны думать только о томъ, чтобы избавить свой голъ отъ непріятной близости мяча; эту задачу они исполняютъ совмѣстно съ голкиперомъ.

II. Игрокъ.

Послѣ того, какъ мы разобрали общій ходъ игры, обратимся къ обязанностямъ игрока. Что долженъ знать каждый игрокъ? Во-первыхъ, въ совершенствѣ всѣ правила [1]), въ особенности важны правила объ „Off-side" (§ VI и § IX) о неправильной и опасной игрѣ; во-вторыхъ, игрокъ долженъ умѣть владѣть собой и мячемъ и стараться отвыкнуть отъ своихъ ошибокъ и недостатковъ.

Важно умѣть задержать на ходу мячъ и, не затрудняясь сообщить ему ударъ, находясь въ различныхъ положеніяхъ. Въ послѣдующихъ отрывкахъ мы разберемъ элементарные удары, необходимые для каждаго игрока.

1. *Начинающій* долженъ знать слѣдующіе удары:

a) Ударъ носкомъ (примѣнимъ для удара вратаря и свободномъ ударѣ,

b) боковой ударъ (употребляется при пассировкѣ),

c) ударъ подъемомъ ноги (примѣнимъ для ударовъ защиты и нападенія).

Ударъ носкомъ является самымъ легкимъ: носкомъ ботинка попадаютъ въ часть мяча нѣсколько ниже середины.

[1]) См. ниже правила игры.

Желательно, чтобы начинающій тренировался, т. е. билъ бы мячъ въ какую-нибудь цѣль. Эта тренировка дастъ впослѣдствіи возможность направлять мячъ въ какую угодно цѣль. Въ этомъ ударѣ слѣдуетъ особенно упражняться, такъ какъ всякій хорошій игрокъ

Рис. 4.

долженъ умѣть толкнуть мячъ арш. на 70. Чтобы сообщить особенную силу удару, слѣдуетъ стать подъ нѣкоторыхъ угломъ къ мячу (рис. 4).

Боковой ударъ мячу можно сообщить или внѣшней, или внутренней стороной ноги. Ударъ этотъ примѣняется при короткихъ разстояніяхъ, хотя нѣкоторымъ игрокамъ удается съ помощью такого удара отбросить мячъ на значительное разстояніе.

Наконецъ, ударъ, отмѣчающій хорошаго игрока, — это ударъ подъемомъ. Сообщить такой ударъ мячу, находящемуся въ воздухѣ, не трудно; мячу, катящемуся по землѣ—довольно затруднительно. Въ мячъ стараются попасть подъемомъ ноги, сохраняя вытянутое положеніе ея (рис. 5). При дальнѣйшемъ упраж-

Рис. 5.

неніи замѣчаемъ, что мячъ тѣмъ параллельнѣе землѣ, чѣмъ болѣе вытянута нога. Ударъ этотъ при хорошемъ выполненіи пригоденъ для защиты и для нападенія, какъ, напримѣръ, ударъ въ ворота.

Необходимо пріучаться выполнять всѣ 3 удара обѣими ногами, какъ и умѣть задер-

жать мячъ на ходу. Это выполняется тремя способами. Во-первыхъ, на катящійся мячъ наступаютъ ногой или же захватываютъ его между ногами, сжимая колѣни (рис. 6).

Наконецъ, мячъ можно задержать внутренней стороной ноги, слегка коснувшись мяча, а затѣмъ медленно отставивъ ногу.

Рис. 6.

Всѣ эти три способа требуютъ хорошей тренировки.

Согласно правиламъ, ударять мячъ разрѣшается всѣми частями тѣла, исключая рукъ. Однимъ изъ такихъ ударовъ является ударъ головой, который производится обыкновенно верхней частью лба. Для практическаго усвоенія всѣхъ этихъ пріемовъ слѣдуетъ нападать нѣсколькимъ форвардамъ на голъ, защищаемый двумя беками и вратаремъ, или же иг-

рать въ двѣ партіи. При этомъ игроки должны стараться оставаться на своихъ мѣстахъ, не забѣгать слишкомъ впередъ и не мѣшать своимъ партнерамъ. Рекомендуется также игрокамъ не привыкать исключительно къ своему полю, такъ какъ приходится играть и на другихъ площадяхъ. Кромѣ всего этого, нужно обратить усиленное вниманіе на точное соблюденіе правилъ игры, такъ какъ игрокъ, привыкшій къ неправильной игрѣ и запрещеннымъ пріемамъ, не приноситъ своей партіи ничего кромѣ вреда.

Форварды.

„Нападеніе—лучшая защита". Въ хорошемъ нападеніи заключается не только успѣшная защита, но и залогъ къ побѣдѣ. Даже блестящая защита не можетъ воспрепятствовать противникамъ достигнуть своихъ воротъ, если отсутствуетъ собственное нападеніе. Понятно теперь, что обязанностью всякой организаціи является выборъ въ форварды людей смѣлыхъ, быстрыхъ, ловкихъ и энергичныхъ, людей расторопныхъ и сообразительныхъ, замѣчающихъ быстро слабыя стороны противниковъ. Въ то время, какъ три задніе форварда ведутъ правильную пассировку, оба переднихъ форварда играютъ крайне быстро. Вотъ почему передними форвардами выбираются лучшіе бѣгуны команды, не лишенные къ тому же проворства, рѣшимости и настойчивости. Въ одно мгновеньe долженъ онъ сообразить, передать-ли мячъ своему форварду

или ав-беку, или самому перехитрить противника. Въ послѣднемъ случаѣ, обманувъ бдительность врага, онъ быстро ведетъ мячъ къ воротамъ, а затѣмъ на полномъ ходу передаетъ его одному изъ своихъ форвардовъ, или самъ сильнымъ пинкомъ загоняетъ его въ ворота.

Игра трехъ заднихъ форвардовъ нѣсколько отличается отъ — двухъ переднихъ или, такъ называемыхъ, крайнихъ форвардовъ. Въ то время какъ у послѣднихъ все должно быть основано на быстротѣ, задніе форварды ведутъ сложную пассировку, то между собой, то съ авбеками, то со своими крайними форвардами. При совмѣстной игрѣ задніе форварды приближаются правильной линіей все ближе и ближе къ голу. Центральный форвардъ, окруженный противниками, передаетъ мячъ лѣвому форварду, который въ свою очередь передаетъ мячъ правому своему партнеру, причемъ вся эта пассировка должна вестись не по воздуху, а по землѣ. Но если эта совмѣстная игра и ставится форвардами на первый планъ, то все же каждый изъ нихъ долженъ умѣть собственными силами провести мячъ у противника.

Центральный форвардъ старается опредѣлить, въ какомъ мѣстѣ лучше всего провести у противника мячъ, и согласно этому передаетъ послѣдній правому или лѣвому своему партнеру. Послѣ этого, каждый изъ заднихъ форвардовъ долженъ во время передать мячъ одному изъ крайнихъ форвардовъ.

Результатъ игры будетъ тѣмъ успѣшнѣе, чѣмъ чаще будутъ форварды бить въ голъ мячемъ, или, какъ это говорится, производить „goal-shot". Вся партія должна привѣтствовать такой ударъ, хотя бы и не достигшій желаемаго результата. Еще на разстояніи шаговъ 20—25 отъ непріятельскихъ воротъ имѣетъ иногда смыслъ дать такой „goal-shot". Особенно трудно задержать вратарю мячъ, летящій на высотѣ приблизительно одного аршина отъ земли. Въ такихъ ударахъ, производимыхъ обыкновенно подъемомъ ноги, форварду нужно особенно практиковаться. „Goal-shot" совѣтуется производить такимъ образомъ, чтобы мячъ прошелъ около шеста воротъ, такъ какъ такой ударъ голкиперъ почти не въ состояніи задержать.

Авбеки.

Видная роль въ игрѣ принадлежитъ тремъ авбекамъ, обязанности которыхъ мы теперь и разсмотримъ. Уже то, что они участвуютъ и въ нападеніи и въ защитѣ, свидѣтельствуетъ о разнообразіи и трудности ихъ задачи. Отъ нихъ требуется не только большая доля упорства, но и хорошая тактика и техника. Кромѣ всего этого, отъ авбека требуется быстрота въ бѣгѣ и сильный ударъ, которымъ онъ могъ бы освободить свои ворота отъ угрожающей опасности и подать мячъ одному изъ своихъ партнеровъ.

Разсмотримъ теперь, какова должна быть тактика авбека, какъ защитника. Предполо-

жимъ, что авбекъ нападаетъ на непріятельскаго форварда, но послѣднему удается передать мячъ своему крайнему форварду. Авбекъ не можетъ уже помѣшать ему вести мячъ, становится за бекомъ и, въ то время какъ послѣдній набѣгаетъ на форварда, авбекъ выхватываетъ мячъ и отбрасываетъ его, или же мѣшаетъ другимъ непріятельскимъ форвардамъ сдѣлать „goal-shot". Въ томъ случаѣ, если поле свободно отъ непріятелей, авбекъ ведетъ мячъ маленькими толчками и передаетъ его одному изъ своихъ форвардовъ, желательнѣе — крайнему.

Случается, что ав-бекъ, окруженный противниками, не въ состояніи отбить мяча и повести его своимъ форвардамъ; тогда онъ пассируетъ своему же другому ав-беку, который отбрасываетъ или ведетъ мячъ въ надлежащее мѣсто. Послѣ того какъ опасность, такимъ образомъ, перестала грозить голу, ав-беки идутъ въ нападеніе, ведя оживленную пассировку со своими форвардами.

Иногда ав-беки занимаютъ на нѣкоторое время мѣсто форвардовъ, что напоминаетъ нѣсколько вышеописанную комбинацію съ беками. Въ такихъ случаяхъ форварды пассируютъ иногда своимъ ав-бекамъ, которымъ предоставляется сдѣлать „goal-shot".

Если вражескимъ бекамъ удается вырвать мячъ и отбросить его, то ав-беки стараются поймать мячъ на лету и подъемомъ ноги отбить его къ непріятельскому голу. Такой ударъ, весьма важный для ав-боковъ, требуетъ усиленныхъ упражненій; мячъ при такомъ ударѣ летитъ обыкновенно высоко и ударъ не можетъ быть точнымъ. Однако, хорошіе игроки могутъ такимъ ударомъ загнать мячъ въ непріятельскія ворота. Необходимъ также для ав-бека, особенно центральнаго, выше описанный головной ударъ.

По своей дѣятельности въ качествѣ защиты и нападенія, и по пользѣ приносимой партіи, фаланга ав-боковъ справедливо называется оплотомъ и основой всякой команды.

Беки.

Главной обязанностью бека является защита собственнаго гола, причемъ переходъ въ нападеніе съ его стороны влечетъ серьезныя опасности для партіи; поэтому бекъ ни въ коемъ случаѣ не долженъ этого дѣлать.

Спрашивается, какого рода игрокамъ надо отдать предпочтеніе при выборѣ въ беки, тяжеловѣснымъ или легковѣснымъ? Мы думаемъ, что—тяжеловѣснымъ, такъ какъ они могутъ разрушить своимъ натискомъ и вѣсомъ нападеніе непріятелей лучше, чѣмъ легковѣсные, хотя бы и ловкіе игроки.

Въ особенности у бека должны быть развиты стремительность и ударъ, не исключая остальныхъ качествъ хорошаго игрока.

Бекъ долженъ отбрасывать мячъ шаговъ на 50—60 отъ своего гола, освобождая послѣдній отъ минутной опасности; онъ старается подать мячъ своимъ крайнимъ форвардамъ, такъ какъ въ такомъ случаѣ мячъ не такъ скоро попадаетъ къ противникамъ.

Беку въ особенности нужно умѣть ударять мячъ и правой, и лѣвой ногой, въ виду того, что онъ лишь въ рѣдкихъ случаяхъ имѣетъ время стать въ удобное положеніе.

Въ тѣхъ случаяхъ, когда голу не грозитъ опасность, бекъ можетъ не отбить сразу мячъ, что являются его прямой обязанностью, а передать его ближайшему ав-беку для отправленія въ надлежащее мѣсто. Нѣкоторые беки, которымъ удается отбросить мячъ на большія разстоянія, злоупотребляютъ этимъ и наносятъ вредъ своей партіи, такъ какъ мячъ попадаетъ къ противникамъ-бекамъ.

Бекъ ни въ какомъ случаѣ не долженъ переставать играть, хотя бы его противникъ безспорно находился въ off-side (въ сторонѣ), такъ какъ въ нѣкоторыхъ случаяхъ посредникъ *) можетъ это не замѣтить и не признать, или же перемѣна мѣстъ игроковъ можетъ создать другое положеніе, при которомъ непріятель не будетъ считаться въ „off-side". Кромѣ этого, бекъ, у котораго противникъ-форвардъ провелъ мячъ, не долженъ бросить игры, ибо противникъ можетъ потерять мячъ, споткнуться или упасть. Бекъ долженъ спокойно слѣдить за пассировкой противниковъ, не метаться, а затѣмъ, улучшивъ удобный моментъ, стремительно броситься на мячъ и завладѣть имъ.

Беки должны хорошо сыграться, какъ между собой, такъ и со своими ав-беками и голкиперомъ. Послѣднее предоставитъ имъ

*) Судья.

возможность хорошо знать, какъ поступитъ любой ихъ партнеръ въ любой моментъ.

Еще разъ упоминаемъ, что бекъ ни подъ какимъ видомъ не долженъ вести мячъ.

Голкиперъ.

Вратарь—долженъ стараться быть спокойнымъ, не теряться въ критическія минуты и ни въ коемъ случаѣ не вести рискованной игры. Ему слѣдуетъ также усиленно тренироваться.

Голкиперъ долженъ обладать прежде всего хорошей техникой и умѣніемъ выбрать выгодную позицію. Если онъ стоитъ неправильно, то можетъ пропустить и легкій ударъ.

Хорошій голкиперъ стоитъ обыкновенно шага на $1^1/_2$ отъ линіи; при высокихъ goal-shot'ахъ онъ отбѣгаетъ назадъ и схватываетъ мячъ.

Для выбора правильной позиціи, вратарь долженъ раздѣлить, мысленно, площадь воротъ на три равныя части: затѣмъ, голкиперъ, ожидая ударъ, становится въ части, ближайшей къ нападающему, на разстояніи опять таки приблизительно одного шага отъ гола.

Упражняясь нѣкоторое время такимъ образомъ, игрокъ сможетъ механически занимать правильное мѣсто передъ ударомъ, обращая вниманіе не на самого врага, а на положеніе ноги его при нанесеніи goal-shot'а.

Голкиперъ старается сильно и увѣренно отбивать мячъ, такъ какъ въ противномъ случаѣ послѣдній можетъ попасть подъ ноги

противника, могущаго сдѣлать вѣрный goal-shot'а". Принимая это въ соображеніе, вратарь долженъ отбивать мячъ руками *) и только въ случаѣ крайней необходимости ногами. Даже при очень слабомъ ударѣ голкиперъ не долженъ отбивать мячъ ногами, при нуждѣ же—отбросить его повыше и въ сторону.

Мячъ, катящійся по землѣ, можно поймать слѣдующимъ образомъ: голкиперъ, наклонивъ корпусъ, подводитъ вытянутыя ладони подъ мячъ и такимъ образомъ, поднимаетъ его къ груди. Ноги должны быть сомкнуты на случай, если мячъ выскользнетъ.

Въ особенности боятся голкипера ударовъ средней вышины, которые совѣтуется отбивать слѣдующимъ образомъ: подставивъ свой корпусъ подъ летящій мячъ, онъ охватываетъ неуспѣвшій еще коснуться груди мячъ. Такимъ же образомъ отбивается мячъ, падующій сверху.

Высокіе удары рискованно сразу парировать, а дѣлается это въ два пріема: а) ладони приподнятыхъ рукъ отставляются нѣсколько назадъ, благодаря чему сообщается легкій толчекъ вверхъ и впередъ; в) при паденіи мячъ легко словить. Такіе же высокіе удары отбиваются двумя кулаками (повторяемъ— это сопровождается нѣкоторымъ рискомъ); кулаки складываются вмѣстѣ и мячъ отбивается косточками пальцевъ.

*) Только вратарю разрѣшается отбивать мячъ руками.

Высокій „goal-shot", пролетающій мимо шеста воротъ, или, такъ называемый угловый ударъ, можно задержать, прижавъ мячъ къ шестамъ или перекладинѣ.

Рис. 7.

Низкіе „goal-shot"'ы многіе вратари отбиваютъ ногами, что удается имъ довольно рѣдко. Мы же рекомендуемъ слѣдующій своеобразный способъ: броситься во всю длину тѣла на землю и вытянутыми руками задержать мячъ, который въ случаѣ опасности мо-

ментально отбрасывается въ сторону или за лицевую сторону своего же гола (corner-kick, см. правило § VII).

Съ беками голкиперъ долженъ хорошо сыграться, въ рѣдкихъ случаяхъ принимая даже отъ нихъ пассъ.

Приводимъ краткія наставленія голкиперу:

Бдительность въ игрѣ.
Полное согласіе съ беками.
Принятіе надлежащей позиціи.
Увѣренный и правильный ударъ.
Рѣшительность и хладнокровіе.

Тренировка.

Какъ каждый спортъ и футболъ требуетъ усиленной тренировки. Мускулы игроковъ постепенно и медленно подготовляются къ спортивному сезону.

Нужно различать тренировку передъ началомъ и во время сезона. Передъ началомъ сезона нужно остерегаться много ѣсть, пить и совершенно оставить алкоголь и куреніе; игрокъ долженъ развить ловкость, сильный и мѣткій ударъ, хорошую пассировку, равно какъ и тактику, неразрывно связанную со спокойствіемъ.

Для достиженія выносливости, необходимой для каждаго игрока, футболистъ долженъ пробѣгать разстоянія длиною въ 800—1500 метровъ; передъ началомъ спортивнаго сезона игрокамъ совѣтуется развивать быстроту, пробѣгая короткія разстоянія, приблизительно метровъ въ 100. Понятно, что такія, сравнительно длинныя дистанціи, нужно пробѣгать постепенно, т. е. начиная съ болѣе короткихъ разстояній и переходя къ болѣе длиннымъ.

Послѣ упражненій такого рода, игроки переходятъ собственно къ футболу, а именно къ ударамъ, развитію техники и пассировки, а затѣмъ къ болѣе или менѣе правильной игрѣ.

Во время сезона, т. е. при частыхъ матчахъ футболистъ долженъ прежнюю ежедневную тренировку сократить до минимума, играя не болѣе двухъ разъ въ недѣлю. Въ противномъ случаѣ игрокъ можетъ впасть въ состояніе переутомленія, при которомъ все тѣло, какъ бы засыпаетъ. Только полный отдыхъ впродолженіе нѣсколькихъ недѣль можетъ вывести игрока изъ этого состоянія, послѣ чего футболистъ можетъ снова начать играть. Кромѣ всего этого, при частой игрѣ можетъ случится растяженіе жилъ. Рекомендуется игрокамъ совсѣмъ не упражняться въ день матча. Конечно, подъ упражненіемъ мы подразумѣваемъ игру въ футболъ, а легкое физическое возбужденіе съ помощью гимнастики слѣдуетъ даже рекомендовать въ дни матчовъ.

Совѣтуется очень послѣ тренировки и игры дѣлать холодныя растиранія всего тѣла, равно какъ и массажъ ногъ. Этимъ игрокъ избавится одновременно и отъ обычной сильной усталости, и отъ пыли и пота.

Очень хорошо если какая-нибудь футбольная организація имѣетъ спеціальнаго опыт-

наго спортсмена, могущаго слѣдить за тренировкой игроковъ. Такой человѣкъ называется „тренеромъ", обязанности котораго можетъ съ успѣхомъ исполнять старшій и наиболѣе опытный изъ всей команды.

Капитэнъ.

Быть капитэномъ команды является желаніемъ всякаго игрока, потому что ему принадлежитъ главная роль въ партіи; онъ руководитъ всей игрой и командуетъ всѣмъ составомъ игроковъ. Въ капитэны выбираютъ не способнѣйшаго и лучшаго игрока, а человѣка, хорошо знакомаго съ игрой, человѣка пользующагося авторитетомъ у остальныхъ игроковъ, очень энергичнаго и предусмотрительнаго.

Капитэнъ, исполняющій очень часто также и обязанности тренера, долженъ размѣстить игроковъ на различныя мѣста и давать имъ указанія относительно хода игры.

Капитэнъ играетъ большую роль на полѣ игры. Во-первыхъ, онъ старается опредѣлить, благопріятствуетъ-ли данное поле спеціальнымъ свойствамъ его игроковъ. Для быстрой и выносливой команды выгодно возможно широкое поле, въ то время какъ медленное, правильно скомбинированное, нападеніе нуждается въ противномъ. При тихой погодѣ и ровной поверхности поля партіи безразлично, какой выбрать голъ; но при другихъ условіяхъ, капитэнъ рѣшаетъ, играть-ли на неблагопріятной сторонѣ раньше или потомъ (вѣдь,

перемѣна головъ послѣ каждаго перерыва обязательна). Если у него хорошая защита и слабое нападеніе, то онъ долженъ выбирать лучшую сторону, дабы форварды, пока они еще свѣжи, имѣли возможность достигнуть непріятельскихъ воротъ и т. д.

Во время игры капитэнъ, разумѣется, долженъ заботиться, чтобы его команда играла согласно правиламъ и повиновалась всѣмъ рѣшеніямъ посредника. Правомъ капитэна является также выборъ той или другой тактики.

Посредникъ и его обязанности.

Посредникъ своимъ авторитетомъ поддерживаетъ порядокъ въ игрѣ, разрѣшаетъ спорные вопросы и слѣдитъ за точнымъ исполненіемъ правилъ игры.

Рѣшенія посредника должны окончательно разрѣшить всякій споръ и другому разсмотрѣнію не подлежать.

При полномъ разгарѣ игры достаточно посреднику свистнуть, чтобы всѣ 22 игрока одновременно пріостановили дальнѣйшую игру.

Посредникъ долженъ до тонкостей изучить правила игры, знать ихъ примѣненіе и высказывать свое мнѣніе безъ всякаго колебанія, не слушая доводовъ и возраженій играющихъ. Онъ не долженъ заботиться о томъ, вызываетъ-ли его рѣшеніе чье-либо порицаніе и обязанъ честно и твердо исполнять свои обязанности.

Стараясь быть авторитетомъ для играющихъ, онъ вмѣстѣ съ тѣмъ долженъ быть лицомъ „внѣпартійнымъ" и не смѣетъ отдать предпочтеніе одной командѣ передъ другой.

Кромѣ всего этого посредникъ долженъ быть лицомъ вполнѣ здоровымъ, такъ какъ все время долженъ слѣдить за мячемъ и бѣжать за нимъ. Для этой цѣли посредниками выбираются люди съ сильными ногами, крѣпкими легкими и хорошимъ зрѣніемъ. Что касается обязанностей посредника во время игры, то можно ихъ раздѣлить на дѣятельность его во время и послѣ игры.

Во время игры посредникъ долженъ смотрѣть, не допустилъ-ли кто-нибудь изъ игроковъ неправильности. Въ послѣднемъ случаѣ посредникъ назначаетъ свободный или штрафной ударъ (см. § XVII). Въ такихъ случаяхъ ударъ производится (§ X) противниками провинившейся партіи въ томъ мѣстѣ, гдѣ произошла неправильность, причемъ всѣ игроки пользуются правомъ защищать свои ворота.

За нарушеніе параграфа 9, о неправильной и опасной игрѣ посредникомъ назначается штрафной ударъ, описаніе котораго читатель можетъ найти въ правилѣ XVII-омъ.

Посредникъ послѣ игры рѣшаетъ, правильно-ли былъ сдѣланъ goal-shot. По параграфу VI, нападающіе при нѣкоторыхъ условіяхъ считаются „внѣ игры" и не имѣютъ права касаться мяча.

Приведемъ нѣсколько примѣровъ, иллюстрирующихъ правила объ „off-side". (См. § VI). A, B и C находятся все время въ нападеніи, а X, Y и Z въ защитѣ (пунктиръ обозначаетъ ходъ мяча, а линіи со стрѣлками—перемѣну мѣстъ игроковъ).

1) A бѣжитъ къ голу и, имѣя передъ собою X, пассируетъ B. Но послѣдній находится „внѣ игры", такъ какъ ближе къ непріятельскому голу, чѣмъ его партнеръ и не имѣетъ трехъ противниковъ передъ собой (рис. 8).

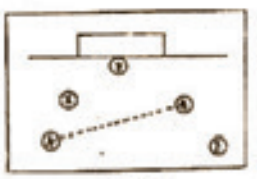

Рис. 8.

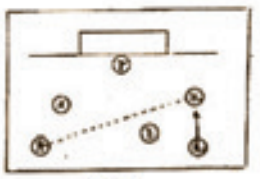

Рис. 9.

2) A велъ мячъ, но имѣя передъ собой X, пассируетъ передъ големъ. B бѣжитъ изъ B, въ B₂; B находится „въ игрѣ", потому что, когда A послѣдній сыгралъ, B имѣлъ трехъ противниковъ передъ собой. Возраженіе, что, когда B въ послѣдній разъ ударялъ въ мячъ, онъ имѣлъ только двухъ противниковъ, является неосновательнымъ (рис. 9).

3) A пассируетъ мячъ къ B, которому мѣшаетъ играть X. A бѣжитъ въ A₂ и B пассируетъ туда. A находится „внѣ игры". Если

по правилу внѣ игры, мѣшаетъ Y или же заслоняетъ ему видъ. Тогда goal-shot считается совершеннымъ не по правиламъ (рис. 18).

12) A ударяетъ и попадаетъ въ голъ, B былъ въ сторонѣ [1]) и помѣшалъ Z отбить мячъ. „Goal-shot"—не считается (рис. 19).

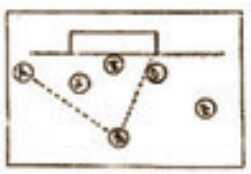

Рис. 20.

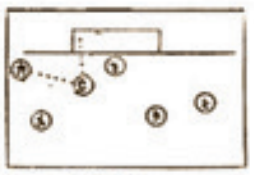

Рис. 21.

13) B даетъ угловой ударъ [2]) и мячъ попадаетъ B, ударившій и загнавшій его въ голъ. По дорогѣ мячъ коснулся C, который находился внѣ игры, и ворота не считаются завоеванными. Во время углового удара C не былъ однако въ „off-side"; если бы мячъ попалъ отъ A къ C, то онъ имѣлъ полное право дать goal-shot, хотя и не имѣлъ передъ собой трехъ противниковъ, такъ какъ при угловомъ ударѣ не существуетъ правила объ „off-side" (рис. 20).

14) A даетъ угловой ударъ и мячъ попадаетъ къ C, который загоняетъ его въ голъ. C, хотя и имѣетъ только одного противника передъ собой, находится въ игрѣ, такъ былъ данъ „corner-kick" (рис. 21).

[1]) Внѣ игры.
[2]) „Corner-Kick".

ле—внѣ игры, потому имѣлъ передъ собой только одного Y, когда A въ послѣдній разъ коснулся мяча ногой; перемѣна мѣста B, такимъ образомъ, не избавляетъ его отъ положенія въ „off-side" (рис. 12).

6) A бьетъ въ ворота мячъ, Y отбиваетъ, но мячомъ завладѣваетъ B, быстро передающій его C. Послѣдній даетъ goal-shot. B былъ

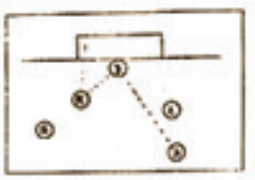

Рис. 14.

Рис. 15.

въ игрѣ, а C находился внѣ игры, благодаря чему мячъ не считается загнаннымъ въ ворота (рис. 13).

7) A бьетъ въ голъ, Y отбиваетъ по направленію къ B, который загоняетъ въ ворота мячъ, такъ какъ принялъ его отъ противника и слѣдовательно считается въ игрѣ (р. 14).

8) A ударяетъ въ ворота, мячъ попадетъ въ шестъ гола и отскакиваетъ назадъ. B устремляется на мячъ и загоняетъ его въ голъ. Это неправильно: вѣдь, B былъ внѣ игры, такъ какъ, когда онъ имѣлъ одного противника, мячемъ сыгралъ A (рис. 15).

9) A ударяетъ въ ворота, мячъ попадаетъ въ перекладину и попадаетъ опять въ игру. A слѣдуетъ за мячемъ и настигаетъ его въ A_2. A находится въ игрѣ и попади онъ въ

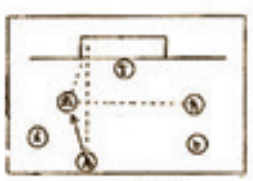

Рис. 16.

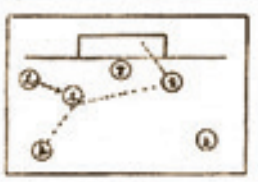

Рис. 17.

сѣтку, „goal-shot" считался бы правильнымъ; но A пассируетъ, такъ какъ ему мѣшаетъ У, игроку B, который находится внѣ игры (рис. 16).

10) A бьетъ въ ворота, X подбѣгаетъ изъ X_1 въ X_2, чтобы отбить мячъ, но послѣдній попадаетъ къ B; B даетъ успѣшный „goal-shot". X коснулся мяча и этого вполнѣ достаточно, чтобы B считался въ игрѣ (рис. 17).

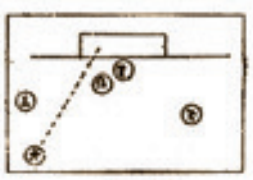

Рис. 18.

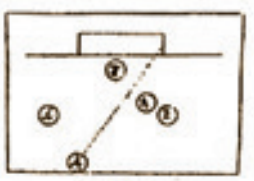

Рис. 19.

11) A даетъ goal-shot и попадаетъ въ ворота. Однако, въ моментъ удара B, находясь

по правилу внѣ игры, мѣшаетъ У или же заслоняетъ ему видъ. Тогда goal-shot считается совершеннымъ не по правиламъ (рис. 18).

12) A ударяетъ и попадаетъ въ голъ, B былъ въ сторонѣ [1]) и помѣшалъ Z отбить мячъ. „Goal-shot"—не считается (рис. 19).

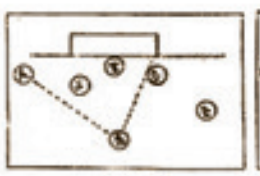

Рис. 20.

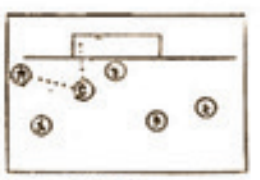

Рис. 21.

13) B даетъ угловой ударъ [2]) и мячъ попадаетъ B, ударившій и загнавшій его въ голъ. По дорогѣ мячъ коснулся C, который находился внѣ игры, и ворота не считаются завоеванными. Во время углового удара C не былъ однако въ „off-side"; если бы мячъ попалъ отъ A къ C, то онъ имѣлъ полное право дать goal-shot, хотя и не имѣлъ передъ собой трехъ противниковъ, такъ какъ при угловомъ ударѣ не существуетъ правила объ „off-side" (рис. 20).

14) A даетъ угловой ударъ и мячъ попадаетъ къ C, который загоняетъ его въ голъ. C, хотя и имѣетъ только одного противника передъ собой, находится въ игрѣ, такъ былъ данъ „corner-kick" (рис. 21).

[1]) Внѣ игры.
[2]) „Corner-Kick".

15) A пассируетъ B, который находится на одной линіи съ X и Z. B находится внѣ

Рис. 22.

игры, потому что имѣетъ передъ собой только У. X и Z стоятъ рядомъ съ B, а не между нимъ и голомъ (рис. 22).

Правила игры футболъ

ПРИНЯТЫЯ С.-ПЕТЕРБУРГСКОЙ ФУТБОЛЬ-ЛИГОЙ.

I. Число игроковъ: размѣры поля; ворота; мячъ.

1. Въ игрѣ участвуютъ одиннадцать игроковъ съ каждой стороны. Поле игры должно быть расчерчено согласно прилагаемому плану [1]).

Размѣры поля должны быть слѣдующіе: длина не болѣе 130 и не менѣе 100 ярдъ [2]), ширина не болѣе 100 и не менѣе 50 ярдъ. Все поле должно быть окаймлено чертами. Короткія черты называются лицевыми (goal lines), длинныя—боковыми (touch-lines). Лицевыя и боковыя черты должны образовать прямые углы. Въ каждомъ углу долженъ быть воткнутъ флагъ, древко котораго должно быть не ниже 5 футъ. Въ серединѣ поля должна быть проведена поперечная „средняя" черта (half way line). Центръ поля долженъ быть ясно обозначенъ и отъ него долженъ быть описанъ кругъ съ радіусомъ въ 10 ярдъ. Ворота (goals) состоятъ изъ двухъ шестовъ, перпендикулярно воткнутыхъ въ лицевыя черты, на равномъ разстояніи отъ угловъ и на разстояніи 8 ярдъ другъ отъ друга; на нихъ помѣщается перекладина на разстояніи 8 футовъ отъ земли. Ширина шестовъ и перекладины не должны быть болѣе 5 дюймовъ. Въ 6 ярдахъ отъ шестовъ ворота должны быть проведены параллельно боковымъ чертамъ черты въ 5 ярдъ длиной; концы этихъ чертъ должны быть

[1]) См. рисунокъ 1, стр. 7.
[2]) Ярдъ=3 футамъ || 36 дюймамъ=1,33 аршина.

соединены чертой, параллельной лицевымъ чертамъ. Площадь между этими чертами называется „площадь воротъ" (goal area). Другія черты, длиной въ 18 ярдъ, проведены одинаковымъ образомъ на разстояніи 18 ярдъ отъ шестовъ воротъ и концы ихъ соединяются чертой. Эти черты образуютъ „штрафную площадь" (penalty area) [1]). На разстояніи 12 ярдъ отъ центра воротъ въ полѣ ясно отмѣчается мѣсто, откуда производится штрафной ударъ (penalty kick).

Мячъ долженъ имѣть въ обхватѣ не менѣе 27 и не болѣе 28 дюймовъ и долженъ вѣсить при началѣ игры отъ 13 до 15 унцій [2]).

II. Продолжительность игры; выборъ воротъ; начальный ударъ.

2. Игра продолжается 90 минутъ, если не было условлено иначе. Жребіемъ опредѣляется либо право выбора воротъ, либо право на начальный ударъ. Игра начинается ударомъ съ земли изъ центра поля по направленію къ воротамъ противника; противники не должны подходить къ мячу ближе, чѣмъ на 10 ярдъ, пока не былъ сдѣланъ ударъ, и до этого момента ни одинъ игрокъ не долженъ переходить черезъ среднюю черту [3]).

III. Перемѣна сторонъ; перерывъ.

3. По истеченіи 45 минутъ игры дѣлается перерывъ, продолжающійся 5 минутъ, если судья не рѣшилъ иначе; послѣ перерыва противники мѣняются сторонами и начальный ударъ—соотвѣтственно правилу 2—производитъ команда противная той, которая производила ударъ въ началѣ игры. Каждый разъ, какъ былъ взятъ городъ (когда мячъ былъ забитъ въ ворота), начальный ударъ производитъ проигравшая команда.

[1]) Черты не должны быть углублены, а должны быть въ одной плоскости съ полемъ.
[2]) Унція=7 золотниковъ.
[3]) Въ случаѣ нарушенія этого правила, начальный ударъ возобновляется.

V. Какъ берется городъ; мячъ въ игрѣ и внѣ игры.

4. За исключеніемъ случаевъ, особо отмѣченныхъ правилами, городъ считается взятымъ, когда мячъ прошелъ въ ворота, между столбовъ и подъ перекладиной, причемъ нападающіе не могутъ бросать, ударять или вносить мячъ въ ворота руками. Если почему либо перекладина во время игры упадетъ, судья можетъ сосчитать городъ взятымъ, если, по его мнѣнію, мячъ прошелъ бы подъ перекладиной, не упади она.

Мячъ остается въ игрѣ, если онъ отскочитъ обратно въ полѣ отъ столбовъ воротъ, отъ перекладины или отъ древка флага. Мячъ остается въ игрѣ, если онъ коснулся главнаго судьи или судьи на чертѣ въ то время, какъ они находились въ полѣ игры.

Мячъ выходитъ изъ игры, когда онъ пролетѣлъ или перекатился черезъ лицевую или боковую черту [1]).

V. Вбрасываніе мяча.

5. Если мячъ перелетѣлъ боковую черту, игрокъ команды, противной той, которая вывела мячъ изъ игры, бросаетъ мячъ руками въ полѣ, съ той точки черты, гдѣ мячъ вылетѣлъ. Игрокъ, бросающій мячъ, долженъ стоять на чертѣ, касаясь ея обѣими ногами, лицомъ къ полю игры и долженъ выкинуть мячъ обѣими руками изъ-за головы, въ любомъ направленіи. Мячъ находится въ игрѣ, какъ только онъ былъ брошенъ. Отъ такого удара городъ не можетъ быть взятъ и бросавшій не можетъ вторично коснуться мяча, пока его не коснулся какой-либо другой игрокъ.

VI. Игрокъ внѣ игры (off side).

6. Когда какой-либо игрокъ ударяетъ по мячу или вбрасываетъ его съ боковой черты, всякій игрокъ той же команды, находящійся ближе къ лицевой чертѣ противниковъ, нежели ударяющій, считается внѣ игры, пока мячъ не будетъ снова сыгранъ; такой игрокъ не можетъ ни ударять мячъ, ни мѣшать противнику, ни

[1]) Мячъ долженъ быть весь за чертой, чтобы считаться внѣ игры.

чѣмъ либо вмѣшиваться въ игру; игрокъ однако не можетъ быть внѣ игры въ своей половинѣ поля, если между нимъ и воротами противниковъ находится по меньшей мѣрѣ трое противниковъ, если послѣдній ударъ по мячу былъ сдѣланъ противникомъ, и въ случаѣ удара отъ воротъ и съ угла.

VII. Ударъ отъ воротъ (goal kick); угловой ударъ (corner kick).

7. Если мячъ пошелъ за лицевую черту отъ удара нападающей команды, мячъ вводится въ игру однимъ изъ игроковъ защищающей команды; для этого мячъ кладется на землю въ той половинѣ площади воротъ, которая находится ближе къ тому мѣсту, гдѣ мячъ вышелъ изъ поля.

Если же ударилъ за лицевую черту одинъ изъ защищающихъ, то одинъ изъ нападающихъ ударяетъ мячъ съ какой либо точки поля на разстояніи 1 ярда отъ ближайшаго угла. Въ обоихъ случаяхъ противники не должны подходить ближе 6 ярдъ къ мячу, пока не былъ произведенъ ударъ [1]).

VIII. Право вратаря (goalkeeper) пользоваться руками; нападеніе на вратаря; перемѣна вратаря.

8. Вратарь можетъ пользоваться руками на своей половинѣ поля, но не долженъ носить мячъ въ рукахъ [2]).

Вратаря нельзя атаковать за исключеніемъ тѣхъ случаевъ, когда онъ держитъ мячъ въ рукахъ, когда онъ мѣшаетъ противнику и когда онъ вышелъ изъ предѣловъ площади воротъ. Вратарь можетъ быть замѣненъ во время игры другимъ игрокомъ, но объ этомъ должно быть предварительно заявлено судьѣ [3]).

[1]) При этомъ ударѣ нельзя удалять угловой флагъ.
[2]) „Носить", въ рукахъ считается, если вратарь сдѣлалъ болѣе двухъ шаговъ съ мячемъ въ рукахъ или подбросилъ его въ воздухъ.
[3]) Если о перемѣнѣ вратаря не было заявлено судьѣ и новый вратарь взялъ мячъ въ руки въ предѣлахъ штрафной площади, слѣдуетъ назначить за это штрафной ударъ.

IX. Неправильная и опасная игра.

9. Нападеніе разрѣшается, но оно не должно быть грубо и опасно; игрока нельзя ударять ногами, подставлять ему ногу и прыгать на него; игрокъ (за исключеніемъ вратаря) не долженъ умышленно касаться мяча руками; нельзя задерживать и толкать игрока руками; нельзя толкать противника сзади, если только онъ не обращенъ къ своему городу лицомъ и при этомъ умышленно мѣшаетъ противнику [1]).

X. Свободный ударъ (free kick).

10. Если назначенъ свободный ударъ, противники ударяющаго не должны находиться ближе 6 ярдъ отъ мяча. Мячъ считается въ игрѣ, если онъ совершилъ полный оборотъ, т. е. онъ долженъ пробѣжать или пролетѣть разстояніе, равное своему обхвату. Ударяющій не можетъ вторично ударить мячъ, пока его не коснулся другой игрокъ. Начальный ударъ, угловой и отъ воротъ считаются свободными ударами и подходятъ подъ это правило [2]).

XI. Городъ можетъ быть взятъ отъ свободнаго удара.

11. Городъ можетъ быть взятъ отъ свободнаго удара, даннаго за нарушеніе правила 9, но не отъ какого либо другого свободнаго удара.

XII. Обувь игроковъ.

12. Обувь не должна имѣть какихъ либо выдающихся неметаллическихъ частей; головки гвоздей въ подошвѣ должны быть въ одной плоскости съ ней; запрещаются какія либо металлическія или гуттаперчевыя пластинки на сапогахъ и щиткахъ (shin guards); кожаные шипы на подошвахъ должны быть не выше $\frac{1}{2}$

[1]) Если игрокъ поворачивается лицомъ къ своему городу, лишь, что на него нападаютъ, то считается, что онъ умышленно мѣшаетъ противнику.
[2]) Ударъ отъ воротъ, начальный ударъ, штрафной и всякій свободный ударъ нельзя начинать до свистка судьи.

дюйма; круглые шипы должны имѣть не менѣе $^{3}/_{8}$ дюйма въ діаметрѣ и не должны быть заостренными и коническими; длинные шипы не должны быть уже $^{1}/_{2}$ дюйма и должны занимать всю ширину подошвы. Каждый игрокъ, обувь котораго окажется не соотвѣтствующей этому правилу, долженъ выступить изъ игры. Судья можетъ въ случаѣ надобности осмотрѣть сапоги игроковъ до начала игры [1]).

XIII. Права и обязанности судьи (referee).

13. Въ каждомъ матчѣ долженъ быть судья, который обязанъ слѣдить за исполненіемъ правилъ и рѣшить всѣ спорные вопросы; его рѣшенія, касающіяся фактовъ игры, окончательны. Судья беретъ время и составляетъ отчетъ объ игрѣ. Въ случаѣ не джентльменскаго поведенія со стороны какого либо игрока, судья дѣлаетъ ему предостереженіе, и въ случаѣ повторенія проступка, а также въ случаѣ грубаго поведенія —и вовсе безъ предупрежденія, судья имѣетъ право выслать провинившагося съ поля, о чемъ онъ долженъ заявить Лигѣ. Судья можетъ продолжать игру, если игра была на нѣкоторое время прервана, онъ можетъ прекратить игру, когда онъ считаетъ это необходимымъ, закончить ее въ случаѣ наступленія темноты или вмѣшательства зрителей въ игру и вообще, когда это покажется ему нужнымъ; но о всѣхъ случаяхъ, когда игра была прекращена, онъ дѣлаетъ заявленіе Лигѣ, которая рѣшаетъ вопросъ окончательно. Судья можетъ дать свободный ударъ во всѣхъ случаяхъ, когда поведеніе игрока покажется ему опаснымъ или способнымъ сдѣлаться опаснымъ, но недостаточно неправильнымъ для принятія болѣе строгихъ мѣръ. Власть судьи распространяется и на все время, когда игра временно прервана и когда мячъ находится внѣ игры [2]).

[1]) Употребленіе мягкой резины на подошвахъ не нарушаетъ этого правила.

[2]) Судья долженъ представить Лигѣ отчетъ о матчѣ въ трехдневный срокъ.

XIV. Судьи на чертахъ (linesmen).

14. Въ каждомъ матчѣ должны быть судьи на чертахъ; ихъ обязанность—указывать, когда мячъ вышелъ изъ игры, которой командѣ слѣдуетъ дать право на выбрасываніе мяча съ боковой черты, съ лицевой черты или съ угла; судьи на чертахъ помогаютъ судьѣ слѣдить за исполненіемъ правилъ, но ихъ мнѣніе требуетъ подтвержденія со стороны главнаго судьи. Въ случаѣ излишняго вмѣшательства въ игру и неподходящаго образа дѣйствій судьи на чертѣ, главный судья имѣетъ право удалить судью на чертѣ съ поля игры и назначить ему замѣстителя; объ этомъ судья долженъ заявить Лигѣ [1]).

XV. Мячъ въ игрѣ до рѣшенія судьи.

15. Въ случаѣ предполагаемаго нарушенія правилъ, мячъ остается въ игрѣ до рѣшенія судьи.

XVI. Возобновленіе игры послѣ временнаго перерыва.

16. Если игра была почему либо временно прервана, причемъ мячъ не вышелъ изъ предѣловъ поля, судья долженъ въ томъ мѣстѣ, гдѣ игра была прервана, ударить мячъ объ землю и мячъ находится въ игрѣ, какъ только онъ коснулся земли. Если мячъ вышелъ изъ предѣлъ поля, пока его не коснулся ни одинъ игрокъ, судья снова ударяетъ мячъ объ землю. Игроки не должны касаться мяча, пока онъ не коснулся земли.

XVII. Свободные и штрафные удары (penalty kick).

17. Въ случаѣ нарушенія правилъ 5, 6, 8, 10 или 16 судья присуждаетъ свободный ударъ противникамъ провинившейся команды, въ томъ мѣстѣ, гдѣ произошла неправильность. Въ случаѣ умышленнаго нарушенія правила 9 со стороны защищающей команды внѣ предѣловъ штрафной площади или со стороны нападающихъ и въ этихъ предѣлахъ, судья даетъ противникамъ свободный ударъ; въ случаѣ же умышленнаго

[1]) Если судьи на чертахъ нейтральны и назначены Лигой, они могутъ указывать судьѣ на грубое поведеніе игроковъ.

нарушенія правила 9 со стороны защищающихъ въ предѣлахъ штрафной площади, судья даетъ противникамъ штрафной ударъ, который производится съ отмѣченнаго для этого удара мѣста и съ соблюденіемъ слѣдующихъ условій: всѣ игроки за исключеніемъ производящаго ударъ и принимающаго ударъ вратаря, должны находиться внѣ штрафной площади; вратарь долженъ стоять на чертѣ воротъ. Мячъ слѣдуетъ ударить впередъ. Мячъ находится въ игрѣ какъ только былъ произведенъ ударъ и отъ такого удара можетъ быть взятъ городъ, но ударившій мячъ не можетъ вторично ударить его, пока до него не коснулся другой игрокъ [1]). Если нужно, время игры можетъ быть продолжено для того, чтобы произвести штрафной ударъ [2]). Если мячъ получитъ направленіе не впередъ, или если производящій ударъ вторично коснется мяча, защищающимъ дается свободный ударъ. Судья не долженъ принѣнять правила 17 въ томъ случаѣ, если это дастъ преимущество провинившейся командѣ.

[1]) Штрафной ударъ можетъ быть назначенъ независимо отъ положенія мяча въ моментъ нарушенія правила.

[2]) Въ этомъ случаѣ городъ считается взятымъ, хотя бы мячъ былъ задѣтъ вратаремъ.

Принадлежности для футбола.

Комплектъ принадлежностей для футбола долженъ состоять изъ двухъ воротъ, двухъ сѣтокъ, четырехъ угловыхъ и шести боковыхъ шестовъ. Ворота состоятъ изъ двухъ

Рис. 23.

шестовъ съ перекладиной. Всѣ эти приспособленія должны быть разставлены съ большой точностью.

Футбольный мячъ долженъ быть средней величины, такъ какъ игра съ слишкомъ тяжелымъ мячемъ можетъ вредно отозваться на мускулахъ игроковъ. Необходимо имѣть также воздушную помпу (насосъ) и иглу для шнуровки мяча.

Костюмъ футболиста долженъ состоять изъ рубахи и короткихъ брюкъ изъ плотной матеріи; игрокъ долженъ одѣваться не слиш-

Рис. 24.

комъ тепло и не слишкомъ легко. Для защиты берцовой кости нужно носить шингарды, а для защиты мускуловъ и жилъ лучше всего

Рис. 25.

носить резиновые чулки. Для игры въ футболъ нужно имѣть спеціальные ботинки, придающіе особенную силу удару.

ТЕХНИЧЕСКІЯ ВЫРАЖЕНІЯ.

Association Football	—	футболъ съ подниман. мяча.
Back (s)	—	защитникъ.
Captain	—	капитанъ.
Centre	—	середина.
Centre forwoard	—	центральный форвардъ.
Combination	—	совмѣстная игра.
Corner	—	уголъ.
Cornes-Kick	—	угловой ударъ.
To dribble	—	вести мячъ.
Fair	—	правильно.
Football	—	футболъ.
Forward	—	боецъ (форвардъ).
Foul	—	неправильный ударъ.
Free-Kick	—	свободный ударъ.
Goal	—	ворота.
Goal-Keeper	—	вратарь.
Goal-Kick	—	ударъ изъ воротъ.
Goal-Shot	—	ударъ въ ворота.
Goallinie	—	линія воротъ, лицев. линія.
Halfback (halves)	—	лябекъ.
Kick	—	ударъ.
Linesman	—	судья на чертѣ.
Off-Side	—	внѣ игры (въ сторонѣ).
To pass	—	пассировать.
Penalty Kick	—	штрафной ударъ.
Play	—	играть.
Player	—	игрокъ.
Referee	—	посредникъ (судья).
Team	—	команда.
Umpire	—	посредникъ.
Unfair	—	противъ правилъ.

Книги по спорту.

Анцовъ В. А. Рыбная ловля во всѣ времена года. Практическое руководство съ описаніемъ разныхъ сортовъ рыбъ и рыболовныхъ принадлежностей съ 54 рис., ц. 50 к.

Буассье Г. Какъ научиться плавать. Практическое руководство плаванія въ 20 урок. съ 10 рис., ц. 25 к.

Гданскій А. Французскій боксъ и его примѣненіе при защитѣ отъ внезапныхъ нападеній съ 15 р., ц. 20 к.

Гроссъ П. Игра Лаунъ-Теннисъ. Руководство и правила игры, ц. 20 к.

Двигубскій Н. Практическое руководство къ парусному плаванію. Для начинающихъ любителей съ 29 чертежами, ц. 60 к.

Зайцевъ А. Зимній спортъ съ 40 рис., ц. 25 к.

Ирвингъ-Ганконъ „Джіу-Джицу" японская атлетика и борьба. Практическое руководство съ 19 р., ц. 80 к.

Іогансонъ Я. Изготовленіе лыжъ: норвежскихъ, каспскихъ, лапландскихъ, конадскихъ, самоѣдскихъ, новгородскихъ и охотничьихъ и катаніе на лыжахъ. Практическое руководство съ 11 рис., ц. 20 к.

Кузьминъ К. Холодой велосипедистъ. Краткое руководство къ уходу за велосипедомъ съ 6 р., ц. 20 к.

Муравьевъ С. Зимній спортъ. Катаніе на саняхъ, лыжахъ и коньяхъ съ 30 рис., ц. 25 к.

Шварцъ Ф. Гольфъ. Новая игра въ мячъ съ 13 рис., ц. 20 к.

СКЛАДЪ ИЗДАНІЯ:
Книжный магазинъ „Одесскихъ Новостей"
Одесса, Дерибасовская, 20.

Статут Одеської Футбольної Ліги (ОФЛ)

Це перше на півдні Російської імперії на теренах сучасної України друковане видання статуту міської керівної організації з футболу, а саме футбольної ліги міста Одеси (виданий 1912 року у Бесарабській губернії в м.Кишиневі у типографії М.Р.Авербуха на 16 сторінках російською мовою)

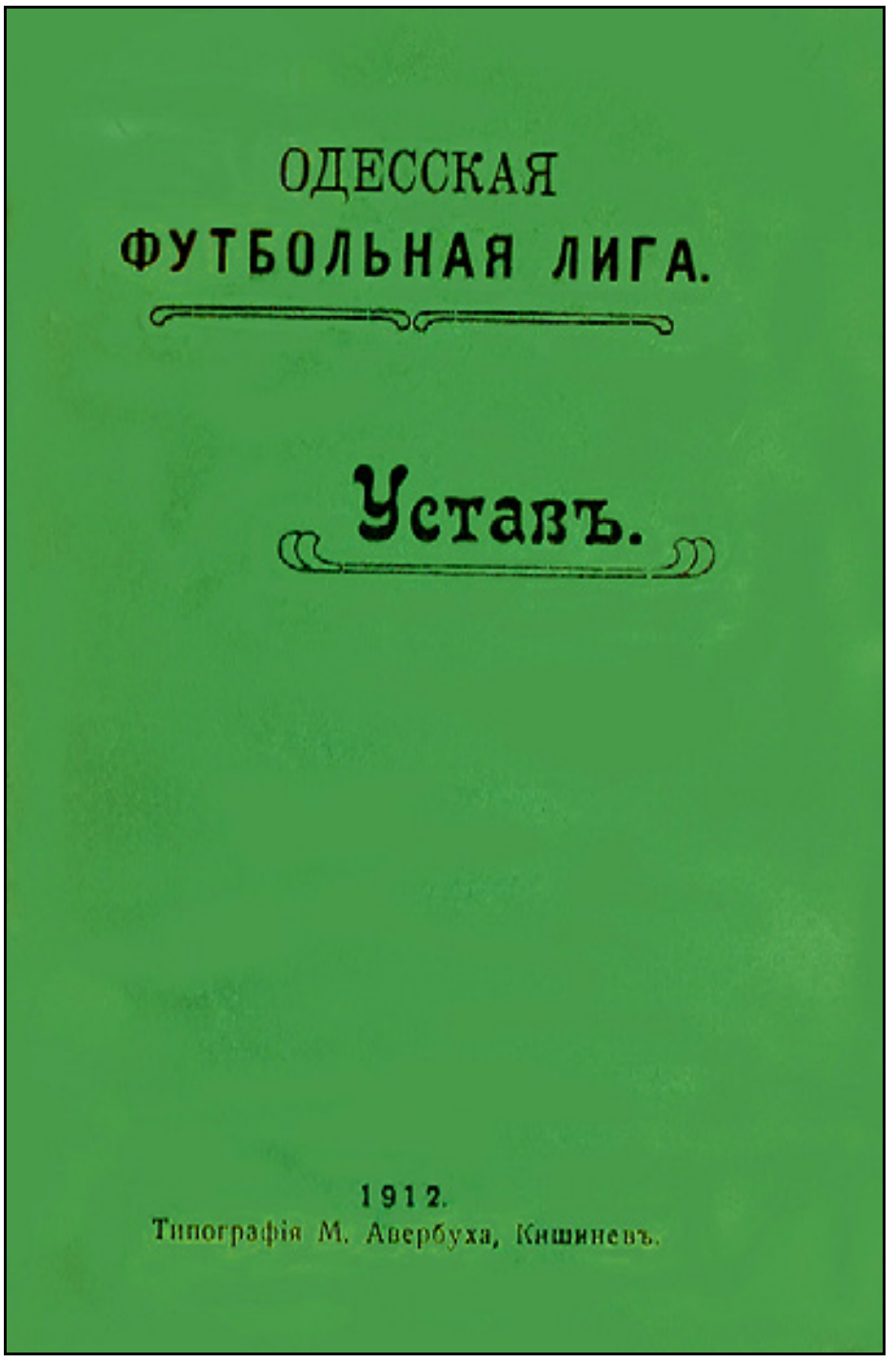
ОДЕССКАЯ
ФУТБОЛЬНАЯ ЛИГА.
Уставъ.
1912.
Типографія М. Авербуха, Кишиневъ.

Опредѣленіемъ Одесскаго Особаго Городского по дѣламъ объ Обществахъ Присутствія, состоявшимся 11 Апрѣля 1912 года, Союзъ, подъ названіемъ: „Одесская Футбольная Лига" внесенъ въ реестръ Обществъ и Союзовъ подъ № 136. г. Одесса. 12 Апрѣля 1912 г. Гербовый сборъ уплаченъ.

И. д. Одесскаго Градоначальника
Помощникъ Полковникъ *Ильинъ.*

Правитель Канцеляріи *Подольцевъ.*

Завѣд. Дѣлопроизводствомъ *Люгановичъ.*

УСТАВЪ
Одесской Футбольной Лиги

I. Цѣль Лиги.

§ 1. Одесская Футбольная Лига имѣетъ цѣлью поощреніе игры въ футболъ въ Одесскомъ Градоначальствѣ и объединеніе дѣятельности мѣстныхъ любительскихъ спортивныхъ обществъ, въ программу которыхъ входитъ футболъ, а также устройство подъ своимъ руковод-

ствомъ междушкольныхъ состязаній.

§ 2. Съ этой цѣлью Лига чрезъ посредство своего Комитета организуетъ состязанія въ футболъ, розыгрываетъ призы, пожертвованные Лигѣ и принятые ею, и руководитъ такими состязаніями. Кромѣ того Лига руководитъ международными и междугородными состязаніями обществъ, входящихъ въ составъ Лиги, и даетъ разрѣшенія на такія состязанія.

Примѣчаніе 1. Члены Лиги не имѣютъ права, въ теченіи весенняго и осенняго календаря игры, безъ разрѣшенія Комитета, участвовать въ состязаніяхъ противъ Клубовъ, не состоящихъ членами Лиги, кромѣ товарищескихъ состязаній.

Примѣчаніе 2. Подъ товарищескими состязаніями разумѣются состязанія не на кубокъ или призы, и не игра отдѣльныхъ командъ разныхъ городовъ.

II. Права Лиги.

§ 3. Одесская футбольная Лига имѣетъ право пріобрѣтать и отчуждать недвижимыя имущества, образовывать капиталы, заключать вся-

каго рода договоры, вступать въ обязательства, а равно искать и отвѣчать на судѣ, вступать въ соглашеніе съ другими однородными Лигами въ союзъ и Обществами, предусмотрѣнными въ § 1 сего устава, выпускать періодическія и не-періодическія изданія и т. п., съ соблюденіемъ дѣйствующихъ узаконеній и распоряженій Правительства.

III. Составъ Лиги и условія поступленія въ нее.

§ 4. Лига состоитъ изъ любительскихъ спортивныхъ Обществъ или Клубовъ, находящихся въ Одесскомъ Градоначальствѣ, въ программу которыхъ входитъ футболъ и ежегодный членскій взносъ каковыхъ Обществъ или, по крайней мѣрѣ, въ секціи футбола, не менѣе шести рублей (не считая вступительнаго.)

Примѣчаніе 1. Любительскимъ считается Общество спортивное, со стороны котораго въ лиговыхъ состязаніяхъ выступаютъ лишь любители—

дица, не получающія выгоды отъ занятій спортомъ.

Примѣчаніе 2. Общему Собранію Лиги предоставляется право въ будущемъ принимать въ свой составъ только тѣ любительскія спортивныя Общества или Клубы, уставомъ которыхъ членскій взносъ опредѣленъ въ большемъ размѣрѣ, нежели шесть руб.

§ 5. Общество, желающее поступить въ число членовъ Лиги, подаетъ объ этомъ въ Комитетъ Лиги (не позже 1 Іюня) письменное заявленіе со спискомъ своихъ членовъ, членовъ своего Комитета, съ приложеніемъ своего устава, а также членскаго взноса, въ размѣрѣ десяти рублей, каковой, въ случаѣ принятія Общества въ число членовъ Лиги, ни въ какомъ случаѣ не возвращается. Размѣръ членскаго взноса на слѣдующій годъ существованія Лиги можетъ быть повышенъ до 20 руб., по постановленію Общаго Собранія Лиги.

§ 6 Общество или Клубъ, желающій участвовать въ состязаніяхъ, устраиваемыхъ Лигой, платитъ еже-

годно за команду по первой категоріи пять рублей и по низшимъ—три рубля, при чемъ эти взносы должны быть внесены не позже 10 дней до засѣданія Комитета, устанавливающаго календарь игръ.

§ 7. Въ случаѣ поступковъ противъ общепринятыхъ понятій о чести или приличія, или въ случаѣ несоблюденія правилъ игры провинившееся Общество можетъ быть исключено изъ Лиги на срокъ или на всегда, по постановленію Общаго Собранія, а отдѣльные игроки за такіе же поступки устраняются отъ лиговыхъ состязаній по постановленію Комитета Лиги.

IV. Управленіе дѣлами Лиги.

§ 8. Управленіе дѣлами Лиги принадлежитъ Общимъ Собраніямъ Лиги и ея Комитету.

§ 9. Общія Сбранія бываютъ обыкновенныя и экстренныя.

Каждое Общество (Клубъ)—членъ Лиги—принимаетъ участіе въ

Общихъ Собраніяхъ Лиги чрезъ своихъ представителей (уполномоченныхъ), избираемыхъ Общимъ Собраніемъ Общества (Клуба) изъ своей среды, въ количествѣ не болѣе пяти отъ каждаго Общества (Клуба), при чемъ каждый представитель имѣетъ одинъ голосъ. Передача голосовъ не допускается.

§ 10. Первое въ сезонѣ Общее Собраніе созывается Комитетомъ не позже первой половины Іюня каждаго года для избранія новыхъ членовъ Лиги и для избранія Комитета, срокъ полномочій котораго годичный.

Приглашенія на эти собранія разсылаются за 7 дней до Собранія. Послѣдующія Собранія назначаются и созываются Комитетомъ по мѣрѣ надобности и приглашенія на нихъ разсылаются за 3 дня до Собранія. По окончаніи сезона, не позже, чѣмъ черезъ двѣ недѣли, созывается Общее Собраніе для разсмотрѣнія и

утвержденія отчета и смѣты на будущій годъ.

Примѣчаніе 1. Отчетный годъ Лиги считается съ 15 Іюня по 15 Іюня.

Примѣчаніе 2. Утвержденный Общимъ Собраніемъ отчетъ Одесской Футбольной Лиги представляется г. Одесскому Градоначальнику.

§ 11. По письменному требованію Ревизіонной Коммиссіи Лиги или Правленій (Комитетовъ) не менѣе трехъ Обществъ, входящихъ въ составъ Лиги, или не менѣе половины всѣхъ представителей Обществъ—членовъ Лиги, Комитетъ Лиги не позже, какъ въ двѣнадцатидневный срокъ созываетъ экстренное Общее Собраніе.

§ 12. Въ приглашеніяхъ на Общія Собранія должны быть обозначены день, часъ и предметы занятій предстоящаго Собранія, и о томъ же Комитетъ заблаговременно доводитъ до свѣдѣнія г. Одесскаго Градоначальника.

§ 13. Вопросы, поднимаемые

Обществами членами Лиги, или ихъ представителями, для обсужденія на Общихъ Собраніяхъ, должны приноситься письменно чрезъ Комитетъ Лиги.

§ 14. Общее Собраніе считается состоявшимся при участіи въ немъ не менѣе половины всего числа представителей Обществъ, входящихъ въ Лигу. Въ случаѣ неприбытія достаточнаго числа представителей, несостоявшееся Общее Собраніе переносится на срокъ, не меньше, какъ черезъ 5 дней. Такое Собраніе считается дѣйствительнымъ при всякомъ числѣ явившихся представителей Обществъ.

§ 15. Предметами вѣдѣнія Общаго Собранія являются принципіальные вопросы управленія Лигой и разсмотрѣніе протестовъ на дѣйствіе Комитета Лиги, а также вопросы о принятіи въ составъ Лиги Обществъ—членовъ Лиги и исключеніи ихъ изъ Лиги, объ измѣненіи

устава и закрытіи Лиги, объ избраніи членовъ Комитета и Ревизіонной Коммиссіи и кандидатовъ къ нимъ.

§ 16. Всѣ вопросы на Общихъ Собраніяхъ рѣшаются простымъ большинствомъ голосовъ, кромѣ вопросовъ о принятіи новыхъ членовъ Лиги, объ исключеніи членовъ изъ Лиги, объ измѣненіи устава, закрытіи Лиги и объ измѣненіи постановленій предыдущихъ Собраній. Для рѣшенія этихъ вопросовъ необходимо большинство ⅔ голосовъ. Кромѣ того, вопросы объ исключеніи изъ Лиги ея членовъ разрѣшаются при наличности на Общемъ Собраніи болѣе ⅔ всѣхъ представителей Обществъ-Членовъ Лиги.

§ 17. Въ Общихъ Собраніяхъ предсѣдательствуетъ Предсѣдатель Лиги, или его Товарищъ, которые имѣютъ рѣшающій голосъ въ случаѣ равенства голосовъ. Въ случаѣ отсутствія Предсѣдателя или Товарища Предсѣдателя Лиги, Предсѣ-

датель Общаго Собранія избирается самимъ Собраніемъ.

V. Права и обязанности Комитета.

§ 18. Комитетъ избирается Общимъ Собраніемъ представителей Обществъ—членовъ Лиги, изъ своей среды, въ составѣ 1 члена и 1 кандидата къ нему отъ каждаго Общества—члена Лиги. Избранный такимъ образомъ Комитетъ выбираетъ изъ своей среды Предсѣдателя, Товарища Предсѣдателя, Секретаря и Казначея, какъ должностныхъ лицъ Лиги.

Примѣчаніе: Если въ составъ Лиги войдетъ болѣе 5-ти обществъ и такимъ образомъ увеличится составъ Комитета, то въ такомъ случаѣ Комитетъ избираетъ изъ своей среды и Товарища Секретаря.

§ 19. Предсѣдатель Комитета является представителемъ Лиги; предсѣдательствуетъ въ Засѣданіяхъ Комитета и на Общихъ Собраніяхъ Лиги, подписываетъ вмѣстѣ съ Секретаремъ бумаги, исходящія отъ

Лиги и вмѣстѣ съ Казначеемъ | денежныя требованія.

§ 20. Товарищъ Предсѣдателя заступаетъ мѣсто Предсѣдателя въ случаѣ его болѣзни или отсутствія. При отсутствіи Товарища Предсѣдателя — обязанности Предсѣдателя исполняетъ членъ Комитета, получившій при избраніи наибольшее количество голосовъ.

§ 21. Секретарь Комитета Лиги завѣдываетъ технической частью Лиги, созываетъ Засѣданія Комитета, которыя считаются дѣйствительными при наличности не менѣе ½ всего числа членовъ Комитета, но не менѣе трехъ (кандидаты замѣняютъ отсутствующихъ членовъ Комитета по большинству голосовъ, полученныхъ при избраніи, и въ такомъ случаѣ пользуются правомъ рѣшающаго голоса; въ остальныхъ случаяхъ—совѣщательнаго), подписываетъ бумаги, исходящія отъ Лиги, совмѣстно съ Предсѣдателемъ

Комитета, дѣлаетъ доклады Комитету и Общимъ Собраніямъ Лиги, ведетъ книги входящихъ и исходящихъ бумагъ, книгу именную членовъ Лиги, составляетъ годичный отчетъ Лиги.

§ 22. Товарищъ Секретаря ведетъ протоколы Засѣданій Комитета и помогаетъ Секретарю по мѣрѣ надобности. При отсутствіи Товарища Секретаря обязанности его исполняетъ Секретарь.

§ 23. Казначей завѣдуетъ пріемомъ и выдачей денежныхъ суммъ Лиги, ведетъ приходо-расходную книгу, подписываетъ вмѣстѣ съ Предсѣдателемъ Лиги денежныя требованія. На рукахъ у Казначея не можетъ храниться болѣе ста (100) рублей; всѣ остальныя суммы хранятся въ одномъ изъ кредитныхъ учрежденій г. Одессы по выбору Комитета.

§ 24. Комитетъ рѣшаетъ въ какомъ классѣ играетъ каждый Клубъ, устанавливаетъ календарь игръ, завѣдуетъ всей технической

частью, заѣдуетъ отчетностью Лиги и сносится по дѣламъ Лиги, отъ имени ея, съ правительственными и частными учрежденіями и лицами, принимаетъ пожертвованные призы, налагаетъ на провинившіеся Клубы взысканія и подготовляетъ Общія Собранія.

Примѣчаніе. Протесты должны быть заявлены Секретарю письменно, не позже, какъ черезъ пять дней послѣ факта, послужившаго поводомъ къ протесту, съ приложеніемъ 3-хъ рублей. Этотъ взносъ возвращается въ случаѣ признанія протеста правильнымъ.

§ 25. Комитетъ Одесской Футбольной Лиги находится въ Одессѣ.

Списокъ лицъ, входящихъ въ составъ Комитета, немедленно представляется г. Одесскому Градоначальнику. Также немедленно сообщается г. Одесскому Градоначальнику о каждомъ измѣненіи въ составѣ Комитета и о наименованіи Обществъ, вступившихъ въ Лигу и выбывшихъ изъ нея.

§ 26. За цѣлость и сохранность суммъ и имущества Лиги отвѣчаетъ весь Комитетъ и Ревизіонная Коммиссія.

VI. Ревизіонная Коммиссія.

§ 27. Ревизіонная Коммиссія избирается Общимъ Собраніемъ одновременно съ Комитетомъ Лиги на такой же срокъ полномочій, въ составѣ трехъ членовъ и одного кандидата—изъ числа представителей Обществъ—Членовъ Лиги, не входящихъ въ составъ Комитета Лиги.

§ 28. Ревизіонная Коммиссія производитъ предъ концомъ операціоннаго года обязательную ревизію суммъ, имущества и кассовыхъ книгъ Лиги, а также можетъ производить внезапныя ревизіи въ любое время.

§ 29. Ревизіонная Коммиссія вправѣ потребовать отъ Комитета созыва экстреннаго Общаго Собранія въ установленный срокъ.

VII. Печать Лиги.

§ 30. Лига имѣетъ печать съ надписью: „Одесская Футбольная Лига", и свой знакъ, образецъ котораго утверждается г. Одесскимъ Градоначальникомъ.

VIII. Измѣненіе Устава.

§ 31. При измѣненіи или дополненіи устава соблюдается дѣйствующій законъ объ Обществахъ и Союзахъ.

IX. Прекращеніе дѣятельности Лиги

§ 32. Въ случаѣ прекращенія дѣятельности Лиги созывается заключительное Общее Собраніе, которое рѣшаетъ относительно средствъ и имуществъ Лиги и объ этомъ немедленно доводитъ до свѣдѣнія г. Одесскаго Градоначальника.

X. Учредители Лиги.

§ 33. Учредители Лиги являются: членъ Правленія Одесскаго Спортингъ - Клуба, Преподаватель гимназіи Павелъ Антоновичъ Патромъ, живущій въ г. Одессѣ, по Троицкой ул. д. № 21, и Предсѣдатель Одесскаго Кружка „Футболъ", великобританскій подданный Джонъ Джемсовичъ Гердъ, живущій въ г. Одессѣ, по Софіевской ул. д. № 9, уполномоченные каждый въ отдѣльности постановленіями Общихъ Собраній Членовъ названныхъ Обществъ (Клуба и Кружка) на учрежденіе въ Одесскомъ Градоначальствѣ Союза Спортивныхъ Обществъ, подъ названіемъ „Одесская Футбольная Лига.

Типографія М. Р. Апербуха, Кишиневъ, Синадиновская 50.

Правила розіграшу кубків Одеської Футбольної Ліги

Це перше на півдні Російської імперії на теренах сучасної України друковане видання довідника з проведення змагань з розіграшу Кубків міської керівної організації з футболу, а саме футбольної ліги міста Одеси (виданий 1912 року в Одесі у типографії "Торговый домъ" на 15 сторінках російською мовою)

ПРАВИЛА

Розыгрыша кубковъ

ОДЕССКОЙ

ФУТБОЛЬНОЙ ЛИГИ.

ОДЕССА.

1912.

ПРАВИЛА

Розыгрыша кубковъ

ОДЕССКОЙ

ФУТБОЛЬНОЙ ЛИГИ.

ОДЕССА.

Типографія „Торговый Міръ" Троицкая 25.

1912.

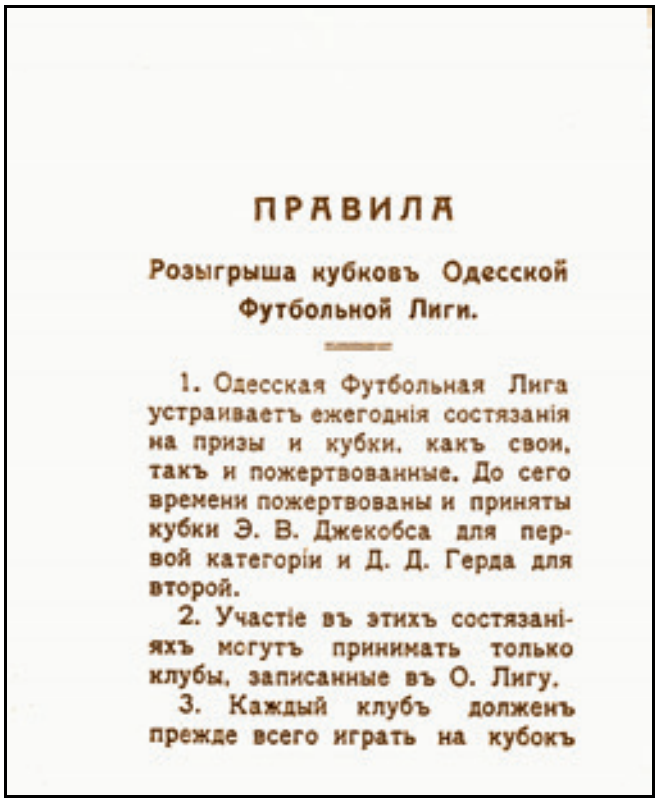
ПРАВИЛА

Розыгрыша кубковъ Одесской Футбольной Лиги.

1. Одесская Футбольная Лига устраиваетъ ежегоднія состязанія на призы и кубки, какъ свои, такъ и пожертвованные. До сего времени пожертвованы и приняты кубки Э. В. Джекобса для первой категоріи и Д. Д. Герда для второй.

2. Участіе въ этихъ состязаніяхъ могутъ принимать только клубы, записанные въ О. Лигу.

3. Каждый клубъ долженъ прежде всего играть на кубокъ

первыхъ командъ: если у него есть вторая команда, онъ можетъ записать ее на кубокъ вторыхъ командъ, третью на кубокъ третьихъ командъ и т. д. Въ случаѣ участія на какой либо кубокъ слишкомъ большого числа клубовъ, таковые дѣлятся на классы: команда, выигравшая состязаніе въ своемъ классѣ, переходитъ на слѣдующій годъ въ высшій классъ, взамѣнъ команды, показавшей въ высшемъ классѣ худшій результатъ; эта команда переходитъ въ низшій (слѣдующій) классъ. Клубъ не можетъ записать болѣе одной команды въ каждой категоріи. Комитетъ рѣшаетъ, въ какомъ классѣ играетъ каждый клубъ.

4. Запись за участіе въ состязаніяхъ за каждую команду--5 руб-

лей по первой и по 3 р. по остальнымъ категоріямъ.

5. Календарь игръ устанавливается Комитетомъ Лиги. За 10 дней до этого собранія Комитета всѣ клубы обязаны сообщить Секретарю, въ какіе дни ихъ команды не могутъ играть. Послѣ этого срока всякія заявленія не принимаются въ расчетъ.

6. Тоже Собраніе Комитета распредѣляетъ порядокъ игры, при чемъ всѣ команды играютъ съ командами своего класса по два раза: одинъ разъ на своемъ полѣ, другой разъ—на полѣ противниковъ. Однако, по обоюдному согласію противниковъ и съ разрѣшенія Комитета имъ представляется право перемѣнять поле игры.

7. Каждому клубу засчитыва-

ется два очки за побѣду, одно—за ничью, и ноль—за пораженіе. Въ томъ случаѣ, если два клуба окажутся въ окончательномъ результатѣ съ равнымъ числомъ очекъ, то они переигрываютъ. Если и въ этомъ случаѣ результатъ не опредѣлится въ теченіе 90 минутъ, имъ дается новыхъ ½ часа съ перемѣной сторонъ послѣ первыхъ 15 минутъ; если и тогда результатъ не опредѣлится, играютъ до перваго вбитаго мяча; только въ случаѣ наступленія темноты или другого какого либо препятствія, устраняющаго по мнѣнію судьи возможность продолженія игры, судья можетъ перенести матчъ въ предыдущемъ порядкѣ на ближайшій по возможности день, сообщая немедленно объ-

этомъ случаѣ Комитету, который имѣетъ окончательное рѣшеніе.

8. За недѣлю до начала состязаній каждый клубъ обязанъ доставить Секретарю списокъ своихъ игроковъ съ подраздѣленіемъ ихъ на команды; только заявленные игроки могутъ принимать участіе въ играхъ.

Если въ теченіе сезона въ клубъ вступаетъ новый игрокъ, онъ долженъ быть заявленъ дополнительно открытымъ письмомъ или телеграммой по адресу Секретаря. Вновь записанный игрокъ можетъ играть только чрезъ недѣлю послѣ заявленія.

Примѣчаніе: Заявленіе, отмѣченное почтовымъ штемпелемъ понедѣльника, дѣйствительно на слѣдующее воскресенье.

9. Каждый клубъ представляетъ Секретарю за недѣлю до начала матчей списокъ своихъ игроковъ, раздѣленныхъ на команды. Комитетъ Лиги можетъ признать списки недѣйствительными, если онъ будетъ убѣжденъ, что они не соотвѣтствуютъ дѣйствительно предполагаемому составу командъ. Заявленные въ спискахъ игроки не имѣютъ право играть въ низшихъ командахъ; наоборотъ, игроки низшихъ командъ могутъ замѣнять игроковъ старшихъ командъ, но тѣ игроки, которые играли два раза въ старшихъ командахъ, уже не имѣютъ права играть въ младшихъ, кромѣ случаевъ серьезной болѣзни, вынужденнаго отъѣзда или другихъ, особо уважительныхъ причинъ, когда вопросъ о возвра-

щеніи замѣнявшаго игрока въ свою низшую команду рѣшается Комитетомъ Лиги.

Примѣчаніе: Если какой-либо игрокъ, записанный въ старшую Команду, еще не игралъ въ ней, онъ можетъ быть замѣненъ въ спискѣ другимъ игрокомъ и спустя недѣлю послѣ заявленія можетъ играть въ младшей командѣ. Комитетъ Лиги по просьбѣ капитана старшаго тима можетъ перевести игрока въ низшій тимъ, не примѣняя къ нему наказанія.

10. Каждый игрокъ можетъ играть въ теченіе сезона только за одинъ клубъ, въ случаѣ перехода въ другой клубъ, игрокъ не можетъ играть на кубокъ, или въ лиговомъ состяза-

ніи въ теченіе этого сезона ни за этотъ новый, ни за свой старый клубъ.

11. Если въ какой-либо командѣ игралъ игрокъ, не имѣвшій права играть въ этой командѣ согласно §§ 8, 9 и 10, провинившаяся команда считается проигравшей данный матчъ, а противники — побѣдителями, со всѣми послѣдствіями, предусмотрѣнными § 7.

Примѣчаніе 1-ое Если клубъ уже считался проигравшимъ какую-либо игру изъ-за незаявленнаго игрока, онъ все же не можетъ ставить этого игрока въ команду, не заявивъ его въ Лигу на общихъ основаніяхъ.

Примѣчаніе 2-ое. Въ случаѣ обнаруженіи въ спискахъ игроковъ на данномъ матчѣ завѣдо-

мо ложной фамили клубъ штрафуется въ 10 р. кромѣ обычнаго наказанія, а составлявшій списки для судьи игрокъ исключается изъ Лиговыхъ матчей сезона.

12. Время игръ (т. е., въ который часъ), рѣшается Комитетомъ Лиги. Команда, которая была не готова къ назначенному сроку, платитъ штрафъ въ размѣрѣ 3 руб. по первой категоріи, 1 р. 50 к. по остальнымъ. Команда, которая не начнетъ игру черезъ четверть часа послѣ назначеннаго срока, считается проигравшей. Въ случаѣ неприбытія рефери (судьи) къ назначенному сроку, капитаны по прошествіи четв. ч. по обоюдному согласію избираютъ себѣ судью изъ числа судей О. Ф. Л.

Примѣчаніе: Во всѣхъ случаяхъ принимается въ расчетъ время судьи, если только оно не слишкомъ разнится отъ времени, показываемаго городскими часами, либо часами обеихъ капитановъ.

13. Если какая-либо команда явилась на состязаніе въ составѣ менѣе 7 игроковъ, она считается проигравшей

14. Каждый клубъ, который играетъ на своемъ полѣ, обязанъ предоставить для игры хорошій мячъ и имѣть хорошій запасный мячъ. Если какой-либо клубъ не имѣетъ мяча или имѣетъ плохой мячъ, онъ платитъ штрафъ, въ размѣрѣ 2 рублей. Въ вопросѣ о качествѣ мяча рѣшающій голосъ имѣетъ судья.

15. Если въ срединѣ сезона

какая-либо команда выбываетъ изъ состязанія, результаты, достигнутые другими командами противъ нея, остаются дѣйствительными, всѣ же еще не сыгранныя игры засчитываются побѣдами противниковъ.

16. Клубъ, выигравшій какой либо изъ осеннихъ кубковъ Лиги, долженъ возвратить его казначею Лиги не позже 1-го сентября слѣдующаго года, а весенній не позже 1-го мая. Выдача кубковъ производится подъ роспись представителя клуба.

17. Входная плата дѣлится слѣдующимъ образомъ: если два клуба играютъ на полѣ одного изъ нихъ, владѣлецъ поля получаетъ 60% входной платы и несетъ расходы (напр., мячи и др.); а другой клубъ получаетъ

30%; если два клуба играютъ на полѣ третьяго, всѣ три клуба получаютъ по 30%, а расходы несутъ оба играющіе клубы. Лига въ обоихъ случаяхъ получаетъ 10%.

18. Клубъ, на полѣ котораго по рѣшенію Комитета разыгрывается междугородній или международный матчъ, получаетъ 25% чистаго дохода.

Постановленія касающіяся г.г. судей.

Судьи приглашаются Лигой, а лейнсмэны (судьи на чертахъ) ставятся съ согласія судьи клубами: Если какая-либо команда не поставитъ до начала игры судью на чертѣ, она (или ея клубъ) штрафуется въ размѣрѣ 1 рубля

Капитаны обязаны доставлять

г.г. судьямъ списки своихъ игроковъ за своею подписью во время перерыва, въ противномъ случаѣ они штрафуются въ 1 рубль.

Судьи пересылаютъ секретарю Лиги отчетъ объ игрѣ вмѣстѣ съ указанными списками игроковъ не позже 2 дней послѣ игры.

Въ этомъ отчетѣ судья отмѣчаетъ неправильности, замѣченныя имъ на данномъ состязаніи.

Рѣшенія судьи безапелляціоны; протесты же противъ дѣйствій судьи возможны только со стороны Комитетовъ (Правленій Клубовъ);(См.примѣч. къ § 18 Устава

Статут "Елисаветградскаго Футбольнаго Кружка" (ЕФК):

Це одне з перших на півдні Російської імперії на теренах сучасної України друковане видання статуту футбольного осередку, а саме "Елисаветградскаго Футбольнаго Кружка", який було надруковано 1913 року в м. Єлисаветграді у типографії І.К.Лінцера на 7 сторінках російською мовою).

УСТАВЪ

Елисаветградскаго Футбольнаго Кружка.

ЕЛИСАВЕТГРАДЪ
Типографія И. К. Линцера
1913.

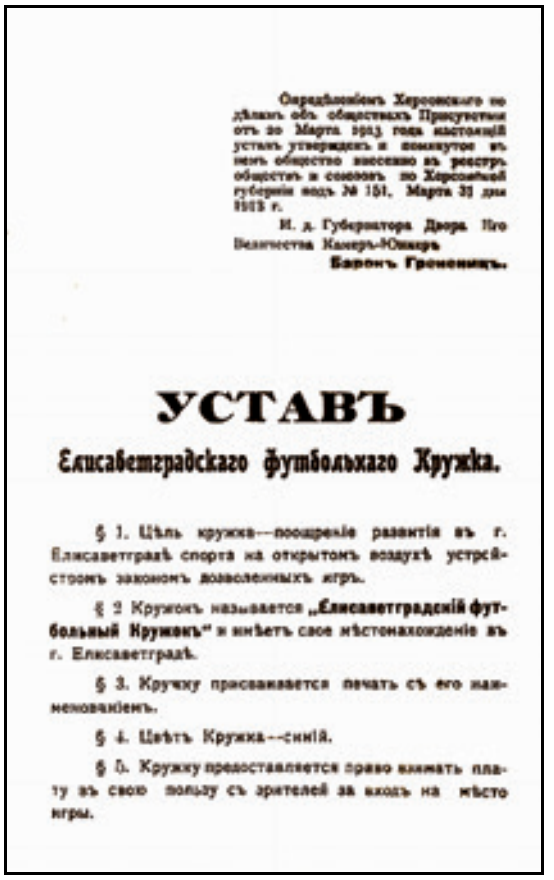

Определеніемъ Херсонскаго по дѣламъ объ обществахъ Присутствія отъ 20 Марта 1913 года настоящій уставъ утвержденъ и помянутое въ немъ общество внесено въ реестръ обществъ и союзовъ по Херсонской губерніи подъ № 151. Марта 31 дня 1913 г.

И. д. Губернатора Двора Его Величества Камеръ-Юнкеръ
Баронъ Гревениць.

УСТАВЪ

Елисаветградскаго футбольнаго Кружка.

§ 1. Цѣль кружка—поощреніе развитія въ г. Елисаветградѣ спорта на открытомъ воздухѣ устройствомъ закономъ дозволенныхъ игръ.

§ 2 Кружокъ называется **„Елисаветградскій футбольный Кружокъ"** и имѣетъ свое мѣстонахожденіе въ г. Елисаветградѣ.

§ 3. Кружку присваивается печать съ его наименованіемъ.

§ 4. Цвѣтъ Кружка—синій.

§ 5. Кружку предоставляется право взимать плату въ свою пользу съ зрителей за входъ на мѣсто игры.

§ 6. Для увеличенія средствъ Кружокъ имѣетъ право, съ надлежащаго каждый разъ разрѣшенія и, соблюдая всѣ установленныя на сей предметъ распоряженія Правительства, устраивать въ г. Елисаветградѣ вечера съ допущеніемъ постороннихъ лицъ за особую плату.

§ 7. Кружокъ имѣетъ право пріобрѣтать и отчуждать движимое и недвижимое имущество, заключать договоры и вступать въ обязательства.

§ 8. Средства Кружка состоятъ изъ единовременныхъ и годовыхъ членскихъ взносовъ, платы посѣтителей и другихъ поступленій.

§ 9. По мѣрѣ накопленія капиталы сдаются въ одинъ изъ Елисаветградскихъ Банковъ.

§ 10. Кружокъ состоитъ изъ:

а) Почетныхъ членовъ,

б) Дѣйствительныхъ членовъ.

в) Пассивныхъ членовъ.

§ 11. Лицо, желающее поступить въ число членовъ Кружка, должно быть предложено однимъ изъ членовъ при поддержкѣ другого. Кандидатъ подвергается баллотировкѣ въ ближайшемъ засѣданіи Правленія и при полученіи двухъ черныхъ шаровъ онъ считается не принятымъ: въ случаѣ же принятія его Правленіемъ—выборы должны быть утверждены ближайшимъ очереднымъ Общимъ Собраніемъ, въ кото-

ромъ онъ долженъ получить, по крайней мѣрѣ, голоса двухъ третей изъ присутствующихъ членовъ.

Несовершеннолѣтніе не могутъ состоять членами Кружка, но могутъ участвовать въ играхъ и посѣщать Кружокъ въ качествѣ гостей при внесеніи установленной платы.

§ 12. Вступительный и годовой взносы опредѣляются Общимъ Собраніемъ большинствомъ 2/3 голосовъ присутствующихъ.

ПРИМѢЧАНІЕ 1) Общее Собраніе имѣетъ право измѣнить размѣръ членскихъ взносовъ, при чемъ требуется тоже большинство.

ПРИМѢЧАНІЕ 2) Какъ добровольно выбывшимъ, такъ исключеннымъ членамъ уплаченные взносы ни въ какомъ случаѣ не возвращаются.

§ 13. Каждому члену Кружка долженъ быть выданъ экземпляръ устава, а также утвержденныхъ Общимъ Собраніемъ, правилъ внутренняго распорядка и всякій членъ записавшійся въ Кружокъ обязуется подчиняться, какъ уставу, такъ и правиламъ и распоряженіямъ Правленія.

Всякій членъ долженъ представить секретарю Кружка свой адресъ и сообщать ему о перемѣнахъ въ таковомъ и всѣ повѣстки и заявленія отправленныя почтой, по таковому адресу будутъ считаться сданными.

§ 14. Всѣ члены Кружка имѣютъ право избирать и быть избираемыми и пользуются всѣми преимуществами, предоставленными Кружку.

§ 15. Дѣлами Кружка управляетъ Общее Собраніе и Правленіе.

§ 16. Общія Собранія бываютъ—очередныя и чрезвычайныя. Очередныя—разъ въ годъ, а чрезвычайныя—по мѣрѣ надобности. Общія Собранія собираются Правленіемъ по своей иниціативѣ, по заявленію ⅓ части членовъ Кружка, или по настоянію члена, исключеннаго Правленіемъ на основаніи § 23.

ПРИМѢЧАНІЕ. О времени, мѣстѣ и предметахъ занятій Общихъ Собраній Правленіе должно заблаговременно доводить до свѣдѣнія администраціи.

§ 17. Общее Собраніе считается состоявшимся при наличности ½ части членовъ. Въ случаѣ неприбытія установленнаго числа членовъ, Собраніе назначается на новый срокъ не ранѣе 7 дней, и это вторичное Собраніе законно при всякомъ числѣ явившихся членовъ.

§ 18. Очередное Общее Собраніе должно состояться не позже 1-го Сентября.

§ 19. Предметы вѣдѣнія Общаго Собранія:

а) Избраніе Правленія Кружка и Ревизіонной Комиссіи.

б) Разсмотрѣніе и утвержденіе отчета.

в) Измѣненіе и утвержденіе устава.

г) Опредѣленіе и измѣненіе размѣра членскаго взноса.

д) Выборъ членовъ.

е) Исключеніе членовъ.

ж) Вопросъ о прекращеніи дѣятельности Кружка и ликвидаціи его имущества.

з) Разсмотрѣніе и разрѣшеніе вопросовъ, не предоставленныхъ рѣшенію Правленія.

ПРИМѢЧАНІЕ 1. Всѣ вопросы рѣшаются простымъ большинствомъ голосовъ, за исключеніемъ вопросовъ объ измѣненіи устава, измѣненіи размѣра членскихъ взносовъ, исключеніи членовъ и прекращеніи дѣятельности Кружка, когда требуется большинство ⅔ голосовъ.

ПРИМѢЧАНІЕ 2. Баллотировка производится закрытая, если того потребуетъ хотя бы одинъ изъ присутствующихъ членовъ. Она обязательна въ пунктахъ а, д, е.

§ 20. Правленіе Кружка избирается Общимъ Собраніемъ и состоитъ изъ предсѣдателя, вице-предсѣдателя, секретаря, казначея, капитана и вице-капитана.

ПРИМѢЧАНІЕ. На случай выбытія членовъ Правленія раньше срока Общимъ Собраніемъ выбираются 3 кандидата.

§ 21. Засѣданія Правленія назначаются предсѣдателемъ или его замѣстителемъ по мѣрѣ надобности. Для дѣйствительности рѣшеній требуется не менѣе

3 членовъ Правленія. Всѣмъ засѣданіямъ ведется подробный журналъ за подписью присутствующихъ.

§ 22. Вопросы рѣшаются большинствомъ голосовъ, при равенствѣ голосовъ предсѣдатель даетъ перевѣсъ.

§ 23. Къ предметамъ занятій Правленія принадлежитъ:

а) Назначеніе Общихъ Собраній.

б) Веденіе дѣлопроизводства и отчетности.

в) Принятіе членскихъ взносовъ

г) Увольненіе членовъ.

д) Завѣдываніе имуществомъ Кружка.

е) Расходованіе суммъ на всѣ необходимыя нужды Кружка.

ж) Выработка инструкцій.

§ 24. О предстоящемъ Общемъ Собраніи должна быть разослана повѣстка за 7 дней до Собранія, а о засѣданіи Правленія за 3 дня.

§ 25. Ревизіонная Комиссія избирается ежегодно Общимъ Собраніемъ изъ 3 членовъ Кружка, на обязанности ея лежитъ постоянное наблюденіе за счетовсдствомъ Правленія и представленіе Общему Собранію годового отчета.

§ 26. Отчетный годъ считается съ 1 Августа по 31 Іюля и членскіе взносы за предстоящій годъ подлежатъ уплатѣ до 1 Сентября.

§ 27. Всѣ члены Правленія и Ревизіонной Комиссіи исполняютъ свои обязанности безвозмездно и не освобождаются отъ членскихъ взносовъ.

Календар ігор "Одесской Футбольной Лиги" (ОФЛ):

Наводимо, як зразок видань у Російської імперії на теренах сучасної України довідників-календарів - Календар ігор одеської футбольної ліги на весняний напівсезон 1916 року (виданий у типографії "Т.Д. Гринзафтъ и С-нъ" російською мовою).

ОДЕССКАЯ
ФУТБОЛЬНАЯ ЛИГА

КАЛЕНДАРЬ ИГРЪ

Весенній полусезонъ 1916 г.

изд. Одесской Футбольной Лиги

Цѣна 6 коп.

Тип. т-ва Т. Д. Гринзафтъ и С-нъ.

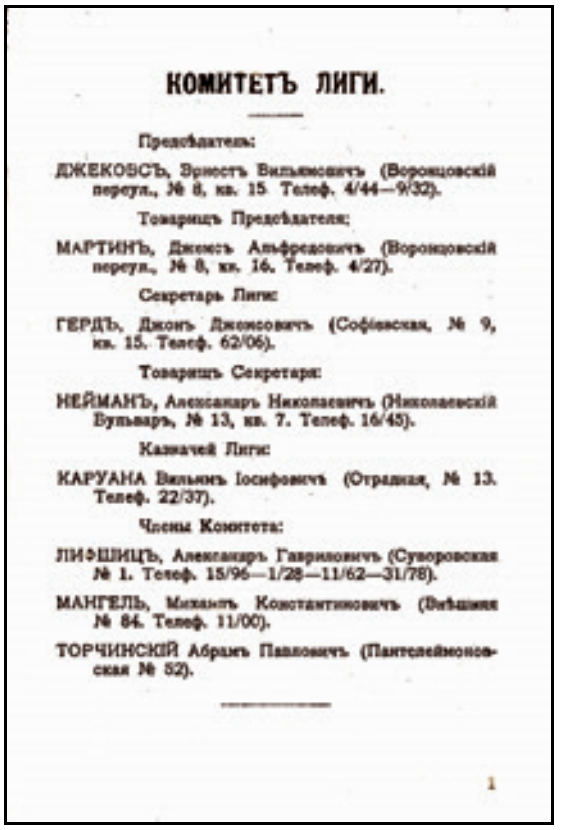

КОМИТЕТЪ ЛИГИ.

Предсѣдатель:

ДЖЕКОВСЪ, Эрнестъ Вильямовичъ (Воронцовскій переул., № 8, кв. 15. Телеф. 4/44—9/32).

Товарищъ Предсѣдателя:

МАРТИНЪ, Джемсъ Альфредовичъ (Воронцовскій переул., № 8, кв. 16. Телеф. 4/27).

Секретарь Лиги:

ГЕРДЪ, Джонъ Джемсовичъ (Софіевская, № 9, кв. 15. Телеф. 62/06).

Товарищъ Секретаря:

НЕЙМАНЪ, Александръ Николаевичъ (Николаевскій Бульваръ, № 13, кв. 7. Телеф. 16/45).

Казначей Лиги:

КАРУАНА Вильямъ Іосифовичъ (Отрадная, № 13. Телеф. 22/37).

Члены Комитета:

ЛИФШИЦЪ, Александръ Гавриловичъ (Суворовская № 1. Телеф. 15/96—1/28—11/62—31/78).

МАНГЕЛЬ, Михаилъ Константиновичъ (Вѣшняя № 84. Телеф. 11/00).

ТОРЧИНСКІЙ Абрамъ Павловичъ (Пантелеймоновская № 52).

1

ПЕРВАЯ КАТЕГОРІЯ

Календарь игръ на кубокъ Э. В. Джекобса и щитъ А. А. Боханова.

Число		КЛУБЫ	Поле	Часъ	Результатъ
Мартъ	6	Флоръ —О. К. Ф.	С. К.	3	
.	.	Вега —С. К.	Вега	4	
.	.	О.Б.А.К.—Ш. К.	О. Б. А. К.	4½	
.	13	Вега —О. К. Ф.	Вега	3	
.	.	О.Б. А. К.—Флоръ	О. Б. А. К.	4½	
.	.	Ш. К. —С. К.	Ш. К.	4½	
.	20	С. К. —О. К. Ф.	С. К.	3	
.	.	Ш. К. —Флоръ	Ш. К.	3	
.	.	О.Б. А. К.—Вега	О. Б. А. К.	4½	
.	27	Флоръ —С. К.	С. К.	4	
.	.	Ш. К. —Вега	Ш. К.	4	
.	.	О. К. Ф.—О.Б.А.К.	О. Б. А. К.	4½	
Апр.	3	Вега —Флоръ	Вега	3	
.	.	Ш. К. —О. К. Ф.	Ш. К.	5	
.	.	О.Б.А. К.—С. К.	О. Б. А. К.	5	
.	11	Свободный день			
.	17	Побѣд. —Сборная	Побѣд.	5	

Матчи при ненастной погодѣ не отмѣняются.

2

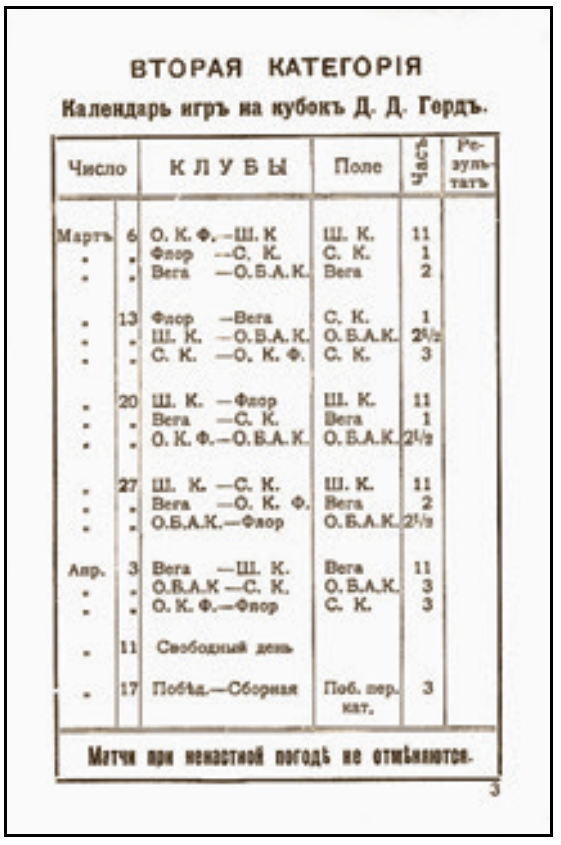

ВТОРАЯ КАТЕГОРІЯ

Календарь игръ на кубокъ Д. Д. Гердъ.

Число		КЛУБЫ	Поле	Часъ	Результатъ
Мартъ	6	О. К. Ф.—Ш. К.	Ш. К.	11	
.	.	Флоръ —С. К.	С. К.	1	
.	.	Вега —О.Б.А.К.	Вега	2	
.	13	Флоръ —Вега	С. К.	1	
.	.	Ш. К. —О.Б.А.К.	О. Б. А. К.	2½	
.	.	С. К. —О. К. Ф.	С. К.	3	
.	20	Ш. К. —Флоръ	Ш. К.	11	
.	.	Вега —С. К.	Вега	1	
.	.	О. К. Ф.—О.Б.А.К.	О. Б. А. К.	2½	
.	27	Ш. К. —С. К.	Ш. К.	11	
.	.	Вега —О. К. Ф.	Вега	2	
.	.	О.Б.А.К.—Флоръ	О. Б. А. К.	2½	
Апр.	3	Вега —Ш. К.	Вега	11	
.	.	О.Б.А.К —С. К.	О. Б. А. К.	3	
.	.	О. К. Ф.—Флоръ	С. К.	3	
.	11	Свободный день			
.	17	Побѣд.—Сборная	Поб. пер. кат.	3	

Матчи при ненастной погодѣ не отмѣняются.

3

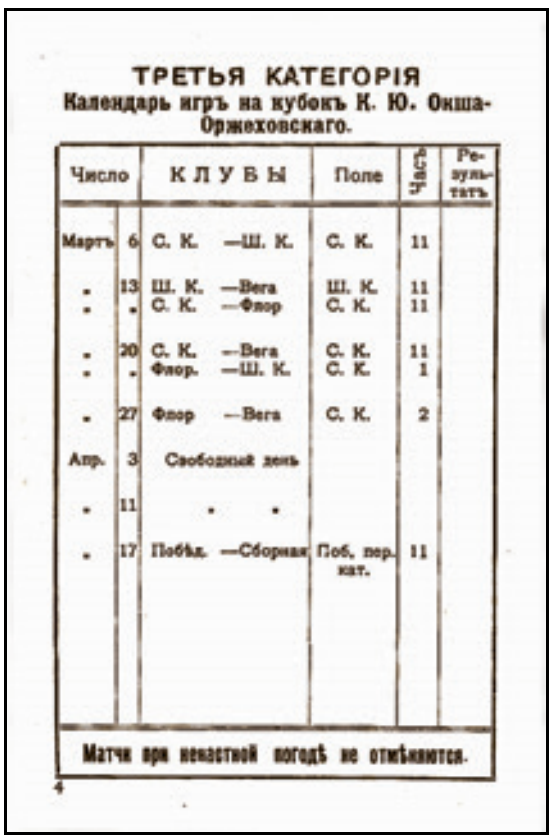

ТРЕТЬЯ КАТЕГОРІЯ

Календарь игръ на кубокъ К. Ю. Окша-Оржеховскаго.

Число		КЛУБЫ	Поле	Часъ	Результатъ
Мартъ	6	С. К. —Ш. К.	С. К.	11	
.	13	Ш. К. —Вега	Ш. К.	11	
.	.	С. К. —Флор	С. К.	11	
.	20	С. К. —Вега	С. К.	11	
.	.	Флор. —Ш. К.	С. К.	1	
.	27	Флор —Вега	С. К.	2	
Апр.	3	Свободный день			
.	11	. .			
.	17	Побѣд. —Сборная	Поб. пер. кат.	11	

Матчи при неблагой погодѣ не отмѣняются.

4

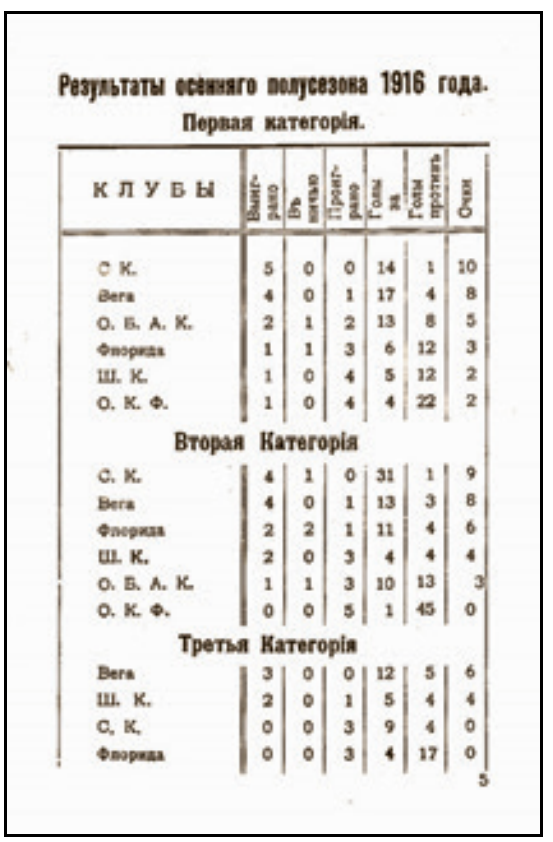

Результаты осенняго полусезона 1916 года.

Первая категорія.

КЛУБЫ	Выиграно	Въ ничью	Проиграно	Голы за	Голы противъ	Очки
С К.	5	0	0	14	1	10
Вега	4	0	1	17	4	8
О. Б. А. К.	2	1	2	13	8	5
Флорида	1	1	3	6	12	3
Ш. К.	1	0	4	5	12	2
О. К. Ф.	1	0	4	4	22	2
Вторая Категорія						
С. К.	4	1	0	31	1	9
Вега	4	0	1	13	3	8
Флорида	2	2	1	11	4	6
Ш. К.	2	0	3	4	4	4
О. Б. А. К.	1	1	3	10	13	3
О. К. Ф.	0	0	5	1	45	0
Третья Категорія						
Вега	3	0	0	12	5	6
Ш. К.	2	0	1	5	4	4
С. К.	0	0	3	9	4	0
Флорида	0	0	3	4	17	0

5

Брошура "Что долженъ знать футболистъ"

Наведена нижче брошура, видана Л.А.Амчиславським 1914 року на теренах сучасної України у Одесі (надрукована у типографії "Спортъ и Наука" на 18 сторінках), дасть змогу читачеві ознайомитися з тим, як розуміли у ті часи цю гру в "центрі футболу", як одесити себе вважають, на Півдні Російської імперії.

ЧТО ДОЛЖЕНЪ ЗНАТЬ

ФУТБОЛИСТЪ.

Изданіе Л. А. АМЧИСЛАВСКАГО.

Допущ. военной цензурой.
Тип. Спортъ и Наука, Одесса.

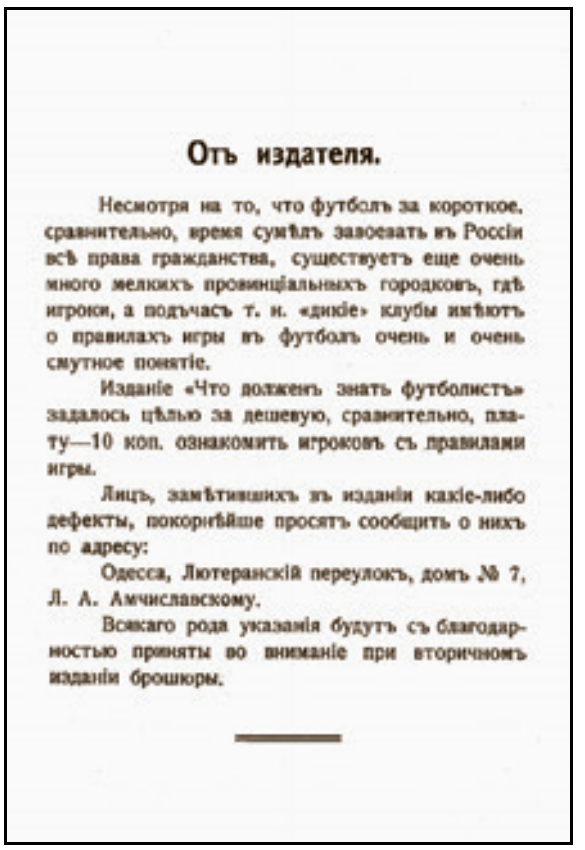

Отъ издателя.

Несмотря на то, что футболъ за короткое, сравнительно, время сумѣлъ завоевать въ Россіи всѣ права гражданства, существуетъ еще очень много мелкихъ провинціальныхъ городковъ, гдѣ играютъ, а подъчасъ т. н. «дикіе» клубы имѣютъ о правилахъ игры въ футболъ очень и очень смутное понятіе.

Изданіе «Что долженъ знать футболистъ» задалось цѣлью за дешевую, сравнительно, плату—10 коп. ознакомить игроковъ съ правилами игры.

Лицъ, замѣтившихъ въ изданіи какіе-либо дефекты, покорнѣйше просятъ сообщить о нихъ по адресу:

Одесса, Лютеранскій переулокъ, домъ № 7, Л. А. Амчиславскому.

Всякаго рода указанія будутъ съ благодарностью приняты во вниманіе при вторичномъ изданіи брошюры.

ПРАВИЛА ИГРЫ ФУТБОЛЪ.

(Согласно правиламъ В. Ф. С.).

§ 1. Въ игрѣ участвуютъ одиннадцать игроковъ съ каждой стороны.

Не разрѣшается устраивать безъ разрѣшенія Лиги или Союза платные со стороны публики матчи безъ соблюденія настоящихъ правилъ.

Размѣры поля должны быть слѣдующіе: длина не болѣе 130 и не менѣе 100 ярдъ, ширина не болѣе 100 и не менѣе 50 ярдъ.

1 ярдъ = 3 футамъ = 36 дюймамъ = 1,33 аршина.

Поле игры должно быть окаймлено чертами.

Короткія черты называются лицевыми (goal lines), длинныя—боковыя (touch lines). Лицевая и боковыя черты должны образовать прямые углы. Въ каждомъ углу долженъ быть воткнутъ флагъ, древко котораго должно быть не ниже 5 футъ. Въ серединѣ поля должна быть проведена поперечная, „средняя" черта. Центръ поля долженъ быть ясно обозначенъ и отъ него долженъ быть описанъ кругъ съ радіусомъ въ 10 ярдъ.

Древки флаговъ не должны быть заострены.

Черты, ограничивающія поле, должны быть въ одной плоскости съ полемъ, а не углублены.

Ворота состоятъ изъ двухъ шестовъ, перпендикулярно воткнутыхъ въ лицевыя черты, на равномъ разстояніи отъ угловъ и на разстояніи 24 футовъ другъ отъ друга; на нихъ помѣщается перекладина на разстояніи 8 футовъ отъ земли. Ширина шестовъ и перекладины не должна быть болѣе 5 дюймовъ.

Въ 6 ярдахъ отъ шестовъ воротъ должны быть проведены параллельно боковымъ чертамъ черты въ 6 ярдъ длиной; концы этихъ чертъ должны быть соединены чертой, параллельно лицевымъ чертамъ. Площадь между этими чертами называется „площадь воротъ".

Другія черты, длиной въ 18 ярдъ, проведены одинаковымъ образомъ на разстояніи 18 ярдъ отъ шестовъ воротъ и концы ихъ соединяются чертой. Эти черты образуютъ „штрафную площадь". На разстояніи 12 ярдъ отъ центра воротъ въ полѣ ясно отмѣчается мѣсто, откуда производится штрафной ударъ (penalty kick).

Мячъ долженъ имѣть въ обхватѣ не менѣе 27 и не болѣе 28 дюймовъ. Наружная оболочка мяча должна быть сдѣлана изъ кожи, и при изготовленіи мяча не допускается матеріалъ, могущій принести вредъ игрокамъ.

Въ международныхъ матчахъ размѣры поля должны быть: длина не болѣе 120 и не менѣе 110 ярдъ; ширина—не болѣе 80 и не менѣе 70 ярдъ; при началѣ игры мячъ долженъ вѣсить отъ 13 до 15 унцій.

Унція=7 золотникамъ.

Игра продолжается 90 минутъ, если не было условлено иначе.

§ 2. Жребіемъ опредѣляется либо право выбора воротъ, либо право на начальный ударъ.

Игра начинается ударомъ съ мѣста изъ центра поля по направленію къ лицевой чертѣ противника; противники не должны подходить къ мячу ближе, чѣмъ на 10 ярдъ, пока не былъ

сдѣланъ ударъ, и до этого момента ни одинъ игрокъ не долженъ переходить черезъ среднюю черту по направленію къ лицевой чертѣ противника.

Ударомъ съ мѣста называется ударъ, который производится по мячу въ то время, какъ онъ лежитъ на землѣ въ центрѣ поля. Если ударъ былъ сдѣланъ не соотвѣтственно съ этимъ правиломъ, онъ возобновляется.

§ 3. По истеченіи 45 минутъ игры дѣлается перерывъ, продолжающійся 5 минутъ, если судья не рѣшилъ иначе; послѣ перерыва противники мѣняются сторонами, и начальный ударъ —соотвѣтственно правилу 2—производитъ команда, противная той, которая производила ударъ въ началѣ игры. Каждый разъ, какъ былъ взятъ городъ (когда мячъ былъ забитъ въ ворота), начальный ударъ производитъ проигравшая команда.

Если игра не дала результата по истеченіи 45 минутъ, она признается ничьей; въ случаяхъ, когда необходимо имѣть результатъ, игра, согласно предварительному условію, продолжается на ½ часа, причемъ по истеченіи первыхъ 15 минутъ команды мѣняются сторонами. Если и тогда нѣтъ результата, рѣшаетъ первый забитый мячъ.

§ 4. За исключеніемъ случаевъ, особо отмѣченныхъ правилами, городъ считается взятымъ, когда мячъ прошелъ въ ворота, между столбовъ и подъ перекладиной, причемъ нападающіе не могутъ бросать, ударять или вносить мячъ въ ворота руками.

Мячъ считается прошедшимъ въ ворота только тогда, когда онъ весь находится за чертой воротъ.

Если почему либо перекладина во время игры упадетъ, судья можетъ сосчитать городъ взятымъ, если, по его мнѣнію, мячъ прошелъ бы подъ перекладиной, не упади она.

Мячъ остается въ игрѣ, если онъ отскочилъ обратно въ поле отъ столбовъ воротъ, отъ перекладины или отъ древка флага. Мячъ остается въ игрѣ, если онъ коснулся главнаго судьи или судьи на чертѣ въ то время, какъ они находились въ полѣ игры.

Мячъ выходитъ изъ игры, когда онъ перелетѣлъ или перекатился черезъ лицевую или боковую черту.

Весь мячъ долженъ находиться за чертой, чтобы выйти изъ игры.

§ 5. Если мячъ перелетѣлъ боковую черту, игрокъ команды, противной той, которая вывела мячъ изъ игры, бросаетъ мячъ руками въ поле, съ той точки черты, гдѣ мячъ вылетѣлъ. Игрокъ, бросающій мячъ, долженъ стоять на чертѣ, касаясь ея обѣими ногами, лицомъ къ полю игры и долженъ выкинуть мячъ обѣими руками изъ за головы въ любомъ направленіи. Мячъ находится въ игрѣ, какъ только онъ былъ брошенъ. Отъ такого удара городъ не можетъ быть взятъ и бросавшій не можетъ вторично коснуться мяча, пока его не коснулся какой либо другой игрокъ.

Стоять на чертѣ, значитъ касаться ея какой либо частью обѣихъ ногъ.

§ 6. Когда какой либо игрокъ ударяетъ мячъ или выбрасываетъ его съ боковой черты, всякій игрокъ той же команды, который въ моментъ удара или выбрасыванья находится ближе къ лицевой чертѣ противниковъ, нежели ударя-

ющій, считается внѣ игры и не имѣетъ права трогать мячъ, или какимъ либо образомъ мѣшать противнику и вмѣшиваться въ игру, пока кто нибудь снова не ударитъ мячъ, если только въ указанный моментъ удара или выбрасыванія по меньшей мѣрѣ трое противниковъ не стояло между нимъ и ихъ собственной лицевой чертой.

Игрокъ не можетъ быть внѣ игры при ударѣ изъ воротъ, при угловомъ ударѣ, когда мячъ въ послѣдній разъ ударилъ противникъ, или если игрокъ находится въ своей полозинѣ поля игры въ то время, какъ мячъ ударяетъ или выбрасываетъ другой игрокъ.

Игрокъ не нарушаетъ это правило, если онъ только стоитъ въ положеніи, въ которомъ онъ могъ бы быть внѣ игры. Онъ дѣлается внѣ игры только въ томъ случаѣ, если онъ вмѣшался въ игру.

§ 7. Если мячъ попалъ за лицевую черту отъ удара нападающей команды, мячъ вводится въ игру при помощи удара съ мѣста однимъ изъ игроковъ защищающей команды; для этого мячъ кладется на землю въ той половинѣ площади воротъ, которая находится ближе къ тому мѣсту, гдѣ мячъ вышелъ изъ поля.

Если же мячъ ударилъ за лицевую черту одинъ изъ защищающихъ, то одинъ изъ нападающихъ ударяетъ мячъ съ какой либо точки поля на разстояніи 1 ярда отъ ближайшаго угла. Въ обоихъ случаяхъ противники не должны подходить ближе 6 ярдъ къ мячу, пока не былъ произведенъ ударъ.

Флагъ на углу не долженъ смѣщаться, когда производится угловой ударъ.

§ 8. Вратарь можетъ пользоваться руками

на своей половинѣ поля, но не долженъ носить мячъ въ рукахъ.

„Носить" въ рукахъ называется, если вратарь сдѣлалъ болѣе двухъ шаговъ съ мячемъ въ рукахъ или, подбрасывая его въ воздухъ.

Вратаря нельзя аттаковать, за исключеніемъ тѣхъ случаевъ, когда онъ держитъ мячъ въ рукахъ, когда онъ мѣшаетъ противнику и когда онъ вышелъ изъ предѣловъ площади воротъ.

Вратарь можетъ быть замѣненъ во время игры другимъ игрокомъ, но объ этомъ должно быть предварительно заявлено судьѣ.

Если о перемѣнѣ вратаря не было заявлено судьѣ, и новый вратарь взялъ мячъ въ руки въ предѣлахъ штрафной площади, слѣдуетъ назначить за это штрафной ударъ.

§ 9. Не разрѣшается подставлять противнику ногу, ударять его и прыгать на него.

Подъ подножкой понимается всякое умышленное примѣненіе ногъ для того, чтобы свалить противника.

Не разрѣшается также стараться свалить противника, наклоняясь умышленно передъ нимъ или за нимъ.

Игрокъ (за исключеніемъ вратаря) не долженъ умышленно касаться мяча руками.

Игрокъ не долженъ толкать руками и задерживать противника.

Задерживать руками — значитъ мѣшать противнику какой либо частью руки, отведенной отъ туловища.

Нельзя толкать игрока сзади, если только онъ не мѣшаетъ умышленно играть другимъ.

Если игрокъ поворачивается лицомъ къ своему городу, зная, что на него нападаютъ,

считается, что онъумышленно мѣшаетъ противнику.

Нападать на противника разрѣшается, но нападеніе не должно быть грубымъ и опаснымъ.

§ 10. Если назначенъ свободный ударъ, противники ударяющаго не должны находиться ближе 6 ярдъ отъ мяча, если только они не стоятъ на своей чертѣ воротъ. Мячъ считается въ игрѣ, если онъ совершилъ полный оборотъ, т. е. онъ долженъ пробѣжать или пролетѣть разстояніе, равное своему обхвату. Ударяющій не можетъ вторично ударить мячъ, пока его не коснулся другой игрокъ. Начальный ударъ, угловой и отъ воротъ считаются свободными ударами и подходятъ подъ это правило.

Ударъ отъ воротъ, начальный ударъ, штрафной и всякій свободный ударъ нельзя начинать до свистка судьи.

§ 11. Городъ можетъ быть взятъ отъ свободнаго удара, даннаго за нарушеніе правила 9, но не отъ какого либо другого свободнаго удара.

§ 12. Обувь не должна имѣть какихъ-либо выдающихся металлическихъ частей; головки гвоздей въ подошвѣ должны быть въ одной плоскости съ ней; запрещаются какія либо металлическія или гуттаперчевыя пластинки на сапогахъ и щиткахъ (shin guards); кожаные шипы на подошвахъ должны имѣть не менѣе $^1/_2$ дюйма; круглые шипы должны имѣть не менѣе $^1/_2$ дюйма въ діаметрѣ и не должны быть заостренными и коническими; длинные шипы не должны быть уже $^1/_2$ дюйма и должны занимать всю ширину подошвы. Каждый игрокъ, обувь котораго окажется не соотвѣтствующей этому правилу, долженъ выступить изъ игры. Судья мо-

жетъ, въ случаѣ надобности, осмотрѣть сапоги игроковъ до начала игры или во время перерыва.

Мягкая резина на подошвахъ сапогъ не есть нарушеніе правила, такъ-же, какъ и полукруглые шипы на носкѣ.

Металлическія пластинки въ носкѣ, хотя бы и покрытыя кожей—незаконны.

§ 13. Въ каждомъ матчѣ долженъ быть судья, который слѣдитъ за исполненіемъ правилъ и рѣшаетъ всѣ спорные вопросы; его рѣшенія, касающіяся фактовъ игры, окончательны. Судья беретъ время и составляетъ отчетъ объ игрѣ. Въ случаѣ не джентльменскаго поведенія со стороны какого либо игрока, судья дѣлаетъ ему предостереженіе, и въ случаѣ повторенія проступка, а также въ случаѣ грубаго поведенія —и вовсе безъ предупрежденія, судья имѣетъ право выслать провинившагося съ поля, о чемъ онъ долженъ заявить подлежащему союзу. Судья можетъ продолжить игру, если игра была на нѣкоторое время прервана въ виду несчастнаго случая или по другой причинѣ, онъ можетъ прекратить игру, когда онъ считаетъ это необходимымъ, закончить ее въ случаѣ наступленія темноты или вмѣшательства зрителей въ игру и вообще, когда это покажется ему нужнымъ; но о всѣхъ случаяхъ, когда игра была прекращена, онъ дѣлаетъ заявленіе подлежащему союзу, который рѣшаетъ вопросъ окончательно. Судья можетъ дать свободный ударъ во всѣхъ случаяхъ, когда поведеніе игрока покажется ему опаснымъ или способнымъ сдѣлаться опаснымъ, но недостаточно неправильнымъ для принятія болѣе строгихъ мѣръ. Власть судьи распространяется

и на все время, когда игра временно прервана и когда мячъ находится внѣ игры.

Всякій игрокъ, оставляющій поле игры (исключая несчастный случай) безъ разрѣшенія судьи, оказываетъ судьѣ непочтеніе и отвѣчаетъ за послѣдствія этого проступка.

Упорное несоблюденіе правилъ игры считается не джентльменскимъ поведеніемъ въ предѣлахъ этого §.

Судья долженъ слѣдить за тѣмъ, чтобы всѣ свободные удары производились правильно.

Всякое грубое поведеніе игроковъ по отношенію къ судьѣ внѣ поля игры будетъ разсматриваться какъ проступокъ на полѣ.

Если игрокъ грубитъ судьѣ или ругаетъ его, это считается грубымъ поведеніемъ въ смыслѣ § 13. Ни одно лицо не должно быть допущено безъ согласія судьи въ поле во время матчей, кромѣ игроковъ и судей на чертахъ. Судьи на чертахъ имѣютъ право обращать вниманіе судьи на такія ошибки, которыя судья не можетъ видѣть (см. § 14); въ такомъ случаѣ судья долженъ-бы былъ совѣщаться съ судьей на чертѣ, особенно если послѣдній нейтраленъ.

§ 14. Въ каждомъ матчѣ должны быть судьи на чертахъ; ихъ обязанность—они и въ этомъ отношеніи подчинены судьѣ—указывать, когда мячъ вышелъ изъ игры, которой командѣ слѣдуетъ дать право на вбрасываніе мяча съ боковой черты, съ лицевой черты, или съ угла; судьи на чертахъ помогаютъ судьѣ слѣдить за исполненіемъ правилъ. Въ случаѣ излишняго вмѣшательства въ игру и неподходящаго образа дѣйствій судьи на чертѣ, главный судья имѣетъ право удалить судью на чертѣ съ поля игры и

назначить ему замѣстителя; объ этомъ судья долженъ заявить подлежащему союзу.

Желательно, чтобы въ отвѣтственныхъ матчахъ судьи на чертахъ были нейтральны; они тогда имѣютъ право указывать судьѣ на грубую игру и вообще помогать ему судить. Игрокъ не можетъ быть судьей или судьей на чертѣ въ то время, когда онъ лишенъ права игры.

Судьи на чертахъ имѣютъ право обращать вниманіе судьи на такія ошибки, которыя судья не могъ видѣть.

§ 15. Въ случаѣ предполагаемаго нарушенія правилъ, мячъ остается въ игрѣ до рѣшенія судьи.

§ 16. Если игра была почему либо временно прервана, причемъ мячъ не вышелъ изъ предѣловъ поля, судья долженъ въ томъ мѣстѣ, гдѣ игра была прервана, ударить мячъ объ землю, и мячъ находится въ игрѣ, какъ только онъ коснулся земли. Если мячъ вышелъ изъ предѣловъ поля, пока его не коснулся ни одинъ игрокъ, судья снова ударяетъ мячъ объ землю. Игроки не должны касаться мяча, пока онъ не коснулся земли.

§ 17. Въ случаѣ нарушенія правилъ 5, 6, 8, 10, 16 или въ случаѣ удаленія игрока съ поля по § 13, судья даетъ противной командѣ бить свободный ударъ съ того мѣста, гдѣ произошло нарушеніе.

Свободный ударъ, есть ударъ въ любомъ направленіи по мячу, лежащему на землѣ. Ударъ производится послѣ свистка судьи. Невольныя нарушенія правилъ не влекутъ за собой наказанія.

Въ случаѣ умышленнаго нарушенія правила 9 со стороны защищающей команды внѣ предѣловъ штрафной площади или со стороны напа-

дающихъ и въ этихъ предѣлахъ. судья даетъ противникамъ свободный ударъ; въ случаѣ же умышленнаго нарушенія правила 9 со стороны защищающихъ, въ предѣлахъ штрафной площади, судья даетъ противникамъ штрафной ударъ, который производится съ отмѣченнаго для этого удара мѣста и съ соблюденіемъ слѣдующихъ условій: всѣ игроки, за исключеніемъ производящаго ударъ и принимающаго ударъ вратаря, должны находиться внѣ штрафной площади; вратарь не долженъ стоять впереди черты воротъ. Мячъ слѣдуетъ ударять впередъ. Мячъ находится въ игрѣ, какъ только былъ произведенъ ударъ, и отъ такого удара можетъ быть взятъ городъ, но ударившій мячъ не можетъ вторично ударить его, пока до него не коснулся другой игрокъ. Если нужно, время игры можетъ быть продолжено для того, чтобы произвести штрафной ударъ. Если мячъ получитъ направленіе не впередъ, или если производящій ударъ вторично коснется мяча, пока его не коснулся другой игрокъ, защищающимъ дается свободный ударъ. Судья не долженъ примѣнять правило 17 въ томъ случаѣ, если это даетъ преимущество провинившейся командѣ. Если при штрафномъ ударѣ мячъ прошелъ между столбами и подъ перекладиной, городъ считается взятымъ, хотя бы защищающая команда и допустила при этомъ какое-либо нарушеніе правилъ.

Штрафной ударъ можетъ быть данъ только за слѣдующіе восемь проступковъ, совершенныхъ умышленно защищающимися, въ предѣлахъ штрафной площади:

1) Ударъ противника ногой.
2) Подножка.

3) Прыжокъ на противника.
4) Ударъ рукой по мячу.
5) Задерживаніе противника руками.
6) Толканіе противника руками.
7) Грубое или опасное нападеніе на противника.
8) Нападеніе на противника сзади.

За подобные же неумышленные проступки наказанія не полагается.

Если игрокъ умышленно дѣлаетъ одну изъ указанныхъ ошибокъ по отношенію къ игроку, стоящему внѣ игры, но не принимающему участія въ игрѣ, долженъ быть данъ штрафной ударъ.

Штрафной ударъ назначается по положенію игрока; игрокъ въ моментъ проступка долженъ быть внутри штрафной площади, положеніе же мяча безразлично.

Если время было продолжено для штрафного удара и мячъ, пересъ тѣмъ, какъ попасть въ ворота, задѣлъ вратаря, городъ считается взятымъ.

"Щоб про щось дізнатися, треба вже щось знати"

Станіслав Лем - відомий польський письменник-фантаст.

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ ЦЬОГО ВИДАННЯ

Упорядник і редактор цього видання:

КОЛОМІЄЦЬ Анатолій Федорович - *інженер-електрик, письменник та історик з футболу України, голова Правління Українського товариства колекціонерів-футболофілів, організатор Об'єднання любителів історії і статистики футболу.*

Народився 27 квітня 1944 року у м. Києві, освіта - вища (закінчив Київський технікум радіоелектроніки та Київський політехнічний інститут). Працював у 1962-94 рр. в оборонній промисловості (Київський НДІ гідроприладів) щодо забезпечення новою технікою ВМФ СРСР.

З 1994 р - на керівних посадах у відомчій воєнізованій охороні на залізничному транспорті України, пішов на пенсію з посади начальника сектора кадрових питань та охорони праці Управління воєнізованої охорони Укрзалізниці.

Загальний трудовий стаж - 50 років. Одружений, має 3-х синів та 5 онуків.

Нагороджений медаллю "Ветеран праці", відомчими нагородами - "Залізнична слава" і "Відмінник воєнізованої охорони Укрзалізниці", почесними нагородами: Федерацій футболу України - "За заслуги", Федерації футболу Києва - "За заслуги", медалями I, II і III ступенів та "За розвиток динамівського руху", Колегії арбітрів і інспекторів України - "За заслуги".

Автор-упорядник цього 4-х томного видання (2019-21 рр.), 4-х томів книг "Київський футбол на рубежах часів" - томи I, II, III і IV (2007, 2010, 2011 і 2013 рр.вид.); "Динамо" Київ (Футбольні клуби світу) - 1994 р.вид.; брошур "Бюлетень футболофіла" (три випуски - 1991 і 1992 рр.вид.); журналів "Футболофіл" (1993 і 1996 рр.вид.); редактор газети "Футболофіл-ревю" (2000-2001 рр.вид.); автор багатьох статей в газеті "Український футбол", журналах "Динамо" Київ" і "Футбол-интер", а також "Футбольна правда" (Росія). Один із співавторів мультимедійної енциклопедії (на трьох дисках CD) - "Динамо "Київ - XX століття" і "Динамо" Київ - 2001-05".

Контакти: поштова адреса - Україна, 03110, м. Київ-110, вул. Преображенська 22/9 кв. 42; електронні адреси - olisf@kolomiets.kiev.ua та a.f.kolomiets1944@gmail.com; телефон - 068-936-49-92; сторінка в Інтернеті у мережі "Facebook" - https://www.facebook.com/a.f.kolomiets .

Співавтори та помічники (за алфавітом):

БІЛОЗЕРЦЕВ Дмитро Ігоревич - *прихильник полтавського футболу України, колекціонер футбольних друкованих матеріалів і сувенірів.*

Народився 28 серпня 1990 р. у м. Полтава, освіта - вища, закінчив Полтавський національний технічний університет ім. Ю.Кондратюка за спеціальністю: промислове та цивільне будівництво.

Працював ремонтувальником плоскісних споруд у ТОВ ФК "Ворскла" Полтава з 2007 по 2010 рр., з перервами. З 2013 р. працює у ТОВ "Сільф" інженером-технологом меблевого цеху.

Деякий час працював у Radio ROKS. Нині є адміністратором сайту вболіваль-ників ФК "Ворскла" в Інтернеті - fcvorskla.com.ua

Контакти: поштова адреса - Україна, 36007, м. Полтава, вул. М.Бірюзова, 80 кв. 140; електронна адреса - dima.djorkaeff@ukr.net; телефон - 095-135-33-56; сторінка в Інтернеті у мережі "Facebook" - https://www.facebook.com/dima.djorkaeff.

ВІНЦКОВСЬКИЙ Тарас Степанович - *доктор історичних наук, професор кафедри історії України Одеського національного університету імені І. І. Мечникова.*

Народився 23 серпня 1971 року в м. Дрогобичі Львівської обл., освіта - вища (1995 р. закінчив Одеський державний університет імені І.І.Мечникова за спеціальністю історик, викладач історії). З 1995 р. по 1998 р. навчався в аспірантурі при кафедрі історії України даного вишу. У 2000 р. захистив кандидатську дисертацію, з цього часу працює на кафедрі історії України спочатку на посаді доцента, а після захисту докторської дисертації у 2016 р. на посаді професора.

Член Одеського осередку Українського історичного товариства, Національної спілки краєзнавців України, Відділу історії козацтва на півдні України Науково-дослідного інституту козацтва Інституту історії України НАН України, Всеукраїнського товариства "Просвіта" ім. Тараса Шевченка.

Нагороджений "Почесною грамотою" міністра освіти і науки України В.Г.Кременя (2002 р.), "Почесною грамотою" міського голови Одеси Р.Боделана (2003 р.), почесним знаком Міністерства освіти і науки України "Відмінник освіти України" (2004 р.), "Грамотою" ректора ОНУ імені І. І. Мечникова (2005 р.), "Почесною грамотою" міського голови Одеси Е.Гурвіца (2008 р.), "Почесною грамотою" голови Одеської обласної державної адміністрації Е.Матвійчука (2010 р.).

. Дослідник історії становлення та формування місцевих органів влади Центральної Ради на півдні України та українського самостійницького підпілля в Трансністрії в роки Другої світової війни. Автор понад 130 публікацій з історії України XX ст., з них 8 наукових монографій та науково-популярних нарисів.

Контакти: електронна адреса - taras.ist@gmail.com; телефон - 097-454-72-17; сторінки в Інтернеті у соціальних мережах: "Facebook" - https://www.facebook.com/profile.php?id=100001553464095 та "Instagram" - v.g.taras.

ГАЙДАШОВ Ігор Юрійович - *історик за спеціальністю, письменник і відомий статистик з історії ФК "Кубань" Краснодар (Російська Федерація).*

Народився 30 листопада 1960 року у м. Краснодарі (українець по діду, потомок козаків Гайдашів). Освіта - вища (1984 року закінчив "Кубанский Государственный Университет" (КГУ, нині Куб ГУ) за спеціальністю - історія).

Працював на заводі, у школі, з вересня 1984 року на громадських засадах у ФК "Кубань" - очолював відділ статистики та історії Клубу вболівальників. З 1979 року захоплюється футболофілією - колекціонує друковані матеріали, сувеніри та атрибутику про кубанський футбол. З 1994 року - перший прес-аташе ФК "Кубань", також 2000-01 та 2006 рр. Працював прес-аташе у ЖФК "Кубаночка" у 1996-97 рр., у першій кубанській "Специализированной школе-интернате по футболу" (СШИФ) у 1999-2000 рр. Співпрацює з міською та краєвою (ККФФ) федераціями з футболу.

Автор і співавтор найкращих на Кубані книжок: "История кубанского футбола" (1997 р. вид. - визнана однією з кращих у Російській Федерації), "Футбольный матч длиной в столетие" (2012 р. вид.), "Кубань" футбольная" 1-й том (2014 р. вид.), а також понад півсотні довідників з футболу, понад 30 брошур та буклетів з історії ФК "Кубань". З 1995 року приймає участь у створенні програмок матчів усіх змагань з футболу у Краснодарі та Краснодарському краї. Створювач музею ФК "Кубань".

Нагороджений почесним знаком Краснодарської крайової Федерації футболу "За вклад в развитие футбола на Кубани", почесними грамотами Російського Футбольного Союзу (РФС) та ККФФ, дипломами за перемоги у конкурсах "Лучший справочник" і "Лучшие программки" у сезонах 1991-2014 рр.

Контакти: поштова адреса - Російська Федерація, м. Краснодар, вул..Бургаська 23 кв. 46.; сторінка в Інтернеті у соціальній мережі "Facebook" - https://www.facebook.com/profile.php?id=100006042483757

ГРИШАЄВ Геннадій Леонідович - *відомий дослідник донецького футболу, колекціонер футбольних друкованих видань з великим стажем.*

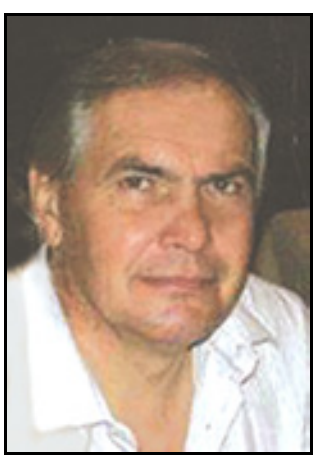

Народився 17 вересня 1959 року у м. Донецьку, освіта - середня спеціальна, закінчив технікум промислової автоматики (факультет "Багатоканальний електричний зв'язок").

Понад 20 років працював у "OTIS" на монтажу диспетчерських зв'язків з ліфтами. Нині займається монтажем систем телебачення та Інтернету.

Колекціонуванням футбольних видань захопився ще 1974 року, потроху віддаючи увагу статистиці футбольних змагань Донецького регіону. Має великий досвід ознайомлення з багатьма друкованими періодичними виданнями минулих років, використовуючи можливості Інтернету (у тому числі й періоду часів Російської імперії).

Є автором найкращої, за висновками багатьох шанувальників історії футболу України, книги "Футбольные страницы Донбасса", 2009 року видання, яке відрізняється від багатьох інших наявністю правдивої інформації, що виключно документально підтверджена.

Контакти: електронна адреса - grishaevg@yandex.ru ; сторінка в Інтернеті у соціальній мережі "Facebook" - https://www.facebook.com/profile.php?id=100006235454460

ДАРМОСЮК Віталій Валентинович - *дослідник історії футболу м. Херсону, письменник, краєзнавець, журналіст.*

Народився 2 квітня 1974 р. у м. Херсоні, освіта - вища, 2009 року закінчив Запорізький юридичний інститут Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, за спеціальністю "Правознавство".

З дитинства займався спортом. Спочатку вільною боротьбою, а у юнацькі роки - міні-футболом. Декілька років грав у чемпіонаті Херсону у вищій лізі.

Ораганізатор фанатського руху у Херсоні (ФК "Кристал"). З 1995 по 2001 рр. - головний редактор журналу для херсонських футбольних фанатів "Сектор-23" (самвидав, вийшло 10 номерів).

З 2000 по 2010 рр. спортивний оглядач херсонських газет "Светофор", "Таврийский Край", "Булава", де друкувалися його матеріали з історії "старого" футболу Херсону. Також були публікації у місцевих газетах "Наш час", "Херсонский вестник", "Бивни" тощо… Неодноразово, у якості консультанта, запрошувався на теле- та радіопрограми.

Зараз працює над створенням солідної книги з історії футболу Херсону, від витоків до 1930 року.

Захоплюється футбольною фалеристикою: колекціонує значки, що були виготовлені херсонськими підприємствами ще з часів СРСР.

Контакти: електронна адреса - fanzin777@list.ru

ЗАРВАНСЬКИЙ Віктор Ігорович - *технолог РЕА за спеціальністю, палкий любитель футболу, колекціонер футбольних матеріалів та статистик тернопільського й хмельницького футболу.*

Народився 5 червня 1977 року у м. Тернополі, освіта - вища (закінчив Хмельницький Національний Університет).

Співавтор книг і брошур: "Ниві-30" (Тернопіль, 2009 р.вид.); "Поділля - сторінки історії" (Хмельницький,

2016 р.вид.); "Нива 1992-95" (Тернопіль, 1995 р.вид.); "Футболофіл Тернопілля" (Тернопіль, 1996 р.вид.); "Тернопільщина футбольна. Часи польські" (Тернопіль, 2007 р.вид.); "Аматорський футбол Тернопільщини" (Тернопіль, 2014 та 2015 рр.вид.). Автор довідників "Поділля» - 2016/17 (Хмельницький, 2017 р.вид.), "Поділля" - 2019/20 (Хмельницький, 2020 р.вид.), "Чемпіонат та Кубок Хмельницької області з футболу - 2020" (Хмельницький, 2020 р.вид.), "Чемпіонат Хмельницької області з футболу серед ветеранів - 2020" (Хмельницький, 2020 р.вид.). Співавтор багатьох програм до матчів у Тернополі та Хмельницькому починаючи з 1994 року.

Одружений, має 2-х синів.

Контакти: поштова адреса - Україна, 29025, м. Хмельницький-25, вул. Курчатова, 1-а, кв. 114; електронна адреса - zarvanskyy.viktor@gmail.com; телефон - 095-348-06-36; сторінка в Інтернеті у мережах: "Facebook" - https://www.facebook.com/zarvanskyy.viktor та Instagram - viktor_z77

КАТРІЧ Сергій Володимирович - *інженер-механік, заступник голо-ви федерації футболу м. Маріуполя (1988-2012 рр.), краєзнавець, статистик та історик маріупольського футболу.*

Народився 22 грудня 1959 року у м. Жданові (нині - Маріуполь), освіта - вища, закінчив Жданівский металургійний інститут (1977-82 рр.). Член Спілки журналістів України з 1995 року.

Керівник прес-служби ФК “Металург” та “Іллічівець” (Маріуполь) у 1997-2005 та 2012 рр., кореспондент газети “Український футбол” (1995-2005 рр.); автор і ведучий телевізійної програми “Маріупольський футбол” на місцевому телеканалі МТВ у 1997-1998 роках, прес-секретар ФК "Яруд" (Маріуполь) з 2020 р.

Розпорядженням Голови Верховної Ради України за №1422 від 15.12.2004 року за вагомий особистий внесок у розвиток і популяризацію фізкультурно-спортивного руху в Україні, активну громадську роботу з відродження історії, культури і духовності українського народу, сумлінну працю в засобах масової інформації нагороджений Почесною грамотою Верховної Ради України.

Одружений, має двох доньок.

Контакти: сторінка в Інтернеті у соціальній мережі "Facebook" - https://www.facebook.com/profile.php?id=100014684651188

ЛУКОСЯК Юрій Павлович - *дослідник і літописець перших кроків російського та санкт-петербурзького футболу, історії ФК "Зеніт" Санкт-Петербург, спортивний журналіст.*

Народився 26 вересня 1946 року у м. Ленінград Російської РФСР - СРСР (нині - м. Санкт-Петербург Російської Федерації), освіта - вища, 1973 року закінчив "Северо-Западный государственный заочный технический университет (СЗТУ) - раніше мав назву "Северо-Западный заочный политехнический институт (СЗПИ).

Член Міжнародної федерації історії та статистики футболу, головний редактор газети "Футбольный архив" (Санкт-Петербург, Російська Федерація), Автор багатьох книг з історії футболу, один із творців фільму "Шпион из центра нападения". Присвятив своїй справі понад півстоліття й був першим, кому вдалося попрацювати в архівах КГБ та ФСБ у пошуку унікальних історичних фактів. Завдяки йому вперше побачили світло багато фотографій 1912 р. про футбол Російської імперії тих часів.

Він був одним із авторів проекту "Летопись российского футбола".

Одружений, має дочку та сина, онучку.

Серед основних його творів потрібно виділити: "Футбол. Первые шаги 1860-1923" (1998 р.вид.), "Летопись футбольного клуба "Зенит" (2007 р.вид.), "Футбол России вчера, сегодня, завтра…" у 2-х книгах (2010 та 2011 рр.вид.), "История петербургского футбола. Кто есть кто в петербургском футболе". (2011 р.вид.) та "История российского футбола в фотографиях: факты, события и лица". Альбом.

Контакти: сторінка в Інтернеті у мережі "Facebook" - https://www.facebook.com/lukoyury

ЛЮПА Богдан Мар'янович - *історик та статистик львівського футболу, футзалу та хокею.*

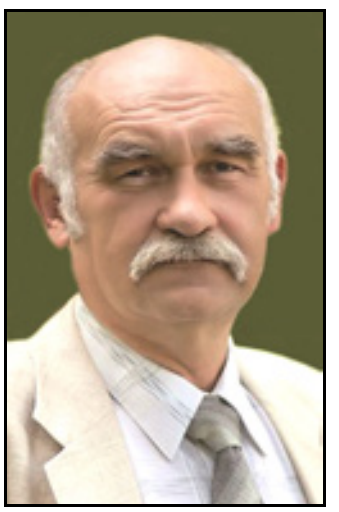

Народився 23 листопада 1960 р. у м. Львів. Закінчив (вечірнє навчання) радіотехнічний факультет Львівського політехнічного інституту (1987 р.), за фахом - інженер-конструктор-технолог радіоапаратури.

У 1977-79, 1981-93 рр. працював на львівському заводі радіоелектронної медичної апаратури (РЕМА).

У 1990-х рр. - працівник футбольного клубу "Карпати" Львів, співпрацівник відділу прес-служби та реклами, пізніше - керівник видавничого відділу. У 1998-2000 рр. - відповідальний секретар Федерації міні-футболу (футзалу) Львівської області. З 2001 р. - приватний підприємець.

У творчому доробку - публікації в спортивній пресі львівських, українських і польських видань. Член з 2016 р. Всепольського товариства істориків та статистиків футболу OSHiSPN (Ogólnopolskie Stowarzyszenie Historyków i Statystyków Piłki Nożnej). Автор багатоілюстрованого науково-популярного видання "Хроніки львівського футболу. Том I (друга половина XIX ст. - 1965 р.), 2015 р. вид. (596 с.)., "Фотолітопис львівського футболу: від зародження до сьогодення", 2019 р. видання (48 с.). Глибоко вивчив і документально дослідив витоки та перші кроки львівського футболу і у цьому рівних йому з володіння такою інформацією немає.

Контакти: електронна адреса lupabogdan@ukr.net, сторінка в Інтернеті у соціальній мережі "Facebook" - https://www.facebook.com/bogdan.lupa

ОЛЕКСИШИН Олег Орестович - *історик, сферою зацікавлення є культурна спадщина Прикарпаття, зокрема - минуле фізкультурно-спортивного руху в краї XIX-XX ст.*

Народився 18 червня 1974 року в с. Микитинцях Івано-Франківської міськради, освіта - вища, закінчив Прикарпатський національний університет ім. В.Стефаника (історичний факультет).

З 1996 р. працює на викладацькій роботі у вищих навчальних закладах Івано-Франківська. Є автором чотирьох десятків науково-теоретичних і методичних публікацій з суспільно-гуманітарної проблематики.

З дитинства захоплюється спортом. Протягом 1984-91 рр. навчався азів футболу в івано-франківській СДЮШОР "Прикарпаття". Входив до складу юнацьких збірних області. З 1988 по 1996 рр. виступав за різні аматорські колективи краю у змаганнях під егідою Івано-франківської обласної федерації футболу.

Сфера зацікавлення - історія прикарпатського фізкультурно-спортивного руху XIX-XX ст. Та більш комплексні та фактологічно наповнені розвідки у нього з історії зародження футболу у Станиславові. Він автор-упорядник інтернет-блогу "Літописець прикарпатського спорту" - https://oleksyshyn.dreamwidth.org.

Контакти: електронна адреса - oleoleif@ukr.net ; сторінка в Інтернеті у соціальній мережі "Facebook" - https:// www.facebook.com/profile.php?id=100004146610234

ОЛІЙНИК Михайло Миронович - *відомий стрийський журна-ліст та письменник, автор багатьох друкованих видань та нарисів, в першу чергу з футбольної тематики історичного напряму.*

Народився 9 листопада 1968 р. в с. Семигинів Стрийський р-н Львівської обл., з 1973 р. мешкає у м.іСтрий Львівської обл.

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

З дитинства захоплювався спортом, у складі збірної Стрийської ЗОШ №5 був чемпіоном Стрия серед школярів з футболу та інших ігрових видів спорту.

Вищу освіту здобув у 1992 р. на геодезичному факультеті Львівського політехнічного інституту, по спеціальності - інженер геодезист. Працював на посадах менеджера та провідного інженера. З 2005 р. працює у редакції міської рекламно-інформаційної газети "Фортуна" на посаді заст. головного редактора та по сумісництву - спортивного журналіста. Є автором великої кількості статей з спортивної та ін.-ших тематик рідного краю. Публікувався в центральній газеті "Український футбол", харківській "Чемпіон" та багатьох обласних і місцевих, в тому числі - львівських "Спортивка" та "Футбол-простір", дрогобицькій "Галицький футбол" тощо…

Сфера зацікавлення: історія та дослідження стрийського спорту та футболу, зокрема видатних футболістів та спортсменів Стрийщини. Автор 9 друкованих видань, серед яких найбільш показовою є книга "Від У.С.К."Скала" Стрий до Ф.К."Скала" Стрий (1911-2012 рр.)" - 2012 р.вид. та фотоальбом "ФК "Скала" Стрий - 110 років" - 2021 р.вид.

У 2010 р. відродив у Стрию випуск програмок на матчі футбольної команди "Скала". Був членом оргкомітету з відзначення 100 та 110-літнього ювілеїв ФК"Скала" Стрий (2011 і 2021 рр.). Понад 25 років захоплюється історією та статистикою спортивної та футбольної Стрийщини, колекціонуванням матеріалів і сувенірів футбольної тематики. Його праця на журналістській ниві неодноразово відмічалася нагородами та подяками: міського голови Стрия, федерації футболу Стрийщини, відділу фізичної культури та спорту Стрийської міської влади та райдержадміністрації тощо.

Разом з дружиною виховав 2-х дітей - доньку та сина. Має онука та онучку.

Контакти: поштова адреса - 82400, м. Стрий Львівської обл., вул. Виговського 5/14, електронна адреса - paparazzi.omm@gmail.com, телефон - 050-431-06-75; сторінка в Інтернеті у соціальній мережі "Facebook" - Mykhailo Olijnuk.

ПЕРЕВОЗНИК Андрій Анатолійович - *футбольний фахівець та функціонер, виконавчий директор ФК "Зірка" Кіровоград, захоплюється історією та розвитком футболу в Україні, зокрема в Кропивницькому.*

Народився 10 серпня 1976 р. в м. Кіровоград (нині - м. Кропивницький).

Освіта - вища. Закінчив Кіровоградський інститут сільськогосподарського машинобудування за спеціальністю "Фінанси і кредит" (нині - Центральноукраїнський національний технічний університет).

Одружений, має доньку та сина.

В 1992-1999 роках працював у прес-службі кіровоградської "Зірки". З вересня 2013 року - на посаді заступника директора та виконавчого директора ФК "Зірка" Кропивницький.

Футболофілією та історією кіровоградського футболу зацікавився в 1985 році. Має найбільшу колекцію видань та сувенірів, присвячених футболу Кіровоградської області. Автор багатьох програм та довідників. Довідник 1996 року визнаний спеціалістами кращим довідником України. Співавтор ювілейного видання "Зірка"-80: 1922-2002". Висвітлював кропивницький футбол на сторінках таких видань як "Український футбол", "Спортивна газета", "Спорт-експресс" та багатьох інших. Головний редактор газети "Футбольний огляд". Провів десятки теле- та радіорепортажів. Член Спілки журналістів України з 1997 року.

Нагороджений Відзнакою Федерації футболу України, Грамотою Кіровоградської обласної державної адміністрації, Грамотою Професіональної футбольної ліги України, Подякою Національного Олімпійського комітету України.

Контакти: поштова адреса - Україна, 25006, м. Кропивницький, вул. Арсенія Тарковського, буд. 68, кв. 38; електронна адреса - perevoznyk.andriy@gmail.com; телефон - 050-487-69-66; сторінка в Інтернеті у соціальній мережі "Facebook" - https://www.facebook.com/andriy.perevoznyk.

ПИРУХІН Юрій Олександрович - *відомий історик кременчуцького футболу, колекціонер друкованих футбольних матеріалів з історії футболу.*

Народився 16 січня 1974 року у м. Кременчук Полтавської обл.

Все життя займається підприємницькою діяльністю.

Багато років захоплюється колекціонуванням програмок матчів "Динамо" Київ і команд Полтавщини. Цікавиться історією футболу як взагалі, так і Кременчука в першу чергу. Також розділяє значну увагу історії та статистиці нелігового футболу часів СРСР.

Автор чудової книги "Энциклопедия кременчугского футбола", яка була представлена ним 2016 року в Інтернеті в електронному вигляді. У цьому творі значна частина містить чимало документальних підтверджень етапів появи й становлення футболу у цьому місті.

Контакти: електронна адреса - jorgen74@mail.ru та urijpapanov@gmail.com; телефон - 050-563-66-75; сторінка в Інтернеті в мережі "Facebook" - https://www.facebook.com/pyruhin.urij

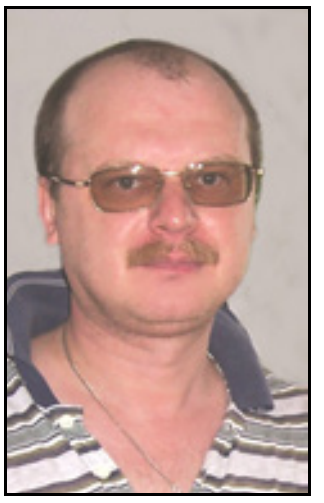

ПРОДАН Андрій Михайлович - *історик, економіст, журналіст, письменник, дослідник історії молдавського футболу.*

Народився 21 липня 1971 року у м. Бендери Молдавської РСР СРСР (нині столиця незалежної Молдавії), освіта - вища, закінчив 1993 року історичний факультет Молдавського державного університету (спеціальність - історія), а 2009 року - факультет Бізнесу та ділового адміністрування Молдавської економічної академії (спеціальність - менеджмент).

Працював у газетах на посадах: репортера, редактора, заст. шеф-редактора "Fotbal Hebdo" (1993-99 рр.), "Tineretul Moldovei" (1998-2002 рр.), "Sport Plus" (2002-04 рр.), "Capital Market" (2005-06 рр.), шеф-редактора "Curierul Economic" (2006-13 рр.), відповідального секретаря "Moldova Suverană" (з 2013 р.). У 1994-2000 рр. був позаштатним кореспондентом газети "Fotbal Plus" (Бухарест, Румунія), спортивним редактором агентств новин: "Infopress" (2000-01 рр.), "Moldpres" (2001 р.), "Reporter.md" (2002-05 рр.); на радіостанціях "Europa Plus" (ведучий спортивних новин – 1998 р.), "Antena C" (автор спортивної передачі - 2003-04 рр.) та на національному радіо "Radio Moldova" (редактор і ведучий спортивних новин - 2004-05 рр.).

З 1994 року член Асоціації спортивної преси Молдови, у 2000-04 роках член виконкому Федерації футболу муніципію Кишиневу.

Автор блогу Moldova Sport History (andron-prodan.blogspot.md), адміністратор групи MOLDOVA RetroSport на facebook.com.

Автор брошюри "Speranţe olimpice" ("Олімпійскі надії") - 2000 р.вид., співавтор "Anuarul fotbalului moldovenesc 1995-1996" ("Щорічник молдавського футболу 1995-1996") - 1996 р.вид.; книг "Doctori Honoris Causa ai ASEM" ("Доктори Honoris Causa Молдавської економічної академії") - 2007 і 2011 рр.вид.,; "Istoria ASEM: 20 de ani de ascensiune" ("Історія Молдавської економічної академії: 20 років сходження") - 2011 р.вид.; "110 legende ale fotbalului moldovenesc" ("110 легенд молдавського футболу") - 2020 р.вид.; "Federația Moldovenească de Fotbal. 30 de ani de activitate" ("Федерація футболу Молдови. 30 років діяльності") - 2020 р.вид.

Контакти: поштова адреса - Молдова, 2049, м. Кишинів, вул. Мирчешть 8/1, кв. 104; електронна адреса - andrei_prodan@inbox.ru, сторінка в Інтернеті у соціальній мережі "Facebook" - https://www.facebook.com/andrei.prodan.35

РУЩАК Михайло Михайлович - *кандидат хімічних наук, захоплюється історією та культурою рідного краю, зокрема історією та розвитком футболу в Закарпатті.*

Народився 12 грудня 1979 року у смт Буштино Тячівського р-ну Закарпатської обл. (з 1997 р. мешкає у м. Ужгород), освіта - вища (закінчив Ужгородський національний університет та аспірантуру при ньому, спеціальність "Аналітична хімія"). Працював в Ужгородському національному університеті, Інституті експериментальної фізики Словацької академії наук. З 2014 р. працює економістом ТОВ "Ядзакі-Україна", наразі займає посаду керівника групи обліку.

Автор 9 статей з аналітичної хімії у зарубіжних та вітчизняних фахових виданнях та патенту України на винахід, учасник численних міжнародних та всеукраїнських конференцій.

Колекціонує програмки команд Закарпатської області. Автор видання "Історія футболу в Бурштині" (2020 р.вид.).

Одружений, виховує двох дітей.

Контакти: електронна адреса - michaelrushchak@gmail.com; телефони - 066-161-22-31; сторінка в Інтернеті у соціальній мережі "Facebook": https://www.facebook.com/michael.rushchak.7.

СОБОЛЕНКО Ігор Михайлович - *педагог, арбітр і спорторганізатор, телекоментатор, захоплюється історією та розвитком футболу в Україні, зокрема в Умані.*

Народився 4 лютого 1974 р. у м. Умань Черкаської обл,; освіта - вища, закінчив Уманський державний педагогічний університет ім. П.Тичини - факультет загально технічних дисциплін (1996 р.), фізико-математичний факультет (2002 р.), факультет фізичного виховання (2019 р.), а також з відзнакою магістратуру Черкаського педагогічного університету ім. Б.Хмельницького (2013 р.). З 1995 р. працював вчителем в Уманській загальноосвітній школі №1, а у 2008-14 рр. директором районної ДЮСШ "Колос".

Одружений, виховує сина.

З 1986 р. захоплюється колекціонуванням футбольних друкованих видань і сувенірів, переможець багатьох конкурсів знавців футболу.

З 1991 р. почав друкуватися у місцевих газетах, видав трьохтомник "Історії уманського футболу" (2003 та 2018 рр.вид.), а 2016 р. побачила світло й друга частина цієї книги: "Маккабі" до "УТК-Ятрань" (456 сторінок). Видав два щорічники 2017 та 2918 рр.: "Аматорський футбол Черкащини". У 2010-15 рр. щорічно виходили його вісники "Футбол Уманщини" та програмки футбольних матчів ФК "УТК-Ятрань", в тому числі й жіночої команди. З 2008 р. співпрацює з місцевим телебаченням , а з 2011 р. в ефірі ТК "Умань" постійно щотижнево виходить його програма "Офсайд" про місцевий футбол. До того ж, з 2013 р. працює коментатором матчів місцевого клубу. З 2013 р. веде сайт "Футбол Уманщини" - переможець міжрегіонального фестивалю журналістів "Умань-Медіа-Майстер".

З 1992 по 2004 рр. виконував обов'язки арбітра футбольних матчів - входив до десятки кращих арбітрів Черкащини. З 1998 р. обслуговував всеукраїнські змагання, а у 2002-2003 рр. матчі ПФЛ України по 2-й лізі. З 2004 р. кілька років був інспектором матчів обласного чемпіонату.

Організатор аматорської команди "Пахтакор" Умань - неодноразового призера обласних змагань. У 2008-11 рр. був головним тренером жіночої команди ФК "Ятрань-Уманьферммаш", яка добилася права грати у вищій лізі чемпіонату України серед жінок, була фіналістом Кубка України з міні-футболу 2012 р.

З 2011 р. працює заступником голови районної федерації футболу, а з 2015 р. обраний офіційно її головою (відмічений нагородою Асоціації аматорського футболу України).

Контакти: електронна адреса - igor.sobolenko@ukr.net; телефон - 067-720-44-59; сторінка в Інтернеті у соціальній мережі "Facebook": https://www.facebook.com/igor.sobolenko.

СТРІХА Віктор Федорович - *інженер лісового господарства, захоплюється історією та статистикою футболу в Україні.*

Народився 6 листопада 1973 р. в с. Хоцьки Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл., мешкає в м. Черкаси, освіта - вища (закінчив Київський національний аграрний університет), працює в ДП Черкаське лісове господарство.

Одружений, виховує двох дочок.

Автор багатьох книг з історії та статистики футболу: "Легіонери України" (1997), "Легионеры стран бывшего СССР" (2004), "Украинский футбол: Западная Украина, диаспора, легионеры" (2004), "Футбол Черкасской области (1 часть, период УССР)" (2007), "Футбольно-хоккейный альманах. Украина и соседние страны. 1863-1954" (2013), "Футбольные легионеры Украины" (2015), "Летопись футбола и других командных видов спорта в Украине. 1887-1944" (2017), "Летопись футбола и других командних видов спорта Черкасщины. 1913-91" (2018), "Антологія українського футболу. Том 1. 1921-92" (Чемпіонати УСРР 1921-35, збірна УРСР 1924-79, чемпіонат СРСР серед дублерів) (2020), "Антологія українського футболу. Том 2. 1921-92" (Українські команди в єврокубках 1965-92) (2020), "Антологія українського футболу. Том 3. 1921-92" (Кубок УРСР 1936-38, 44-48, 72-76, 90-91, українські легіонери до 1955, міжреспубліканські та міжнародні матчі 1921-35) (2021), готується "Антологія українського футболу. Том 4. 1921-92" (Кубок СРСР 1936-54, 71-79, Буковина до 1945, Закарпаття до 1945) (2021).

Друкував свої статті в газеті "Український футбол" та учасник проектів Юрія Ландера "Футбол - історія та статистика": "Клубні кубки Європи", "100 років європейського футболу", "Футбол в Україні" (щорічники).

Контакти: поштова адреса - 18001, м.Черкаси-1, а/с-88; електронна адреса - victorstriha@ukr.net, телефон - 066-619-53-17; сторінка в Інтернеті у соціальній мережі "Facebook" - https://www.facebook.com/victorstriha.

ХАМАЄВ Анатолій Миколайович - *журналіст і письменник, член Асоціації спортивних журналістів України (2010 р.) та Національного союзу журналістів України (2013 р.).*

Народився 6 лютого 1958 року у м. Красний Луч (нині - Хрустальний) Луганської обл., освіта – вища, закінчив 1984 року механіко-механічний факультет Харківського державного університету ім. О.М.Горького (нині – Харківський національний університет ім. В.М.Каразіна).

Під час навчання в університеті прослухав факультативний курс журналістики, працював кореспондентом малотиражної газети "Харьковский университет". По закінченню університету працював спочатку на посаді інженера-програміста, а потім на посаді провідного інженера у харківському Науково-дослідному проектному інституті "Союз" (загалом 10 років - 1984-1994 рр.). У 1994-2016 рр. працював в "Укртелекомі" - харківському Центрі інформаційних технологій на посаді провідного інженера, керівника групи експлуатації систем інтеграції.

Наприкінці 90-х років за його участю був створений один із перших інтернет-сайтів, присвячений ФК "Металіст" (metalistfans.net). Три роки працював спеціальним кореспондентом від Всеукраїнського футбольного тижневика "Атака" (2004-08 рр.). У 2006-11 рр. вів власну рубрику в газеті "Про Металіст", присвячену статистиці ФК "Металіст" у чемпіонаті та єврокубках. У 2002-15 роках приймав участь у створенні програмок до матчів ФК "Металіст".

Автор-упорядник довідника "20 лет участия "Металлиста" в независимых чемпионатах Украины" (2012 р.вид.), а також був співавтором офіційного довідника "Металлист" в еврокубках". Автор-упорядник сценарію документального фільму "Металлист: история как жизнь" (2015 р.). Співавтор книги "Два тайми Металіста", випущеної до 90-річчя клубу.

З грудня 2016 року по липень 2021 року працював на посаді прес-аташе футбольного клубу "Металіст 1925". Веде власні блоги на трьох сайтах - Sport.ua, Ua.Tribuna.com, Sportarena.com.

З 1972 р. захоплюється футболофілією - колекціонує матеріали про український і харківський футбол.

Контакти: поштова адреса - 61004, м. Харків, вул. Сергія Орешкова, буд. 5, кв. 6; електронна адреса - khamaiev@ukr.net, телефон - 095-896-59-41; сторінка в Інтернеті у мережі "Facebook" - https://www.facebook.com/Anatoliy.Khamaev; сторінка в Інтернеті у мережі "Telegram" - t.me/my_football_kanal

ЧУЙКО Олександр Іванович - *фахівець з історії і статистики київського ФК "Динамо".*

Народився 4 березня 1961 року на Київщині. Закінчив Київський геолого-розвідувальний технікум та "Среднеазиатский филиал Всесоюзного межотраслевого научно-технического учебного Центра ВТИ" м. Ташкент (сервісне обладнання ЕОМ).

Працював начальником каротажного загону геофізичних досліджень свердловин (Ханти-Мансійський округ, Тюменська обл.), інженером-електроніком, головним спеціалістом електронного устаткування обчислювального центру ВАТ КП ОТІ. Одружений. Має дві доньки, двох онуків

Був позаштатним кореспондентом газет "Український футбол", "Болельщик", "Футбол по українськи". Автор численних нарисів у цих виданнях з історії футболу та статистиці. Автор книг статистичного напрямку: "Динамо" Київ у 54-х чемпіонатах СРСР", "Динамо" Киев - 5 чемпионатов и розыгрышей Кубка Украины", "Динамо" Киев в рекордах, событиях, фактах…". Один із співавторів і розробників "Мультимедийной энциклопедии "Динамо" Киев" на 3-ох дисках CD (2005 р.вип.).

Нагороджений ювілейною медаллю "95 років київському футболу".

Колекціонує книги та енциклопедичні видання про футбол, програмки "Динамо" Київ і збірної України.

Контакти: електронна адреса - svsasa@meta.ua. Сторінка в Інтернеті у соціальній мережі "Facebook" - https://www.facebook.com/profile.php?id=100011049939079

ШКІРОВ Юліан Юрійович - *літописець луганського футболу, спортивний журналіст - дописувач обласних газет.*

Народився 20 червня 1971 року у м. Луганськ, освіта - вища, 1994 року закінчив ВНУ ім. Даля (колишній ЛМІ), одружений.

Працював у ФК "Заря" Луганськ. Зараз на сайті "Луганск. Наш футбол" - football.lg.ua

Історією та статистикою футболу Луганська займається з 1983 р. Автор найкращого видання з історії футболу Луганщини "Век луганського футбола", 2008 р. видання на 928 сторінках, автор футбольних програмок "Зорі" Луганськ з 1993 по 1996 рр. Колекціонує різноманітний матеріал про луганські футбольні команди.

Контакти: електронна адреса - julianshkirov@rambler.ru; сторінка в Інтернеті у соціальній мережі "Facebook" - https://www.facebook.com/yulian.shkirov.

ГУМОР ЩОДО ПЕРВІСТКІВ ФУТБОЛУ

Юний воротар на початку XX ст.

"Основною метою було - "копати" м'яч якнайвище або якнайдалі. Пригадується, наприклад, як Панько Когут вдарив по м'ячу, а м'яч не витримав його фізичної сили і розірвався".

Ярослав Смольський, поет і громадський діяч, уродженець с. Підгірка, мешканець м. Манчестер, дописувач газети "Українська думка" (Англія),

ГУМОРЕСКИ ПРО ФУТБОЛ ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ

А закінчити це видання хочеться на гумористичній ноті, щоб викликати у "втомленого" автора посмішку на обличчі й отримати насамкінець позитивні радісні емоції.

Щодо гуморесок та фейлетонів, що побачили світло у періодичних друкованих виданнях на початку XX століття, то, звичайно, перш за все це надрукована у московському журналі "Къ спорту!" №36 за 4 серпня 1912 року у нарисі "Феодосія" у рубриці "Провинціальнія письма" на сторінці 15-й підписаної якимось автором під псевдонімом "С.Тр-въ". Там мова ведеться про створення 1912 року самостійної "Лиги портовых городов Приазовья" начебто засновником місцевого футболу в Бердянську на прізвище К.С.Лєвін та проведенням у Феодосії в цьому році одного з перших самостійних футбольних турнірів - на приз цього самого Лєвіна серед 8 міст - членів цієї Ліги, в якому перемогла команда Бердянська. Але цьому нарису-гуморесці та наслідкам його тлумачення вже в теперішні часи присвячений цілий підрозділ "Вигадка про футбольний турнір Приазов'я 1912 року" у третьому томі цього видання (с.271-274), і тому тут повторювати цю розповідь і наводити цей нарис ми не будемо.

У першій главі ми вже писали, що одним з первістків футболу на теренах України була українська народна гра під назвою "гілка", запроваджена у Середньому Придніпров'ї, яка детально була описана в щомісячному історичному журналі "Кіевская старина" за червень-липень 1887 року в розділі VI у великому нарисі С.М.Ісаєвича "Малорусские народные игры окрестностей Переяслава". І хоча вже достеменно відомо, що ця гра не має нічого спільного з футболом, читачу було обіцяно повернення до неї. Це пов'язане саме з тим, що ще за часів радянської влади в івано-франківській щотижневій газеті "Будівельник" (орган парткому, комітету ЛКСМУ та адміністрації комбінату "Івано-Франківськпромбуд", наклад 3 тис. прим.) №16 (204) за 20 квітня 1983 року на сторінці 4 була надрукована трохи дивна стаття:

Як сотні років тому у футбол грали

Торік у Самборі під час ремонту стародавньої ратуші в куполі на її вершечку було виявлено капсулу з різними документами, підшивку газет. В одній з них увагу привернув звіт про гру, подібну до футболу, між командами Самбора і Дрогобича, яка відбулася у XVIII столітті.

Думаємо, що нашим читачам буде цікаво довідатися про "гиля-гиля", як називали цю гру наші предки.

У звіті виправлено лише трохи стиль, але повністю збережено всі тогочасні терміни.

Учора на вигоні біля Дністра жителі Самбора спостерігали за грою, яка називається "гиля-гиля". Наша ватага зустрічалася з ватагою з Дрогобича. Гульня ця мала принципове значення: переможець двох зустрічей на своєму й чужому вигоні діставав право їхати на герць аж до Перемишля. Тому з ватагою супротивників прибуло чимало переживальників.

Оскільки на вигоні зібралося доста людей і не всім було добре видно гульню, то її, всівшись на високому осокорі, тлумачив Стецько Порох, колишній львівський бурсак.

Склад ватаг був такий. Наші гості: брамкар - Петро Закусило, підтиначі – Оверко Задериніс, Дмитро Нечеса, Гаврило Босий, середні - Іван Варивода, Кирило Довбня, забивайли - Клим Терличний, Петро Ступка, Максим Чурило, Тарас Люлька і Пилип Конопельський.

За самбірців грали: брамкар - Іван Гудз, підтиначі - Петро Цупелик, Антін Сотничук, Іван Дроць, середні - Левко Бенгальський, Петро Гонець, забивайли - Богдан Кутермак, Орест Фаль, Василь Дурич, Ярослав Прядко, Володимир Роженко.

Дрогобичанам, які грали у червоних підштанках і білих сорочках, випало почати гру. Вони одразу ж заволоділи пузиром і погнали його вигоном до нашої брами. Підтиначі самбірців (їхні лахи - сині підштанки і червоні сорочки) кинулися навперейми, але нічого не могли вдіяти. Навіть Антін Сотничук опинився за спиною забивайлів суперників. Щоправда після того, як Петро Ступка загилив пузиря, він у мутузяне начиння не потрапив, а вдарившись об одвірок, одскочив знову на шрафну толоку.

Наші земляки всією гурмою кинулися вперед. Їхній отаман Левко Бенгальський рветься до брамки, але дрогобицький підтинач Дмитро Нечеса падає колесом йому під ноги.

Напольний хорунжий Савка Свистун піднімає догори пірнача, даючи сигнал, що Нечеса одержує заувагу.

Каральний б'є Петро Гонець. Удар! Пузир на цілих два лікті вище верхньої перетинки летить у бік Дністра. А могло бути гірше.

Після того, як хлопці виловили пузир з ріки, його ввів у гру ударом дрогобицький брамкар. Іван Варивода гилить далі на Тараса Люльку, а той, не роздумуючи, гатить у начиння. Гол! Переживальники з Дрогобича заволали, а наші заніміли.

Аж до обіду тиснули самбірці на браму суперника, але нічого не могли вдіяти.

По обіді, коли братчики трохи підкріпилися таренею і саламахою, цікава гульня продовжувалася.

Щоб поправити себе в очах земляків, самбірці відразу всією гурмою кинулися на половину вигону дрогобичан, і тільки невсипущий брамкар Петро Закусило щоразу рятував свою ватагу від неминучого голу, який от-от назрівав.

Дрогобичани так захопилися облогою, що не згледілись, як на їхню брамку вискочили Володимир Роженко та Орест Фаль. Вони перекинули пузир декілька разів один одному, дивуючи майстерністю переживальників, трубки і тріскачки яких так і захлиналися. Стоголосо лунало "гиля-гиля" (напевне, тому і гру так назвали).

Врешті Роженко, зробивши обманний рух, увігнав чолом пузир у брамку мимо Закусила, який аж рота роззявив від здивування. 1:1. Рівновагу відновлено.

Довелося дрогобичанам починати з центра вигона. Але не встигли вони зробити кілька перекидань, як наш Василь Дурич перехопив пузир і так рвонув вперед, що підтиначі супротивників, рятуючи становище, були змушені вдатися до недозволеного прийому. Оверко Задериніс схопив Дурича за очкур, вузол розв'язався і підштанки опинилися в руках підтинача, а Забивайло самбірців в одній сорочці покотився по траві, мало не залетівши в брамку.

Напольний хорунжий відміряє одинадцять кроків, встановлює пузир, і сам потерпілий, натягнувши підштанки, забиває з розгону гол, що аж лопнуло на брамі мотуззя. Видно, добре розізлився.

Що тут творилося на вигоні, не доведи, господи! Вгору полетіли брилі і на толоку почали кидати паперові стрічки, а рейвах піднявся такий гучний, що аж на радловицькій горі позлітало з дерев вороння. Цікава гульня так і завершилася перемогою нашої ватаги. Щоправда, враження від неї дещо зіпсували дрогобицькі переживальники. Після того як напольний хорунжий оголосив, що гульню закінчено, вони вибігли на вигін, почали кидати у хорунжого і підхорунжих порожні баклаги, викрикаючи що одинадцятикрокового карального присуджено неправильно.

Довелося втрутитися обозному судді Панасу Грізному. Він вирішив, що гульня-відповідь, яка мала відбутися наступної неділі на толоці в Дрогобичі, знову буде проведена в Самборі.

Публікацію підготував І.Тиличко

Майже ніхто тоді й не звернув увагу на те, що цей нарис був вміщений у тому місці газети, де як правило, раніше й потім публікувалися гуморески. Та й до того ж, ця партійна газета цього часу чомусь забула надрукувати слово ***"ГУМОРЕСКА"***.

Крім того, вже рівно через рік у цій газеті продовжили цю тему й надрукували 25 квітня 1984 року продовження:

"Гурра" долинянам!

Більше року тому газета опублікувала репортаж "Як сотні років тому у футбол грали", який було знайдено у колишній самбірській ратуші. Любителі футболу тепло сприйняли публікацію і конче хотіли дізнатися, як завершився поєдинок на ліпшу "ватагу з-попіт Карпат". Ідучи на зустріч читачам, редакція вирішила будь-що відшукати відомості про цю гру і доручила журналісту І.Яричу зайнятися пошуковою роботою. За рік, що минув, довелося "перерити" архіви Івано-Франківська, Львова, Тернополя, та задарма. Тоді шлях журналіста проліг аж у Відень. Тут, на велике щастя, довелося знайти перетлілі аркуші рукопису, репортаж про цю визначну спортивну подію кінця XVIII століття. Пропонуємо цей репортаж без будь-яких стилістичних та сюжетних змін.

Того року у злотавий падолист у Станіславові, коло маєтків Потоцьких малося зчинити останнє гранє на ліпшу ватагу з-попіт Карпат, де сі міряли моцарі з гиля-гиля Долини та Калуші. Поз'їзджалося до міста багато людисків з доокруж на то файне свєто краю. Із Жьиб'є припялися гуцуляки з мішетами поза плечі і коло ратуші продавали молоко на метри. Фірами співчувальники прикалатали з Косова. Тоді газди продавали файнюцько повирізувані подевка та рами на образи. Були такой співчувальники і з Рогатина, і щось коло 50 фір з долинського керунку. Навіть зі Львова прибилися вірменські купці, які заложилисі, що гилянка буде за калушуками.

Перед гилянкою наші хлопці сі вісповідали і напричастили. Магістрат нашим моцарам відав нові личаки і сорочки з кутасами під шию. Замість шнурків були підперезані шкіріними ременями на три шлюфки.

Дуже файний був почьиток. Через пляц маршировали хлопці і дівки, тримаючи високо фани і хорогви. А від так хор відспівав співанку "Гиля, гиля, хлопці". Радник магістрату Лют Зателепаний говорив як казані про гиля-гиля і яка то велика справа для з'єднання краю.

Розборонник, яким був станіславський гімназіальний професор аудитор приходський, заслужений мастак гри гиля-гиля Федь Льопа, наперід вилетів на поле з сопілков у зубах, а з ним два чилєдники.

Тогди клином вибігли моцарі. Вібили поклони в штири боки співчувальникам і розлетілися по пустирі. Калушуки дуже сі завдавали, бо мали якогось бахура з собов Хруня Мюллера аж із Австрії і гадали, що він їм зробит погоду. Поки гранє мліло, скажемо, що на побідителів чекали фасунки: з на пєтьсот кільо бугайиско та п'єть пацет для ліпших загилювальників.

Жадна з ватаг не йшла в нахрап. Співчувальникам така робота прийшласі не до шмиги, то відкрикали усілякі нехарапутні слова: "Юзя, дай по дзюбку Дзюбатому, по варгах – Варгатому", "Хло! Та кивайся трохи", "Сивушники!"...

Тоті гуки-крики троха ушпатили за живе грачів. Хрунь Мюллер зворохобився на своїй півці пляцу, гопнув бальон собі на макітрищу і дав ногам джуса. Потому скинув на лівий личак, а правов ногов, як копане – і будь здоров. Рясно і дзвінко покотилосі: ги-и-ил! Калуські ріпники котилися з жбирів на пасовисько, вхопили Хруня на руки і метали ним вгору тай вгору гойкаючи: "Хруню – гу-ра-а-! Хрунь – фіфака!"... Розборонник з челядниками порозперізували ремені і били калушуків по плечах і трохи нижче, аби свободити плац.

Нарешті всьо сі всіло. Наші хлопчурі, поштуркували їден другого за то, що сі дали обдурити Хруньови, і пустили задурно бальона. Гаврило Лінивий, або, як 'го охрестили наші співчувальники, Баба Яга – деревьяна нога задурно не хтів товктисі на пасовиську і вгаратав здалека і на маєш! Бальон загаргулявсі у цураву сітку супротивників.

«ГУРРА» ДОЛИНЯНАМ!

Нарис у газеті "Будівельник" (Івано-Франківськ)
за 25 квітня 1984 р.

Тогди долинські музики, що приїхали сюди, вшкварили марша "Ти моє серденько, вігравай скоренько", якого сотворив для сеї оказії бубніста з Вельдіжа Никола Здіх. А шмаркачі відстрілювали з бзинових пукаок. Долинський шандар Андрій Цінгель, відай, три рази впалив з гвера.

Теперка гранє пішло в другий керунок. Лиш було чути, як вігахкували моцарі та тєжко спльовували. Бальон літав то сюда, то туда, як сонце по небі, ледве сі торкав лопухів та чубків грального панства.

Стах Кадило увидів, що калуській брамкар свою злість, що пропустив гил, зганяв на курят, які відкудкудакували коло брамки, з розмаху вшкварив бальона. Брамкар стрибнув високо і руков замахнув, щоб відгилити бальона, та було запізно. Рахунок сі змінили на 2:1.

Долинські співчувальники обіймалисі і цілювалисі, на валах вгріли з малих каронів калущуки на Льопу, що зверищьили грач був на недозволенім кулку. Того рейваху нанудивсі бугай. І зірвався з ланца. Мой! Він як почав вибрикувати, фиркати ногами, то порозполошував усіх, як воробців. І нарід, і моцар...

Примітка: На цьому рукопис обривається.

Начебто, вже після цього усі повинні були б зрозуміти, що це лише жарт, та не тут-то було. Вже за часів незалежної України цю гумореску дехто все ж знову сприйняв за дійсність. Наведемо декілька досить "цікавих" нотаток у наших газетах, які з'являлися вже у перші роки незалежності України в досить поважних часописах:

"Галицький футбол" №8(18) за 1993 р. (м.Дрогобич): ***Було колись***

... і підкорили Львів

Наша газета вже описувала звістки про гилянку (так тоді називали футбол) сивої давнини. І от до рук потрапив ще один матеріал про колишній фінальний поєдинок, що відбувся у Львові. Тож пропонуємо читачам "ГФ" його на добрий-настрій.

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

Сеї здибанки на ліпшу ватагу Галіції між копачами з Долини і добре вимуштрованими Муньом Ціхонем єврейськими фіфаками зачекалися не тилько ві Львові.

На головну гилянку року подано запрошення вшанувальникам цієї прекрасної забави з сусідніх держав. Гранє мало сі відбути відразу по Великодних святах. Так як подібна стріча загилювальників була першою в історії нашого краю, то до неї готувалися, як до великого свята. Місцем гилянки вибрали поляну коло Замкової гори.

До честі львів'ян вони старалися показати своє вміння і хист, в місті було тільки розмови, хто зможе вірвати перший раз нагороду і дістати у фасунок великого дзигарка, з черева якого щогодини бевхав голос "Гил-гил".

Сей фасунок було зробленона замовлення львівського магістрату дзигарністом Ісааком Ценьгіром.

Правоохоронником тої гри було запрошено адвоката з Кракова Франя Свістильницького. Аж у далекій Британії за пару барбениць бринзи і чвертку бурого ведмедя гендляреві Гершку Кубриновичу вдалося виміняти небаченого тоді бальона з надувним черевом і шнурівками.

Над погодою для гилянки панбіг не змилувався, бо з небес, як з пірваної парасолі, капав на землю студений дощ. Але це не хвилювало сотень переживальників і особливо долинських, які робили найбільший рейвах на вигоні.

За годину по полудню розпочалася гилянка. То була найліпша забава з тих, які знав Львів сего року. Вбранє змагальних хлопаків мало дуже файний вигляд. А місцеві хлопаки були повзувані навіть в шпеціально шиті черевики, які з підсподу мали підкови, повирізувані з ратичок.

Відразу гра набула буйного гатунку і ніхто не хтів сі піддавати. Господарі гилянки мали сперше більше духу, бо за ними потерпало більше переживальників. Та долинські моцарі ніби чекали такого нахрапу, бо трималися купи коло своєї брамки, залишивши попереду тільки Стаха Терпеливого і Ромка Сікача. Сей план скоро приніс радість долинянам. Було то так. Витримавши облогу, гості перегилили бальона своїм загилювальникам, і Стах Терпеливий дав джосу попри край, повівши за собою кількох львів'ян, а Ромко Сікач вже був на правому вінклі, і коли Стах пальнув з лівака впоперек облогу – там був сам Сікач за пару кроків від брамки.

Той, аби дістати віру в себе, з великого пальця загилив, як з канони, бальона в брамку Фані Поташа. Ніхто не чекав такого почєтку, бо думали про легкий виграш мошків.

Забитий бальон додав снаги хлопакам з Долини і ті, як дідьки в пеклі, закрутилися по вигоні, лиш протираючи очі від болота.

Такий перебіг подій не сподобався декому з місцевих, і ще би, адже Сруль Цукерберг повбіцяв кадобець бражки всьому люду, як гра буде за його побратимами.

Але так не сталося. Під кінець гилянки долиняни гет чисто вимучили своїх супротивників і на радість малої купки своїх земляків вгаратали ще одного бальона.

Головний фасунок і звання ліпшої ватаги Галіції достaлися копачам з невеличкого містечка Долини. На се свято до Львова наїхало багато тлумачів гилянки, грачів. На вшануванню переможців було рішено з наступного літа проводити змагання між всіма копачами Західної України.

Йван Фана

"Голос України" за 19.09.1999 р. (м.Київ):

Ліпша ватага - долинська

З історії українського футболу

Років з десять тому, читаючи багатотиражки будівельників України, я цілком випадково натрапив на цікавий передрук з газети далеких часів виникнення українського футболу та української спортивної журналістики. Йдеться про футбольний репортаж під заголовком "Ліпша ватага - долинська" у львівському щотижневику "Будьмо здорові", який передрукувала газета комбінату "Івано_Франківськпромбуд "Будівельник" 11 березня 1987 року.

У публікації йдеться про фінальний поєдинок у Львові загилювальників (так колись називали футболістів), що виборювали почесне звання "кращої ватаги Галіції".

Шкода, що багатотиражка не згадала, в якому ж це році відбулася ця вікопомна спортивна зустріч. На нашу думку, її можна віднести на кінець дев'ятнадцятого століття. Проте "Голос України" буде вдячний, якщо знавці історії українського футболу уточнять цю дату. Адже вона може стати датою народження в Україні цієї захоплюючої гри.

Читаючи репортаж, бачимо, як саме починався український футбол. І для кожного стає очевидним, як він тепер виріс та змужнів, ставши гідним суперником європейському. Тож усміхнемося тим далеким часам, коли футбол ще називався гилянкою!

Борис ЛЮБ'ЯЗЬ

А далі надрукований той самий текст, за тим же підписом Йвана Фани, що й у попередній газеті "Галицький футбол". Лише у першому реченні замість слова "єврейськими" вирішили написати "європейськими" фіфаками.

Ось такий неафішований ніде як гумореска нарис оглянула чималенька кількість шанувальників футболу й, на жаль, дехто сприйняв його за дійсність.

В мене є отриманий від одного з друзів ще один нарис на цю "тему", але на жаль, з невідомого друкованого видання. Та текст його за своєю "вправністю" заслуговує уваги й читача цієї книги:

Гиля-гиля *або* ***Як наші прапрадіди у футбола грали***

©Невідомий, нажаль...

Під час ремонту стародавньої будови - спортзали Долинської середньої школи №1, робітники знайшли папери, писані понад сто років тому. Була там і тодішня ґазета, в якій привернув увагу репортаж під назвою "Гиля-гиля". Виявилося, що так тоді називався у нас футбол. Цікаво почитати ту пожовклу замітку, яка занурює в мовне середовище наших пращурів.

Гиля-гиля

У Долині, на зарінку, коло потічка, стиналися у гранні "гиля-гиля" долинські моцарі із болехівськими. Грання було дуже інтересне, бо довкола вигона зібралися купи людей, які дивилися за тим, хто кому більше накопає бальонів. Тота ватага, що загилить [заб'є - тут і далі примітки Ю'З'] більше пузирів [голів], у падолисті буде здибатисі у Станиславові із ріпниками Калуша на ліпший копняк року і наймоцнішу ватагу "гиля-гиля" з-попід гір.

Гилянка розпочалася в півполуденок. Наші моцарі віхопилися на обліг у вишитих сорочках, пущених поверха такого ж відтінку гачей [штанів], а болехівські хлопаки були в срібних підсинених сорочках, опущених у фіялкові гачі.

Долинською ватагою заправляв капітан Михась Калічка, він же і брамкар [бо стоїть на брамі, воротар тобто]. Загилювальники [забивальники]: Іван Варгатий, Василь Суковатий, Кирило Дзьобатий, відбирачі [напівнападники] - Стах Кадило, Юзьо Мастило, Данило Напханий, підтиначі [захисники] - Яким з-під Запуста, Гаврило Лінивий та Максим з Новички.

Болехівські грачі [гравці] малисі в такім коші [команді]: брамку сторожував Левко Перевертайло, загилювальники - Вінтін Борзий, Василь Ксьондзів, Михайло Друнцьо, відбирачі - Ґеньо Пелехатий, Орко Витвицький, Казьо Опришків, підтиначі - Йосафат Паранин, Іван Ваків і Гринь Пля'цок.

Розборонником [суддею] у копанні був Гарасим Справедливий зі Стрия.

Гилянку розпочали гості. Вінтін Борзий ухопив бальона і відраз погнавсі з ним до наших воріть. Здалеку як вгамселив направець, то Калічка ледве вхопив пузир обіруч, що відбивсі від лівої футрини [штанги]. Наші хлопаки настрашилисі того і пігнали бальона попри ліву фосу вгальопи. Співчувальники [вболівальники] долинської ватаги додавали їм духу, репетуючи: "Гиля! Гиля!". Тогди Яким з-під Запуста вірвавсі з-під ніг болехівців і головов зафайдулив бальона в брамку, аж сі шнурки порвали. Долинські співчувальники з усього горла вівівкували: "Гил-Гил!", присвистуючи в пальці, а болехівські гендлярі [торговці], що приїхали хто волами, а хто пішодрала, гет сі затєли і затіяли між собов гутірку: чому сі так стало?

Розборонник запищав у вербове свистало, і грання знов сі почєло з середини облогу. Але тіко Гаврило Лінивий хотів відобрати у Василя Ксьондзового бальон, остатний, холера, зашпортавсі в свої широкі гачі і пішов по траві карбулясом. Розборонник дмухнув у піщевку, що так не мож, збештав Гаврила, а відтак дав кару нашим.

У бальон приціливсі Орко Витвицький і відгилив'го Йосафатові Параниному, а той дав шпруньга до долинських ворітців. В нашого брамкара заделькотіли ноги, і тим часом Йосафат як вгатить з усьої сили, аж верхня лата брамки трісла. Бальон спинивсі там, де треба. Тепер сі утішили співчувальники з Болехова. Вони підскакували і підкидали вгору капелюші, ходаки і били полінічьом у цебрики.

Наш капітан почавсі відсварувати з розборонником, що болехівський моцар бив з непоззоленого пляцу, бо був на 20 цалів напереді. Але розборонник розгорічивсі, що йому перечит, подув у свистало і грізно покивав на нього пальцем.

Потому грання пішло не в лад. Усі сі роззлостили, деякі батяри більше копали в гачі супостатів, ніж в бальон. То розборонник мав роботу. На полуденок братчики пішли з нічим.

Підопхавши під ремінь трохи логази з киселицею і віпивши по келішку сивухи, моцарі знов повібігали на зарінок.

Долинські парубки (видко, під час полуденка дав їм доброго прочухана і. Гольдкремер, що помалу сі кивали) рвалисі усією гурбою до брамки болехівців.

У другий захід облоги брамки гостей фраерився Стах Кадило. Він бігом подріботів лівим боком. Навскоси до нього гальопами зближувавсі болехівець Гринь Пляцок. Коли учув, що не може утримуватисі з нашим загилювальником, ухопив го ззаду за очкур, гуда розв'язавсі, шнурок лишивсі в руках Пляцка. Кадило,

великий патрійота свої ватаги, незважаючи на сміх співчувальників, зо спущеними гачима таки добіг близько до ворітців і загилив бальон.

Така утіха вкрила облоги довкола, що не мож було ніц почути. Онисько Маруні Онуфренкової з Підлівча, що сидів з іншими бахурами на трепеті, упав долів з радості, а в церквах ударили дзвони. О!

Болехівські моцарі не хотіли здаватись, вони сі роз'ятрили, як дідько в пеклі. Ґеньо Пелехатий шмальнув по писку Данила Напханого, аж той заївсі юшков. Сюди нагодивсі розборонник і назначив кару за таку капость. Потерпілий повтирав від болота ноги, перехрестивсі і так цільно вдарив бальона, що брамкар лише сі за голову вхопив - 3 : 1.

Грання уже було зігране, хоча скінчилосі аж тоді, коли сонце було за дві жердки від землі. Наші били бальона поза фоси - шкодували сили, бо напереді відповідальна гилянка на ліпшу ватагу з-попід Карпат. Усі разом скажемо: аби їм Панбіг поміг перегилити калуських моцарів у падолисті.

Дивно, але неодноразово, серед, навіть, поважних усіма істориків нашого футболу інколи й зараз ще проскакує ствердження, що футбол в Англії – це одне, але задовго до англійців на теренах України грали в наш рідний свій український футбол - гру під назвою чи-то "гілка", чи-то "гиля-гиля", з якої саме й з'явилася гра "футбол", тобто, вірніше, "кóпаний м'яч". І смішно, й гірко, але й таке можна зараз інколи почути серед прибічників націоналізму. Та ми маємо надію, що здоровий глузд і розум наших співвітчизників - шанувальників футболу України все ж таки спроможний розрізнити де гумор, де брехня, а де інформація, яка документально підтверджена.

ФУТБОЛЬНИЙ ГУМОР ТИХ ЧАСІВ І ПРО ТІ ЧАСИ

Листівка "Чудовий захист" (1908 р.)

Листівка "Надія команди" (1907 р.)

Любопытн я команда: вся команда состоитъ изъ родныхъ братьевъ (семейство Хунтъ); команда изъ братьевъ довольно удачно играетъ въ г. Бристолѣ.

з журналу "Къ спорту!" (Москва) №32 1913 р.

Листівка з написом "Футбол у мозку"

Бородатий футбол

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

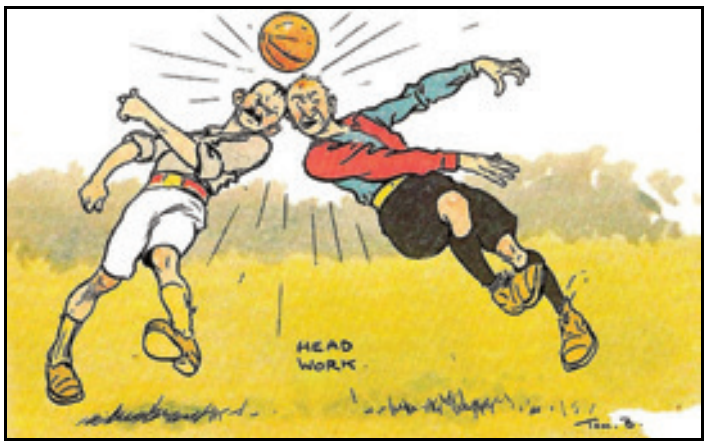

Працюють головою

А мені це подобається

Оце дупа

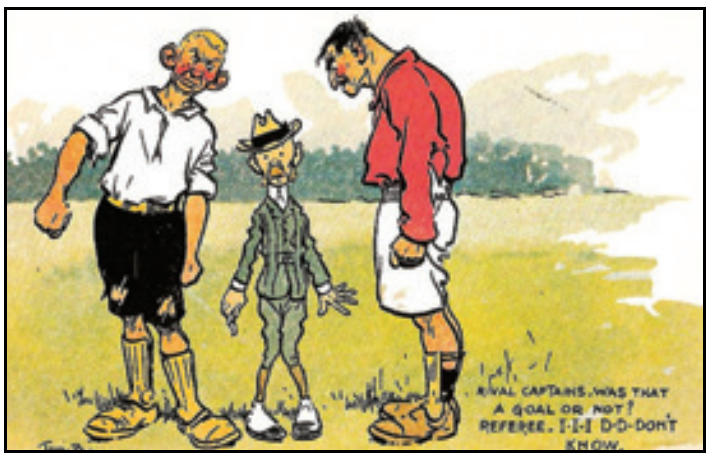

Гол чи ні? Я-а-а н-н-не з…

Поганий арбітр

Удар по м'ячу

Перерва між таймами

Це листівки відомого
англійського карикатуриста
Тома Брауна
(серія 1903 року)

восьма – на заголовній сторінці

Рефери въ своемъ собственномъ мнѣніи.

з журналу "Къ спорту!" (Москва) №52
24 листопада 1912 р.

Рефери во мнѣніи игроковъ.

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

з газети "Ауто" (Москва) за 9 березня 1910 р.

з журналу "Къ спорту!" (Москва) №17 26 квітня 1912 р

Футбольный матчъ.

з газети "Ауто" (Москва) №45

Изъ недавняго прошлаго.

з журналу "Къ спорту!" (Москва) №16 за 19 квітня 1915 р

Матчъ съ „Британцами"—(плата за входъ 1 руб.).

з журналу "Къ спорту!" (Москва) №40 1913 р.

„Летающій человѣкъ". Такое впечатлѣніе производитъ воспроизведенная здѣсь фотографія. Между тѣмъ это—лишь футболистъ, въ моментъ отбитія шара головой. „Невѣроятно, но фактъ", какъ сказалъ Кузьма Прутковъ.

з газети "Ауто" (Москва) №10

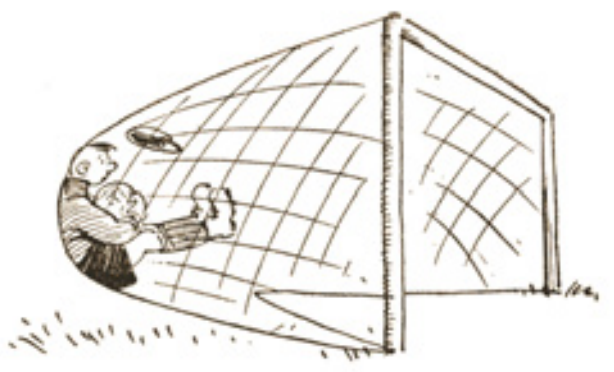

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

з газети "Футболистъ" (Санкт-Петербург) №4 за 1 вересня 1913 р.

з журналу "Азартъ" 1906 р.

з газети "Футболистъ" (Санкт-Петербург) №3 1913 р.

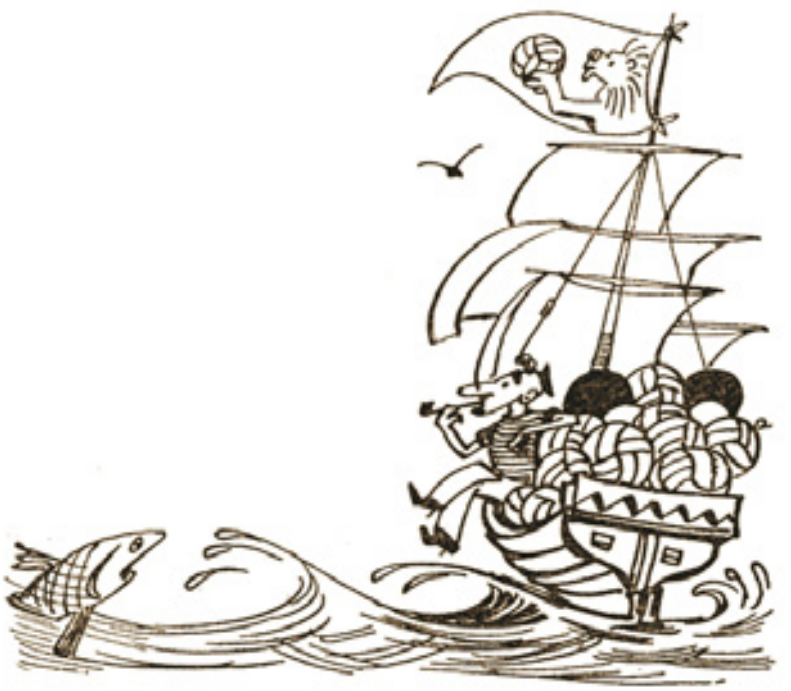

з журналу "Къ спорту!" (Москва) №36 1913 р

Хавтайм
з журналу "Къ спорту!" (Москва) №53 1912 р

з журналу "Къ спорту!" (Москва) №6 1913 р

Футбол жінок

Про футбол давніх часів

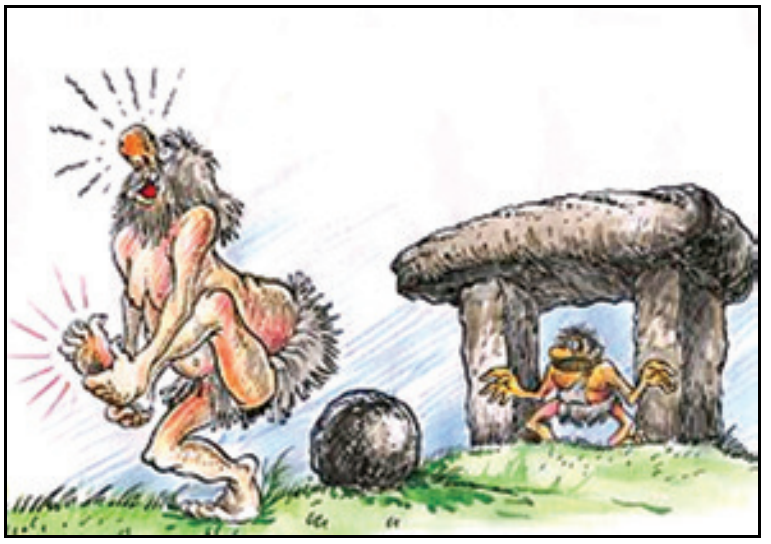

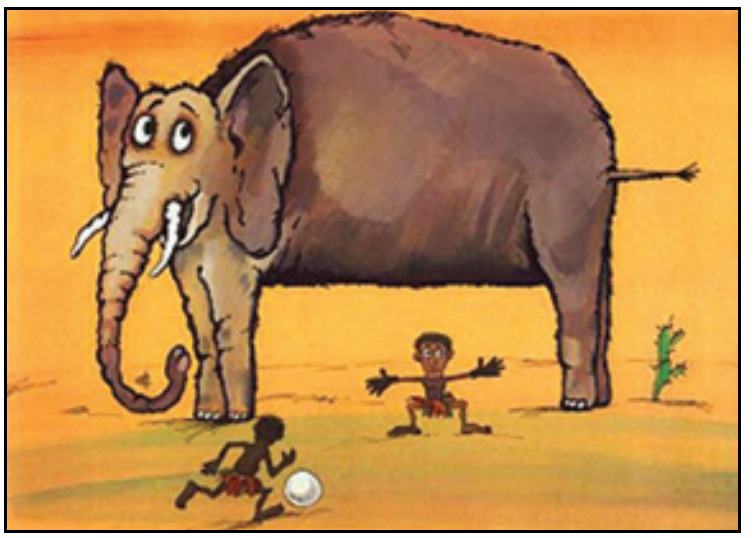

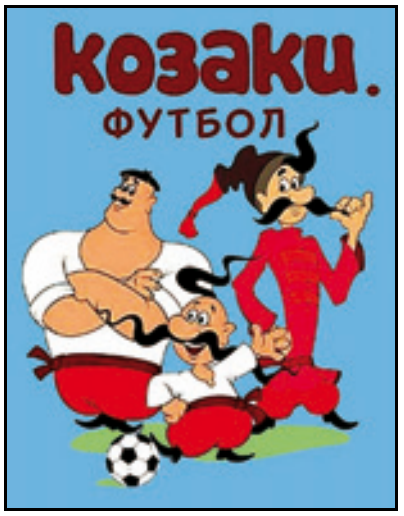

На тему сюжетів з відомого мультфільму "Як козаки у футбол грали"

Грали з кимось, а звідки - невідомо

„Стану днями я тонеться, думать и гадать",—имели воспитанники нашей средней школы.—Готоваться-ли къ экзаменамъ или выступать въ матчахъ на первенство средне-учебныхъ заведеній Москвы.

з журналу "Къ спорту!" №15 за 12.04.1914 р.

Зима прийшла. Сховаю улюбленця.

з журналу "Къ спорту!" №9 за 27.01.1912

Підготовка до "Ліги чемпіонів".

Fig. 16. — Le coup de tête. — L'utilisation du front pour le renvoi de la balle en avant. (Voir ci-contre.)

Наукове пояснення, як бити м'яча головою.

Відсвяткували перемогу

Удар у обличчя.

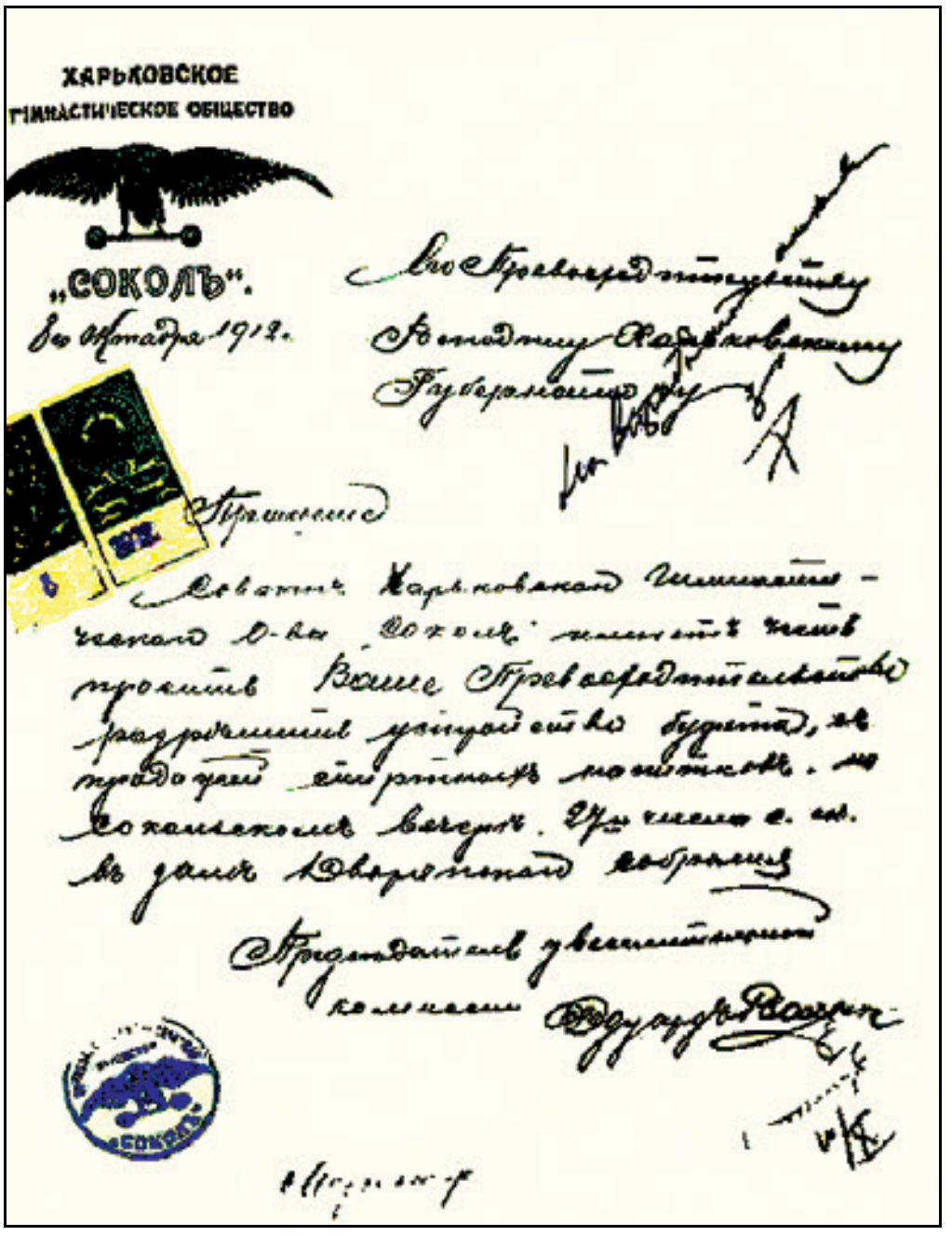

Лист харківського ГТ "Соколъ" до Губернатора

Футбольний гумор у живопису

Гра у Англії 1846 р.

Перший матч жіночого ФК Брістоль Леді 1885 р.

Ось таким був перший футбол у Англії

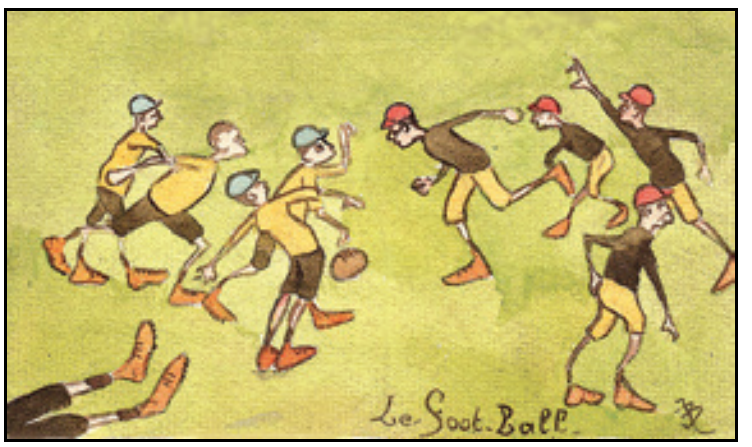

Розуміння футболу у Франції 1903 р.

Шедевр живопису

Від наївності до авангарду:

Картина видатного київського художника-авангардиста **Казиміра Малєвіча**, автора всесвітньо відомого резонансного твору - "Чорний квадрат", створена у 1915 році під назвою:

"Супрематизм. Мальовничій реалізм футболіста. Барвисті маси у 4-му вимірі"

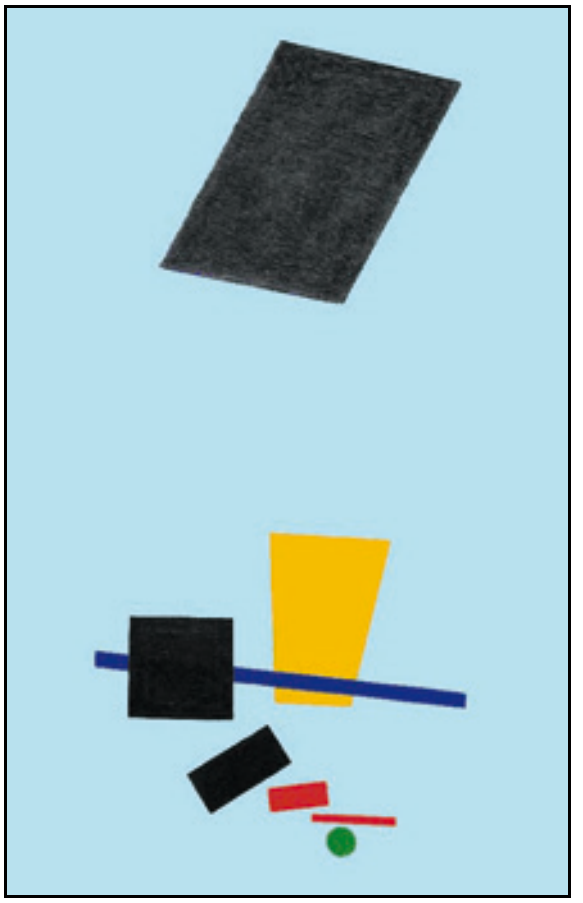

К.Малєвіч. Реалізм футболіста

А ось ще один цікавий художній твір, який на листівках розповсюджувався для реклами електричних ламп "Osram", й висвітлював досить дивний у ті часи "футбол у приміщенні" (нині усім відому гру під назвою "футзал")

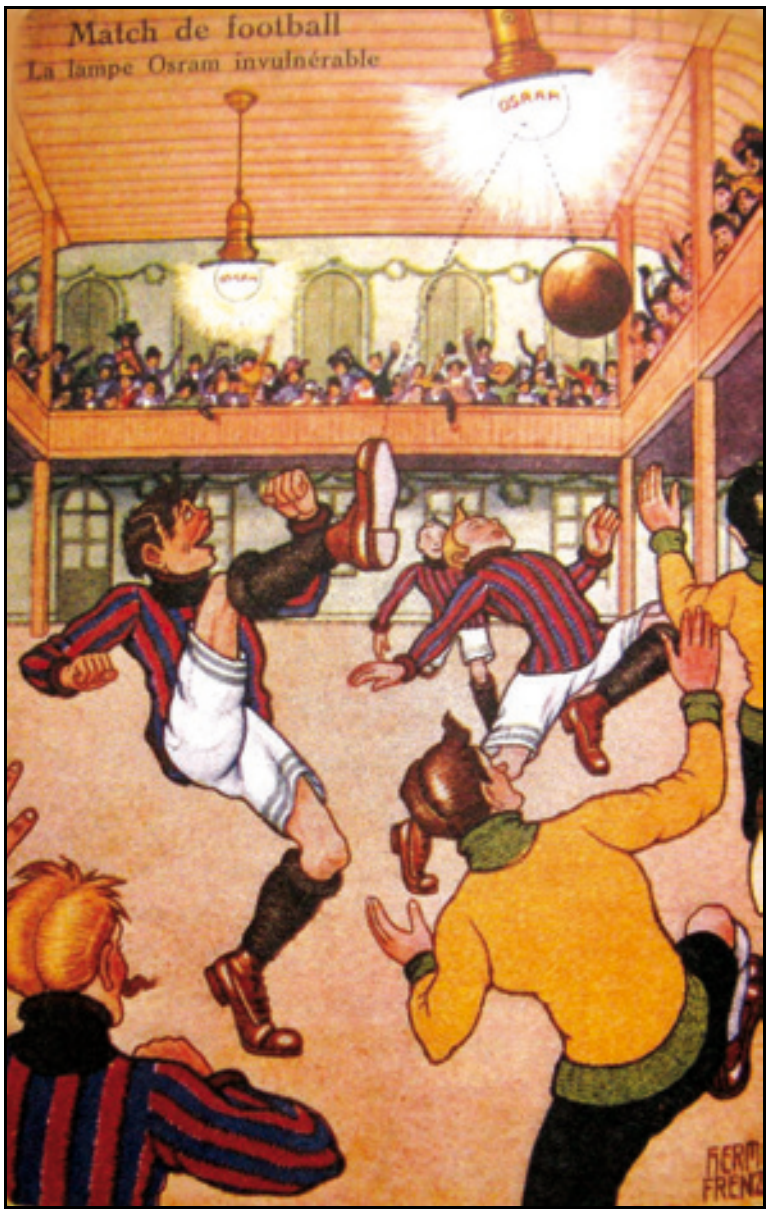

Листівка приблизно 1914 року

І, насамкінець, цікава картина, скоріше з одного з венеціанських живописців 500-річної данини з зображенням надування міхура (можливо й для використання його як м'яча):

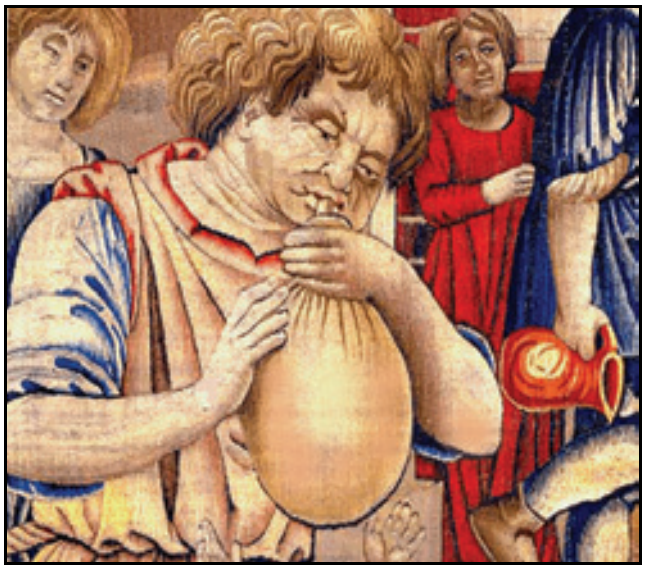

Надування міхура

Вірші

Герои

(з газети "Ауто" №28 – Москва)

Готовитъ каждый часъ все новые
сюрпризы...
Но футболистамъ всё-же тяжелѣй!
Надеялись на солнечные дни.
И вотъ не вынесли - здесь какъ-то
на недѣлѣ,
"Товарищеский матчъ" устроили они.
Я былъ на немъ... Рискуя простудиться,
Я цѣлыхъ два часа съ тоской на нихъ
смотрѣлъ.
То дождикъ мороситъ, то снѣгъ густой
валится,
И я отъ холода совсѣмъ закоченѣлъ.
Площадка вся одна сплошная лужа,
И форварда по ней, какъ по рѣкѣ,
плывутъ.
И, несмотря на дождь, на снѣгъ и
стужу,
Усердно мячъ ногами поддаютъ.
Усердно мѣсятъ грязь они ногами,
Скользятъ и падаютъ - какъ въ лѣтній
зной,
Высокая трава послушными рядами
Ложится мягко подъ косой.
Костюмы, лица ихъ - все сплошь въ
грязи ужасной,
А мячъ - какой-то грязный комъ,
И строгій судія - ихъ рефери несчасный
Дрожитъ и мокнетъ подъ дождемъ.
Невольно въ сердце мнѣ закралось
состраданье,
Душа была полна печалью и тоской
И думалъ я: "нетъ, здесь не
состязанье,
А истязаніе я вижу предъ собой!"

Quelli

— Васька-то, в момент мяч загнал.
— На каком поле?
— Кой чорт, — на базаре...

СПОРТСМЕНЫ
КУРИТЕ великолѣпныя ПАПИРОСЫ
„НАПОЛЕОНЪ“
Т-ва Я. . КУШНАРЕВА въ Ростовѣ на Дону. 10 шт. 6 коп., 25 шт. 15 коп.,
имѣются всюду.

Пробужденіе футболистовъ

(з газети "Ауто" №7 – Москва)

"Еще въ поляхъ бѣлѣетъ снѣгъ",
А футболисты ужъ шумятъ…
Вонъ два десятка человѣкъ
Какъ прежде, скачутъ и кричатъ.
Какъ прежде, ихъ костюмъ - таковъ,
Что очень схожъ съ купальнымъ онъ…
Смотря на этихъ игроковъ,
Профанъ невольно изумленъ:
- "И смѣльчаки же, я скажу!...
Ихъ вовсе холодъ не страшитъ!...
А я въ мѣхахъ пока хожу -
А футболисты все шумятъ…
Голькиперъ, форвардъ, хавбекъ, бекъ…
Всѣ суетятся и кричатъ,
Кругомъ утаптывая снѣгъ
Запрыгалъ мячъ… Пошла игра!...
О, бурно-яростный футболъ!...
Вотъ кто-то закричалъ "Ура!"
Кому-то ужъ "забили голъ"…
Недолгій перерывъ… И вновь
Пошла игра - еще бойчѣй!...
Какъ бодро бьется въ жилахъ кровь!...
Ей на морозѣ - горячѣй!... ***Алкидъ***

Мечты юнаго футболиста

(з газети "Футболистъ" №7 - Санкт-Петербург за 15.09.1913 р.)

Футболъ! Футболъ! О, значенья
Сколько въ этомъ словѣ есть!
Бросить я готовъ ученье,
На два года въ классѣ сѣсть!
Что нужны теперь науки, -
То пустѣйшія слова;
Футболисту важны руки,
Ноги, плечи, голова…
Мы на воздухѣ здоровомъ
Охраняемъ нашъ зорко голъ,-
Это лучше, чемъ подъ кровомъ
Быть угрюмыхъ тесныхъ школъ!...
…Футболисту - то ли дѣло -
Замираетъ духъ въ груди:
Предъ собой гляжу я смѣло -
Лавры… слава впереди…
Званье я себѣ добуду,
И въ газеты попаду:
Чемпіономъ міра буду
На… пятнадцатомъ году!

Щелкунчикъ

За что?

(Пародія)

(з газети "Футболистъ" №30 1914 р.)

На классной скамейкѣ сидитъ футболистикъ,
Всѣ мысли направивъ къ ногамъ,
И дремлетъ подъ мѣрную речь педагога,
Мечтою летитъ къ небесамъ.
И снится лѣнтяю футбольное поле,
За Сашу всѣ держатъ пари,
И дѣвушки Сашѣ подносятъ букеты…
Три раза свиститъ рефери.
Онъ водитъ, мотаетъ, он полонъ экстаза;
Онъ мчится, летитъ, какъ орелъ;
Онъ хочетъ себѣ, своей славѣ великой
Воздвигнуть футбольный престолъ.
(О, ужасъ!) Учитель стоитъ противъ Саши:
"Ответьте! Что я вамъ сказалъ?"
Онъ радъ бы ответить, но онъ въ это время
Билъ въ мысляхъ на полѣ пеналъ.
Пустынной дорогой шелъ Саша изъ школы,
Зловѣщь, какъ морской альбатросъ.
"За что онъ вдругъ былъ изъ гимназіи изгнанъ?
Отвѣтьте ему на вопросъ.
Но нѣтъ! Онъ не плачетъ. Онъ молніи мечетъ .
Месть рвется въ серце, какъ кротъ:
Онъ сыну учителя ноги на поле
Во время игры подобьетъ!

Маленькій фельетонъ

С.К. - Ш.К.

(з газети "Футболистъ" №32 1914 р.)

И молились патріоты
Спортингъ Клуба
Чтобъ не продалъ старой славы,
Славы дуба,
Чтобъ голкиперъ не промазалъ
Голъ случайно,
Чтобъ была побѣда чудной
Чрезвычайно.
Шереметьевцы молились
Без предела,
Чтобъ защита отбивала
Быстро смѣло,
Чтобъ Злочевскій и Прокоповъ -
Мозгъ атаки
Показали бъ "где зимуютъ
Спорта раки"
Понеслись молитвы къ небу
В царство нѣги
И топа валила валом
На поле "Веги"

Быстрымъ темпомъ развивался
Ходъ событій
Нападенье Спортингъ Клуба
Полно прыти.
Пассируясь чудно, мчалось,
Точно рѣки,
Но отпоръ давали сильный
Вражьи беки.
После многихъ комбинаций
Стало ясно,
Что Ш.К. играетъ лучше.
Голъ, прекрасно
Пассъ схвативъ, вбилъ
вдругъ Злочевскій.
Такъ изъ факта
Стало ясно чья побѣда.
Так-то, так-то!
Слава гордымъ, слава
сильнымъ.
Слава, слава!

Обидва вірша підписані псевдонімом

Инсайтъ Правый

Гуморески, вислови та приказки

Теже "впечатления"

Была я, милые мои, на этомъ физкультурномъ празднике. И на всякіе тамъ штуки нагляделась. Приперла, значитъ, сперва на эту самую "противную" площадку. Сейчасъ, - сказываютъ мне, - футбольный матъ будетъ. Гляжу, выбежали огольцы, руки и ноги без всяческаго покрытія и давай, милые мои, мячикъ ногами шпынять, и действительно при этомъ матъ ихний я слышала, только какой же это футбольный, коли самый, милые мои, настоящий трехэтажный.

Потом, смотрю, подбежал какой-то мордастый да по мячику-то кэ-эк долбанетъ, ажъ за саме облака загналъ. Испужалась я тутъ и перекрестилась, потому даровъ часъ мячикомъ-то въ небесахъ заденутъ Илью-пророка, али батюшку Николая-чудотворца. Ушла я отъ греха подальше…

Футбольный матчъ (з газети "Ауто" – Москва - №23 за 29 березня 1912 р.)

Игру начали "первыя скрипки" - форварда, за которыми стояли - віолончели-хавбеки, затѣмъ контрабасы-бэки, а позади всѣхъ находился голкиперъ, ударъ котораго требуется только изрѣдка, какъ у барабана. Игрокамъ во время состязанія удалось выявить недюжинную эрудицію въ хореографическомъ искусствѣ; догоняя и ловя мячъ, они делали такіе эффектные прыжки, па и батманы, которымъ могутъ позавидовать лучшія представители русскаго балета.

Игра сперва пошла "moderno", но после перваго антракта сразу пошла на "fortissimo". "Барабанъ", во время "tempo di valso" молчавшій, вдругъ далъ такой ударъ, что мячъ, забравъ выше, чѣмъ самъ маститый Карузо, перелетѣлъ через всю площадку и, подобно духовымъ въ струнный квартетъ, врѣзался въ самыя ворота. Публика встрѣтила этотъ номеръ громовыми аплодисментами, но биссированъ онъ не былъ.

Маленькій фельетонъ. Небольшой разсказъ о большомъ скандалѣ

(з газети "Футболистъ" – Санкт-Петербург - №19 за 19 липня 1914 р.)

Я былъ главнымъ театральнымъ рецензентом одной одесской газетки… и вотъ въ нашей культурной и прогрессивной газетѣ, неустанно идущей по тропамъ, стезямъ и великимъ дорогамъ культуры и прогресса, нужно написать рецензію о сегодняшнемъ футбольному матчѣ, и этимъ мы внесемъ и нашу лепту въ великую кассу культурной культуры и прогрессивнаго прогресса!

* * *

До 5 1/2 часовъ я сидѣлъ въ библіотекѣ, окруженный громадными кучами всѣхъ спортивныхъ газетъ Россійской Имперіи и зубрилъ:

- Голъ, penalty, пенальчикъ, голъ, конфштоссъ, крайній правый, инсайтъ лѣвый, центръ-хавбекъ, бекъ, голкиперъ, один голъ, два гола, три гола, въ сухую, въ ничью…

Выучивъ всѣ футбольные термины, я в 5 1/2 часовъ сѣлъ на 16-й номеръ трамвая и поѣхалъ на полѣ С.О.Б.А.К., т.е. (виноватъ!) на полѣ О.Б.А.К. (Одесскій Британско-Атлетическій Клубъ).

* * *

На слѣдующій день въ нашей газеткѣ подъ рубрикой "Футболъ" было помѣщено слѣдующее:

- Поле С.О.Б.А.К. (Спортивный Одесскій Британско-Атлетическій Клубъ). Матчъ Иксъ - Игрекъ.

Послѣ свистка г. Г., прозвучавшаго какъ нѣжный альтъ, выбежали сгройные, красивые, культурные юноши. Инiціативу нападенія беруть на себя голкипера. На пятой минутѣ центральный бекъ г. М., красиво обмотавъ всѣхъ своихъ форвардовъ, вбиваетъ ножным конфштоссомъ два гола. Чудную пассировку велъ центральный край г. Д. съ инсайтъ хавбекомъ. Правый голкиперъ Икса г. В. вбилъ животомъ 8 головъ, чѣмъ ему удалось закончить игру въ мокрую. Хорошо нападали беки Икса, но еще лучше защищали форварда Игрека.

Недурно реферировалъ г. Г."

* * *

Что изъ меня сдѣлали футболисты послѣ этой рецензіи, лучше не разсказывать…

Инсайтъ Правый

Научная история футбола

(переклад на російську уривку з болгарської газети "Народен спорт" зі скороченнями)

"И всё-таки он вертится…" (почти по Галилею).

Время приближалось к обеду, когда Эдуарда, одного из очередных английских королей, разбудил какой-то шум…

- О, государь! - восторженно воскликнул герцог Букингемский, - Внизу во дворе ваши пажи делают нечто восхитительное…

- Что делают эти лодыри?

- Они ничего особенного не делают, но делают это хорошо, - глубокомысленно ответил герцог… – Они лягают, ваше величество.

- Что-о-о? Как лягают? Кого лягают? Уж не вас ли?

- Нет, государь, я только смотрел… - Позвольте объяснить, ваше величество. Они лягали одну, извините, не совсем приличную часть анатомического строения вашого любимого, в бозе почившего, йоркширского борова… Они лягали пузырь вашего любимого покойного борова, и это было великолепное зрелище…

- Подготовьте мой королевский эдикт о запрещении этой игры и одновременно разыщите и схватите ее автора. Ясно?

- Но, ваше величество, уже вся Англия играет…

…А игра увлекала все больше и больше лондонцев и остальных обитателей острова, распыляя их страсти. Вскоре дело дошло до того, что Англии угрожала опасность остаться без свиней (согласно новейшим научным исследованиям, пузыри английских боровов той епохи отличались исключительно крепкой и эластичной тканью - **Прим. авт.**).

Это прискорбное обстоятельство побудило Эдуарда немедленно вызвать для доклада герцога Букингемского.

- Ну, герцог, до чего мы докатились?

Герцогу очень хотелось ответить: "До ручки", но он вовремя опомнился и только скорбно потупил взор…

…И вскоре тюремная башня Тауэр была набита до самого чердака жертвами невинной страсти к мячу. Одиннадцать человек (как раз полный состав современной футбольной команды) были обезглавлены топором палача в назидание остальным.

Футбольныя пословицы.

Футболисту календарь не писанъ.

———

Одинъ голькиперъ двумъ командамъ не служитъ.

———

Кто въ футболъ не игралъ, тотъ въ больницѣ не лежалъ.

———

Стараго рефери не проведешь.

———

Ногами на полѣ болтай, а рукамъ воли не давай.

Сочинилъ Центръ-Хавбекъ.

———

Однажды темной ночью… Портовые стражники, успевшие порядочно нализаться, вели ожесточенный спор с таможенниками, пребывавшими в таком же состоянии. Предметом спора был гол, забитый со штрафного в матче между командами стражи и таможенных чиновников.

- Вы подкупили судью тем, что не стали проверять его чемоданы! …

…но в это время по булыжнику затарахтели колеса кареты, и в таможню влетел сам граф…

- Хватайте его! Держите! Сбежал!

- Кто? Наш центральный нападающий? - мгновенно отреагировали несколько отрезвевшие при виде графа стражники и таможенники.

- Идиоты! Безмозглые кретины! Герцог Букингемский сбежал…

Стражники и таможенники вздохнули с облегчением - слава богу, значит центральные нападающие их команд все еше находятся на английской территории…

…А герцог Букингемский благополучно пересек… Ламанш и высадился на французской территории. Там он стал тренером по футболу.

Братья Братовские

Памфлети та фейлетони

Маленькій фельетонъ. Поездка на футболъ

(з газети "Футболистъ" - Санкт-Петербург - №3 за 1913 р. зі скороченнями)

Пословица говоритъ "не всему писаному верь"… Публика пріосанилась (международное состязаніе небось!) и стала вмѣсте съ тѣм добродушнѣе. Игроки быстрѣе забѣгали и пуще прежнего закидывали мячъ подъ облака. Ведь такъ красиво онъ сверкаетъ на солнце.

Игра шла вяло. Въ особенности со стороны русскихъ игроковъ, не было жизни, такъ что **нѣмцы** безъ труда выигрывали.

Футболъ странная игра, ибо она не подчиняется законамъ логики. Смотримъ, игра происходитъ на сторонѣ нѣмцевъ, **выходитъ сильнѣе русская команда, а въ итогѣ выиграютъ нѣмцы**. И такъ это быстро, незамѣтно… Публика (кстати очень многочисленная), была въ экстазѣ…

"Браво "Меркуръ"! Браво меркуровцы! (Даже кто-то закричалъ "bis"). "Какъ **венгерцы** плохо играютъ". "Стыдно венгерцамъ жульничать". Все время раздаются подобные возгласы, а смотришь **проигрываютъ с трескомъ русскіе…**

Зритель

"Играютъ въ футболъ" (Изъ дачныхъ курьезовъ)

(з газети "Ауто" – Москва - №38 за 22 квітня 1912 р. зі скороченнями)

Вечереетъ… Въ углу двора роскошной дачи Метнера, около сторожки дворника, у стола сидятъ человѣкъ 30 прислуги. Тут и горничныя и лакеи, повара и кухарки, судомойки, дворники, казачки…

Въ центрѣ стола сидитъ пожилой камердинеръ…. На лице выраженіе важности и заботы - онъ предсѣдательствуетъ. Около него дворникъ Вакула… - это секретарь.

- Почтенная публика,… въ виду того, что, въ виду всеобщаго… того… этого… заинтересованія спортомъ, мы собрались сюда для того… для того, чтобы собрать кружокъ… у котораго были бы спортивныя цѣли…

- Дозвольте мнѣ все разъяснить собранію! - обращается Степанъ к предсѣдатею. - Господа собраніе! - говоритъ он - третьяго дня у насъ на кухнѣ былъ поднятъ вопросъ о томъ, что надо бы намъ устроить спортивный кружокъ, съ цѣлью распространенія спорта, среди насъ, услужающихъ своимъ господамъ… Теперь мы собрались здѣсь для обсужденія спортивныхъ вопросовъ и для коллективной организаціи кружка. Я предлагаю назвать его такъ: "Кружокъ спорта прислуги въ дачной местности Гнилово"…

- Что касаетельно площадки, - заговорилъ дворникъ Матвѣй, - то я уже все обмозговалъ. Мои господа уѣхали заграницу и дача в полномъ моемъ распоряженіи. Я предлагаю на нашемъ дворѣ устроить футболъ…

Послѣ нѣкотораго обсужденія, былъ выработанъ уставъ, тутъ же утвержденный ночнымъ сторожемъ, присутствовавшимъ на собраніи, и записаны члены. Но съ членскимъ взносомъ произошло маленькое недоразуменіе. Члены кружка оказались "не при деньгахъ"…

- -

Директоръ банка Метнеръ, его жена, предсѣдательница общества по призрѣнію бездомныхъ собакъ… пріѣхали изъ города на дачу… - Почему же столъ не накрытъ! Всѣ были изумлены. Безобразіе! Никогда никого не дозовешся…

…Въ этотъ моментъ въ дверяхъ террасы появились лакей и горничная. – Ага, - заревѣлъ Метнеръ, подбегая къ нимъ съ сжатыми кулаками. - Какъ вы смели? Где вы были?!

- Сударь! - спокойно остановилъ его лакей, - будьте любезны не кричать… Надо быть тактичнѣе… Мы играли въ футболъ… Мы занимались спортом!

На террасѣ наступило полное молчаніе.

Милонольскій

Безработные

(з газети "Футболистъ" - Москва - №2 за 1913 р. зі скороченнями)

Вотъ когда на улицѣ спортивныхъ сотрудниковъ общей прессы праздникъ! Наконец-то на футболѣ произошелъ "скандалъ". Сколько пищи для заключній, общихъ выводовъ, подробныхъ описаній со звонкими заглавіями… Лафа… Строчекъ-то сколько!

Нетъ у бѣдного сотрудника темъ: - въ спортивные клубы не пускаютъ… Приходится довольствоваться телефономъ. А вѣдь какъ часто вретъ этотъ ненадежный аппаратъ.

Напримѣръ, спрашиваешь, кто дрался. Сообщаютъ: недоразуменіе произошло съ М.Смирновымъ и Филипсомъ. А телефонъ вместо фамиліи Филипса передаетъ сходное по звуковым эффектамъ имя… близко похожія фамілія!

Какая разница? И тот и другой - англичане. Слѣдовательно и выводы дѣлать можно одни. Англичане - дикари. Дерутся при всякомъ удобномъ и неудобномъ случаѣ.

Далѣе, все тотъ же несчастный телефонъ сообщеніе о попыткѣ къ недозволенной грубости превращаетъ въ "страшные удары въ лицо"... И со спокойной совѣстью вводитъ довѣрчиваго бойкотируемаго сотрудника въ заблужденіе. А одно заблужденіе влечетъ за собой другое.

Разъ былъ сдѣелан ударъ, то публика возмутилась. Если так, то между присутствующими зрителями англичанами и русскими произошла потасовка. А это уже большой скандалъ.

Его можно "расписать". А расписавши заработать. А заработавши со спокойной совѣстью потирать руки.

Выводъ один: Бросьте писать, пока не поздно! Допишетесь!

(Письма из Москвы)

Москва - это центр, откуда идут все новые веяния в физкультуре, центр, к которому с жадностью и вниманием обращены взоры провинциальных газет. Вот одно такое "Письмо из Москвы, А.Цеповского" помещенное в тифлисской газете "Заря Востока" и называющееся "Спорт и спортсмены"… мы отсылаем непосредственно к оригиналу - статье. А статейка замечательная.

Только здесь читатель может узнать, какие бури восторга московской молодежи вызвал футбольный матч "Финляндия - Москва". - "А ведь только **перебрасывался из рук в руки** (!!) большой мяч. И когда его **загоняли в дыру… называемую "голлом"**, то это вызывало бурю восторгов 12-тысячной молодой массы".

А здорово мы в футбол играем, тов.тифлиссцы (руками!!). Но это что, это пустяки.

"Дух истины, его же мир не может прияти, яко не видит его, ниже знает его"

Євангілія від Іоанна

ЗМІСТ

ВІД АВТОРА-УПОРЯДНИКА 3

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ (закінчення) 5

ФУТБОЛ НА ЗАПОРОЖЖІ 7

ЗАПОРІЖЖЯ 8
ДНІПРО 20
КАМ'ЯНСЬКЕ 41
КРИВИЙ РІГ 47
НОВОМОСКОВСЬК 49
НІКОПОЛЬ 50
МІЖМІСЬКІ ТОВАРИСЬКІ МАТЧІ НА ЗАПОРОЖЖІ 52

ФУТБОЛ НА ВОЛИНІ 55

ЗДОЛБУНІВ 56
РІВНЕ 58
ЛУЦЬК 60

ФУТБОЛ НА ПОДІЛЛІ 62

ВІННИЦЯ 63
ЖМЕРИНКА 71
КАМ"ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ.. 73
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ 75

ФУТБОЛ НА КУБАНІ 77

КРАСНОДАР.....78
АРМАВІР 94
МІЖМІСЬКІ ТОВАРИСЬКІ МАТЧІ НА КУБАНІ 98

ДОДАТОК ДО ВИКЛАДЕНОГО У ПОПЕРЕДНІХ ТОМАХ.....101

ЗМАГАННЯ НА МІЖРЕГІОНАЛЬНІЙ ФУТБОЛЬНІЙ АРЕНІ УКРАЇНИ 119

У АВСТРО-УГОРСЬКІЙ ІМПЕРІЇ.....121
У РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ.....133

УЧАСТЬ КОМАНД УКРАЇНИ
У МІЖНАРОДНИХ ТОВАРИСЬКИХ МАТЧАХ....175

МІЖНАРОДНІ НЕПЕРЕРЕДБАЧЕНІ ЗАЗДЕЛЕГІДЬ МАТЧІ.....178
МІЖНАРОДНІ ОФІЦІЙНІ МАТЧІ.....190

ДОВІДКОВІ МАТЕРІАЛИ……205

ПЕРЕЛІК ЗНАЧНИХ ПОДІЙ У СВІТІ ТА НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ, ЯКІ ПОВ'ЯЗАНІ З ФУТБОЛОМ……207
КРАЩІ СПОРТИВНІ ОСЕРЕДКИ З РЕГІОНІВ УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЕЛЬ……212
ВИДАТНІ ОСОБИСТОСТІ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ ……229
ПЕРЕЛІК ДРУКОВАНИХ ВИДАНЬ З ФУТБОЛУ (1901-1917 рр.)……247
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАННИХ ДЖЕРЕЛ ДЛЯ ЦЬОГО ВИДАННЯ……252
ДОДАТКИ ТЕКСТУ ПЕРШОДЖЕРЕЛ……268
АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ ЦЬОГО ВИДАННЯ……297

ГУМОР ЩОДО ПЕРВІСТКІВ ФУТБОЛУ……307

ГУМОРЕСКИ ПРО ФУТБОЛ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ……309
ФУТБОЛЬНИЙ ГУМОР ТИХ ЧАСІВ І ПРО ТІ ЧСАСИ……314

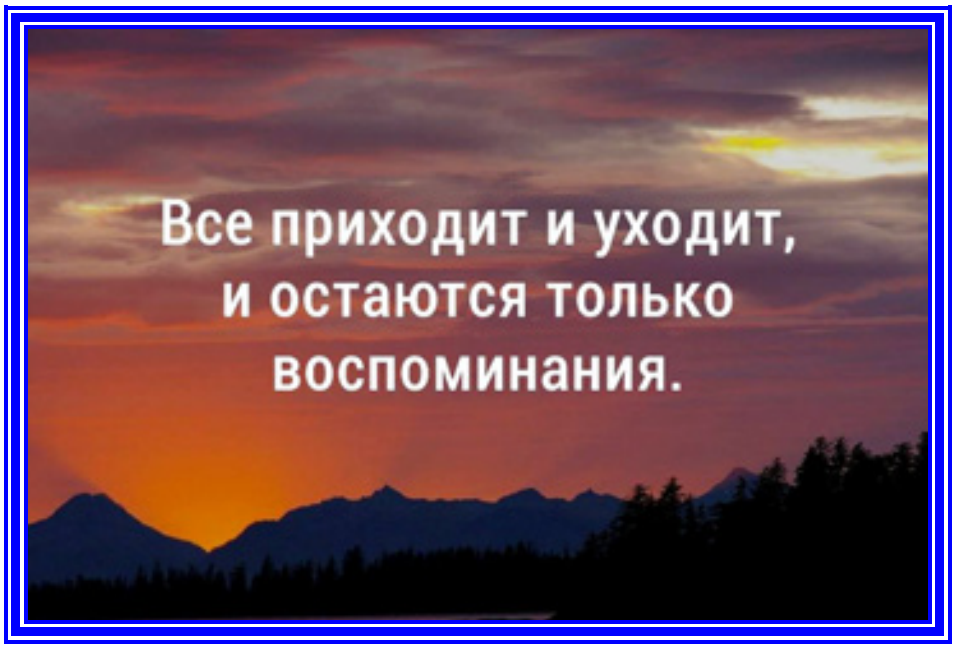

Науково-популярне видання

КОЛОМІЄЦЬ Анатолій Федорович

ПЕРШІ КРОКИ ФУТБОЛУ УКРАЇНИ

Том 4

Підбір ілюстрацій та оформлення цього видання - Коломієць А.Ф.

Четвертий том цього добре ілюстрованого історико-довідкового видання досить детально й із максимальним документальним підтвердженням знайомить з першими кроками та становленням футболу за часів Російської імперії на Запорожжі, Волині, Поділлі та, до того ж, і Кубані. Також приділена значна увага міжрегіональним та міжнародним матчам на теренах України (наведені переліки цих матчів за датами їх проведення та повна відома нині інформація про їх перебіг). Також висвітлена значна кількість довідкових матеріалів до теми, яка тут досліджується. Не забутий і гумор щодо первістків футболу.

Свідоцтво про реєстрацію авторського права на твір **№ 93996**, зареєстроване Департаментом інтелектуальної власності Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України на ім’я **Коломійця Анатолія Федоровича 15 листопада 2019 р.**

Тираж 50 примірників

" Розумний шукає істину, мудрий дарує її "
Андрій Коваль, історик

Анатолій Коломієць - автор-упорядник цього видання

Співавтори по регіонам у цьому томі та помічники автора у цьому виданні

Ігор Гайдашев -
Краснодар (РФ)

Олександр Чуйко -
Київ

Юрій Лукосяк -
Санкт-Петербург (РФ)

Ірина Силіна -
Львів

Владислав Ляхов -
Київ

Football

фут-болъ

футболъ

КОЛОМІЄЦЬ Анатолій Федорович - *історик з футболу України та письменник, голова Правління Українського товариства колекціонерів-футболофілів, організатор Об'єднання любителів історії і статистики футболу, за фахом - інженер-електрик.*

1944 року народження, уродженець м Києва, освіта - вища (закінчив Київський технікум радіоелектроніки та Київський політехнічний інститут). Працював в 1962-94 рр. в оборонній промисловості (Київський НДІ гідроприладів) щодо забезпечення новою технікою ВМФ СРСР. З 1994 р. - на керівних посадах в відомчій воєнізованій охороні на залізничному транспорті України, пішов на пенсію з посади начальника сектора кадрових, соціальних питань та охорони праці Управління воєнізованої охорони Укрзалізниці. Загальний трудовий стаж - 50 років.

Одружений, має 3-х синів і 5 онуків.

Автор-упорядник чотирьох томів книг "Київський футбол на межах часів" (2007, 2010, 2011 і 2013 рр.вид.); "Динамо" Київ (Футбольні клуби світу) - 1994 р.вид.; брошур "Бюлетень футболофіла" (три випуски - 1991 і 1992 рр.вид.); журналів "Футболофіл" (1993 і 1996 рр.вид.); редактор щомісячної газети "Футболофіл-ревю" (2000-2001 рр.вид.); автор багатьох статей в газеті "Український футбол", журналах "Динамо" Київ" і "Футбольна правда" (Росія). Один із співавторів мультимедійної енциклопедії "Динамо "Київ - XX століття" (на 3-х дисках CD) і "Динамо" Київ - 2001-05".

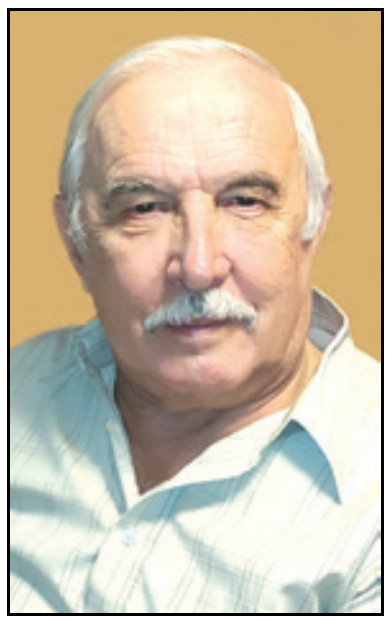

Нагороджений медаллю "Ветеран праці", відомчими нагородами - "Залізнична слава" і "Відмінник воєнізованої охорони Укрзалізниці", почесними нагородами Федерацій футболу України - "За заслуги", Федерації футболу м.Києва - "За заслуги", медалями I, II і III ступенів та "За розвиток динамівського руху", Колегії футбольних арбітрів і інспекторів України – "За заслуги".

Копаний м'яч

Kopana

Piłka nożna